

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

COMENTARIU
ASUPRA HOTĂRĂRILOR CURȚII EUROPENE
A DREPTURILOR OMULUI
VERSUS REPUBLICA MOLDOVA

Concluzii și recomandări

Finanțat de:

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Comentariu asupra hotărârilor
Curții Europene a Drepturilor Omului
versus Republica Moldova

Concluzii și recomandări

Autorii:
Mihai Poalelungi
Lilia Grimalschi
Stas Splavnic
Diana Sârcu
Alexandra Nica
Olga Dorul

2017

Lucrearea a fost realizată în cadrul Institutului Național al Justiției și al Curții Supreme de Justiție și publicată cu suportul financiar al Proiectului Consiliului Europei „Susținerea reformei justiției penale în Republica Moldova”, finanțat de Guvernul Danemarcei.

Opiniile exprimate în prezenta lucrare reprezintă
responsabilitatea autorilor și nu reflectă
neapărat politica oficială a Consiliului Europei și
a Guvernului Danemarcei.

Coordonatorii ediției:

Mihai Poalelungi, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, formator INJ, președinte CSJ

Diana Sârcu, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, formator INJ, director INJ

Autori:

Mihai Poalelungi, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, judecător, președinte CSJ

Diana Sârcu, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, director INJ

Olga Dorul, doctor în drept, conferențiar universitar, formator INJ

Alexandra Nica, magistrul în drept, formator INJ

Lilia Grimalschi, formator INJ

Stas Splaynic, magistrul în drept, formator INJ

Lucrearea a fost aprobată de:

Institutul Național al Justiției

Curtea Supremă de Justiție

Consiliul Superior al Magistraturii

Consiliul Facultății de Drept a USM

Senatul ULIM

Redactor: Lidia Serghienko-Ciobanu

Fotografii copertă: Consiliul Europei
Copertă și format: ÎS FEP „Tipografia Centrală”

© Institutul Național al Justiției, 2017

© **Mihai Poalelungi, Lilia Grimalschi,
Stas Splaynic, Diana Sârcu,
Alexandra Nica, Olga Dorul, 2017**

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Convenția Europeană a drepturilor omului: Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului versus Republica Moldova: Concluzii și recomandări / Mihai Poalelungi, Diana Sârcu, Lilia Grimalschi [et al.]. – Chișinău: S. n., 2017 (ÎS FEP “Tipografia Centrală”). – 576 p.: tab.

Referințe bibliogr. în subsol. – Apare cu suportul financiar al Consiliului Europei. – 1000 ex.

ISBN 978-9975-53-828-2.

341.231.14+342.7(478)

C 69

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE	11
INTRODUCERE METODOLOGICĂ	13
ARTICOLUL 1. OBLIGAȚIA GENERALĂ DE RESPECTARE A DREPTURILOR OMULUI	13
1. Considerații generale	17
2. Stabilirea jurisdicției statelor în cazurile de conflict armat	17
2.1. Controlul exercitat asupra teritoriului	20
2.2. Controlul exercitat asupra persoanelor	20
2.3. Obligațiile pozitive ale statului care nu-și exercită controlul asupra teritoriului său	22
3. Activitatea extrateritorială a serviciilor de securitate ale statelor	28
4. Recomandări	30
ARTICOLUL 2. DREPTUL LA VIAȚĂ	31
1. Considerații generale	31
1.1. Dreptul la viață al fătului nenăscut	31
1.2. Eutanasia	33
1.3. Limitarea dreptului la viață	33
2. Decesul victimei aflate în custodia statului – aspectul substanțial al art. 2	35
3. Punerea în pericol a vieții persoanelor care suferă de maladii cronice și care au nevoie de proceduri speciale de menținere a vieții	37
4. Investigarea lipsită de efectivitate a decesului persoanei – aspectul procedural al art. 2	38
5. Recomandări	48
ARTICOLUL 3. INTERZICEREA TORTURII	49
1. Considerații generale	49
2. Categoriile de rele tratamente	51
2.1. Tortura	51
2.2. Tratamentele inumane	54
2.3. Tratamentele degradante	55
2.4. Pedepse inumane sau degradante	56
2.5. Alte aspecte incluse în sfera de aplicare a articolului 3	57
3. Obligația de a proteja persoanele de la relele tratamente interzise	58
3.1. Obligația de a preveni aplicarea relelor tratamente interzise	58
3.2. Obligația de a desfășura o anchetă efectivă	66
4. Proba încălcării	69
5. Desbăgubirea	70
6. Recomandări	71

ARTICOLUL 4. INTERZICEREA SCLAVIEI ȘI A MUNCII FORȚATE	72
1. Considerații generale	72
2. Interzicerea sclaviei, a servituții și a muncii forțate	73
2.1. Munca forțată	73
2.2. Sclavia și aservirea	73
3. Traficul de ființe umane	76
4. Excepțiile legale de la interzicerea muncii forțate sau obligatorii	78
5. Recomandări	80
ARTICOLUL 5. DREPTUL LA LIBERTATE ȘI LA SIGURANȚĂ	81
1. Considerații generale	82
2. Privarea de libertate a unei persoane	83
2.1. Deținerea legală după condamnare	85
2.2. Deținerea pentru nerespectarea unei hotărâri judecătorești sau pentru garantarea executării unei obligații prevăzute de lege	85
2.3. Detenția provizorie	86
2.4. Detenția unui minor	87
2.5. Detenția din motive medicale sau sociale	88
2.6. Detenția străinilor	89
3. Garanțiile procedurale	91
3.1. Informarea persoanei despre motivele arestării	92
3.2. Aducerea a persoanei arestate sau deținute „de îndată” în fața unui judecător	93
3.3. Judecarea persoanei arestate într-un termen rezonabil sau punerea în libertate	96
3.4. Contestarea legalității detenției	99
4. Dreptul la reparații	103
5. Recomandări	105
ARTICOLUL 6. DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL	107
1. Considerații generale	107
1.1. Noțiunea de tribunal în sensul Convenției	108
1.2. Accesul la un tribunal	109
1.3. Limitările dreptului de acces la un tribunal	110
1.4. Durata procedurilor	110
1.5. Aspectul civil	111
1.6. Aspectul penal	113
2. Dreptul la un proces echitabil: latura civilă	114
2.1. Neexecutarea/executarea întârziată a hotărârilor judecătorești	114
2.2. Termenul rezonabil de examinare a cauzelor	122
2.3. Casarea ilegală a unei hotărâri judecătorești definitive/irevocabile	127

2.4. Depunerea unei cereri cu depășirea termenului prevăzut de lege în materie civilă	132
2.5. Existența unei legislații privind termenele de prescripție contrare standardelor unui proces echitabil	133
2.6. Scutirea de la plata taxei de stat	137
2.7. Omisiunea de a introduce o persoană în proces	138
2.8. Examinarea cauzei de către un judecător ale cărui împuterniciri au expirat	139
2.9. Lipsa de imparțialitate a instanței judecătorești	140
3. Dreptul la un proces echitabil: latura penală	140
3.1. Casarea ilegală a unei sentințe judecătorești definitive/irevocabile	141
3.2. Depunerea unei cereri cu depășirea termenului prevăzut de lege în materie penală	141
3.3. Obligația instanței de a cita justițiabilii în cauzele contravenționale și penale	144
3.4. Inechitatea și arbitrariul în procesul penal	149
3.5. Prezumția de nevinovăție	150
3.6. Dreptul la apărare	150
3.7. Egalitatea armelor	152
3.8. Dreptul la un interpret	152
4. Recomandări	154
ARTICOLUL 7. NICIO PEDEAPSĂ FĂRĂ LEGE	154
1. Considerații generale privind principiul legalității incriminării și principiul neretroactivității legii penale	154
2. Concluzii	157
ARTICOLUL 8. DREPTUL LA RESPECTAREA VIEȚII PRIVATE	158
1. Esența și conținutul dreptului la viață privată	158
2.1. Viața privată	161
2.1.1. Declarațiile defăimătoare	161
2.1.2. Divulgarea datelor privind starea sănătății	165
2.1.3. Refuzul înregistrării etniei în actele de stare civilă	167
2.1.4. Sterilizarea	168
2.1.5. Violența domestică	169
2.2. Viața de familie	171
2.2.1. Dreptul părinților divorțați de a comunica cu copiii lor	171
2.2.2. Decăderea din drepturile părintești	175
2.2.3. Dreptul deținuților la viața de familie	181
2.3. Domiciliul	184
2.3.1. Perchezițiile (nocturne, neautorizate)	184
2.3.2. Biroul și domiciliul avocatului	186

2.4. Corespondența	188
2.4.1. Interceptarea convorbirilor telefonice	188
2.4.2. Cenzurarea corespondenței deținuților	189
3. Recomandări	193
ARTICOLUL 9. LIBERTATEA DE GÂNDIRE, DE CONȘTIINȚĂ ȘI DE RELIGIE	195
1. Considerații generale	195
2. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie	197
2.1. Forul intern și autonomia persoanelor	197
2.2. Raporturile dintre cultele religioase și stat	198
2.2.1. Înregistrarea cultelor religioase	199
2.2.2. Autonomia cultelor religioase	204
3. Manifestarea religiei și a convingerilor	206
3.1. Pragul de protecție și motivele manifestării	207
3.2. Manifestarea religiei de către angajați și utilizarea simbolurilor religioase	208
3.3. Manifestarea religiei prin cult și prin practici religioase	210
4. Recomandări	212
ARTICOLUL 10. LIBERTATEA DE EXPRIMARE	213
1. Considerații generale	213
2. Protecția mijloacelor și a formelor de exprimare	219
2.1. Defăimarea persoanelor publice și a funcționarilor publici	219
2.2. Diseminarea declarațiilor terților	225
2.3. Defăimarea prin intermediul platformelor de știri online	226
2.4. Protecția <i>whistle-blower</i> -ilor (denunțătorilor)	229
2.5. Investigațiile jurnalistice și defăimarea	231
2.6. Garantarea autorității și a imparțialității judecătorești	232
2.7. Particularitățile libertății de exprimare a judecătorilor	234
2.8. Sancționarea în vederea protecției integrității teritoriale/securității naționale	236
2.9. Regimul de autorizare a radiodifuzorilor	237
3. Recomandări	239
ARTICOLUL 11. LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE ȘI DE ASOCIERE	241
1. Considerații generale	241
2. Libertatea de întrunire	242
2.1. Sancționarea participanților la întrunire	244
2.2. Refuzul de a autoriza desfășurarea întrunirii	252
2.3. Libertatea de întrunire a partidelor politice	253
2.4. Omisiunea poliției de a proteja participanții la o întrunire care a condus la violențe	257

2.5. Maltratarea de către poliție a manifestanților	258
2.6. Autorizarea desfășurării întrunirilor cu modificarea solicitărilor organizatorilor	259
3. Libertatea de asociere	259
3.1. Refuzul înregistrării unei comunități religioase	262
4. Recomandări	264
ARTICOLUL 12. DREPTUL LA CĂSĂTORIE	265
1. Considerații generale	265
2. Limitările dreptului la căsătorie	267
2.1. Vârsta minimă pentru căsătorie	267
2.2. Obligația oficializării căsătoriei în conformitate cu legislația statului	267
2.3. Căsătoria fictivă	267
2.4. Căsătoria între persoanele de același sex	268
3. Recomandări	268
ARTICOLUL 13. DREPTUL LA UN REMEDIU EFECTIV	269
1. Considerații generale	273
2. Obligația pozitivă a statului de asigurare a remediilor interne efective pentru redresarea încălcării drepturilor și libertăților garantate de Convenție	273
2.1. Lipsa unui remediu efectiv în vederea revindicării compensațiilor pentru deces	273
2.2. Lipsa unui remediu efectiv împotriva condițiilor de detenție inumane și degradante	273
2.3. Lipsa unui remediu efectiv cu privire la despăgubire pentru pretensele maltratări din partea agenților statului	278
2.4. Lipsa unui remediu efectiv împotriva reținerii ilegale și a violării domiciliului	280
2.5. Lipsa unui remediu efectiv împotriva detenției ilegale	280
2.6. Lipsa unui remediu efectiv datorată absenței unor prevederi bugetare care să asigure executarea hotărârilor judecătorești de către organele de stat	281
2.7. Lipsa unui remediu efectiv împotriva neexecutării hotărârii judecătoreș	283
2.8. Lipsa unui remediu efectiv în materia examinării cauzelor într-un termen rezonabil	285
2.9. Lipsa unui remediu efectiv împotriva încălcării libertății religioase	286
2.10. Lipsa unui remediu efectiv împotriva încălcării libertății de exprimare	288
2.11. Lipsa unui remediu efectiv în cazul încălcării libertății de întrunire	288
3. Recomandări	290
ARTICOLUL 14. INTERZICEREA DISCRIMINĂRII	291
1. Considerații generale	291
1.1. Noțiunea de discriminare	291
1.2. Discriminarea indirectă	292
1.3. Drept complementar	293

2. Criteriile de discriminare interzise de Convenție	294
2.1. Discriminarea în cadrul prestării serviciilor medicale	294
2.2. Discriminarea pe criterii de sex în cazurile de violență domestică	295
2.3. Discriminarea în cadrul procedurilor judiciare	298
2.4. Discriminarea pe criterii de religie în cadrul oficializării unui cult	298
2.5. Discriminarea pe criterii de orientare sexuală în cazul autorizării desfășurării întrunirilor pașnice	299
3. Recomandări	300
ARTICOLUL 17. INTERZICEREA ABUZULUI DE DREPT	301
1. Considerații generale	301
2. Câmpul de aplicare și restricțiile impuse	302
3. Recomandări	304
ARTICOLUL 18. LIMITAREA FOLOSIRILOR RESTRÂNGERILOR DREPTURILOR	305
1. Considerații generale	305
2. Natura juridică și condițiile de aplicare a limitărilor	305
3. Recomandări	306
ARTICOLUL 34. DREPTUL LA CERERE INDIVIDUALĂ	307
1. Considerații generale	307
2. Categoriile de reclamânți	308
2.1. Persoanele fizice	308
2.2. Persoanele juridice	308
2.3. Alte categorii de reclamânți	309
3. Calitatea de victimă	310
3.1. Victima directă	310
3.2. Victima indirectă	310
3.3. Victima potențială	311
3.4. Pierderea statutului de victimă	312
4. Exercițarea efectivă a dreptului la cerere individuală	312
5. Recomandări	314
ARTICOLUL 35. CONDIȚIILE DE ADMISIBILITATE A CERERII ÎN FAȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI	315
1. Considerații generale	315
2. Condiții de admisibilitate care țin de procedură	315
3. Condiții de admisibilitate referitoare la competența Curții Europene a Drepturilor Omului	319
4. Condiții de admisibilitate referitoare la examinarea fondului cauzei	324
ARTICOLUL 1 DIN PROTOCOLUL NR. 1 LA CONVENȚIE – PROTECȚIA PROPRIETĂȚII	327
1. Considerații generale	327
1.1. Noțiunea de „bun” în sensul Convenției	327

1.2. Conținutul dreptului de proprietate	329
1.3. Elementele proprietății	331
2. Restricțiile inadmisibile aduse dreptului de proprietate	331
2.1. Neexecutarea/executarea întârziată a hotărârilor judecătorești	331
2.2. Revizuirea ilegală a hotărârilor judecătorești irevocabile	338
2.3. Invalidarea/retragerea licenței	338
2.4. Nesatisfacerea unei pretenții legitime	344
2.5. Neachitarea/achitarea întârziată a compensației pentru depunerile bănești	347
2.6. Proprietatea intelectuală	349
2.7. Anularea privatizării	351
2.8. Confiscarea ilegală	353
3. Recomandări	355
ARTICOLUL 2 DIN PROTOCOLUL NR. 1 LA CONVENȚIE – DREPTUL LA INSTRUIRE	357
1. Considerații generale	357
2. Conținutul dreptului la instruire	359
2.1. Accesul la instruire într-o anumită limbă	359
2.2. Dreptul la respectarea convingerilor religioase și filozofice ale părinților	362
3. Recomandări	365
ARTICOLUL 3 DIN PROTOCOLUL NR. 1 LA CONVENȚIE - DREPTUL LA ALEGERI LIBERE	366
1. Considerații generale	366
2. Organizarea alegerilor libere	367
3. Dreptul de a alege	370
4. Dreptul de a fi ales și dreptul de a-ți exercita mandatul	372
5. Recomandări	377
ARTICOLUL 1 DIN PROTOCOLUL NR. 4 LA CONVENȚIE – INTERZICEREA PRIVĂRII DE LIBERTATE PENTRU DATORII	378
1. Considerații generale	378
2. Câmpul de aplicare și restricțiile impuse	378
3. Recomandări	379
ARTICOLUL 2 DIN PROTOCOLUL NR. 4 LA CONVENȚIE – LIBERTATEA DE CIRCULAȚIE	380
1. Considerații generale	380
1.1. Dreptul la liberă circulație pe teritoriul unui stat	380
1.2. Dreptul de a părăsi un stat	381
2. Limitările libertății de circulație	381
2.1. Aplicarea măsurilor preventive care limitează libera circulație în cazul urmăririi penale	383
2.2. Refuzul autorităților de frontieră de a permite intrarea unui străin pe teritoriul statului	384
3. Recomandări	384

ARTICOLUL 3 DIN PROTOCOLUL NR. 4 LA CONVENȚIE – INTERZICEREA EXPULZĂRII PROPRIILOR CETĂȚENI	385
1. Conținutul interdicției expulzării propriilor cetățeni	385
2. Concluzii	387
ARTICOLUL 4 DIN PROTOCOLUL NR. 4 LA CONVENȚIE – INTERZICEREA EXPULZĂRILOR COLECTIVE DE STRĂINI	388
1. Conținutul interdicției expulzărilor colective de străini	388
1.1. Politicile care încurajează expulzarea colectivă de străini	389
1.2. Extraterritorialitatea interdicției expulzării colective a străinilor	390
2. Recomandări	391
ARTICOLUL 1 DIN PROTOCOLUL NR. 7 LA CONVENȚIE – GARANȚIILE PROCEDURALE ÎN CAZUL EXPULZĂRILOR DE STRĂINI	392
1. Scopul și limitele garanțiilor procedurale	392
2. Expulzarea în scop de protecție a securității naționale	394
3. Recomandări	395
ARTICOLUL 2 DIN PROTOCOLUL NR. 7 LA CONVENȚIE – DREPTUL LA DOUĂ GRADE DE JURISDICȚIE ÎN MATERIE PENALĂ	396
1. Considerații generale	396
2. Conținutul garanției dublului grad de jurisdicție în materie penală	396
3. Excepții	397
4. Concluzii	398
ARTICOLUL 3 DIN PROTOCOLUL NR. 7 LA CONVENȚIE – DREPTUL LA DESPĂGUBIRI ÎN CAZ DE EROARE JUDICIARĂ	399
1. Esența și conținutul dreptului la despăgubiri în caz de eroare judiciară	399
2. Concluzii	401
ARTICOLUL 4 DIN PROTOCOLUL NR. 7 LA CONVENȚIE – DREPTUL DE A NU FI JUDECAT SAU PEDEPSIT DE DOUĂ ORI	403
1. Esența și domeniul de aplicare a dreptului de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori	403
2. Concluzii	408
ARTICOLUL 5 DIN PROTOCOLUL NR. 7 – EGALITATEA ÎNTRE SOȚI	409
1. Considerații generale	409
2. Recomandări	410
ANEXĂ	411
Lista cronologică a hotărârilor și deciziilor comentate	411
Indice tabelar	416

CUVÂNT-ÎNAINTE

Este o certitudine că jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului se extinde asupra tuturor chestiunilor care vizează interpretarea și aplicarea Convenției Europene a Drepturilor Omului și a Protocoalelor la aceasta. Această afirmație rezultă din articolul 32 § 1 din Convenție. Mai mult, ține de caracterul drepturilor fundamentale ca ele să fie aplicate doar prin intermediul unui proces de interpretare, de vreme ce sunt redactate de o manieră generală. Drepturile omului sunt abstracte în natură și dobândesc un înțeles concret în contextul particular în care sunt invocate.

Pare ușor de înțeles această strategie de redactare, din perspectiva părinților fondatori ai Convenției. Acestora le-a convenit să întocmească un text scurt, lipsit de controverse, pe care guvernele-semnatore să-l accepte fără prea multe negocieri. Ei cunoșteau că drepturile omului nu pot avea un câmp de aplicare fix. Drepturile Convenției au fost și se află într-o continuă dezvoltare.

Totuși o curte supra-națională precum Curtea de la Strasbourg, care controlează părți importante din dreptul celor 47 de state, se află într-o poziție dificilă. În cele peste șase decenii, ea a trebuit să modeleze un discurs judiciar care să fie acceptat de membrii săi și să fie compatibil cu varietatea de sisteme și de tradiții juridice. Ea a trebuit să țină cont atât de scopul Convenției, adică de protecția efectivă a drepturilor omului, cât și de tradițiile și particularitățile naționale. În acest sens, doctrina „instrumentului viu” și cea a garanțiilor efective nu mai trebuie considerate, cel puțin în acest domeniu, stranietăți sau exerciții *ultra vires*. Afirmația este valabilă mai ales astăzi, când Curtea se confruntă cu o avalanșă de cereri și când dezvoltă, în mod progresiv, o „jurisprudență contextuală”.

Trăim o perioadă în care proliferarea drepturilor a condus la multiplicarea situațiilor conflictuale, o perioadă în care instanțele trebuie să pună atent în balanță drepturile și interesele din situațiile specifice cu care se confruntă. Sarcina primară a stabilirii câmpului de aplicare al drepturilor le revine, așadar, instanțelor naționale. De asemenea, și posibilitatea limitării lor în baza legii.

Limitarea drepturilor implică punerea lor în balanță cu interesele cu care vin în conflict. Soluția depinde de o examinare detaliată a faptelor și de o diferențiere desăvârșită a precedentelor, și nu de o aplicare mecanică a tehnicii silogismului.

Sunt realități pe care trebuie să le conștientizeze și judecătorii din Republica Moldova. Statul nostru este parte la Convenție și are obligația de fidelitate față de acest tratat și față de jurisprudența Curții, care reprezintă interpretarea oficială a acestui tratat. Statele mici nu-și pot permite ignorarea obligațiilor pe care le au pe plan internațional, așa cum și-o permit uneori statele mari.

Pentru judecătorii noștri sunt esențiale conștientizarea obligației de a ne respecta angajamentele asumate prin semnarea Convenției și deprinderea cu modul în care interpretează Curtea dispozițiile acestui catalog de drepturi pentru a evita posibilele condamnări ale statului Republica Moldova la Strasbourg. Pentru ca acest proces de conștientizare să se realizeze cu succes, ei trebuie să citească cât mai multă jurisprudență europeană, să învețe să analizeze hotărârile Curții și să deosebească situațiile de fapt din acestea. Când identifică similarități frapante între o situație de fapt asupra căreia s-a pronunțat Curtea și o situație de fapt asupra căreia trebuie să se pronunțe ei pe plan național, operează după „principiul oglinzii”, care presupune aplicarea rațiunilor Curții pentru ajungerea la aceleași concluzii. Sau, cum menționa lordul Rodger de Earlsferry, într-un caz prezentat Camerei Lorzilor, despre cerințele minime ale procesului echitabil, *Argentoratum locutum, iudicium finitum*: Strasbourgul s-a pronunțat, cazul este rezolvat.

Comentariul, inițiat de Președintele Curții Supreme de Justiție, constituie, din acest punct de vedere, un pas important.

Republica Moldova nu își poate permite luxul de a rămâne ancorată în mentalitatea juridică a trecutului sovietic. Fără respectarea preeminenței dreptului și a principiului garantării drepturilor fundamentale nu sunt posibile progresul economic și bunăstarea societății. Tot așa cum fără schimbarea mentalității judecătorilor nu se poate vorbi, în fond, despre reformele judiciare. O minte distorsionată de convingeri și deprinderi contrare valorilor Convenției va căuta și găsi interpretări eronate până și în cazul legilor ireproșabile.

Din acest motiv, valorile Convenției trebuie să constituie primul punct, prima idee din crezul judecătorilor.

Tudor Panțîru,
judecător al Curții Constituționale,
fost judecător al Curții Europene a Drepturilor Omului

INTRODUCERE METODOLOGICĂ

Convenția europeană a drepturilor omului nu mai este astăzi un algoritm juridic necunoscut. De 20 de ani ea formează un corp integru cu sistemul juridic moldovenesc. Niciun practician jurist nu-și mai poate aroga ignoranța acestui tratat.

Experiența celor două decenii a determinat autoritățile naționale să ia atitudine și să conceapă acest instrument ca pe un catalog de valori imperative ce foarte rar admite derogări. Orice încălcare a dispozițiilor Convenției europene este deja prudent cercetată sub imperiul principiului proporționalității și al marjei de apreciere a statului. Consecințele nu s-au lăsat așteptate: în dinamica încălcărilor constatate de Curtea Europeană pe marginea cauzelor versus Moldova s-au produs mutații. Moldova a depășit etapa încălcărilor „primitive”, care afectau serios gradul de elevație juridică *per țară*, bunăoară, cele legate de neexecutarea hotărârilor interne definitive sau procesele în defăimare. Multiplele instruiri, mese rotunde, discuții tematice, publicațiile metodologice, adresate judecătorilor și procurorilor, precum și modificările legislative, au generat rezultate scontate.

Totuși, retorica drepturilor omului trebuie practică zilnic de către justițiar, deoarece ea implică nu doar o realitate filozofică, politică sau sociologică, specifică evoluției societății interne, dar, în special, o realitate juridică exprimată prin norme de drept internațional, care impun un anumit tip de comportament. Evoluțiile comportamentale ale societății contemporane sunt extrem de complexe, ele sunt realități sociale imposibil de ignorat. Hotărârile Curții sunt tot mai mult impregnate de aceste realități, pentru care motiv, chiar dacă raționamentele sale nu mai sunt deja necunoscute, ele se dovedesc a fi uneori neînțelese de către autoritățile naționale, ceea ce determină încălcări ale Convenției europene a drepturilor omului.

Cert este faptul că pe parcursul celor două decenii jurisdicțiile naționale au ajuns să asocieze instanța de la Strasbourg cu un gen de „sabie a lui Damocles”, ceea ce nu este justificat de filozofia Convenției. Curtea Europeană nu este o instanță de recurs sau casație, nici nu pretinde a fi. Ea este o jurisdicție internațională, care se supune ordinii juridice internaționale. Ca și orice instanță de acest gen, ea doar constată încălcarea unui/or tratat/e internațional/e, fără să modifice cadrul juridic intern. Tocmai de aceea ea nu

oferă soluții definitive cadrate pentru un drept sau libertate anume protejată. Soluțiile sale sunt raportate la circumstanțele specifice ale cauzelor cu care este sesizată. Scopul raționamentelor sale este de a calibra percepția uniformă a valorilor convenționale, de care trebuie să țină cont autoritățile naționale, atunci când fac uz de marja lor de apreciere a restricțiilor aduse exercitării libere unor drepturi și libertăți prevăzute în Convenția europeană.

Prezentul comentariu este o reacție ajustată necesităților percepției dimensiunilor juridice și sociale ale Convenției. Justițiarul național ar trebui să fie cel care primul acordă tonalitățile acestui instrument, dar, totodată, și primul să respecte tonalitatea furnizată de la Strasbourg.

Ca și structură, comentariul respectă ordinea redacțională a Convenției europene, fiecare articol fiind cercetat în măsura în care a fost în vizorul Curții cu ocazia vreunei cereri adresate contra Republicii Moldova. Prin urmare, în lucrare au fost comentate 196 de hotărâri și 40 de decizii adoptate de Curte până la data de 31 decembrie 2015. În egală măsură, în comentariu se regăsesc precedentele Curții Europene a Drepturilor Omului în privința altor state în măsura în care ele sunt pertinente contextului sau cu referire la acele articole din Convenție asupra cărora Curtea încă nu s-a pronunțat, din fericire, în privința Moldovei. În această ultimă situație, în comentariu se precizează expres acest lucru, iar cercetarea vizează un obiectiv preventiv pentru a evita o eventuală încălcare incompatibilă cu aquis-ul jurisprudențial al Curții și pentru a familiariza justițiarul moldav cu cele mai recente dezvoltări jurisprudențiale.

Metodologic, fiecare articol este prezentat, cu mici devieri, potrivit trilogiei: generalități, conținut și recomandări. Considerațiile generale cu care demarează fiecare articol îi precizează sfera de aplicabilitate, iar conținutul fiecăruia este determinat de natura încălcărilor admise de autoritățile naționale și constatate de instanța de la Strasbourg. Conținutul fiecărui articol analizează hotărârile propriu-zise ale Curții Europene versus Republica Moldova. Analiza se referă anume la reflecțiile Curții aplicabile circumstanțelor particulare ale cauzelor invocate. Cu alte cuvinte, autorii comentariului au punctat în ce măsură principiile generale dezvoltate de Curte pe marginea fiecărui articol au fost aplicabile unei spețe concrete contra Moldovei. În mare măsură, raționamentele reflectă gama sensibilă de valori cu care jonglează Curtea, atunci când pune în joc operabilitatea principiului proporționalității ingerinței. Deoarece comentariul este destinat, în primul rând, judecătorilor moldoveni, aceștia din urmă pot ușor să-și aroge aceste raționamente în hotărârile lor ulterioare cu sau fără trimitere la hotărârea Curții Europene.

Pe de altă parte, recomandările vizează un cerc mai larg de destinatari, incluzând și funcționari publici în contextul îndeplinirii obligațiilor pozitive și negative ale statului. În cazul când pe terenul anumitor articole comentate nu există vreo hotărâre a Curții ce vizează Moldova, recomandările au fost înlocuite de autori cu concluzii pertinente pentru a facilita comprehensiunea și pentru a păstra acest *statu-quo* în continuare.

În cazul în care o hotărâre versus Moldova comportă multiple încălcări, autorii au avut grijă să reflecte compartimentat fiecare hotărâre în funcție de articolele cercetate. Astfel, de exemplu, hotărârea *Eremia și alții* se regăsește în studiul comentat la articolele 3, 8 și 14 ale Convenției.

În final, autorii vă propun un indice tabelar în care sunt indicate, într-o formă comprimată, toate hotărârile Curții versus Moldova, analizate în lucrare, cu precizarea paginii din comentariu, unde sunt reflectate, precum și principalele criterii de identificare.

Coordonatorii ediției

Articolul 1

OBLIGAȚIA GENERALĂ DE RESPECTARE A DREPTURILOR OMULUI

Articolul 1 din Convenție prevede următoarele:

„Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții.”

1. Considerații generale

Deși articolul 1 pare să aibă un caracter pur declarativ, interpretarea acestuia nu este lipsită de dificultăți. Articolul 1 din Convenție prevede obligația „cadru” pentru statele-părți la aceasta de a respecta drepturile și obligațiile prevăzute aici, dar și în protocoalele ei adiționale, protocoale care conțin drepturi materiale.

Articolul 1 impune determinarea câmpului de aplicare a obligațiilor statelor în baza Convenției, din perspectiva persoanelor vizate și a teritoriului pe care are loc o anumită ingerință în drepturile și obligațiile garantate de Convenție. Altfel spus, în circumstanțele unui caz concret, articolul 1 ne ajută să răspundem la următoarele întrebări: 1. Dacă statul reclamat poate fi considerat responsabil pentru încălcarea drepturilor unei persoane aflate, în momentul pretensei încălcării, în afara teritoriului său; și 2. Dacă persoana care se găsește pe teritoriul *defacto* necontrolat de acel stat poate fi considerată o persoană aflată sub jurisdicția acestuia.

Majoritatea absolută a cazurilor examinate de către Curte nu ridică întrebări din perspectiva articolului 1, însă acest fapt nu diminuează importanța lui în circumstanțele de tipul conflictelor armate, al „regimurilor-marionetă”¹, al încălcărilor unor drepturi garantate de Convenție comise în spațiile maritime², comise de către misiunile diplomatice și consulare³, al activității extrateritoriale a serviciilor de securitate ale statelor⁴, al extrădării care poate avea efecte negative pentru inculpat din perspectiva Convenției⁵, al aflării pe bordul unei aeronave⁶ ș.a.

¹ Bunăoară, cum este regimul din Transnistria.

² Cauza *Medvedev ș.a. v. Franța*, hotărârea din 29/03/2010.

³ Cauza *X. v. Germania*, decizia din 25/09/1965; *M. v. Danemarca*, decizia Comisiei din 14/10/1992.

⁴ Cauza *Ocalan v. Turcia*, hotărârea din 12/05/2005.

⁵ Cauza *Soering v. Regatul Unit*, hotărârea din 7/07/1989.

⁶ Cauza *Freda v. Italia*, hotărârea din 7/10/1980.

În cauzele împotriva Moldovei, Curtea de la Strasbourg a pronunțat cinci hotărâri, dintre care una de condamnare. Toate spețele s-au referit la încălcări ale Convenției care au avut loc pe teritoriul transnistrean, Rusia având aici calitatea de stat co-pârât.

Practic, în toate cazurile cu implicații extrateritoriale operează **prezumția teritorialității**, fapt care presupune că jurisdicția prin prisma articolului 1 este în mod esențial una teritorială, iar orice extindere a jurisdicției în afara teritoriului statului-parte la Convenție are un caracter excepțional și pretinde o justificare specială în privința circumstanțelor fiecărei spețe.⁷

În afară de prezumția teritorialității, mai operează și **prezumția exercitării controlului asupra întregului teritoriu al statului**.⁸ În speța *Assanidze v. Georgia*, reclamantul a fost privat în continuu de libertatea sa pe teritoriul Republicii Autonome Adjaria, în pofida faptului că a fost grațiat de către Președintele Georgiei, iar mai multe autorități centrale au ordonat eliberarea acestuia. În fapt, autoritățile Adjariai au refuzat să se conformeze cu somațiile autorităților centrale de a-l elibera pe reclamant. Curtea de la Strasbourg a fost clară în acest caz: „[Adjaria] este parte integrantă a teritoriului Georgiei și este supusă controlului și competențelor acestui stat ...[astfel] existând prezumția competenței. Urmează să se determine existența unor probe pertinente care ar infirma această prezumție”.⁹ În acest sens, Curtea a analizat următoarele aspecte: 1. aspirațiile separatiste ale Adjariai; 2. existența unei rezerve în sensul articolului 57 din Convenție. Curtea a conchis că ar fi incorect să analizeze, dacă a fost infirmată prezumția în această speță, din două motive: Convenția nu poate fi aplicată selectiv, în funcție de aspirațiile politice ale anumitor state; și, pe de altă parte, nu ar fi posibilă *protecția efectivă a drepturilor omului*.¹⁰

Prin sintagma „sub jurisdicția”, articolul 1 are în vedere, printre altele, și teritoriul (limitele spațiale) în care este aplicabilă Convenția. Deși, la prima vedere, este clar că Convenția se aplică pe teritoriul statelor-părți, în realitate Curtea a constatat încălcări ale drepturilor prevăzute în Convenție, care însă au fost comise pe teritoriul altor state sau chiar și în afara spațiului statelor-membre ale Consiliului European. În consecință, răspunderea Moldovei ar putea fi angajată nu doar pentru faptele comise de către agenții săi pe teritoriul ei, ci și în afara acestuia (și viceversa). Mai mult, Convenția poate fi aplicată la fel în Moldova, stat-membru al Consiliului European (și, respectiv, parte la Convenție), cât și pe teritoriul oricărui alt stat aflat în afara spațiului acestei or-

⁷ Cauza *Al-Skeini ș.a. v. Regatul Unit*, hotărârea din 7/07/2011, § 110.

⁸ Cauza *Ilașcu ș.a. v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 8/07/2004.

⁹ Cauza *Assanidze v. Georgia*, hotărârea din 8/04/2004, § 139.

¹⁰ Conceptul „protecției efective” a drepturilor omului este utilizat adesea de către Curte pentru a dezvolta prevederile Convenției.

ganizații. Acest fapt nu presupune că statul Republica Moldova poate fi găsit vinovat de încălcările drepturilor garantate de Convenție comise pe teritoriul unui alt stat-parte la aceasta, atâta timp cât încălcarea nu a fost cauzată prin acțiunile sau inacțiunile unui agent al său.

Răspunderea unui stat-parte la Convenție pentru fapte sau inacțiuni ilicite, comise pe teritoriul altor state părți sau în afara spațiului Consiliului Europei (fapte/inacțiuni *extrateritoriale*), se poate declanșa datorită prezenței unor reprezentanți ai statului în afara teritoriului statului respectiv¹¹. Este și cazul aflării serviciilor de securitate sau a altor agenți-reprezentanți ai organelor de aplicare a dreptului, aflați în relații de muncă cu un stat membru.¹² Pe de altă parte, un alt temei al angajării răspunderii extrateritoriale poate avea loc și în baza controlului exercitat de către stat, prin intermediul unui grup para-militar¹³, sau prin intermediul unor autorități quasi-statale, separatiste, cum ar fi autoritatea exercitată de către Rusia prin intermediul regimului transnistrean, grație suportului economic, militar, financiar și politic acordat regimului, care și permite existența acestuia.¹⁴ În acest sens, aplicabilitatea articolului 1 este pusă în joc atunci când s-ar invoca răspunderea Republicii Moldova pentru actele comise pe teritoriile aflate sub jurisdicția sa, însă în afara controlului acesteia (Transnistria).¹⁵ Din perspectiva Republicii Moldova s-ar putea pune problema aplicabilității Convenției în circumstanțele unui conflict armat (pe teritoriul ei sau în afara acestuia) sau a prezenței unui regim de ocupație pe teritoriul ei.

Curtea a subliniat că răspunderea statului prin prisma Convenției poate apărea în legătură cu acțiunile/inacțiunile tuturor organelor sale, ale agenților și ale funcționarilor săi publici. În conformitate cu interpretarea dată în dreptul internațional, rangul sau poziția acestora într-o entitate subordonată guvernului nu este relevantă, deoarece acțiunile comise de către agenții unui stat vor fi imputabile aceluși stat în toate circumstanțele. De aici rezultă că obligațiile care reies din Convenție ar putea fi violate de către orice persoană care este investită într-o funcție oficială.¹⁶

Articolul 1 nu reflectă un drept material, ceea ce înseamnă că un stat-parte la Convenție n-ar putea fi recunoscut responsabil pentru violarea acestuia. Mai curând, acesta reprezintă un *criteriu de admisibilitate*, care doar facilitează răspunsul la întrebarea „este statul pasibil de răspundere prin prisma Convenției în circumstanțele X (cel mai des – de extrateritorialitate)”, ceea ce

¹¹ *id.*

¹² Cauza *Medvedev s.a. v. Franța*, *id.*

¹³ Cauza *Loizidou v. Turcia*, hotărârea din 18/12/1996.

¹⁴ Cauza *Ilașcu s.a. v. Rusia și Republica Moldova*, *id.*

¹⁵ *Id.*

¹⁶ Cauza *Wille v. Liechtenstein*, hotărârea din 28/10/1999, § 46.

înseamnă că articolul 1 nu atrage în mod automat răspunderea pentru încălcarea unui articol. Ultima urmează a fi examinată separat, reieșind din natura fiecărui articol în parte. Totodată, este necesar ca între actul/inacțiunea statului să existe o conexiune cu actul potențial cauzator al ingerinței. De exemplu, în speța *Bertrand Russel Foundation Ltd. c. Regatului Unit*, un ONG britanic s-a plâns de violarea dreptului la secretul corespondenței între reclamant și mișcările pentru drepturile omului din URSS. Curtea a stabilit că răspunderea Regatului Unit nu a fost angajată din motivul lipsei obligației acestuia de a interveni pe căi diplomatice pentru protejarea drepturilor persoanelor aflate sub jurisdicția URSS.¹⁷

Cu toate acestea, vorbind despre speța *Assanidze* (vezi mai sus), ori de câte ori va fi contestată răspunderea unui stat pentru acțiunile comise pe teritoriul său, iar statul pârât va manifesta controlul juridic și *de facto* asupra autorităților locale care nu execută legea, statului respectiv nu doar că îi vor fi *imputabile* acțiunile autorităților locale în discuție, ci el va fi, totodată, *responsabil* pentru acțiunile acestora.¹⁸

În concluzie, jurisdicția statelor privită prin prisma articolului 1 este în mod principal teritorială, iar Convenția poate fi aplicată în mod excepțional în afara teritoriilor acestora. Totodată, în orice circumstanță, statul este prezumat că exercită controlul asupra întregului teritoriu al său. Chiar dacă nu-și controlează în mod efectiv teritoriul, statul nu este absolvit de răspundere pentru încălcările Convenției. În fine, statul nu poate fi tras *a priori* la răspundere în baza articolului 1. În baza lui se determină doar imputabilitatea acțiunilor acelui stat, nu și prezența unei încălcări.

2. Stabilirea jurisdicției statelor în cazurile de conflict armat

Aplicarea Convenției în circumstanțe de conflict armat reprezintă cea mai vastă categorie de spețe în care Convenția a fost aplicată extrateritorial. Mai ales conflictele armate atrag riscuri serioase de violare a drepturilor-nucleu prevăzute în articolele 2, 3, 4 și 7 din Convenție. Problema primară în aceste spețe este identificarea jurisdicției statului pârât.

2.1. Controlul exercitat asupra teritoriului

Primele spețe au rezultat din încălcările comise pe teritoriul așa-numitei „Republici Turce a Ciprului de Nord” (RTCN), altfel spus – pe teritoriul Ciprului de Nord-Est, invadat de armata turcă în 1974. În consecință, guvernul cipriot a pierdut controlul asupra spațiilor ocupate de către armata turcă, iar între

¹⁷ Cauza *Bertrand Russell Foundation Ltd. v. Regatul Unit*, decizia Comisiei din 2/05/1978.

¹⁸ Cauza *Assanidze v. Georgia, id.*, § 149

timp pe teritoriul RTCN a fost alcătuit un „guvern” local. Totodată, atât Turcia, cât și Ciprul erau părți la Convenție, însă guvernul cipriot nu avea controlul *de facto* asupra teritoriului ocupat de armata turcă și nu putea să-și onoreze obligațiile care decurg din Convenție.

În speța *Loizidou c. Turciei*, reclamanta s-a plâns de exproprierea *de facto* a bunurilor sale de către autoritățile RTCN, fiind privată de libertate pentru o perioadă de opt ore în urma protestelor pentru permiterea repatrierii în cazul ciprioților greci refugiați din cauza conflictului. Astfel, a apărut întrebarea dacă Turciei îi pot fi imputate acțiunile RTCN. Curtea a stabilit că în asemenea circumstanțe determinarea jurisdicției nu poate fi echivalată cu examinarea răspunderii Turciei pentru acțiunile de care s-a plâns reclamanta, ci se limitează la determinarea *posibilității întinderii* jurisdicției Turciei și asupra teritoriilor guvernate de RTCN.¹⁹

Curtea a constatat că articolul 1 impune anumite limite în privința acțiunii teritoriale a Convenției, ea însă nereducându-se la teritoriile naționale ale statelor-părți la Convenție. Statele-părți pot fi trase la răspundere, *inter alia*, și pentru acțiunile autorităților acestora, indiferent dacă au fost comise în limita teritoriilor statului respectiv sau în afara acestora. Având în vedere obiectul și scopul Convenției, răspunderea unui stat contractant poate să apară și dacă, după efectuarea unor acțiuni militare licite sau ilicite, statul exercită *controlul efectiv asupra spațiului* aflat în afara teritoriului său național. Prin urmare, statul în cauză este obligat să asigure pe teritoriul respectiv apărarea drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție, ori de câte ori acest control este exercitat direct, prin forțele armate sau printr-o administrație locală subordonată. Având în vedere faptul că Turcia nu a disputat prezența trupelor militare și accesul acestora la proprietățile reclamantei, statul turc putea avea jurisdicție.²⁰ În continuare, Curtea a stabilit că nu este necesar să se demonstreze *controlul detaliat* al Turciei asupra politicilor și acțiunilor RTCN. Având în vedere numărul mare de trupe staționate pe teritoriul RTCN (în jur de 30.000 de soldați turci), era evident că armata turcă exercitase un *control general* asupra nord-estului insulei. Conform testului *controlului general*, acest fapt atrage răspunderea Turciei pentru acțiunile și politicile RTCN, persoanele afectate de acestea aflându-se sub jurisdicția Turciei, în sensul articolului 1. Prin urmare, Turcia era obligată să asigure protecția drepturilor și libertăților persoanelor aflate pe teritoriile controlate de RTCN. Un rol important l-a avut și considerentul că RTCN nu a fost și nici nu este recunoscută drept stat independent, în afară de Turcia.²¹

¹⁹ Cauza *Loizidou v. Turcia*, hotărârea din 23/03/1995 (obiecții preliminare), § 61.

²⁰ *Id.*, § 62-64.

²¹ Cauza *Loizidou v. Turcia* (hotărârea pe fond), *id.*, § 54-57.

În cauza interstatală *Cipru c. Turciei*²², statul reclamant a invocat răspunderea Turciei pentru presupusele acțiuni/inacțiuni ale autorităților RTCN. Analizând jurisdicția Turciei pe teritoriul controlat de RTCN, Curtea a subliniat că răspunderea generală a Turciei prin prisma Convenției urmează a fi tratată ca o chestiune de principiu, **Turcia fiind responsabilă pentru toate politicile și acțiunile autorităților RTCN**. Deținând un *control general efectiv* asupra Ciprului de Nord, răspunderea Turciei nu putea fi limitată la acțiunile propriilor oficiali sau soldați, staționați pe teritoriul Ciprului, ci urma a fi angajată și pentru acțiunile administrației locale (RTCN), care se perpetuase în virtutea suportului militar și de altă natură oferit de Turcia. Astfel, în baza articolului 1, jurisdicția Turciei se extindea **asupra totalității drepturilor** materiale prevăzute în Convenție și în protocoale adiționale ratificate de către aceasta, iar violarea lor îi era direct imputabilă.²³

În legătură cu concluziile de mai sus, Curtea a adăugat că urmează a fi luat în considerare și caracterul special al Convenției, ca și un instrument al **ordinii publice europene** pentru protecția drepturilor fiecărei ființe umane în parte, sau, după cum prevede articolul 19 al Convenției, – „de a asigura respectarea angajamentelor asumate de către Înaltele Părți Contractante”.²⁴ În baza acestor raționamente, Curtea a conchis că, având în vedere nerespectarea continuă de către Turcia a obligațiilor sale în baza Convenției în regiunea Ciprului de Nord, orice altă concluzie (decât cea din paragraful precedent) ar conduce la un *vacuum regretabil* în sistemul de protecție a drepturilor omului pe teritoriul disputat. Or, persoanele din Ciprul de Nord ar fi lipsite de beneficiile oferite prin protecția fundamentală oferită de Convenție și, respectiv, de dreptul acestora de a obține condamnarea unui stat pentru violarea drepturilor lor.²⁵

2.2. Controlul exercitat asupra persoanelor

Convenția a fost aplicată extrateritorial și pe teritoriul Irakului. Pe durata conflictului militar din Irak, care a început în 2003, forțele armate ale SUA și ale Regatului Unit au devenit autoritatea ocupantă a teritoriului Irakului, în conformitate cu dreptul internațional umanitar. Ele au creat așa-numita Autoritate Provizorie a Coaliției (APC), autorizată să exercite atribuțiile unui guvern de tranziție, SUA și Regatul Unit divizând teritoriul Irakului în spații regionale, pentru care fiecare stat era responsabil în mod independent. Membrii forțelor armate aveau dreptul de a aplica forța doar în scop de autoapărare și de protecție

²² Cauza *Cipru v. Turcia*, hotărârea din 10/05/2001.

²³ *id.*, § 77.

²⁴ *id.*, § 78.

²⁵ *id.*

a vieții, atunci când aceasta era absolut necesară. Cazurile de aplicare a forței trebuiau raportate superiorilor, fiind efectuate investigații de către ramura de investigații speciale, organism al forțelor armate britanice.²⁶

În speța *Al-Skeini c. Regatului Unit*, reclamantii au invocat încălcarea obligației de a investiga eficient omorul rudelor reclamanților (articolul 2) și preținsele rele tratamente aplicate unuia dintre ei (articolul 3). Toate presupusele încălcări au avut loc pe teritoriul controlat de către forțele armate britanice. Curtea a statuat că utilizarea forței de către **agenții statelor**-părți la Convenție, care operează în afara teritoriilor acelor state, ar putea plasa o persoană aflată sub controlul și autoritatea agenților sub jurisdicția statului în baza articolului 1. Acest fapt presupune obligația de a-i garanta acelei persoane drepturile și libertățile prevăzute de Convenție, *care sunt relevante situației în cauză*.²⁷ În al doilea rând, Curtea a subliniat că jurisdicția văzută prin prisma articolului 1 nu limitează aplicarea Convenției la teritoriul statelor-membre ale Consiliului European.²⁸ Pentru a determina existența jurisdicției, Curtea a avut în vedere următoarele: faptul că statul pârât și SUA erau state ocupante în sensul dreptului internațional umanitar; atribuțiile APC (vezi mai sus), care fusese concepută să promoveze bunăstarea prin administrarea efectivă a teritoriilor ocupate, inclusiv prin restabilirea securității și stabilității; patrularea, arestarea, conducerea operațiunilor antiteroriste, controlul demonstrațiilor civile ș.a.²⁹ Faptul că Regatul Unit și-a asumat autoritatea și responsabilitatea pentru menținerea securității în sud-estul Irakului a justificat caracterul excepțional al circumstanțelor pentru a se considera că Regatul Unit, prin soldații săi angajați în operațiuni de securitate pe teritoriile respective, a exercitat autoritatea și controlul asupra indivizilor omorâți în decursul acestor operațiuni, ceea ce a condus la concluzia existenței jurisdicției în sensul articolului 1.³⁰

În concluzie, statul poate fi tras la răspundere și pentru acțiunile comise în afara teritoriului său. În acest sens, deosebim două categorii de situații: i. situațiile în care statul exercită controlul efectiv/general asupra unui teritoriu străin, prin staționarea ilegală a trupelor militare pe acel teritoriu, suportul militar, economic, politic acordat unui regim-marionetă, când statul respectiv răspunde pentru orice încălcare a Convenției produsă ca urmare a acțiunilor/omisiunilor persoanelor care reprezintă regimul, dar și pentru încurajarea sau impunitatea manifestată față de comportamentul terților privați, care ar pro-

²⁶ Cauza *Al-Skeini ș.a. v. Regatul Unit*, *id.*, § 12, 28.

²⁷ *id.*, § 136-137.

²⁸ *id.*, § 142.

²⁹ *id.*, § 143-148.

³⁰ *id.*, § 149.

voca încălcări ale Convenției; ii. situațiile în care statul deține controlul asupra unei persoane aflate în afara teritoriului său prin intermediul unui agent al său (de regulă, reprezentant al forțelor de ordine), obligația de respectare a drepturilor omului fiind limitată aici doar la drepturile relevante situației în cauză.

2.3. Obligațiile pozitive ale statului care nu-și exercită controlul asupra teritoriului său

Ca urmare a acțiunilor secesioniste ale separatiștilor din regiunea transnistreană, care au condus la proclamarea independenței regiunii, între anii 1991-1992 a avut loc faza activă a conflictului armat transnistrean. Administrația separatistă a primit în acea perioadă și continuă să primească și astăzi ajutor militar, politic și economic din partea Rusiei. Guvernul Republicii Moldova nu deține controlul efectiv asupra teritoriului administrat *de facto* de către autoritățile separatiste. În primul caz de acest gen împotriva Moldovei – *Ilașcu ș.a. c. Moldovei și Rusiei*³¹, reclamanții au fost arestați și acuzați de comiterea mai multor infracțiuni cu substrat politic, printre care și pentru comiterea de omoruri. Aceștia au susținut că pe parcursul investigației au fost torturați în perioada aflării în custodia autorităților transnistrene, inclusiv de către militari ruși, iar condițiile de detenție ar fi condus la înrăutățirea considerabilă a stării lor de sănătate, împrejurare contrară articolelor 3 și 5.1(a) din Convenție.

Curtea a notat că jurisdicția statelor în temeiul articolului 1 din Convenție este în primul rând teritorială, însă nu se limitează în mod necesar la teritoriile naționale. Nu este necesar să se stabilească dacă există un control detaliat în privința politicilor și acțiunilor exercitate asupra unor teritorii situate în afara teritoriilor sale naționale, deoarece chiar și un **control general** asupra spațiului respectiv poate atrage răspunderea statului. Statul respectiv se face responsabil atât de acțiunile agenților/funcționarilor săi, cât și de cele ale administrației locale, care există în virtutea sprijinului militar și de altă natură venit de la acel stat. În plus, încurajarea sau tolerarea acțiunilor ilicite pe acest teritoriu din partea unor persoane private poate atrage și ea răspunderea statului. Statul va fi răspunzător și atunci când agenții săi acționează cu depășirea împuternicirilor date (*ultra vires*).³²

În privința jurisdicției Moldovei, Curtea a subliniat că Moldova nu a înaintat o rezervă validă în privința acțiunii Convenției pe teritoriul regiunii transnistrene, prin urmare Convenția trebuia aplicată pe întreg teritoriul.³³ Chiar și în absența controlului efectiv asupra regiunii transnistrene, Republica Moldova

³¹ Cauza *Ilașcu ș.a. v. Rusia și Republica Moldova*, *id.*

³² *id.*, § 311-319.

³³ *id.*, § 324.

are **obligația pozitivă**³⁴ de a lua, în baza articolului 1, toate măsurile diplomatice, economice și judiciare, pe care le poate lua în conformitate cu dreptul internațional, și care ar avea drept scop respectarea drepturilor reclamanților garantate de Convenție.³⁵ Pentru stabilirea întinderii acestor obligații, urmează a fi balansate interesele indivizilor și interesul general, în funcție de priorități și resurse, fără a se impune o povară disproporționată asupra statului. Atunci când statul nu posedă controlul *de facto* asupra unei părți a teritoriului său, întinderea obligației care reiese din articolul 1 este redusă. Deși Convenția nu impune anumite obligații în aceste circumstanțe, măsurile luate de către Republica Moldova în fiecare speță trebuie să treacă de testul Curții.³⁶ Curtea a propus următoarele criterii pentru stabilirea conformității cu obligațiile pozitive: starea relațiilor cu regiunea transnistreană și cu Rusia; obligația de a restabili controlul său asupra regiunii și abținerea de la acordarea sprijinului acestui regim.³⁷ Sub acest aspect, Curtea a conchis că Republica Moldova nu a luat **măsuri eficiente** în privința facilitării situației reclamanților în raport cu autoritățile transnistrene și nici în raport cu Rusia. Prin urmare, răspunderea Republicii Moldova putea fi angajată.³⁸

În privința jurisdicției Rusiei, Curtea a stabilit că, din cauza prezenței Armatei a 14-a pe teritoriul regiunii transnistrene și din cauza sprijinului militar acordat separatiștilor, precum și susținerii politice acordate „autorităților” transnistrene de-a lungul conflictului, Rusia a facilitat crearea regimului separatist. După încheierea armistițiului, Rusia a continuat sprijinirea militară, politică și economică a acestora, fapt care a avut ca efect supraviețuirea regimului și dobândirea unui grad de autonomie față de statul Republica Moldova. Curtea a conchis că, de vreme ce reclamanții au fost capturați de către membrii armatei a 14-a și au fost supuși unor tratamente contrare articolului 3, ei au fost predați autorităților transnistrene, cu buna-știință a consecințelor acestei predări. Prin urmare, Rusia era responsabilă în baza articolului 1,

³⁴ Curtea a oferit o interpretare activistă Convenției, ea impunând atât obligații negative, cât și pozitive. **Obligația negativă** ar reflecta obligația statului de a se abține de la o anumită conduită. De exemplu, prin prisma articolului 2, statul este obligat să nu aducă atingere dreptului la viață prin intermediul agenților săi decât în circumstanțele prescrise în conținutul acestuia; iar articolul 3 prescrie prohibiția absolută a torturii, statul fiind obligat să se abțină de la orice acțiuni care ar atinge nucleul acestuia. Totodată, **obligația pozitivă** prescrie obligația statului de a acționa în vederea realizării unui drept. De exemplu, același articol 2 prescrie obligația de a proteja în mod proactiv dreptul la viață, de a asigura condiții decente de detenție în cazul articolului 3; sau chiar să creeze o infrastructură pentru realizarea unui drept, e.g. organizarea unui sistem de executare a hotărârilor judecătorești care să fie efectiv, în baza articolului 6 §1.

³⁵ *id.*, § 331.

³⁶ *id.*, § 333-335.

³⁷ *id.*, §. 337-340.

³⁸ *id.*, § 347-352.

din cauza sprijinului militar, economic și politic oferit regimului separatist, ultimul aflându-se sub controlul efectiv al Rusiei.³⁹

În cazul *Ivanțoc ș.a. c. Moldovei*⁴⁰, circumstanțele urmează faptele speței *Ilașcu* (vezi mai sus): reclamantii au mai fost deținuți de către autoritățile transnistrene contrar articolului 3 și 5.1(a) încă trei ani după ce Curtea a pronunțat hotărârea *Ilașcu*. Curtea a constatat lipsa controlului efectiv și, respectiv, a imputabilității presupuselor inacțiuni reproșate Republicii Moldova, menționând că aceasta reluse în mod constant problema reclamanților în discuțiile sale cu separatiștii, cu Rusia și cu partenerii internaționali.⁴¹ Prin urmare, obligația pozitivă fusese respectată. În privința Rusiei, Curtea a stabilit că aceasta a continuat să ofere sprijin politic, militar și economic regiunii transnistrene, reclamantii rămânând sub jurisdicția ei.⁴²

În *Catan ș.a. c. Moldovei și Rusiei*⁴³, reclamantii – un grup de elevi și părinți – au invocat încălcarea dreptului la educație prevăzut în articolul 2 al Protocolului 1 la Convenție, prin interzicerea utilizării alfabetului latin în programa școlară și obligarea tuturor școlilor de a adopta *curriculumul* de predare cu alfabet chirilic, aprobat de autoritățile transnistrene, pe când școlile în care se predă cu alfabet latin au fost vandalizate. Totodată, reclamantii au invocat evacuarea forțată a acestora din școli și relocarea în școli greu accesibile și slab echipate, precum și intimidarea lor de către localnici și reprezentanții organelor de drept transnistrene în drumul spre școală. Curtea a reiterat normele aplicabile din cazul *Ilașcu* (vezi mai sus) și a stabilit că este de obligația Rusiei să probeze lipsa jurisdicției sale.⁴⁴ În această privință Curtea a stabilit că regiunea transnistreană a continuat să existe doar pentru că a fost sprijinită militar, economic și politic de către Rusia.⁴⁵ În privința obligațiilor pozitive ale Republicii Moldova de a întreprinde toate măsurile necesare pentru a asigura respectarea drepturilor garantate de Convenție pe teritoriul transnistrean, Curtea a stabilit că, în speța în cauză, Republica Moldova a asigurat financiar școlile cu predare în grafie latină, prin urmare dreptul la educație nu a fost violat.⁴⁶

Cazul *Pisari c. Moldovei și Rusiei*⁴⁷ a vizat omorul cetățeanului Vadim Pisari de către un soldat rus la trecerea punctului de frontieră, după refuzul celui din urmă de a opri autovehiculul pe care îl conducea. Într-un raport emis de autoritățile

³⁹ *id.*, § 392.

⁴⁰ Cauza *Ivanțoc ș.a. v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 15/11/2011.

⁴¹ *id.*, § 111.

⁴² *id.*, § 120.

⁴³ Cauza *Catan ș.a. v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 19/10/2012.

⁴⁴ *id.*, § 112.

⁴⁵ *id.*, § 122.

⁴⁶ *id.*, § 147-148.

⁴⁷ Cauza *Pisari v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 21/04/2015.

ruse s-a menționat că Vadim Pisari prezentase un pericol pentru soldați și că nu au fost depistate devieri de la regulile de utilizare a armelor de foc de către soldatul care l-a împușcat. Totodată, autoritățile moldovenești au pornit urmărirea penală pe faptul omorului și au emis un mandat internațional pe numele soldatului rus suspectat de omorul lui Pisari. Autoritățile ruse au clasat cauza privind omorul acestuia, concluzionând că elementele infracțiunii nu s-au regăsit în faptele soldatului respectiv, refuzându-i, totodată, reclamantului statut de victimă și lipsind astfel victimele indirecte de dreptul de a ataca deciziile autorităților ruse. Copia ordonanței privind clasarea cauzei nu a fost primită nici de către autoritățile moldovenești, nici de reclamant. Curtea a stabilit că utilizarea forței de către agenții unui stat care operează în afara teritoriului acestuia poate aduce persoanele afectate sub jurisdicția statului respectiv; la fel și în cazul exercitării atribuțiilor executive pe teritoriului altui stat. Având în vedere faptul că punctul de trecere se afla sub controlul militarilor ruși în baza acordului de încetare a conflictului armat în regiunea transnistreană, Curtea a conchis că Vadim Pisari s-a aflat sub jurisdicția Rusiei.⁴⁸ În mod sumar nu a fost constatată existența unei jurisdicții a Republicii Moldova, Curtea fiind satisfăcută în privința respectării de către acest stat a obligațiilor sale în baza Convenției.⁴⁹

În final, Curtea s-a pronunțat asupra legalității și condițiilor de detenție și a hotărârilor instanțelor judecătorești transnistrene în cazul *Mozer c. Republicii Moldova și Rusiei*⁵⁰. În fapt, reclamantul a fost condamnat pentru posibila fraudare a două persoane juridice. Pe parcursul investigației, reclamantul a fost pus sub arest preventiv, unde, în pofida stării sale proaste de sănătate, a fost privat de asistență medicală și tratament. Executând o pedeapsă cu suspendare, acesta s-a refugiat la Chișinău, de unde a reușit să plece în Elveția. După reiterarea principiilor generale aplicabile în cazul aplicării extrateritoriale a Convenției (vezi mai sus), Curtea a constatat că Republica Moldova are în continuare obligația pozitivă de a întreprinde toate măsurile posibile de ordin diplomatic, economic și judiciar în direcția remedierii problemelor existente în acest sens.⁵¹ *In concreto*, acestea s-ar putea manifesta prin măsurile care ar putea asigura respectarea drepturilor omului și încercările de a restabili controlul asupra regiunii transnistrene. În acest sens, Curtea a apreciat eforturile de la nivel diplomatic, dar și încercările Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova și ale altor organe de a repune reclamantul în drepturi, fiind respectată astfel obligația pozitivă relevantă a statului.⁵² Curtea a constatat existența unei jurisdicții

⁴⁸ *id.*, § 33.

⁴⁹ *id.*, § 35.

⁵⁰ Cauza *Mozer v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 23/02/2016.

⁵¹ *id.*, § 99.

⁵² *id.*, § 154.

a Rusiei asupra teritoriului transnistrean din motivul sprijinului ei de natură economică, militară și politică acordat regimului de acolo.⁵³

În concluzie, subliniem că atunci când statul nu are un control *de facto* asupra unei părți a teritoriul său, întinderea obligației care decurge din articolul 1 este una restrânsă. În privința teritoriului transnistrean, Republica Moldova are obligația pozitivă de a solicita încetarea violării Convenției pe căi diplomatice, economice și judiciare, de care se poate face uz conform dreptului internațional public. Pentru a determina întinderea acestor obligații, trebuie cântărite interesele persoanelor și interesul general, în funcție de priorități și de resurse, fără a se impune o povară disproporționată în sarcina statului.

3. Activitatea extrateritorială a serviciilor de securitate ale statelor

În această categorie de cauze, răspunderea statelor este angajată, de obicei, pentru acțiunile agenților săi, săvârșite în vederea asigurării justiției penale, ca de exemplu aducerea forțată de pe teritoriul unui alt stat a unei persoane învinuite de comiterea unei infracțiuni. În speța *Ocalan c. Turciei*⁵⁴, reclamantul – un fost lider al Partidului Muncitorilor din Kurdistan, a fost expulzat din Siria, ajungând într-un final la reședința ambasadorului grec din Kenya. Acesta a fost preluat de către un oficial kenyan și trimis cu o aeronavă înregistrată în Turcia, unde a fost arestat de către oficialii turci. În asemenea circumstanțe, problema jurisdicției a trezit puține întrebări, Curtea stabilind că, odată ce a fost transmis de către oficialii din Kenya către oficialii turci, reclamantul s-a aflat efectiv sub autoritatea turcă, prin urmare și sub jurisdicția Turciei, în sensul articolului 1.⁵⁵

În cazul sechestrării navelor maritime în marea liberă, nave înregistrate sub pavilionul unui stat terț, Curtea a hotărât în sensul extrateritorialității jurisdicției statului, care a condus operațiunea de capturare, cu ajutorul forțelor speciale, a unei nave maritime înregistrate în Cambodgia, existând bănuieli că aceasta ar transporta substanțe narcotice în mod ilicit.⁵⁶ Autoritățile franceze au solicitat acordul Cambodgiei, iar apoi au procedat la capturarea navei în marea liberă și escortarea acesteia spre un port francez. Reclamanții, membri ai echipajului navei, au invocat încălcarea articolului 5 în baza mai multor capete, printre care și reținerea contrară procedurii prevăzute de legea franceză. Aici apăruse întrebarea dacă timp de 13 zile, cât nava era escortată spre Franța, reclamanții se aflau sub jurisdicția acesteia. Curtea a menționat că articolul 1

⁵³ *id.*, § 110.

⁵⁴ Cauza *Ocalan v. Turcia*, hotărârea din 12/05/2005.

⁵⁵ *id.*, § 91.

⁵⁶ Cauza *Medvedev ș.a. v. Franța*, *id.*

obligă statele să asigure respectarea Convenției pe teritoriul său, nu și să le impună statelor terțe standardele acesteia. În plus, răspunderea statelor poate fi angajată și în legătură cu actele comise pe navele maritime și aeriene înregistrate în acel stat.⁵⁷ Pentru stabilirea existenței jurisdicției, Curtea a avut în vedere faptul că autoritățile navale franceze au dat comanda capturării navei maritime în cauză. Reclamanții s-au aflat în custodia exclusivă a oficialilor francezi, care i-au deținut în cabinele din corabia capturată pe perioada escortării spre Franța, și aceasta autorizată de către organele de drept franceze. Prin urmare, Curtea a conchis că Franța a exercitat în mod continuu și neîntrerupt controlul exclusiv și deplin asupra membrilor corabiei capturate, ei aflându-se astfel în mod neîntrerupt sub jurisdicția Franței, în sensul articolului 1.⁵⁸

În mod similar, articolul 1 este relevant și pentru protecția potențialilor solicitanți de azil. De exemplu, în *Hirsi Jamaa ș.a. c. Italiei*⁵⁹, reclamanții – cetățeni ai Somaliei și Eritreii, au făcut parte dintr-un grup de 200 de persoane, care au pornit din Libia pe trei nave maritime pentru a ajunge pe coasta italiană. Vasele lor au fost capturate de către garda de coastă italiană, atunci când reclamanții se găseau în „zona de responsabilitate” a Maltei. În baza unui acord bilateral încheiat între Libia și Italia, oficialii italieni i-au îmbarcat pe reclamanți pe vasele italiene și i-au escortat fără consimțământul lor înapoi spre Libia. Reclamanții au invocat că, astfel, Italia i-a supus unui risc de aplicare a relexelor tratamente de către autoritățile Libiei. Aplicând norme identice speței *Medvedyev* (vezi mai sus), Curtea a constatat că nava maritimă care navighează în marea liberă se află sub jurisdicția exclusivă a statului sub al cărui pavilion navighează. Prin urmare, persoanele aflate sub controlul agențiilor aceluși stat se află inclusiv sub jurisdicția sa.⁶⁰ Mai mult, Curtea a respins argumentul statului pârât, care a invocat că limitarea jurisdicției statului asupra navei ar fi justificată prin presupusul caracter de salvare al operațiunii, controlul exercitat asupra reclamanților fiind minim, având în vedere că evenimentele au avut loc în mod exclusiv la bordul navelor forțelor militare italiene, echipele cărora erau compuse doar din militari italieni.⁶¹ Prin urmare, reclamanții s-au aflat sub controlul exclusiv și continuu, atât *de jure*, cât și *de facto*, al autorităților italiene, respectiv sub jurisdicția Italiei.

Într-o speță recentă, care a vizat percheziția, detenția clandestină și transferul unei persoane din Ucraina în Rusia cu încălcarea procedurii de extrădare⁶², doi reprezentanți ai poliției rusești au fost împuterniciți de către procuratura rusească să aresteze reclamantul și să percheziționeze apartamentul acestuia.

⁵⁷ *id.*, § 62.

⁵⁸ *id.*, § 67.

⁵⁹ Cauza *Hirsi Jamaa ș.a. v. Italia*, hotărârea din 23/02/2012.

⁶⁰ *id.*, § 77.

⁶¹ *id.*, § 79, 81.

⁶² Cauza *Belozorov v. Rusia și Ucraina*, hotărârea din 15/10/2015.

Când au ajuns pe teritoriul Ucrainei, ei au fost asistați de către un polițist ucrainean, acțiunile fiind efectuate fără controlul și decizia necesară din partea organelor procuraturii ucrainene. În ziua următoare, el a fost escortat spre aeroportul local, fiind adus la Moscova. După aterizare, a fost arestat și deținut în baza suspiciunii de comitere a infracțiunii de omor, aflându-se în arest preventiv pentru o perioadă de doi ani. Plângerea a fost depusă împotriva ambelor state implicate, iar Curtea a examinat imputabilitatea acțiunilor în discuție prin prisma articolului 1. Curtea a statuat că jurisdicția statelor este în primul rând teritorială, însă, ca excepție, aceasta poate fi exercitată și extrateritorial, precum în cazul agenților unui stat care operează pe teritoriul altui stat. Curtea a stabilit că de la bun început autoritățile ucrainene cunoșteau caracterul informal al cererii de cooperare din partea autorităților rusești și că această cerere a fost contrară dreptului ucrainean, și că nu a fost conformă cu prevederile Convenției de la Minsk privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 10.06.1993. Având în vedere că autoritățile ucrainene ar fi putut refuza asistența și întrucât reprezentanții organelor de drept fuseseră prezenți la evenimentele produse în Ucraina, Curtea a ajuns la concluzia că reclamantul s-a aflat, cât timp se găsea pe teritoriul ucrainean, sub jurisdicția exclusivă a Ucrainei.⁶³

În concluzie, Convenția se aplică și pe navele maritime și aeriene aflate sub pavilionul unui stat-parte la Convenție. Prin urmare, persoanele aflate sub custodia agenților unui stat, care se află pe nava respectivă, se vor afla sub jurisdicția statului respectiv, beneficiind astfel de protecția acordată prin Convenție. Mai cu seamă, Convenția va fi opozabilă și statului ai cărui agenți exercită activități polițienești pe teritoriul unui alt stat.

4. Recomandări

1. Să se evite absolut și necondiționat recunoașterea deciziilor emise de către autoritățile transnistrene, organele judiciare și organele de drept aflate sub controlul autorităților separatiste, pentru că acestea nu oferă, printre altele, un grad de protecție cerut de Convenție, comparabil cu cel oferit de către Republica Moldova.⁶⁴
2. Să se evite pronunțarea hotărârilor care ar avea drept consecință recunoașterea elementelor statalității Transnistriei sau a entităților similare.
3. Să se evite extrădarea/expulzarea persoanelor într-un stat terț unde ar exista riscul ca acestea să fie supuse unui tratament contrar articolului 3 sau unde le va fi refuzat în mod flagrant dreptul la un proces echitabil.
4. Să se continue remedierea încălcărilor Convenției care sunt generate de către autorități separatiste.

⁶³ *id.*, § 88.

⁶⁴ Cauza *Mozer*, § 148.

Articolul 2

DREPTUL LA VIAȚĂ

Art. 2 din Convenție prevede următoarele:

„1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal când infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a. pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;*
- b. pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;*
- c. pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.”*

1. Considerații generale

Dreptul la viață reprezintă un drept fundamental al persoanelor. Dacă individul ar putea fi lipsit în mod arbitrar de dreptul său la viață, toate celelalte drepturi ar deveni iluzorii. Acest drept este garantat în toate instrumentele drepturilor omului, la nivel internațional sau regional. Caracterul fundamental al dreptului rezultă și din faptul că acesta nu permite derogări: nu poate fi negat chiar și în „timp de război sau de alt pericol public care amenință viața națiunii”, cu toate că „decesele care rezultă din acte licite de război” nu constituie încălcări ale dreptului la viață (art.15 parag. 2). Acest fapt, însă, nu presupune că dreptul la viață nu poate fi limitat, așa cum rezultă din conținutul parag. 2 al art. 2 din Convenție. Dacă ne referim la hotărârile Curții pronunțate împotriva Republicii Moldova până la 1 ianuarie 2016, au fost pronunțate 11 hotărâri de condamnare: două de încălcare sub aspect substanțial și nouă de încălcare sub aspect procedural.

În cele ce urmează, vor fi analizate câteva particularități ale acestui drept.

1.1. Dreptul la viață al fătului nenăscut

Art. 2 protejează dreptul la viață al tuturor persoanelor. „Viața” se referă la viața trăită de om: nici dreptul la viață al animalelor și nici dreptul de existență al persoanelor juridice nu se regăsesc în acest concept. Convenția nu clarifică ce este „viața”, și nici când începe sau sfârșește aceasta. În lipsa unui consens juridic sau științific asupra începutului vieții, fosta Comisie a Drepturilor Omului și Curtea Europeană nu au stabilit standarde precise în aceste privințe, aco-

dându-le statelor-părți o anumită marjă de apreciere. Neimpunând, astfel, un standard uniform, Curtea evaluează aspectele referitoare la începutul vieții în fiecare caz individual, lăsând în același timp o libertate considerabilă statelor de a reglementa aspectele în cauză ele însele, atât timp cât acestea le examinează într-un mod adecvat, acordând atenție diferitor interese aflate în joc și echilibrându-le cu atenție.

Analizând jurisprudența recentă în această privință, remarcăm cauza *Boso v. Italia*⁶⁵, în care Curtea s-a pronunțat asupra unui caz privind avortul făcut împotriva dorinței tatălui. Chiar presupunând că, în anumite circumstanțe, s-ar putea considera că fătul are un drept protejat de art. 2 din Convenție, în speță, deși reclamantul nu a elucidat motivele exacte pentru efectuarea avortului, din dovezile prezentate rezulta că sarcina soției sale a fost terminată în conformitate cu Legea națională. În această privință, legislația italiană relevantă autoriza avortul în primele douăsprezece săptămâni ale unei sarcini, în cazul în care exista un risc pentru sănătatea fizică sau mentală a femeii. Dincolo de acest punct, un avort putea fi efectuat numai în cazul în care continuarea sarcinii sau nașterea ar fi pus viața femeii în pericol, sau în cazul în care s-ar fi stabilit că nașterea copilului va pune în pericol integritatea fizică sau mentală a mamei. Astfel, avortul putea fi efectuat pentru a proteja sănătatea femeii.

Ulterior, jurisdicția europeană a acordat o atenție mai detaliată problemei dreptului la viață al fătului nenăscut în cauza *Vo v. Franța*⁶⁶, în care reclamanta, o femeie însărcinată, a fost supusă unui avort terapeutic care a condus la omorârea neintenționată a fătului. Reclamanta a susținut că medicii au acționat în mod neglijent și că ar fi trebuit să fie judecați pentru omorul din culpă al fătului. Totuși Curtea de Casație franceză a considerat că, din moment ce legea penală trebuie să fie interpretată în mod restrictiv, fătul nu putea fi victima unui omor din culpă.

Ajungând la această soluție, Marea Cameră a Curții a rezumat jurisprudența anterioară și a conchis că „copilul nenăscut nu trebuie considerat ca o persoană protejată în mod direct de art. 2 din Convenție” și că „în cazul în care copilul nenăscut are un drept la viață, acesta este limitat implicit de drepturile și interesele mamei”. Instanța europeană nu a exclus totuși posibilitatea ca, în anumite circumstanțe, măsurile de protecție să fie extinse asupra copilului în timpul sarcinii. Aceasta este ceea ce pare să fi avut în vedere Curtea considerând că „art. 8 § 1 nu poate fi interpretat în sensul că sarcina și încetarea acesteia sunt, în principiu, doar o chestiune legată de viața privată a mamei”. De asemenea, problematica complexă a avortului a fost întotdeauna determinată prin punerea în balanță a unor drepturi diferite și uneori contradictorii, revendicate de către o mamă sau de către un tată, unul față de celălalt sau față de copilul nenăscut.

⁶⁵ Cauza *Boso v. Italia*, decizia cu privire la admisibilitate din 5/09/2002.

⁶⁶ Cauza *Vo v. Franța*, hotărârea din 8/07/2004.

1.2. Eutanasia

O altă problemă ridicată pe terenul art. 2 este dacă acesta include și dreptul persoanei de a muri, adică suicidul, eutanasia și moartea asistată medical. Întrebarea este dacă o persoană grav bolnavă din punct de vedere fizic, dar aptă mental, are dreptul de a alege să moară prin sinucidere, mai degrabă decât să trăiască, și dacă, în caz afirmativ, persoana respectivă poate solicita asistență din partea altora în luarea vieții sale, sau dacă statul are dreptul ori datoria de a interveni pentru a preveni acest lucru. Curtea a evaluat aceste întrebări la momente diferite, în contexte diferite, și prin referire nu doar la art. 2, dar, de asemenea, la alte articole ale Convenției.

Mai recent, în speța *Pretty v. Regatul Unit*⁶⁷, reclamanta, care suferea de o boală incurabilă și progresivă, fiind paralizată, era incapabilă să se sinucidă. Aceasta ar fi dorit ca soțul ei să o ajute. Ea a apelat la autorități pentru a se asigura că soțul său nu va fi urmărit penal din acest motiv, dar a primit un răspuns negativ. Aceasta s-a plâns în fața Curții de la Strasbourg. Curtea a subliniat că statul avea obligația de a proteja viața. Curtea nu a fost convinsă că dreptul la viață, garantat de art. 2, implică un aspect negativ. Art. 2 nu poate fi interpretat, fără o denaturare a limbajului, în sensul că acordă un drept diametral opus, și anume dreptul de a muri. Nici nu poate fi citit un drept la autodeterminare, în sensul în care unei persoane i se acordă dreptul de a alege moartea și nu viața. Curtea a constatat că, în consecință, un drept de a muri, cu asistența unei terțe persoane sau cu ajutorul unei autorități publice nu este consfințit în art. 2 din Convenție.

1.3. Limitarea dreptului la viață

Art. 2 § 2 enumeră situațiile în care moartea nu este considerată o încălcare a dreptului la viață dacă este absolut necesară. Această prevedere nu definește cazurile în care este permis să se ia viața unei persoane în mod intenționat, ci descrie situațiile în care este permisă recurgerea la forță (pentru oricare din scopurile indicate), care ar putea conduce la pierderea vieții. În al doilea rând, orice astfel de acțiune trebuie să fie absolut necesară pentru atingerea obiectivului urmărit. Litera (a) prevede legitima apărare, însă Curtea nu s-a confruntat des cu asemenea cazuri. Se poate conchide că moartea, în asemenea situații, poate fi justificată doar dacă există un risc iminent pentru viața unei persoane. Această dispoziție nu poate fi aplicată în vederea protejării proprietății, cum este posibil în sistemul de drept american, de exemplu. Mai mult, cerința necesității absolute de la art. 2 presupune că orice forță utilizată pentru oricare dintre scopurile menționate trebuie să fie „strict proporțională”.

⁶⁷ Cauza *Pretty v. Regatul Unit*, hotărârea din 29/04/2002, definitivă din 29/07/2002.

Aceste aspecte au fost abordate detaliat de către Curte în cauza *McCann și alții v. Regatul Unit*⁶⁸, care se referea la împușcarea de către soldații forțelor speciale britanice a trei teroriști IRA (armata irlandeză de eliberare). Cei din urmă au mers în Spania, cu intenția de a detona o mașină capcană într-o colonie (Gibraltar), parcând mașina lângă ținta dorită. Totuși, ulterior s-a constatat că în momentul în care au fost uciși, aceștia erau neînarmați, iar mașina nu conținea nicio bombă, deși au fost găsite o bombă și un dispozitiv de sincronizare în adăpostul teroriștilor din Malaga. Curtea de la Strasbourg a constatat că cei trei suspecți au fost omorâți în mod deliberat, fiind încălcat art. 2 din Convenție. A fost prima dată când un guvern european a fost găsit vinovat de către Curte pentru aplicarea ilegală a forței letale de către funcționarii responsabili de aplicarea legii.

Cu privire la condiția de la litera (c), practica Curții este destul de limitată. Cauza *X v. Regatul Unit*⁶⁹, unde reclamanta s-a plâns de moartea soțului în urma împușcării lui de către un soldat britanic în timpul unor tulburări violente în Irlanda de Nord; soldatul a tras când victima a ridicat mâna pentru a arunca un obiect, și atât trăgătorul, cât și superiorul lui au crezut că acel obiect era o grenadă. Curtea nu s-a pronunțat pe fond, acțiunea fiind declarată inadmisibilă din cauza neepuizării căilor interne de atac.

În cauza *Stewart v. Regatul Unit*⁷⁰, reclamanta s-a plâns de moartea fiului său de 13 ani care a fost împușcat de către un soldat britanic din rândul militarilor staționați în Irlanda de Nord. Comisia a decis că militarul a acționat în condițiile unor tulburări violente, la care au participat peste o sută cincizeci de persoane, care au comis tot ce le stătea în putință pentru a face viața militarilor insuportabilă: au aruncat cu pietre, au recurs la provocări etc. Nu a fost necesară definirea exhaustivă a noțiunii de „tulburare violentă” pentru că, în această situație, grupul de o sută cincizeci de persoane care aruncă cu proiectile, fie ele improvizate, asupra unor soldați, riscând astfel să-i rănească grav, urmează a fi considerată, oricare ar fi criteriile aplicate, drept „tulburare violentă” în sensul art. 2 § 2 litera (c) din Convenție. Comisia a avut în vedere și că, la acea vreme, în Irlanda de Nord exista o stare de permanentă agitație, în care au murit mai multe persoane. Ca urmare a examinării întregii cauze, s-a ajuns la concluzia că moartea fiului reclamantei a fost rezultatul recurgerii la forță „într-un mod absolut necesar”, pentru a reprimă, în condițiile legii, o tulburare violentă, așa cum o impune textul 2 § 2 litera (c) din Convenție.

⁶⁸ Cauza *McCann și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 27/09/1995.

⁶⁹ Cauza *X v. Regatul Unit*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/07/1975.

⁷⁰ Cauza *Stewart v. Regatul Unit*, decizia cu privire la admisibilitate din 10/07/1984.

2. Decesul victimei aflate în custodia statului – aspectul substanțial al art. 2

În cauza *Ghimp și alții v. Republica Moldova*⁷¹, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a analizat situația cauzării de vătămări corporale grave persoanei aflate în custodia statului, soldate cu decesul victimei. Reclamanții – soția, frații și cumnatul defunctului – au pretins încălcarea art. 2 ca urmare a uciderii lui Leonid Ghimp. Ei au invocat că decesul a survenit în urma maltratării la care acesta a fost supus în Comisariatul de Poliție, iar dosarul penal pornit împotriva celor trei presupuși torționari și asasini, la nivel național, s-a finalizat cu achitarea lor în cazul tuturor capetelor de acuzare.

Art. 2, care protejează dreptul la viață și stabilește circumstanțele în care poate fi justificată uciderea unei persoane, este considerat una dintre prevederile fundamentale ale Convenției de la care nu se permite nicio derogare. Împreună cu art. 3, acesta consacră o valoare fundamentală a unei societăți democratice. Prin urmare, circumstanțele, în care se poate considera că provocarea morții unei persoane este justificată, trebuie interpretate în mod restrictiv. Obiectul și scopul Convenției, ca instrument de protecție a ființelor umane, prevăd, de asemenea, ca art. 2 să fie interpretat și aplicat astfel încât garanțiile sale să fie unele practice și efective.

Persoanele care se află în custodia statului se află într-o poziție mai vulnerabilă, iar autoritățile statale sunt obligate să justifice tratamentul lor. În consecință, atunci când o persoană este reținută și starea sănătății sale este bună, iar mai târziu decedează, este obligatoriu ca statul să prezinte o explicație plauzibilă asupra evenimentelor care au condus la deces. Leonid Ghimp pare să fi fost rănit și a decedat după ce a fost reținut timp de o noapte la Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana, mun. Chișinău. Având în vedere cele enunțate, au existat suficiente probe în baza cărora se putea conchide, în afara oricărui dubiu rezonabil, că Leonid Ghimp a decedat ca rezultat al leziunilor provocate în timp ce se afla în custodia poliției, fiind, astfel, încălcat art. 2 din Convenție sub aspectul său material.

În cauza *Timuș și Țaruș v. Republica Moldova*⁷², judecătorii europeni au analizat circumstanțele uciderii fratelui reclamanților în vârstă de 29 de ani, Alexei Vlasi, în timpul unei operațiuni a poliției din 14 martie 2009, desfășurate într-un bloc locativ în scopul reținerii unei persoane suspectate de comiterea unui atac tâlhăresc. Deși Alexei Vlasi nu era suspectul căutat de forțele de ordine, a

⁷¹ Cauza *Ghimp și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/10/2012, definitivă din 3/01/2013, § 41.

⁷² Cauza *Timuș și Țaruș v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/10/2013, definitivă din 15/01/2014, § 46.

fost reținut și a încercat să fugă pe scări, însă a fost prins de polițiști la etajul cinci. Imediat după aceasta, unul dintre colaboratorii de poliție l-a împușcat și Vlasi a decedat pe loc. Urmărirea penală pornită pe cazul de deces a fost de mai multe ori încetată și reluată din nou, iar la momentul examinării cauzei la Strasbourg, ea continua.

În fața Curții Europene a Drepturilor Omului, fratele și sora defunctului au susținut că statul era responsabil pentru decesul lui Alexei Vlasi, deoarece circumstanțele în care el a fost împușcat nu pot fi considerate ca fiind justificate.

În stabilirea soluției judiciare, s-a subliniat că textul art. 2 din Convenție, luat în ansamblul său, demonstrează că acesta nu are în vedere numai omorul intenționat, ci, în aceeași măsură, și situațiile în care recurgerea la forță este posibilă și poate conduce la uciderea unei persoane în mod involuntar. Orice recurgere la forță trebuie să fie „absolut necesară” pentru atingerea unuia sau mai multor obiective stabilite în art. 2 § 2. Această condiție impune să se aplice un test mai strict și riguros decât cel aplicat în mod normal la stabilirea necesității într-o societate democratică a acțiunii statului, în baza articolelor de 8–11 din Convenție. În consecință, recurgerea la forță trebuie să fie strict proporțională atingerii obiectivelor propuse.

Cazurile în care a fost ucisă o persoană sunt analizate foarte atent, mai ales atunci când este folosită forța letală intenționată, luând în considerare nu doar acțiunile agenților de stat care de fapt au aplicat forța, dar și circumstanțele suplimentare, inclusiv chestiuni ca planificarea și controlul acțiunilor examinate. Prin urmare, la stabilirea compatibilității recurgerii la forță cu art. 2 ar putea fi relevant faptul dacă operațiunea organelor de drept a fost planificată și dirijată, pentru a minimaliza cât mai mult posibil recurgerea la forța letală sau pierderea de vieți omenești.

În această cauză, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit răspunderea statului pentru lipsirea de viață a lui Alexei Vlasi, analizând trei elemente fundamentale: identitatea versiunii evenimentelor invocate de reclamanți cu materialele cauzei; existența discrepanțelor majore între versiunea evenimentelor prezentată de Guvern și probele din dosar, în special lipsa amprentelor lui Alexei Vlasi pe cuțitul cu care Guvernul a pretins că defunctul a încercat să rănească polițistul care a efectuat reținerea; omisiunea Guvernului de a prezenta probe suficiente și concludente pentru susținerea necesității utilizării forței letale conform art. 2 § 2 din Convenție.

Speța *Pisari v. Republica Moldova și Rusia*⁷³ ocupă un loc aparte în această listă a cauzelor referitoare la articolul 2, atât pentru circumstanțele specifice în

⁷³ Cauza *Pisari v. Republica Moldova și Rusia*, hotărârea din 21/04/2015, definitivă din 19/10/2015, § 58.

care s-a produs moartea victimei Vadim Pisari, cât și pentru că, în pofida faptului că reclamanții-părinți ai victimei au invocat inițial încălcarea Convenției atât de către Republica Moldova, cât și de către Rusia, ulterior ei nu au mai susținut capătul de cerere împotriva Moldovei, iar Curtea a dispus radierea plângerii de pe rol în această parte în conformitate cu art. 37 § 1 (a) din Convenție.

În fapt, reclamanții s-au plâns că fiul lor, Vadim Pisari, a fost ucis de un pacificator rus care a folosit arma de foc cu scopul de a opri mașina victimei pe teritoriul postului de control aflat sub autoritatea comună a forțelor militare de menținere a păcii care aparțin Rusiei, Republicii Moldova și autoproclamatei republici transnistrene. Cu referire la fondul plângerii, având în vedere gradul de risc rezultat din utilizarea unei arme de foc pentru viața celor două persoane aflate în autovehicul (victima Vadim Pisari, pasagerul acestuia) și pentru soldatul de la postul de control din stânga Nistrului, pericolul rezultat din eschivarea conducătorului auto și necesitatea urgentă de a-l opri, existența mijloacelor alternative disponibile de oprire a automobilului fără a recurge la forța letală, lipsa de echipament adecvat la postul de control pentru imobilizarea autoturismelor și recurgerea automată la forța letală, judecătorii europeni nu au fost convinși că în speță a fost justificată folosirea forței, care nu a fost mai mult decât absolut necesară în scopul de a efectua o arestare legală în sensul articolului 2 § 2 (b) din Convenție. Prin urmare, Curtea a constatat că a avut loc o încălcare sub aspect material a art. 2 de către Rusia.

3. Punerea în pericol a vieții persoanelor care suferă de maladii cronice și care au nevoie de proceduri speciale de menținere a vieții

În cauza *Pentiacova și alții v. Republica Moldova*⁷⁴, forul european de la Strasbourg a analizat sub aspect substanțial, prin prisma art. 2 din Convenție, situația persoanelor care sufereau de maladia cronică de insuficiență renală și aveau nevoie de tratament și de îngrijire regulată în staționar pentru a menține funcționalitatea organelor interne. Reclamanții s-au plâns de omisiunea statului de a-i asigura cu toate medicamentele necesare pentru hemodializă și de finanțarea insuficientă a secției de hemodializă de la Spitalul Clinic Republican din municipiul Chișinău, unde se tratau ei. De asemenea, aceștia au invocat că, din cauza finanțării insuficiente, erau nevoiți să facă două ședințe de hemodializă săptămânal în loc de trei, fapt care le pune în pericol viața. Astfel, reclamanții au pretins că le-a fost încălcat dreptul la viață garantat de art. 2 din Convenție, din cauza atitudinii ignorante și neglijente din partea autorităților statului.

⁷⁴ Cauza *Pentiacova și alții v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 4/01/2005.

Art. 2 obligă statul nu doar să se abțină de la lipsirea intenționată și ilegală de viață, dar, de asemenea, să întreprindă măsuri corespunzătoare pentru a proteja viața celor aflați sub jurisdicția sa. Nu poate fi exclus ca acțiunile și omisiunile autorităților din domeniul politicii îngrijirii sănătății să angajeze, în anumite circumstanțe, răspunderea statului în baza art. 2. Mai mult, poate apărea o problemă prin prisma art. 2 atunci când se dovedește că autoritățile unui stat contractant pun în pericol viața unei persoane prin neacordarea asistenței medicale pe care s-au angajat s-o asigure populației în general.

În speță, reclamantii nu au prezentat nicio probă pertinentă potrivit căreia viața lor a fost pusă în pericol. Aceștia au invocat existența câtorva decese ale unor pacienți în ultimii ani, însă nu au prezentat nicio probă privind cauza lor, reflectată prin lipsa unui anumit medicament sau absența asistenței medicale corespunzătoare. Judecătorii europeni au subliniat că insuficiența renală cronică reprezintă o maladie foarte gravă și progresivă cu o rată înaltă a mortalității nu numai în Republica Moldova, ci și în întreaga lume. Faptul că o persoană a decedat de această boală nu constituie în sine o probă că decesul a fost provocat de deficiențele sistemului de asistență medicală garantată de stat. Prin urmare, Curtea a conchis că pretenția reclamantilor în baza art. 2 din Convenție este vădit nefondată în sensul art. 35 § 3, iar plângerea urmează a fi respinsă ca inadmisibilă.

4. Investigarea lipsită de efectivitate a decesului persoanei – aspectul procedural al art. 2

În afara situațiilor în care Curtea se pronunță asupra încălcării în substanță a art. 2 din Convenție, ea verifică dacă ancheta desfășurată de către autoritățile abilitate la nivel intern în privința cazului decesului unei persoane a fost efectivă și a corespuns standardelor relevante. Spre deosebire de prima categorie de spețe, când analiza circumstanțelor, de fapt ale decesului, este dificilă, analiza caracterului efectiv al investigației implică mai puține greutăți și se rezumă uneori la o cercetare „tehnică” a acțiunilor întreprinse în cadrul anchetei penale și la evaluarea conformității lor cu standardele europene existente.

De exemplu, în cauza *Railean v. Republica Moldova*⁷⁵, reclamantul, cetățean al Ucrainei, a susținut existența unei încălcări a art. 2 prin omisiunea autorităților moldovenești de a efectua o investigație completă și în termen rezonabil a morții fiului său, survenită în Republica Moldova, la 2 ianuarie 2001, ca urmare a unui accident rutier, victima fiind lovită de o mașină al cărei conducător a

⁷⁵ Cauza *Railean v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/01/2010, definitivă din 28/06/2010, § 28-29.

părăsit locul accidentului. Urmărirea penală a fost inițiată la 11 ianuarie 2001 și încheiată la 20 aprilie 2006, fiind reluată de mai multe ori în baza plângerilor reclamantului. Proprietar al automobilului implicat în accident s-a dovedit a fi un ofițer de poliție, însă acesta a fost achitat, pe motiv că nu s-a stabilit cu certitudine faptul aflării sale la volanul autoturismului în timpul accidentului rutier.

De principiu, obligația de a proteja dreptul la viață în conformitate cu art. 2 din Convenție, coroborată cu obligația generală a statului în baza art. 1 de a le recunoaște persoanelor aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție, impune în mod implicit existența unei investigații efective oficiale, atunci când persoanele mor în împrejurări suspecte. Această obligație nu se limitează doar la cazurile în care s-a stabilit că o persoană a fost ucisă de un reprezentant al statului. Simplul fapt că autoritățile au fost informate despre deces va da naștere *ipso facto* la o obligație de a efectua o investigație efectivă a împrejurărilor în care a avut loc decesul. Investigația trebuie să aibă capacitatea de a stabili cauza leziunilor și de a identifica persoanele responsabile în vederea pedepsirii lor. Însă scopul acestei obligații este unul de mijloace, nu de rezultate.

Autoritățile trebuie să întreprindă măsurile rezonabile aflate la dispoziția lor pentru a asigura probele cu privire la incident, inclusiv declarația martorului ocular, probele medico-legale și, după caz, autopsia, care oferă o înregistrare completă și exactă a prejudiciului și o analiză obiectivă a constatărilor clinice, inclusiv a cauzei morții. Orice omisiune a investigației care subminează capacitatea sa de a se stabili cauza morții, persoana sau persoanele responsabile riscă să intre în conflict cu standardele impuse de art. 2 din Convenție.

În speță, urmărirea penală a început abia la 11 ianuarie 2001, cu nouă zile mai târziu decât producerea accidentului rutier și de la decesul victimei. Acest fapt a sugerat omisiunea autorităților de a iniția urmărirea penală, din moment ce a devenit clar că a avut loc o infracțiune în care autorul a părăsit locul accidentului, iar trecerea timpului poate limita capacitatea de a efectua toate măsurile de investigare rezonabile care ar conduce la descoperirea identității conducătorului auto responsabil și la tragerea acestuia la răspunderea penală. Guvernul reclamat nu a prezentat niciun motiv care ar justifica tergiversarea inițierii anchetei. Mai mult, având în vedere documentele prezentate, se pare că nu s-a încercat identificarea acelei persoane și nici nu s-a verificat locul aflării sale la momentul accidentului. Urmărirea penală a durat mai mult de cinci ani (ianuarie 2001 – 20 aprilie 2006), cu întreruperi pe care înseși autoritățile le-au considerat ulterior ca fiind ilegale și îndelungate. O durată atât de îndelungată a investigației, în lipsa factorilor care ar complica-o (în afară de dispariția autorului faptei) și date fiind omisiunile menționate mai sus, nu satisface

condiția promptitudinii cerute de obligația procedurală în conformitate cu art. 2 din Convenție. Prin urmare, în această cauză, a existat o încălcare a art. 2 al Convenției sub aspect procedural.

La o asemenea concluzie Curtea a ajuns și în speța *Iorga v. Republica Moldova*⁷⁶, circumstanțele căreia au fost deosebite. Astfel, Victor Iorga, fiul reclamantei, înrolat fiind în serviciul militar obligatoriu, a dispărut la 9 iunie 2001 din unitatea sa militară. La 14 iunie 2001, acesta a fost găsit spânzurat de un copac din preajma unității militare. În cadrul anchetei au fost audiați mai mulți martori și au fost efectuate câteva rapoarte de expertiză, inclusiv autopсія, raportul psihiatric post-mortem, precum și un raport referitor la probele ridicate la fața locului. La 28 decembrie 2001, un procuror militar a decis să înceteze ancheta, constatând că Victor Iorga s-a sinucis.

În fața Curții, mama defunctului s-a plâns de lipsa unei investigații efective a decesului fiului ei, de refuzul autorităților naționale de a-i permite accesul la materialele dosarului penal și de refuzul de a i se recunoaște calitatea procesuală în acest dosar. Ea și-a exprimat îndoielile în privința sinuciderii fiului și a solicitat o exhumare, pentru a verifica aceste informații. Solicitarea i-a fost respinsă. Interdicția accesului la materialele dosarului penal și nerecunoașterea calității ei procedurale au fost motivate prin lipsa prevederilor legale în acest sens (art. 47 și art. 51 din Codul de procedură penală în redacția Legii din 24 martie 1961, atunci în vigoare). Reclamanta a considerat că fiul ei a fost omorât, iar autoritățile naționale au încercat să mușamalizeze acest caz.

Soluționând cererea, Curtea a reiterat, cu titlu de principiu general, că trebuie să existe o investigație oficială efectivă a cazurilor de deces al persoanelor în împrejurări suspecte. Mai mult, trebuie să existe un grad suficient de supraveghere a investigației sau a rezultatelor acesteia din partea publicului. Acest grad poate varia în funcție de fiecare caz. Totuși rudele victimei trebuie implicate în proceduri atât cât este necesar pentru a le proteja interesele legitime.

Decizia cu privire la necesitatea efectuării unor măsuri de investigație specifice le aparține în primul rând autorităților naționale care efectuează ancheta. Mai mult, acestea din urmă au o anumită marjă de apreciere atunci când decid să întreprindă sau nu asemenea măsuri, în special atunci când ele nu sunt strict necesare într-o anumită cauză sau atunci când se solicită reluarea măsurilor de investigație deja efectuate, cum a fost problema autopsiei din speța menționată mai sus. Cu toate acestea, discreția autorităților nu este nelimitată, fiind esențială posibilitatea victimei sau a reprezentantului acesteia să solicite efectuarea unor astfel de măsuri, să fie informată cu privire la soluția privind cererea sa și

⁷⁶ Cauza *Iorga v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/03/2010, definitivă din 23/06/2010, § 36.

să fie în măsură să le conteste în instanță, dacă nu este de acord cu persoanele care efectuează investigația. Posibilitatea de a-și exercita pe deplin aceste drepturi procedurale garantează că punctul de vedere al victimei este avut în vedere de către autoritățile judiciare în deciziile lor privind diferite aspecte ale investigației, chiar dacă, în cele din urmă, soluțiile adoptate nu sunt în concordanță cu așteptările victimei sau ale reprezentantului ei.

Omisiunea de a informa reclamanta despre drepturile sale procedurale și derularea investigației, precum și omisiunea de a-i asigura exercițiul acestor drepturi, tergiversarea și întârzierea inexplicabilă în efectuarea unor măsuri de investigație importante și decizia finală de încetare a investigației, luată în absența reclamantei, au fost incompatibile cu obligațiile procedurale ale statului reclamat impuse prin prisma art. 2 din Convenție, existând o încălcare a acestuia.

O situație similară, atât în fapt, cât și în drept, o regăsim în speța *Anușca v. Republica Moldova*⁷⁷, în care reclamanta s-a plâns de ineficiența anchetei decesului fiului ei, în timpul îndeplinirii serviciului militar obligatoriu la Baza de aviație a forțelor militare aeriene. În urma anchetei desfășurate, autoritățile au constatat că decesul a survenit în urma suicidului. Reclamanta a prezentat o serie de critici referitoare la investigarea decesului fiului.

Protecția procedurală a dreptului la viață, inclusă în art. 2, se aplică în mod egal în cazul deceselor care au avut loc în cadrul efectuării serviciului militar obligatoriu. Este impusă o diligență specială atunci când un tânăr decedează când autoritățile militare sunt cele responsabile de starea lui fizică și psihică. În cazul în care se prezumă că a avut loc o sinucidere, autoritățile trebuie să demonstreze că au făcut tot ce le este în putere ca să înlăture orice dubii, în vederea satisfacerii interesului familiei decedatului vizavi de toate circumstanțele legate de moartea persoanei. În practică, acest fapt presupune o cercetare minuțioasă a tuturor elementelor pentru a exclude orice dubiu privind calitatea de victimă a decedatului. Investigația trebuie să fie una minuțioasă și multilaterală. Autoritățile sunt obligate să adopte toate măsurile rezonabile pentru a stabili aceste elemente esențiale și obligatorii. Promptitudinea și desfășurarea rezonabilă a anchetei este prezumată în acest context. Mai mult, rudelor apropiate ale victimei trebuie să li se faciliteze accesul în procedurile relevante, de o manieră care să le protejeze interesele legitime. Implicarea rudelor apropiate în investigație servește pentru asigurarea unei imagini a responsabilității publice a autorităților și pentru existența credibilității din partea societății în ceea ce le privește.

Reclamanta a avut un interes constant și motivat pentru efectuarea unei investigații, care putea fi realizată dacă i s-ar fi recunoscut statutul solicitat în baza Codului de procedură penală. Curtea nu a acceptat argumentul Guvernului

⁷⁷ Cauza *Anușca v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/05/2010, definitivă din 18/08/2010, § 39.

potrivit căruia doar în situația în care a fost comisă o infracțiune rudele victimei pot fi recunoscute ca succesori. Această viziune ar putea plasa sinuciderile în afara aplicabilității art. 2 din Convenție sub aspect procedural. Întârzierile semnificative în implicarea rudelor apropiate în procedurile de investigație nu pot fi acceptate, iar simpla informare a rudelor privind desfășurarea și progresele investigației nu satisface standardele impuse de art. 2.

În concluzie, având în vedere modul în care a fost investigat decesul fiului reclamantei, durata investigației și implicarea limitată a reclamantei, ancheta nu a fost una „efectivă” în sensul art. 2 din Convenție.

Este important faptul că, având în vedere condamnările statului Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, inclusiv din cauza neimplicării rudelor presupușilor sinucigași în procesul penal și a nerecunoașterii calității lor procesuale din cauza vidului legislativ, noul Cod de procedură penală adoptat la 14 martie 2003 a venit cu prevederi noi, care au permis succesiunea în drepturi a părții vătămate (art. 81– succesorul părții vătămate sau al părții civile), oferindu-le astfel rudelor un statut special și garantându-le drepturi și obligații procesuale.

În cauza *Ghimp și alții v. Republica Moldova* citată *supra*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în privința încălcării art. 2 sub aspectul său procedural. În acest sens, s-a subliniat că modul în care instanțele judecătorești naționale au apreciat circumstanțele cauzei i-a creat unui observator independent impresia că instanțele nu au încercat să elucideze cu adevărat faptele speței și să descopere adevărul. Mai mult, Curtea a opinat că prezenta cauză nu ar fi avut o asemenea complexitate încât să presupună o perioadă îndelungată pentru soluționarea ei.

S-au evidențiat discrepanțele majore existente între expertiza medico-legală și declarațiile martorilor din dosar și s-a subliniat că instanțele judecătorești naționale nu au încercat să clarifice neconcordanțele existente. De asemenea, medicul-legist I.C. a făcut parte din prima comisie de experți medici, care după ce au examinat cadavrul victimei, au ajuns la o concluzie cu privire la ora la care i-a fost cauzată leziunea fatală. Totuși, cu doi ani mai târziu, din motive necunoscute, medicul-legist I.C. s-a înfățișat la Curtea de Apel și a exprimat o altă opinie, acceptată de Curtea de Apel, fără a-i fi adresate întrebări. Mai mult, judecătorii care au admis nouă opinie a lui I.C. și nu au considerat necesar să explice de ce au preferat această nouă opinie și nu raportul de autopsie sau concluzia comisiei experților medici-legiști care au avut sarcina de a examina cadavrul victimei. Curtea a considerat relevant să sublinieze comportamentul colaboratorilor de poliție pe parcursul procedurilor judiciare și modul în care instanțele judecătorești naționale au tratat acest comportament. Declarațiile colaboratorilor de poliție au fost incoerente și puțin plauzibile.

În asemenea circumstanțe, judecătorii europeni au stabilit că autoritățile naționale au omis să efectueze o investigație eficientă a circumstanțelor care au condus la decesul lui Leonid Ghimp, în timp ce se afla în custodia poliției, contrar exigențelor prescrise de art. 2 din Convenție, sub aspect procedural.

O situație aparte o prezintă cauza *Eduard Popa v. Republica Moldova*⁷⁸, unde, din cauza circumstanțelor specifice și grave ale speței, judecătorii de la Strasbourg au decis să examineze plângerea atât în baza art. 2 (dreptul la viață), cât și în baza art. 3 din Convenție (interzicerea torturii). Reclamantul s-a plâns că a fost maltratată de către colaboratorii de poliție, fapt care i-a pus în pericol viața și a condus la producerea unor consecințe grave pentru sănătatea sa. De asemenea, el s-a plâns de lipsa unei anchete efective în legătură cu circumstanțele respective.

De fapt, la momentul evenimentelor, reclamantul își ispășea pedeapsa într-un penitenciar de tip deschis în Goian. Pe parcursul zilei, acesta lucra în afara penitenciarului, iar noaptea se întorcea în penitenciar. La 18 noiembrie 2005, el a solicitat să i se permită să plece acasă, însă cererea i-a fost respinsă. Deși nu i s-a permis să plece, acesta nu s-a întors în acea seară în penitenciar, rămânând peste noapte acasă la părinți, în apropierea orașului Ialoveni. A doua zi dimineața, acesta a dispărut. Cu două zile mai târziu, doi bărbați l-au găsit pe reclamant culcat la pământ în apropierea unui lac situat aproximativ la 1,5 km de orașul Ialoveni. El nu putea să vorbească și să meargă, având leziuni faciale specifice unui atac violent. Din cauza temperaturilor joase, acesta a suferit degerături de gradul IV la membre, iar la 8 decembrie 2005 i-au fost amputate ambele picioare și opt degete. Potrivit extraselor medicale, la momentul internării în spital, reclamantul nu se afla sub influența alcoolului sau a drogurilor.

La plângerea mamei reclamantului a fost inițiată o anchetă penală. Deși potrivit acesteia reclamantul a fost agresat de către colaboratorii de poliție care conduceau o mașină roșie, urmărirea penală a avut ca obiect, în realitate, comiterea unui jaf, iar susținerea privind atacul colaboratorilor de poliție nu a fost investigată. Ancheta penală a fost reluată de mai multe ori, iar la momentul examinării cauzei în fața instanței de la Strasbourg (în 2013), aceasta nu se finalizase.

La stabilirea soluției, s-a notat că atunci când o persoană susține în mod serios și legitim că a fost torturată în timp ce se afla în custodia funcționarilor statului, noțiunea de „recurs efectiv” presupune, pe lângă plata compensațiilor, atunci când este cazul și fără a prejudicia orice alt recurs disponibil în legislația națională, efectuarea unei investigații detaliate și efective. Tipul de investigație care va atinge aceste scopuri poate varia în funcție de circumstanțe. Totuși, indiferent de metoda de investigație, autoritățile trebuie să acționeze cât mai prompt atunci când a fost depusă o plângere oficială. Chiar și atunci când, strict vorbind, nu a fost făcută o plângere, trebuie pornită o investigație dacă există

⁷⁸ Cauza *Eduard Popa v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/02/2013, definitivă din 12/05/2013, § 51.

indicii suficient de clare că a fost aplicată tortura sau relele tratamente. Autoritățile trebuie să aibă în vedere situația deosebit de vulnerabilă a victimelor torturii și faptul că persoanele care au fost supuse unor rele tratamente grave vor fi adesea mai puțin pregătite sau dispuse să depună o plângere.

Ancheta efectivă care trebuie efectuată în temeiul articolelor 2 și 3 din Convenție are scopul de a menține încrederea publică cu privire la respectarea de către autorități a preeminenței dreptului și pentru prevenirea oricărei aparențe de implicare sau de tolerare a actelor ilegale, de a asigura implementarea efectivă a legilor naționale care protejează dreptul la viață și dreptul care rezultă din interdicția torturii. În cazurile care implică agenții sau organele de stat, scopul este de a asigura tragerea lor la răspundere pentru decesele care s-au înregistrat în sfera responsabilității lor.

În speță, pretenția reclamantului, potrivit căreia a petrecut două nopți afară ca urmare a maltratării sale din 19 noiembrie 2005, poate fi argumentată, date fiind constatările medicale și consecințele pentru sănătatea sa, precum și lipsa în organismul acestuia a urmelor de substanțe narcotice sau alcool. Agresorii i-au pus viața în pericol prin lăsarea lui în stare de inconștiență la marginea unui lac la temperaturi mai joase de zero grade, fapt care s-ar încadra în limitele de protecție garantate de art. 2. Urmărirea penală în legătură cu plângerea reclamantului a fost viciată în mod considerabil. Deși au fost invocate pretenții deosebit de serioase împotriva colaboratorilor de poliție, iar leziunile suferite de către reclamant au fost extrem de grave, nu a fost pornită o urmărire penală oficială până la 20 ianuarie 2006, aproximativ după două luni de la pretinsul atac. Mai mult, pretenția reclamantului precum că leziunile i-au fost cauzate de către colaboratorii de poliție a fost mai degrabă ignorată, decât tratată în serios. Din motive necunoscute, procurorii au preferat să investigheze eventualul jaf asupra reclamantului, chiar dacă el nu s-a plâns ca fiind victimă a acestei infracțiuni.

Aparent, ofițerii de urmărire penală nu au încercat să stabilească faptul dacă colaboratorii de poliție implicați în căutarea reclamantului la 19 noiembrie 2005 au condus un autoturism de culoare roșie. Mai mult, ofițerii de urmărire penală nu au încercat să identifice șoferii autoturismului roșu, care au fost văzuți în vecinătatea lacului interesându-se despre locul de aflare al reclamantului, după internarea acestuia în spital. Deși au fost depuse mai multe demersuri și au existat instrucțiuni directe din partea procuraturii ierarhic superioare, totuși nu s-a efectuat prezentarea spre recunoaștere a pretinșilor agresori, sau confruntarea dintre reclamant și martori. Se pare că instrucțiunile procuraturii ierarhic superioare au fost neglijate de către ofițerii de urmărire penală până la un asemenea nivel încât decizia Procuraturii Generale de a remite cauza penală unei alte procuraturi nu a fost executată, urmărirea penală fiind efectuată, până în prezent, de către procuratura Ialoveni. În lumina iregularităților descrise

supra, s-a concluzionat că urmărirea penală în legătură cu alegerile reclamantului despre maltratare nu a fost adecvată sau suficient de efectivă.

În cauza precitată *Timuș și Țaruș v. Republica Moldova*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat, în afară de încălcarea art. 2 sub aspect substanțial, și încălcarea acestuia sub aspect procedural. Astfel, procedura referitoare la plângerea reclamantilor se aflase pe rol în fața autorităților naționale mai mult de patru ani, perioadă în care cauza nu a fost trimisă în instanța de judecată, deși nu era atât de complexă încât să presupună o perioadă atât de lungă pentru a fi soluționată. Mai mult, au existat câteva perioade lungi în care nu a fost întreprinsă nicio acțiune în cadrul procedurilor inițiate. Modul în care procurorii au evaluat circumstanțele cauzei i-ar putea crea unui observator independent impresia că aceștia nu au încercat cu adevărat să elucideze circumstanțele speței și să stabilească adevărul. Aparent, procurorii au favorizat versiunea colaboratorilor de poliție și au fost dispuși să nu ia în considerare discrepanțele esențiale care existau între versiunea aceasta și probele din dosar. Totodată, declarațiile martorilor au fost tratate ca fiind atât de irelevante, încât procurorii nici nu au depus eforturi să explice din ce cauză acestea nu au fost luate în considerare. În lumina lacunelor descrise mai sus și a duratei excesiv de lungi a urmăririi penale, s-a conchis că investigația efectuată în legătură cu circumstanțele decesului lui Alexei Vlasi nu a fost nici adecvată și nici suficient de efectivă.

Cauza recentă *Vasilca v. Republica Moldova*⁷⁹ s-a referit la ancheta ineficientă a decesului fiului reclamantei V. de 17 ani, care a decedat după ce a căzut de la unul din balcoanele de uz comun ale blocului locativ. Colaboratorii de poliție au inițiat o investigație preliminară privind cauzele decesului, versiunea principală fiind sinuciderea.

Procuratura a dispus neînceperea urmăririi penale pe motiv de lipsă a faptei care face obiectul infracțiunii, urmărirea penală fiind reluată de mai multe ori, date fiind contestațiile reclamantei adresate procurorului ierarhic superior. În cele din urmă, la 5 iulie 2010 un procuror al Procuraturii Ciocana, mun. Chișinău a acceptat propunerea ofițerului de urmărire penală de a nu porni urmărirea penală pe motiv că nu există probe care ar confirma faptul că cineva l-ar fi omorât pe V. sau că l-ar fi determinat să se sinucidă, iar judecătorul de instrucție a confirmat la 20 august 2010 soluția dată de organele de anchetă. În fața magistraților europeni, reclamanta a invocat faptul că autoritățile nu au efectuat o investigație efectivă în ceea ce privește decesul fiului, contrar exigențelor art. 2 din Convenție.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea art. 2 sub aspectul său procedural, notând că ofițerul de urmărire penală responsabil de

⁷⁹ Cauza *Vasilca v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/02/2014, definitivă din 11/05/2014, § 30.

acest caz a înaintat cel puțin de opt ori propunerea de a nu porni urmărirea penală în legătură cu decesul lui V. și că de fiecare dată, în afară de ultimul raport, propunerile lui au fost respinse de către procurorul ierarhic superior sau de judecătorul de instrucție, decizia în cauză fiind calificată drept prematură sau adoptată „cu omisiuni inexplicabile”. Judecătorul de instrucție a constatat multiple lacune în cursul investigației, cum ar fi omisiunea de a efectua un număr de acțiuni care urmau să fie întreprinse de către autorități la demersul ofițerului de urmărire penală. Mai mult, diferite autorități ierarhic superioare au trebuit să intervină de șapte ori pentru a redeschide procedura și a dispune efectuarea de investigații suplimentare. În consecință, investigația a durat aproximativ doi ani și jumătate. Deși investigația a fost inițiată prompt, perioada de timp în care a fost finalizată – doi ani și cinci luni – nu poate fi justificată prin prisma complexității cauzei sau a unor impedimente obiective. Prin urmare, reclamanta a avut motive de a pune sub semnul întrebării diligența autorităților, cu atât mai mult cu cât aceasta s-a plâns cu privire la tergiversarea investigației și nu a primit niciun răspuns. De asemenea, după cum rezultă din încheierea judecătorului de instrucție, autoritățile nu au implicat reclamanta, în mod suficient, în investigație.

Având în vedere modul în care a fost investigat decesul fiului reclamantei, timpul luat pentru investigație, omisiunea de a examina anumite dovezi invocate de către reclamantă, implicarea foarte limitată a reclamantei în investigația cazului, Curtea a considerat că ancheta nu a fost „efectivă” în sensul art. 2.

În speța *Ciobanu v. Republica Moldova*⁸⁰, reclamanta s-a plâns de încălcarea art. 2 din Convenție pe motiv că nu a fost efectuată o investigație efectivă cu privire la circumstanțele accidentului rutier care s-a soldat cu decesul soțului ei. În primul rând, în procesul-verbal de cercetare la fața locului în care a fost comis accidentul rutier întocmit de către poliție nu au fost reflectate elementele importante. În al doilea rând, nici reclamanta și nici reprezentantul ei nu au fost implicați în niciuna dintre acțiunile de urmărire penală efectuate de către ofițerul de urmărire penală. Autoritățile au omis să identifice toți martorii imediat după accidentul rutier, iar unul dintre martorii oculari, a fost audiat, la cererea reclamantei, abia după șase luni de la producerea accidentului rutier. Deși erau contradicții esențiale între versiunile conducătorului automobilului gri de model BMW, implicat în accidentul rutier soldat cu decesul soțului, și ale martorului, nicio confruntare nu a fost efectuată între aceștia doi. Mai mult decât atât, procurorul a dispus restituirea automobilului gri implicat în accident către posesor până la efectuarea unei expertize tehnice.

⁸⁰ Cauza *Ciobanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/02/2015, definitivă din 24/05/2015, § 37-39.

În stabilirea soluției, s-a subliniat că orice deficiență a urmăririi penale care diminuează capacitatea acesteia de a stabili cauza morții sau persoana responsabilă riscă să conducă la concluzia că urmărirea penală nu corespunde exigențelor Convenției. În speță, Curtea a rămas surprinsă de faptul că procurorul a respins declarațiile concludente ale martorilor, care susțineau același lucru, pe baza unei speculații abstracte, care nu avea nicio legătură cu circumstanțele de fapt ale cauzei. Or, rapoartele de expertiză autotehnice și traseologice pe care s-au bazat procurorii la emiterea ordonanței de încetare a urmăririi penale au relevat un exercițiu pur ipotetic și nu real. De asemenea, pe parcursul urmăririi penale nu s-a depus niciun efort pentru a stabili elementele de bază în această cauză, și anume care a fost viteza cu care se deplasase automobilul gri înainte de impact, având în vedere declarațiile martorilor, potrivit cărora automobilul gri se deplasase cu o viteză mai mare de 100 km/h, pe un traseu în care viteza regulamentară este de 40 km/h. În afară de deficiențele semnificative menționate *supra*, au fost semnalate și altele, și anume că unul dintre martori, G., a fost audiat abia la 17 octombrie 2008, după șase luni de la producerea accidentului rutier. Mai mult, a fost refuzată cererea familiei de a fi numit un expert sau un „specialist” recomandat de aceasta pentru a participa la efectuarea expertizei de către comisie, iar procurorul a dispus restituirea automobilului gri posesorului până la efectuarea unei expertize autotehnice.

Având în vedere cele enunțate, modul în care autoritățile naționale au desfășurat urmărirea penală, i-a putut crea impresia unui observator independent că ele nu au încercat să elucideze circumstanțele cauzei și să descopere adevărul.

De asemenea, în cauza *Pisari v. Republica Moldova și Rusia* citată *supra*, Curtea s-a pronunțat și asupra încălcării art. 2 sub aspect procedural. Astfel, s-a ajuns la concluzia că autoritățile ruse nu au implicat reclamanții în investigarea circumstanțelor uciderii fiului lor. Ei nu au fost lăsați să-și exercite toate drepturile procedurale și nici măcar nu au fost informați despre încetarea procedurii împotriva soldatului responsabil de decesul fiului lor. Reclamanții au avut un interes serios și legitim în cadrul anchetei efectuate de autoritățile ruse, care ar fi fost asigurat prin acordarea statutului pe care ei l-au cerut în procedura penală împotriva soldatului, însă interesul în cauză nu a fost satisfăcut. Guvernul rus nu a adus niciun argument pentru a explica de ce le-a fost refuzat reclamanților statutul de victime în cadrul procedurilor penale și de ce nu li s-a permis să intervină în aceste proceduri.

În cauza *Lari v. Republica Moldova*⁸¹, reclamanta s-a plâns de investigarea ineficientă a decesului fiicei sale la 13 iunie 1999, care a avut loc în circumstanțe suspecte, defuncta având semne de abuz sexual. Reclamanta a susținut

⁸¹ Cauza *Lari v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/09/2015, definitivă din 15/12/2015.

că investigația nu a început decât după patru luni de la moartea fiicei, iar odată începută aceasta nu și-a dovedit eficacitatea și a fost lipsită de rezultate. Mai mult, ea a durat paisprezece ani, cu întreruperi. Reclamanta a criticat și deficiențele anchetei care au condus la redeschiderea acesteia la 17 martie 2005.

La stabilirea soluției s-a luat în calcul perioada anchetei penale care a durat mai mult de paisprezece ani, cu întreruperi pe care chiar autoritățile naționale le-au calificat drept excesiv de lungi. Astfel, o perioadă de anchetă atât de lungă, fără să existe factori care ar complica-o, dar care a fost inițiată la patru luni după deces, nu a satisfăcut exigențele promptitudinii cerute de art. 2 din Convenție, sub aspect procedural. În final, Curtea a decis că termenul îndelungat, ancheta superficială și incompletă, precum și neimplicarea reclamantei în procedurile penale, au constituit o încălcare a art. 2.

5. Recomandări

1. Să fie evaluate atent circumstanțele și cauzele decesului persoanei. Este important să se verifice dacă decesul a avut loc în timp ce victima se afla în custodia statului sau a agenților statali.
2. Să fie cercetat dacă forța letală a fost folosită de către agenții statului și dacă această forță a fost absolut necesară pentru a atinge scopurile stabilite în art. 2 § 2. În situația în care protecția unui subiect contra violenței, efectuarea reținerii sau reprimarea tulburării violente ar putea fi efectuată în mod clar fără utilizarea forței letale, standardele cerute de art. 2 nu vor fi satisfăcute, acesta din urmă fiind încălcat în substanță.
3. Să fie analizate minuțios, în cazul decesului unei persoane aflate în custodia statului, argumentele prezentate de către autoritățile responsabile cu privire la evenimentele care au condus la deces.
4. Să se țină cont de faptul că în situația decesului unei persoane deținute, operează prezumția că acesta a avut loc din cauza conduitei agenților statului, până la proba contrarie, îndeosebi dacă înainte de deținere victima avusese o stare de sănătate bună.
5. Să fie analizate atent, în spețele care ridică probleme în sfera art. 2 sub aspect procedural, acțiunile efectuate de către autoritățile responsabile (poliție, procuratură etc.) în vederea investigării cauzei decesului și identificarea persoanei vinovate în cazul unei infracțiuni de omor; măsurile luate pentru obținerea, cercetarea și expertiza probelor; stabilirea cercului de martori; implicarea rudelor decedatului în investigația oficială și înștiințarea lor privind cursul și rezultatele acesteia. De asemenea, trebuie să se țină cont de termenele rezonabile în care măsurile respective de investigație se cer efectuate, ancheta efectivă în sensul art. 2 trebuind să fie una promptă.

Articolul 3

INTERZICEREA TORTURII

Articolul 3 din Convenție prevede următoarele:

„*Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.*”

1. Considerații generale

Articolul 3 din Convenție asigură integritatea fizică și psihică a persoanei, demnitatea ei umană împotriva torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante și impune statului atât obligații pozitive, cât și obligații negative. În acest sens, statul are obligația pozitivă să întreprindă măsuri ce ar asigura integritatea fizică și psihică a persoanei și ar proteja efectiv demnitatea umană a individului; să examineze plângerile și cazurile de tortură, tratament sau pedeapsă inumană ori degradantă; să acționeze în vederea combaterii și prevenirii torturii. În același timp, statul are obligația să se abțină de la comiterea unor acțiuni care ar aduce atingere integrității fizice și psihice, onoarei și demnității persoanei.

Într-o jurisprudență constantă, Curtea Europeană a statuat cu valoare de principiu că art. 3 din Convenție consfințește una din valorile fundamentale ale unei societăți democratice, **prohibind în termeni absoluți** tortura și tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante indiferent de circumstanțe, de comportamentul victimei sau de infracțiunea de săvârșirea căreia este acuzată victima.⁸²

Dreptul de a nu fi supus la tortură, tratamente inumane și degradante este un **drept intangibil**, nefiind permis a i se aduce limitări nici măcar în circumstanțe care pot pune în pericol suveranitatea națională⁸³, aspect care îl diferențiază de majoritatea drepturilor protejate de Convenție. De asemenea, de la prevederile art. 3 **nu se poate deroga**, în temeiul art. 15 din Convenție, în timp de război sau chiar dacă există un pericol public care amenință viața națiunii.⁸⁴ În acest sens, necesitățile unei investigații și dificultățile inerente luptei contra infracționalității **nu pot justifica restricționarea** protecției care trebuie asigurată persoanelor, din perspectiva integrității lor fizice și psihice. Chiar și în

⁸² Cauza *Labita v. Italia* [MC], hotărârea din 06/04/2000, § 119; *Ostrovar v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/09/2005, § 76; *Becciev v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/10/2005, § 37; *Ciorap v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007, § 62.

⁸³ Cauza *Assenov și alții v. Bulgaria*, hotărârea din 28/10/1998, § 93.

⁸⁴ Cauza *Selmouni v. Franța* [MC], hotărârea din 28/07/1999, § 95; *Bouyid v. Belgia* [MC], hotărârea din 28/09/2015, § 81.

cele mai dificile circumstanțe, cum ar fi lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția **interzice categoric** tortura, tratamente ori pedepse inumane și/sau degradante.

Caracterul absolut al dreptului proclamat de art. 3 din Convenție a fost reiterate de Curtea Europeană și în cauzele versus Republica Moldova,⁸⁵ pronunțând în perioada 1997-2015 hotărâri de condamnare într-un număr de 80 de cauze.

Pentru a cădea sub incidența art. 3, un tratament trebuie să atingă *un nivel minim de gravitate*.⁸⁶ Astfel, examinând admisibilitatea cererii în cauza *Guțu*,⁸⁷ în care reclamantul, în vârstă de doisprezece ani, s-a plâns, *inter alia*, de relele tratamente la care a fost supus de către polițiști, fiind plasat, ulterior, într-o celulă murdară și deținut aproximativ douăsprezece ore fără hrană, apă și lenjerie de pat, Curtea a conchis că plângerea invocată în temeiul art. 3 din Convenție este vădit nefondată și, prin urmare, inadmisibilă, considerând că în circumstanțele specifice ale cauzei pretinsa suferință a reclamantului nu a atins nivelul minim de gravitate cerut de art. 3 din Convenție.

Prin urmare, analizând ansamblul circumstanțelor cauzei, Curtea interpretează cele trei noțiuni principale din art. 3 (tortura, tratament inuman și tratament degradant) pornind de la nivelul de gravitate al tratamentului aplicat.

În același context, Curtea a menționat că gravitatea tratamentului depinde de toate circumstanțele cauzei, precum ar fi natura și contextul tratamentului sau pedepsei, modul și metoda de executare,⁸⁸ durata maltratării, consecințele sale fizice și psihice și în unele cazuri, de sexul, vârsta și starea sănătății victimei.⁸⁹ De asemenea, Curtea a statuat că evaluarea nivelului minim de gravitate este relativă și, în funcție de circumstanțele concrete, poate varia de la o cauză la alta, de la o societate la alta sau chiar de la o parte a unei societăți la alta. Este notabil faptul că, diferite societăți și chiar unii indivizi dintr-o societate pot avea o percepție diferită în privința a ceea ce înseamnă maltratare. Un tratament aplicat femeilor sau copiilor, de exemplu, având în vedere dogmele religioase sau tradițiile culturale, ar putea fi considerat de anumite grupuri so-

⁸⁵ A se vedea *inter alia* cauza *Boicenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/07/2006, §§ 102, 126; *Colibaba v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007, § 42; *Breabin v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2009, § 47.

⁸⁶ Cauza *Costello-Roberts v. Regatul Unit*, hotărârea din 25/03/1993, § 30; *Kudla v. Polonia* [MC], hotărârea din 26/10/2000, § 91; *Peers v. Grecia*, hotărârea din 19/04/2001, § 67; *Becciev v. Republica Moldova*, id., § 39, *Istratii și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/03/2007, § 46; *Gavrilovici v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/12/2009, § 41, *Brega v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/04/2010, § 41.

⁸⁷ Cauza *Guțu v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/06/2007, § 39.

⁸⁸ Cauza *Soering v. Regatul Unit*, hotărârea din 7/07/1989.

⁸⁹ Cauza *Irlanda v. Regatul Unit*, hotărârea din 18/01/1978, § 162; *Eremia și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/05/2013, § 48.

ciale drept unul grav, iar de alte grupuri – mai puțin grav – și acesta din urmă ar putea să nu cadă sub incidența art. 3 din Convenție.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, există două considerente diferite privind încălcarea dispozițiilor art. 3 din Convenție. Primul ar presupune un comportament interzis de art. 3 (și anume *o încălcare sub aspect material privind fondul*). Cel de-al doilea ar consta în neluarea măsurilor pentru a preveni încălcarea și prelungirea încălcării art. 3 din Convenție (*denumit în continuare o nerespectare sau o încălcare sub aspect procedural*).

2. Categoriile de rele tratamente

În jurisprudența sa, Curtea distinge tratamentele inumane, tratamentele degradante și actele de tortură. Curtea nu face sau face puțin referire la pedepsele inumane și degradante.

2.1. Tortura

Pentru a determina dacă o anumită formă de maltratare poate fi calificată drept tortură, trebuie avută în vedere distincția, pe care o face art. 3 dintre acest termen și cel de tratament inuman sau degradant. După cum arăta Curtea anterior, această distincție pare să fi fost consacrată de Convenție pentru a stigmatiza tratamentul inuman deliberat care cauzează suferințe foarte grave și crude.⁹⁰

Astfel, un act de tortură reprezintă un act de „stigmatizare infamă” care se caracterizează prin gravitatea acțiunii și interesul premeditat al autorului de a provoca suferințe grave și crude. Pe lângă elementul gravității, tortura implică o voință deliberată, după cum recunoaște Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante: în art. 1 aceasta definește tortura drept orice act prin care sunt aplicate cu intenție o durere sau sunt provocate suferințe acute unei persoane în special pentru a se obține de la aceasta informații, pentru a o pedepsi sau pentru a o intimida.⁹¹

În jurisprudența sa constantă, Curtea a identificat elementele care caracterizează un anumit tratament sau pedeapsă drept tortură. Astfel, atunci când se decide dacă relele tratamente au constituit tortură, Curtea ia în considerație următorii factori: cauzarea unor **suferințe sau dureri fizice sau psihice grave**; cauzarea **intenționată** a durerii și **urmărirea unui anumit scop**, cum ar fi **obți-**

⁹⁰ Cauza *Ireland v. Regatul Unit*, hotărârea din 18/01/1978, § 167; *Buzilov v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/06/2009, § 30.

⁹¹ Cauza *Gäfgen v. Germania* [MC], hotărârea din 01/06/2010, § 90; *Saadi v. Italia* [MC], hotărârea din 28/02/2008, § 136; *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* [MC], hotărârea din 08/07/2004, § 426; *Îlhan v. Turcia* [MC], hotărârea din 27/06/2000, § 85.

nerea informației, recunoașterea vinovăției,⁹² pedepsirea sau intimidarea persoanei, intensitatea loviturilor aplicate reclamantului și consecințele pe care maltratarea le-a avut asupra sănătății sale, precum și vârsta reclamantului.⁹³

În cauza *Corsacov*,⁹⁴ Curtea a decis, pentru prima dată în cauzele versus Republica Moldova, că violența aplicată față de reclamant, care s-a aflat în custodia poliției, a fost de natură deosebit de gravă, capabilă să provoace dureri severe și suferințe crude, care pot fi considerate ca „acte de tortură” în sensul art. 3 din Convenție. Probele medicale au indicat că reclamantul, care avea 17 ani în ziua evenimentelor, a fost bătut cu obiecte contondente în cap și la talpa piciorului stâng. În urma acestor bătăi, reclamantul a suferit o traumă acută la cap și o contuzie; a avut numeroase vânătăi pe față, în jurul urechii drepte și pe talpa piciorului stâng; a avut o perforare a membranei timpanului ca rezultat al leziunilor și a suferit o surzenie brusc instalată care a avut drept rezultat scăderea capacității de auz. În consecință, reclamantului i s-a stabilit gradul al II-lea de invaliditate, care, în conformitate cu legislația, corespunde pierderii capacității de muncă în volum de 50-75%. În acest context, Curtea a considerat că raportul de expertiză medicală, întocmit de către o comisie independentă constituită din medici legiști cu experiență, care în mod clar prevedea că leziunile corporale ale reclamantului nu au putut fi cauzate prin cădere, ci numai prin lovituri cu obiecte contondente, are o valoare probatorie temeinică în privința modului în care reclamantului i-au fost cauzate leziunile corporale. De asemenea, Curtea a reținut că concluziile comisiei medicale nu au fost contestate de către părți în procedura națională și că nu a fost prezentată nicio probă care să pună la îndoială concluziile clare ale comisiei medicale. Totuși, elementul decisiv pentru determinarea formei maltratării de către polițiști l-a constituit practica numită *falaka* (lovirea tălpilor), la care a fost supus reclamantul, pentru a-și recunoaște vinovăția.

Ulterior, în cauzele *Levința și Roșca Valeriu și Roșca Nicolae*, instanța europeană a reținut că lovirea persoanei la tălpi sau *falaka* constituie un tratament intenționat și poate fi considerat drept tortură veritabilă.⁹⁵

De asemenea, reprezintă acte de tortură supunerea unei persoane în timpul arestării preventive la așa-numita „spânzurătoare palestiniană” sau „rândunica”. Astfel, în cauza *Gurgurov*, reclamantul s-a plâns că, aflându-se în detenție în perioada 25 octombrie – 9 decembrie 2005, a fost torturat de

⁹² Cauza *Aksoy v. Turcia*, hotărârea din 18/12/1996, § 64; *Salman v. Turcia* [MC], hotărârea din 27/06/2000, §114.

⁹³ Cauza *Corsacov v. Republica Moldova*, hotărârea din 04/04/2006, § 64.

⁹⁴ Cauza *Corsacov v. Republica Moldova*, id.

⁹⁵ Cauza *Levința v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/12/2008, § 71; *Roșca Valeriu și Roșca Nicolae v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/10/2009, § 64.

către cinci polițiști ai Comisariatului General de Poliție din municipiul Chișinău, care îl impuneau să-și recunoască vinovăția în săvârșirea unui omor, însă el a refuzat. Ca urmare, a fost supus unor grave maltratări: încercări de a-l sufoca cu ajutorul unei măști antigaz; suspendarea în poziția cunoscută cu denumirea „rândunica”, și anume legarea mâinilor și picioarelor la spate și suspendarea de o bară metalică; lovituri de palme peste urechi și lovituri la cap cu sticle de plastic de doi litri pline cu apă; electrocutări aplicate prin conductoare plasate după urechi și la șolduri; plasarea halterelor grele pe spate. În concepția Curții, dată fiind intensitatea relelor tratamente aplicate reclamantului, în al căror rezultat a suferit vătămări corporale foarte grave și a devenit invalid, se poate considera că violența aplicată reclamantului a avut un caracter extrem, capabil să provoace **dureri grave și suferințe cumplite** care pot fi catalogate drept **acte de tortură**⁹⁶. Acte de tortură săvârșite de către colaboratorii de poliție în privința persoanelor deținute au fost constatate de Curte și în cauzele *Buzilov*, *Buzilo* și *Bulgaru*.⁹⁷ În afara gravelor suferințe îndurate, probele medicale prezentate în cauza *Bulgaru* au demonstrat că reclamantului i-a fost provocată o paralizie a brațului drept, fiind diagnosticat cu neuropatie moderată a nervului radial la nivelul antebrațului drept.

Tot cu privire la actele de tortură, aplicate de către doi polițiști ai Comisariatului de poliție Centru din municipiul Chișinău, la 31 martie 2000, în privința unui alt reclamant, Aurel Pădureț, care au făcut obiectul unei anchete la nivel național încheiate cu identificarea făptașilor A.R. și A.P., însă încetate în privința lui A.R. din cauza decesului acestuia, iar în privința lui A.P. ca urmare a expirării termenului de prescripție, Curtea a statuat că încălcarea art. 3 din Convenție va fi inevitabil constatată atât timp cât autoritățile nu vor repara pe deplin prejudiciul cauzat reclamantului și până la momentul îndeplinirii obligațiilor pozitive care reies din acest articol pentru investigarea și sancționarea celor responsabili de aplicarea de rele tratamente.⁹⁸

Pornind de la aceeași distincție stabilită în jurisprudența sa între „tortură” și „tratamentele inumane și degradante”, Curtea a conchis în cauza *Ciorap*⁹⁹ că **alimentarea silită** a reclamantului, **nefiind determinată de motive medicale valabile**, ci mai degrabă având scopul de a forța reclamantul să-și înceteze protestul, efectuată într-un mod care l-a expus inutil pe reclamant la o durere fizică severă și umilire, **poate fi considerată doar ea tortură**.

⁹⁶ Cauza *Gurgurov v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/06/2009, § 61.

⁹⁷ Cauza *Buzilov v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/06/2009, *Buzilo v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/02/2012, *Bulgaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/09/2014.

⁹⁸ Cauza *Pădureț v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/01/2010, § 61.

⁹⁹ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007, § 89.

2.2. Tratamentul inuman

Curtea a statuat că **tratamentul inuman** este tratamentul prin care i se provoacă unei persoane, în mod intenționat, suferințe fizice și psihice foarte puternice.¹⁰⁰ Curtea a considerat tratamentul ca fiind „**inuman**”, deoarece *inter alia*, acesta a fost premeditat, a fost aplicat ore în șir și a cauzat fie leziuni corporale, fie suferințe fizice sau psihice intense¹⁰¹.

În concepția Curții, **frica de agresiunea fizică** ulterioară din partea unui terț este suficient de serioasă astfel încât implică suferință și anxietate care evoluează într-un tratament inuman în sensul art. 3 din Convenție.¹⁰²

Astfel, Curtea a constatat că anumite condiții de trai (de existență) ale deținuților constituie **tratamente inumane și/sau degradante**, și anume:

– **suprapopularea din penitenciare** : Curtea consideră că fiecare deținut trebuie să aibă un spațiu de cel puțin 4 m².¹⁰³ În cauza *Modârcă*¹⁰⁴, Curtea a reținut alegațiile reclamantului potrivit cărora mai mult de jumătate din suprafața celei, care avea 10 m², era ocupată de mobilierul din celulă și că fiecărui deținut îi rămâneau doar 1,19 m² de spațiu liber. Lipsa spațiului poate fi agravată de către restricțiile de a beneficia de plimbări la aer liber¹⁰⁵;

– **celulele:**

- **nedotate**¹⁰⁶,
- **cu acces limitat sau lipsa accesului la lumina zilei**¹⁰⁷,
- **puțin sau deloc încălzite**,
- **fără sistem de ventilare**,
- **insalubre**;

– **lipsa posibilităților de recreare**¹⁰⁸;

– **lipsa hranei**;¹⁰⁹

¹⁰⁰ Cauza *Tyrer v. Regatul Unit*, hotărârea din 25/04/1978.

¹⁰¹ Cauza *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* [MC], hotărârea din 8/07/2004, § 425; a se vedea, de asemenea, printre multe altele, *Idalov v. Rusia* [MC], hotărârea din 22/05/2012, § 92; *M.S.S. v. Belgia și Grecia* [MC], hotărârea din 21/01/2011, § 220; *Stanev v. Bulgaria* [MC], hotărârea din 17/01/2012, § 203; cu privire la suferințe morale a se vedea în particular *El-Masri v. fosta Republică iugoslavă a Macedoniei* [MC], hotărârea din 13/12/2012, § 202.

¹⁰² Cauza *Gäfgen v. Germania* [MC], hotărârea din 01/06/2010, § 108; *Eremia și alții v. Republica Moldova*, id., § 54; *T.M. și C.M. v. Republica Moldova*, id., § 41; *Mudric v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/07/2013, § 45.

¹⁰³ Cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*, id., § 80.

¹⁰⁴ Cauza *Modârcă v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007, § 63.

¹⁰⁵ Cauza *Becciev v. Republica Moldova*, id., § 44; *Modârcă v. Republica Moldova*, id., § 64.

¹⁰⁶ Cauza *Becciev v. Republica Moldova*, id., § 46; *Modârcă v. Republica Moldova*, id., § 66.

¹⁰⁷ Cauza *Alver v. Estonia*, hotărârea din 8/11/2005, § 53; *Modârcă v. Republica Moldova*, id., § 65.

¹⁰⁸ Cauza *Becciev v. Republica Moldova*, id., §§ 43 și 44.

¹⁰⁹ Cauza *Idalov v. Rusia* [MC], hotărârea din 22/05/2012, § 105; *Becciev v. Republica Moldova*, id., § 43; *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* [MC], id., § 451 privind hrana improprie pentru consum; *Modârcă v. Republica Moldova*, id., § 67.

– **lipsa unei asistențe medicale corespunzătoare**¹¹⁰. În cauza *Holomiov*¹¹¹, în care reclamantul a fost deținut în penitenciar timp de patru ani și suferea de boli grave, inclusiv la rinichi, care implicau riscuri mari pentru sănătatea sa, Curtea a precizat că un factor important care urmează a fi luat în considerație este **perioada** în care reclamantul s-a aflat în detenție fără asistență medicală corespunzătoare.

2.3. Tratamentul degradant

Tratamentul degradant constituie maltratarea care este de natură să provoace victimei sentimente de frică, durere și inferioritate, capabilă să o umilească și înjosească¹¹² și să stopeze orice posibilitate de a opune rezistență fizică sau morală. Pentru a determina dacă o anumită formă de tratament este „degradantă” în sensul art. 3, Curtea va ține cont de faptul dacă **scopul acestui tratament a fost de a umili și de a înjosi persoana**¹¹³ și dacă, în ceea ce privește consecințele, acest tratament a afectat negativ personalitatea ei, într-un mod incompatibil cu art.3. Cu toate acestea, Curtea a precizat că „*absența unui asemenea scop nu poate exclude categoric o constatare a încălcării art. 3*”.¹¹⁴

Gradul de suferință și de umilință trebuie, în orice caz, să depășească limitele celui inevitabil element de suferință și umilință, legat de anumite tratamente sau pedepse legitime. Adesea, acest element este parte a măsurilor de privare a unei persoane de libertate. Totuși, nu se poate spune că arestul preventiv propriu-zis cade sub incidența art. 3 din Convenție.

Totuși, în cauza *Gavrilovici*¹¹⁵, instanța europeană a ajuns la concluzia că a fost atins „*un nivel minim de gravitate*” cerut de dispozițiile art. 3 în împrejurări precum: condițiile deosebit de grele ale detenției reclamantului în Izolatorul de detenție provizorie al Comisariatului de Poliție din Ștefan Vodă, având în

¹¹⁰ Cauza *Paladi v. Republica Moldova* [MC], hotărârea din 10/03/2009, § 72 neacordarea asistenței medicale primare și refuzarea de a beneficia de asistență medicală din exterior; *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* [MC], id., § 451; *Oprea v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/12/2010, § 41, *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 118; *Holomiov v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/11/2006, § 121.

¹¹¹ Cauza *Holomiov v. Republica Moldova*, id., § 120-121.

¹¹² Cauza *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* [MC], id., § 425; *Kudla v. Polonia* [MC], id., § 92; a se vedea, de asemenea, *Idalov v. Rusia* [MC], id., § 92; *M.S.S. v. Belgia și Grecia* [MC], hotărârea din 21/01/2011, § 220.

¹¹³ Cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*, id., § 78, *Istratii și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/03/2007, § 46; *Gavrilovici v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/12/2009, § 41; *Becciev v. Republica Moldova*, id., § 39; *Stepuleac v. Republica Moldova*, hotărârea din 06/11/2007, § 54.

¹¹⁴ Cauza *Raninen v. Finlanda*, hotărârea din 16/12/1997, § 55, *Peers v. Grecia*, id., § 74; *Ramirez Sanchez v. Franța* [MC], hotărârea din 4/07/2006, § 118; *Jalloh v. Germania* [MC], hotărârea din 11/07/2006, § 68; *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 12/02/2009, § 127.

¹¹⁵ Cauza *Gavrilovici v. Republica Moldova*, id., §§ 42-44.

vedere că, potrivit raportului CPT din 2007, o persoană nu poate fi deținută peste noapte într-o asemenea instituție; *combinat cu* suferințele provocate de imposibilitatea de a-și vedea membrii familiei sale și de a asista la slujbe religioase oficiate în legătură cu decesul mamei sale. În speță, Curtea a menționat că în circumstanțele particulare ale cauzei, perioada scurtă de detenție (de cinci zile) nu influențează această concluzie.

De asemenea, instanța europeană a considerat că reprezintă tratament degradant reținerea abuzivă și plasarea în detenție a unei persoane pentru o perioadă de patruzeci și opt de ore, fără să-i fie acordată asistență medicală necesară și lenjerie de pat, fiind ținută într-o celulă friguroasă (la o temperatură de aproximativ paisprezece grade), îmbrăcată în haine ușoare.¹¹⁶

2.4. Pedepse inumane sau degradante

Articolul 3 din Convenție interzice nu doar tratamentele inumane și degradante, dar și pedepsele care le pot fi considerate astfel. Deși o persoană poate fi umilită prin simplu fapt al condamnării sale penale, totuși situația va intra în domeniul de aplicare a art. 3, doar atunci când persoana este umilită nu numai prin simpla condamnare, dar și prin modul de executare a pedepsei aplicate.

În acest sens, Curtea a statuat că „ar fi absurd să se susțină că ar prezenta un caracter „degradant”, în sensul art. 3, orice pedeapsă judiciară, din cauza aspectului ei evident umilitor. Trebuia introdus **un criteriu suplimentar**. Prin interzicerea expresă a pedepselor „inumane” și „degradante”, art. 3 presupune faptul că pedepsele astfel calificate se disting de celelalte pedepse.”¹¹⁷

Orice **pedeapsă privativă de libertate** constituie o anumită suferință și umilire. Totuși Curtea a precizat în jurisprudența sa¹¹⁸ că, pentru a fi contrară dispozițiilor art. 3 din Convenție, această suferință sau umilință trebuie să depășească limitele pe care le conține în esență o astfel de pedeapsă.

În jurisprudența sa, Curtea a constatat că, având în vedere evoluția politicii penale a statelor membre ale Consiliului Europei și standardele general-acceptate în acest domeniu, **pedeapsa cu moartea** poate ridica unele probleme în temeiul art. 3 din Convenție. În cazul în care este pronunțată o pedeapsă capitală, circumstanțele personale ale condamnatului, proporționalitatea gravității crimei comise și condițiile de detenție până la executarea sentinței sunt factori care pot face aplicabile prevederile art. 3 din Convenție.¹¹⁹ Pentru fiecare

¹¹⁶ Cauza *Brega v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/04/2010, §§ 42-43.

¹¹⁷ Cauza *Tyrer v. Regatul Unit*, id., § 30.

¹¹⁸ Cauza *Idalov v. Rusia* [MC], id., § 93; *Enea v. Italia* [MC], hotărârea din 17/09/2009, § 56; *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], id., § 127; *Kafkaris v. Cipru* [MC], hotărârea din 12/02/2008, § 96.

¹¹⁹ Cauza *Soering v. Regatul Unit*, hotărârea din 7/07/1989, § 104; *Poltoratskiy v. Ucraina*, hotărârea din 29/04/2003, § 133; *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* [MC], id., § 429.

persoană condamnată la moarte, o amânare între pronunțarea și executarea sentinței și suportarea unui stres grav în condiții necesare pentru o încarcerare strictă sunt inevitabile. Totuși, în anumite circumstanțe, impunerea unei asemenea sentințe poate determina un tratament care să depășească limita stabilită de art. 3, atunci când, de exemplu, o perioadă lungă de timp trebuie petrecută pe culoarul morții în condiții extreme, cu o stare permanentă și crescândă de îngrijorare în așteptarea executării pedepsei cu moartea. Mai mult, îngrijorarea și suferința cauzată de o asemenea sentință poate fi agravată numai de natura arbitrară a procedurilor care au impus-o, astfel că, luând în considerație că este vorba de viața unei persoane, sentința devine astfel o încălcare a Convenției.¹²⁰

2.5. Alte aspecte incluse în sfera de aplicare a articolului 3

Articolul 3 din Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante stabilește că niciun stat parte nu va expulza, respinge sau extrăda o persoană către un alt stat, atunci când există motive serioase de a se crede că în acel stat persoana riscă să fie supusă torturii. Deși prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului nu conțin o clauză similară, Curtea a dezvoltat o vastă jurisprudență în acest sens.

În cauza *Soering v. Regatul Unit*¹²¹, Curtea a statuat, pentru prima dată, că **expulzarea sau extrădarea** unei persoane poate să ridice o problemă în temeiul art. 3 din Convenție, atunci când sunt motive serioase de a crede că persoana în cauză va fi supusă, în țara de destinație, unui tratament contrar art. 3. În speță, reclamantul a fost extrădat către Statele Unite ale Americii, fiind învinuit de comiterea unei infracțiuni pasibilă de o pedeapsă cu moartea.

Răspunderea statului care extrădează sau expulzează este angajată, indiferent dacă țara de destinație este sau nu un stat-parte la Convenție, atunci când există motive „serioase” pentru a crede că există un „risc real” că reclamantul să fie supus la rele tratamente, care depășesc pragul de gravitate stabilit de art. 3 din Convenție.

De asemenea, într-o speță recentă¹²², obiectul litigiului căreia viza returnarea unui oponent politic și a familiei sale în Belarus, Curtea a considerat că **trecerea timpului nu diminuează automat riscul** la care reclamantul și apropiații săi ar fi supuși în Belarus unde, a constatat Curtea, situația rămâne alarmantă, în special din cauza hărțuirii opoziției.

¹²⁰ Cauza *Ilaşcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* [MC], id., § § 430 și 431.

¹²¹ Cauza *Soering v. Regatul Unit*, id.

¹²² Cauza *Y.P. și L.P. v. Franța*, hotărârea din 2/09/2010, § 72.

Odată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11 din Convenție, plângerile reclamanților în acest context sunt examinate în fond de către Curte, chiar dacă cauzele nu au fost soluționate definitiv la nivel național, atât timp cât recursurile interne existente în statele reclamate nu sunt suspensive de executare.

De asemenea, Curtea a reținut că în exercitarea dreptului lor de a controla intrarea, șederea și expulzarea neresortisanților, Statele Contractante au obligația de a nu aduce atingere drepturilor garantate de Convenție. În acest context, deși dreptul la azil politic nu este garantat de Convenție, **decizia de expulzare** a unui solicitant de azil poate să ridice totuși o problemă pe terenul art. 3 din Convenție, în cazul în care există motive serioase și justificate acesta riscă un pericol real de a fi supus torturii, pedepselor ori tratamentelor inumane și degradante¹²³.

3. Obligația de a proteja persoanele de la relele tratamente interzise

3.1. Obligația de a preveni aplicarea relelor tratamente interzise

Articolul 3 din Convenție le impune Statelor Contractante obligația de a se abține de la supunerea unei persoane la rele tratamente. Astfel, în vederea protejării integrității fizice și psihice a persoanei aflate sub jurisdicția lor, statele au o serie de obligații pozitive¹²⁴. Obligația pozitivă a Statelor Contractante constă în întreprinderea **unor** măsuri adecvate **pentru a împiedica** ca persoanele aflate sub jurisdicția lor să fie supuse torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante, indiferent dacă respectivele acțiuni au fost aplicate de către autoritățile statului sau de particulari.

Așa cum s-a observat în cauza *Pretty v. Regatul Unit*, Curtea menționează în acest context și obligația negativă a statelor **de a nu supune** persoanele aflate sub jurisdicția lor la rele tratamente contrare art. 3 din Convenție.¹²⁵

Republica Moldova a făcut obiectul a numeroase plângeri în care se invocase art. 3 din Convenție ca urmare a relelor tratamente aplicate de către agenți ai statului în cazul unor persoane aflate în situații de vulnerabilitate (reținute¹²⁶, arestate preventiv¹²⁷ sau care își ispășeau pedeapsa¹²⁸).

¹²³ Cauza *Vilvarajah și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 30/10/1991, §§ 102-103.

¹²⁴ Cauza *Stanev v. Bulgaria* [MC], hotărârea din 17/01/2012, § 204.

¹²⁵ Cauza *Pretty v. Regatul Unit*, hotărârea din 25/04/2002, § 50.

¹²⁶ Cauza *Victor Savitchi v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/06/2008, §§ 67-69; *Brega v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/04/2010, § 43; *Taraburca v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/12/2011, § 50; *Gorea v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/07/2013, § 41; *Doroșeva v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/04/2015, § 30.

¹²⁷ Cauza *Gasanov v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/12/2012, § 41; *Tcaci v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/07/2014, §§ 67-68.

¹²⁸ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova* (nr.5), hotărârea din 15/03/2016, § 47; *Livadari v. Republica Moldova*, decizie din 17/09/2013.

Atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale în timp ce ea se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice astfel de leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării.¹²⁹ Prin urmare, ține de sarcina statului să ofere o explicație plauzibilă despre circumstanțele în care au fost provocate leziunile corporale, neîndeplinirea căreia ridică o problemă clară în temeiul art. 3 din Convenție.¹³⁰ Această poziție a Curții a fost reafirmată începând cu cauza *Boicenco*,¹³¹ în care Curtea a conchis că Guvernul nu și-a îndeplinit obligația de a o convinge că vătămrile corporale ale reclamantului nu au fost cauzate ca urmare a maltratării acestuia în perioada aflării sale în custodia poliției.

1) Obligația de a întreprinde măsuri adecvate pentru asigurarea integrității fizice și psihice a persoanelor private de libertate

În jurisprudența sa, Curtea a remarcat că art. 3 îi impune statului să se asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sunt **compatibile cu respectarea demnității umane**, astfel încât modul și metodele de executare a măsurilor impuse sau a pedepsei să nu-i cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare.¹³²

a. Măsuri pentru evitarea riscului supunerii la rele tratamente

Această obligație vizează întreprinderea măsurilor corespunzătoare, susceptibile să împiedice lezarea integrității corporale și a sănătății de către persoana privată de libertate însăși sau de către codeținuți. Totuși obligația de a proteja integritatea fizică și psihică a persoanelor lipsite de libertate nu trebuie interpretată în așa mod încât să impună statelor o sarcină imposibil de realizat sau excesivă.

b. Asigurarea unor condiții de detenție minime

Dispozițiile art. 3 din Convenție impun autorităților statului obligația substanțială de a lua măsuri adecvate pentru asigurarea integrității corporale și morale a persoanelor private de libertate. Astfel, statul are obligația de a nu supune un deținut la rele tratamente și de a asigura condiții de detenție la anumite standarde.

¹²⁹ Cauza *Bursuc v. România*, hotărârea din 12/10/2004, § 80; *Doroșeva v. Republica Moldova*, id., § 26; *Breabin v. Republica Moldova*, hotărârea din 07/04/2009, § 48; *Buhaniuc v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/01/2014, § 33.

¹³⁰ Cauza *Selmouni v. Franța*, id., § 87, *Ciorap v. Republica Moldova (nr. 5)*, id., § 43.

¹³¹ Cauza *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 111.

¹³² Cauza *Kudla v. Polonia* [MC], hotărârea din 26/10/2000, § 94; *Paladi v. Republica Moldova* [MC], id., § 71.

Atunci când sunt evaluate condițiile de detenție, trebuie luate în considerare efectele cumulative ale acestor condiții, precum și durata detenției sau declarațiile specifice invocate de reclamant.¹³³

În principiu, la evaluarea condițiilor de detenție în care pretinde un reclamant că a fost deținut, Curtea își întemeiază concluzia de încălcare a Convenției și pe informațiile oferite de Rapoartele oficiale elaborate de Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), de către Raportorul Special al Națiunilor Unite împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante (Comitetul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite) și de Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, ca urmare a vizitelor efectuate în locurile de detenție. În majoritatea cauzelor examinate, Curtea nu a reținut argumentul Guvernului privind îmbunătățirea condițiilor de detenție în penitenciare, menționând că Guvernul nu a demonstrat că a existat o creștere a finanțării publice a sistemului penitenciar sau că ar fi avut loc vreo schimbare semnificativă a politicii statului în acest domeniu.

Astfel, în numeroase cauze¹³⁴ în care reclamanții se plângeau de condițiile în care au fost deținuți, Curtea face trimitere la concluziile Rapoartelor CPT, Comitetului pentru Drepturile Omului al ONU și Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova în urma vizitei efectuate în Republica Moldova în perioadele corespunzătoare deținerii reclamanților, în care erau relevate o serie de aspecte apreciate de instanța europeană ca neîntrunind exigențele articolului 3 din Convenție: „*supraaglomerarea celulelor, paturile insuficiente, condițiile sanitare inadecvate, celulele infectate cu paraziți, accesul la lumina zilei foarte limitat, aerul poluat și umed, lipsa ventilării, încălzirii, posibilităților de recreare, acordării asistenței medicale și hranei adecvate.*”

Mai mult, în cauza *Ostrovar*,¹³⁵ la evaluarea pretinselor alegații ale reclamantului privind deținerea sa într-o celulă supraaglomerată în Izolatorul de anchetă preliminară – Penitenciarul nr. 13 din Chișinău al Ministerului Justiției între 18 octombrie 2002 și 15 noiembrie 2002, precum și între 4 aprilie 2003 și 13 decembrie 2003, Curtea a statuat că suprafața aproximativă de 2 m² pentru fiecare deținut nu poate fi considerată ca satisfăcând standarde-

¹³³ Cauza *Dougoz v. Grecia*, hotărârea din 06/03/2001, §46; *Kalashnikov v. Rusia*, hotărârea din 15/07/2002, §102; *Ostrovar v. Republica Moldova*, id., § 79; *Becciev v. Republica Moldova*, id., § 40.

¹³⁴ Cauza *Becciev v. Republica Moldova*, id., § 41; *Ciorap v. Republica Moldova*, id., § 67; *Ostrovar v. Republica Moldova*, id., § 82; *Țurcan v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007, §§ 35-39; *Malai v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2008, § 34; *Hadji v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/02/2012, § 20; *Silvestru v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/01/2015, *Pisaroglu v. Republica Moldova*, hotărârea din 3/04/2015, ș.a.

¹³⁵ Cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*, id., § 80.

le acceptabile, făcând trimitere la recomandarea CPT într-un raport elaborat în urma unei vizite efectuate în Azerbaidjan, în perioada 24 noiembrie și 4 decembrie 2002, că norma potrivită și satisfăcătoare pentru detenție într-o celulă era de 4 m² pentru un deținut. În acest context, Curtea a reținut că celulele în care a fost deținut reclamantul erau supraaglomerate, fapt ce ridică în sine o problemă în temeiul art. 3 din Convenție.

În egală măsură, Curtea a considerat că în speță Guvernul **nu și-a onorat obligația de a proteja sănătatea reclamantului** care, deși suferea de astmă, era deținut în celulă douăzeci și trei de ore pe zi, împreună cu alți deținuți cărora le era permis să fumeze și, cu toate că administrația închisorii cunoștea starea lui, nu a întreprins nici o măsură de a-l separa de aceștia. Având în vedere efectele cumulative ale condițiilor din celulă, expunerea la fumul de țigară, lipsa asistenței medicale corespunzătoare, hrana inadecvată, termenul detenției și impactul specific pe care aceste condiții le-ar fi avut asupra sănătății reclamantului, Curtea a considerat că **suferințele îndurate de reclamant depășesc nivelul inevitabil inerent detenției** și a constatat că suferințele care au urmat au depășit nivelul de severitate în sensul art. 3 din Convenție.

De asemenea, în cauza *Malai*, Curtea a considerat că suferința îndurată de către reclamant în perioada 22 decembrie 2005 și 20 ianuarie 2006, fiind deținut în Izolatorul de detenție provizorie al Comisariatului de poliție din Orhei, a depășit nivelul inevitabil inerent detenției și a atins un nivel de severitate contrar art. 3 din Convenție. Curtea a reținut că toate alegațiile reclamantului corespund constatărilor CPT, care oferă cel puțin într-o anumită măsură o bază temeinică pentru evaluarea condițiilor de detenție, iar Guvernul nu a contestat acuzațiile reclamantului precum că în celulă ardea în permanență o sursă de lumină electrică foarte slabă, că facilitățile sanitare nu erau separate de restul celulei și că la eliberarea din detenție corpul acestuia era acoperit cu mușcături de insecte.

În schimb, în cauza *Gorea*,¹³⁶ Curtea a conchis că pretenția reclamantului formulată în temeiul art. 3 din Convenție, bazată doar pe constatările CPT, **fără a prezenta careva probe** privind suferința individuală de o intensitate suficientă pentru a constata încălcarea art. 3, nu oferă un temei pentru a concluziona că a avut loc o încălcare a art. 3 din Convenție, fiind în mod vădit nefondată. Curtea a relevat că ea trebuie să fie convinsă, în baza materialelor prezentate, că condițiile de detenție ale reclamantului au constituit un tratament care a depășit nivelul minim de gravitate necesar pentru ca art. 3 din Convenție să devină aplicabil. În legătură cu aceasta, Curtea a constatat că detenția reclamantului în Izolatorul de detenție provizorie al Comisariatului General de Poliție

¹³⁶ Cauza *Gorea v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/07/2007, § 50.

al municipiului Chișinău, în condițiile invocate, a fost relativ scurtă. Astfel, deși mărimea celulei pe care acesta a împărțit-o cu alți trei deținuți ar fi putut să ridice o chestiune prin prisma art. 3 din Convenție, Curtea a notat că reclamantul a fost deținut acolo doar 14 zile, iar reclamantul **nu a demonstrat că condițiile de detenție au fost atât de rele încât să dea motive de îngrijorare**. De asemenea, Curtea a statuat că hrana oferită reclamantului pare să fi fost adecvată și că nu existau restricții ale drepturilor soției sale de a-l vizita. Mai mult, Curtea a notat că reclamantul nu a prezentat nicio dovadă că starea sănătății sale a avut de suferit ca urmare a detenției, în condițiile descrise de el.

De asemenea, în cauza *Hadji*¹³⁷, Curtea a respins ca vădit nefondat capătul de cerere al reclamantului în privința condițiilor de detenție în Penitenciarul nr. 8 din Bender, reținând constatările CPT, potrivit cărora condițiile de detenție în acea închisoare erau în general mai bune decât în alte instituții penitenciare, unica problemă majoră fiind deconectarea de la sistemul de aprovizionare cu apă și electricitate. Curtea a reținut că deținuții care au solicitat să fie transferați în alte penitenciare din cauza condițiilor austere au fost transferați la cerere, iar reclamantul nu prezentase probe care ar confirma faptul că el sau avocatul său au depus în acest sens vreo cerere.

Privitor la condițiile de detenție, jurisdicția europeană ține cont și de Regulile europene privind regimul de deținere în închisori¹³⁸, norme care prevăd reguli referitoare la cazare, precum repartizarea în celule a deținuților în funcție de sex, vârstă, cazier judiciar, de etapa procedurii penale (arestați preventiv/condamnați), de tipul de infracțiune săvârșită și de pericolozitatea infractorului, de respectarea credințelor religioase ale deținuților etc. Deși izolarea deținuților nu este, în sine, contrară Convenției, totuși condițiile concrete de izolare, durata, personalitatea, starea de sănătate a deținutului constituie elemente care pot conduce la constatarea încălcării art. 3 din Convenție.

c. Asigurarea unui tratament medical adecvat

Convenția nu conține nicio dispoziție specifică cu privire la situația persoanelor private de libertate, *a fortiori* bolnave, dar nu este exclus ca detenția unei persoane bolnave ar putea ridica probleme în temeiul art. 3 din Convenție.¹³⁹ Din prevederile art. 3 din Convenție nu rezultă obligația generală a statului de a elibera un deținut din motive de sănătate sau de a-l plasa într-un spital civil pentru a-i acorda un tratament medical special.¹⁴⁰

¹³⁷ Cauza *Hadji v. Republica Moldova*, id., § 15.

¹³⁸ Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr. R 87(3) cu privire la Regulile europene privind regimul de deținere în închisori, adoptată la 12 februarie 1987.

¹³⁹ Cauza *Mouisel v. Franța*, hotărârea din 14/11/2002, §§ 37-38; Șarban v. Republica Moldova, id., § 76.

¹⁴⁰ Cauza *Kudla v. Polonia*, id., § 93; *Kalașnikov v. Rusia*, hotărârea din 15/07/2002, § 92.

Într-o jurisprudență constantă, Curtea Europeană a menționat că „condițiile de detenție a unei persoane bolnave trebuie să garanteze o protecție a sănătății acesteia, luând în considerație cerințele practice de detenție”¹⁴¹. De asemenea, Curtea a reținut că persoanele arestate sunt într-o poziție vulnerabilă și că autoritățile au obligația de a le proteja bunăstarea fizică.¹⁴²

În același timp, Curtea a precizat în cauza *Șarban*¹⁴³ că „art. 3 din Convenție nu poate fi interpretat ca impunând o obligație generală de a elibera un deținut din motive de sănătate, totuși exigențele articolului îi impun statului **obligația de a proteja integritatea fizică** a persoanelor private de libertate și anume prin acordarea asistenței medicale necesare”. Astfel, în această speță, Curtea a constatat că reclamantului nu doar i s-a refuzat asistența medicală din partea administrației izolatorului, dar, de asemenea, acestuia i s-a refuzat posibilitatea de a o primi din alte surse, precum ar fi medicul său de familie sau un alt medic calificat. Mai mult, atunci când i s-a acordat asistență medicală, recomandările medicului nu au fost respectate.

În ceea ce privește **transferarea unui deținut într-o instituție medicală specializată**, Curtea consideră că instanța de judecată națională trebuie să țină cont de opiniile și de recomandările medicilor și să ia măsuri urgente pentru a grăbi acest proces, atunci când nu există probe specifice să justifice imposibilitatea transferului. Astfel, în cauza *Paladi*¹⁴⁴, în care s-a pus problema transferării reclamantului de la spitalul penitenciar la o clinică neurologică, fiind recomandată de un medic, calificarea și independența căruia nu au fost contestate, Curtea a reținut că omisiunea de a transfera reclamantul la o instituție medicală specializată într-o perioadă rezonabilă de timp și tergiversarea începerii tratamentului recomandat, care a rezultat din acest fapt, l-au expus în mod inutil pe reclamant unui risc pentru sănătatea sa și i-a cauzat acestuia stres și neliniște, care au depășit nivelul inerent oricărei privări de libertate, constituind o încălcare a art. 3 din Convenție.

În ceea ce privește **lipsa asistenței medicale adecvate** pe durata detenției, Curtea a stabilit în jurisprudența sa **trei elemente esențiale care trebuie avute în vedere** pentru a se determina compatibilitatea detenției unei persoane cu starea sănătății sale, prin raportare la exigențele articolului 3 din

¹⁴¹ Cauza *Mouisel v. Franța*, id., § 40, *Enea v. Italia* [MC], hotărârea din 17/09/2009, § 58.

¹⁴² Cauza *Tarariyeva v. Rusia*, hotărârea din 14/12/2006, § 73; *Șarban v. Republica Moldova*, id., § 77; *Popa v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/09/2010, § 31.

¹⁴³ Cauza *Șarban v. Republica Moldova*, id., § 77.

¹⁴⁴ Cauza *Paladi v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/07/2007, § 81-85; Marea Cameră a fost de acord cu raționamentul Camerei potrivit căreia, având în vedere starea gravă de sănătate a reclamantului, care a fost confirmată de mai mulți medici specialiști și lipsa asistenței medicale corespunzătoare în timpul aflării lui în detenție, tratamentul la care el a fost supus a fost contrar articolului 3 din Convenție. *Paladi v. Republica Moldova* [MC], id., § 72.

Convenție, și anume: a) *dacă reclamantul a avut nevoie de asistență medicală regulată*; b) *dacă reclamantul a fost lipsit de o astfel de asistență, după cum pretinde*; c) *dacă această lipsă constituie un tratament inuman sau degradant contrar articolului 3 din Convenție*.¹⁴⁵

Dimpotrivă, în cauza *Gorea*,¹⁴⁶ Curtea nu a fost convinsă că reclamantului i-a fost refuzată asistența medicală în mod sistematic, deoarece el a fost examinat de mai mulți medici și a urmat un tratament în conformitate cu recomandările lor. În același timp, Curtea a reținut că, deși reclamantul a solicitat să fie efectuată o examinare suplimentară, medicii care l-au examinat nu au considerat acest lucru ca fiind necesar.

În ceea ce privește tratamentul medical acordat unui deținut împotriva voinței sale, Curtea a relevat că, în măsura în care acesta corespunde principiilor de tratament general acceptate și a fost aplicat pentru a proteja starea de sănătate fizică și mentală reclamantului, nu poate fi apreciat ca fiind incompatibil cu dispozițiile articolului 3 din Convenție.¹⁴⁷

2) *Obligația de a întreprinde măsuri adecvate de natură să împiedice exercitarea relelor tratamente de către particulari*

Din conținutul art. 3 din Convenție decurge, de asemenea, obligația de a lua măsuri adecvate de natură să împiedice exercitarea relelor tratamente de către particulari. În acest sens, într-o hotărâre a sa pronunțată în cauza *Z. și alții c. Regatului Unit*¹⁴⁸ în anul 2001, Curtea a reținut că obligația Statelor Contractante în temeiul art. 1 din Convenție de a asigura persoanelor aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Convenție, coroborat cu art. 3, impune statelor să ia măsuri pentru a se asigura că persoanele din jurisdicția lor nu sunt supuse torturii sau tratamentelor inumane sau degradante, inclusiv relelor tratamente aplicate de către persoanele private. De asemenea, Curtea a precizat că „*dispozițiile trebuie să asigure o protecție eficace, în special pentru copii și pentru alte persoane vulnerabile*”.

Prin urmare, responsabilitatea statului poate fi angajată în cazul în care autoritățile nu reușesc să întreprindă măsuri rezonabile pentru a evita materializarea unui risc de rele tratamente despre care cunoșteau sau ar fi trebuit să cunoască.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Cauza *Farbutuhs v. Letonia*, hotărârea din 2/12/2004, § 53; *Sakkopoulos v. Grecia*, hotărârea din 15/01/2004, § 39; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 113; *Holomiov v. Republica Moldova*, id., § 113.

¹⁴⁶ Cauza *Gorea v. Republica Moldova*, id., § 48.

¹⁴⁷ Cauza *Herczegfalvy v. Austria*, hotărârea din 24/09/1992.

¹⁴⁸ Cauza *Z. și alții v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 10/05/2001, § 73.

¹⁴⁹ Cauza *Mahmut Kaya v. Turcia*, hotărârea din 28/03/2000, § 115; *El-Masri v. fosta Republică iugoslavă a Macedoniei* [MC], hotărârea din 13/12/2012, § 198; *Z.și alții v. Regatul Unit* [MC], id., § 73.

În aceste condiții, art. 3 din Convenție obligă Statele Părți să pună în aplicare dispoziții eficiente de drept penal pentru a descuraja comiterea infracțiunilor contra persoanei care să se bazeze pe un mecanism de aplicare conceput pentru a **preveni, suprima și pedepsi încălcările**. Totodată, Curtea a relevat că este de la sine înțeles că obligația statului conform art. 1 din Convenție nu poate fi interpretată în sensul că acesta să garanteze prin sistemul său juridic ca tratament inuman sau degradant nu este cauzat de către un individ asupra acestuia sau după caz procedurile penale vor conduce în mod obligatoriu la o anumită sancțiune ca necesitând să se asigure, prin sistemul său juridic, ca un tratament inuman sau degradant să nu fie aplicat de către un individ asupra altuia, sau, dacă este cazul, procedurile penale să conducă în mod necesar la o anumită sancțiune.

În acest sens, trebuie să se stabilească dacă sistemul său de drept, inclusiv de drept penal aplicabil circumstanțelor cauzei, a oferit o protecție reală și eficace drepturilor prevăzute de articolul 3 din Convenție.¹⁵⁰

Mai mult, aceeași obligație le revine autorităților naționale și în cazurile de **violență în familie**. În acest context, în temeiul art. 2 din Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, statele au obligația „să prevină, să investigheze, să intenteze un proces și să pedepsească...acțiunile bazate pe violență de gen”.

În jurisprudența sa, Curtea a subliniat că ingerința autorităților în viața privată și de familie poate deveni necesară în vederea protecției sănătății și drepturilor unei persoane sau a prevenirii acțiunilor criminale în anumite circumstanțe.¹⁵¹ În acest sens, statele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru legal adecvat, care să acorde protecție împotriva acțiunilor de violență din partea persoanelor private.¹⁵²

Astfel, în cauza *Eremia și alții*,¹⁵³ Curtea a menționat că Republica Moldova a adoptat un cadru legal care să permită întreprinderea măsurilor împotriva persoanelor acuzate de violență în familie, deoarece legislația prevede sancțiuni specifice pentru comiterea actelor de violență împotriva membrilor unei familii și măsuri de protecție pentru victimele violenței domestice, precum și

¹⁵⁰ Cauza *Beganović v. Croația*, hotărârea din 25/06/2009, § 71; *Muta v. Ucraina*, hotărârea din 31/07/2012, § 60.

¹⁵¹ Cauza *Opuz v. Turcia*, hotărârea din 9/06/2009, § 144; *Mudric v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/07/2013, § 43.

¹⁵² Cauza *X și Y v. Olanda*, hotărârea din 26/03/1985, §§ 22-23; *Costello-Roberts v. Regatul Unit*, id., § 36; *D.P. și J.C. v. Regatul Unit*, hotărârea din 10/10/2002, § 118; *Bevacqua și S. v. Bulgaria*, hotărârea din 12/06/2008, § 65; *Sandra Janković v. Croația*, hotărârea din 5/03/2009, § 45; *Eremia și alții v. Republica Moldova*, id., § 52; *T.M. și C.M. v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/01/2014, § 39.

¹⁵³ Cauza *Eremia și alții v. Republica Moldova*, id., § 57.

sanțiuni împotriva acelor persoane care refuză să se conformeze cu deciziile instanței de judecată.

Totuși, în speță, Curtea a ajuns la concluzia că statul nu și-a onorat obligațiile sale pozitive în temeiul art. 3 din Convenție, având în vedere modul în care autoritățile au gestionat cauza, și anume faptul că autoritățile au cunoscut existența pericolului comiterii agresiunilor fizice ulterioare ale lui A., deși era polițist, și să întreprindă măsuri eficiente în privința lui, precum și să-l pedepsească în temeiul prevederilor legale aplicabile.

3.2. Obligația de a desfășura o anchetă efectivă

Obligația de a desfășura o **anchetă efectivă** nu rezultă în mod expres din textul art. 3 din Convenție. Ea a fost instituită pe cale jurisprudențială.

Într-adevăr, Curtea a conchis, inclusiv în numeroase cauze versus Republicii Moldova¹⁵⁴ că „dacă o persoană face o afirmație credibilă că, aflându-se în custodia poliției sau a altor autorități statale, a suferit un tratament contrar art. 3 din Convenție, această prevedere, combinată cu obligația generală impusă statului prin art. 1 din Convenție de „a garanta oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite (...) [în] Convenție, implică în sine desfășurarea unei **anchete oficiale efective**.”

Efectuarea acestei anchete ar trebui să permită **identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile**.¹⁵⁵

Altfel, pentru ca o anchetă să fie eficientă în practică, condiția prealabilă este ca statul să adopte cadrul legal de drept penal care să combată practicile contrare art. 3.¹⁵⁶

De asemenea, Curtea a precizat că atunci când un funcționar al statului este acuzat de săvârșirea unei infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant, pentru asigurarea unui „remediu efectiv”, este extrem de important, ca urmărilor penale și răspunderii penale să nu se aplice **prescripția**, iar **măsurile de amnistiere sau grațiere să fie excluse** (cu scopul de a evita impunitatea funcționarilor statului). Totodată, este imperativ necesar ca funcți-

¹⁵⁴ Cauza *Corsacov v. Republica Moldova*, id., § 68; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 120; *Pruneanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/01/2007, § 46; *Colibaba v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007, § 52; *Breabin v. Republica Moldova*, id., § 34; *Gurgurov v. Republica Moldova*, id., § 63; *Buzilov v. Republica Moldova*, id., § 28; *Parnov v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/07/2010, § 32; *Popa v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/09/2010, § 32; *Struc v. Republica Moldova*, hotărârea din 04/12/2012, § 56; *Buhaniuc v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/01/2014, § 34; *Tcaci v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/07/2014, § 64.

¹⁵⁵ Cauza *Labita v. Italia*, id., § 131; *Breabin v. Republica Moldova*, id., 34.

¹⁵⁶ Cauza *Gäfgen v. Germania* [MC], id., §117; *I.G. v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/05/2012, § 42.

onarii statului implicați în rele tratamente să fie **suspendați din funcțiile lor** pe durata anchetei și judecării cauzei acestora, precum și să fie demiși în cazul în care au fost recunoscuți vinovați de comiterea infracțiunii imputate.¹⁵⁷

Ancheta efectivă în contextul art. 3 din Convenție trebuie să aibă aceleași caracteristici precum cele enumerate de art. 2 din Convenție: trebuie să fie independentă, efectivă sau adecvată, să fie efectuată cu celeritate sau diligență, și accesibilă familiei și controlului public.¹⁵⁸

Așadar, pentru ca o anchetă oficială să fie efectivă, este necesar ca **persoanele care o efectuează să fie independente** de cele implicate în evenimente.¹⁵⁹ Aceasta presupune nu numai lipsa unei legături ierarhice sau instituționale, dar și o independență reală.¹⁶⁰ În acest sens, în cauza *Boicenco*,¹⁶¹ Curtea a stabilit că independența procurorului responsabil de urmărirea penală privind maltratarea reclamantului putea fi pusă la îndoială, deoarece investigațiile privind relele tratamente a fost efectuată de același procuror care a înaintat oficial învinuirile penale și a solicitat aplicarea arestului preventiv în privința reclamantului. În aceste circumstanțe, Curtea a constatat încălcarea art. 3 din Convenție în legătură cu neasigurarea unei investigații corespunzătoare.

Investigația trebuie să fie, de asemenea, **efectivă** astfel încât să permită stabilirea faptului dacă forța folosită de poliție a fost sau nu justificată în circumstanțele unei cauze.¹⁶²

Obligația de a investiga „*nu este o obligație de rezultat, ci de mijloace*”: nu orice anchetă trebuie să fie neapărat finalizată cu succes sau să ajungă la o concluzie care coincide cu așteptările reclamantului asupra evenimentelor; cu toate acestea, ar trebui, în principiu, să fie capabilă să conducă la stabilirea faptelor din speță și, în cazul în care afirmațiile se dovedesc a fi adevărate, să conducă la identificarea și pedepsirea celor responsabili.¹⁶³

Prin urmare, investigarea acuzațiilor grave de maltratare trebuie să fie **completă**. Acest fapt presupune că autoritățile trebuie să depună întotdeauna eforturi serioase pentru a afla ce s-a întâmplat și nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a înceta investigația sau să le pună

¹⁵⁷ Cauza *Pădureț v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/01/2010, § 73; *Gäfgen v. Germania* [MC], id., §125; *Ali și Ayse Duran v. Turcia*, hotărârea din 8/04/2008, § 69; *Abdülsamet Yaman v. Turcia*, hotărârea din 2/11/2004, § 55; a se vedea referitor la necesitatea de a evita orice aparență de impunitate *El-Masri v. fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei* [MC], hotărârea din 13/12/2012, § 192.

¹⁵⁸ Cauza *El-Masri v. fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei* [MC], id., § 183.

¹⁵⁹ Cauza *Barbu Anghelescu v. România*, hotărârea din 5/10/2004; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 121.

¹⁶⁰ Cauza *Ergi v. Turcia*, hotărârea din 28/07/1998, § 83-84; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 121.

¹⁶¹ Cauza *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 124.

¹⁶² Cauza *Kaya v. Turcia*, hotărârea din 19/02/1998, § 87; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 122.

¹⁶³ Cauza *Popa v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/09/2010, § 32.

la baza deciziilor lor.¹⁶⁴ Autoritățile care efectuează investigația trebuie să întreprindă măsuri rezonabile pentru a asigura probe cu privire la incident, inclusiv, *interalia*, declarații ale martorilor oculari și expertize medico-legale.¹⁶⁵ Prin urmare, orice omisiune pe parcursul desfășurării anchetei care ar putea submina posibilitatea de a stabili cauza leziunilor corporale sau identitatea persoanelor responsabile riscă să nu corespundă acestui standard.¹⁶⁶

Într-o jurisprudență constantă, Curtea a reiterat că atunci când o persoană are o pretenție plauzibilă că a fost maltratată sau torturată în timp ce se afla în custodia autorităților statului, noțiunea de „recurs efectiv” presupune, pe lângă plata compensațiilor, atunci când este cazul, și fără a prejudicia orice alt recurs disponibil în legislația națională, efectuarea unei investigații detaliate și efective. Tipul de investigație care va atinge aceste scopuri poate varia în funcție de circumstanțe. Totuși, indiferent de metoda de investigație, autoritățile trebuie să acționeze cât mai prompt atunci când a fost depusă o plângere oficială. Chiar și atunci când, strict vorbind, nu a fost făcută o plângere, o investigație trebuie pornită dacă există indicii suficient de clare că a fost aplicată tortura sau relele tratamente.¹⁶⁷

Totodată, autoritățile trebuie să ia în considerare situația deosebit de vulnerabilă a victimelor torturii și faptul că persoanele care au fost supuse unor rele tratamente grave vor fi adesea mai puțin pregătite sau dispuse să depună o plângere.¹⁶⁸

Uneori, caracterul eficace al anchetei efectuate în legătură cu plângerile privind relele tratamente este examinat de către Curtea Europeană în temeiul art.13 din Convenție, care garantează dreptul la un remediu efectiv.¹⁶⁹ În acest sens, Curtea a precizat că, „în ceea ce privește caracterul efectiv al investigațiilor desfășurate de către autoritățile [statului] ca urmare a plângerilor reclamantului, Curtea reamintește că pentru săvârșirea infracțiunii de rele tratamente poate să existe o suprapunere între garanțiile procedurale ale art. 3 din Convenție, stabilite prin jurisprudență, și garanțiile prevăzute în mod expres în art. 13 (cerința unui remediu efectiv)”. În cauza *Ilhan v. Turcia*,¹⁷⁰ Curtea a afirmat că „obligația care rezultă din art. 13 din Convenție, în te-

¹⁶⁴ Cauza *Assenov și alții c. Bulgariei*, id., § 103.

¹⁶⁵ Cauza *Tanrikulu v. Turcia* [MC], hotărârea din 08/07/1999, §104, *Gül v. Turcia*, hotărârea din 14/12/2000, § 89.

¹⁶⁶ Cauza *Mikheyev v. Rusia*, hotărârea din 26/01/2006, § 107 ș.a.; *Popa v. Republica Moldova*, id., § 32.

Cauza *Assenov și alții c. Bulgariei*, id., § 103.

¹⁶⁷ Cauza *Özbey c. Turciei*, decizie din 8/03/2001.

¹⁶⁸ Cauza *Aksoy v. Turcia*, hotărârea din 18/12/1996, §§ 97-98; *Bulgaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/09/2014, § 17.

¹⁶⁹ Cauza *Bati și alții v. Turcia*, hotărârea din 3/06/2004.

¹⁷⁰ Cauza *Ilhan v. Turcia* [MC], id.

meiul căreia orice persoană care pretinde că a fost supusă unor tratamente contrar art. 3 trebuie să dispună de un recurs efectiv, îi oferă reclamantului posibilitatea reparării încălcării dreptului recunoscut de art. 3 și garanțiile procedurale necesare împotriva unui eventual abuz din partea funcționarilor statului” și că aspectul privind necesitatea sau oportunitatea constatării într-o anumită cauză a încălcării art. 3 din Convenție, sub aspect procedural, va depinde de circumstanțele specifice speței.¹⁷¹

Așadar, reiterând cele menționate la începutul acestui capitol, încălcarea art. 3 din Convenție sub aspect procedural nu este prevăzută expres în textul acestui articol, dar a fost consacrată de jurisprudență: această încălcare sub aspect procedural este o încălcare care poate fi considerată **drept conjuncturală**. În schimb, art.13 din Convenție prevede o garanție procedurală generală care, fiind implementată de către stat, va permite de a evita o încălcare pentru desfășurarea unei anchete ineficace, și anume în contextul art. 3 din Convenție.

4. Proba încălcării

„Alegațiile despre rele tratamente contrare art. 3 trebuie să fie bazate pe probe corespunzătoare”.¹⁷² Deși Curtea recunoaște că proba de rele tratamente nu este ușor de a fi obținută,¹⁷³ totuși alegațiile trebuie să fie justificate „**dincolo de orice dubiu rezonabil**”.¹⁷⁴

Pentru a aprecia aceste probe, Curtea aplică, de obicei, standardul probațiunii „**dincolo de orice dubiu rezonabil**”.¹⁷⁵ O astfel de probă derivă din coexistența unor concluzii suficient de întemeiate, clare și concordante sau din prezumții de fapt similare care nu pot fi puse la îndoială.¹⁷⁶

Uneori, Curtea se bazează pe rapoartele organizațiilor internaționale pentru a aduce credibilitate alegațiilor cu privire la relele tratamente.¹⁷⁷ Curtea consideră că dacă există o dispută cu privire la condițiile de detenție între părți, nu este necesar să se constate veridicitatea fiecărui element litigios: atunci când alegația gravă nu este respinsă de către statul pârât, Curtea poate conchide încălcarea art. 3 din Convenție. Într-adevăr, este cazul când statul este unicul care deține informații susceptibile de a confirma sau respinge alegațiile reclamantului. Prin urmare, principiul potrivit căruia proba îi revine celui care afirmă

¹⁷¹ Cauza *Naumenko v. Ucraina*, hotărârea din 10/02/2004, § 129.

¹⁷² Cauza *Tcaci v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/07/2014, § 63; *Martinez Sala și alții v. Spania*, hotărârea din 2/11/2004, § 122; *Idalov v. Rusia* [MC], id., § 95.

¹⁷³ Cauza *Labita v. Italia* [MC], id., § 125.

¹⁷⁴ Cauza *Alver v. Estonia*, hotărârea din 8/11/2005; *Labita v. Italia* [MC], id., § 121.

¹⁷⁵ Cauza *Irlanda v. Regatul Unit*, hotărârea din 18/01/1978, §161; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., §104, *Breabin v. Republica Moldova*, id., §49; *Gurgurov v. Republica Moldova*, id., § 56.

¹⁷⁶ Cauza *Gorobeș v. Republica Moldova* hotărârea din 11/10/2011, § 50.

¹⁷⁷ Cauza *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 12/02/2009, § 132.

poate să nu se aplice întotdeauna. Faptul că statul nu prezintă aceste informații îi permite Curții să ajungă la concluzia că alegația este una justificată.¹⁷⁸

Astfel, în cazul persoanelor care se află în custodia și sub controlul autorităților, se nasc prezumții puternice în ceea ce privește leziunile apărute în timpul detenției. Fără îndoială, obligația de a prezenta explicații plauzibile despre circumstanțele în care au fost cauzate leziunile corporale este pusă în sarcina exclusivă a statului, a cărei neexecutare ridică o problemă clară în temeiul art. 3 din Convenție.¹⁷⁹ Mai mult, autoritățile trebuie să prezinte explicații satisfăcătoare și convingătoare.¹⁸⁰

5. Despăgubirea

În cazul unei încălcări a art. 3 din Convenție suplimentar unei investigații eficace, este necesară o despăgubire cu titlu de prejudiciu material și moral, pentru ca reparația să fie considerată suficientă. Această cerință a fost precizată de către Curtea Europeană în următorii termeni: „[În] caz de aplicare deliberată de rele tratamente de către reprezentanții statului prin încălcarea art. 3, Curtea consideră în mod constant că se impun două măsuri pentru ca reparația să fie suficientă. În primul rând, autoritățile statului trebuie să realizeze o investigație minuțioasă și eficientă care să poată conduce la identificarea și pedepsirea celor responsabili. În al doilea rând, reclamantul trebuie, după caz, să primească o compensație sau, cel puțin, să aibă posibilitatea să ceară și să obțină o despăgubire pentru prejudiciul provocat de relele tratamente”.¹⁸¹

De asemenea, Curtea a menționat că „nu poate exista o reparație adecvată și suficientă pentru o încălcare a Convenției decât dacă o cerere de indemnizație rămâne ea însăși o cale de recurs efectivă, adecvată și accesibilă. În special, întârzierile excesive ale unei acțiuni în despăgubiri ar priva recursul de caracterul efectiv [a se compara, *mutatis mutandis*, *Scordino v. Italia* (nr. 1) [MC], nr. 36813/97, § 195, în ceea ce privește despăgubiri pentru nerespectarea „termenului rezonabil” prevăzut de articolul 6].”¹⁸²

În concepția Curții, este esențial, pentru mecanismul de protecție stabilit de Convenție, ca sistemele naționale să ofere ele însele despăgubiri pentru

¹⁷⁸ Cauza *Idalov v. Rusia* [MC], id., § 98.

¹⁷⁹ Cauza *Selmouni v. Franța*, § 87; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 103; *Breabin v. Republica Moldova*, id., § 48; *Corsacov v. Republica Moldova*, id., § 55; *Gurgurov v. Republica Moldova*, id., § 55; *Pruneanu v. Republica Moldova*, id., § 44.

¹⁸⁰ Cauza *Salman v. Turcia* [MC], hotărârea din 27/06/2000, § 100, *Colibaba v. Republica Moldova*, id., § 43, *Levința v. Republica Moldova*, id., § 68, *Roșca Petru și Roșca Nicolae v. Republica Moldova*, id., § 40.

¹⁸¹ Cauza *Gäfgen v. Germania* [MC], id., §§ 116 și 118.

¹⁸² Cauza *Gäfgen v. Germania* [MC], id., § 127.

încălcarea dispozițiilor Convenției, iar Curtea să exercite, în același timp, un rol de supraveghere, sub rezerva principiului subsidiarității.¹⁸³

Cu privire la **valoarea compensației acordate reclamanților la nivel național** pentru rele tratamente, Curtea a considerat că reprezintă o încălcare a art. 3 din Convenție în privința reclamanților¹⁸⁴ atunci când suma acordată cu titlu de despăgubiri de către instanțele judecătorești naționale **este considerabil mai mică** decât sumele acordate de către Curte în cauze similare.

6. Recomandări

Deși au fost luate unele măsuri legislative după pronunțarea hotărârilor Curții Europene versus Republica Moldova, prin care s-a constatat încălcarea art. 3 din Convenție, considerăm că se impune întreprinderea altor măsuri cu caracter general până la o „normalizare” completă a atitudinii autorităților și funcționarilor statului față de respectarea drepturilor garantate de art. 3 din Convenție.

Astfel, pentru a preveni eventuale încălcări ale drepturilor garantate de articolul 3 din Convenție:

1) Autoritățile naționale ar trebui să trateze plângerile privind violența în familie cu prioritate și ar trebui să asigure punerea în aplicare imediată a ordonanțelor de protecție emise de către instanțele judecătorești.

2) În temeiul prevederilor legale aplicabile, autoritățile naționale ar trebui să asigure pedepsirea agresorilor în cazurile de violență în familie.

3) Instanța de judecată ar trebui să identifice și să stabilească toate circumstanțele de fapt relevante pentru caz în hotărârea sa, atunci când este invocată aplicarea relexor tratamentelor.

4) Autoritățile naționale care anchetează cele susținute prin plângerile privind aplicarea relexor tratamentelor trebuie să se asigure că au întreprins toate măsurile în vederea obținerii probelor cu privire la un incident, inclusiv a declarațiilor martorilor oculari și a expertizelor medico-legale și nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a înceta investigația.

5) Examinând pretențiile privind acordarea unor despăgubiri pentru rele tratamente, instanța de judecată ar trebui să acorde o despăgubire pentru prejudiciul cauzat – comparabil cu satisfacția echitabilă prevăzută de articolul 41 din Convenție, în cazul în care va constata existența unei încălcări privind relexor tratamente aplicate asupra unei persoane aflate sub custodia autorităților.

¹⁸³ Cauza *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], id., § 174, *Ciorap v. Republica Moldova* (nr. 2), hotărârea din 20/07/2010, § 22; *Z. și alții v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 10/05/2001, § 103; *Gavriliță v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/04/2014, § 69; *Morgoci v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/01/2016, § 56.

¹⁸⁴ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova* (nr. 2), id., § 24-26; *Gavriliță v. Republica Moldova*, id., § 71-73; *Morgoci v. Republica Moldova*, id., § 56-58.

Articolul 4

INTERZICEREA SCLAVIEI ȘI A MUNCII FORȚATE

- „1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.
2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.
3. Nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” în sensul prezentului articol:
 - a. orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din prezenta Convenție sau pe durata libertății condiționate;
 - b. orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză serviciul militar din motive de conștiință în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;
 - c. orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
 - d. orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale.”

1. Considerații generale

Deși Curtea a examinat relativ puține plângeri în legătură cu articolul 4, acest fapt nu trebuie să diminueze în vreun fel importanța prohibiției sclaviei și a muncii forțate. Articolul 4 reflectă un drept fundamental și absolut. Este unul absolut deoarece, pe de o parte, nu permite limitări arbitrare din partea legislativului, iar, pe de altă parte, nu este susceptibil de efectuarea testului proporționalității (în partea ce ține de interdicția sclaviei), așa cum sunt drepturile calificate din articolele 8-11 din Convenție. Pe de altă parte, în baza articolului 15 din Convenție, derogarea de la interdicția sclaviei și a servituții nu este permisă nici în circumstanțe de conflict armat sau în cazul unui alt pericol public care amenință viața națiunii.

Deși Curtea de la Strasbourg nu a avut pe rol cauze împotriva Republicii Moldova în legătură cu articolul 4, în acest capitol vor fi abordate principiile generale ale acestuia. Deși ar părea că sclavia în forma sa clasică nu mai poate avea loc în spațiul european, în prezent, conținutul articolului 4 are o importanță deosebită pentru Republica Moldova. Acesta impune obligații materiale și procedurale în special în privința prevenirii și combaterii fenomenului traficului de ființe umane, ca formă modernă a sclaviei, doar în anul 2014 fiind identificate 264 de victime.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Raportul național în domeniul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane pentru anul 2014, p. 32. [On-line]: http://antitrafic.gov.md/public/files/RAPORT_2014_G_fin.pdf (vizitat la 10.07.2016).

2. Interzicerea sclaviei, a servituții și a muncii forțate

2.1. Munca forțată

Să luăm cazul unui avocat care era obligat prin lege, ca avocat stagiar, să ofere gratuit servicii de reprezentare în instanțele de judecată.¹⁸⁶ Curtea a examinat speța prin prisma conceptului de muncă forțată din articolul 4(2), adoptând definiția din Convenția Organizației Internaționale a Muncii (vezi mai jos), însă nu s-a limitat la ea, asumându-și dreptul de a o interpreta în lumina dezvoltărilor legislative din statele-părți la Convenție.¹⁸⁷ Deși el risca să fie penalizat pentru neîndeplinirea obligației de a presta serviciile juridice în mod gratuit, reclamantul și-a oferit consimțământul, care a fost determinat prin condițiile de accesere la profesia de avocat. Însă acesta, în lipsa altor factori, nu urma a fi interpretat ca o barieră pentru stabilirea violării articolului 4(2) din Convenție. În al doilea rând, obligația contestată ar fi trebuit să impună o povară excesivă, disproporționată cu avantajele atașate viitoarei profesii. În acest sens, Curtea a subliniat că reclamantul a fost afectat de regimul general de accesere în avocatură, pe când respectarea obligațiilor respective ar avea drept consecință îndreptățirea reclamantului de a reprezenta clienții în mod independent în câteva țări, iar obligația invocată ar fi îmbunătățit capacitățile lui profesionale. Obligația contestată nu putea fi considerată disproporționată, el fiind obligat să lucreze între 17-18 ore, fiind asigurate astfel drepturile care decurg din articolul 6 din Convenție pentru clienții săi.¹⁸⁸ Prin urmare, articolul 4 nu a fost violat.

În alte circumstanțe, Curtea nu a constatat o violare a articolului 4 nici când a fost invocată încălcarea acestuia prin reducerea indemnizațiilor pentru cercetători, ei fiind astfel „siliți” să-și caute o altă profesie.¹⁸⁹ De asemenea, articolul 4 nu poate fi interpretat ca limitând dreptul statului de a percepe taxe și indemnizații de la angajați.¹⁹⁰

2.2. Sclavia și aservirea

Nici Convenția, nici Curtea nu propun o definiție proprie a sclaviei. În speța *Siliadin v. Franța*¹⁹¹, reclamanta, cetățean al Republicii Togo, a fost adusă în Franța până a atinge vârsta de 16 ani, de către o persoană care-i promisese tatălui ei că aceasta va lucra aici până la rambursarea costului călătoriei, șederea acesteia urmând să fie legalizată, iar ea să frecventeze școala. Însă aceas-

¹⁸⁶ Cauza *Van der Musselle v. Belgia*, hotărârea din 23/11/1983.

¹⁸⁷ *id.*, § 32.

¹⁸⁸ *id.*, § 39.

¹⁸⁹ Cauza *Talmon v. Olanda*, decizia cu privire la admisibilitate din 26/02/1997.

¹⁹⁰ Cauza *Four Companies v. Austria*, decizia Comisiei EDO din 27/09/1976.

¹⁹¹ Cauza *Siliadin v. Franța*, hotărârea din 26/07/2005.

ta, fiind financiar vulnerabilă, a fost impusă să lucreze ca femeie de serviciu, fără nicio remunerare, pentru o familie cu trei copii, cu un regim de lucru de 15 ore/zi. Ca urmare a investigației pornite de către organele procuraturii franceze, perechea a fost achitată, eventual însă, în baza unei acțiuni civile, reclamanta a fost compensată pentru daunele morale suferite în urma beneficiii de către familie a stării ei de dependență și vulnerabilitate. În această privință Curtea a subliniat că statele-părți la Convenție au nu doar rolul pasiv de a se abține de la practicile care ar veni în contradicție cu obligația generală de respectare a drepturilor omului (articolul 1), ci comportă și obligația pozitivă de a asigura o protecție eficientă a acestor drepturi, inclusiv în relațiile dintre indivizi, copii și alte grupuri vulnerabile fiind în mod particular îndreptățite la o astfel de protecție, care ar preveni ingerințele grave ale integrității personale a acestora.¹⁹² Prin urmare, statele sunt obligate să adopte o legislație penală care incriminează practicile interzise prin articolul 4, dar și care pedepsesc, și care le *investighează în mod eficient*.¹⁹³ Această interpretare coincide cu articolul 4(1) din Convenția privind munca forțată a Organizației Internaționale a Muncii din 28/07/1930 și cu articolul 1 din Convenția suplimentară privind abolirea sclaviei, comerțului cu sclavi și instituțiilor, și practicilor similare sclaviei din 30/04/1956, pe când articolul 19(1) din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului obligă expres statele să adopte măsuri legislative necesare pentru a preveni exploatarea prin muncă a copiilor, dar și a tuturor formelor violenței, inclusiv a abuzului sexual. Prin urmare, după cum a remarcat Curtea, statul trebuie nu doar să incrimineze practicile contrare articolului 4, dar și să le implementeze în mod practic.¹⁹⁴

Raționamentul Curții din *Siliadin* remarcă flexibilitatea distincției dintre servitute și munca forțată. În acest sens, Curtea a considerat **muncă forțată** sau obligatorie *orice lucru sau serviciu cerut de la o persoană prin amenințarea cu sancțiunea cu orice penalizare și pentru care persoana nu s-a oferit în mod voluntar*, ceea ce corespunde cu noțiunea din articolul 2(2) din Convenția OIM menționată mai sus. Sintagma „forțată și obligatorie” reflectă și starea de constrângere fizică sau psihică.¹⁹⁵

Noțiunea de **sclavie** este interpretată de către Curte în lumina Convenției cu privire la sclavie: „*sclavia este statutul sau condiția unei persoane asupra căreia se exercită toate sau parte din atributele dreptului de proprietate*”.¹⁹⁶ Totodată, noțiunea **aservirii** semnifică „*o formă deosebit de gravă de privare*

¹⁹² *id.*, § 79-81.

¹⁹³ *id.*, § 89, 112.

¹⁹⁴ *id.*, § 89.

¹⁹⁵ *id.*, § 116-117.

¹⁹⁶ *id.*, § 121.

a libertății”, ce ar putea include obligația de a presta anumite servicii pentru alții și obligația de a presta munca pe proprietățile altei persoane, fiind în imposibilitatea schimbării acestei situații. Prin urmare, prin *aservire* trebuie să se înțeleagă *obligația de a presta servicii impuse prin coercițiune*, noțiunea fiind strâns legată de conceptul sclaviei. Adicional, articolul 4, alături de Convenția suplimentară privind abolirea sclaviei, prevede **obligația pozitivă** de a împiedica existența oricărei practici de exploatare, chiar dacă cu remunerare, în cazul minorilor, indiferent de consimțământul tutorilor.¹⁹⁷ Mai mult, copiii și alți indivizi vulnerabili sunt îndreptățiți să le fie protejată integritatea personală prin politici statale eficiente de prevenție.¹⁹⁸

În privința calificării stării de muncă forțată, Curtea s-a ghidat de două criterii care rezultă din definiția de mai sus: 1. dacă reclamanta a fost amenințată cu aplicarea de sancțiuni. Deși formal nu a fost amenințată cu aplicarea de sancțiuni, Curtea a considerat că reclamanta se afla într-o situație similară în cazul pericolului pe care l-a simțit, ea fiind o adolescentă într-o țară străină, căreia îi era frică de măsurile poliției; 2. ea *nu a prestat servicii în mod voluntar*. Prin urmare, ea a fost supusă muncii forțate.¹⁹⁹ Totodată, Curtea a stabilit că, deși reclamanta a fost limitată în autonomia personală, ea nu a fost percepută ca un bun.²⁰⁰ În privința aservirii, Curtea a constatat că reclamanta era complet dependentă față de „stăpânii” săi, ea neavând resurse financiare, fiind limitată în libertatea sa de mișcare și nefiindu-i permis să iasă din casă decât pentru a petrece copiii patronilor la școală, simțind permanent riscul de a fi oprită de poliție. Reieșind din aceste circumstanțe, Curtea a constatat că, pe lângă exercitarea muncii forțate, reclamanta se afla și în stare de aservire.²⁰¹ În privința respectării obligațiilor pozitive, Curtea a stabilit că legislația penală franceză nu incrimina expres aservirea și sclavia, iar organele procuraturii nu au putut asigura protecția drepturilor reclamantei prevăzute de articolul 4.²⁰² Prin urmare, Curtea a calificat aceleași fapte drept muncă forțată și aservire.

În situații similare, Curtea a considerat că exploatarea a două surori din Burundi în treburile de menaj și de îngrijire a copiilor de către mătușa lor a reprezentat muncă forțată și aservire²⁰³; de asemenea, în cazul unei doamne din Uganda, care, privată fiind de actele de identitate, a fost impusă să presteze servicii de îngrijire a bătrânilor.²⁰⁴

¹⁹⁷ *id.*, § 125.

¹⁹⁸ *id.*, § 143.

¹⁹⁹ *id.*, § 118-120.

²⁰⁰ *id.*, § 122.

²⁰¹ *id.*, § 129.

²⁰² *id.*, § 142.

²⁰³ Cauza *C.N. și V. v. Franța*, hotărârea din 11/10/2012.

²⁰⁴ Cauza *C.N. v. Regatul Unit*, hotărârea din 13/11/2012.

3. Traficul de ființe umane

Din punctul de vedere al legislației Republicii Moldova, al Protocolului pentru prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția ONU împotriva crimei transnaționale organizate²⁰⁵ (Protocolul de la Palermo), și al Convenției Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de persoane²⁰⁶, faptele reflectate în *Siliadin* ar reprezenta un caz clasic de trafic de persoane. Însă Curtea a inclus fenomenul traficului de persoane în scopul articolului 4 abia în 2010, în speța *Rantsev c. Rusiei și Ciprului*,²⁰⁷ unde traficul de persoane a fost considerat o crimă transnațională, fiind responsabil atât statul cipriot, cât și statul de origine al victimei – Rusia. Se știa că aceasta ajunsese în Cipru cu câteva zile înainte, obținând așa-numita „viză artistică”. A încercat să părăsească locul de muncă, însă angajatorul a escortat-o de la oficiul poliției, după care a adus-o în incinta clădirii ce îi aparținea lui. Victima a fost găsită decedată peste o oră, după ce a căzut din fereastra clădirii angajatorului.

Curtea a statuat că prevederile articolului 4 nu trebuie interpretate în mod izolat, ci prin coroborarea acestora cu alte norme de drept internațional, în vederea unei aplicări armonioase a acestora.²⁰⁸ Deși textul Convenției nu acoperă traficul de ființe umane, el trebuie interpretat în lumina condițiilor de astăzi. Curtea a subliniat că traficul de ființe umane reprezintă o problemă de o importanță crescândă, în special în lumina colapsului URSS. Fără a asimila fenomenul traficului de persoane cu sclavia, aservirea sau munca forțată, Curtea a conchis că acesta amenință demnitatea omului și libertățile fundamentale ale victimelor, fapt contrar principiilor unei societăți democratice și valorilor reflectate în Convenție. Traficul de persoane presupune, prin natura sa bazat pe exercițiul dreptului de proprietate, tratamentul victimelor fiind asemenea unor bunuri, acestora impunându-li-se exercitarea unor munci forțate, rău-plătite sau plătite deloc, cu aplicarea violenței și în condiții de muncă proaste. Traficul de persoane intră în câmpul de aplicare

²⁰⁵ Protocolul de la New York din 15/09/2000 privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate. [On-line]: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en (Vizitat la 10.07.2016).

²⁰⁶ Convenția CoE de la Varșovia din 16/05/2005 privind acțiunea împotriva traficului de ființe umane. [On-line]: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008371d> (Vizitat la 10.07.2016).

²⁰⁷ Cauza *Rantsev v. Cipru și Rusia*, hotărârea din 07/01/2010.

²⁰⁸ *id.*, § 276.

al articolului 4, așa cum este definit în articolul 3(a) al Protocolului de la Palermo sau în articolului 4(a) din Convenția CoE.²⁰⁹

Obligațiile pozitive în privința prevenirii și combaterii traficului de persoane. La nivel legislativ, statele-părți la Convenție sunt astfel obligate să reglementeze activitățile economice care ar putea fi folosite pentru deghizarea traficului de persoane, iar regulile privind migrația să prevadă sancțiuni pentru încurajarea, facilitarea și tolerarea traficului de persoane. Pe lângă pedepsirea traficantilor, **este necesar să se ofere protecție victimelor traficului de persoane**, obligație impusă și prin actele internaționale menționate. Atunci când circumstanțele denotă suspiciuni privind existența unui caz de trafic de persoane, organele de drept ale statului, cunoscând sau trebuind să cunoască despre riscul privind traficul unui individ, trebuie să ia toate măsurile necesare și posibile pentru a înlătura riscul. Totodată, statele sunt obligate să asigure securitatea fizică a persoanelor aflate pe teritoriul acestora și să elaboreze politici și programe menite să prevină și să combată traficul de persoane.²¹⁰

Articolul 4 impune **obligația procedurală de a investiga cazurile unui posibil trafic de persoane**, autoritățile fiind obligate să pornească urmărirea penală în mod pro-activ. Investigarea cazurilor de trafic de persoane trebuie să fie promptă și efectuată în termene rezonabile, să fie independentă de cei implicați în cazul de trafic respectiv și să poată conduce la identificarea și pedepsirea traficantilor. **Victima** directă sau indirectă trebuie implicată în procedură, în măsura în care interesele legitime ale acesteia o necesită. Atunci când victima poate fi salvată, urmărirea penală trebuie efectuată de urgență.²¹¹

În cazurile în care victima a fost recrutată în țara sa de origine, tranzitată printr-o altă țară, iar în final exploatată în țara de destinație, statele-părți sunt obligate să coopereze eficient, pentru că este vorba despre un *caz transnațional*, iar probele și martorii relevanți pot fi localizați în oricare dintre ele. Investigatiile la nivel național trebuie pornite chiar și atunci când statul în care este exploatată persoana nu este statul de origine al acesteia, autoritățile fiind obligate să efectueze toate măsurile posibile în limitele jurisdicției lor.²¹²

²⁰⁹ *id.*, § 281-282. În protocolul de la Palermo, traficul de persoane este definit după cum urmează: „expresia trafic de persoane indică recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatării. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoge sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe”.

²¹⁰ *id.*, § 284-287.

²¹¹ *id.*, § 288.

²¹² *id.*, § 289.

Curtea a examinat presupusele încălcări ale articolului 4 sub aspectul a trei obligații pozitive: 1. *adoptarea măsurilor legislative și administrative*. În această privință, Curtea a constatat o încălcare din cauza că legislația cipriotă nu prevedea un sistem eficient de prevenire a traficului, ceea ce a condus la existența unui regim de „vize artistice” eliberate în baza solicitărilor patronilor cabaretilor, tot ei fiind responsabili de monitorizarea respectării regimului de migrație a „artistelor” contractate.²¹³; 2. *obligația de a lua măsuri de protecție* nu a fost respectată de Cipru, deoarece în timpul discuțiilor cu organele polițienești acestea nu au fost capabile să depisteze posibilele cazuri de trafic, având în vedere faptul că pașaportul artistei contractate era la patron, iar ea fiind cetățean al Rusiei, care și-a părăsit brusc locul de muncă precedent pentru a pleca în Cipru, unde acomodarea a fost achitată de către patron și tot el luând-o în „custodia” sa după discuția cu organele poliției²¹⁴; 3. *obligația procedurală de a investiga cazurile de trafic* – Curtea a constatat în baza articolului 2 că moartea victimei nu a fost cercetată în mod suficient de către poliția cipriotă. Deoarece nu au fost audiați toți martorii, inclusiv cei propuși de către Rusia, poliția cipriotă a analizat superficial probele de la locul decesului, nu a investigat posibila implicare a ofițerilor de poliție în traficarea ei etc.²¹⁵ Ca țară de origine, Rusia nu a inițiat o investigație eficientă în privința persoanelor/companiilor care au recrutat victima.²¹⁶

În concluzie, este important să menționăm că interzicerea sclaviei reflectă obligația statului de a proteja persoanele aflate sub jurisdicția acestuia în mod absolut. Nu sunt permise excepții sau limitări. Totodată, dreptul de a nu fi supus/ă muncii forțate este pasibil de limitări legale și proporționale din partea statului, important fiind ca scopul urmărit să aibă un caracter legitim, iar beneficiile obținute prin limitare să fie proporționale cu încălcarea. Trebuie diferențiată sclavia de servitute și de munca forțată, conform prevederilor naționale. Totodată, chiar dacă traficul de ființe umane nu este reflectat în textul Convenției, acesta este acoperit de articolul 4, autoritățile statului urmând să aibă un rol activ în asigurarea unei protecții eficiente a persoanelor aflate sub jurisdicția sa, inclusiv în relațiile dintre indivizi, copii și alte grupuri vulnerabile, ultimele fiind îndreptățite în mod special la o astfel de protecție.

4. Excepțiile legale de la interzicerea muncii forțate sau obligatorii

Articolul 4(3) din Convenție prevede patru circumstanțe care nu intră în conținutul articolului 4(2), deci în definiția muncii forțate sau obligatorii: munca obligatorie efectuată în perioada priverii de libertate; serviciul militar; mun-

²¹³ *id.*, § 292.

²¹⁴ *id.*, § 296-298.

²¹⁵ *id.*, § 238-241.

²¹⁶ *id.*, § 308.

ca în folosul comunității pe timp de stare de urgență și exercitarea obligațiilor civice. Aceste patru excepții servesc la interpretarea corectă a noțiunii de muncă forțată sau obligatorie. Ele nu urmează a fi printre ca și limitări a acesteia.

4.1. **Exercitarea muncii impuse persoanei aflate în stare de detenție.**

Excepția este aplicabilă în orice tip de detenție, așa cum este definită prin jurisprudența în baza articolului 5(1) (vezi următorul Capitol), sau când persoana este eliberată condiționat, fiindu-i aplicată în mod complementar pedeapsa cu munca în folosul comunității. Însă nu este necesar ca persoana să fie condamnată pentru o infracțiune pentru a cădea sub incidența acestei prevederi. Articolul 4(3) lit. a) acoperă atât munca forțată publică, cât și pe cea cu caracter privat.²¹⁷

Astfel, în speța *Floroiu v. România*, reclamantul a susținut că exercitarea unei munci neremunerate în perioada ispășirii pedepsei în penitenciar contravine articolului 4. Curtea a considerat că faptele speței se încadrează în articolul 4(3)a) în măsura în care reclamantul a exercitat munca în vederea asigurării funcționării penitenciarului, obținând astfel o reducere din termenul de detenție, de vreme ce potrivit legii române deținuții puteau alege între munca remunerată și reducerea din termenul de detenție.²¹⁸ În *Stummer v. Austria*, reclamantul a susținut că după 28 de ani petrecuți în detenție, ani de-a lungul cărora a exercitat muncă neremunerată, nu beneficiase de acordarea unei pensii din partea statului austriac. Curtea a stabilit că munca exercitată de reclamant intra în excepția în discuție, însă puține state-membre ale Consiliului Europei acordau beneficiul asistenței sociale în asemenea situații.²¹⁹ Fiind aplicabilă și în alte cazuri decât cel al condamnărilor, prevederea acoperă și exercitarea muncii forțate în centrele de asistență pentru boschetari.²²⁰

4.2. **Serviciul militar sau alternativa acestuia** cuprinde circumstanțele în care persoana este susceptibilă să satisfacă serviciul militar, conform legislației statului. Munca exercitată în baza acestei prevederi nu va fi considerată drept forțată, chiar dacă persoana este pedepsită pentru neîndeplinirea acesteia și a obligațiilor de muncă indispensabile pentru serviciul militar, sau în cazul serviciului care îl substituie reieșind din convingerile ei.²²¹ Excepția cuprinde atât serviciul voluntar, cât și pe cel obligatoriu.²²²

4.3. **Serviciul impus în situații de criză sau calamități.** Accentuăm că conceptul de criză din articolul 4(3)c) nu este identic cu cel din articolul 15, ultimul trebuind interpretat limitativ. Spre exemplu, în *I. v. Norvegia*, reclaman-

²¹⁷ Cauza *Van Droogenbroeck v. Belgia*, hotărârea din 24/06/1982

²¹⁸ Cauza *Floroiu v. România*, hotărârea din 12/03/2013, § 35-37

²¹⁹ Cauza *Stummer v. Austria*, hotărârea din 7/07/2011, § 131

²²⁰ Cauza *De Wilde, Ooms și Versyp v. Belgia*, hotărârea din 18/11/1970.

²²¹ Cauza *Johansen v. Norvegia*, hotărârea din 14/10/1985.

²²² Cauza *X., Y., Z., W. v. Regatul Unit*, decizia Comisiei din 15/12/1967.

tul și-a terminat studiile la Facultatea de Medicină și i-a fost impusă prin lege practicarea medicinei într-o regiune îndepărtată din Norvegia. Din cauza lipsei medicilor și voluntarilor în regiunea respectivă, apăruse o stare de pericol public, nefiind constatată o violare a articolului 4.²²³ Într-o altă speță, reclamantul care deținea un permis de a purta arme de foc, a fost obligat printr-un ordin al poliției locale să dezinfecteze toate vizuinile de vulpi pentru neutralizarea epidemiei de rabie. Curtea a considerat că scopul urmărit putea fi inclus în conceptul pericolului pentru bunăstarea și viața comunității, iar ordinul contestat era acoperit de articolul 4(3)c) sau de expresia „obligației civice” de la litera d).²²⁴

4.4. Orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale. De exemplu, în *X. v. Austria*²²⁵, Curtea nu a constatat o încălcare într-un caz în care reclamantului i-a fost impusă organizarea lucrărilor de mentenanță a clădirii al cărei proprietar era. Curtea a considerat obligația angajatorului de a deduce impozitele din salariile angajaților drept o obligație civică normală.²²⁶ În aceeași ordine de idei, obligația de a presta serviciul de jurat nu a fost considerată contrară Convenției, însă a fost constatată violarea articolului 4 coroborat cu articolul 14 din Convenție, într-un caz în care 97% dintre jurați erau bărbați, conform statisticilor, care constituiau o parte mică din numărul total de cetățeni cu drept de vot.²²⁷

5. Recomandări

1. Amplificarea eforturilor în privința investigării și condamnării persoanelor cu funcții publice implicate în cazuri de trafic de ființe umane.
2. Sporirea protecției victimelor traficului de ființe umane pe toată durata procesului penal, inclusiv, absolvirea acestora de răspundere penală în legătură cu statutul de victimă, într-un mod eficace.
3. Facilitarea compensării victimelor pentru daunele materiale și morale suferite în legătură cu calitatea lor de victimă a traficului de ființe umane, inclusiv prin promovarea investigațiilor financiare în vederea confiscării bunurilor ilicite ale traficantilor.
4. Prevenirea revictimizării și intimidării victimelor.
5. Calificarea corectă a cazurilor de trafic.
6. Studiarea aprofundată a Convenției Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane și a Protocolului de la Palermo (vezi mai sus subcapitolul 3), pentru interpretarea articolului 4.

²²³ Cauza *I. v. Norvegia*, decizia Comisiei din 17/12/1963.

²²⁴ Cauza *S. v. Germania*, decizia Comisiei din 4/10/1984.

²²⁵ Cauza *X. v. Austria*, decizia cu privire la admisibilitate din 11/11/1973.

²²⁶ Cauza *Four Companies v. Austria*, *id.*

²²⁷ Cauza *Zarb Dami v. Malta*, hotărârea din 20/06/2006.

Articolul 5

DREPTUL LA LIBERTATE ȘI LA SIGURANȚĂ

Articolul 5 din Convenție prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- a. dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;*
 - b. dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;*
 - c. dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;*
 - d. dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;*
 - e. dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;*
 - f. dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.*
- 2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.*
- 3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1.lit c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezenta-rea persoanei în cauză la audiere.*
- 4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.*

5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.”

1. Considerații generale

Articolul 5 din Convenție garantează principiul libertății și siguranței persoanei fizice. Totuși, fără a aduce atingere prezumției nevinovăției, Convenția recunoaște în același articol că libertatea **nu este un drept absolut**: recurgerea la privarea de libertate individuală este posibilă doar ca măsură extremă și în condiții strict definite. Astfel, statul nu este în drept să prevadă alte motive, decât cele strict reglementate de Convenție, pentru reținerea sau arestarea unei persoane. În același timp, în termenii art. 5 din Convenție, o persoană nu poate fi privată de libertate decât „în conformitate cu căile legale”, care însă nu trebuie să depășească limitele prevăzute de paragraful 1 al art. 5 din Convenție. De asemenea, privarea de libertate trebuie să conțină un anumit număr de garanții procedurale pentru a nu fi contrară art. 5.

După cum reiese din jurisprudența sa, Curtea operează adesea cu conceptul de „libertate” sau de „libertate individuală” și nu cu formula completă prevăzută de art. 5 („dreptul la libertate și la siguranță”). Astfel, Curtea a statuat că prin proclamarea „dreptului la libertate”, art. 5§1 se referă la libertatea fizică a persoanei; el are drept scop să garanteze că nimeni nu este privat de libertate în mod arbitrar²²⁸. Uneori, Curtea utilizează expresia „siguranța persoanei” pentru a specifica drepturile protejate de art. 5 din Convenție.²²⁹

Obiectivul art. 5 este de a **proteja orice persoană, indiferent de naționalitatea sa, împotriva ingerințelor arbitrare** ale statului în libertatea sa.²³⁰ Asigurarea respectării dreptului la libertate, precum și a dreptului la siguranță, constituie un principiu fundamental al oricărei societăți democratice.²³¹ Din art. 5 din Convenție decurge **o prezumție în favoarea punerii în libertate**:²³² acest articol „urmărește, în esență, punerea în libertate din momentul în care menținerea în detenție încetează să mai fie rezonabilă.”²³³

Articolul 5 din Convenție conține o listă exhaustivă a măsurilor privative de libertate și definește explicit garanțiile care trebuie să fie oferite persoanei, pentru a se evita orice privare arbitrară de libertate.

Condițiile de privare de libertate și garanțiile care trebuie oferite sunt enumerate de art. 5, în ordine cronologică:

²²⁸ Cauza *Creangă v. România* [MC], hotărârea din 23/02/2012, § 84.

²²⁹ Cauza *Medvedyev și alții v. Franța* [MC], hotărârea din 29/03/2010, § 117.

²³⁰ Cauza *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], id., § 162; *Creangă v. România* [MC], id., § 84.

²³¹ Cauza *Öcalan v. Turcia* [MC], hotărârea din 12/05/2005, § 83.

²³² Cauza *Bykov v. Rusia* [MC], hotărârea din 10/03/2009, § 61.

²³³ Cauza *Bykov v. Rusia* [MC], id., § 61.

– paragraful 1 prevede **principiul dreptului la libertate și la siguranță**, dar, de asemenea, **condițiile pentru ca o privare de libertate să fie legală și mai arbitrară**, condiții care includ și o listă exhaustivă a motivelor ce justifică o asemenea privare de libertate;

– paragraful 2 prevede **garanțiile necesare în momentul arestării**;

– paragraful 3 garantează **eliberarea imediată** a unui deținut acuzat de săvârșirea unei infracțiuni **dacă deținerea sa încetează să mai fie rezonabilă**;

– paragraful 4 îi garantează persoanei aflate în detenție **dreptul de a cere liberarea sa**;

– și, în cele din urmă, paragraful 5 îi garantează **persoanei, care a fost deținută ilegal, dreptul** la reparații.

Hotărârea *Medvedyev și alții v. Franța* analizează art. 5 din Convenție: „Curtea reamintește că art. 5 din Convenție conține una din principalele dispoziții care garantează drepturi fundamentale, care protejează securitatea fizică a persoanelor, precum și **trei mari principii**, care reies din jurisprudența Curții:

– excepțiile, lista cărora este exhaustivă, necesită o interpretare strictă și nu se pretează la un număr mare de justificări prevăzute de alte dispoziții (cum este cazul articolelor 8-11 din Convenție);

– legalitatea detenției pe care este pus accentul în mod repetat atât din punctul de vedere al procedurii, cât și al fondului, și care implică o adevărată riguroasă a preeminenței dreptului;

– celeritatea controalelor judiciare care se impun în temeiul art. 5§§3 și 4”.²³⁴

Pentru nerespectarea prevederilor articolului 5 din Convenție, Curtea Europeană a pronunțat 43 de hotărâri versus Republica Moldova în perioada cuprinsă între 12 septembrie 1997 (data intrării în vigoare a Convenției pentru Republica Moldova) și 31 decembrie 2015.

2. Privarea de libertate a unei persoane

Articolul 5 conține o **listă exhaustivă** a motivelor pentru care o persoană poate fi lipsită de libertate. O asemenea măsură nu este legală dacă nu corespunde unuia din aceste motive (lit. a)-f) ale paragrafului 1 din art. 5).²³⁵

De asemenea, art. 5§1 din Convenție impune ca privarea de libertate să fie aplicată „potrivit căilor legale”.

„În privința „legalității” unei arestări, inclusiv respectarea „căilor legale”, Convenția face trimitere, în principal, la legislația națională și consacră obligația de a respecta normele de fond, precum și normele de procedură ale

²³⁴ Cauza *Medvedyev și alții v. Franța* [MC], id., §117; *McKay v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 03/10/2006, § 30.

²³⁵ Cauza *Creangă v. România* [MC], id., § 84.

acesteia”²³⁶ Având în vedere circumstanțele cauzei, Curtea poate să examineze și legalitatea privării de libertate prin prisma dreptului internațional.²³⁷

Astfel, „legalitatea” detenției, în baza prevederilor legale interne, constituie elementul primar, dar nu și cel decisiv. Mai mult, Curtea va analiza dacă însăși legislația internă este conformă cu Convenția, inclusiv cu principiile generale prevăzute sau sugerate de aceasta.²³⁸

În cazul privării de libertate este deosebit de important să fie respectat principiul general al certitudinii juridice. Prin urmare, este esențial ca, condițiile pentru privarea de libertate, prevăzute de legea națională, să fie **clar definite** și ca însăși legea să fie **previzibilă** atunci când este aplicată, încât să **corespundă standardului de „legalitate”** stabilit de Convenție, un standard care cere ca legea respectivă să fie suficient de exactă încât să-i permită unei persoane – în caz de necesitate, cu o consultare adecvată – să prevadă, într-o măsură rezonabilă, ținând cont de circumstanțe, consecințele pe care o anumită faptă le poate avea.²³⁹

Curtea a trebuit să specifice că **noțiunea „arbitrară” este o noțiune care variază în funcție de tipul de privațiune de libertate**. Astfel, nu există o definiție generală a noțiunii „arbitrară” stabilită de către Curtea Europeană. Totuși Curtea a recunoscut că „o detenție este *arbitrară* atunci când, chiar dacă este în strictă conformitate cu legislația națională, a existat un element de re-credință sau înșelăciune din partea autorităților (a se vedea *Bozano v. Franța*, 18 decembrie 1986, § 59 și *Saadi v. Regatul Unit* [MC], 29 ianuarie 2008, § 69) sau atunci când autoritățile naționale nu au aplicat corect legislația pertinentă (a se vedea *Benham v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 10 iunie 1996, § 47, *Liu v. Rusia*, hotărârea din 6 decembrie 2007, § 82 și *Marturana v. Italia*, hotărârea din 4 martie 2008, § 80)”²⁴⁰. Mai mult, pentru a evita caracterul arbitrar al privațiunii de libertate, „trebuie să existe o anumită legătură între, pe de o parte, motivul invocat pentru a justifica privarea de libertate autorizată și, pe de altă parte, locul și regimul de detenție (*Bouamar v. Belgia*, hotărârea din 29 februarie 1988, § 50; *Aerts v. Belgia*, hotărârea din 30 iulie 1998, § 46; *Enhorn v. Suedia*, hotărârea din 25 ianuarie 2005, § 42)”²⁴¹.

²³⁶ Cauza *Creangă v. România* [MC], id., § 84.

²³⁷ Cauza *Öcalan v. Turcia* [MC], id., § 83.

²³⁸ Cauza *Baranowski v. Polonia*, hotărârea din 28/03/2000, § 51; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 148

²³⁹ Cauza *Paladi v. Republica Moldova* [MC], hotărârea din 10/03/2009, § 74; *Steel și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 23/09/1998, § 54; *Boicenco v. Republica Moldova*, id., § 149; *Holomiov v. Republica Moldova*, id., § 126; *Leva v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/12/2009, § 51.

²⁴⁰ Cauza *Mooren v. Germania* [MC], hotărârea din 9/07/2009, § 78.

²⁴¹ Cauza *Saadi v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 29/01/2008, § 69.

Curtea a definit termenul „arbitrară” în funcție de cazurile de privațiune de libertate pe care a trebuit să le examineze. Astfel, fiecărui alineat din primul paragraf al art. 5 îi corespunde o listă de elemente concrete care stabilesc sau nu caracterul arbitrar.

2.1. Deținerea legală după condamnare

Curtea recunoaște că există o abordare a noțiunii „arbitrară” la litera a) distinctă de abordarea pe care a acceptat-o ea în general: „Curtea exprimă o abordare diferită a principiului care exclude orice caracter arbitrar în cazul detenției justificate în temeiul art. 5§1 lit. a), unde, în lipsă de rea-credință sau de orice alt motiv [...], atât timp cât detenția **rezultă dintr-o condamnare legală sau există o legătură causală suficientă**, decizia de aplicare a unei pedepse privative de libertate și durata acestei pedepse sunt chestiuni care țin de competența autorităților naționale și nu a Curții în sensul art. 5 § 1 (a se vedea *T. v. Regatul Unit* [MC], 16 decembrie 1999, § 103; și, de asemenea, *Stafford v. Regatul Unit* [MC], CEDO 2002-IV, § 64)²⁴².

Articolul 5 § 1 lit. (a) din Convenție prevede ca excepție cazul în care persoana „este deținută legal în urma condamnării de către un tribunal competent”. Mai mult, Curtea a precizat că un stat poate ține în stare de arest o persoană chiar dacă aceasta a declarat apel împotriva hotărârii de condamnare și de aplicare a pedepsei (hotărârea *Wemhoff v. Germaniei* din 27 iunie 1968). Articolul 5 § 1 lit. a) impune pronunțarea condamnării, ceea ce reprezintă baza legală a deținerii unei persoane, de către un „tribunal competent”. Noțiunea de „tribunal” semnifică o jurisdicție independentă și imparțială, dar nu trebuie înțeleasă aici numai „o jurisdicție de tip clasic”, integrată în structurile judiciare de drept comun ale unui stat. Prin raportare la exigențele impuse „tribunalului” care pronunță condamnarea, Curtea a decis că un militar cu grad superior al armatei (hotărârea *Santschi v. Suedia* din 13 octombrie 1981) sau un șef al corpului de comandă (hotărârea *Engel și alții v. Olanda* din 8 iunie 1976), care a aplicat o pedeapsă disciplinară, nu poate fi considerat un „tribunal” în sensul art. 5 § 1 lit. a) din Convenție.

2.2. Deținerea pentru nerespectarea unei hotărâri judecătorești sau pentru garantarea executării unei obligații prevăzute de lege

Prevederile art. 5 § (1) lit. b) din Convenție reglementează două situații distincte de privare „legală” de libertate:

a) când cel deținut a fost privat de libertate ca urmare a refuzului său de a se supune măsurii dispuse de o instanță conform legii (de exemplu, reținerea unei

²⁴² Cauza *Saadi v. Regatul Unit* [MC], id., § 71; a se vedea, de asemenea, în ceea ce privește legătura de causalitate între detenție și condamnare, cerința a noțiunii de legalitate în sensul art. 5§1 lit. a) *Stafford v. Regatul Unit* [MC], hotărârea din 28/05/2002, § 81.

persoane recalcitrante pentru a i se face o prelevare de probe biologice; detenția pe durata a patru zile pentru omiterea plății unei amenzi penale; internarea de scurtă durată pentru un examen psihiatric, în cazul refuzului de executare a încheierii instanței prin care a fost impusă efectuarea acestuia);

b) când privarea de libertate a fost ordonată în vederea garantării executării unei obligații impuse de lege, cu condiția:

– ca cel interesat să fie ținut la executarea unei obligații legale specifice și concrete compatibile cu dispozițiile Convenției;

– ca această obligație să nu fi fost executată, fără ca neexecutarea ei să se datoreze voinței deliberate sau neglijenței celui astfel obligat;

– cel interesat a avut în prealabil posibilitatea executării ei;

– în circumstanțele cauzei nu există în afara detenției nici un alt mijloc pentru garantarea executării obligației în discuție.

2.3. Detenția provizorie

Protecția împotriva arbitrarului garantată de art. 5 § 1 lit. c) din Convenție presupune respectarea a două elemente. În primul rând, ea cere ca **motivele de plasare în detenție să fie reflectate în decizie și decizia cu privire la arestare să fie luată cu celeritate pentru a se evita imputarea unei detenții arbitrare**. Totuși, pentru ca detenția să nu fie considerată arbitrară, motivele unei asemenea decizii nu trebuie să fie laconice.

Într-adevăr, Curtea a considerat ca fiind incompatibilă cu principiul protecției împotriva arbitrarului consacrat de art. 5 § 1 lipsa totală a motivării deciziilor judiciare care autorizau o detenție pe o perioadă îndelungată (a se vedea *Stašaitis v. Lituania*, hotărârea din 21 martie 2002, § 67; *Nakhmanovich v. Rusia*, hotărârea din 2 martie 2006, § 70 și *Belevitskiy v. Rusia*, hotărârea din 1 martie 2007, § 91). Dimpotrivă, Curtea a considerat că detenția unui reclamant nu poate avea un caracter arbitrar dacă instanța de judecată națională a invocat câteva motive care justifică menținerea acestuia în detenție (a se vedea cauzele *Khudoyorov v. Rusia*, hotărârea din 8 noiembrie 2005, § 131), cu excepția cazului în care motivele invocate vor fi extrem de laconice și lipsite de orice referință la dispozițiile legale care să justifice detenția (a se vedea *Khudoyorov v. Rusia*, id., § 157).²⁴³

În cauza *Mooren v. Germania*, Curtea a precizat că ea a recunoscut „în special în contextul lit. c) și e) ale art. 5 § 1, că celeritatea cu care instanțele judecătorești interne înlocuiesc un mandat de arest preventiv, care, fie că a expirat, fie că a fost constatat vicios, constituie un alt factor relevant pentru a aprecia dacă detenția unei persoane trebuie sau nu considerată arbitrară”.²⁴⁴

²⁴³ Cauza *Mooren v. Germania* [MC], id., § 79.

²⁴⁴ Cauza *Mooren v. Germania* [MC], id., § 80.

Principalul criteriu al aplicării acestei dispoziții este caracterul rezonabil, ceea ce le acordă statelor o anumită libertate de apreciere. Curtea a admis ca având o justificare inițială unele elemente de fapt, precum probabilitatea părăsirii teritoriului (cauzele și *Haritonov v. Republica Moldova*, hotărârea din 5 iulie 2011, § 44, *Neumeister v. Austria*, hotărârea din 27 iunie 1968; *Stogmuller v. Austria*, hotărârea din 10 noiembrie 1969 și *Matznetter v. Austria*, hotărârea din 10 noiembrie 1969) și, de asemenea, riscul de recidivă (cauza *Matznetter v. Austria*). Curtea a mai observat că dacă și există un „motiv verosimil”, acesta nu constituie unicul element care să permită întotdeauna justificarea menținerii în detenție în cauzele menționate. Curtea a decis că posibilitatea unei eliberări condiționate ar micșora riscul sustragerii de la urmărire, fapt care ar face inadmisibilă menținerea în stare de detenție pentru un asemenea motiv.

Lista temeiurilor de reținere și arestare menționate în art. 5 din Convenție este exhaustivă și nu poate fi extinsă prin legislația națională.

Trebuie să se țină cont și de Recomandarea nr. 1245 a Adunării Parlamentare din 30 iunie 1994, potrivit căreia persoana poate fi reținută și arestată dacă infracțiunea pe care a comis-o se pedepsește cu privațiunea de libertate, precum și de Recomandarea nr. R (80) II a Comitetului de Miniștri, care accentuează că arestarea trebuie să fie o măsură extraordinară și nu una obligatorie.

2.4. Detenția unui minor

Următoarea excepție de la regula generală prevăzută de art. 5 § 1 lit. (d) din Convenție permite reținerea și arestarea persoanei atunci când „*este vorba despre deținerea legală a unui minor hotărâtă pentru educația sa supravegheată sau despre deținerea legală a unei persoane în scopul aducerii sale în fața autorității competente*”.

Curtea a susținut că autoritățile nu pot invoca practica unei educații stricte pentru a justifica izolarea unui copil într-o celulă de închisoare (hotărârea *Bouamar v. Belgia* din 29 februarie 1988). În cauza *Nielsen v. Danemarca* (hotărârea din 28 noiembrie 1988), un tânăr danez, ai cărui părinți se separaseră pe când el era copil, alesese să locuiască împreună cu tatăl său, vreme de mai mulți ani, contrar hotărârilor judecătorești prin care fusese încredințat mamei spre creștere și educare. În cele din urmă, mama a cerut internarea tânărului într-un spital public de psihiatrie. Constatând aplicabilitatea art. 5 din Convenție în cazul „*oricărei persoane*” și menționând expres faptul că art. 5 § 1 lit. (d) îi protejează pe minori, Curtea a decis că această dispoziție nu era aplicabilă în speță, pentru că „spitalizarea contestată nu constituia o privare de libertate în sensul art. 5, ci reprezenta o măsură care decurgea din exercitarea drepturilor părintești de către o mamă conștientă de obligațiile sale”.

2.5. Detenția din motive medicale sau sociale

Articolul 5 § 1 lit. (e) prevede o excepție de la dreptul la libertatea și siguranța persoanei în cazul în care „este vorba despre deținerea legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond”.

În cauza *Winterwerp v. Olanda* (hotărârea din 24 octombrie 1979), Curtea a enunțat criteriile noțiunii de alienat în sensul art. 5 § 1 lit. (e). În primul rând, statul trebuie să *aplice norme medicale obiective pentru a stabili starea de alienare* a unui individ. În al doilea rând, starea de alienare trebuie să *aibă un caracter sau o amploare suficientă pentru a justifica internarea*. În al treilea rând, statul *nu poate dispune internarea celui în cauză decât pe durata existenței tulburării mentale*. Acest ultim criteriu consacră implicit dreptul de a recurge la un control periodic asupra internării bazate pe starea de „alienare”. O asemenea internare nu trebuie să aibă o durată nedeterminată. Totuși, atât în cauza *Winterwerp v. Olanda*, cât și în cauza *Ashingdane v. Regatul Unit* (hotărârea din 28 mai 1985), Curtea a decis că art. 5 § 1 lit. (e) nu-i impune statului obligația de a-i oferi celui internat un tratament deosebit care să-l asigure că în temeiul acestei dispoziții el nu se va afla în detenție mai mult decât este necesar.

Curtea a statuat că este contrară prevederilor art. 5 §§ 1 și 4 încuviințarea internării unei persoane într-un spital de psihiatrie fără a i se aduce la cunoștință existența hotărârii de internare (hotărârea *Van der Leer v. Olanda* din 21 februarie 1990), dar și fără a fi audiată în legătură cu această situație (hotărârea *Wassink v. Olanda* din 27 septembrie 1990). Este importantă asigurarea examinării într-un termen rezonabil a necesității prelungirii unei internări psihiatrice. De exemplu, în hotărârea *Koendjibiharie v. Olanda* din 25 octombrie 1990, Curtea a decis că, în acest sens, un termen de patru luni încalcă art. 5 § 4 din Convenție.

Atunci când o persoană și-a dat inițial acordul să fie internată într-o instituție, nu poate fi îngrădit dreptul său de a invoca art. 5 din Convenție dacă ea dorește să plece ulterior din această instituție.²⁴⁵ Tot astfel, în cauza *David v. Republica Moldova*²⁴⁶, în care reclamantul s-a plâns că a fost deținut ilegal în Spitalul Clinic de Psihiatrie, fiind inițial de acord cu decizia instanței judecătorești de a fi supus unei examinări medicale în staționar, totuși după internare el nu a avut libertatea să plece, deși și-a exprimat dorința de a se întoarce acasă, Curtea a considerat că detenția continuă a reclamantului din momentul în care el și-a exprimat dorința de a părăsi spitalul a constituit „o lipsire de libertate” în sensul art. 5 § 1 din Convenție.

²⁴⁵ Cauza *De Wilde, Oomsand Versyp v. Belgia*, hotărârea din 18/06/1971, § 61.

²⁴⁶ Cauza *David v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007, § 35.

Curtea a reiterat cauza *Guzzardi v. Italia* (hotărârea din 6 noiembrie 1980, § 98) în care ea a explicat că motivul existenței în art. 5 § 1 lit. (e) a unei excepții de la dreptul la libertate este cel de a prevedea reglementări pentru detenția grupurilor vulnerabile, pentru protecția acestora și/sau pentru protecția altora.

O persoană nu poate fi considerată „alienată”, în sensul art. 5 § 1 din Convenție, și privată de libertatea sa, decât dacă sunt întrunite cel puțin următoarele trei condiții: *trebuie demonstrat în mod credibil că persoana este alienată; tulburarea mentală trebuie să fie de o așa natură sau amploare, încât să justifice detenția obligatorie; și valabilitatea detenției continue să depindă de persistența unei asemenea tulburări* (a se vedea *Luberti v. Italia*, hotărârea din 23 februarie 1984, § 27).

Din circumstanțele speței, niciuna dintre condițiile de mai sus nu a fost întrunită în cazul reclamantului Gheorghe David. Încheierea judecătorească, prin care a fost dispusă efectuarea unei examinări medicale în staționar, avea exclusiv scopul de a stabili capacitatea reclamantului de a intenta acțiunea pe care a inițiat-o împotriva statului, și nu de a-l proteja pe el sau pe alții. Prin urmare, detenția sa forțată din momentul în care el și-a exprimat dorința de a părăsi spitalul a fost contrară însăși esenței excepției prevăzute de lit. (e) a art. 5 § 1 din Convenție. Mai mult, s-a menționat faptul că niciuna din cele trei condiții enunțate mai sus nu pare să fi fost întrunită. În consecință, instanța europeană a constatat că detenția reclamantului a fost ilegală și arbitrară.

Nici în Convenție, nici în jurisprudența Curții nu există definită noțiunea de „vagabond”. În practica sa, Curtea a făcut uz de legislația națională a statului reclamat. De exemplu, în cauza *De Wilde, Ooms și Versyp v. Belgia*, Curtea a decis că sunt „vagabonzi persoanele, care nu au un domiciliu stabil, nici mijloace de existență și care, de obicei, nu au o activitate profesională”.

În Republica Moldova, deținerea vagabonzilor este reglementată de acte departamentale care vin în contradicție cu prevederile art. 5 din Convenție, pentru că ele nu sunt dispuse de către o instituție judiciară, și nici supuse unui control judiciar privind legalitatea lor. Toate chestiunile privind reținerea, deținerea și eliberarea vagabonzilor sunt hotărâte de organele Ministerului Afacerilor Interne. În privința acestor hotărâri, persoanele interesate nu pot înainta recurs într-un tribunal competent, situație contrară cerințelor Convenției.

2.6. Detenția străinilor

Cea de-a șasea excepție prevăzută de art. 5 § 1 lit. (f) din Convenție admite lipsirea de libertate în cazul în care „este vorba despre arestarea sau deținerea legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori extrădare”.

Capacitatea statelor de a plasa în detenție potențialii imigranți care au solicitat – prin intermediul unei cereri de azil sau nu – autorizația de a intra în țară constituie un corolar necesar al dreptului de a controla intrarea și șederea străinilor. Atâta timp cât un stat nu a „autorizat” intrarea pe teritoriul său, aceasta este „ilegală” și detenția unei persoane care dorește să intre în țară, dar care are nevoie de o autorizație pe care încă nu o are, poate viza – fără a denatura formula – „a împiedica persoana interesată să intre în mod ilegal”. Curtea respinge ideea potrivit căreia, dacă un solicitant de azil se prezintă din proprie inițiativă în fața autorităților de imigrare, înseamnă că el încearcă să intre în mod „legal” în țară. Articolul 5 § 1 lit. f) nu poate fi înțeles ca autorizând doar detenția unei persoane în privința căreia s-a stabilit că încearcă să încalce regulile de intrare. O asemenea interpretare ar fi prea restrictivă și nu ar fi în concordanță cu principiile directe și recomandările Națiunilor Unite și ale Consiliului European.

Totuși, atunci când un stat contractant a recurs la privarea de libertate a unei persoane cu scopul de a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriul său sau pentru că împotriva acesteia se află în curs o procedură de expulzare ori extrădare, detenția nu trebuie să fie arbitrară.²⁴⁷ Reținerea și detenția trebuie să aibă ca scop unul dintre cele trei considerente menționate, dar nu pur și simplu pentru a împiedica ascunderea persoanei (cauza *Asfar v. Regatul Unit*), sau de a nu permite realizarea unui scop ascuns sau interzis (cauza *Bozano v. Franța*, hotărârea din 18 decembrie 1986). În cauza *Zamir v. Regatul Unit* (decizia din 13 iulie 1983), Comisia a constatat că sarcina ei este ca să aprecieze dacă reținerea persoanei a fost efectuată în vederea expulzării ei. Potrivit jurisprudenței Curții, reținerea și deținerea persoanelor străine poate avea loc și din cauza inițierii unei anchete, chiar și pe o durată destul de lungă (cauza *Caprino v. Regatul Unit*, 3 martie 1978).

Principiul potrivit căruia o detenție nu trebuie să fie arbitrară se aplică și în cazul detenției ce ține de primul aspect al art. 5 § 1 lit. f) (intrarea ilegală) ca și în situația unei detenții ce ține de cel de al doilea aspect (expulzarea sau extrădarea).

Pentru a fi lipsită de arbitrarie, detenția care ține de primul aspect trebuie să îndeplinească patru condiții: *aplicarea ei trebuie să se facă cu bună-credință; ea trebuie să aibă legătură cu scopul împiedicării unei persoane de a intra ilegal pe teritoriul unui stat; locul și condițiile de detenție trebuie să fie unele potrivite; și durata detenției nu trebuie să depășească termenul rezonabil necesar pentru atingerea scopului urmărit.*

²⁴⁷ Cauza *Slivenko v. Letonia* [MC], hotărârea din 9/10/2003, § 147; *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], id., § 164.

Astfel, în cauza *Saadi v. Marea Britanie* menționată mai sus²⁴⁸, Curtea a conchis că, având în vedere problemele administrative serioase cu care se confrunta Regatul Unit la momentul faptelor, atunci când numărul solicitanților de azil a cunoscut o creștere vertiginoasă, detenția de șapte zile într-un centru de detenție a unui solicitant de azil, care a obținut o „admitere temporară”, nu a fost contrară prevederilor art. 5 § 1 lit. f) din Convenție.

Art. 5 § 1 lit. f) din Convenție impune ca „o procedură de expulzare [să fie] în curs”; prin urmare, nu este necesar să se stabilească dacă decizia de expulzare inițială se justifică sau nu, din perspectiva legislației interne sau a Convenției (*Chahal v. Regatul Unit*, hotărârea din 15 noiembrie 1996, § 112). Cu toate acestea, o privare de libertate întemeiată pe cea de-a doua teză a acestei dispoziții nu poate fi justificată decât prin faptul că se află în curs o procedură de expulzare sau de extrădare. În cazul în care nu se desfășoară **cu diligența necesară**, detenția nu mai este justificată în temeiul art. 5 § 1 lit. f) din Convenție (*A. și alții v. Regatul Unit*, id., § 164). Totodată, trebuie subliniat faptul că art. 5 § 1 lit. f) din Convenție nu prevede o durată maximă pentru acest tip de detenție; necesitatea de a se stabili dacă durata procedurii de îndepărtare poate să afecteze legalitatea privării de libertate, din perspectiva acestei dispoziții, depinde de circumstanțele specifice fiecărei cauze în parte (*Auad v. Bulgaria*, hotărârea din 11 octombrie 2011, § 128).

Până în prezent, Republica Moldova nu a fost notificată cu vreo cerere în care s-ar fi invocat pretenții împotriva autorităților naționale în baza art. 5 § 1 lit. f) din Convenție.

3. Garanțiile procedurale

Chiar dacă toate condițiile de fond prevăzute de art. 5 § 1 sunt respectate și, în consecință, privarea de libertate este legală și nearbitrară, totuși privarea de libertate va fi contrară art. 5 din Convenție dacă garanțiile procedurale instituite de acest articol nu sunt respectate. Prin urmare, Curtea recunoaște că „nu este suficient ca privarea de libertate să aibă loc în cazurile prevăzute de art. 5 § 1. Dacă o persoană este arestată sau deținută, ea trebuie să beneficieze de diferitele garanții ale paragrafelor 2-5 din art. 5 din Convenție, în măsura în care acestea sunt aplicabile.”²⁴⁹

Statul contractant trebuie să asigure un anumit număr de **garanții procedurale** persoanelor pe care le-a privat de libertate, în caz contrar ar putea fi condamnat pentru nerespectarea art. 5 din Convenție. Aceste garanții, care se racordează cu act 5 paragraful 1, sunt prevăzute la paragrafele 2-5 ale articolului 5.

²⁴⁸ Cauza *Saadi v. Regatul Unit* [MC], id., § 80.

²⁴⁹ Cauza *Assanidze v. Georgia* [MC], hotărârea din 8/04/2004, § 171.

3.1. Informarea persoanei despre motivele arestării

Din practica Curții reiese că dreptul unei persoane de a fi informată în termen cât mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege, despre motivele arestării sale este aplicabil în toate cazurile de privare de libertate prevăzute de art. 5 § 1 din Convenție și nu numai pentru cazul prevăzut de art. 5 § 1 lit. (c).

Această prevedere asigură informarea persoanei reținute cu privire la motivele reținerii ei, acordându-i astfel posibilitatea de a aprecia legalitatea acțiunilor statului, iar în cazul când persoana nu este de acord cu asemenea acțiuni, să aibă posibilitatea de a contesta în instanța de judecată competentă, potrivit art. 5 § 4 din Convenție.

Curtea a constatat existența unei încălcări a art. 5 § 2 în cauza *Van der Leer v. Olanda* (hotărârea din 21 februarie 1990), întrucât autoritățile olandeze nu numai că nu o informaseră pe reclamantă cu privire la motivele internării sale într-un spital de psihiatrie, dar nici nu îi aduseseră la cunoștință faptul că în realitate aceasta era privată de libertatea sa. Totuși Curtea a admis că informațiile furnizate nu trebuie să fie atât de detaliate, așa cum prevede art. 6 § 3 din Convenție, în cazul dreptului la un proces echitabil (cauza *Fox, Campbell și Hartley v. Regatul Unit*, hotărârea din 30 august 1990 și cauza *X. v. Regatul Unit*, hotărârea din 5 noiembrie 1981).

Persoana interesată trebuie să fie informată în privința motivelor arestării sale în cel mai scurt timp. În cauza *Irlanda v. Regatul Unit*, Curtea a constatat încălcarea prevederilor art. 5 § 2, deoarece persoanele reținute nu au fost informate despre motivele deținerii, acestora fiindu-le comunicat doar faptul că reținerea este bazată pe o lege excepțională (cauza *Irlandei v. Regatul Unit*, hotărârea din 18 ianuarie 1978).

În cauza *Leva v. Republica Moldova*,²⁵⁰ în care reclamantii s-au plâns că nu au fost informați cu promptitudine despre toate acuzațiile care li se aduc, fiind informați inițial doar despre o cauză penală intentată împotriva lor și numai ulterior au aflat despre celelalte două cauze penale, Curtea a reținut că autoritățile nu și-au îndeplinit obligațiile care decurg din art. 5 § 2 din Convenție. Reclamantii au aflat indirect despre noile acuzații aduse împotriva lor, și anume din diverse decizii și recursuri, abia după trei zile de detenție. Prin urmare, având în vedere întârzierea cu care reclamantii au fost informați despre existența a două cauze penale suplimentare în privința lor și despre faptul că ofițerii de urmărire penală și procurorii s-au bazat în mod expres pe aceste materiale suplimentare în demersul lor privind aplicarea arestului preventiv, Curtea a constatat existența unei încălcări a prevederilor art. 5 § 2 din Convenție.

²⁵⁰ *Leva v. Republica Moldova*, id., § 59-63.

Dimpotrivă, într-o altă cauză, *Hyde Park și alții v. Republica Moldova (nr. 4)*²⁵¹, în care reclamanții s-au plâns că nu au fost informați imediat despre motivele reținerii lor și despre acuzațiile aduse împotriva lor, precum și despre faptul că nu au fost aduși de îndată în fața unui judecător, Curtea a considerat că fiind inoportun de a examina acest capăt de plângere în mod distinct, din moment ce ea a conchis că detenția a fost contrară art. 5 § 1 din Convenție.

3.2. Aducerea persoanei arestate sau deținute „de îndată” în fața unui judecător

Cu referire la aplicabilitatea dispozițiilor art. 5 § 3 din Convenție, Curtea subliniază în jurisprudența sa existența unei legături foarte strânse între paragraful 3 și paragraful 1 lit. c) al aceluiași articol din Convenție.²⁵² Garanțiile prevăzute de art. 5 § 3 sunt divizate în două părți distincte, în funcție de perioadele detenției pentru care se aplică. Prima parte de garanții ale art. 5 § 3 se aplică doar în cazul primelor ore după arestare, în timp ce cea de-a doua parte de garanții ale acestui articol se aplică în perioada detenției provizorii.

Articolul 5 § 3 din Convenție asigură protecția persoanei din primele ore ale arestării și ale detenției, prin obligarea statelor contractante de a implementa un **control automat inițial**. Datorită acestui control, deținutul beneficiază de garanții împotriva unui risc de rele tratamente sau împotriva abuzurilor autorităților.²⁵³

Scopul acestui control a fost clar stabilit de către Curte în jurisprudența sa. „Controlul automat inițial cu privire la arestare și detenție trebuie să permită examinarea aspectului privind legalitatea și existența unor motive verosimile de a se bănui că persoana arestată a comis o infracțiune, adică dacă deținerea se încadrează în excepțiile permise enumerate la art. 5 § 1 lit. c). În caz contrar sau dacă detenția este ilegală, judecătorul trebuie să aibă competența de a dispune eliberarea persoanei”²⁵⁴

Pentru a nu încălca prevederile art. 5 § 3 din Convenție, controlul cu privire la arestarea sau deținerea unei persoane efectuat de către statele contractante în cadrul primei înfățișări a persoanei în cauză trebuie să întrunească următoarele exigențe.

În primul rând, controlul judiciar trebuie să fie unul prompt. Această exigență corespunde noțiunii „**adusă de îndată**” care figurează în dispozițiile art. 5 § 3. Curtea a stabilit că un stat nu poate menține o persoană în stare de

²⁵¹ Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova (nr.4)*, hotărârea din 7/04/2009, §§ 65-66.

²⁵² Cauza *T.W.v. Malta* [MC], hotărârea din 29/04/1999, §41.

²⁵³ Cauza *McKay v. Regatul Unit* [MC], id., § 32; *Medvedyev și alții v. Franța* [MC], id., §120.

²⁵⁴ Cauza *McKay v. Regatul Unit* [MC], id., § 40; *Buzadji v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/07/2016, §33.

detenție fără a o aduce în fața unui tribunal și fără a avea intenția să o facă (cauza *Lawless v. Irlanda*, hotărârea din 1 iulie 1961). Aducerea persoanei arestate sau deținute „de îndată” în fața unui judecător constituie o garanție instituită prin art. 5 § 3 din Convenție.

Articolul 5 § 3 din Convenție, care impune ca orice persoană aflată în stare de detenție în condițiile prevăzute de art. 5 § 1 lit. c) să fie adusă de îndată în fața justiției, îi oferă celui interesat o dublă protecție de formă și de fond.

Expresia „de îndată” care figurează în art. 5 § 3 reprezintă un criteriu mai riguros decât cea de „termen scurt” care este stabilit în art. 5 § 4. Curtea a decis că perioadele de 4 zile și 6 ore, de 6 zile și de 11 zile ar fi prea lungi (cauzele *Brogan* și alții v. Regatul Unit, hotărârea din 30 mai 1988 și, respectiv, *De Jong, Balejet și Van der Brink c. Olandei*, hotărârea din 22 mai 1984) pentru a se potrivi cu rigorile noțiunii „de îndată”. După cum a constatat Curtea în cauza *Schiesser v. Elveția* (hotărârea din 4 decembrie 1979), judecătorul sau alt magistrat, în fața căruia este adus cel interesat, trebuie să-l audieze pe acuzat. Prin urmare, acuzatul trebuie adus în fața autorităților judiciare.

În al doilea rând, controlul judiciar efectuat de către autoritățile naționale trebuie să fie unul **automat**, adică nu este necesară o cerere a deținutului pentru efectuarea unui asemenea control. „Controlul trebuie să fie automat și nu trebuie să depindă de o cerere formulată de persoana deținută. [...] Caracterul automat al controlului este necesar pentru atingerea scopului acestui paragraf, dat fiind faptul că o persoană supusă unor rele tratamente ar putea fi în imposibilitatea de a sesiza judecătorul cu o cerere de control al legalității detenției sale; situația ar putea fi valabilă și pentru alte categorii vulnerabile de persoane arestate, precum cele cu dizabilități mentale sau cele care nu vorbesc în limba judecătorului.”²⁵⁵

În fine, judecătorii sau magistrații care exercită acest control trebuie să dispună de caracteristicile și competențele stabilite de către Curte. În primul rând, ei trebuie să fie „împuterniciți prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare”. Această expresie conținută în textul art. 5 § 3 este, pentru Curtea Europeană, echivalentul expresiei „autoritate judiciară competentă” din art. 5 § 1 lit. c).²⁵⁶

Magistrații sau judecătorii responsabili de controlul automat inițial, de asemenea, trebuie să fie independenți față de puterea executivă și de părți, „ceea ce exclude în special ca ei să poată acționa împotriva reclamantului în procedura penală, asemenea procuraturii.”²⁵⁷ În opinia Curții, un agent al statului care exercită dubla funcție de procuror și de anchetator nu corespunde acestor condiții (cauza *Skoogstrom v. Suedia*, hotărârea din 2 octombrie 1984).

²⁵⁵ Cauza *Aquilina v. Malta* [MC], hotărârea din 29/04/1999, §§ 49-51.

²⁵⁶ Cauza *Medvedyev și alții v. Franța* [MC], id., § 123.

²⁵⁷ Cauza *Medvedyev și alții v. Franța* [MC], id., § 124.

În cadrul acestui control, judecătorul trebuie să examineze, de asemenea, temeinicia detenției. Această examinare conține o cerință de fond: „prima [cerință] se referă la obligația de a audia personal individul adus în fața sa (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Winterwerp*, id., § 60); cea de-a doua cerință, este de a examina circumstanțele care pledează în favoarea sau împotriva arestării și de a se pronunța potrivit unor criterii juridice asupra existenței motive- lor care o justifică”.²⁵⁸ Prin urmare, controlul nu se va limita doar la contro- lul judiciar „destinat de a stabili dacă privarea de libertate a individului este motivată; controlul instituit de art. 5 § 3 trebuie să fie suficient de minuțios pentru a aprecia diversele circumstanțe care militează în favoarea sau împotri- va detenției”.²⁵⁹ În absența probelor care justifică detenția, judecătorii sau ma- gistrații trebuie să dispună de competența de a ordona eliberarea deținutului.

Prin urmare, în cazul în care nu va fi respectată una dintre aceste cerințe de către statul contractant în cadrul efectuării controlului judiciar la prima înfățișare a deținutului, statul va încălca prevederile 5 § 3 din Convenție.

Pentru a înțelege sensul cerințelor enunțate *supra*, menționăm cauza *Șarban v. Republica Moldova*, în care reclamantul s-a plâns în temeiul art. 5 § 3 din Convenție că judecătorii care au dispus (la 15 noiembrie 2004 și 22 noiembrie 2004) și ulterior au prelungit (la 26 noiembrie 2004 și 14 decembrie 2004) măsura preventivă sub formă de arest și au respins cererile sale *habeas corpus* (la 14 decembrie 2004) nu erau „judecători de instrucție”, așa cum o cer prevederile legii și nu aveau competența de a dispune eliberarea sa. În obser- vațiile sale scrise, Guvernul a susținut că toate deciziile au fost pronunțate de judecători împuterniciți cu deplină competență și care erau independenți și imparțiali. La luarea deciziilor lor, judecătorii audiaseră personal reclaman- tul. Totodată, în conformitate cu art. 27 din Legea cu privire la organizarea judecătorească, președintele instanței de judecată putea, ca excepție, în cazul absenței motivate a judecătorului de instrucție, să numească un alt judecător experimentat pentru îndeplinirea aceluiași funcții. Deoarece judecătorul de instrucție T., din cadrul Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, lipsise motivat de la serviciu în datele de 22 noiembrie și 25 noiembrie 2004, președintele a acționat în conformitate cu legea.

Curtea a decis că în speță nu a existat o încălcare a art. 5 § 3 în această privință. În primul rând, nu i s-a prezentat nicio probă în privința lipsei de independență sau a parțialității judecătorilor care au luat deciziile în cauză. Judecătorii au audiat reclamantul personal și au dispus măsura după ce au ascultat argumentele ambelor părți. Legislația națională prevedea că deciziile cu privire la detenție trebuie să fie luate de un judecător de instrucție, toto-

²⁵⁸ Cauza *McKay v. Regatul Unit* [MC], id., § 35.

²⁵⁹ Cauza *T.W.v. Malta* [MC], id., §46.

dată, aceasta permitea înlocuirea aceluși judecător cu un alt judecător în caz de absență. Este adevărat că procedurile nu au fost foarte transparente (de exemplu, puteau fi prezentate copii ale deciziilor președintelui Judecătoriei Buiucani prin care s-a autorizat înlocuirea și putea fi probată absența judecătorului de instrucție). Totuși, în asemenea *chestiuni de administrare internă a instanței de judecată, autorităților naționale li se acordă o anumită marjă de apreciere* și rolul Curții este limitat la verificarea dacă au fost oferite garanții suficiente împotriva detenției arbitrare. În cele din urmă, Curtea a constatat că în această cauză, judecătorii care au decis să dispună arestarea preventivă a reclamantului pot fi considerați judecători competenți să ordone eliberarea reclamantului pe parcursul desfășurării procesului penal.

3.3. Judecarea persoanei arestate într-un termen rezonabil sau punerea în libertate

De asemenea, art. 5 § 3 din Convenție îi asigură deținutului un anumit număr de garanții în timpul detenției sale provizorii. Prezumția în favoarea eliberării pe care se bazează articolul 5 este vizibilă, în particular, în jurisprudența Curții referitoare la art. 5 § 3 din Convenție (a se vedea de exemplu, cauza *Rimschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 13 ianuarie 2015, § 17).

A doua parte de garanții se bazează pe cea de-a doua teză a art. 5 § 3: persoana deținută „are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere”.

În primul rând, Curtea a precizat că „a doua parte a art. 5 § 3 **nu le oferă instanțelor judiciare opțiunea de a alege** dreptul de a judeca într-un termen rezonabil sau de a elibera persoana în cursul procedurii. Până la condamnarea sa, acuzatul trebuie prezumat nevinovat și [cea de-a doua parte a art. 5 § 3 din Convenție] are scopul de a impune eliberarea provizorie, odată ce menținerea în detenție încetează să mai fie rezonabilă (*McKay v. Regatul Unit* [MC], id., § 41).

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, art. 5 § 3 din Convenție garantează persoanei plasate în arest preventiv de a fi judecată într-un termen rezonabil. În caz contrar, aceasta trebuie să fie eliberată. Articolul 5 § 3 din Convenție nu poate fi interpretat ca autorizând în mod necondiționat detenția preventivă, sub rezerva că aceasta nu poate dura decât o anumită perioadă de timp. Justificarea oricărei perioade de detenție, indiferent cât de scurtă, trebuie demonstrată în mod convingător de către autorități (*Belchev v. Bulgaria*, hotărârea din 8 aprilie 2004, § 82).

Persistența suspiciunii rezonabile, potrivit căreia persoana arestată a săvârșit o infracțiune, este o condiție *sine qua non* pentru legalitatea continuă-

rii detenției, însă după o anumită perioadă de timp nu mai este suficientă. În asemenea cazuri, Curtea urmează să stabilească dacă alte motive oferite de instanțele judecătorești au justificat necesitatea continuării privării de libertate. În cazul în care asemenea motive au fost „pertinente și suficiente”, Curtea va stabili dacă autoritățile naționale au dat dovadă de o „diligență specială” în administrarea proceselor (a se vedea *Labita c. Italiei* [MC], id., §§ 152 și 153).

De altfel, prin prisma criteriilor de mai sus, în cauza *Rimschi v. Republica Moldova*, în care reclamantul s-a plâns că durata detenției sale a fost excesiv de lungă și nu s-a bazat pe motive relevante și suficiente, Curtea a reținut că măsura preventivă sub formă de arest preventiv în privința reclamantului a fost prelungită de mai multe ori – în baza aceluiași temeiuri, de fiecare dată – pe parcursul unei perioade mai mari de treizeci de luni. Motivele par să fi fost limitate la parafrizarea temeiurilor pentru aplicarea arestului preventiv prevăzute de Codul de procedură penală, fără a se explica cum se aplică acestea în situația reclamantului. Instanțele judecătorești nu au motivat care au fost probele care justificau că reclamantul putea să se eschiveze de la organele de drept sau să săvârșească alte infracțiuni, nici nu au motivat cum putea reclamantul să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal sau să influențeze martorii după doi ani de la începerea urmăririi penale. Prelungirea automată și în mod general a măsurii preventive sub formă de arest preventiv în privința reclamantului a fost, de asemenea, atestată de către ultimele două încheieri – mai și august 2011 – în care instanțele judecătorești au utilizat același text, schimbând doar data. Constatările în cauză au fost suficiente pentru a-i permite Curții să conchidă că măsura preventivă sub formă de arest preventiv aplicată în privința reclamantului pentru o perioadă **mai mare de treizeci de luni** a fost excesiv de lungă și nu s-a bazat pe motive rezonabile și suficiente, contrar art. 5 § 3 din Convenție.

Curtea a ajuns la aceeași concluzie și în cauzele *Becciev v. Republica Moldova*²⁶⁰ și *Șarban v. Republica Moldova*,²⁶¹ în care s-a constatat încălcarea art. 5 § 3 din Convenție din cauza motivelor insuficiente aduse de instanțele judecătorești pentru justificarea detenției reclamanților.

În cauza *Malai v. Republica Moldova*,²⁶² Curtea a reținut că instanțele judecătorești naționale atunci când au dispus detenția reclamantului, au citat părți ale legislației relevante fără a indica motivele pentru care ele au considerat întemeiate acuzațiile că reclamantul putea să se ascundă sau să comită alte infracțiuni. Prin urmare, Curtea a decis că a avut loc o încălcare a art. 5 § 3

²⁶⁰ Cauza *Becciev v. Republica Moldova*, id., §§ 61-62.

²⁶¹ Cauza *Șarban v. Republica Moldova*, id., §§100-101.

²⁶² Cauza *Malai v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2008, §§ 39-41.

din Convenție, deoarece motivele pe care s-a bazat Judecătoria Orhei în încheierea sa cu privire la arestarea preventivă nu au fost „relevante și suficiente”.

Absența motivării sau motivarea insuficientă a încheierii privind arestarea preventivă au generat încălcarea de către instanțele judecătorești naționale a art. 5 § 1 sau § 3 din Convenție în următoarele cauze versus Republica Moldova: *Boicenco, Castraveț, Istratii și alții, Modârcă, Stici, Mușuc, Străisteanu și alții, Ignatenco, Oprea, Feraru, Ninescu*.

În Recomandarea nr. 1245 (1994), Adunarea Parlamentară a accentuat că legislația națională trebuie să stabilească durata maximă a detenției preventive, care nu poate depăși 6 luni în cazurile de comitere a infracțiunilor mai puțin grave sau 18 luni în cazurile de comitere a infracțiunilor grave.

În plus, Curtea a statuat că nu constituie un motiv de arestare necesitatea administrării unei probe sau finalizarea urmăririi penale. Arestarea unei persoane pentru audierea ei ca martor într-o procedură penală paralelă nu este permisă (*Giorgi Nikolaishvili v. Georgia*, hotărârea din 13 ianuarie 2009).

Potrivit jurisprudenței constante a Curții, constituie temei pentru privarea de libertate a celui bănuit de comiterea unei infracțiuni dacă există riscul: - sustragerii de la judecată (*Stogmuller v. Austria*, hotărârea din 10 noiembrie 1969, § 15); - de a afecta înlăptuirea justiției (*Wemhoff v. Germania*, hotărârea din 27.06.1968, § 14); - de a comite alte infracțiuni (*Matznetter v. Austria*, hotărârea din 10 noiembrie 1969, § 9); - de a produce dezordine publică (*Letellier v. Franța*, hotărârea din 26 iunie 1991, § 51). Dar aceste pericole sau riscuri trebuie susținute prin probe bazate pe fapte (*Țurcan v. Republica Moldova*, hotărârea din 23 octombrie 2007, §§ 48-49). Datele obținute din probe sau informații trebuie să fie suficiente pentru a se naște o bănuială (presupunere) bazată pe elemente obiective, în sensul cerut de lege. Aceste probe sau informații sunt cuprinse în actele procedurale care însoțesc demersul procurorului și ele trebuie depuse la dosar, cu asigurarea accesului părții, chiar cu riscul dezvăluirii unor aspecte pe care procurorul dorea să le țină în secret (*Țurcan și Țurcan v. Republica Moldova*, hotărârea din 23 octombrie 2007).

Totodată, ultima teză a dispozițiilor art. 5 § 3 din Convenție prevede că: „*Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere*”. Prin urmare, punerea în libertate a deținutului poate fi asigurată **prin plata unei cauțiuni**, în cazul în care aceasta este suficientă pentru a se evita riscul sustragerii lui de la judecată.

Astfel, în cauza *Mușuc v. Republica Moldova*, reclamantul s-a plâns că suma stabilită pentru cauțiune în mărime de 2000000 lei era excesivă și Curtea de Apel Chișinău nu a făcut nicio cercetare cu privire la situația lui financiară înainte de a pronunța încheierea din 11 octombrie 2006. Curtea a notat că,

în ceea ce privește cauțiunea, ea poate fi necesară doar dacă prevalează motivele care justifică detenția. Atunci când aceste motive prevalează, mărimea cauțiunii trebuie „evaluată, în principal, în funcție de persoana în cauză, de bunurile acesteia ..., cu alte cuvinte, de nivelul de încredere că pierderea sumei ca urmare a neprezentării la proces va constitui o descurajare suficientă pentru a o motiva să nu se sustragă (*Neumeister v. Austria*, hotărârea din 27 iunie 1968, § 14). Deși în speță nu au existat motive relevante și suficiente pentru a prelungi arestarea reclamantului, cerința ca reclamantul să plătească o cauțiune și detenția sa continuă pe motiv că nu a plătit-o au constituit o încălcare separată a art. 5 § 3 din Convenție. De asemenea, Curtea a decis că în speță nu era necesar să se stabilească dacă mărimea cauțiunii impuse reclamantului a fost sau nu una excesivă.

3.4. Contestarea legalității detenției

„Articolul 5 § 4 este o *lex specialis* în raport cu exigențele generale ale articolului 13” privind dreptul la un recurs efectiv.²⁶³ Într-adevăr, art. 5 § 4 din Convenție garantează oricărei persoane deținute sau arestate „*dreptul de a introduce un recurs pentru a fi efectuat controlul respectării cerințelor de procedură și de fond necesare legalității*”, în sensul Convenției în cazul privării lor de libertate”.²⁶⁴ Dacă, în urma acestui control, se adeverește că detenția nu este legală, deținutul trebuie să fie eliberat.

Chiar dacă scopul este identic, trebuie subliniat că controlul care trebuie să fie asigurat de către statele-părți este diferit de cel prevăzut la art. 5 § 3, deoarece acesta nu este automat: el **necesită o cerere a deținutului** în acest sens.

Articolul 5 § 4 garantează deținutului nu numai un recurs pentru a contesta legalitatea detenției sale, dar, de asemenea, **dreptul de a obține în termen scurt o decizie judecătorească cu privire la legalitatea detenției sale**.

Curtea a făcut deosebire în mod clar între deținerea ca urmare a unei condamnări pronunțate de către o instanță competentă, în sensul art. 5 § 1 lit. (a), și alte forme de deținere, care își au originea în dispozițiile art. 5 § 4 din Convenție. În cauza *Winterwerp v. Olanda*, Curtea a statuat că un deținut poate „declara recurs”, cerând reexaminarea la anumite intervale a legalității deținerii sale. În cauza *Bezicheri v. Italia* (hotărârea din 25 octombrie 1989), Curtea a precizat că intervalele pentru reexaminarea deciziilor prin care s-a dispus deținerea provizorie trebuie să fie destul de scurte, în timp ce, pentru verificarea unei internări într-un spital de psihiatrie, intervalele respective pot fi mai lungi fără a fi încălcate prevederile art. 5 din Convenție. În speță,

²⁶³ Cauza *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], id., § 202.

²⁶⁴ Id., § 202.

un interval de 5 luni și jumătate pentru examinarea celei de-a doua cereri de punere în libertate a unui arestat a fost considerat prea lung. În cauza *De Jong, Balejet și Van der Bring v. Olanda*, Curtea a constatat că un termen de la 6 la 11 luni era prea lung pentru a se efectua un prim control al legalității deținerii. Tot astfel, s-a stabilit în alte două cauze referitoare la controlul hotărârilor de internare într-un spital de psihiatrie că intervalele de 4 luni (*Koendjihane v. Olanda*, hotărârea din 25 octombrie 1990) și de 8 săptămâni (*E. v. Norvegia*, hotărârea din 29 august 1990) constituiau termene prea lungi.

Curtea a stabilit că procedura prevăzută de art. 5 § 4 din Convenție trebuie să conțină și anumite atribute ale echității. În cauza *Sancher-Reisse v. Elveția* (hotărârea din 21 octombrie 1986), Curtea a stabilit că principiul egalității armelor este valabil și în procedura *habeas corpus*, care trebuie să aibă un caracter acuzator. În cauza *Joining v. Belgia*, Curtea a susținut că un acuzat trebuie să aibă posibilitatea de a consulta dosarele de care dispune ancheta pentru a revedea o hotărâre de menținere în stare de detenție a celui arestat. În cauza *Bouamar v. Belgia*, Curtea a precizat că dacă o persoană foarte tânără contestă internarea sa, aceasta poate obține asistența juridică privind respectarea drepturilor fundamentale, garantate pentru apărarea sa de art. 5 § 4 din Convenție.

În cauzele *Malai și Mușuc*,²⁶⁵ Curtea a reiterat că art. 5 § 4 nu garantează un drept de a contesta deciziile prin care se dispune sau se prelungește arestarea, deoarece prevederile acestui paragraf se referă la „proceduri”, dar nu la „căi de atac”. Intervenția unei singure autorități este conformă cu art. 5 § 4, cu condiția ca procedura urmată are un caracter judiciar și acordă persoanei vizate garanții adecvate în privința lipsirii de libertate.²⁶⁶ Prin urmare, Curtea a respins pretențiile reclamantilor invocate în temeiul art. 5 § 4 din Convenție privind neexaminarea de către instanțele judecătorești naționale a recursului declarat împotriva încheierii prin care s-a autorizat arestarea preventivă și, respectiv, privind lipsa unui recurs efectiv de a contesta suma stabilită pentru cauțiune prin decizia irevocabilă a Curții de Apel Chișinău. Curtea a statuat că pretențiile reclamantilor erau incompatibile *ratione materiae* cu prevederile Convenției în sensul art. 35 § 3.

În același timp, Curtea a constatat în cauza *Mușuc v. Republica Moldova* că principiul „egalității armelor” în sensul articolului 5 § 4 al Convenției nu a fost respectat, deoarece reclamantul și avocații săi au cerut de multe ori să li se dea din dosarul penal o copie a înscrisului care conținea declarația unui martor, însă cererea le-a fost refuzată, fără a le fi prezentate careva motive,

²⁶⁵ Cauza *Mușuc v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/11/2007, §27; *Malai v. Republica Moldova*, id., §27.

²⁶⁶ Cauza *Jecius v. Lituania*, hotărârea din 31/07/2000, § 100.

fapt care a împiedicat reclamantul să conteste în mod corespunzător motivele arestării sale. Curtea a subliniat că la examinarea unui recurs împotriva detenției, instanța judecătorească trebuie să asigure garanțiile unei proceduri judiciare. Procedurile trebuie să fie contradictorii și să existe întotdeauna „egalitatea armelor” între părți, procuror și persoana lipsită de libertate.

În cazul unei persoane a cărei detenție cade sub incidența articolului 5 § 1 (c), este necesară o audiere. Avînd în vedere impactul dramatic al lipsirii de libertate asupra drepturilor fundamentale ale persoanei în cauză, procedurile desfășurate în temeiul articolului 5 § 4 din Convenție trebuie să întrunească, în principiu, în cea mai mare măsură posibilă și în circumstanțele unei investigații în derulare, cerințele de bază ale unui proces echitabil. Egalitatea armelor nu este asigurată dacă apărării i se neagă accesul la acele documente din dosarul penal care sunt esențiale pentru a contesta în mod efectiv legalitatea în sensul Convenției a detenției persoanei. Legalitatea detenției nu se limitează la conformitatea cu cerințele procedurale prevăzute de legislația națională, dar se referă și la caracterul rezonabil al bănuielii în temeiul căreia se aplică arestul, la legitimitatea scopului urmărit prin arest și la justificarea detenției care rezultă din acesta.

Totodată, Curtea a notat că recunoaște necesitatea ca urmărirea penală să fie desfășurată în mod eficient, ceea ce poate presupune că o parte din informațiile colectate în timpul acestora trebuie păstrată în secret pentru a împiedica bănușii să distrugă probele și să submineze efectuarea justiției. Totuși, acest scop legitim nu ar putea fi îndeplinit în baza unor restricții substanțiale asupra drepturilor apărării. Prin urmare, informația esențială pentru aprecierea legalității unei detenții trebuie să fie, în mod corespunzător, pusă la dispoziția avocatului acuzatului.

De asemenea, în cauza *Tripăduș v. Republica Moldova*,²⁶⁷ Curtea a conchis că exigențele egalității armelor și ale contradictorialității care decurg din art. 5 § 4 din Convenție nu au fost respectate în speță. Reclamantul a susținut că, în cadrul ședinței de judecată din 19 iulie 2007, judecătorul de instrucție a respins cererea avocaților săi care au solicitat examinarea unui proces-verbal de percheziție. Potrivit reclamantului, această examinare le-ar fi permis avocaților săi să combată afirmația procurorului potrivit căreia el nu avea un loc de trai permanent. De asemenea, reclamantul a susținut că Curtea de Apel Chișinău a respins cererile avocaților săi privind audierea părții vătămate și examinarea materialelor cauzei – și anume, plângerea penală a părții vătămate menționate, descifrarea convorbirilor sale telefonice, documentele referitoare la percheziția domiciliului său și conținutul integral al proceselor-

²⁶⁷ Cauza *Tripăduș v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/04/2014, §§ 143-147.

verbale privind audierea martorilor, prezentate judecătorului de instrucție de către procuror în cadrul ședinței de judecată. Reclamantul a susținut că examinarea unor astfel de dovezi ar fi pus la îndoială legalitatea arestării și menținerii sale în detenție.

În acest context, Curtea a reamintit, în particular, că un proces cu privire la un recurs declarat împotriva unei detenții trebuie să fie **contradictoriu și să garanteze egalitatea de arme între părți**, adică între procuror și deținut, precum și că acuzatul arestat trebuie să aibă posibilitatea reală de a contesta materialele pe care se întemeiază acuzațiile aduse împotriva lui, deoarece persistența bănuielii rezonabile că a săvârșit o infracțiune este o condiție *sine qua non* pentru legalitatea menținerii sale în stare de arest. Această cerință poate impune instanței judecătorești competente audierea martorilor ale căror declarații sunt susceptibile, la prima vedere, să influențeze în mod decisiv legalitatea menținerii reclamantului în stare de arest (*Becciev v. Republica Moldova*, §§ 72-76, și *Țurcan v. Republica Moldova*, §§ 67-70). De asemenea, această cerință poate impune ca arestatul – sau reprezentantul său – să aibă acces la materialele dosarului de urmărire penală care au stat la baza procedurii penale inițiate împotriva lui (*Lamy v. Belgia*, hotărârea din 30 martie 1989, § 29; *Wloch v. Polonia*, § 127, *Schöps v. Germania*, § 44, *Fodale v. Italia*, § 42, și *Svipsta v. Letonia*, § 129).

Totodată, Curtea a subliniat că anterior ea a recunoscut necesitatea desfășurării unei urmăririi penale efective, ceea ce poate presupune, uneori, că o parte din informațiile colectate să fie ținute în secret pentru a evita falsificarea probelor sau împiedicarea înlăturării justiției de către suspecti. Totuși acest scop legitim nu poate justifica atingerea substanței drepturilor la apărare (*Țurcan v. Republica Moldova*, § 60).

Atunci când există probe care par să aibă *prima facie* o legătură directă cu chestiunea legalității detenției continue, pentru ca articolul 5 § 4 să fie respectat, este esențial ca instanțele judecătorești naționale să le examineze și să le evalueze (*Becciev v. Republica Moldova*, § 72; *Țurcan și Țurcan v. Republica Moldova*, § 67, *Feraru v. Republica Moldova*, § 72).

În concluzie, din conținutul hotărârilor enunțate *supra*, se observă că este dificil de a diferenția garanțiile instituite de paragrafele 3 și 4 ale art. 5 din Convenție și cele ce decurg din art. 6 din aceeași Convenție. De altfel, chiar Curtea recent a afirmat că „garanțiile *procedurale* ale art. 5 §§ 1 și 4 din Convenție erau, în esență, similare celor de la art. 6 § 1”²⁶⁸.

²⁶⁸ Cauza *Stanev v. Bulgaria*, hotărârea din 17/01/2012, § 232.

4. Dreptul la reparații

Articolul 5 § 5 din Convenție garantează **dreptul executoriu la reparația prejudiciului care a rezultat dintr-o privare de libertate aplicată în condiții contrare paragrafelor 1-4 ale aceluiași articol**. Astfel, se consideră că art. 5 § 5 este respectat în cazul în care este posibil să se acorde o despăgubire pentru privarea de libertate efectuată în condiții contrare cu paragrafele 1, 2, 3 sau 4.²⁶⁹

Pentru ca acest drept să nu fie încălcat, persoanele care au fost deținute în mod ilegal trebuie să poată să beneficieze în mod efectiv de un asemenea drept în fața jurisdicțiilor naționale.²⁷⁰ Această satisfacție efectivă a dreptului la reparație garantată de art. 5 § 5 trebuie asigurată „cu un grad suficient de certitudine”, pentru ca acest drept la reparație să poată fi exercitat până la pronunțarea hotărârii sau după pronunțarea acesteia.²⁷¹

Însă primirea unei sume cu titlu de despăgubire nu lipsește persoana de statutul de victimă, de fiecare dată este necesar de a stabili dacă s-a ținut cont, în cazul concret, de garanțiile ce izvorăsc din art. 5 (cauza *Woukam Moudefo v. Franța*, decizia din 21 ianuarie 1987). Aceste prevederi sunt aplicabile în cazul când victima probează că i s-a provocat o daună materială și morală (cauza *Wassink v. Olanda*, hotărârea din 27 septembrie 1990). Este important de a evidenția faptul că dreptul la despăgubiri prevăzut în această dispoziție constituie un drept revendicat de către cel interesat față de autoritățile naționale, așa cum este cazul pentru fiecare din drepturile precizate în titlul I al Convenției. Pe de altă parte, articolul 50 (actualul articol 41), îi conferă Curții competența de a acorda unei persoane, în anumite condiții, o *satisfacție echitabilă*. Curtea a susținut că aceste două dispoziții nu se exclud reciproc și că soluționarea plângerii în temeiul art. 5 § 5 nu împiedică Curtea să reexamineze problema respectivă în temeiul art. 50 (cauza *Brogan și alții v. Regatul Unit*, id. și *Ciulla v. Italia*, hotărârea din 22 februarie 1969).

Prin urmare, dreptul la despăgubire prevăzut de paragraful 5 presupune constatarea unei încălcări a unuia din celelalte paragrafe ale art. 5 din Convenție, fie de către o autoritate națională, fie de către instanța europeană.

²⁶⁹ Cauza *Wassink v. Olanda*, hotărârea din 27/09/1990, §38; *Houtman și Meeus v. Belgia*, hotărârea din 17/03/2009, § 43.

²⁷⁰ A se vedea, în particular, cauza *A. și alții v. Regatul Unit* [MC], id.

²⁷¹ Cauza *Stanev v. Bulgaria* [MC], hotărârea din 17/01/2012, § 182; *N.C. v. Italia* [MC], hotărârea din 18/12/2002, § 52; *Ciulla v. Italia*, hotărârea din 22/02/1989, § 44; *Sakık și Alții v. Turcia*, hotărârea din 26/11/1997, § 60; *Veretco v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2015, § 65. Pentru cauze de încălcare al art. 5 § 5, a se vedea, de asemenea, *Hristova v. Bulgaria*, hotărârea din 7/12/2006; *Bojilov v. Bulgaria*, hotărârea din 22/12/2004.

Curtea Europeană a statuat că statelor contractante nu le este interzisă condiționarea acordării unei indemnizații de dovada care trebuie adusă de către persoana interesată care a suferit un prejudiciu ca urmare a acestei încălcări, întrucât, potrivit art. 5 § 5, calitatea de victimă poate fi constatată chiar și în absența unui prejudiciu, fără a exista obligația de reparare în lipsa unui prejudiciu material sau moral care trebuie reparat. În acest sens, dispozițiile art. 5 din Convenție condiționează acest drept la reparație de necesitatea stabilirii ilegalității detenției, din perspectiva dispozițiilor art. 5 §§ 1-4, care consacră detenția legitimă.

Astfel, în cauza *Muşuc v. Republica Moldova* (hotărârea din 6 noiembrie 2007), Curtea a constatat încălcarea art. 5 § 1 (arestarea nu s-a bazat pe o bănuială rezonabilă că persoana a săvârșit o infracțiune), a art. 5 § 3 (insuficiența motivelor aduse pentru arestarea reclamantului, acestuia cerându-i-se să plătească cauțiunea și continuând să fie deținut pe motiv că nu a plătit-o), precum și a art. 5 § 4 (deoarece reclamantul și avocații acestuia nu au avut acces la materialele din dosarul penal în baza cărora instanțele de judecată au dispus arestarea preventivă a sa, precum și în ceea ce privește ingerința în dreptul reclamantului de a comunica cu avocatul său în condiții de confidențialitate), suma acordată reclamantului cu titlu de despăgubiri fiind una globală, însă cu temeieri juridice diferite, dar care se integrează dispozițiilor art. 5 din Convenție și susțin protejarea dreptului la libertate și siguranță ca drept fundamental al omului.

În general, Curtea a decis că nicio prevedere din Convenție nu-i dă acuzatului un drept la reparație pentru detenția provizorie legală, nici chiar în ipoteza încetării urmăririi penale pornite împotriva persoanei (cauza *Nolkenbockhoff v. Germania*, hotărârea din 25 august 1987, §36).

Dimpotrivă, în cauza *Veretco v. Republica Moldova*,²⁷² Curtea a decis că paragraful 5 este aplicabil în speță având în vedere că a constatat o încălcare a paragrafului 4 din art. 5 din Convenție, deoarece atât instanța de fond, cât și instanța de apel nu și-au motivat deciziile de refuz al accesului reclamantului și al avocatului său la materialele cauzei, reclamantul fiind în imposibilitatea de a contesta motivele arestării sale. În acest sens, Curtea a analizat dacă reclamantul avea la nivel național un drept executoriu la repararea prejudiciilor și a constatat că din legislația în materie nu rezultă că reclamantul ar avea un remediu în acest sens, nici până la pronunțarea hotărârii, nici după pronunțarea acesteia, deoarece instanța de judecată nu îl va achita definitiv pe toate capetele de acuzare.

Într-o altă cauză, *Cristina Boicenco v. Republica Moldova*²⁷³, Curtea a reținut că reclamanta a făcut uz de posibilitățile oferite de Codul civil pentru a

²⁷² Cauza *Veretco v. Republica Moldova*, id., §§ 66-68.

²⁷³ Cauza *Cristina Boicenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/09/2011, §§ 42-44.

obține reparații pentru prejudiciul suferit ca urmare a detenției sale și că, în conformitate cu această procedură, reclamanta a obținut recunoașterea ilegalității detenției sale potrivit legislației naționale și recunoașterea implicită a încălcării articolului 5 § 1 din Convenție. Totuși singura chestiune care a rămas problematică în această cauză a fost **mărimea compensației acordate** reclamantei cu titlu de prejudiciu moral de către Judecătoria Vulcănești, ca urmare a constatării ilegalității detenției sale, și anume suma echivalentă cu 478 EUR. Chiar dacă perioada de detenție – unsprezece zile – poate părea scurtă, această sumă **este considerabil mai mică decât cea acordată de către Curte în cauzele similare în care s-a constatat încălcarea art. 5 din Convenție** (cauzele *Hyde Park și alții (nr. 4) v. Republica Moldova*, *Leva v. Republica Moldova* și *Ganea v. Republica Moldova*). Curtea a reiterat faptul că detenția ilegală a unei persoane reprezintă o negare totală a garanțiilor fundamentale prevăzute de articolul 5 din Convenție și o încălcare extrem de gravă a acestei prevederi. Neînregistrarea unor date, cum ar fi data și ora arestului, locul detenției, numele persoanei deținute și motivele detenției, precum și identitatea persoanei oficiale responsabile reprezintă o încălcare a cerințelor privind legalitatea detenției prevăzute de articolul 5 din Convenție (*Kurt v. Turcia*, hotărârea din 25 mai 1998, § 125 și *Çakıcı v. Turcia* [MC], hotărârea din 8 iulie 1999, §§ 104 și 105). În acest context, reclamanta nu și-a pierdut statutul de victimă, în special din cauza mărimii mici a compensației. Curtea a conchis că a fost încălcat art. 5 §§ 1 și 5 din Convenție.

5. Recomandări

1. Articolul 5 din Convenție garantează dreptul la libertate individuală și siguranță. Acest drept nu este unul absolut: privarea de libertate individuală este posibilă doar în condițiile și limitele prevăzute de lege.

2. Privarea de libertate trebuie să respecte condițiile de fond: ea trebuie să fie legală, adică aplicată pentru unul din motivele enumerate la art. 5 și cu respectarea dreptului intern. Astfel, la adoptarea hotărârii privind aplicarea măsurii preventive sub formă de arest preventiv, instanța de judecată trebuie să aplice standardele impuse de Convenție. Ea trebuie să constate legalitatea detenției; existența unei bănuieli rezonabile; prezența unui risc; necesitatea aplicării detenției și, în sfârșit, posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției.

3. Privarea de libertate trebuie să fie conformă cu scopul urmărit de art. 5: protejarea persoanelor împotriva unei lipsiri arbitrare de libertate. În plus, privarea de libertate trebuie să respecte anumite garanții procedurale pentru a nu fi contrară art. 5 din Convenție. Prin urmare, obligația de a demonstra că fiecare perioadă de detenție este justificată le revine autorităților.

4. Instanța de judecată trebuie să aibă în vedere că persoana lipsită de libertate are dreptul de a contesta în instanță legalitatea măsurii și de a obține punerea sa în libertate dacă detenția este ilegală. Totuși, pentru a-și putea exercita acest drept, persoana trebuie să aibă acces la documentele din dosarul de urmărire penală care au justificat privarea sa de libertate și nu doar la documentele procedurale.

5. Instanța de judecată trebuie să respecte cu strictețe prevederile art. 25 din Constituția Republicii Moldova, care garantează că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. Astfel, reținerea nu poate depăși 72 de ore, iar arestarea se face în temeiul unui mandat emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Fiecare prelungire a duratei arestării preventive nu poate depăși 30 de zile, atât în etapa urmăririi penale, cât și în etapa judecării cauzei.²⁷⁴

Termenul arestării poate fi prelungit numai de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni. Arestul preventiv poate fi aplicat pentru o perioadă **totală** de cel mult 12 luni, care include atât etapa urmăririi penale, cât și etapa judiciară, până la emiterea încheierii judecătorești prin care persoana este eliberată din arest sau momentul pronunțării sentinței de către instanța de fond. Termenul arestului preventiv include timpul în care persoana: (1) a fost reținută și s-a aflat în arest preventiv; (2) s-a aflat în arest la domiciliu; (3) s-a aflat într-o instituție medicală, prin decizia instanței de judecată, pentru expertiză în condiții de staționar, precum și la tratament, ca urmare a aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical. Termenul arestului preventiv curge din momentul reținerii, iar în cazul în care persoana nu a fost reținută, din momentul punerii efective în aplicare a mandatului de arest preventiv.

Termenul de 12 luni se referă la aceeași faptă penală pentru care persoana a fost plasată în arest preventiv, indiferent de eventuala recalificare ulterioară a infracțiunii. (Această teză nu este aplicabilă în cauzele penale care vizează o altă faptă.²⁷⁵). Orice detenție care depășește termenul total de 12 luni aplicat pentru comiterea aceleiași fapte, indiferent de eventualele recalificări ulterioare ale infracțiunii, este contrară Constituției și, prin urmare, este ilegală.²⁷⁶

²⁷⁴ A se vedea Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală.

²⁷⁵ A se vedea Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 29.04.2016 privind modul de executare a Hotărârii Curții Constituționale nr.3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv).

²⁷⁶ A se vedea Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală.

Articolul 6

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

Art. 6 din Convenție consacră dreptul la un proces echitabil și are următorul conținut:

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărâ fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, mai ales, dreptul:

- a. să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa;*
- b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;*
- c. să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;*
- d. să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;*
- e. să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.”*

1. Considerații generale

Ca o garanție a respectării drepturilor omului, Convenția europeană a drepturilor omului prevede la art. 6 dreptul persoanei la un proces echitabil. Din textul articolului reiese că acest drept acoperă un domeniu foarte larg și include mai multe elemente: accesul liber la justiție în materie civilă și penală; examinarea cauzei în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil; examinarea cauzei de către un tribunal independent, imparțial și

stabilit prin lege; publicitatea pronunțării hotărârilor judecătorești; prezumția nevinovăției; dreptul persoanei acuzate de a fi informată despre natura acuzației sale, de a beneficia de înlesnirile necesare apărării, de a avea un apărător, de a fi asistat de un interpret, dreptul la contradictorialitatea procesului penal și egalitatea armelor în cadrul acestuia etc. În cele ce urmează, vor fi analizate aspectele esențiale ale dreptului în cauză, aspecte formulate în baza unei jurisprudențe bine stabilite a forului european de la Strasbourg.

Remarcăm faptul că, în privința Republicii Moldova, au fost adoptate, până la 1.01.2016, 150 de hotărâri pe marginea fondului, dintre care 118 în cazul dreptului la un proces echitabil, 11 referitoare la durata procedurilor și 21 în materie de neexecutare.

1.1. Noțiunea de tribunal în sensul Convenției

Conform art. 6, orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.

Din jurisprudența Curții reiese că prin tribunal nu se are în vedere întotdeauna o instanță de tip clasic, integrată în structurile judecătorești ordinare ale unei țări. Există posibilitatea ca instanța să fi fost instituită pentru a aborda chestiuni care țin de un anumit domeniu, pe care este posibil să le examineze în mod adecvat în afara sistemului judiciar obișnuit. Importantă este respectarea garanțiilor procedurale și substanțiale în acest context. Un organ care soluționează o serie de cazuri specifice poate fi considerat tribunal în sensul Convenției atât timp cât respectă garanțiile art. 6. Astfel, în cauza *Lithgow și alții v. Regatul Unit*²⁷⁷, reclamantii au afirmat că instanța de arbitraj nu este un tribunal prevăzut de lege, însă Marea Cameră a Curții nu a constatat o încălcare a art. 6 § 1, notând că tribunalul în discuție a fost instituit prin lege. În cauza *Van de Hurk v. Olanda*²⁷⁸, Curtea a constatat că competența de a pronunța o decizie obligatorie, care nu poate fi modificată de o autoritate nejudiciară, în detrimentul unei părți individuale este inerentă noțiunii de „tribunal”. Astfel, în jurisprudența Curții constituie tribunale mai multe organisme atipice: autoritatea regională responsabilă de tranzacțiile imobiliare²⁷⁹, biroul responsabil pentru despăgubirea victimelor infracțiunilor²⁸⁰, comitetul învestit pentru soluționarea disputelor forestiere²⁸¹.

²⁷⁷ Cauza *Lithgow și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 08/07/1986.

²⁷⁸ Cauza *Van de Hurk v. Olanda*, hotărârea din 19/04/1994.

²⁷⁹ Cauza *Sramek v. Austria*, hotărârea din 22/10/1984.

²⁸⁰ Cauza *Rolf Gustafson v. Suedia*, hotărârea din 1/07/1997.

²⁸¹ Cauza *Argyrou și alții v. Grecia*, hotărârea din 15/01/2009, definitivă din 15/04/2009.

Important este ca tribunalul să îndeplinească și alte condiții – să fie independent și imparțial. Independența presupune două laturi, și anume: independența instanțelor și independența judecătorului. Independența instanțelor presupune ca sistemul instanțelor de judecată să nu facă parte și să nu fie subordonat puterii executive sau legislative. Imparțialitatea reprezintă garanția încrederii persoanelor în judecători și în instituțiile în care aceștia își desfășoară activitatea, prin înfăptuirea justiției.

1.2. Accesul la un tribunal

În speța *Bellet v. Franța*²⁸², Curtea a stabilit că dreptul de acces la un tribunal trebuie să fie unul *concret și efectiv*. Eficiența dreptului de acces impune ca persoana să beneficieze de posibilitatea clară și concretă de a contesta un act care constituie o ingerință în drepturile sale. Legislația referitoare la formalitățile și termenele care trebuie respectate pentru a formula o cerere vizează asigurarea unei bune-administrații a justiției și, în special, respectarea principiului securității raporturilor juridice. Astfel, normele în cauză, dar și aplicarea lor nu trebuie să împiedice justițiabilii să utilizeze o cale de atac disponibilă.

Conținutul dreptului de acces la un tribunal în domeniul civil și în cel penal nu este identic. Astfel, dacă în materie civilă conținutul dreptului de acces la un tribunal ridică mai puține probleme referitoare la încadrarea unei anumite situații în sfera de protecție a art. 6 sub aspect civil, în materie penală Curtea a arătat că primul alineat al art. 6 nu-i acordă victimei unei infracțiuni vreun drept de a declanșa proceduri penale împotriva autorului acesteia și nicio obligație a autorităților de începere a urmăririi penale sau de trimitere în judecată. Totodată, această dispoziție nu poate fi interpretată ca îndreptățind persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni să ceară continuarea procedurilor până la pronunțarea unei hotărâri de către o instanță, în conformitate cu cerințele art. 6. Singurul lucru pe care îl cere această normă în materie penală este că, ori de câte ori se face o constatare cu privire la existența vinovăției unei persoane, această constatare să fie făcută de o instanță care respectă garanțiile procesului echitabil. O situație specială în acest context reprezintă domeniul contravențiilor administrative și incidența articolului 6 în cazul plângerilor formulate în cadrul dosarelor administrative, sub aspect penal. Precum vom vedea în continuare, jurisprudența Curții nu lasă loc de interpretări la acest subiect, prescriind clar că sancțiunile contravenționale se încadrează adesea în domeniul penal și trebuie aplicate în conformitate cu exigențele impuse de articolul 6.

²⁸² Cauza *Bellet v. Franța*, hotărârea din 04/12/1995.

1.3. Limitările dreptului de acces la un tribunal

În cauza de referință în materia accesului la un tribunal, *Golder v. Regatul Unit*²⁸³, Curtea a subliniat că dreptul de acces la un tribunal nu este unul absolut, existând limitări implicite. Este cazul condițiilor de admisibilitate a unui recurs, pentru că prin însăși natura sa, recursul trebuie reglementat de către stat, care se bucură în această privință de o anumită marjă de apreciere.

Caracterul concret și efectiv al accesului la justiție poate fi limitat în unele cazuri de:

- costul prohibitiv al procedurilor în raport cu capacitatea financiară a reclamantului (taxa de stat);
- probleme privind termenele aplicabile în cazul anumitor proceduri (prescripția extinctivă, termenele de atac);
- existența unor bariere procedurale care împiedică sau limitează posibilitățile de a sesiza o instanță (procedura prealabilă, somația).

Totuși aceste limitări nu pot restrânge accesul liber al unei persoane într-un asemenea mod sau până la punctul în care să fie afectată însăși esența dreptului de acces la un tribunal. Limitările nu sunt în concordanță cu prevederile art. 6 § 1 din Convenție decât dacă urmăresc un „scop legitim” și dacă există un „raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat”. Astfel, în cazul în care accesul la instanță este restricționat prin lege sau în fapt, Curtea trebuie să examineze dacă restricția atinge esența dreptului și, în special, dacă urmărește un scop legitim și dacă există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit. În circumstanțele în care restricția este compatibilă cu principiile prestabilite, nu se constată o încălcare a art. 6.

1.4. Durata procedurilor

Impunându-le statelor respectarea unui „termen rezonabil de examinare a cauzei”, Convenția subliniază că justiția nu trebuie făcută cu întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea și credibilitatea sa. Art. 6 § 1 obligă statele contractante să-și organizeze sistemele juridice astfel încât să îndeplinească această dispoziție. Jurisdicția europeană a reafirmat în mod repetat că este important ca justiția să fie administrată fără întârzieri care i-ar compromite eficacitatea și credibilitatea. Deși diferite întârzieri nu pot fi, în sine, condamnabile, acumulate și combinate, ele pot sta la baza unei depășiri a termenului rezonabil. O întârziere într-o anumită etapă procedurală poate fi tolerată, cu condiția ca durata totală a procedurii să nu fie excesivă. În practica Curții nu sunt acceptate perioadele lungi de pauză, fără nicio explicație plauzibilă.

²⁸³ Cauza *Golder v. Regatul Unit*, hotărârea din 21/02/1975.

Caracterul rezonabil al duratei unei proceduri în temeiul art. 6 § 1 trebuie apreciat în funcție de circumstanțele fiecărei cauze, ceea ce presupune o evaluare globală. Caracterul rezonabil al duratei procedurii se apreciază cu ajutorul criteriilor consacrate de jurisprudența Curții, cum sunt: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului, comportamentul autorităților competente și miza litigiului pentru partea interesată. Curtea a accentuat de nenumărate ori că art. 6 § 1 le impune statelor contractante obligația pozitivă de a-și organiza propriile sisteme de drept, astfel încât acestea să răspundă tuturor exigențelor Convenției, inclusiv obligația de a soluționa orice litigiu într-un termen rezonabil. Mecanismele alese de stat pentru a se conforma acestei condiții, prin majorarea numărului judecătorilor, prin instituirea termenelor stricte sau prin alte metode, rămân la discreția lui. Dacă acesta admite desfășurarea procedurilor cu depășirea termenului rezonabil prescris de art. 6, fără a efectua anumite acțiuni pentru urgentarea lor, el va fi găsit răspunzător pentru tergiversarea produsă.

Așa cum vom vedea în continuare, în cadrul analizei jurisprudenței Curții împotriva Republicii Moldova, criteriile în cauză sunt în permanență evaluate ori de câte ori se pune problema nerespectării termenului rezonabil de examinare a cauzei. În acest context, analizând practica Curții, prevederile legislației naționale și jurisprudența internă, poate fi observat faptul că nu doar justițiabilul, care are calitatea de reclamant la nivel național, poate pretinde încălcarea art. 6 sub aspectul rezonabilității termenului, ci și alte persoane antrenate în proces – reclamatul, intervenienții principali și cei accesorii. Motivul în acest context este acela că dosarul care a vizat o anumită persoană este tergiversat nemotivat, calitatea procedurală a subiectului care se plânge de încălcarea termenului rezonabil de examinare a respectivei cauze neavând vreo relevanță.

1.5. Aspectul civil

În speța *James și alții c. Regatului Unit*²⁸⁴, Curtea a precizat că aplicabilitatea art. 6 § 1 în materie civilă depinde, în primul rând, de existența unui „litigiu”. În plus, acesta trebuie să se refere la „drepturi și obligații” despre care se poate afirma, cel puțin în mod întemeiat, că sunt recunoscute în dreptul intern. În cele din urmă, aceste „drepturi și obligații” trebuie să aibă un „caracter civil” în sensul Convenției, deși art. 6 nu le conferă, în sine, niciun conținut material specific în ordinea juridică a statelor contractante.

Curtea a arătat că, pentru ca art. 6 § 1 să fie incident sub aspect civil, trebuie îndeplinite mai multe condiții, și anume:

²⁸⁴ Cauza *James și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 21/02/1986.

a) să existe o contestație cu privire la un drept ce poate fi revendicat și pus în valoare pe calea unei acțiuni în justiție în sistemul de drept intern;

b) contestația să fie reală și serioasă – ea poate să privească atât existența dreptului, cât și întinderea sau modurile în care se exercită acesta;

c) rezultatul procedurii să fie direct și determinant cu privire la existența dreptului.

Aplicarea primului alineat al art. 6 în materie civilă este guvernată de două principii generale – contestațiile care au un obiect patrimonial vor avea caracter civil și art. 6 nu va fi aplicabil atunci când autoritățile publice își exercită puterea discreționară. Vor avea astfel caracter civil în sensul art. 6 din Convenție litigiile existente între persoane private referitoare la dreptul contractelor, dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul muncii sau răspunderea civilă delictuală, contestațiile privind dreptul de proprietate, procedurile de expropriere și confiscare. În privința litigiilor de natură fiscală, în principiu acestea nu intră în sfera de reglementare a art.6. Această jurisprudență stabilită anterior de Comisie a fost confirmată de Curte în cauzele *Schouten și Meldrum v. Olanda*²⁸⁵ și *Ferrazzini v. Italia*²⁸⁶, în care s-a arătat că sunt excluse din câmpul de aplicare al art. 6 obligațiile care rezultă din legislația fiscală sau care fac parte din obligațiile civice firești pentru o societate democratică, cu excepția situației în care procedurile fiscale îmbracă un caracter penal sau vizează sancțiuni drastice precum retragerea licenței ori lichidarea persoanei juridice, soldate cu stoparea/terminarea activității acesteia, sancțiuni ale căror proporționalitate va fi examinată de Curte pe terenul art. 1 Protocol nr. 1 la Convenție. De asemenea, sunt excluse din competența Curții cauzele cu privire la imigrare, acordarea azilului și expulzare.

Potrivit hotărârii *Vilho Eskelinen și alții v. Finlanda*²⁸⁷, litigiile privind funcționarii publici nu intră sub incidența art. 6 atunci când sunt îndeplinite două criterii: dreptul intern a exclus în mod expres accesul la o instanță pentru postul sau categoria de salariați în cauză; această derogare se bazează pe motive obiective legate de interesul statului. Dacă analizăm această situație prin prisma sistemului de drept național, trebuie să specificăm că litigiile cu privire la reintegrarea în serviciu și achitarea drepturilor salariale și a drepturilor aferente nu sunt excluse din sfera art. 6 din Convenție și se bucură de protecția acordată sub aspect civil.

În cele din urmă, drepturile politice, precum dreptul de a candida și dreptul unei persoane de a-și continua mandatul, dreptul unui partid politic de a

²⁸⁵ Cauza *Schouten și Meldrum v. Olanda*, hotărârea din 09/12/1994.

²⁸⁶ Cauza *Ferrazzini v. Italia*, hotărârea din 12/07/2001.

²⁸⁷ Cauza *Vilho Eskelinen și alții v. Finlanda*, hotărârea din 19/04/2007.

se angaja în activități politice și dreptul la pensie al unui fost deputat, nu pot fi considerate drepturi civile în sensul art. 6 § 1, cu excepția situației în care acest din urmă drept ridică probleme în baza art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție (dreptul la proprietate).

1.6. Aspectul penal

Conceptul de *acuzatie* trebuie interpretat în sensul Convenției și poate fi definit ca notificarea oficială dată unei persoane fizice de către autoritatea competentă în cazul comiterii de către aceasta a unei infracțiuni²⁸⁸. Curtea a statuat, de asemenea, că o persoană aflată în custodia poliției, căreia i-a fost cerut să depună un jurământ înainte de a fi audiată în calitate de martor, devenise deja subiectul unei acuzații penale și avusese dreptul la tăcere²⁸⁹.

Punctul de plecare pentru evaluarea aplicabilității aspectului penal al art. 6 al Convenției se bazează pe criteriile prezentate în speța *Engel și alții v. Olanda*²⁹⁰: (1) clasificarea în dreptul intern; (2) natura infracțiunii; (3) gravitatea pedepsei pe care persoana în cauză ar suporta-o.

Primul criteriu este de o semnificație relativă și servește doar ca un punct de plecare. În cazul în care dreptul intern clasifică o faptă drept infracțiune, atunci acest fapt va fi decisiv. În caz contrar, Curtea va examina realitatea de fond a procedurii în cauză.

La evaluarea celui de-al doilea criteriu, care este considerat mai important, pot fi luați în considerare următorii factori:

- dacă norma juridică în cauză este îndreptată exclusiv asupra unui anumit grup sau are un caracter obligatoriu general;
- dacă procedurile sunt instituite de către un organ public cu competența punerii în aplicare a legii;
- dacă norma juridică are un caracter represiv sau de intimidare;
- dacă impunerea sancțiunii depinde de constatarea vinovăției;
- modul în care sunt clasificate procedurile în alte state-membre ale Consiliului European.

Al treilea criteriu este determinat prin referire la pedeapsa maximă posibilă prevăzută de legea relevantă.

Sub incidența art. 6 pot cădea cazuri care țin de domeniul administrativ/contravențional:

- infracțiunile de trafic rutier pasibile de amenzi sau restricții de conducere, cum ar fi punctele de penalizare sau de descalificare;
- infracțiunile minore în cazul tulburării ordinii publice;

²⁸⁸ Cauza *Deweert v. Belgia*, hotărârea din 27/02/1980.

²⁸⁹ Cauza *Brusco v. Franța*, hotărârea din 14/10/2010, definitivă din 14/01/2011.

²⁹⁰ Cauza *Engel și alții v. Olanda*, hotărârea din 8/06/1976.

- infracțiunile împotriva legislației sociale;
- contravențiile administrative în cazul distribuirii materialelor care promovează ura etnică, acțiune pasibilă de un avertisment administrativ și confiscarea publicației în cauză, ș.a.

Art. 6 § 2 garantează *prezumția de nevinovăție*. Astfel, la examinarea unei cauze penale, membrii unui tribunal nu trebuie să pornească de la ideea preconcepută că cel trimis în judecată a comis actul incriminat. Sarcina probei îi revine acuzării, iar cel acuzat beneficiază de orice dubiu în favoarea sa. Acuzarea este cea care trebuie să-i indice persoanei acuzate faptele care i se impută, pentru ca, astfel, ea să fie aptă să-și pregătească apărarea în consecință. Acuzarea trebuie să ofere suficiente probe care să fundamenteze o eventuală declarație de culpabilitate.

Principiul prezumției de nevinovăție protejează persoana acuzată de săvârșirea unei fapte penale împotriva unui verdict de culpabilitate ce nu a fost stabilit pe cale judiciară și privește ansamblul procedurii penale litigioase, fiind inclus aici și modul de administrare a probelor. Presumția poate fi deci încălcată atunci când, în cadrul unei proceduri, expertul desemnat pentru a face aprecieri de specialitate s-ar pronunța cu privire la vinovăția acuzatului. În acest context, opiniile acuzatoare, pronunțate de către persoane cu demnitate publică sau funcționari publici din domeniul aferent înfăptuirii justiției pot ridica, de asemenea, probleme în cazul art. 6 § 2 din Convenție.

Cerințele prevăzute la art. 6 § 3 privind **dreptul la apărare** trebuie privite ca aspecte particulare ale dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 6 § 1 din Convenție.

Garanțiile specifice prevăzute la art. 6 § 3 exemplifică noțiunea de proces echitabil în cazul situațiilor procedurale tipice care apar în cauzele penale, dar scopul lor în sine este întotdeauna să asigure/să contribuie la asigurarea corectitudinii procedurilor penale în întregul lor. Prin urmare, garanțiile prevăzute de art. 6 § 3 nu sunt un scop în sine. Ele trebuie să fie interpretate în mod corespunzător în lumina funcției pe care o au, în contextul general al procedurii.

2. Dreptul la un proces echitabil: latura civilă

2.1. Neexecutarea/executarea întârziată a hotărârilor judecătorești

În cauza de referință *Prodan v. Republica Moldova*²⁹¹, care a marcat o lungă serie de condamnări ale statului nostru în materia neexecutării hotărârilor judecătorești definitive și/sau irevocabile, reclamanta a pretins că neexecutarea hotărârilor pronunțate în favoarea sa i-a încălcat dreptul garantat de art. 6 § 1 din Convenție.

²⁹¹ Cauza *Prodan v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/05/2004, definitivă din 10/11/2004, § 53.

Analizând circumstanțele cauzei, Curtea a reiterat cu titlu de principiu general că art. 6 § 1 îi asigură oricărei persoane dreptul de a înainta orice pretenție cu privire la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil în fața unui tribunal; în acest fel, el include „dreptul la o instanță”, adică dreptul de a institui proceduri în fața instanțelor judecătorești în litigii civile. Totuși acest drept ar fi iluzoriu dacă sistemul de drept al unui stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească irevocabilă și obligatorie să rămână neexecutată în detrimentul unei părți. Ar fi de neconceput ca art. 6 § 1 să descrie în detaliu garanțiile procedurale oferite părților aflate în litigiu – proceduri care sunt echitabile, publice și prompte – fără a proteja executarea hotărârilor judecătorești. Să interpretezi art. 6 ca referindu-se în exclusivitate la accesul la o instanță și îndeplinirea procedurilor ar putea conduce la situații incompatibile cu principiul preeminenței dreptului, pe care statele contractante și-au asumat angajamentul să-l respecte atunci când au ratificat Convenția. Executarea unei hotărâri pronunțate de o instanță trebuie considerată, prin urmare, ca o parte integrantă a procesului în sensul art. 6”.

Mai mult, forul european a specificat că „o autoritate statală nu poate invoca lipsa fondurilor și a spațiului locativ alternativ ca scuză pentru neexecutarea unei hotărâri. Or, întârzierea în executarea unei hotărâri ar putea fi justificată de circumstanțe speciale, dar întârzierea nu poate prejudicia însăși esența dreptului protejat conform art. 6 § 1 al Convenției. În această cauză, reclamanul nu trebuia împiedicat să beneficieze de victoria obținută în litigiu.”

În speță, Curtea a notat că prima hotărâre a Judecătoriei Centru din mun. Chișinău din 14 martie 1997 a rămas neexecutată timp de **29 de luni**, iar a doua timp de **63 de luni**. Hotărârea din 3 octombrie 2000 a rămas neexecutată timp de **22 de luni**, fiind executată doar după ce prezenta plângere a fost comunicată Guvernului.

În concluzie, Curtea a considerat că prin omisiunea de durată de a lua măsurile necesare pentru executarea hotărârilor judecătorești irevocabile în această cauză, autoritățile moldovenești au privat lipsit de efecte prevederile art. 6 § 1 din Convenție, existând astfel o încălcare a acestui articol de către statul reclamat.

Considerente similare au fost expuse în cauza *Sîrbu și alții v. Republica Moldova*²⁹², în care reclamanții s-au plâns de refuzul autorităților de a executa hotărârile Judecătoriei Centru din mun. Chișinău din 1 și 18 august 1997. Curtea a notat că hotărârile în discuție au rămas neexecutate timp de mai mult de **5 ani și jumătate** (până la 15 mai 2003, după ce cauzele au fost comunicate Guvernului de către Curte). În asemenea circumstanțe, Curtea a

²⁹² Cauza *Sîrbu și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/06/2004, definitivă din 10/11/2004.

stabilit că eșecul autorităților naționale de a lua măsurile necesare pentru executarea hotărârilor irevocabile în această cauză echivalează cu o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție, în privința executării hotărârii judecătorești.

În speța ulterioară *Popov v. Republica Moldova (nr.1)*²⁹³, reclamantul s-a plâns în baza articolelor 6 § 1 și 13 ale Convenției de refuzul autorităților de a executa o hotărâre a Judecătoriei Centru din mun. Chișinău din 5 noiembrie 1997, susținând că nu a avut la dispoziție un remediu efectiv național împotriva neexecutării hotărârii. La rândul său, Guvernul nu a prezentat observații cu privire la fondul acestor pretenții. Curtea a reiterat principiile generale enunțate în cauza *Prodan* și a subliniat că, deși hotărârea din 5 noiembrie 1997 a făcut obiectul procedurii de revizuire care a culminat cu decizia de a redeschide procedurile, acest fapt nu pune la îndoială caracterul irevocabil al hotărârii rămase neexecutate timp de aproape **7 ani**, până la finalizarea procedurii de revizuire. Prin urmare, a existat o încălcare a art. 6 § 1 al Convenției. În acest context, trebuie menționat faptul că forul european nu a considerat necesar să se pronunțe în privința pretenției înaintate în baza art. 13 din Convenție, pentru că „art. 6 § 1 este *lex specialis* în materie de neexecutare, iar cerințele art. 13, în acest context, sunt absorbite de cele ale art. 6 § 1”.

După cum vom vedea în continuare la Capitolul referitor la art. 13, această opinie a Curții a suferit modificări conceptuale, stabilindu-se ulterior că art. 13 poate fi invocat și analizat separat de art. 6.

O altă situație privind neexecutarea a fost examinată în cauza *Daniliuc v. Republica Moldova*²⁹⁴, unde Curtea a constatat că „faptul casării unei hotărâri irevocabile nu exclude răspunderea statului pentru neexecutarea anterioară a hotărârii într-un termen rezonabil și, prin urmare, nu a fost pus la îndoială caracterul irevocabil al hotărârii în cauză”. Deoarece Guvernul nu a prezentat niciun temei pentru a distinge această cauză, nu s-a considerat că este nevoie de o abordare diferită de cea din hotărârea *Popov*. Astfel, întrucât Guvernul nu a prezentat niciun motiv plauzibil pentru justificarea perioadelor lungi de întârziere în executarea hotărârii judecătorești, iar Curtea nu a găsit justificări pentru întârzierile constatate, a existat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

În speța ulterioară *Vitan v. Republica Moldova*²⁹⁵, reclamantul a susținut că neexecutarea hotărârilor judecătorești definitive, pronunțate în favoarea sa, i-a încălcat drepturile garantate de art. 6 § 1 și art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție. La rândul său, Guvernul a susținut că, având în vedere faptul că hotărâ-

²⁹³ Cauza *Popov v. Republica Moldova (nr. 1)*, hotărârea din 18/01/2005, definitivă din 18/04/2005.

²⁹⁴ Cauza *Daniliuc v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/10/2005, definitivă din 18/01/2006, § 39.

²⁹⁵ Cauza *Vitan v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/10/2007, definitivă din 16/01/2008, § 24-25.

rile judecătorești au fost executate pe 5 septembrie 2003, nu a avut loc nicio încălcare a drepturilor reclamantului. Mai mult, dat fiind faptul că debitorul era o companie privată, statul a luat toate măsurile necesare în vederea executării hotărârilor judecătorești într-un termen rezonabil.

În ceea ce privește argumentul Guvernului potrivit căruia debitorul era o companie privată, Curtea a reamintit că „răspunderea statului pentru executarea unei hotărâri judecătorești pronunțate împotriva unei companii private nu se extinde mai departe de implicarea organelor de stat în procedurile de executare”. În plus, „statul are obligația pozitivă de a organiza un sistem de executare al hotărârilor judecătorești efectiv atât în drept, cât și în practică și care să asigure executarea acestora fără întârzieri inoportune”.

Curtea a notat că reclamantul i-a solicitat instanței de judecată să expedieze titlul executoriu unui executor judecătoresc în luna mai a anului 2000, însă acesta a fost expedit cu doi ani mai târziu, pe 17 mai 2002. Guvernul nu a explicat această întârziere. De asemenea, după ce cererea Ministerului Justiției i-a fost expedită instanței de judecată la 8 mai 2002, „executorul judecătoresc nu a întreprins nicio măsură efectivă în vederea executării hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea reclamantului”. Din acest motiv, hotărârea judecătorească definitivă din 25 aprilie 2000 și hotărârea suplimentară din 24 noiembrie 2000 au rămas neexecutate timp de aproape **40 de luni** și, respectiv, **34 de luni**. Curtea a reiterat că a constatat o încălcare în cauze, în care perioadele de neexecutare erau mult mai scurte decât în cauza în discuție, prin urmare nu a fost de acord cu Guvernul că hotărârile judecătorești enunțate au fost executate într-un termen rezonabil.

Speța *Bulava v. Republica Moldova*²⁹⁶ a vizat executarea întârziată a hotărârilor judecătorești adoptate în litigii de muncă. În această materie, Curtea a reiterat că „procedurile privind reintegrarea la locul de muncă sunt de o „importanță crucială” pentru reclamanți și că, de fapt, ele trebuie examinate cu „promptitudine”; această cerință este bine-stabilită în statele în care dreptul intern prevede că toate cauzele de acest tip trebuie soluționate cu o celeritate deosebită. Acest fapt are o deosebită relevanță în situațiile în care a fost pronunțată o hotărâre judecătorească, iar autoritățile trebuie doar să o execute”. Curtea a mai notat că dificultățile specifice pe care le întâmpină persoana când este privată în mod ilegal de salariu, chiar pentru o perioadă scurtă de timp, au fost avute în vedere de către legislatorul național în textul Codului de procedură civilă, care cere ca hotărârile judecătorești privind reintegrarea în serviciu și plata unei părți a salariului să devină executorii de îndată.

²⁹⁶ Cauza *Bulava v. Republica Moldova*, hotărârea din 08/01/2008, definitivă din 08.04.2008, § 33.

În speță, s-a notat că hotărârile judecătorești definitive pronunțate în privința Elenei Bulava au fost adoptate la 26 martie și 29 septembrie 2003, 22 martie 2004, 29 martie 2004, 15 iulie 2004 și 13 septembrie 2004. Având în vedere că aceste hotărâri au fost executate în întregime la 29 aprilie 2005, perioadele de neexecutare fuseseră de **25 de luni și 3 zile, 19 luni, 13 luni și 7 zile, 13 luni, 9 luni și 14 zile** și, respectiv, **7 luni și 16 zile**. Hotărârile judecătorești definitive pronunțate în privința lui Nicolai Bulava au fost adoptate la 10 iulie 2003, 26 aprilie 2004 și 13 septembrie 2004. Prin urmare, perioadele de neexecutare fuseseră de **21 de luni și 19 zile, 12 luni și 3 zile** și, respectiv, **7 luni și 16 zile**. În asemenea împrejurări, Curtea a conchis că neexecutarea într-un termen rezonabil a hotărârilor judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamanților constituie o încălcare a art. 6 § 1 și a art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, fiind constatate încălcări ale respectivelor articole în numeroase cauze anterioare cu circumstanțe similare privind întârzierile în executarea hotărârilor judecătorești definitive.

În cauza *Cebotari v. Republica Moldova*²⁹⁷, reclamanții au pretins că, prin neexecutarea în întregime a hotărârii judecătorești definitive pronunțate în favoarea lor, le-au fost încălcate drepturile garantate de art. 6 § 1 din Convenție. Guvernul reclamat a susținut, la rîndul său, că autoritățile naționale și-au îndeplinit toate obligațiile pozitive puse în sarcina lor pentru a asigura executarea hotărârii judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamanților. Totodată, guvernul a susținut că compania debitoare a intrat în insolvență și că statul nu mai putea să-și îndeplinească obligațiile față de reclamanți, pentru că nu deținea acțiuni și nu participase sub o altă formă în această companie, prin urmare, nu putea fi ținut responsabil pentru datoriile acesteia.

Curtea a constatat că „singura ei sarcină este să analizeze dacă măsurile aplicate de către autoritățile moldovenești în această cauză au fost adecvate și suficiente. În cauze similare cu aceasta, în care se cer acțiuni de la un debitor persoană privată, statul, în calitate de reprezentant al forței publice, trebuie să acționeze în mod diligent pentru a asista creditorul în executarea hotărârii judecătorești”. În primul rînd, s-a notat că compania debitoare a intrat în insolvență la 5 septembrie 2003, Guvernul considerînd că acesta este un argument important pentru executor care să justifice neexecutarea hotărârii judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamanților. Având în vedere considerentele privind răspunderea statului pentru acțiunile sau omisiunile persoanelor private, Curtea a constatat că, în perioada 13 iunie 2002 și 11 martie 2004, executorul nu a întreprins măsuri pentru executarea hotărârii pronunțate în

²⁹⁷ Cauza *Cebotari și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/01/2009, definitivă din 27/04/2009, § 40.

favoarea reclamanților, fapt recunoscut de instanțele naționale. Însă Curtea a specificat că chiar dacă instanțele judecătorești naționale au constatat răspunderea executorului pentru întârzierea în executare, acestea nu au acordat vreun remediu sau vreo reparație pentru inacțiunea sa. În continuare, s-a subliniat că argumentul Guvernului privind imposibilitatea executării hotărârii din cauza intrării în insolvență a companiei a fost înlăturat prin acțiunile ulterioare ale executorului de aplicare cu succes a sechestrului asupra bunurilor acesteia și prin plata parțială a sumelor datorate reclamanților.

În al doilea rând, Curtea nu a considerat pertinent argumentul Guvernului potrivit căruia executorul judecătoresc a luat toate măsurile rezonabile pentru a asigura executarea hotărârii pronunțate în favoarea reclamanților prin licitarea proprietății imobiliare a companiei. Trebuie notat faptul că executorul avea oricând acces la Registrul bunurilor imobile și putea să acționeze cu diligență prin verificarea, înainte de licitație, a apartenenței imobilului care urma să fie vândut de companie, putând astfel să evite anularea licitațiilor de către persoanele terțe.

În al treilea rând, măsurile dispuse de către instanțele judecătorești naționale privind căutarea vehiculelor care aparțineau companiei și aplicarea sechestrului asupra acestora au rămas ineficiente până la data examinării prezentei cauze. În al patrulea rând, Guvernul nu a prezentat niciun argument pentru a explica aplicarea întârziată a sechestrului asupra acțiunilor și bunurilor care aparțineau companiei terțe, și nici evaluarea întârziată a acestor acțiuni și bunuri. În acest sens, s-a notat faptul că reclamanții nu au plătit evaluarea acțiunilor și bunurilor companiei și nici costurile pentru publicarea anunțului privind licitația, Curtea a considerat necesar să examineze dacă comportamentul reclamanților a împiedicat executorul să ia măsuri în vederea executării hotărârii pronunțate în favoarea lor.

Existența unei hotărâri irevocabile și executorii pronunțate în favoarea reclamanților demonstrează faptul că litigiul lor era de valoare. În consecință, impunerea obligației de a plăti cheltuielile pentru asigurarea executării hotărârii reprezintă o restricție de natură pur financiară și, prin urmare, impune o analiză deosebit de riguroasă prin prisma intereselor justiției. Curtea a specificat că compania datora diferite sume mai multor persoane private, precum și autorităților statului. În scrisorile către reclamanți, autoritățile responsabile de executare nu au specificat niciodată în ce proporție trebuiau reclamanții să suporte cheltuielile legate de executare și dacă aceste sume urmau a fi rambursate în întregime după executare. De asemenea, Guvernul nu a prezentat vreo probă care ar fi demonstrat faptul că autoritățile statului, care erau, de asemenea, creditorii ai companiei, și-au plătit partea lor de

cheltuieli legate de executare și că unicul motiv din care executorul nu a putut să organizeze licitația a fost omisiunea reclamanților de a plăti partea lor din costuri pentru anunțarea licitației.

S-a reiterat că „executarea obligației de a asigura efectiv drepturile garantate de art. 6 § 1 din Convenție nu semnifică pur și simplu abținerea de la efectuarea unei ingerințe, ci poate presupune anumite acțiuni din partea statului. Prin transferarea către reclamanți a responsabilității de a suporta o parte din costurile procedurilor de executare, statul a încercat să se eschiveze de la obligația sa pozitivă de a organiza un sistem de executare a hotărârilor judecătorești care să fie eficient atât în drept, cât și în practică”. În fine, potrivit hotărârii pronunțate în favoarea reclamanților, compania debitoare a fost obligată să le plătească nu doar indemnizația de invaliditate, dar și să recalculeze periodic indemnizația lor și să o plătească până la sfârșitul vieții lor, însă Guvernul reclamat nu a prezentat vreo probă care ar demonstra faptul că executorul s-a conformat acestei părți a hotărârii și a recalculat sumele indemnizației de invaliditate, chiar dacă aceasta nu a fost plătită.

Din aceste motive, Curtea a considerat că omisiunea executorului de a lua măsurile necesare sau de a controla în mod eficient procedurile de executare timp de **6 ani și 6 luni** în aceste cauze este suficient pentru a se conchide că a avut loc o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

O speță deosebită din materia neexecutării sau a executării întârziate este *Olaru și alții v. Republica Moldova*.²⁹⁸ Ea este prima hotărâre-pilot pronunțată de către Curte împotriva Republicii Moldova, în baza art. 46 din Convenție.

În fapt, șase reclamanți au pretins că, prin neexecutarea hotărârilor judecătorești adoptate în favoarea lor, le-au fost încălcate drepturile prevăzute de art. 6 § 1 și art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Mai mult, reclamanții au invocat faptul că imposibilitatea autorităților publice locale de a se conforma hotărârilor instanțelor judecătorești în privința obligației de a le asigura locuințe sociale/de serviciu constituie o problemă sistemică, care poate afecta circa 10 000 de persoane din cele cinci categorii cu dreptul la asemenea locuințe, cum sunt judecătorii, procurorii, ofițerii de poliție, persoanele forțate să-și părăsească locul de trai (strămutate intern) și angajații din sistemul penitenciar. Acest neajuns a fost rezultatul unei slabe funcționări a legislației locative moldovenești care i-a impus administrației locale obligația asigurării cu locuințe sociale/de serviciu a anumitor categorii de persoane în lipsa unei acoperiri financiare pentru aceste scopuri, fapt care a condus la imposibilitatea administrației locale de a se conforma cu hotărârile definitive ale instanțelor de judecată adoptate în acest sens.

²⁹⁸ Cauza *Olaru și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/07/2009, definitivă din 28/10/2009, § 53.

Curtea de la Strasbourg a admis faptul că prezenta speța ridică chestiuni privind existența unor probleme structurale care generează încălcări sistematice ale drepturilor omului pe terenul art. 6 în materia neexecutării hotărârilor judecătorești, acțiunile statului reclamat trebuind să urmărească cu prioritate rezolvarea acestei disfuncționalități și instituirea corespunzătoare a unor remedii naționale efective împotriva încălcărilor în cauză. Curtea a notat în mod clar că „*neexecutarea hotărârilor judecătorești constituie problema principală a Republicii Moldova*”, avînd în vedere numărul cererilor pendinte din fața Curții, iar încălcările depistate în acest proces reflectă o disfuncție structurală continuă și că prezenta situație urmează a fi calificată drept o practică incompatibilă cu Convenția.

Prin comparație, în cauza *Sfinx-Impex SA v. Republica Moldova*²⁹⁹, reclamanta s-a plîns de neexecutarea hotărârii judecătorești din 6 iunie 2002 în perioada anterioară casării acesteia, invocând articolele 6 § 1, 13 și 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Analizînd acest capăt de cerere, Curtea a observat că hotărârea din 6 iunie 2002 a rămas neexecutată timp de trei ani, perioadă în care aceasta era în vigoare. În opinia Curții, acest lucru poate ridica probleme prin prisma articolelor menționate. Cu toate acestea, s-a notat intenția companiei reclamante de a face uz de noua cale de recurs introdusă prin Legea nr. 87 din 1 iulie 2011 privind repararea de către stat a prejudiciului provocat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești. Mai mult, Curtea a observat că s-a pronunțat deja asupra noii căi de recurs și a decis că aceasta este una efectivă. Prin urmare, pretențiile reclamantei referitoare la neexecutarea hotărârii din 6 iunie 2012 sunt premature și trebuie respinse.

În cauza recentă *Botezatu v. Republica Moldova*³⁰⁰, Curtea a analizat problema insuficienței satisfacției echitabile acordate la nivel național pentru neexecutarea hotărârii judecătorești în termene rezonabile. În fapt, reclamantul a susținut că durata procedurilor de executare a hotărârii pronunțate în favoarea sa nu a îndeplinit condiția rezonabilității și prin acest fapt i-au fost încălcate drepturile prevăzute de art. 6 § 1 și art. 1 din Protocolul nr.1 la Convenție. Totodată, el s-a plîns că despăgubirea acordată de instanțele naționale pentru executarea întârziată fost insuficientă.

Analizînd speța, s-a notat în primul rînd că acest caz nu vizează recunoașterea unei încălcări de către autoritățile naționale, ci urmărește să afle dacă *despăgubirea acordată de instanțele naționale pentru executarea întârziată a*

²⁹⁹ Cauza *Sfinx-Impex SA v. Republica Moldova*, hotărârea din 25/09/2012, definitivă din 25/12/2012.

³⁰⁰ Cauza *Botezatu v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/04/2015, definitivă din 14/07/2015, § 26-27.

hotărârii judecătorești timp de 87 de luni poate fi considerată adecvată și suficientă. Astfel, reclamantul a primit 2 270 euro cu titlu de prejudiciu moral, însă nu a reușit să obțină nicio despăgubire pentru prejudiciul material. Reclamantul le-a prezentat instanțelor de judecată naționale documente (contracte de locațiune și recipise) potrivit cărora acesta a cheltuit, în perioada din septembrie 2004 până în decembrie 2011, suma de 7 500 euro pentru închirierea locuinței. Instanța judecătorească națională a respins pretențiile sale ca neîntemeiate, deoarece contractele nu erau opozabile statului din motiv că nu au fost înregistrate în registrul bunurilor imobile. Curtea de la Strasbourg a notat că niciunul dintre contractele prezentate nu a depășit termenul de trei ani și din aceste considerente, potrivit dreptului intern, acestea nu au constituit obiectul înregistrării obligatorii în registrul bunurilor imobile. Mai mult, Curtea nu a identificat niciun motiv pentru care s-ar îndepărta de la constatarea sa în speța *Prodan* și a considerat evident faptul că reclamantul a suferit un prejudiciu material ca urmare a lipsei controlului asupra bunurilor sale și negării posibilității de a se folosi și de a beneficia de locuința socială atribuită acestuia printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Aceste pierderi au survenit ca rezultat al neexecutării deciziei finale pentru o perioadă de 87 de luni. Omisiunea instanțelor judecătorești naționale de a acorda despăgubiri pentru acest capăt de cerere este, prin urmare, vădit nerezonabilă, având în vedere jurisprudența Curții.

În aceste circumstanțe, deși este adevărat că autoritățile naționale au recunoscut încălcarea invocată în speță, reclamantul nu a reușit să obțină despăgubiri corespunzătoare pentru executarea tardivă a deciziei. Prin urmare, el poate pretinde în continuare că este o victimă în legătură cu perioada în care nu a fost pusă în executare hotărârea. Astfel, Curtea a respins obiecțiile preliminare ale Guvernului în privința statutului de victimă al reclamantului, subliniind că procedurile în baza Legii nr. 87 nu au avut ca efect pierderea statutului de victimă, ceea ce constituie o circumstanță agravantă în legătură cu încălcarea art. 6 § 1 prin depășirea termenului rezonabil. Din aceste motive și având în vedere jurisprudența sa în materie, Curtea a conchis în această speță că neexecutarea hotărârii judecătorești în favoarea reclamantului pentru o perioadă de 87 de luni constituie o încălcare a art. 6 § 1 și a art. 1 din Protocolul nr.1 la Convenție.

2.2. Termenul rezonabil de examinare a cauzelor

O altă problemă majoră pentru Republica Moldova pe terenul art. 6 din Convenție o constituie încălcarea termenului rezonabil de examinare a cauzelor sau tergiversarea examinării acestora. Din păcate, există la acest capitol o practică bine stabilită a Curții, precum și o jurisprudență internă relevantă, ambele constatând existența unor probleme grave în această privință.

În *Holomiov v. Republica Moldova*³⁰¹, reclamantul a susținut că durata cauzei penale intentate împotriva sa a fost vădit nerezonabilă și i-a îngrădit dreptul garantat de art. 6 din Convenție. Curtea de la Strasbourg a notat în acest caz că procedurile penale împotriva reclamantului au început la 24 ianuarie 2002 și erau pendinte pe rolul primei instanțe la momentul examinării plângerii. Astfel, perioada care urmează a fi avută în vedere este de **4 ani, 9 luni și 14 zile**.

Cu titlu de principiu general, Curtea a reiterat că „rezonabilitatea duratei procedurilor trebuie evaluată în lumina circumstanțelor cauzei, cu referire la criteriile stabilite în jurisprudența sa, în special cu referire la complexitatea cauzei, la comportamentul reclamantului și al autorităților relevante, și la importanța cauzei pentru reclamant”.

În privința *complexității cauzei*, s-a notat că procedurile inițiate împotriva reclamantului s-au referit la mai multe fapte de fraudă și la o acuzație de complicitate la dare de mită, care au impus audierea victimelor și a martorilor. Mai mult, mai exista un co-inculpat, acuzat împreună cu reclamantul. În acest context, s-a observat că, pe parcursul judecării cauzei, între 23 mai 2002 și 11 ianuarie 2006 (dată la care Guvernul i-a trimis Curții o copie a dosarului penal), au fost audiate doar patru persoane. De asemenea, s-a notat faptul că Curtea Supremă de Justiție și Consiliul Superior al Magistraturii i-au solicitat instanței de judecată examinarea mai rapidă a cauzei.

În privința *comportamentului reclamantului*, Curtea a specificat că în timpul procedurilor din fața instanțelor de judecată naționale acesta a depus mai multe cereri în legătură cu cauza sa: cu privire la asistența medicală, *habeas corpus* și de recuzare a judecătorilor. De asemenea, el și-a schimbat avocații de cel puțin cinci ori. Procesul s-a desfășurat în fața Tribunalului Chișinău până pe 23 iunie 2003, iar apoi în fața Judecătoriei Centru. Pe durata primei părți a procesului, au avut loc douăzeci și una de ședințe judecătorești, dintre care unsprezece au fost amânate din cauza problemelor de sănătate ale reclamantului sau din motivul schimbării avocaților acestuia. Pe durata celei de-a doua părți a procesului, au avut loc douăzeci și trei de ședințe judecătorești, dintre care patru au fost amânate din cauza stării sănătății reclamantului sau a deciziei acestuia de a-și schimba avocații. Cererile reclamantului au fost analizate de două ori de către instanța de judecată și s-a considerat că acestea împiedică examinarea cauzei sale. Cu toate acestea însă, nu exista niciun indiciu că, pe parcursul celorlalte perioade ale procesului, comportamentul reclamantului ar putea fi considerat abuziv. În privința declarațiilor Guvernului,

³⁰¹ Cauza *Holomiov v. Republica Moldova*, hotărârea din 07/11/2006, definitivă din 07/02/2007, § 137, § 139.

potrivit cărora reclamantul a refuzat să participe la ședințele de judecată și a mimat problemele de sănătate, Curtea le-a apreciat drept neîntemeiate, notând că „art. 6 nu cere ca o persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni să coopereze activ cu autoritățile judiciare și că un reclamant nu poate fi criticat pentru că a uzitat pe deplin posibilitățile oferite de legislația națională pentru apărarea intereselor sale”. În concluzie, Curtea a reținut că, deși reclamantul poate fi considerat răspunzător pentru perioadele semnificative de întârziere din prima parte a procedurilor, comportamentul său de după această dată nu a contribuit substanțial la întinderea procedurilor.

În privința *conduitei autorităților naționale*, Curtea a subliniat că acțiunile acestora sau mai degrabă inacțiunile lor au contribuit la multe întârzieri, în special în cea de-a doua parte a procedurilor. În acest sens, timp de aproape cinci luni, între iunie și noiembrie 2003, din cauza unui conflict de competență dintre Tribunalul Chișinău și Judecătoria Centru, nu a avut loc nicio ședință judecătorească. După soluționarea acestui conflict, ședințele judecătorești au fost amânate de mai multe ori din cauza absenței judecătorului sau a procurorului. Mai mult, ședințele judecătorești erau adesea programate la intervale lungi de timp. În fine, Curtea a observat că pe tot parcursul procedurilor, reclamantul care avea, fără îndoială, probleme de sănătate, a fost ținut în arest fără asistență medicală corespunzătoare, fapt care „cere o diligență specială din partea instanțelor de judecată care examinează cauza pentru îndeplinirea cu promptitudine a actului de justiție”.

Având în vedere cele enunțate *supra*, Curtea a considerat că în această speță durata procedurilor nu a corespuns cu cerința „termenului rezonabil”, existând o încălcare a art. 6 din Convenție în acest sens.

În dosarul ulterior, *Mazepa v. Republica Moldova*³⁰², reclamanta a invocat durata excesivă a procedurilor de examinare a cauzei sale civile, cu privire la repararea prejudiciului provocat imobilului prin construcțiile vecinului. Ca în speța precedentă, Curtea de la Strasbourg a reiterat că rezonabilitatea duratei procedurilor trebuie evaluată în lumina circumstanțelor cauzei, ținând cont de criteriile stabilite în jurisprudența sa, în special de complexitatea cauzei, de comportamentul reclamantului și al autorităților relevante și de importanța cauzei pentru reclamant.

Cu referire la *complexitate*, Curtea a considerat că această cauză nu a fost deosebit de dificilă pentru a fi soluționată și că o hotărâre irevocabilă a instanței judecătorești fusese pronunțată pe 27 mai 1999. Unicul factor care a com-

³⁰² Cauza *Mazepa v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007, definitivă din 10/08/2007, § 43-45.

plicat procedurile și care a fost singurul motiv pentru dispunerea redeschiderii acestora în anul 2002 a fost necesitatea întocmirii unui nou raport de expertiză cu privire la prejudiciul provocat casei reclamantei. Acest factor a fost luat în considerare la examinarea comportamentului părților.

În ceea ce privește *comportamentul reclamantei*, Curtea a împărțit parțial poziția Guvernului, precum că aceasta a contribuit la prelungirea duratei de examinare a cauzei, deoarece a solicitat amânarea examinării cauzei de șapte ori și perioada totală a amânărilor, care au rezultat în urma demersurilor acesteia, a constituit aproximativ șapte luni. Prin urmare, Curtea nu a avut în vedere aceste șapte luni de întârziere în examinarea cauzei și nici alte trei luni de întârziere care s-au datorat demersurilor pârâtului de amânare.

În privința *comportamentului autorităților*, Curtea a notat că după cinci ani de la redeschiderea procedurilor cauza se afla încă pe rolul primei instanțe și că urma a fi adoptată o hotărâre în acest sens. Ea a mai specificat că majoritatea întârzierilor în examinarea cauzei s-au datorat obținerii celor trei rapoarte de expertiză suplimentare celui efectuat în cadrul procedurilor inițiale. S-a notat că „obținerea rapoartelor de expertiză, pe care instanța judecătorească națională le considera în mod rezonabil necesare pentru adoptarea hotărârii constituie un factor care explică parțial durata procedurilor”. Mai mult, efectuarea rapoartelor suplimentare a fost solicitată de către părțile în proces. Totuși instanțele judecătorești, care pot respinge cererile părților cu privire la efectuarea rapoartelor suplimentare pe care nu le consideră necesare, nu trebuie să permită prelungirea nerezonabilă a examinării cauzei, iar răspunderea de bază pentru întârzierea datorată opiniilor experților îi aparține, în cele din urmă, statului. Curtea a conchis că lipsa de diligență în comportamentul experților a fost vizibilă, dar și omisiunea instanței de a lua măsuri în acest sens.

Mai mult, Curtea a considerat că „atunci când sunt redeschise procedurile, instanțele judecătorești trebuie să dea dovadă de o diligență deosebită pentru a asigura finalizarea cât mai rapidă a acestora”, însă nu se poate spune că s-a dat dovadă de diligență în această cauză.

În fine, s-a considerat că chestiunea discutată în procedurile amintite avea o importanță crucială pentru reclamantă, ținând cont de faptul că ea locuia într-o casă declarată nelocuibilă încă din anul 1999, iar plângerea sa nu fusese examinată într-un termen rezonabil de către instanțele judecătorești naționale, încălcându-se standardele garantate de art. 6.

În *Gușovschi v. Republica Moldova*³⁰³, reclamantii au susținut că durata procedurilor cu privire la debransarea casei lor de la conducta de gaz natural

³⁰³ Cauza *Gușovschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2007, definitivă din 31/03/2008, § 41.

a fost una excesivă. Curtea a considerat că această cauză „nu a fost deosebit de dificilă, deoarece instanțele judecătorești nu au trebuit să recurgă la concluziile experților, să audieze mulți martori sau să întreprindă alte activități care necesită timp”. Deoarece durata procedurilor nu poate fi explicată prin complexitatea chestiunilor în discuție, Curtea a examinat cauza prin prisma *comportamentului reclamanților și al autorităților naționale*.

Curtea a reținut poziția Guvernului potrivit căreia reclamații nu s-au prezentat în fața instanței de mai multe ori, chiar dacă au fost citați. Ea a observat că hotărârea judecătorească pe care se bazează această poziție a fost casată de către o instanță ierarhic superioară, care a constatat că reclamații nu au fost citați la ședințele judecătorești în cauză. Prin urmare, cel puțin o parte din întârzierile pentru care îi învinuiește Guvernul pe reclamanți nu au constituit rezultatul acțiunilor lor, ci, mai degrabă, ale instanțelor judecătorești naționale. În plus, s-a subliniat că instanțele judecătorești naționale au rămas inactive pentru o perioadă de 9 luni, instanța judecătorească ierarhic superioară constatând că reclamații nu au fost citați corespunzător în instanța de fond și că, la acea dată, procedurile au fost tergiversate. Apoi, a urmat o altă perioadă de inactivitate între 14 noiembrie 2002 și 17 martie 2004, întreruptă pentru o lună, când instanțele judecătorești au examinat cererea reclamanților privind strămutarea cauzei la o altă instanță judecătorească.

Mai mult, Curtea a notat că această cauză a fost trimisă în mod repetat spre reexaminare și a fost examinată de către instanțele judecătorești de patru ori. În această privință, s-a reiterat că chiar dacă nu este în măsură să analizeze calitatea jurisprudenței instanțelor judecătorești naționale, „se consideră că, întrucât trimiterea cauzelor spre reexaminare este dispusă de obicei ca urmare a erorilor comise de către instanțele judecătorești inferioare, repetarea unor astfel de procedee în cadrul unui set de proceduri dezvăluie existența unei deficiențe serioase în sistemul judiciar”.

Curtea a observat că înseși instanțele judecătorești naționale au constatat că procedurile au durat excesiv de mult și totuși au permis să aibă loc întârzieri ulterioare doar pentru a constata din nou că procedura a durat excesiv de mult. Mai mult, ele au refuzat să le acorde reclamanților vreo compensație. În fine, procedurile s-au referit la dreptul reclamanților de a-și reconecta casa la conducta de gaz, pentru a o putea încălzi. Durata procedurilor a fost de o asemenea natură, încât reclamații au trebuit să aștepte cinci ierni pentru a obține o hotărâre judecătorească irevocabilă. Acest fapt a pus în pericol în mod inevitabil sănătatea reclamanților. De asemenea, unul dintre reclamanții care locuiau în casă era invalid de gradul doi. Având în vedere perioadele de inactivitate de mai sus și rejudecarea repetată a cauzei, dar și circumstanțele

acestei cauze și durata totală a procedurilor, jurisdicția europeană a conchis că a avut loc o întârziere nerezonabilă.

Raționamente similare au fost formulate de forul contenciosului european și în speța *Pînzari v. Republica Moldova*³⁰⁴, în care reclamanta a pretins că procedurile din litigiul de muncă, care au durat patru ani, au fost excesiv de îndelungate, în pofida unor prevederi legale clare care dădeau prioritate unor asemenea cauze. În privința *complexității cauzei*, Curtea a notat că instanțele judecătorești naționale nu au solicitat o expertiză, probe tehnice sau alte probe a căror administrare necesita timp, astfel că durata procedurilor nu poate fi explicată prin complexitatea probelor care trebuiau administrate.

În privința *comportamentului reclamantului*, s-a specificat că Guvernul nu a prezentat vreo probă în susținerea poziției sale potrivit căreia reclamanta a solicitat în mod repetat amânarea ședințelor de judecată. Totuși, chiar dacă presupunem că astfel de cereri au fost într-adevăr formulate, ele nu puteau explica în sine întârzierea de patru ani în examinarea cauzei. În continuare, s-a subliniat că durata îndelungată a procedurilor s-a datorat, de asemenea, rejudecării cauzei.

În privința *importanței cauzei pentru reclamant*, procedurile s-au referit la o chestiune extrem de importantă pentru reclamantă, și anume angajarea acesteia. Mai mult, legislatorul național a confirmat importanța deosebită a unor astfel de proceduri pentru angajați prin faptul că exista prevăzută expres în legislație examinarea prioritara a litigiilor de muncă. Cu titlu separat, Curtea a reiterat faptul că „angajatul, care consideră că a fost suspendat sau concediat de către angajatorul său în mod greșit, are un interes personal deosebit în pronunțarea unei hotărâri judecătorești prompte privind legalitatea acestei măsuri, deoarece litigiile privind angajarea necesită, prin natura lor, o decizie emisă prompt având în vedere importanța lor pentru persoana vizată, care își pierde prin concediere sursa sa de existență”. În asemenea împrejurări, Curtea a conchis că cerința privind „termenul rezonabil” prevăzută de art. 6 § 1 al Convenției nu a fost respectată în această cauză.

2.3. Casarea ilegală a unei hotărâri judecătorești civile definitive/ irevocabile

Casarea neregulamentară a hotărârilor judecătorești rămase irevocabile constituie o altă problemă majoră pentru care statul nostru a fost condamnat de mai multe ori la Strasbourg. Chestiuni controversate au fost constatate

³⁰⁴ Cauza *Pînzari v. Republica Moldova*, hotărârea din 29/09/2009, definitivă din 01/03/2010, § 33-35.

în cazul admiterii cererilor de revizuire neîntemeiate/tardive. În cea dintâi speță de acest gen, *Roșca v. Republica Moldova*³⁰⁵, reclamantul a pretins că decizia Curții Supreme de Justiție din 11 iulie 2001, adoptată prin procedura revizuirii, prin care s-a casat o hotărâre irevocabilă favorabilă lui, a fost contrară standardelor consacrate de art. 6 § 1 din Convenție. Analizând cauza, Curtea a reiterat cu titlu de principiu general că „dreptul la judecarea într-un mod echitabil de către o instanță, așa cum este garantat de art. 6 § 1 al Convenției, trebuie interpretat în lumina Preambulului Convenției, care, în partea sa relevantă, declară preeminența dreptului ca parte a moștenirii comune a statelor contractante. Unul dintre aspectele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care cere, printre altele, ca atunci când instanțele judecătorești dau o apreciere finală unei chestiuni, constatarea lor să nu mai poată fi pusă în discuție”. Mai mult, s-a notat că „securitatea raporturilor juridice presupune respectarea principiului res judicata, adică principiul caracterului irevocabil al hotărârilor judecătorești. Acest principiu cere ca nicio parte să nu aibă dreptul de a solicita revizuirea unei hotărâri irevocabile și obligatorii doar în scopul de a obține o reexaminare și o nouă soluționare a cauzei. Competența instanțelor ierarhic superioare de revizuire trebuie exercitată pentru a corecta erorile judiciare și omisiunile justiției, dar nu pentru a efectua o nouă examinare. Revizuirea nu trebuie considerată un apel deghizat, iar simpla existență a două opinii diferite cu privire la aceeași chestiune nu constituie un temei de reexaminare. Derogarea de la acest principiu este justificată doar atunci când este necesară, datorită unor circumstanțe esențiale și convingătoare”.

În această cauză, Curtea a specificat că recursul în anulare, reglementat de vechiul Cod de procedură civilă în vigoare până în 2003, releva o procedură prin care Procuratura Generală putea ataca orice hotărâre irevocabilă, la cererea unei părți în proces. Prin admiterea recursului în anulare depus de Procurorul General în baza acelei competențe, Curtea Supremă de Justiție nu a ținut cont de un întreg proces judiciar care a sfârșit cu o hotărâre irevocabilă și executorie și, prin urmare, de autoritatea de lucru judecat, astfel încât a încălcat principiul securității raporturilor juridice și, în consecință, dreptul reclamantului la un proces echitabil în conformitate cu art. 6 § 1 din Convenție.

În cauza *ASITO v. Republica Moldova*³⁰⁶, reclamanta a susținut că deciziile prin care au fost casate două hotărâri irevocabile pronunțate în favoarea sa, ca urmare a admiterii recursului în anulare al Procurorului General, au încăl-

³⁰⁵ Cauza *Roșca v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/03/2005, definitivă din 22/06/2005, § 24-25.

³⁰⁶ Cauza *ASITO v. Republica Moldova*, hotărârea din 8/11/2005, definitivă din 8/02/2006, § 48.

cat art. 6 § 1 din Convenție. Soluționând speța, Curtea a reiterat că recursul în anulare constituia o procedură prin care Procurorul General putea ataca orice hotărâre irevocabilă. Prin admiterea recursului în anulare în baza acestei competențe, Colegiul de recurs al Judecătoriai Economice și Curtea Supremă de Justiție „a ignorat două procese judiciare care s-au încheiat cu hotărâri irevocabile și executorii”, încalcând astfel principiul securității raporturilor juridice și dreptul reclamantului la un proces echitabil garantat de articolul 6 § 1 al Convenției.

În speța *Popov v. Republica Moldova (nr. 2)*³⁰⁷, speță de referință în materia casării neregulamentare a hotărârilor judecătorești, Curtea s-a pronunțat asupra conformității procedurii de revizuire reglementate de art. 449 din Codul de procedură civilă cu rigorile Convenției de la Roma, și a analizat dacă motivele revizuirii invocate de Procurorul General se încadrau realmente în cele consacrate de legea națională. Astfel, Curtea a notat că „*redeschiderea procedurilor din cauza apariției unor circumstanțe noi nu este, în sine, incompatibilă cu Convenția*”. Mai mult, art. 4 din Protocolul nr. 7 îi permite statului să corecteze omisiunile judiciare din procedura penală. Curtea a subliniat că „deciziile de revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile trebuie să fie conforme cu criteriile legale relevante, iar folosirea necorespunzătoare a unei astfel de proceduri poate fi contrară Convenției, pe motiv că rezultatul său – „insuccesul” unei hotărâri judecătorești – este același ca în recursul în anulare. Principiile securității raporturilor juridice și preeminenței dreptului îi cer Curții să fie vigilentă în acest domeniu”.

În această speță, s-a notat că procedura de revizuire prevăzută de articolele 449-453 ale Codului de procedură civilă servește, într-adevăr, scopului de a corecta erorile judiciare și omisiunile judiciare. Sarcina Curții este să stabilească dacă această procedură a fost aplicată într-un mod compatibil cu art. 6 din Convenție și, astfel, a asigurat respectarea principiului securității raporturilor juridice. În acest sens, trebuie să se țină cont, în primul rând, de sarcina instanțelor judecătorești naționale de a interpreta prevederile legislației naționale.

Având în vedere faptul că în calitate de temeiuri pentru redeschiderea procedurilor au servit patru certificate de la Arhiva Națională și din Registrul bunurilor imobile, datate cu aprilie și mai 2004, precum și o ediție a Monitorului Oficial municipal din anul 1940, Curtea a considerat că acestea nu puteau fi admise, contrar concluziilor instanțelor naționale, ca motive acceptabile și concludente pentru revizuirea unui act judecătoresc irevocabil, deoarece nu exista niciun indiciu că certificatele de la Arhiva Națională și din

³⁰⁷ Cauza *Popov v. Republica Moldova (nr. 2)*, hotărârea din 6/12/2005, definitivă din 6/03/2006, § 46-47.

Registrul bunurilor imobile conțineau informații care nu au putut fi obținute de pârâți mai devreme sau că pârâții ar fi încercat fără succes să obțină acele documente mai devreme. Prin definiție, Monitorul Oficial servește scopului de a face informația publică și ușor accesibilă.

Prin urmare, Curtea a considerat că „procedura de revizuire a fost, în esență, o încercare de a reexamina cauza în lumina chestiunilor pe care reclamantii au putut să le invoce în procedura națională, dar se pare că nu le-au invocat pe parcursul procedurilor care s-au încheiat cu hotărârea irevocabilă. Prin urmare, procedura de revizuire a fost „un apel deghizat” al cărui scop a fost să se obțină o nouă examinare a cauzei”. Prin admiterea cererii de revizuire a fost încălcat principiul securității raporturilor juridice, precum și „dreptul la o instanță” în sensul art. 6 § 1 al Convenției. Mai mult, prin neprezentarea motivelor pentru repunerea pârâților în termenul de prescripție la depunerea cererii de revizuire, a fost încălcat dreptul reclamantului la un proces echitabil.

În cauza ulterioară *Macovei și alții v. Republica Moldova*³⁰⁸, instanța europeană s-a pronunțat asupra încălcării principiului securității raporturilor juridice prin examinarea repetată de către instanțele judecătorești naționale a litigiilor care s-au încheiat anterior cu hotărâri irevocabile favorabile reclamantilor, adoptate în cauze care au vizat plata de către compania de asigurări ASITO a pensiilor viagere. În fapt, compania ASITO a refuzat să le achite clienților săi, cu care avea încheiate contracte privind plata pensiilor viagere, sumele respective, invocând criza economică și situația de *hardship*. Clienții, inclusiv reclamantii, au contestat refuzul companiei în instanțele judecătorești, obținând într-un final hotărâri irevocabile favorabile lor. Însă având în vedere existența unei practici divergente la acest subiect, ca urmare a admiterii recursului în anulare în interesul legii al Procurorului General, Plenul Curții Supreme de Justiție a considerat că compania ASITO poate invoca situația de *hardship* pentru a refuza achitarea pensiilor, concluzie care a generat o nouă rundă de litigii cu aceleași părți, în vederea rezilierii contractelor.

În această cauză, Curtea a notat că hotărârile irevocabile pronunțate în favoarea reclamantilor nu au fost niciodată casate, cum a fost cazul spețelor *Roșca și Popov (nr. 2)*. Totuși hotărârile ulterioare pronunțate în favoarea ASITO, în care instanțele au examinat repetat cererea ASITO privind legalitatea denunțării unilaterale de către aceasta a contractelor pentru exact aceleași temeuri care au fost respinse în primul set de proceduri, le-au lipsit pe acestea de orice efect. Acest lucru a condus la „pierderea” de către reclamantii a drepturilor dobândite prin hotărârile pronunțate în favoarea lor. Într-un final,

³⁰⁸ Cauza *Macovei și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 25/04/2006, definitivă din 25/07/2006, § 44.

Curtea a decis că prin admiterea acțiunilor civile ale ASITO cu privire la rezilierea contractelor de pensie viageră „în circumstanțele în care aceleași chestiuni au fost soluționate deja prin hotărâri irevocabile și obligatorii, instanțele naționale au încălcat principiul securității raporturilor juridice și dreptul reclamantilor „la un proces echitabil” garantat de art. 6 § 1 al Convenției”.

Analizând circumstanțele speței *Oferta Plus SRL v. Republica Moldova*³⁰⁹, în care reclamanta a invocat încălcarea art. 6 din Convenție prin admiterea cererii de revizuire și casarea hotărârii judecătorești irevocabile pronunțate în favoarea sa, Curtea a notat că procedura de revizuire servește într-adevăr scopului de a corecta erorile și omisiunile judiciare. Însă în cazul acesta, s-a invocat ca circumstanță relevantă pentru redeschiderea procedurilor „informația” existentă într-o scrisoare a Procuraturii Generale, fără să existe vreun indiciu în hotărâre că aceasta nu s-ar fi putut obține mai devreme. Mai mult, nu exista nicio mențiune în hotărârea Curții Supreme de Justiție cu privire la termenul de trei luni pentru depunerea cererii de revizuire sau vreun motiv constatat de această instanță care ar justifica extinderea termenului. În astfel de circumstanțe, Curtea de la Strasbourg a considerat că nu se poate susține că scrisoarea Procuraturii Generale poate fi încadrată în categoria „faptelor sau circumstanțelor noi care nu au fost și nu au putut fi cunoscute anterior” de către părți, această concluzie fiind susținută și de ideea că instanțele judecătorești naționale care au examinat cauza după redeschiderea procedurilor au considerat „informația” în cauză drept irelevantă și și-au bazat hotărârile pe motive care nu aveau nicio legătură cu acea „informație”.

Având în vedere cele menționate, Curtea a conchis că prin admiterea cererii de revizuire, Curtea Supremă de Justiție a încălcat principiul securității raporturilor juridice și „dreptul reclamantului la o instanță” în conformitate cu art. 6 § 1 al Convenției. Mai mult, prin neprezentarea vreunui motiv pentru extinderea termenului pentru depunerea cererii de revizuire, s-a încălcat și dreptul reclamantului la un proces echitabil.

2.4. Depunerea unei cereri cu depășirea termenului prevăzut de lege în materie civilă

Admiterea unor cereri de chemare în judecată, de apel, de recurs și de revizuire depuse cu încălcarea termenului prevăzut de lege în acest sens reprezintă o altă problemă majoră pentru care a fost criticată Republica Moldova de către Curte.

³⁰⁹ Cauza *Oferta Plus SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/12/2006, definitivă din 23/05/2007, § 107.

Astfel, în cauza *Melnic v. Republica Moldova*³¹⁰, reclamantul s-a plâns, în temeiul art. 6 § 1 al Convenției, de casarea de către Curtea de Apel Chișinău a deciziei Tribunalului Chișinău, fără a oferi motive pentru admiterea recursului Ministerului Finanțelor depus cu depășirea termenului. Guvernul reclamat a susținut că, deși în recursul său Ministerul a solicitat expres repunerea în termen, pretenția reclamantului trebuia respinsă ca fiind vădit nefondată. Curtea a reiterat cu titlu de principiu general că „*art. 6 § 1 din Convenție obligă instanțele judecătorești să-și motiveze hotărârile*”, inclusiv în cazul admiterii unei cereri depuse tardiv. Sarcina Curții în acest context este să stabilească dacă o asemenea procedură a fost aplicată într-un mod compatibil cu art. 6 din Convenție, inclusiv cu principiul securității raporturilor juridice. În același timp, Curtea trebuie să țină cont că responsabilitatea de a interpreta prevederile legislației interne le revine, în primul rând, instanțelor judecătorești naționale.

Curtea a notat că recursul în discuție a fost depus cu 47 de zile după expirarea termenului prevăzut de lege pentru depunerea recursului, iar reprezentatul recurentului „*nu a prezentat niciun motiv al nerespectării termenului; nici Curtea de Apel nu a examinat chestiunea repunerii în termen a recursului și nici nu și-a motivat decizia sa*”. Constatările în cauză au determinat judecătorii europeni să conchidă că prin neprezentarea motivelor pentru repunerea pîrîtului în termenul de prescripție pentru efectuarea unui act procedural, instanțele naționale au încălcat dreptul reclamantului la un proces echitabil garantat de art. 6 § 1 din Convenție.

În cauza ulterioară *Ceachir v. Republica Moldova*³¹¹, Curtea Europeană s-a pronunțat asupra plîngerii reclamantilor privind admiterea de către instanțele naționale a unei cereri de recurs din partea Ministerului Finanțelor depuse tardiv. Guvernul a susținut că Ministerul a depus recursul în termenul prevăzut de lege, la 29 august 2003, iar prin scrisoarea sa din 13 noiembrie 2003 Ministerul a clarificat doar chestiunea taxei de stat, recursul final din 8 decembrie 2003 fiind o repetare a celui din 29 august 2003. Curtea a respins poziția Guvernului, subliniind faptul că, în pofida obiecției formulate de reclamanți, potrivit căreia recursul Ministerului a fost depus cu nerespectarea termenului de atac, Curtea Supremă de Justiție nu a oferit vreun motiv pentru respingerea acesteia și, se pare, a tratat-o ca irelevantă. Mai mult, Curtea a notat că în decizia sa, Curtea Supremă de Justiție a menționat expres că a examinat recursul depus la 8 decembrie 2003, și nu recursul Ministerului din 29 august 2003. În asemenea împrejurări, Curtea a conchis că prin neprezentarea unui motiv pentru prelun-

³¹⁰ Cauza *Melnic v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/11/2006, definitivă din 14/07/2007, § 41.

³¹¹ Cauza *Ceachir v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2008, definitivă din 14/04/2008.

girea termenului de depunere de către pârâți a unui act procedural, instanțele judecătorești naționale au încălcat dreptul reclamanților la un proces echitabil.

Este notabil faptul că în prezent, în fața Curții sunt pendinte peste 60 de cereri în care se reclamă încălcări ale dreptului garantat de art. 6 din cauza insuficienței despăgubirii constatate de instanțele naționale în virtutea Legii nr. 87 din 21 aprilie 2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești în ceea ce privește neexecutarea hotărârilor judecătorești și încălcarea termenului rezonabil de examinare a cauzei, precum și în privința admiterii unor recursuri/apeluri peste termenul prevăzut de lege.

2.5. Existența unei legislații privind termenele de prescripție contrare standardelor unui proces echitabil

În cauza *Dacia SRL v. Republica Moldova*³¹² s-a abordat problema sensibilă privind existența legislației naționale care stabilea imprescriptibilitatea anumitor acțiuni înaintate de către autoritățile publice, cum ar fi anularea privatizării. În fapt, întreprinderea reclamantă a susținut că dreptul său la un proces echitabil, garantat de art. 6 § 1 al Convenției, a fost încălcat, pentru că Procurorul General a depus cererea de chemare în judecată privind anularea privatizării după expirarea termenului general de prescripție stabilit în vechiul Cod civil. Acest fapt a fost posibil în conformitate cu art. 86 al Codului, care acorda un avantaj nejustificat statului și contravenea principiului securității raporturilor juridice. Însă noul Cod civil al Republicii Moldova nu conținea o prevedere similară.

Analizând cererea, jurisdicția europeană a reiterat că „principiul egalității armelor cere ca fiecărei părți să-i fie oferită o posibilitate rezonabilă de a prezenta cauza sa în condiții care să n-o plaseze într-un dezavantaj substanțial față de oponentul său”. În prezenta cauză, entităților statale li se permitea prin lege să înainteze pretenții pentru restituirea proprietății de stat fără nicio limită de timp, deoarece termenul de prescripție nu li se aplica. Autoritățile erau pe deplin conștiente de toate circumstanțele privatizării hotelului de către întreprinderea reclamantă, cu atât mai mult cu cât au verificat legalitatea acesteia în cadrul unei urmăriri penale. Procurorul General a intentat acțiunea în anularea privatizării, după aproape patru ani de la încheierea acesteia din urmă. Mai mult, această acțiune ar fi avut loc în afara termenului de prescripție, dacă s-ar fi aplicat termenul general de prescripție.

³¹² Cauza *Dacia SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/03/2008, definitivă din 18/06/2008, § 72, § 74.

La soluționarea acțiunilor procesuale, respectarea cerințelor cu privire la admisibilitate constituie un aspect important al dreptului la un proces echitabil. Rolul jucat de termenele de prescripție este unul major atunci când este interpretat în lumina Preambulului Convenției, care declară preeminența dreptului o parte a moștenirii comune a statelor contractante. Mai mult decât atât, Curtea nu pune la îndoială competența legislatorului de a stabili termene diferite de prescripție pentru tipuri diferite de litigii. Totuși, în această cauză nu au fost prezentate motive pentru a scuti organizațiile de stat, atunci când cer restituirea proprietății de stat, de obligația de a respecta termenele de prescripție stabilite, care ar bloca examinarea unor astfel de pretenții înaintate de către orice persoană sau companie privată. Această situație ar putea avea loc în numeroase raporturi juridice, care se bazează pe o situație deja stabilită și unde statul este avantajat fără motive convingătoare.

Prin urmare, Curtea a constatat că articolul 86 alin. (2) din vechiul Cod civil care scotea entitățile statale de sub sfera regulii generale a prescripției a fost contrar art. 6 din Convenție, fapt care a condus la încălcarea dreptului reclamantei la un proces echitabil exteriorizat prin neconformitatea legislației naționale a statului contractant.

Concluzii similare au fost formulate de Curte și în speța *Străisteanu și alții v. Republica Moldova*³¹³, în care reclamantii au pretins că instanțele judecătorești naționale au admis acțiunea Procurorului General, deși aceasta era prescrisă. Soluționând speța, Curtea a notat că prin admiterea cererilor de chemare în judecată ale Procurorului General privind anularea vânzării și arendării terenurilor, instanțele naționale au respins toate argumentele reclamantilor și au admis toate pretențiile procurorului. Una dintre cele mai importante obiecții invocate de către reclamantii, cea privind termenul de prescripție, nu a fost luată în seamă în cadrul procedurilor care vizau anularea contractului de arendă.

Curtea a observat că examinase deja o chestiune similară în hotărârea *Dacia SRL*, iar situația din această cauză pare a fi identică, pentru că acțiunile Procurorului General au fost inițiate peste aproximativ un an și jumătate după expirarea termenului general de prescripție de trei ani. Guvernul s-a bazat pe prevederile noului Cod civil, argumentând că, potrivit acestora, nu există vreun termen de prescripție pentru a contesta în instanță actele lovite de nulitate absolută. Însă, potrivit principiului neretroactivității legii și jurisprudenței Curții Supreme de Justiție, prevederile noului Cod civil, care a intrat în vigoare la 12 iunie 2003, nu erau aplicabile contractelor încheiate

³¹³ Cauza *Străisteanu și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2009, definitivă din 7/07/2009, § 91.

în mai 2001. Mai mult, noțiunea de nulitate absolută a contractului a fost introdusă pentru prima dată în noul Cod civil, iar Curtea Supremă de Justiție a făcut referire expresă la vechiul Cod civil, în special la art. 86, potrivit căruia nu există niciun termen de prescripție pentru stat atunci când își revendică proprietatea sa. În asemenea circumstanțe, jurisdicția europeană a considerat că, în urma admiterii cu încălcarea principiului securității raporturilor juridice a acțiunilor Procurorului General privind anularea contractelor de vânzare-cumpărare și arendă, a avut loc o încălcare a art. 6 § 1 al Convenției.

2.6. Scutirea de la plata taxei de stat

În cauza *Malahov v. Republica Moldova*³¹⁴ a fost analizată problema scutiților de plata taxei de stat, jurisdicția europeană calificând drept eronate concluziile instanțelor judecătorești naționale privind respingerea cererii reclamantei de a fi scutită de la plata taxei din cauza imposibilității de a plăti. Stabilind acest fapt, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că nicio instanță de judecată nu a examinat în detaliu situația patrimonială a reclamantei. Folosind fraze generale cum ar fi „ținând cont de situația patrimonială a reclamantei”, instanțele judecătorești nu s-au referit niciodată la dovezi concrete în acest sens. Pe de altă parte, reclamanta a prezentat informații certe privind pensia sa relativ modestă, care reprezenta unica sursă de existență. Nicio instanță de judecată nu a exprimat dubii cu privire la mărimea pensiei și nici cu privire la existența altor surse de venit. Mai mult, deși prima instanță a constatat imposibilitatea reclamantei de a plăti taxa de stat, aceasta a obligat-o să o plătească după ce i-a respins pretențiile, „*instanța de judecată nu a explicat motivele schimbării poziției sale și nici nu s-a referit la vreo dovadă care ar fi probat că situația patrimonială a reclamantei s-ar fi îmbunătățit radical*”. Chiar dacă se pare că peste cinci ani reclamanta a identificat mijloacele necesare pentru a plăti o sumă substanțială drept onorariu pentru reprezentantul său, „nu exista nimic în hotărârile instanțelor judecătorești care să sugereze că acestea aveau dovezi potrivit cărora reclamanta era în stare să plătească taxele de stat la momentul faptelor”. În plus, potrivit legislației naționale, părțile în acțiunile judiciare privind „alte pretenții legate de activitatea de muncă” sunt scutite de la plata taxei de stat, indiferent de situația lor patrimonială. Reclamanta s-a referit expres la această prevedere legală în cererea sa de apel, însă instanța judecătorească nu a răspuns la argumentele ei.

³¹⁴ Cauza *Malahov v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/06/2007, definitivă din 12/11/2007, § 32, § 35.

Astfel, instanțele judecătorești naționale nu au efectuat o examinare adecvată a capacității reclamantei de a plăti taxele de stat și nu au răspuns la argumentul ei potrivit căruia, dat fiind caracterul pretențiilor sale, avea dreptul la o scutire. Mai mult, taxa de stat solicitată de la reclamantă a fost în mod vădit excesivă în comparație cu resursele ei de la acea dată. Din aceste motive, Curtea a considerat că obligarea reclamantei la plata taxei de stat a reprezentat o limitare disproporționată a dreptului său de acces la o instanță.

Problema scutirilor de la plata taxei de stat în privința pretențiilor referitoare la repararea prejudiciului provocat de autorități a fost analizată și în cauza *Ciorap v. Republica Moldova*³¹⁵, în care reclamantul a pretins că refuzul Curții Supreme de Justiție de a examina recursul pe marginea plângerii sale cu privire la alimentarea silită în penitenciar a constituit o încălcare a dreptului său de acces la o instanță, garantat de art.6 § 1 din Convenție. Jurisdicția europeană a subliniat că plângerea reclamantului s-a referit la pretinsul prejudiciu provocat sănătății sale prin acțiunile autorităților. În conformitate cu art. 85 alin. (1) din Codul de procedură civilă, el trebuia să fie scutit de plata taxei de stat dat fiind caracterul pretenției sale, indiferent de posibilitatea sa de a plăti. Deși reclamantul nu s-a bazat în mod expres pe acest temei pentru scutirea sa de la plata taxei de stat, textul articolului în cauză nu condiționează aplicarea sa de înaintarea unei cereri formale de către partea interesată. Prin urmare, instanțele judecătorești naționale ar fi trebuit să examineze cererea reclamantului privind scutirea de taxa de stat ținând cont de caracterul plângerii sale și având în vedere seriozitatea pretențiilor formulate, care se refereau la o pretinsă tortură. În lumina celor de mai sus, Curtea a considerat că reclamantului i-a fost refuzat accesul la o instanță prin restituirea recursului din cauza neachitării taxei de stat.

În speța *Tudor Comerț v. Republica Moldova*³¹⁶, Curtea a cercetat conformitatea legislației procesual-civile naționale care nu reglementa scutiri de la plata taxei de stat pentru persoanele juridice și rigorile Convenției, constatând că legislația moldovenească era contrară standardelor prevăzute de art. 6. În această cauză, Curtea a notat că „art. 6 § 1 nu garantează un drept de apel împotriva unei decizii a primei instanțe; totuși, acolo unde dreptul intern prevede un drept de apel, procedurile de apel vor fi considerate o prelungire a procesului de judecată și, în consecință, vor cădea sub incidența art. 6.” Legislația Republicii Moldova îi permitea întreprinderii reclamante să depună apel la Curtea de Apel Economică și recurs la Curtea Supremă de Justiție. Așadar,

³¹⁵ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007, definitivă din 19/09/2007, § 95.

³¹⁶ Cauza *Tudor Comerț v. Republica Moldova*, hotărârea din 04/11/2008, definitivă din 04/02/2009, § 35, § 37.

aceste instanțe de judecată puteau să-i limiteze dreptul de apel și, respectiv, recurs doar dacă ele ar fi constatat că „*apelul și, respectiv, recursul nu corespondeau cerințelor legale aplicabile*”.

Ambele instanțe judecătorești naționale s-au bazat pe prevederile legislației atunci când au refuzat să examineze apelul și recursul reclamantului, și anume pe omisiunea acestuia de a plăti taxa de stat. Mai mult, Curtea Supremă de Justiție a menționat în mod expres că instanțelor judecătorești nu li se permitea prin lege să scutească de la plata taxei de stat cererile de chemare în judecată depuse de către persoanele juridice, iar „*o astfel de interdicție generală la acordarea scutirilor la plata taxei de stat ridică în sine o chestiune prin prisma art. 6 § 1 din Convenție*”. De asemenea, potrivit documentelor din dosar, în perioada relevantă întreprinderea reclamantă nu avusese activitate economică și, prin urmare, nu putuse plăti taxa de stat. În continuare, s-a ținut cont de natura procesului inițiat de către întreprinderea reclamantă, și anume de faptul că era o pretenție cu privire la niște pretinse acțiuni ilegale ale autorităților de stat, care de fapt au falimentat întreprinderea, decât de un litigiu comercial obișnuit. Având în vedere cele de mai sus și ținând cont de taxa de stat cerută și de omisiunea instanțelor judecătorești naționale de a stabili capacitatea întreprinderii reclamante de a plăti taxa de stat, Curtea a conchis că dreptul întreprinderii reclamante de acces la un tribunal „a fost în mod efectiv limitat până la punctul în care acesta a devenit iluzoriu”.

2.7. Omisiunea de a introduce o persoană în proces

O situație aparte a fost analizată în speța relativ recentă *Cornea v. Republica Moldova*³¹⁷, în care reclamantul a pretins încălcarea art. 6 din Convenție din cauza refuzului instanțelor judecătorești naționale de a-l introduce în proces. Curtea a subliniat în primul rând că reclamantul a aflat despre proces doar după ce instanța de fond a pronunțat hotărârea primei instanțe prin care s-a dispus anularea ordinului spitalului prin care reclamantul a fost transferat în funcția de șef al secției de psihiatrie femei. Ca urmare a pronunțării acestei hotărâri judecătorești, reclamantul și-a pierdut funcția de conducere din spital și a trebuit să preia funcția de medic psihiatru, care este mai puțin plătită. În asemenea circumstanțe, Curtea și-a exprimat surprinderea că Curtea Supremă de Justiție a considerat că drepturile reclamantului nu au fost lezate prin hotărârea primei instanțe de judecată. Din contra, Curtea a considerat că drepturile civile ale reclamantului au fost lezate în mod direct prin hotărârea judecătorească în cauză și că, prin urmare, articolul 6 este aplicabil în prezenta cauză.

³¹⁷ Cauza *Cornea v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/07/2014, definitivă din 22/10/2014, § 26.

În fond, Curtea nu a putut decât să fie de acord cu reclamantul că art. 360 din Codul de procedură civilă în redacția în vigoare la acel moment îi oferea posibilitatea de a declara apel împotriva hotărârii judecătorești pronunțate care îi leza drepturile, în pofida faptului că nu fusese parte în proces. Într-adevăr, prevederile acestui articol erau foarte clare și Curtea nu remarcase alte interpretări date de instanțele judecătorești naționale. Reclamantul și-a exercitat dreptul prevăzut de art. 360, însă apelul declarat de către acesta nu a fost examinat în fond, ci a fost restituit pe motiv că a fost depus de o persoană care nu era în drept să declare apel, reclamantul fiind, astfel, împiedicat în accesul său la un tribunal într-un mod arbitrar.

Referitor la argumentul Guvernului privind disponibilitatea pentru reclamant a căii revizuirii, Curtea a subliniat că „*nu este necesar ca o persoană să încerce mai multe căi de atac disponibile*”. Prin urmare, întrucât reclamantul a încercat să utilizeze calea de atac prevăzută de art. 360 din Codul de procedură civilă atunci în vigoare, el nu a fost obligat să identifice alte căi de atac, existând în acest caz o încălcare a art. 6 din Convenție.

În acest context, trebuie remarcat faptul că legislația în vigoare prevede pentru persoanele care nu sunt parte la procesele care le afectează drepturile doar calea revizuirii. În situația de mai sus, legislația în vigoare autoriza atât revizuirea, cât și dreptul de a formula o cerere de apel de către aceste persoane.

2.8. Examinarea cauzei de către un judecător ale cărui împuterniciri au expirat

În speța *Gurov v. Republica Moldova*³¹⁸ reclamanta s-a plâns că cauza sa nu a fost examinată de o instanță instituită prin lege, așa cum o cer rigorile Convenției, deoarece unuia dintre cei trei judecători care au alcătuit completul de judecată îi expirase mandatul. Reclamanta a invocat faptul că practica Guvernului de a le permite judecătorilor să-și exercite funcțiile după expirarea mandatelor și până la reconfirmarea lor în funcție până la atingerea plafonului de vârstă sau până la demitere nu era prevăzută de lege. O asemenea practică nu poate fi considerată lege, mai ales într-un asemenea domeniu sensibil cum este durata mandatului unui judecător. Soluționând cauza, Curtea a reiterat că scopul sintagmei „instituită de lege” din art. 6 al Convenției este să asigure „că organizarea judecătorească dintr-o societate democratică nu depinde de discreția executivului, ci este reglementată printr-o lege care emană de la Parlament. Sintagma „instituită de lege” se referă nu doar la baza legală

³¹⁸ Cauza *Gurov v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/07/2006, definitivă din 11/10/2006, § 36-37.

pentru însăși existența „instanței”, ci și la componența completului de judecată în fiecare cauză. O instanță instituită de lege trebuie să îndeplinească o serie de condiții precum independența membrilor săi și durata mandatului lor, imparțialitatea și existența garanțiilor procedurale”.

Era indiscutabil faptul că mandatul judecătorului V.D. expirase înainte ca el să fi devenit membru al completului de judecată în cazul reclamantei. Mai mult, Guvernul a recunoscut că la acel moment exista o practică prin care judecătorilor li se permitea să-și exercite funcțiile pentru o perioadă nedeterminată de timp după expirarea mandatelor lor și până la soluționarea chestiunii privind reconfirmarea lor în funcție până la atingerea plafonului de vârstă de către Președinte; și că această chestiune nu era reglementată de o lege care ar emana de la Parlament. În asemenea circumstanțe, Curtea a considerat că nu existau temeuri legale pentru participarea judecătorului V.D. la examinarea recursului reclamantei. Mai mult, „această practică era în contradicție cu principiul potrivit căruia organizarea judecătorească într-o societate democratică nu trebuie să depindă de discreția executivului”. Aceste circumstanțe, privite în mod cumulativ, nu le-au permis judecătorilor europeni să conchidă că Curtea de Apel care a examinat cauza reclamantei putea fi considerată o „instanță instituită de lege”.

2.9. Lipsa de imparțialitate a instanței judecătorești

Remarcăm o situație distinctă în cazul *Tocono și Profesorii Prometeiști v. Republica Moldova*³¹⁹, în care reclamanții – profesori la un liceu privat din Chișinău, s-au plâns, în baza art. 6 din Convenție, de încălcarea dreptului lor la judecarea echitabilă de către o instanță imparțială. În particular, ei au susținut că judecătorul V.B., care a făcut parte din completul jurisdicțional care a examinat cauza la Curtea Supremă de Justiție, nu putea fi imparțial, pentru că fiul său fusese exmatriculat din acest liceu. Guvernul a susținut că reclamanții nu l-au recuzat pe judecătorul V.B., însă Curtea de la Strasbourg a considerat că nu i-au fost prezentate argumente suficiente care ar combate declarația reclamanților potrivit căreia directorul liceului nu l-a recunoscut pe judecătorul V.B. în timpul ședinței de judecată. Părțile nu au contestat faptul că, cu trei ani înainte de ședința Curții Supreme de Justiție, fiul judecătorului V.B. a fost exmatriculat din liceu de către director și de profesorii care fac parte din organizațiile reclamante, și că judecătorul V.B. a amenințat administrația liceului că se va răzbuca. În aceste circumstanțe, Curtea a conchis că se putea presupune în mod rezonabil că judecătorul V.B.

³¹⁹ Cauza *Tocono și Profesorii Prometeiști v. Republica Moldova*, hotărârea din 26/06/2007, definitivă din 26/09/2007, §29.

ținea minte situația din trecut, iar în baza Codului de procedură civilă era obligat să informeze părțile despre o posibilă incompatibilitate. S-a reiterat că „art. 6 § 1 îi impune fiecărei instanțe naționale obligația de a verifica dacă reprezintă, așa cum este formată ea, o „instanță imparțială” în sensul acestei prevederi”. Astfel, se cere ca „instanța investită cu soluționarea unei cauze să fie imparțială, ceea ce prezumă în mod firesc lipsa de prejudecăți și de partiniri. Mai mult, este necesar să se stabilească dacă, pe lângă comportamentul personal al judecătorului, există fapte care pot fi constatate și care pot trezi dubii în privința imparțialității sale. În această privință, chiar aparențele pot avea o anumită importanță”.

Prin urmare, în această speță, judecătorii europeni au decis că imparțialitatea judecătorului în cauză poate trezi aparențe pentru a putea fi pusă la îndoială, iar bănuiala reclamanților în acest sens poate fi considerată justificată în mod obiectiv, existând o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

3. Dreptul la un proces echitabil: latura penală

3.1. Casarea ilegală a unei sentințe judecătorești definitive/irevocabile

În cauza *Bujnița v. Republica Moldova*³²⁰, Curtea s-a pronunțat asupra ad-miterii unui recurs în anulare al procurorului în materie penală, ca urmare a achitării reclamantului. În această cauză, recursul în anulare a fost introdus de către adjunctul Procurorului General, potrivit căruia prima instanță și instanța de recurs nu au respectat prevederile Codului de procedură penală și au apreciat greșit probele, ajungând astfel la concluzia că reclamantul era nevinovat.

Curtea a notat că „temeiurile pentru redeschiderea procedurilor nu s-au bazat nici pe fapte noi, nici pe viciile de procedură, ci, mai degrabă, pe dezacordul adjunctului Procurorului General în privința aprecierii faptelor și a calificării acțiunilor reclamantului de către instanțele inferioare”. Acestea din urmă au examinat toate declarațiile părților și probele, și concluziile lor inițiale nu păreau a fi vădit iraționale. Temeiurile pentru declararea recursului în anulare prezentate de către adjunctul Procurorului General în această cauză au fost insuficiente pentru a justifica contestarea hotărârii definitive și folosirea acestei căi extraordinare de atac în scopul dat. Din aceste motive, Curtea a conchis că autoritățile de stat nu au asigurat echilibrul corect dintre interesele reclamantului și necesitatea de a asigura un sistem eficient de justiție penală. Prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

³²⁰ Cauza *Bujnița v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/01/2007, definitivă din 16/04/2007, § 23.

3.2. Depunerea unei cereri cu depășirea termenului prevăzut de lege în materie penală

În cauza mai recentă *Ghirea v. Republica Moldova*³²¹, forul contenciosului european a analizat situația admiterii unui apel depus tardiv din cauză că procurorul responsabil era în concediu, motivul enunțat fiind interpretat de către instanțele naționale ca fiind unul judicios pentru a suspenda prin lege cursul termenului de declarare a apelului. În opinia Curții, reclamantul a fost net dezavantajat față de partea acuzării, căreia îi putea fi prelungit termenul legal de atac al unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamantului. Chiar dacă presupunem că tratamentul preferențial al acuzării ar fi fost justificat de interesul unei bune administrări a justiției, s-a subliniat lipsa unor asemenea practici de reglementare sau practici judiciare, fapt care limitează utilizarea acestor prelungiri. Mai mult, fusese constatată o încălcare a principiului egalității armelor în cazul unui litigiu administrativ, ca urmare a suspendării termenului judiciar în favoarea statului în perioada concediilor judecătorilor. Prin urmare, „*având în vedere miza cererii pentru reclamant în această cauză și amintind că, în cauzele penale, cerințele referitoare la procesul echitabil sunt mult mai stricte, suspendarea termenului de prescripție pe motiv că procurorul responsabil de această cauză era în concediu nu poate fi acceptată ca fiind compatibilă cu principiul egalității armelor*”.

În continuare, Curtea a considerat că interpretarea oferită de către instanțele judecătorești naționale prevederilor legale aplicabile în această cauză a avut un efect incompatibil cu principiul securității raporturilor juridice, garantat de art. 6 al Convenției. Într-adevăr, interpretarea oferită de către instanțele judecătorești naționale i-a permis statului, care a fost reprezentat de către procuror, să formuleze un apel, în pofida expirării termenului de prescripție. Instanțele naționale au admis apelul acuzării și l-au condamnat pe reclamant, modificând astfel o situație juridică care devenise definitivă. În consecință, redeschiderea procedurii care a avut ca efect casarea unei hotărâri definitive pronunțate în favoarea reclamantului a încălcat principiul securității raporturilor juridice și standardele relevante ale art. 6 § 1 din Convenție.

3.3. Obligația instanței de a cita justițiabilii în cauzele contravenționale și penale

Prima speță în care Curtea de la Strasbourg a analizat obligația pozitivă a statului nostru de a înștiința subiecții despre examinarea cauzelor cu implicarea lor a fost *Ziliberberg v. Republica Moldova*³²², unde reclamantul s-a plâns că

³²¹ Cauza *Ghirea v. Republica Moldova*, hotărârea din 26/06/2012, definitivă din 26/09/2012, § 34.

³²² Cauza *Ziliberberg v. Republica Moldova*, hotărârea din 01/02/2005, definitivă din 01/05/2005, § 29.

nu a fost citat în mod corespunzător pentru ședința din 4 mai 2000, ședință în care Tribunalul municipiului Chișinău a examinat recursul său într-un dosar contravențional (administrativ), și că, prin urmare, nu a putut fi prezent.

Inițial, Curtea a analizat dacă în cazul cererii reclamantului este aplicabil art. 6 din Convenție sub aspect penal, reamintind că pentru a stabili dacă o acțiune este „penală” în sensul Convenției, prima chestiune care trebuie analizată este dacă norma care definește acțiunea ține de dreptul penal potrivit legilor statului reclamat. Ulterior trebuie examinată natura abaterii și, în fine, caracterul și gravitatea pedepsei aplicabile, având în vedere obiectul și scopul art. 6 din Convenție, sensul obișnuit al termenilor din articolul respectiv, precum și legislația statelor contractante. Mai mult, s-a notat că nu s-a contestat de către părți faptul că acțiunea pentru care a fost sancționat reclamantul nu este calificată în dreptul național drept „penală”. Totuși, indiciile furnizate de dreptul național al statului reclamat au doar o valoare relativă. Prin urmare, este necesar de a examina acțiunea în lumina celui de-al doilea și celui de-al treilea criteriu sus-menționate. Aceste criterii sunt alternative, nu cumulative: „pentru ca articolul 6 să devină aplicabil, este suficient ca abaterea în cauză să fie, prin natura sa, „penală” din punctul de vedere al Convenției sau trebuie să atragă o sancțiune care, date fiind natura și gravitatea sa, ține de domeniul „penal”. Acest fapt nu exclude cumularea atunci când analiza separată a fiecărui criteriu nu permite să se ajungă la o concluzie clară în privința existenței unei „acuzății penale”. Mai mult, în principiu caracterul general al Codului contravențiilor administrative și scopul pedepselor, care este punitiv și preventiv, sunt suficiente pentru a arăta că, în sensul art. 6 din Convenție, reclamantul a fost acuzat de comiterea unei fapte penale, iar art. 6 este aplicabil situației din speță.

În fond, în privința lipsei unei citări a reclamantului, referindu-se la ștampilele poștale de pe plic, acesta a declarat că citația a fost expediată la 3 mai 2000 și a ajuns la el după ora 10.00 a zilei de 4 mai 2000, după ce ședința judecătorească avusese loc. Curtea a notat că la 4 mai 2000, la ora 10.00, Tribunalul municipiului Chișinău a examinat recursul reclamantului în absența acestuia. Ea a constatat că ștampila de pe plic aplicată de către oficiul poștal de expediere (și anume, de primul oficiu poștal prin care a trecut scrisoarea) indică în mod clar data de 3 mai 2000. În consecință, citația a fost transmisă de către Tribunalul municipiului Chișinău doar cu o zi înainte de ședința judecătorească, și, prin urmare, reclamantul nu a fost informat anticipat despre ședință.

Art. 6 din Convenție garantează dreptul persoanei acuzate de a participa în mod efectiv la procesul său penal. Acesta include, *inter alia*, nu doar dreptul de a fi prezent, ci și dreptul de a asculta și de a urmări procesul. Acest drept face parte din esența conceptului procedurii contradictorii și poate fi dedus din

garanțiile prevăzute de articolul 6 § 3 - „să se apere el însuși”, „să întrebe sau să solicite audierea martorilor” și „să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere”. Este dificil să se stabilească în această cauză cum ar fi putut reclamantul să-și exercite aceste drepturi fără a fi prezent.

În concluzie, Curtea a stabilit că reclamantul nu a avut parte de un proces echitabil în conformitate cu art. 6 § 1 din Convenție.

Concluzii similare au fost prezentate și în hotărârea *Guțu v. Republica Moldova*³²³, în care reclamantul s-a plâns de lipsa citării sale la ședința de judecată la care i s-a examinat recursul. Curtea a notat că dosarul din instanțele judecătorești naționale, o copie a căruia a fost prezentată de Guvern, nu conține nicio citație pentru ședința judecătorească din 16 ianuarie 2002 la Tribunalul Chișinău. În privința scrisorii de la Președintele Judecătoriei Strășeni, în opinia Curții, ea nu constituie o probă suficientă potrivit căreia Tribunalul Chișinău i-a trimis reclamantului o citație și că a fost primită de acesta. Dacă reclamantului i-ar fi fost trimisă o scrisoare de recomandare, oficiul poștal ar fi păstrat o înregistrare despre acest fapt. Totuși Guvernul nu a prezentat nicio probă că instanța de judecată i-a trimis reclamantului o asemenea scrisoare, iar acesta a primit-o. În continuare, Curtea a specificat că în hotărârea *Ziliberberg* a constatat că fusese încălcat dreptul reclamantului la un proces echitabil, deoarece citația i-a fost trimisă prea târziu. În această cauză, situația a fost mai gravă, nefiind dovedit că reclamantul fusese, de fapt, citat.

În speța *Russu v. Republica Moldova*³²⁴, în afară de cele enunțate în cauzele *Ziliberberg* și *Guțu*, Curtea a făcut referire la principiul potrivit căruia prezența persoanei acuzate la judecarea unei contestări unde sunt examinate doar chestiuni de drept nu este crucial. Totuși, în acest dosar, Curtea a specificat că, deoarece reclamantul nu fusese informat despre ședința de judecată, el nu a avut posibilitatea să-și organizeze apărarea și nu a fost reprezentat de către un avocat. Mai mult, reclamantul a contestat aspectele de fapt ale cauzei, cum ar fi constatarea că „a participat activ” la o demonstrație neautorizată și, în genere, dacă aceasta a fost o demonstrație sau o grevă. Examinarea unor astfel de chestiuni, unele dintre care erau strâns legate de personalitatea și acțiunile reclamantului, ar fi cerut audierea reclamantului în persoană, ceea ce nu s-a întâmplat în ședința Curții de Apel, contrar standardelor art. 6 § 1 din Convenție.

³²³ Cauza *Guțu v. Republica Moldova*, hotărârea din 07/06/2007, definitivă din 07/09/2007, § 52.

³²⁴ Cauza *Russu v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2008, definitivă din 13/02/2009, § 26.

3.4. Inechitatea și arbitrariul în procesul penal

În speța *Popovici v. Republica Moldova*³²⁵, reclamantul a susținut că procedurile care au avut ca rezultat condamnarea sa au fost inechitabile și arbitrare. În special, acesta a declarat că Curtea Supremă de Justiție l-a condamnat în lipsă, nu a examinat argumentele apărării și a ignorat constatările primei instanțe în vederea achitării lui. Mai mult, nu au existat probe suficiente pentru a se constata vinovăția sa, iar constatările Curții Supreme de Justiție au fost arbitrare. Curtea a notat că în această cauză competențele Curții Supreme de Justiție, ca instanță de recurs, au fost reglementate de art. 449 din Codul de procedură penală, ea fiind în drept de a adopta o nouă hotărâre în fond, după cum a și făcut-o. Conform articolelor 451 și 436 din Codul de procedură penală, procedurilor în fața Curții Supreme de Justiție li se aplicau aceleași reguli generale ca în cazul unui proces în care se examinează fondul unei cauze. Însă, după casarea sentinței de achitare a reclamantului pronunțată de către prima instanță, Curtea Supremă de Justiție a stabilit învinuirile aduse lui, l-a condamnat pentru aproape toate capetele de acuzare și i-a aplicat pedeapsa detenției pe viață „fără a examina probele prezentate de către el personal și fără a examina probele în prezența lui, într-o ședință publică în care să fie respectat principiul contradictorialității”.

Având în vedere importanța situației pentru reclamant, problemele hotărâte de către Curtea Supremă de Justiție atunci când l-a condamnat și l-a sancționat și când a casat sentința de achitare pronunțată de către Curtea de Apel nu au putut fi examinate „ca niște chestiuni care țin de un proces echitabil, fără o apreciere directă a probelor prezentate de către reclamant personal și de către anumiți martori”. Într-adevăr, acest fapt părea, de asemenea, contrar articolelor 451 și 436 din Codul de procedură penală. În lumina celor de mai sus, Curtea a considerat că a avut loc o încălcare a art. 6 § 1. În aceste circumstanțe, ea nu a mai considerat necesar să examineze în mod suplimentar dacă au fost sau nu conforme cu această prevedere celelalte aspecte ale procedurilor în fața Curții Supreme de Justiție.

În cauza *Grădinar v. Republica Moldova*³²⁶, reclamanta a pretins că procedurile penale pornite împotriva soțului său G. au fost inechitabile și arbitrare. În această cauză, circumstanțele erau unele absolut particulare, deoarece G. decedase înainte de reexaminarea cauzei pornite împotriva sa, însă el a fost găsit vinovat de comiterea crimei de care era acuzat. Curtea a subliniat rezervele sale serioase față de un sistem de drept care permitea judecarea și condam-

³²⁵ Cauza *Popovici v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007, definitivă din 2/06/2008, § 71.

³²⁶ Cauza *Grădinar v. Republica Moldova*, hotărârea din 8/04/2008, definitivă din 8/07/2008, § 114.

narea persoanelor decedate, având în vedere imposibilitatea evidentă a unor astfel de persoane de a se apăra. Însă ea nu a considerat necesar să decidă dacă condamnarea lui G. după moartea acestuia a constituit în sine o încălcare a art. 6 al Convenției. Curtea a subliniat că mai multe constatări ale Tribunalului Chișinău privind neregulile constatate în cadrul urmăririi penale nu au fost contrazise de constatările instanțelor judecătorești superioare și, prin urmare, ele trebuie considerate fapte stabilite. Acestea au vizat faptul că G. și ceilalți acuzați au fost reținuți și deținuți în baza unei constatări false a comiterii unei contravenții administrative. În perioada de detenție au fost interogați și au dat declarații autoincriminatorii în lipsa oricăror garanții procedurale. Instanțele judecătorești superioare nu au examinat constatarea instanței inferioare potrivit căreia G. și celălalt co-acuzat au avut un alibi pentru presupusul timp al crimei. Mai multe încălcări procedurale grave au făcut necredibile majoritatea rapoartelor de expertiză. De asemenea, în cazul lui G., instanțele judecătorești superioare s-au bazat pe multe declarații ale martorilor. Însă nu a fost comentată constatarea instanței inferioare, potrivit căreia unele declarații au fost fabricate de poliție. În asemenea circumstanțe, Curtea a conchis că, deși au admis ca „probe decisive” declarațiile auto-incriminatorii făcute de acuzați, instanțele judecătorești naționale au ales, pur și simplu, să păstreze tăcerea în privința mai multor încălcări grave ale legii notate de către instanța inferioară și a unor chestiuni fundamentale cum ar fi faptul că acuzații au avut un alibi pentru presupusul timp al omorului. Curtea nu a putut identifica o explicație pentru această omisiune în hotărârile instanțelor judecătorești și nici Guvernul nu a oferit vreo clarificare în acest sens.

În fine, Curtea a considerat că instanțele judecătorești naționale nu au adus motive suficiente pentru condamnarea lui G. și, astfel, nu au respectat cerințele cu privire la echitate, după cum o cere art. 6 al Convenției.

În cauza *Năvoloacă v. Republica Moldova*³²⁷, reclamantul a susținut că procedurile care au avut ca rezultat condamnarea și sancționarea sa au fost inechitabile și arbitrare. În special, el a declarat că Curtea Supremă de Justiție l-a condamnat fără a examina în mod direct vreo probă și doar în baza materialelor dosarului, așa cum acestea au fost stabilite de către instanțele judecătorești inferioare. De asemenea, el a susținut că Curtea Supremă de Justiție a admis probe obținute cu încălcarea clară a procedurii. În acest context și prin prisma respectării garanțiilor prevăzute în art. 6, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a observat că au existat anumite similitudini între circumstanțele acestei cauze și cele din cauza *Popovici*, citată mai sus. În această cauză, Curtea Supremă de Justiție a acționat în conformitate cu prevederile vechiu-

³²⁷ Cauza *Năvoloacă v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/12/2008, definitivă din 16/03/2009, § 63.

lui Cod de procedură penală care nu-i permitea prin lege să audieze direct martorii, deși ea ar fi putut să-l audieze pe reclamant. Curtea a notat în această ultimă privință că Guvernul nu a invocat faptul că reclamantul a renunțat la dreptul său de a compărea în fața Curții Supreme de Justiție, iar în dosar nu exista nimic care ar fi susținut ideea că reclamantul a renunțat, fără echivoc, la dreptul său. De asemenea, cauza împotriva reclamantului s-a bazat aproape în întregime pe declarațiile martorilor. Toate celelalte probe, cum ar fi diferite expertize tehnice, au demonstrat doar modul în care a fost comisă crima și nu au dovedit implicarea reclamantului în aceasta. Atunci când a casat hotărârea instanței judecătorești inferioare, Curtea Supremă de Justiție s-a bazat pe declarațiile martorilor, însă nu s-a pronunțat asupra constatărilor instanțelor judecătorești inferioare potrivit cărora martorii acuzării au făcut declarații contradictorii care au fost parțial contrazise prin probe incontestabile și că acele declarații nu erau credibile, deoarece martorii au fost influențați prin faptul că li s-a arătat o înregistrare video înainte de recunoaștere. Astfel, Curtea Supremă de Justiție nu a fost de acord cu aprecierea declarațiilor martorilor făcută de către instanțele judecătorești inferioare, deși prin lege ei nu i s-a permis să-i audieze direct pe acei martori.

În asemenea circumstanțe și având în vedere miza pentru reclamant, Curtea a subliniat că echitatea cerea ca Curtea Supremă de Justiție să fi dispus rejudecarea cauzei, și nu pronunțarea unei sentințe de condamnare. Totuși acest lucru nu a fost făcut și în această cauză cerințele unui proces echitabil nu au fost întrunite, existând o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

În speța *Levința v. Republica Moldova*³²⁸, reclamanții s-au plâns în baza art. 6 de existența unei condamnări arbitrare, pretinzând că pedepsirea lor s-a bazat pe probe obținute ca rezultat al maltratării și în lipsa unor probe reale cu privire la vinovăția lor. Reclamanții s-au mai plâns de încălcarea art. 3, Curtea constatând încălcarea acestui articol sub aspect său substanțial.

Ca urmare a supunerii lor la tratamente contrare art. 3, reclamanții au făcut mai multe declarații autoincriminatorii, prin care și-au recunoscut în întregime vinovăția în comiterea infracțiunilor de care au fost învinuiți. Curtea a subliniat că ei nu au avut vreun contact cu avocații lor și au făcut declarațiile inițiale fără a beneficia de consultanță juridică. S-a stabilit că declarațiile obținute de la reclamanți în astfel de circumstanțe, ca urmare a torturării lor, în timp ce au fost lipsiți de orice asistență din partea avocaților lor și confrunțați cu o lipsă totală de reacție din partea autorităților la plângerile avocaților lor, "intră în categoria declarațiilor care nu ar trebui să fie niciodată admise în pro-

³²⁸ Cauza *Levința v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/12/2008, definitivă din 16/03/2009, § 104-105.

cedurile penale, deoarece folosirea unor astfel de probe ar face aceste proceduri inechitabile în întregul lor, indiferent dacă instanțele de judecată s-au bazat și pe alte probe”. Iar „simplul fapt că instanțele judecătorești naționale s-au bazat de fapt pe probe obținute ca urmare a aplicării torturii face ca procesul în întregime să fie inechitabil”.

În dosarul *Vetrenko v. Republica Moldova*³²⁹, reclamantul s-a plâns în baza art. 6 § 1 din Convenție că procedurile penale inițiate în privința sa au fost neechitabile, deoarece dânsul a fost condamnat în principal bazându-se pe declarațiile autodenunțătoare făcute sub presiunea relexorilor tratamente. Jurisdicția internațională a statuat că argumentele reclamantului nu pot fi considerate ca fiind ne semnificative sau incapabile să influențeze rezultatul procesului. Însă nu se observă din conținutul hotărârilor judecătorești naționale că aceste argumente ar fi fost analizate într-un mod potrivit. Excepție a făcut decizia Curții Supreme de Justiție, care s-a referit la discrepanța dintre declarațiile de autodenunțare și constatările medicului-legist în acest sens. Deși Curtea Supremă de Justiție a observat această discrepanță evidentă, ea a ales doar să parafrazeze susținerile reclamantului din ceea ce dânsul a spus expres spre altceva mai bine corespunzător constatărilor expertului. Curtea de la Strasbourg a considerat „acest fapt de denaturare a probei, nu doar arbitrar, ci și un răspuns necorespunzător la argumentele reclamantului potrivit cărora ar fi existat o contradicție serioasă între declarațiile sale și dovezile obiective”. O reacție la argumentele reclamantului în acest sens ar fi fost mult mai importantă în lumina faptului că aceasta a fost una din cauzele pentru care reclamantul a fost achitat de instanțe în prima etapă a procedurilor.

Mai mult, instanțele naționale au ales pur și simplu să rămână reticente la o serie de aspecte fundamentale cum ar fi alibiul pentru presupusul moment al comiterii infracțiunii, iar Curtea de la Strasbourg nu a putut găsi nicio explicație pentru aceste omisiuni. Împrejurarea este frapantă, având în vedere că două instanțe au achitat reclamantul în prima rundă a procedurii și, în absența unor probe noi, acestea l-au condamnat în a doua rundă de proceduri, neglijând în mod vădit circumstanțele care au condus anterior la achitare.

În cauza *Dan v. Republica Moldova*³³⁰, reclamantul a susținut că procesul penal desfășurat la Curtea de Apel a fost inechitabil, deoarece instanța l-a condamnat pentru prima oară fără a interoga martorii acuzării, bazându-se doar pe depozițiile acestora anexate la dosar, depoziții care au fost considerate contradictorii de către prima instanță. Pronunțând soluția, Curtea a menționat că „modul de aplicare a art. 6 în procedurile în fața instanțelor de apel

³²⁹ Cauza *Vetrenko v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/05/2010, definitivă din 4/10/2010, § 56.

³³⁰ Cauza *Dan v. Republica Moldova*, hotărârea din 05/07/2011, definitivă din 05/10/2011, § 31.

depinde de caracteristicile specifice procedurii în cauză; trebuie să se țină cont de totalitatea procedurilor în ordinea de drept internă și de rolul Curții de Apel. În cazul în care o instanță de apel este chemată să examineze un caz și să facă o evaluare completă a chestiunii vinovăției sau nevinovăției reclamantului, aceste chestiuni nu pot fi stabilite în mod corespunzător, potrivit standardelor procesului echitabil, fără o evaluare directă a probelor”.

Principalele probe împotriva reclamantului fuseseră declarațiile martorilor potrivit cărora acesta solicitase și primise mită într-un parc. Restul probelor au fost indirecte și nu puteau conduce, de sine stătător, la condamnarea reclamantului. Prin urmare, declarațiile martorilor și ponderea acestora au avut o importanță majoră în judecarea cauzei. Prima instanță a achitat reclamantul, deoarece a avut dubii privind declarațiile martorilor, după ce i-a audiat în persoană. La reexaminarea cazului, Curtea de Apel nu a fost de acord cu prima instanță în ceea ce privește credibilitatea declarațiilor martorilor și a condamnat reclamantul, însă nu a audiat din nou martorii, ci doar s-a bazat doar pe declarațiile lor, așa cum au fost fixate acestea în materialele cauzei.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a fost convinsă că problemele care trebuiau stabilite de către Curtea de Apel la condamnarea reclamantului – și, în acest sens, anularea achitării acestuia – ar putea fi examinate în mod corespunzător, în baza rigorilor procesului echitabil, fără o evaluare directă a probelor furnizate de către martorii acuzării. Ea a considerat că „cei care au responsabilitatea de a decide vinovăția sau nevinovăția unui acuzat ar fi trebuit, în principiu, să poată audia martorii în persoană și să poată evalua credibilitatea acestora. Evaluarea încrederii unui martor reprezintă o sarcină complexă, care, de obicei, nu poate fi realizată printr-o simplă lectură a declarațiilor. Desigur, există cazuri când este imposibil să audiezi un martor în persoană la proces, deoarece acesta a murit, trebuie să i se protejeze dreptul de a nu se autoincrimina. Totuși nu a fost cazul în speță”. În lumina celor menționate, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

Ulterior, în speța *Mitrofan v. Republica Moldova*³³¹, reclamantul a susținut că a fost condamnat în temeiul art. 329 din Codul penal (neglijență în serviciu), care nu era incident în cauza lui din două motive separate. Deși acesta invocase cele două temeuri în fața instanțelor de judecată naționale, niciuna dintre ele nu a oferit explicații clare privind inaplicabilitatea lor în speță. Curtea a observat că aceste argumente sunt relevante în cauza reclamantului, deoarece în cazul în care instanțele de judecată le-ar fi admis, acesta ar fi trebuit să fie achitat, în baza faptului că lipsesc elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de art. 329. Curtea a conchis că omisiunea instanțelor

³³¹ Cauza *Mitrofan v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2013, definitivă din 15/04/2013, § 54.

de judecată națională de a avea în vedere cele două argumente invocate de reclamant vine în contradicție cu obligația lor de a examina fiecare argument formulat în apel, așa cum prevede expres Codul de procedură penală. În plus, omisiunea Curții de Apel de a motiva aplicabilitatea art. 329 l-a împiedicat pe reclamant să recureze în mod efectiv decizia acesteia. În consecință, reclamantul nu a beneficiat de un proces echitabil.

3.5. Prezumția de nevinovăție

În cauza *Popovici* menționată *supra*, reclamantul a mai susținut că declarația dlui Gurbulea, la acel moment Secretar al Consiliului de Securitate, potrivit căreia acesta (cunoscut sub numele de „Micu”) era conducătorul unei organizații criminale, făcută înainte de condamnare, a constituit o încălcare a dreptului său de a fi prezumat nevinovat. Curtea a reamintit că „prezumția de nevinovăție garantată de articolul 6 § 2 al Convenției este unul dintre elementele procesului echitabil prevăzut de articolul 6 § 1. Aceasta ar fi încălcată dacă o declarație a unui funcționar public cu privire la o persoană acuzată de o infracțiune ar reflecta opinia că ea este vinovată înainte ca acest lucru să fie legal stabilit. Este suficientă, chiar și în lipsa unei constatări formale, existența unui context care să sugereze că funcționarul consideră persoana acuzată vinovată”. În această privință, se subliniază importanța alegerii cuvintelor de către funcționarii publici în declarațiile lor înainte ca o persoană să fie judecată și găsită vinovată de comiterea unei infracțiuni.

În speță, după examinarea atentă a declarației dlui Gurbulea și a traducerii ei în limba engleză, Curtea a conchis că ambele sugerează, în mod clar, că dl Gurbulea îl considera pe reclamant ca fiind vinovat de faptul că el era conducătorul unei organizații criminale. Totuși, chiar presupunând faptul că numele „Micu” a fost folosit ca denumire a organizației criminale și nu ca nume al reclamantului, după cum a sugerat Guvernul, rezultatul rămîne același. O declarație că o organizație criminală poartă numele cuiva constituie o acuzație implicită că purtătorul inițial al numelui (persoana) este implicat în activitatea organizației. În caz contrar, nu ar exista o explicație pentru ca organizația să-i poarte numele. Prin urmare, declarația dlui Gurbulea a reprezentat, în mod clar, o declarație cu privire la vinovăția reclamantului, care, mai întâi de toate, a încurajat publicul să-l considere pe acesta vinovat și, în al doilea rând, a anticipat aprecierea faptelor de către autoritatea judiciară competentă. Prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 6 § 2 al Convenției.

3.6. Dreptul la apărare

În cauza *Petru Roșca v. Republica Moldova*³³², reclamantul s-a plâns cu privire la sancționarea sa în absența unui avocat și fără a i se oferi timp suficient și facilități pentru a-și pregăti apărarea. El a subliniat că Guvernul nu a contestat absența unui grefier, în cadrul ședinței din 10 mai 2004. Nimeni nu fusese prezent pentru a întocmi un proces-verbal al acestei ședințe și, în consecință, nu existase niciun mijloc de verificare a plângerii sale privind faptul că ceruse un avocat și timp suficient pentru a-și pregăti apărarea.

Curtea a constatat că părțile au avut poziții contrare cu privire la existența unei cereri a reclamantului de a fi asistat de un avocat sau de a i se acorda timp și facilități pentru a se pregăti de ședință. Curtea a căzut de acord cu opinia reclamantului potrivit căreia un mod sigur de a dovedi existența sau inexistența unei astfel de cereri era examinarea procesului-verbal al ședinței de judecată. Guvernul nu a contestat lipsa unui asemenea proces-verbal și nu a prezentat vreo copie a acestuia în fața Curții. Întrucât instanța națională nu a dispus întocmirea procesului-verbal și în absența oricăror dovezi contrare prezentate de Guvern, s-a presupus faptul că reclamantul a solicitat asistența unui avocat și timp suficient pentru a-și pregăti apărarea. Constatarea este susținută de ideea că acesta susținuse că martorii puteau confirma versiunea sa asupra evenimentelor, ei nefiind audiați de către instanță înainte de adoptarea hotărârii sale.

În lumina celor enunțate mai sus, Curtea a conchis că, în acest caz, a existat o încălcare a art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 litera (c) și (d) din Convenție.

3.7. Egalitatea armelor

În cauza *Plotnicova v. Republica Moldova*³³³, reclamanta s-a plâns de faptul că instanțele judecătorești naționale nu l-au citat pe martorul O.G. și nu i-au permis să le pună întrebări martorilor acuzării, precum și să examineze materialele obținute ca urmare a trimiterii scrisorii rogatorii către autoritățile franceze. Curtea a menționat, în primul rând, că i-a solicitat Guvernului să-i prezinte hotărârile judecătorești adoptate în primă instanță sau cele din apel prin care s-a admis sau respins audierea martorului O.G., însă fără succes, deși reclamanta s-a plâns cu privire la refuzul procurorului și al primei instanțe de judecată de a-l cita pe O.G., care, în opinia ei, ar fi confirmat nevinovăția sa. Curtea a reiterat că „este în primul rând responsabilitatea instanțelor de judecată naționale să aprecieze relevanța și admisibilitatea declarațiilor martorilor”. Însă, faptul că nu există nicio hotărâre judecătorească adoptată de instanțele de judecată naționale în privința cererii reclamantei de a-l audia

³³² Cauza *Petru Roșca v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/10/2009, definitivă din 6/01/2010, § 55.

³³³ Cauza *Plotnicova v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/05/2012, definitivă din 15/08/2012, § 47.

pe O.G., ridică în sine o problemă în baza art. 6 din Convenție, deoarece reclamata „a fost privată de un posibil mijloc important de apărare”.

De asemenea, s-a luat act de argumentul Guvernului potrivit căruia documentele obținute din Franța ca răspuns la scrisoarea rogatorie nu au fost incluse în dosar, deoarece acuzarea le-a considerat irelevante. Însă Curtea a reamintit că „paragr. 1 al art. 6 impune, în virtutea cerinței echității, ca autoritățile de urmărire penală să pună la dispoziția apărării toate probele materiale în favoarea sau defavoarea acuzatului”. Într-adevăr, reclamanta și avocatul acesteia puteau decide dacă aveau să folosească materialele vizate în apărarea ei, iar instanțele de judecată trebuiau să se pronunțe cu privire la importanța acestor probe pentru soluția cauzei. În consecință, reiese că omisiunea acuzării de a pune la dispoziția apărării și a instanțelor de judecată materialele traduse obținute din Franța – în absența unei hotărâri judecătorești motivate pentru îngrădirea accesului apărării la acestea – este incompatibilă cu condiția echității prevăzută de art. 6 din Convenție. Constatările de mai sus i-au fost suficiente Curții să conchidă că a avut loc încălcarea drepturilor reclamantei garantate de art. 6 § 3 din Convenție.

În dosarul *V.C. v. Republica Moldova*³³⁴, reclamanta s-a plâns, în temeiul articolului 6 §§ 1 și 3 din Convenție, că nu i-a fost oferită posibilitatea de a pune întrebări martorilor acuzării în timpul urmăririi penale împotriva sa. Guvernul nu a fost de acord și a declarat că procedurile au fost echitabile în toate privințele. Curtea a reamintit că „probele trebuie să fie prezentate, în mod normal, în cadrul audierilor publice, în prezența acuzatului, cu respectarea principiului contradictorialității. Există excepții de la acest principiu, dar ele nu trebuie să încalce dreptul la apărare. Ca regulă generală, alineatele 1 și 3 lit. (d) din art. 6 cer ca acuzatul să poată audia un martor și contesta declarațiile făcute împotriva lui, indiferent de etapa în care sunt făcute acestea”. După cum a menționat Curtea în mai multe rânduri, „se poate dovedi necesar, în anumite circumstanțe, să se facă trimitere la depozițiile făcute în timpul etapei de investigare; în cazul în care inculpatului i-a fost asigurată în mod adecvat și suficient posibilitatea de a contesta depozițiile, indiferent de etapa în care au fost luate, admiterea lor nu va fi contrară articolului 6 §§ 1 și 3 (d). Corolarul este că, atunci când o condamnare se bazează exclusiv sau într-o măsură decisivă pe depoziții care au fost făcute de către o persoană pe care acuzatul nu a avut posibilitatea să o interogheze, în cursul investigației sau în cadrul procesului, dreptul la apărare este limitat într-un mod incompatibil cu garanțiile prevăzute de art. 6”.

În speță, așa cum rezulta din materialele dosarului penal, reclamanta fusese condamnată de instanța de apel în baza altor dovezi decât declarațiile martorilor. Mai mult, declarațiile la care făcea trimitere reclamanta nu erau unele incriminatorii. Având în vedere cele de mai sus, Curtea de la Strasbourg

³³⁴ Cauza *V.C. v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 12/10/2010.

a considerat că prezenta cauză se deosebește în mod clar de alte cazuri în care au fost depuse plângeri similare, dar în care s-a constatat că reclamantul a fost condamnat exclusiv sau într-o măsură decisivă, pe baza elementelor probatorii incriminatoare pe baza declarațiilor unui terț pe care acesta nu a avut posibilitatea de a-l interoga. Prin urmare, cererea reclamantei a fost calificată ca vădit nefondată și inadmisibilă.

3.8. Dreptul la un interpret

În cauza *Dobrovolschi v. Republica Moldova*³³⁵, reclamanta s-a plâns, în baza articolului 6 § 3 din Convenție, că instanțele moldovenești nu au răspuns la solicitarea sa de a traduce din română în rusă deciziile în acest caz. Curtea a notat faptul că reclamanta nu a declarat niciodată că nu înțelege deciziile instanțelor naționale, mai mult, ea a solicitat executarea acestora în fața autorităților municipiului Chișinău. În cele din urmă, Curtea a subliniat și faptul că, în cursul procedurii judiciare în fața instanțelor judecătorești naționale, reclamanta a fost însoțită de dna T. Tomas, care a scris mai multe scrisori Curții în limba română. Prin urmare, Curtea a conchis că această parte a cererii este vădit nefondată și urmează a fi respinsă.

4. Recomandări

1. La examinarea cauzelor civile și penale urmează să se țină cont de obligația pozitivă a statelor de a-și organiza propriile sisteme de drept, astfel încât acestea să reglementeze soluționarea oricărei spețe în termene rezonabile. Caracterul rezonabil al duratei unei proceduri în temeiul art. 6 § 1 trebuie apreciat în fiecare caz în funcție de circumstanțele cauzei, care pot impune o evaluare globală. Caracterul rezonabil al duratei procedurii se apreciază cu ajutorul criteriilor consacrate de jurisprudența Curții, cum ar fi: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului, comportamentul autorităților competente și importanța litigiului pentru partea interesată.

2. Trebuie oferite sume corespunzătoare cu titlu de satisfacție echitabilă pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești rămase irevocabile, în situația în care executarea acestora este tergiversată în mod neîntemeiat.

3. La examinarea cererilor de revizuire și de recurs în anulare, motivele expuse pentru redeschiderea procedurilor trebuie cercetate foarte atent pentru a exclude eventualitatea unui apel deghizat. Simpla existență a două opinii cu privire la aceeași chestiune, precum și invocarea unor argumente sau probe noi, care realmente puteau fi prezentate pe parcursul examinării cauzei pe cale ordinară, nu servește drept temei plauzibil pentru afectarea principiului *res judicata*.

³³⁵ Cauza *Dobrovolschi v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 29/09/2015.

4. În materia scutirilor de la plata taxei de stat, trebuie analizată atent situația financiară a subiectului care solicită scutirea în baza probelor prezentate de acesta. Când se va pronunța asupra cererii privind scutirea, instanța trebuie să-și argumenteze concluzia, inclusiv prin admiterea/respingerea probelor prezentate sau invocarea lipsei probelor. O atenție specială trebuie acordată litigiilor în care reclamanții sunt scutiți de taxe prin lege. O simplă eroare în această privință poate ridica chestiuni pe marginea respectării dreptului de acces la instanță.

5. Magistrații care sunt învestiți cu examinarea unei cauze trebuie să verifice atent dacă nu există motive de abținere, deoarece instanța trebuie să fie imparțială, adică lipsită de prejudecăți și părtinire. Mai mult, este necesar să se stabilească dacă, pe lângă comportamentul personal al judecătorului, există fapte care pot fi stabilite și care pot trezi dubii în privința imparțialității sale. În această privință, chiar aparențele pot avea o anumită importanță.

6. O problemă aparte o constituie cererile de apel și de recurs înaintate tardiv. În cazul acestor cereri, trebuie analizată minuțios temeinicia motivelor care justifică omiterea termenului procedural. Aflarea în concediul de odihnă sau medical al reprezentantului unei instituții publice nu constituie motiv convingător pentru a considera o cerere de atac ca fiind depusă în termenul prevăzut de lege.

7. În privința obligației citării participanților la proces, îndeosebi în cauzele penale care au o semnificație majoră pentru subiectul vizat, instanțele judecătorești trebuie să o facă cu diligență, trimițând scrisorile prin recomandare cu aviz de primire, care ulterior pot servi drept probă pentru îndeplinirea corespunzătoare a obligației. Înștiințarea participantului printr-o scrisoare simplă, în condițiile în care acesta neagă că ar fi fost citat, riscă să nu satisfacă standardele unui proces echitabil.

8. Autoritățile relevante – organele procuraturii și instanțele de judecată – trebuie să le asigure învinuiților și inculpaților un proces penal imparțial și echitabil. În situațiile în care instanțele admit încălcări ale drepturilor procedurale ale inculpatului sau ale părții apărării, prin favorizarea părții acuzării, sau când resping solicitările apărării în prezentarea/administrarea anumitor probe ori admit probele obținute în urma eventualei maltratări, dar și când omit să dea un răspuns explicit la argumentele de bază ale apărării, poate fi pusă la îndoială respectarea standardelor unui proces penal echitabil.

9. Trebuie să se aibă în vedere că în situația în care un politician, funcționar de stat sau, mai grav, un polițist, un procuror sau un magistrat, ca reprezentant al puterii de stat, își exprimă opinia în public asupra eventualei vinovății a unei persoane al cărei proces penal este pendent, se pune problema nerespectării prezumției de nevinovăție a acelei persoane.

Articolul 7

NICIO PEDEAPSĂ FĂRĂ LEGE

1. Considerații generale

Convenția prevede, la articolul 7, următoarele:

1. *Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât cea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.*

2. *Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.*

Art. 7 din Convenție instituie regula legalității încriminării, potrivit căreia orice pedeapsă aplicată persoanei pentru comiterea unei fapte condamnabile penal trebuie să-și găsească expresie în legislația internă a statului sau în prevederile normelor specifice ale dreptului internațional public.

În materia principiului legalității încriminării, Curtea de la Strasbourg a menționat că garanția consacrată de art. 7, ca element esențial al preeminenței dreptului, ocupă un rol primordial în sistemul de protecție al Convenției. Art. 15 nu autorizează nicio derogare de la această garanție în timp de război sau orice alt pericol public. După cum rezultă din obiectul și scopul său, acesta trebuie interpretat și aplicat în modul în care asigură o protecție efectivă contra urmăririlor, condamnărilor și sancțiunilor arbitrare³³⁶.

Art. 7 nu se limitează la interzicerea aplicării retroactive a legii penale în defavoarea acuzatului, el stabilește, în general, principiul legalității infracțiunilor și pedepselor (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), precum și principiul neaplicării extensive a legii penale în defavoarea acuzatului, în special prin analogie. Prin urmare, o infracțiune trebuie să fie clar determinată de lege. Această condiție este împlinită atunci când justițiabilul poate să știe, pornind de la poziția pertinentă și, în caz de necesitate, cu ajutorul interpretării acordate de instanțe, ce acte sau omisiuni angajează răspunderea sa penală.³³⁷

În practica sa, Curtea a subliniat că termenul „*drept*” utilizat în articolul 7 corespunde celui de „*lege*” utilizat în alte articole ale Convenției și înglobează dreptul scris, și dreptul nescris. El presupune respectarea condiției calității, inclusiv cerințele accesibilității și previzibilității.³³⁸

³³⁶ Cauza *C. R. v. Regatul Unit*, hotărârea din 22/11/1995.

³³⁷ Cauza *Kokkinakis v. Grecia*, hotărârea din 25/05/1993.

³³⁸ *id.*

Măsura preventivă a punerii sub detenție a unei persoane pentru atentate contra securității statului doar în scopul de a o împiedica să desfășoare activități periculoase la adresa menținerii păcii și a ordinii publice sau a securității statului nu poate fi considerată ca rezultând dintr-o condamnare penală în sensul art. 7 din Convenție.³³⁹

Articolul 7 din Convenție consacră principiul neretroactivității legii penale, or este imposibilă pedepsirea persoanei pentru nerespectarea unor prevederi legale pe care nu le putea cunoaște. Nu constituie o încălcare a garanțiilor instituite prin art. 7 § 1 aplicarea imediată a dispozițiilor unei legi penale privind prelungirea termenelor de prescripție a infracțiunii, dacă aceasta nu aduce atingere prescripțiilor deja împlinite. Or, reglementarea prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție comună sistemelor de drept penal al statelor contractante. Ea are mai multe finalități, printre care garantarea securității juridice prin fixarea unui termen pentru intentarea acțiunilor penale și prevenirea unor atingeri ce ar putea fi aduse dreptului la apărare³⁴⁰.

Interdicțiile impuse de art. 7 § 1 din Convenție nu se aplică în cazul judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, la momentul comiterii ei, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate (art. 7 § 2). Este evident că prin această dispoziție autorii Convenției au făcut trimitere directă la izvoarele de drept internațional penal și anume actele constitutive ale instanțelor jurisdicționale internaționale penale competente să examineze infracțiunile internaționale comise de persoane fizice. Suplimentar, sintagma „principiile generale de drept recunoscute de națiunile civilizate” care se conține la fel și în conținutul art. 38 alin. (1) lit. c) din Statutul Curții Internaționale de Justiție (1945) ne permite să considerăm că astfel Curtea poate aplica în practica sa acte normative care depășesc cadrul regional european de cooperare a statelor.

Deși în fața Convenției reclamantii din Republica Moldova au invocat nerespectarea prevederilor art. 7 în șapte cauze, Curtea nu s-a pronunțat pe marginea acestor pretenții:

În cauza *Samotiuc v. Republica Moldova*³⁴¹, reclamantul, fost deportat ale cărui bunuri au fost confiscate în anii '40 ai secolului trecut de către autoritățile comuniste, a invocat în fața Curții Europene a Drepturilor Omului inclusiv încălcarea art. 7 prin condamnarea ilegală în anul 1949. Deoarece reclamantul a încheiat cu Guvernul un acord de reglementare amiabilă, Curtea a decis să radieze cererea de pe rolul său.

³³⁹ Cauza *Lawless v. Irlanda*, hotărârea din 01/07/61.

³⁴⁰ Cauza *Coeme ș.a. v. Belgia*, hotărârea din 22/06/2000.

³⁴¹ Cauza *Samotiuc v. Republica Moldova*, decizia din 5/06/2007.

În cauza *Coroi v. Republica Moldova*³⁴², reclamantul s-a plâns în baza art. 7 din Convenție, susținând că fapta de care fusese învinuit (un accident rutier; reclamantul, în timp ce se deplasa cu căruța, depășise un tractor, intrând pe o altă bandă a drumului și lovindu-se de un automobil) nu a constituit o contravenție administrativă, deoarece în temeiul legii naționale în vigoare la acel moment, căruța cu cal nu era trecută în lista vehiculelor care făceau parte din subiectele accidentelor rutiere. Curtea s-a pronunțat pe marginea art. 6 invocat de reclamant, însă cu privire la restul capetelor de cerere, reclamantul a solicitat, în observațiile sale asupra fondului și admisibilității cauzei, ca acestea să nu fie examinate. În lipsa unor circumstanțe specifice referitoare la respectarea drepturilor garantate de Convenție, nefiind constatat vreun motiv care ar justifica examinarea în continuare a acestui capăt de cerere, cauza a fost radiată de pe rolul Curții.

În cauza *Badea v. Republica Moldova*³⁴³, reclamantul, suspectat fiind de furt și arestat de poliție, a pretins că a fost supus unei presiuni psihologice pentru a recunoaște vinovăția sa în comiterea unei crime de care a fost acuzat, depunând mărturii autoincriminatorii. Ulterior, reclamantul și-a confirmat declarațiile și le-a solicitat instanțelor să-i reducă sentința în legătură cu starea materială proastă a familiei sale. Apoi, reclamantul a fost condamnat de către instanța de judecată. Sentința a fost menținută de Curtea de Apel Chișinău. În fața Curții, acesta s-a plâns, *inter alia*, în temeiul articolului 7 din Convenție, că instanțele naționale au refuzat să-i micșoreze sentința. Curtea a examinat respectiva pretenție a reclamantului și, având în vedere toate materialele de care dispunea, în măsura în care chestiunile cerute țineau de competența sa, a constatat că acestea nu dezvăluie nicio aparență a încălcării drepturilor și libertăților stabilite în Convenție. Prin urmare, cererea a fost declarată inadmisibilă.

În cauza *Morozan v. Republica Moldova*³⁴⁴, reclamantul a invocat faptul că a fost reținut în anul 2001, fiind acuzat de furt de mașină. Potrivit reclamantului, acesta fusese maltratată de mai multe ori în timpul detenției. În fața Curții, reclamantul a invocat inclusiv articolul 7 din Convenție, însă fără a oferi niște motive. Curtea a considerat inclusiv acest capăt al cererii ca fiind neîntemeiat și a notat că dosarul nu conține materiale care să dovedească că prevederile invocate de către reclamant au fost încălcate. Prin urmare, sub acest capăt, cererea a fost declarată inadmisibilă.

În cauza *Stratan v. Republica Moldova* (și alte 3 cereri)³⁴⁵, unul dintre reclamanti a invocat în fața Curții încălcarea articolului 7 din Convenție, date fiind urmărirea penale inițiate împotriva sa și clasate mai târziu. Curtea a reamintit că s-a pronunțat deja asupra faptului că noul remediu introdus prin Legea nr. 87 a fost instituit pentru a rezolva problemele legate de executarea

³⁴² Cauza *Coroi v. Republica Moldova*, decizia din 15/03/2011.

³⁴³ Cauza *Badea v. Republica Moldova*, decizia din 17/01/2012.

³⁴⁴ Cauza *Morozan v. Republica Moldova*, decizia din 5/06/2012.

³⁴⁵ Cauza *Stratan v. Republica Moldova*, decizia din 10/05/2012.

tardivă a hotărârilor și că acesta este eficient. Le revine reclamantilor, în sensul articolului 35 § 1 al Convenției, să epuizeze noua cale de atac instituită prin Legea nr. 87. Deoarece din materialele cauzei rezultă faptul că reclamantii nu au intenția să utilizeze noul remediu, plângerile reclamantilor cu privire la durata excesivă a procedurilor trebuie să fie declarate inadmisibile din cauza neepuizării căilor de atac interne, în conformitate cu articolul 35 §§ 1 și 4 ale Convenției. Din aceste motive, cererile au fost declarate inadmisibile.

În cauza *Toporovschi v. Republica Moldova*³⁴⁶, reclamantul a susținut, *inter alia*, existența unei încălcări a articolului 7 din Convenție prin faptul că Curtea Supremă de Justiție nu a prezentat în hotărârea sa din 19 februarie 2008 motive pentru dispunerea rejudecării cauzei. Curtea a reamintit că reclamantul achitat nu mai poate pretinde că este victima încălcărilor Convenției în cadrul acestor procese. Totodată, această concluzie poate exista doar dacă reclamantul nu mai este afectat, fiind înlăturate toate efectele în detrimentul său. În speță, după redeschiderea procesului penal împotriva sa, reclamantul a fost din nou achitat printr-o hotărâre definitivă. Nu există vreun indiciu potrivit căruia reclamantul a suferit un prejudiciu în continuu. În aceste condiții, reclamantul nu poate pretinde că este victima încălcării Convenției, așa cum prevede articolul 34. Prin urmare, cererea a fost declarată inadmisibilă.

În cauza *Botnaru v. Republica Moldova*³⁴⁷, reclamantul a invocat în fața Curții încălcarea art. 7 din Convenție, pretinzând că a fost supus unor rele tratamente, dată fiind durata de neexecutare a hotărârii instanței de judecată din 25 mai 2000, prin care Consiliul municipal Chișinău a fost obligat să-i acorde acestuia, care deținea funcția de procuror, o locuință de serviciu. De asemenea, reclamantul a susținut că eliberarea sa din funcție a fost discriminatorie și lipsită de temei juridic.

Ținând cont de actele de care dispune și în măsura în care este competentă să analizeze pretențiile formulate, Curtea nu a constatat nicio aparență de încălcare a drepturilor și libertăților garantate de Convenție sau de protocoalele sale. Prin urmare, acest capăt de cerere a fost considerat nefondat și a fost respins.

2. Concluzii

1. Articolul 7 din Convenție consacră obligația negativă a statelor-părți de a nu condamna justițiabilii pentru fapte care nu sunt prevăzute de lege.

2. Articolul 7 se aplică exclusiv în materie penală.

3. Jurisprudența Curții impune ca legea, în baza căreia poate fi condamnată o persoană pentru comiterea unei infracțiuni, trebuie să fie accesibilă și previzibilă.

4. Art. 7 instituie o protecție absolută și nu admite derogări în caz de război sau de alt pericol public.

³⁴⁶ Cauza *Toporovschi v. Republica Moldova*, decizia din 21/04/2015.

³⁴⁷ Cauza *Botnaru v. Republica Moldova*, decizia din 29/09/2015.

Articolul 8

DREPTUL LA RESPECTAREA VIEȚII PRIVATE

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale garantează la articolul 8 „Dreptul la respectarea vieții private și de familie”:

- 1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.*
- 2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.*

1. Esența și conținutul dreptului la viață privată

Reișind din prevederile menționate *supra*, articolul 8 din Convenție stabilește garanții referitoare la viața privată, viața familială, domiciliul și corespondența persoanei. Totodată, acest drept nu are un caracter absolut. El poate fi limitat în anumite situații, cu respectarea condițiilor cerute de paragraful al doilea din art. 8. De asemenea, atitudinea pasivă a statului, inclusiv în situațiile în care nu există vreo imixtiune din partea statului, poate echivala cu încălcarea Convenției. Astfel, statul are obligații pozitive și trebuie, prin urmare, să întreprindă măsurile ce se impun în scopul sporirii eficienței respectării dreptului la intimitate.

Viața privată este un concept care poate fi interpretat extensiv. El cuprinde diferite sfere ale vieții persoanei, fapt demonstrat și de jurisprudența Curții. Cert este faptul că fiecare persoană are o opinie despre întinderea vieții private și această impresie depinde de trăsăturile psihologice ale ei, dar și de tradițiile care există într-o societate la o anumită etapă istorică.

Din practica Curții rezultă că intră în sfera articolului 8: viața sexuală, orientarea sexuală, numele și prenumele persoanei, etnia, imaginea (fotografia) persoanei, reputația persoanei (protecția demnității), inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței, activitatea profesională și de afaceri, datele și dosarele întocmite de către serviciile de securitate și alte structuri de stat, inviolabilitatea fizică și psihică, inclusiv serviciile de ocrotire a sănătății, exa-

minările psihiatrice și sănătatea psihică, colectarea și prelucrarea datelor cu caracter personal, ș.a.

Deși obiectul articolului 8 îl constituie protecția persoanei împotriva unei imixțiuni arbitrare din partea autorităților publice, acesta nu obligă statul doar să se abțină de la asemenea imixțiuni. Pot exista obligații pozitive inerente respectării vieții private și de familie. Aceste obligații pot presupune adoptarea măsurilor desemnate să asigure respectul vieții private și de familie chiar în sfera relațiilor interpersonale.

Reieșind din prevederile Convenției, ale Protocoalelor, precum și din practica Curții, articolul 8 consacră următoarele obligații pozitive în sarcina statelor:

- recunoașterea oficială a alegerii numelui;
- recunoașterea identității etnice;
- asigurarea accesului la informațiile oficiale;
- stabilirea paternității/maternității;
- asigurarea inviolabilității fizice, morale și sexuale a persoanelor;
- recunoașterea oficială a transsexualilor;
- oficializarea relației de familie între părinți și copiii născuți în afara căsătoriei;
- separarea soților;
- consultarea părinților naturali în cazul preluării copiilor în custodia statului și/sau adopția;
- readucerea copiilor la părinții lor naturali;
- furnizarea de facilități pentru persoanele cu handicap sau bolnave;
- admiterea de membri cetățeni străini ai familiei în cazul deciziilor în materie de imigrație;
- protecția împotriva poluării;
- protecția datelor cu caracter personal;
- protecția imaginii individului;
- protecția convorbirilor telefonice;
- protecția informațiilor despre starea sănătății;
- protecția corespondenței scrise împotriva cenzurii;
- protecția reputației.

Printre obligațiile negative generate de conținutul articolului 8 din Convenție se numără:

- lipsa intervenției statului în viața privată și/sau de familie;
- lipsa intervenției statului în exercitarea dreptului la respectarea corespondenței;
- lipsa intervenției statului în domiciliul justițiabilului.

Alegerea mijloacelor prevăzute să asigure respectarea articolului 8 în sfera relațiilor dintre indivizi este, în principiu, o problemă care se încadrează

în limita de apreciere a statelor contractante. În acest sens, există numeroase moduri de asigurare a „respectului pentru viața privată”, iar natura obligațiilor statului va depinde de aspectul specific al vieții private în discuție. În plus, sarcina Curții de a exercita supravegherea nu constă în a se substitui autorităților naționale, ci de a revizui în ansamblu deciziile pe care acestea le-au adoptat în contextul cauzei, conform limitei lor de apreciere.

Considerăm util să menționăm la acest capitol faptul că orice limitare a unui drept relativ (calificat) prevăzut de Convenție presupune justificarea acesteia conform testului de proporționalitate, analiza fiecărui element fiind obligatorie. Dacă nu este întrunit vreunul din elementele testului de proporționalitate, limitarea este disproporționată. Testul de proporționalitate își găsește fundamentarea în al doilea paragraf al articolelor 8-11 și conține următoarele elemente: *scopul legitim* și „*necesitatea într-o societate democratică*”. Scopul proporționalității constă în primul rând în a vedea dacă limitarea dreptului fundamental al justițiabilului este justificată, iar în al doilea rând de a pune în balanță limitarea cu beneficiul adus interesului legitim general sau cu beneficiul pe care l-ar avea alți particulari.

Până a trece la analiza elementelor, este necesar de a stabili dacă dreptul invocat este aplicabil sau dacă este incident un alt articol. Răspunsul la această întrebare poate rezulta din interpretarea articolului respectiv în jurisprudența Curții. Următoarea întrebare care necesită răspuns este dacă a avut loc o limitare: o încălcare a obligațiilor negative sau pozitive a statului în lumina articolului 8.

Testul de proporționalitate este precedat de un test al legalității. Testul legalității verifică calitatea legii: *dacă limitarea a fost prevăzută într-o lege accesibilă* (publicată) și *previzibilă* (formulată cu suficientă precizie pentru ca persoana să poată, în caz de necesitate – cu ajutorul unei persoane cu pregătire juridică, să prevadă, într-o măsură rezonabilă, în circumstanțele respective, consecințele pe care le poate atrage o anumită acțiune sau inacțiune).

Testul de proporționalitate verifică întâi dacă limitarea a *urmărit un scop legitim*. Scopurile urmează a fi abordate doar prin prisma enumerării exhaustive din paragraful 2 al articolului respectiv (în cazul în care este prevăzută clauza de limitare). Scopul unei norme limitative ar putea fi menționat în conținutul acesteia, în cadrul dispozițiilor generale, în preambulul acesteia, sau în nota informativă la actul normativ respectiv. În fine, în cazul în care legea care a limitat dreptul nu a urmărit vreun scop legitim din enumerarea din cel de-al doilea paragraf, limitarea dreptului va fi considerată disproporționată, fără a se trece la examinarea necesității măsurii într-o societate democratică (următorul criteriu).

Limitarea trebuie să fie necesară într-o societate democratică. Acest element presupune că impactul negativ al limitării urmează să fie mai mic decât beneficiul obținut în legătură cu realizarea scopului legitim. Trebuie să se stabilească dacă limitarea dreptului la respectarea vieții private poate să atingă scopul urmărit, fără să existe o alternativă mai puțin restrictivă. Adjectivul *necesar* implică existența unei *necesități sociale stringente* și nu trebuie echivalat cu alte calificative, precum *rezonabil*, *admisibil*, *folositor* sau *dezirabil*. Acest criteriu nu este unul formal. Trebuie să se motiveze necesitatea beneficiului urmărit prin limitarea dreptului, ca fiind opus valorilor protejate prin articolul disputat. Însăși existența beneficiului nu atrage posibilitatea limitării legitime a libertății de exprimare. Beneficiul urmărit trebuie să fie unul *stringent*. Criteriile utilizate pentru determinarea unei limitări admisiibile depind de circumstanțele speței, însă orice limitare trebuie să fie bazată pe motive *rezonabile și suficiente*.

Cu referire la cauzele împotriva Republicii Moldova, în perioada anilor 1997-2015, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat nerespectarea dreptului la respectarea vieții private și de familie în 20 de cauze.

2.1. Viața privată

2.1.1. Declarațiile defăimătoare

În cauza *Petrenco v. Republica Moldova*³⁴⁸, reclamantul a susținut că drepturile sale au fost încălcate prin publicarea declarațiilor defăimătoare într-un ziar aflat în proprietatea Guvernului, precum și prin faptul că instanțele moldovenești nu au asigurat protecția reputației sale. În speță, la momentul desfășurării evenimentelor relevante cererii, reclamantul era Președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova, profesor universitar și autorul programei școlare pentru disciplina „Istoria Universală” pentru anul 1996. Tentativele reclamantului de a obține repararea dreptului pretins a fi încălcat în ordinea juridică națională nu s-au soldat cu succes. Deși reclamantul a invocat inițial articolul 10, Curtea a reiterat că ține de competența sa să asigure aprecierea legală a circumstanțelor cauzei prezentate ei spre examinare. Mai mult, aceasta a constatat anterior că dreptul unei persoane la protecția reputației, în calitate de element al „vieții private”, constituie un drept care cade sub incidența articolului 8 din Convenție.

În speță, reclamantul a criticat articolul publicat în *Moldova Suverană* la 4 aprilie 2002, pe motiv că i-ar fi prejudiciat reputația, prin faptul că acesta conținea insulte jignitoare și declarații false referitoare la calitatea sa de

³⁴⁸ Cauza *Petrenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/03/2010.

membru al serviciilor secrete sovietice. Reieșind din natura generală a articolului și cea a afirmațiilor pe care acesta le conținea, precum și din faptul că articolul conținea mai mult referințe la presupusele legături ale reclamantului cu serviciile secrete sovietice, Curtea a considerat că instanțele naționale sunt mai competente să aprecieze intenția ascunsă în frazele contestate din articol, decât o instanță internațională și, în special, să judece modul în care publicul larg din Moldova ar putea interpreta și reacționa la astfel de fraze. Având în vedere termenii articolului și constatările singurei instanțe naționale care a examinat problema, poate fi dedusă concluzia că autorul articolului a urmărit să insinueze că reclamantul a colaborat cu structurile KGB-ului. Prin urmare, trebuia să se stabilească dacă aceste alegații se încadrează în domeniul criticii acceptabile sau al comentariilor echitabile.

Problema colaborării unei persoane cu serviciile secrete din perioada sovietică nu este doar o chestiune speculativă, ci și o circumstanță istorică, care poate fi demonstrată prin probe pertinente. Instanțele naționale nu au prezentat probe convingătoare în privința concluziilor lor despre natura afirmațiilor în cauză. În aceste circumstanțe, în pofida marjei de apreciere acordate instanțelor naționale în privința clasificării unei afirmații drept circumstanță de fapt sau judecată de valoare, alegațiile despre colaborarea cu KGB reprezentau circumstanțe evidente ale cauzei.

În acest context, statutul unei persoane de politician sau de o altă persoană publică nu înlătură necesitatea existenței unui temei de fapt suficient pentru declarații care îi prejudiciază reputația, chiar dacă asemenea declarații sunt considerate judecări de valoare și nu circumstanțe de fapt, ca în prezenta cauză. Pronunțând hotărârea din 30 aprilie 2003, Judecătoria sectorului Centru a evidențiat lipsa vreunei probe privind calitatea de fost agent KGB a reclamantului. Hotărârile ulterioare ale instanțelor naționale nu au stabilit altceva. În timpul procesului din fața Judecătoriei sectorului Centru, reclamații nu au prezentat niciun material considerat a fi suficient de către instanța respectivă în susținerea declarației respective și niciun martor nu a susținut că reclamantul ar fi fost implicat în asemenea activități. Într-un asemenea caz nu este indicat să se facă trimitere la limita de provocare sau exagerare permisă în general pentru zările care publică articole ce se referă la persoane publice. Această cauză se referea la o prezentare distorsionată a realității, pentru care autorul nu a demonstrat nicio dovadă. Insinuând colaborarea reclamantului cu KGB de parcă aceasta era un fapt stabilit, când nu era decât pură speculație din partea autorului, articolul a depășit limitele comentariilor acceptabile.

În cauzele în care Curtea trebuie să echilibreze protecția vieții private și libertatea de exprimare, ea a menționat mereu contribuția adusă de articolele

din presă în dezbaterile de un interes general. În cauzele privind dezbaterile sau chestiunile de interes public general, limita criticii acceptabile este mai mare în privința politicianilor sau a altor persoane publice, decât în privința particularilor: primii, spre deosebire de ultimii, și-au expus benevol acțiunile lor controlului public, din partea jurnaliștilor și a publicului larg și, prin urmare, trebuie să demonstreze un grad mai înalt de toleranță.

Deși dezmințirea publicată ulterior în *Moldova Suverană* se referea la regretul cu privire la natura jignitoare a articolului și la limbajul ofensiv utilizat, este important de a observa faptul că aceasta nu făcuse nicio mențiune referitoare la colaborarea reclamantului cu serviciile secrete din perioada sovietică și, în special, nu clarificase faptul că lipsea orice temei pentru o asemenea alegație.

În concluzie, articolul publicat depășise, prin faptul insinuării lipsite de orice temei a colaborării reclamantului cu serviciile secrete din perioada sovietică, limita acceptabilă pentru niște comentarii în contextul unei dezbateri de interes general. Având în vedere în particular gravitatea alegației din prezenta cauză, argumentele invocate de către instanțele naționale în favoarea ziarului au fost insuficiente pentru a prevala asupra dreptului reclamantului la protecția reputației sale. Prin urmare, a avut loc încălcarea articolului 8 din Convenție.

În speța *Avram și alții v. Republica Moldova*³⁴⁹ reclamanții au susținut în special încălcarea articolului 8 din Convenție în legătură cu filmarea lor secretă de către poliție într-o saună, în momente intime, și difuzarea înregistrării video la televiziunea națională. Prin hotărârea definitivă a Curții Supreme de Justiție au fost constatate drept defăimătoare declarațiile făcute în cadrul emisiunii televizate privind faptul că jurnaliștii-reclamanți au fost mituiți pentru publicarea unui articol și că ei urmăreau să răpească un copil. De asemenea, instanța de judecată a constatat că dezvăluirea făcută de către Ministerul Afacerilor Interne privind colaborarea reclamanților cu poliția, prin prezentarea unei recipise scrise de către această instituție, a încălcat dreptul lor la respectarea vieții private. De asemenea, Curtea Supremă de Justiție a constatat că filmarea ascunsă din saună a reprezentat o ingerință nejustificată în dreptul reclamanților la intimitate, drept garantat de articolul 8 al Convenției. Totuși, bazându-se pe rezultatul urmăririi penale, instanța a constatat că nu existau probe suficiente pentru a conchide că filmarea ascunsă a scenei din saună a fost efectuată de către angajații Ministerului Afacerilor Interne. În același timp, instanța de judecată a conchis că Ministerul Afacerilor Interne se făcea responsabil pentru transmiterea

³⁴⁹ Cauza *Avram și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 05/07/2011.

ilegală către televiziunea națională a materialului video secret din dosarul penal, adică a înregistrării video privind reținerea redactorului-șef al publicației periodice, unde erau angajați primul și al doilea reclamant. De asemenea, Curtea Supremă de Justiție a decis încasarea de la televiziunea națională, în beneficiul fiecărui reclamant, a sumei de 3,600 MDL cu titlu de prejudiciu moral pentru difuzarea înregistrării video din saună. Instanța a obligat invitatul emisiunii din 10 mai 2003, S.D., să-i plătească celui deal doilea reclamant suma de 1,800 MDL pentru defăimare, și ca Ministerul Afacerilor Interne să-i plătească primului reclamant suma de 3,600 MDL pentru mediatizarea colaborării sale cu poliția. De asemenea, instanța de judecată a obligat pârâții să le plătească reclamanților suma de 42,697 MDL cu titlu de costuri și cheltuieli.

Noțiunea de „viață privată”, în sensul articolului 8 al Convenției, este un concept larg care include, *inter alia*, dreptul de a stabili și de a dezvolta relații cu alte persoane. Acesta include elemente cum ar fi viața sexuală, dreptul la respectarea vieții private, fără a o supune publicității sau atenției nedorite. Interpretând întinderea noțiunii de viață privată, este important să se aibă în vedere noțiunea de autonomie personală și cea de demnitate umană. În plus, viața privată include integritatea fizică și psihologică a persoanei; garanția asigurată prin articolul 8 al Convenției este menită în primul rând să asigure dezvoltarea, fără amestecul din afară, a personalității fiecărui individ în relațiile sale cu alte persoane. Prin urmare, există o zonă de interacțiune a unui individ cu ceilalți, chiar în contextul public, care ar putea să se integreze în sfera „vieții private”.

Pentru că instanțele naționale au recunoscut că a avut loc o imixtiune în dreptul reclamanților la viața privată, iar reclamanților le-au fost acordate compensații pentru prejudiciul moral, trebuia examinată doar chestiunea dacă sumele acordate erau proporționale cu prejudiciul provocat reclamanților și dacă, la aplicarea prevederilor vechiului Cod civil, prin care s-a redus suma compensației plătite victimelor defăimării, Curtea Supremă de Justiție și-a îndeplinit obligația pozitivă în temeiul articolului 8 al Convenției. Deoarece Curtea Supremă de Justiție nu s-a bazat direct pe practica Curții în privința acordării compensațiilor pentru încălcarea drepturilor din Convenție, sumele acordate reclamanților au fost estimate de către Curte ca fiind prea mici pentru a fi considerate proporționale gravității imixtiunii în dreptul lor la respectarea vieții private. Or, difuzarea înregistrării video la televiziunea națională a afectat în mod dramatic viețile private, de familie și sociale ale reclamanților. Prin urmare, Curtea a constatat violarea articolului 8 al Convenției în acest caz.

2.1.2. Divulgarea datelor privind starea sănătății

În cauza *Radu v. Republica Moldova*³⁵⁰, reclamanta a invocat că statul a omis să-și îndeplinească obligația de asigurare a respectării vieții sale private ca urmare a divulgării de către o instituție medicală de stat a informației privind starea ei de sănătate fără consimțământul personal. În speță, rectorul Academiei de Poliție a solicitat de la instituția medicală (CMF) să-i prezinte informații în legătură cu concediul medical al reclamantei. În particular, el a solicitat să-i fie comunicat cine a dispus internarea ei în spital, când a fost internată, care a fost diagnosticul primar și final, și ce tratament a primit reclamanta. CMF a informat, printr-o adresă, angajatorul reclamantei despre perioada în care aceasta a fost spitalizată și cauza – iminența unui avort spontan. În adresă mai era menționat faptul că aceasta era prima sarcină a reclamantei și că era însărcinată cu gemeni, că sarcina era o urmare a unei inseminări intrauterine și că reclamanta avea hepatita B. În plus, scrisoarea menționa că reclamanta a avut complicații obstetrice și că avea o grupă de sânge cu RH negativ. La această adresă a fost anexată o copie a extrasului medical al reclamantei de la instituția medicală unde a fost spitalizată, în care erau descrise toate procedurile medicale pe care le-a urmat și toate analizele medicale.

În ianuarie 2004, reclamanta a inițiat procese civile împotriva CMF și împotriva Academiei de Poliție, în care a solicitat despăgubiri pentru încălcarea dreptului la viață privată. Ea a susținut, *inter alia*, că angajatorul ei a avut suficiente informații în privința motivelor concediului ei medical și nu era necesar să solicite alte detalii care purtau un caracter personal. În plus, după obținerea informației, aceasta nu a fost păstrată în confidențialitate, ci a fost divulgată angajaților Academiei de Poliție. Potrivit reclamantei, divulgarea datelor i-a provocat stres și anxietate. Toți colegii de muncă, inclusiv studenții, cunoșteau detalii din viața ei privată și au început să circule diferite zvonuri. La două zile după divulgarea informației, reclamanta și-a pierdut sarcina. Potrivit raportului medical, unul dintre factorii ce au influențat asupra pierderii sarcinii era stresul la care a fost supusă reclamanta.

Soțul ei, care activa în cadrul Academiei de Poliție, a fost nevoit să-și dea demisia și să accepte un loc de muncă mai puțin plătit.

Curtea Supremă de Justiție a considerat că CMF a acționat în conformitate cu legislația în vigoare, atunci când i-a furnizat angajatorului reclamantei informații despre starea ei de sănătate. CMF era obligat să-i furnizeze Academiei de Poliției asemenea informații, în contextul raporturilor juridice dintre

³⁵⁰ Cauza *Radu v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/07/2014.

reclamantă și angajatorul ei. Potrivit Curții Supreme de Justiție, la data evenimentelor, între Academia de Poliție și reclamantă existau atât raporturi de muncă, cât și raporturi cu caracter penal. Curtea Supremă de Justiție a considerat că acțiunile CFM nu cad sub incidența prevederilor Legii cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială și ale Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

În fața Curții, reclamanta s-a plâns, *inter alia*, că divulgarea informației cu caracter medical de către CMF angajatorului ei a constituit o încălcare a dreptului său la respectarea vieții private prevăzut de articolul 8 din Convenție. Reclamanta a susținut că a avut loc o ingerință în drepturile ei garantate de articolul 8, iar această ingerință nu a avut o bază legală în legislația națională. În plus, ingerința nu fusese „necesară într-o societate democratică”, pentru că angajatorul reclamantei nu efectua o investigație internă, cu atât mai mult una penală. Informația divulgată de către CFM angajatorului reclamantei avea un caracter strict personal, iar angajatorul avea informații suficiente despre starea de sănătate a reclamantei din buletinele medicale prezentate de ea.

În fața Curții, părțile nu au contestat faptul că divulgarea unor asemenea detalii sensibile despre sarcina reclamantei de către CMF angajatorului reclamantei, despre starea ei de sănătate și tratamentul urmat a constituit o ingerință în dreptul ei la viața privată.

În comentariile sale, Guvernul a invocat articolul 8 din Legea nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație ca fiind, în opinia sa, temeiul legal al ingerinței. Curtea a notat că doar Guvernul, nu și Curtea Supremă de Justiție s-a referit la temeiul legal al ingerinței. De altfel, Curtea Supremă de Justiție a menționat numai că CFM a avut dreptul să divulge informația angajatorului reclamantei, fără a specifica vreun temei legal pentru o astfel de divulgare. În al doilea rând, admitând că instanța supremă s-a bazat pe acea prevedere legală, în temeiul articolului 8 al Legii respective, medicii nu aveau dreptul să divulge informația cu caracter personal, chiar și angajatorului reclamantei, fără consimțământul ei.

De fapt, Curtea a notat că toate actele normative naționale și internaționale interzic în mod expres divulgarea unei astfel de informații, aceasta constituind o faptă penală. Există excepții de la regula nedivulgării. Totuși, niciuna dintre acestea nu pare să fie aplicabilă în situația reclamantei. Reiese că ingerința disputată nu a fost „prevăzută de lege” în sensul articolului 8, prin urmare, a avut loc încălcarea art. 8 din Convenție în privința dreptului reclamantei la respectarea vieții sale private.

2.1.3. Refuzul înregistrării etniei în actele de stare civilă

În cauza *Ciubotaru v. Republica Moldova*³⁵¹, reclamantul a susținut, *inter alia*, existența unei încălcări a dreptului său la respectarea vieții private ca urmare a refuzului autorităților de a-i înregistra etnia așa cum a declarat-o acesta. În speță, reclamantul care avea părinți originari din Bălți, Basarabia, România, a invocat faptul că la momentul colectării și înregistrării informației referitoare la identitatea sa autoritățile au refuzat să-i înscrie identitatea românească și i-au impus o altă etnie prin care acesta nu se identifică.

Ținând cont de faptul că conceptul de viață privată este un concept larg, care include integritatea fizică ori psihică a persoanei, protecția art. 8 se acordă unei sfere private a fiecărui individ, inclusiv și dreptului de a-și stabili detaliile identității sale, inclusiv identitatea etnică, inerentă unei ființe umane.

Având în vedere caracterul extrem de sensibil al problemelor invocate în prezenta speță, pentru a putea judeca faptele, Curtea s-a distanțat de disputele existente în societatea din Republica Moldova în privința identității etnice a grupului social de bază și s-a axat în principal pe legislația Republicii Moldova și pe poziția oficială a Guvernului reclamat referitoare la români și moldoveni.

Curtea nu a contestat dreptul Guvernului de a solicita dovezi obiective asupra pretenției etniei. În aceeași ordine de idei, poate fi acceptată posibilitatea autorităților de a respinge o cerere de înregistrare oficială a apartenenței la un grup etnic specific atunci când această solicitare este de natură exclusiv subiectivă și neprobată. În speță, reclamantul s-a confruntat aparent cu o condiție dintr-o prevedere legislativă care i-a făcut imposibilă aducerea oricăror dovezi pentru a-și susține solicitarea. Acest lucru este cert din momentul în care Legea cu privire la actele de stare civilă, precum și practicile curente de înregistrare a identității etnice creează bariere de netrecut pentru toți cei care doresc să-și înregistreze o etnie diferită de cea înregistrată de autoritățile sovietice în cazul părinților lor. Potrivit acestui articol, reclamantul ar fi putut să-și modifice etnia doar în cazul în care ar fi arătat că cel puțin unul din părinții săi a fost de etnie română și înregistrat astfel. Acest fapt a reprezentat o condiție disproporționată în raport cu realitățile istorice din Republica Moldova.

În mod adiacent, s-a reținut faptul că pretenția dlui Ciubotaru este bazată, în principiu, pe percepția proprie și subiectivă privind etnia sa. Este evident că el ar fi putut să aducă dovezi obiective pentru demonstrarea existenței legăturilor cu etnia română, cum ar fi limba, numele, afecțiunea și altele. Totuși, nici o dovadă de acest gen nu era cerută prin legislația în vigoare în Republica Moldova.

³⁵¹ Cauza *Ciubotaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/04/2010.

Având în vedere totalitatea circumstanțelor cauzei, nu se putea susține faptul că întreaga procedură, instituită pentru ca reclamantul să-și modifice denumirea etniei, a respectat obligațiile pozitive ale Republicii Moldova de a-i asigura acestuia dreptul său la respectarea vieții private. Omisiunea statului a condus, de fapt, la imposibilitatea reclamantului de a se bucura de examinarea pretenției sale privind apartenența la un grup etnic distinct prin prisma unor dovezi obiective și coroborate aduse în sprijinul acestei pretenții. Prin urmare, deoarece autoritățile nu s-au conformat obligației pozitive de asigurare a dreptului reclamantului la respectarea vieții private, a avut loc încălcarea articolului 8 din Convenție.

2.1.4. Sterilizarea

În cauza *G.B. și R.B. v. Republica Moldova*³⁵², reclamantii s-au plâns de încălcarea drepturilor lor garantate de articolul 8 din Convenție, ca urmare a sterilizării primei reclamante și a sumei insuficiente a despăgubirii care le-a fost acordată.

În aprecierea sa, Curtea a reiterat că conceptul de viață privată este unul larg, care nu poate fi definit în mod exhaustiv. Aceste termen include, *inter alia*, integritatea fizică și psihică a unei persoane. În special administrarea tratamentului medical contrar dorințelor unui pacient va interfera în dreptul acestuia garantat de articolul 8 al Convenției.

În această cauză, instanțele naționale au constatat o încălcare a drepturilor primei reclamante. Deși instanțele de judecată nu s-au referit în mod expres la articolul 8 din Convenție, ele au stabilit că a avut loc o ingerință gravă în integritatea fizică și psihică a primei reclamante, având în vedere că ea nu cunoștea și nu și-a dat acordul în acest sens.

Prin urmare, unica chestiune abordată de Curte a fost cuantumul despăgubirilor. În opinia Curții, sumele atribuite reclamantilor de către instanțele naționale sunt, în mod considerabil, sub limita minimă a despăgubirilor acordate de către Curte în asemenea gen de cauze. Efectul devastator al pierderii capacității primului reclamant de reproducere și problemele îndelungate de sănătate reprezintă o ingerință considerabilă în drepturile acesteia garantate de articolul 8 din Convenție, ceea ce impune o satisfacție echitabilă suficientă.

Mai mult, deși instanțele naționale au enumerat criteriile generale ale prevederilor legislației în vigoare, ele nu au specificat cum pot fi aplicate aceste criterii în situația primului reclamant și nu au motivat în mod adecvat acordarea despăgubirilor. Excepție a făcut hotărârea primei instanțe, potrivit căreia acordarea unei sume mai mari ar afecta capacitatea spitalului de a-și

³⁵² Cauza *G.B. și R.B. v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/12/2012.

continua activitatea ca instituție medicală publică. Un asemenea argument este inacceptabil, având în vedere că spitalul era în proprietatea statului și că acesta era responsabil de orice cheltuieli care apăreau în astfel de situații. Prin urmare, în această cauză a avut loc o violare a articolului 8 al Convenției.

2.1.5. Violența domestică

În *cauza Eremia și alții v. Republica Moldova*³⁵³ două reclamante s-au plâns că au fost insultate de către A (tatăl reclamantelor) și că au fost martore la agresiunea fizică și verbală față de mama lor acasă, neputând să o ajute. Curtea a reiterat că de vreme ce obiectul principal al articolului 8 din Convenție este să protejeze un individ împotriva acțiunii arbitrare a autorităților publice, pot exista și obligații pozitive inerente respectării efective a vieții private și de familie. Aceste obligații pot presupune adoptarea unor măsuri în sfera relațiilor dintre particulari. Mai ales copiii și alte persoane vulnerabile au dreptul la ocrotire efectivă. Totodată, statele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru juridic corespunzător care acordă protecție împotriva actelor de violență din partea persoanelor private. Vulnerabilitatea particulară a victimelor violenței domestice și necesitatea implicării active a Statului în ocrotirea lor a fost accentuată în diferite instrumente internaționale.

În speță, starea psihologică a celei de-a doua și a celei de-a treia reclamante a fost afectată negativ prin asistarea repetată la violența aplicată de tatăl lor asupra mamei acasă, fapt recunoscut și de instanța de judecată națională. Acest lucru a reprezentat o ingerință în dreptul la respectarea vieții private al celei de-a doua și celei de-a treia reclamante și în respectarea dreptului lor la domiciliu în sensul articolului 8 din Convenție.

Deoarece ingerința a avut loc sub forma tratamentului din partea lui A. într-un mod care contravine articolului 3 din Convenție, aceasta nu poate fi considerată ca fiind „în conformitate cu legea” sau „necesară într-o societate democratică”. Unica chestiune care rămâne să fie examinată este dacă autoritățile au cunoscut sau trebuiau să cunoască despre ingerința în drepturile celei de-a doua și a treia reclamante garantate de articolul 8 și dacă au întreprins toate măsurile rezonabile să oprească o astfel de ingerință și să prevină repetarea acesteia în conformitate cu obligațiile sale pozitive în temeiul articolului 8 din Convenție. În speță, autoritățile fuseseră conștiente de încălcările ordonanței de protecție de către A. și de comportamentul său amenințător și insultător nu numai față de soție, dar, de asemenea, de efectele unui asemenea comportament asupra celei de-a doua și a treia reclamantă. Cu toate acestea, nu au fost întreprinse acțiuni sau acestea au fost insuficiente

³⁵³ Cauza *Eremia și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/05/2013.

pentru a preveni repetarea comportamentului lui A. Mai mult, în pofida unui act violent ulterior, nu a fost întreprinsă nicio acțiune decisivă împotriva lui A., care în cele din urmă a fost liberat de răspundere penală.

În asemenea circumstanțe, poate fi formulată concluzia că autoritățile naționale nu și-au îndeplinit în mod corespunzător obligațiile lor pozitive în temeiul articolului 8 din Convenție. Astfel, a existat o violare a acestei prevederi în vinvința celei de-a doua și a treia reclamante.

În cauza *B. v. Republica Moldova*³⁵⁴, reclamantii s-au plâns, în particular, că dna O. B. (prima reclamantă) a fost supusă unor acte de violență de către fostul ei soț și că ceilalți reclamanti au asistat la aceste violențe, fiind afectați de acestea, însă autoritățile statului nu au întreprins toate măsurile în vederea stopării și prevenirii unor situații similare. Reclamantii s-au plâns în baza articolului 8 din Convenție că refuzul instanțelor judecătorești naționale de a dispune evacuarea temporară a lui V.B. din apartamentul lor le-a cauzat suferințe care au fost incompatibile cu dreptul lor la viață privată. Curtea a considerat că plângerea celui de-al doilea și a celui de-al treilea reclamanti invocată în temeiul acestei prevederi trebuia respinsă pentru omisiunea de a epuiza căile de atac interne.

Prima reclamantă a susținut că autoritățile au omis să respecte obligația lor pozitivă în temeiul articolului 8 din Convenție de a o proteja împotriva unei ingerințe în viața ei privată din partea lui V.B. Ea a pretins că în urma pronunțării deciziilor instanțelor judecătorești naționale, ea de fapt a fost constrânsă să-și abandoneze casa, chiar dacă, la fel ca V.B., nu avea un alt spațiu în care să locuiască. Ea a susținut că decizia Curții Supreme de Justiție din 20 mai 2009 i-a impus o sarcină disproporționată și a constituit o ingerință în viața sa privată, raportată la scopul protecției dreptului lui V.B. de a folosi apartamentul.

Hotărârea Curții în această cauză reiterează în mare parte principiile care au stat la baza hotărârii *Eremia v. Republica Moldova*. Totodată, cu referire la această cauză, Curtea a notat că integritatea fizică și morală a reclamantei, care constituie obiect al conceptului de viață privată, a fost afectată prin abuzurile periodice din partea lui V.B, fiindu-i cauzată suferință și anxietate în propriul apartament și confruntând-se cu un risc real de aplicare a rețelilor tratamente.

Mai mult, autoritățile au cunoscut aceste circumstanțe, deoarece ele au fost supuse spre examinare organelor de poliție și instanțelor judecătorești naționale. Aceasta ar fi trebuit să împingă autoritățile să acționeze în virtutea obligațiilor lor pozitive impuse în baza articolului 8 din Convenție.

La 20 mai 2009, Curtea Supremă de Justiție, care a casat deciziile instanțelor judecătorești inferioare, nu a considerat că cele șase cauze administrative

³⁵⁴ Cauza *B. v. Republica Moldova*, hotărârea din 06/07/2013.

În privința lui V.B. reprezintă probe suficiente care demonstau cu certitudine comportamentul violent al acestuia față de prima reclamantă. În procesul civil din 2011, instanțele judecătorești au făcut o simplă trimitere la decizia din 20 mai 2009 pentru a confirma dreptul lui V.B. de a nu fi evacuat din apartament, fără a avea în vedere actele de violență comise ulterior de acesta în 2010 și 2011. Instanțele judecătorești nici nu au încercat să aprecieze dacă dreptul lui V.B. de a folosi apartamentul încălca într-o anumită măsură drepturile primei reclamante garantate de prevederile articolului 8 din Convenție și articolul 102 din Codul cu privire la locuințe.

În asemenea circumstanțe, Curtea conchide că autoritățile naționale nu au respectat obligațiile lor pozitive în temeiul articolului 8 din Convenție. Acestea au eșuat în a asigura un echilibru corect între drepturile implicate și au supus în mod efectiv prima reclamantă la un risc continuu de a fi supusă actelor de violență sau de a-și abandona casa. Prin urmare, a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție.

2.2. Viața de familie

2.2.1. Dreptul părinților divorțați de a comunica cu copiii lor

În cauza *Bordeianu v. Republica Moldova*³⁵⁵, reclamanta a pretins că omisiunea autorităților moldovenești de a lua în mod prompt măsurile necesare pentru readucerea fiicei sale la acesta în conformitate cu decizia definitivă pronunțată în favoarea sa a condus la încălcarea dreptului său la respectarea vieții de familie, garantat de articolul 8 din Convenție.

În fața Curții, părțile nu au contestat faptul că relația dintre reclamantă și fiica sa face parte din viața de familie, în sensul articolului 8 din Convenție. Într-adevăr, faptul de a fi împreună în cazul unui părinte cu copilul său reprezintă un element fundamental al vieții de familie, chiar dacă relația dintre părinți s-a rupt, iar măsurile de la nivel național care împiedică această reuniune reprezintă o ingerință în dreptul ocrotit de articolul 8 din Convenție.

În această cauză, este necesar să se țină cont de echilibrul echitabil care trebuie să existe între interesele concurente ale persoanei și ale societății în ansamblu. În mod similar, în ambele contexte, statul se bucură de o anumită marjă de apreciere.

Curtea a declarat în mod repetat că articolul 8 din Convenție include dreptul unui părinte de a beneficia de măsurile necesare în vederea reunirii cu copilul său și obligația autorităților naționale de a le întreprinde. Într-o asemenea cauză, caracterul adecvat al unei măsuri se examinează în funcție de

³⁵⁵ Cauza *Bordeianu v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/01/2011.

celeritatea punerii acesteia în aplicare. Într-adevăr, procedurile de transmitere a drepturilor părintești, inclusiv executarea deciziei adoptate în acest sens, trebuie efectuate în mod urgent, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe ireversibile asupra relațiilor dintre copil și părintele care nu locuiește cu el.

O modificare a circumstanțelor relevante poate justifica neexecutarea unei decizii definitive cu privire la reuniunea unui părinte cu copilul său. Totuși, având în vedere obligațiile pozitive ale statului în baza articolului 8 al Convenției și condiția generală a preeminenței dreptului, Curtea a trebuit să se asigure că o asemenea schimbare de circumstanțe nu se datorează incapacității autorităților naționale de a adopta toate măsurile care ar putea fi necesare în mod rezonabil pentru a facilita executarea unei asemenea decizii. Prin urmare, trebuie să se stabilească dacă, pentru a facilita contactul dintre reclamanta și fiica sa, autoritățile naționale au luat toate măsurile necesare în această cauză. În acest sens, a fost respinsă opinia Guvernului potrivit căreia neexecutarea deciziei judecătorești a fost impusă de comportamentul reclamantei, care a vizitat copilul foarte rar. Într-adevăr, faptele cauzei arată că reclamanta nu a putut vizita copilul timp de cel puțin opt luni, din cauza că tatăl s-a opus acestor vizite și acesta nu era de găsit. Având în vedere numărul și frecvența cererilor înaintate de către reclamantă către autorități, nu poate fi acceptat argumentul Guvernului potrivit căruia reclamanta a acceptat în mod tacit situația creată. Prin urmare, se consideră că aceasta și-a demonstrat suficient dorința de a se reuni cu fiica sa.

În privința amenzilor aplicate, atunci când apar dificultăți din cauza refuzului părintelui cu care se află copilul de a se prezenta la executarea deciziei prin care se dispune întoarcerea imediată a acestuia, autoritățile competente sunt responsabile de luarea măsurilor corespunzătoare pentru a sancționa lipsa sa de cooperare. În cazul în care acțiunile de executare silită în privința copiilor nu sunt dorite, în principiu, în acest domeniu sensibil, recurgerea la sancțiuni nu ar trebui să fie exclusă în cazul unui comportament vădit ilegal din partea unui părinte cu care locuiește copilul. Totodată, suma sancțiunilor nu a fost suficientă pentru a-l face pe tată să-și schimbe atitudinea. În plus, aceste măsuri nu au fost eficiente, fiind anulate printr-o decizie din 20 noiembrie 2007.

De la prima întâlnire a mamei cu fiica sa și momentul la care a devenit definitivă decizia judecătorească au trecut aproape opt luni. Astfel, în această perioadă, Guvernul nu a luat măsuri suficiente și adecvate pentru a preveni consecințele unei despărțiri îndelungate a reclamantei de fiica sa și pentru a facilita executarea deciziei judecătorești.

Reieșind din faptul că una dintre întâlnirile părților a eșuat din cauza refuzului fiicei de a se întâlni cu reclamanta, se poate conchide că în acel moment al procedurii de executare autoritățile nu mai puteau ignora faptul că înstrăinarea parentală a fiicei a atins un nivel care amenința executarea deciziei și că soluția la această problemă cerea o abordare complexă cu participarea experților în domeniu. Momentul în care autoritățile au conștientizat gravitatea problemei și au pus în aplicare un sistem de măsuri menite de a pregăti transmiterea copilului de la un părinte la altul era prea târziu. Curtea a observat că asemenea acțiuni nu au fost întreprinse în această cauză. Executorul judecătoresc a decis restituirea titlului executoriu la 27 noiembrie 2007. Guvernul nu a oferit o justificare satisfăcătoare a întârzierii în executare în perioada 10 august 2007 și 27 noiembrie 2007. Astfel, executorul judecătoresc a reluat procedura de executare la 22 ianuarie 2008, stabilind data de 1 aprilie 2008 (peste două luni și jumătate) ca dată a unei noi întrevederi între părți. O asemenea întârziere pare să fie excesivă. La 1 aprilie 2008, încercarea de a transmite copilul a eșuat din nou, deoarece acesta a refuzat orice contact cu mama sa. O altă dată a fost fixată pentru 20 august 2008, peste patru luni și nouăsprezece zile. Totodată, amânarea nu a fost însoțită de dispunerea unor măsuri pedagogice sau terapeutice pentru a atenua consecințele separării prelungite între mamă și fiica sa. Prin urmare, Curtea consideră că perioada cuprinsă între 10 august 2007 și 20 august 2008, care acoperă mai mult de un an, le este și ea imputabilă autorităților de stat.

Cererea privind plasarea copilului într-o instituție publică pentru copii în scopul reabilitării sale, precum și cererea de luare în custodie nu puteau reprezenta o măsură menită să faciliteze refacerea relației dintre copil și mama sa, în special pentru că serviciile sociale au recomandat întocmirea unui plan al întâlnirilor regulate, precum și ajutorul unui psiholog. În mod evident, în această cauză o asemenea intervenție nu se putea limita la simpla constatare că executarea trebuia amânată din cauza riscurilor pentru starea psihică a copilului, ci era necesar să fie propuse măsuri concrete (spre exemplu, o terapie preventivă sau asistența experților în materie).

Reieșind din faptul că decizia definitivă din 26 septembrie 2006 a rămas neexecutată de aproape patru ani, situația nefiind imputabilă în niciun fel reclamantei, care le-a solicitat autorităților în mod sistematic executarea deciziei judecătorești și înapoierea fiicei sale, Curtea a admis că neexecutarea se datorează în primul rând refuzului tatălui, dar și celui al copilului, care a fost condiționat de către tată. În acest caz, autoritățile nu au făcut dovada diligenței corespunzătoare în determinarea lui O.G. de a-și îndeplini obligația, dacă era necesar, prin măsuri coercitive sistematice mai dure, pentru a schimba

atitudinea acestuia. În acest fel de cauze, caracterul adecvat al unei măsuri se determină prin rapiditatea punerii sale în aplicare: respectarea drepturilor părintești, inclusiv executarea deciziei pronunțate ca rezultat, implică un tratament de urgență, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile pentru relațiile dintre copil și părintele care nu locuiește cu el.

Neexecutarea deciziei judecătorești pronunțate în favoarea reclamantei se datorează în primul rând toleranței *de facto* a autorităților responsabile de executare și a instanțelor de judecată a rezistenței constante opuse de către tată, și lipsei unor măsuri menite să stabilească contacte eficiente și sistematice între mamă și copil, la intervale rezonabile de timp. Autoritățile naționale trebuiau să ia decizii rezonabile. Ele nu și-au respectat obligația pozitivă prevăzută de articolul 8 al Convenției. Acestea s-au bazat pe faptul că litigiul va fi soluționat prin simpla trecere a timpului, astfel încât restabilirea legăturilor dintre reclamantă și fiica sa nu mai par a fi posibile astăzi.

Având în vedere cele menționate mai sus și în pofida marjei de apreciere a statului pârât în domeniu, aceste informații sunt suficiente pentru a se conchide că a avut loc o violare a articolului 8 din Convenție, ca urmare a neexecutării deciziei judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamantei.

În cauza *Tocarenco v. Republica Moldova*³⁵⁶, reclamanta, care pretindea că a fost bătută de socru și dată afară din casă, a invocat, *inter alia*, încălcarea dreptului său la respectarea vieții de familie, garantat de articolul 8 al Convenției, ca urmare a punerii sale în imposibilitatea de a-și vedea copilul.

Argumentarea Curții în prezenta cauză nu deviază esențial de la argumentarea Curții în cauza *Bordeianu*, citată *supra*. În mod adiacent, natura și întinderea măsurilor pe care trebuie să le adopte autoritățile depind de circumstanțele fiecărui caz. Obligația autorităților naționale de a lua măsuri concrete pentru a facilita întâlnirea dintre un părinte și copil nu este una absolută. În mod similar, în cazul în care autoritățile naționale trebuie să facă tot posibilul pentru a facilita menținerea legăturilor dintre părinte și copil, obligația de a recurge la constrângere este și ea limitată. Ele trebuie să aibă în vedere interesele și drepturile acestor persoane, în special interesul superior al copilului și drepturile sale recunoscute în baza articolului 8 din Convenție.

Chiar dacă înțelegerea și cooperarea tuturor persoanelor în cauză constituie întotdeauna un factor important, lipsa cooperării dintre părinții despărțiți nu poate scuti autoritățile competente de punerea în aplicare a tuturor mijloacelor care ar putea permite menținerea legăturilor de familie.

În speță, Curtea s-a expus pe marginea următoarelor pretenții ale reclamantei:

³⁵⁶ Cauza *Tocarenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/11/2014.

a) *pasivitatea autorităților naționale în privința punerii în aplicare efective a dreptului la vizită.*

În acest sens, legea și practica Republicii Moldova prevăd posibilitatea de a impune amenzi pentru părintele care împiedică contactul dintre copil și celălalt părinte. Atunci când apar dificultăți care se datorează în principal refuzului părintelui cu care locuiește copilul de a permite un contact sistematic între ultimul și celălalt părinte, rămâne la latitudinea autorităților competente să ia măsuri adecvate pentru sancționarea lipsei de cooperare, însă utilizarea de sancțiuni nu ar trebui să fie exclusă în cazurile de comportament vădit ilegal din partea părintelui cu care locuiește copilul. În speță, cele trei amenzi de 6 euro aplicate tatălui copilului și avertismentul verbal, care aveau scopul de a-l determina să-și schimbe atitudinea, nu au produs efectul dorit. Autoritățile naționale ar fi trebuit să ia măsuri directe și speciale pentru a pregăti și organiza restabilirea contactului între reclamantă și fiul său. Implicarea efectivă a organelor interne era cu atât mai urgentă cu cât copilul avea doar cinci luni atunci când mama sa a fost privată de orice contact cu acesta.

b) *neglijența autorităților în privința executării încheierii care stabilește domiciliul copilului cu reclamanta.* În speță, a fost pornită urmărirea penală împotriva lui T.A. pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești, în cursul căreia nu a fost luată nicio măsură capabilă să-l constrângă pe T.A. să respecte hotărârea judecătorească din 19 februarie 2013. În cele din urmă, hotărârile judecătorești nu au contribuit la aplanarea situației, deoarece reclamanta a trebuit să caute mai departe alte căi pentru a se întâlni cu fiul ei.

Având în vedere aceste considerente, chiar dacă este sensibilă la argumentul Guvernului care justifică caracterul limitat al acțiunilor sale, în acest caz prin absența unei hotărâri judecătorești irevocabile privind acordarea custodiei, Curtea a considerat că autoritățile naționale nu au luat toate măsurile necesare care ar fi fost cerute în mod rezonabil de la acestea pentru a-i permite reclamantei să aibă un contact regulat cu fiul ei. În acest fel, autoritățile naționale au tolerat un proces de alienare a legăturilor parentale în detrimentul reclamantei, încălcând astfel dreptul la respectarea vieții de familie garantat de articolul 8 din Convenție.

2.2.2. Decăderea din drepturile părintești

În cauza *N.P. v. Republica Moldova*³⁵⁷, reclamanta s-a plâns la Curte în baza articolului 8 din Convenție de faptul că hotărârea de a fi decăzută din drepturile părintești, precum și restricțiile impuse asupra dreptului său să-și viziteze copilul au fost disproporționate, iar autoritățile n-au întreprins nicio

³⁵⁷ Cauza *N.P. v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/10/2015.

măsură de a-i proteja dreptul de a locui cu copilul său. În speță, reclamanta a invocat că, în urma unui apel, poliția a luat-o de la domiciliu pe minora A. și a plasat-o în Spitalului Clinic Municipal pentru Copii „V. Ignatenco”, unde copilul a fost diagnosticat cu encefalopatie reziduală cu retard fizic, insuficiență piramidală ușoară în picioare, hiperplazia glandei tiroide, necesitate scăzută de somn (*hyposomnia*), insuficiență renală și pancreatită reactivă.

În raportul medical, s-a constatat că reclamanta era în stare de ebrietate alcoolică de grad avansat. În cele ce au urmat, Comisariatul de poliție a raportat cazul Direcției pentru protecția copilului. Ca urmare a vizitei realizate de autorități la domiciliul reclamantei, acesteia i-a fost aplicată o amendă administrativă în mărime de 200 de lei și a fost decisă plasarea minorei într-un centru de plasament și inițierea procedurilor privind decăderea reclamantei din drepturile părintești.

În cadrul audierilor din 24 ianuarie 2012, reprezentantul Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului din sectorul Ciocana a susținut că, în timpul vizitei la domiciliul reclamantei din 23 septembrie 2011, reclamanta și G. erau în stare de ebrietate, prezentând semne vădite de violență fizică. Reclamanta avea un comportament neadecvat și un aspect fizic dezordonat. Din cele relatate de vecini, copila nu frecventa nicio instituție preșcolară, era neglijată de familie, fiind văzută adesea murdară și flămândă, cerând mâncare de la ei. De asemenea, reprezentantul a afirmat că la ședința din 27 septembrie reclamanta s-a prezentat în fața Comisiei pentru Protecția copilului în stare de ebrietate.

În fața instanței de judecată, reclamanta a susținut că își creștea de una singură copilul și nu primea niciun ajutor de la nimeni, nici măcar de la serviciile sociale. Ea avea dificultăți financiare, care o împiedicau să-și îmbunătățească condițiile de trai, foarte modeste. Ea a explicat că foloseau lemne ca să se încălzească și că, după o avarie electrică, peste șase luni au fost deconectați de la rețeaua de curent electric. Reclamanta a susținut că avea grijă de copil, oferindu-i jucării, îmbrăcăminte și încălțăminte, și că minorei A. i-a fost acordată asistență medicală de către o altă instituție medicală decât cea de sector, prezentând lista vaccinurilor. Reclamanta și-a exprimat dorința de a fi alături de copilul său, precum și angajamentul de a-și îndeplini obligațiile părintești. Drept dovadă a faptului că a solicitat să-și viziteze copilul, însă fără niciun rezultat, ea s-a referit la scrisoarea din 27 octombrie 2011. Ea a susținut că incidentul din 22 septembrie 2011 a fost unul ocazional și nu era un obicei frecvent în familia sa, fapt care nu putea constitui un motiv pentru decăderea din drepturile părintești. Reclamanta a declarat că plecase la lucru în Turcia doar pentru o perioadă de două săptămâni, după care s-a reîntors și s-a angajat neoficial la diferite locuri de muncă, prezentând confirmarea că

după incident și-a găsit și un loc de muncă permanent în Moldova. Totodată, ea a prezentat confirmarea faptului că a obținut documentele necesare pentru a o încadra pe minora A. într-o instituție preșcolară. Reclamanta a negat susținerile cu privire la faptul că la ședința comisiei din 27 septembrie 2011 s-ar fi prezentat în stare de ebrietate, menționând că consuma băuturi alcoolice doar ocazional. De asemenea, dosarul din instanță conținea o declarație semnată de cincisprezece persoane care locuiau în cartierul reclamantei, potrivit căreia nu au văzut-o niciodată pe minora A. vagabondând, murdară și flămândă sau cerșind.

La 14 februarie 2012, bazându-se în principal pe argumentele invocate de Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, instanța de judecată a luat decizia de a o priva pe reclamantă de drepturile părintești. Curtea de Apel a respins cererea de apel a reclamantei ca fiind neîntemeiată, reiterând motivele invocate de către instanța de fond. Recursul reclamantei a fost respins de Curtea Supremă de Justiție prin reluarea aceluiași motive indicate de instanțele de fond și de apel.

Între timp, cererile reclamantei de a o vizita pe minora A. au fost respinse în repetate rânduri de Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, motivând că pe parcursul desfășurării procedurilor privind decăderea din drepturile părintești sunt interzise vizitele. Ulterior, mătușa minorei A., desemnată în calitate de tutore, a refuzat solicitările reclamantei de a-și vizita fiica. În urma solicitărilor repetate ale reclamantei de a-și vizita copilul, Centrul Specializat Municipal pentru Copii i-a permis efectuarea vizitelor în zilele de sâmbătă, în prezența tutorelui minorei A.

Reclamanta a născut cel de-al doilea copil. Peste patru zile, invocând lipsa unui domiciliu, precum și a resurselor pentru întreținere, ea și-a exprimat consimțământul ca acesta să fie adoptat.

În fața Curții, reclamanta a susținut că autoritățile s-au concentrat asupra elaborării documentelor cu privire la caracterul necorespunzător al condițiilor ei de trai, în loc să-i acorde consilierea necesară pentru eventuala soluționare a situației sale. Ea a acceptat ideea că ar fi fost bine ca minora A. să fie luată la întreținere temporară, însă a declarat că acest lucru putea fi realizat prin alte mijloace decât decăderea din drepturile părintești. În timp ce procedurile judiciare erau în curs de desfășurare, reclamanta a încercat să-și amelioreze situația prin angajarea în câmpul muncii, prin îmbunătățirea condițiilor de trai și prin încadrarea minorei A. la o instituție preșcolară, însă aceste eforturi din partea ei nu au fost avute în vedere de către autoritățile competente. În concluzie, reclamanta a susținut că ingerința în dreptul său a fost contrară legii, nejustificată și disproporționată.

Deoarece reclamanta nu a contestat luarea fiicei sale de la domiciliu și plasarea ei temporară într-un centru de plasament și nici n-a atacat ordonanța, Curtea a examinat doar decizia privind decăderea din drepturile părintești a reclamantei și restricțiile privind dreptul la vizite.

Cu titlu de principii generale, Curtea a reamintit că, potrivit jurisprudenței sale privind procedurile tutelare și măsurile întreprinse cu privire la copii, s-a stabilit în mod clar faptul că, la evaluarea necesității într-o societate democratică a unei ingerințe, trebuie avute în vedere două aspecte. În primul rând, Curtea trebuie să examineze, din perspectiva întregului cauzei, dacă motivele oferite pentru justificarea măsurilor au fost „relevante și suficiente”. În al doilea rând, trebuie examinat dacă procesul de decizie a fost unul echitabil și transparent, și dacă au fost respectate drepturile reclamantei în baza articolului 8 din Convenție.

În astfel de cauze, interesul superior al copilului are o importanță deosebită. Decăderea din drepturile părintești reprezintă o măsură specială gravă, ca urmare a căreia părintele este privat de viața sa de familie împreună cu copilul, fiind incompatibilă cu scopul reuniunii lor. Astfel de măsuri trebuie să fie întreprinse doar în circumstanțe excepționale și pot fi justificate doar dacă sunt motivate de o cerință de prim rang aferentă interesului superior al copilului.

Pentru identificarea interesului superior al copiilor într-un anumit caz trebuie să se țină cont de două aspecte: în primul rând, este în interesul superior al copilului ca legăturile sale cu familia să fie păstrate, cu excepția cazurilor în care familia s-a dovedit a fi extrem de nepotrivită; și, în al doilea rând, este în interesul superior al copilului ca acesta să se dezvolte într-un mediu sigur și liniștit. Reieșind din cele menționate mai sus, este cert că legăturile de familie pot fi destrămate doar în circumstanțe excepționale și este nevoie să se întreprindă toate măsurile posibile pentru păstrarea relațiilor personale și, dacă este cazul, pentru reconstituirea familiei. Nu este destul să se menționeze faptul că un copil poate fi plasat într-un mediu mai benefic pentru educarea sa. Totuși, în cazurile în care menținerea legăturilor de familie ar prejudicia sănătatea și dezvoltarea copilului, părintele nu are dreptul să insiste asupra păstrării unei asemenea legături, în baza prevederilor articolului 8 din Convenție.

Există necesitatea de a le acorda autorităților o anumită marjă de apreciere în adoptarea deciziilor privind măsurile cele mai potrivite din astfel de cazuri, și, prin urmare, nu ține de competența Curții să substituie autoritățile interne, ci să revizuiască, din perspectiva Convenției, deciziile adoptate și evaluările efectuate de către acestea în exercitarea marjei lor de apreciere. Se solicită o examinare mai complexă în privința oricăror alte restricții – precum

cele impuse de către autorități asupra drepturilor părintești în cazul întrevederilor, pentru că astfel de limitări atrag pericolul ca relațiile de familie dintre părinți și un copil minor să aibă de suferit. Minimumul acțiunilor așteptate din partea autorităților este reprezentat de examinarea periodică a situației, pentru a se aprecia dacă s-a îmbunătățit situația în familie. Posibilitățile de reunire se vor diminua treptat și riscă să fie distruse dacă părinților biologici și copilului nu li se vor permite să se întâlnească unul cu altul, sau doar atât de rar, încât nu se va simți nicio legătură de rudenie între ei. Cu referire la procesul de luare a deciziilor, este necesar de a determina, având în vedere circumstanțele particulare ale cauzei și gradul de seriozitate a deciziilor care trebuie luate, dacă părinții au fost implicați suficient de mult în procesul de luare a deciziilor, dacă le-a fost acordată protecția necesară a intereselor lor și dacă au avut suficiente oportunități să participe la examinarea propriului caz. Mai mult ca atât, la evaluarea calității procesului de luare a deciziilor care conduce la separarea familiei, se va avea în vedere în special dacă concluziile autorităților interne s-au bazat pe probe concludente (inclusiv pe declarațiile martorilor, procesele-verbale ale autorităților, evaluările psihologice și alte rapoarte de expertiză și note medicale), și dacă părțile interesate, în special părinții, au avut posibilitatea de a participa la procedura vizată.

Plasarea copilului sub tutelă trebuie considerată, în mod normal, o măsură temporară, și trebuie încetată odată ce o permit circumstanțele. Ea nu poate fi justificată fără aprecierea prealabilă a alternativelor și urmează a fi interpretată în contextul obligației pozitive a statului de a depune eforturi serioase și consecvente pentru a facilita reunirea copiilor cu părinții lor biologici și pentru a le permite, până atunci, contactul sistematic.

În speță s-a constatat că decizia privind decăderea reclamantei din drepturile părintești, precum și restricționarea dreptului ei la vizite în prezenta cauză a constituit o ingerință în dreptul ei la respectarea vieții de familie prevăzut de articolul 8 § 1 din Convenție.

În speță, nu există nicio dovadă că instanțele au solicitat probe independente, precum evaluarea unui psiholog, pentru a examina maturitatea emoțională a reclamantei și motivarea de a acționa ca un părinte responsabil și capabil să-și soluționeze problemele de la domiciliu. Argumentele instanțelor nu s-au referit la încercările reclamantei de a-și ameliora situația după ce minora A. a fost luată de la domiciliu, cum ar fi găsirea unui loc de muncă, aducerea în ordine a locuinței și îndeplinirea formalităților necesare pentru înmatricularea minorei A. într-o instituție preșcolară. Dimpotrivă, se pare că instanțele s-au bazat pe declarațiile serviciilor sociale, potrivit cărora reclamanta a omis să-și îmbunătățească condițiile de trai și atitudinea sa,

chiar dacă în dosarul național nu existau probe care să denote că a fost efectuată o verificare a situației pentru a evalua schimbările realizate de reclamantă în acest sens.

În continuare, nu există nicio dovadă că instanțele judecătorești ar fi analizat problema raportării nivelului necorespunzător de educație a copilului la incapacitatea sau refuzul reclamantei de a întreprinde măsurile necesare, spre deosebire de dificultățile ei financiare, la care aceasta a făcut trimitere în procedura internă și care puteau fi depășite cu ajutorul financiar și social, precum și printr-o consiliere efectivă. În acest context, este necesar de a menționa faptul că atât reprezentanții poliției, cât și procurorul au considerat circumstanțele personale și de familie ale reclamantei ca fiind factori atenuanți, atunci când acesteia i-a fost aplicată o amendă pentru omisiunea de a-și îndeplini obligațiile părintești.

Nu ține de competența Curții să stabilească dacă promovarea ideii familiei unite în prezenta cauză a atras existența unui drept al reclamantei la un nivel corespunzător de trai din contul statului. Totuși, este un subiect care urmează a fi discutat de către autoritățile publice competente și, apoi, în fața instanțelor de judecată. Nu există nicio probă în acest dosar care ar confirma faptul că asemenea probleme au fost avute vreodată în vedere de către autorități sau de către instanțele de judecată. În fine, în afară de relatările rapoartelor care menționează în mod repetat incidentul din 22 septembrie 2011 – de exemplu, condițiile antisănătare de trai, certurile reclamantei cu mama sa și aspectul neglijat al minorei A. – nu au mai fost relatate alte aspecte privind condițiile de trai sau asistența acordată reclamantei înainte de acea zi. Obținerea informației în această privință era impusă de legislația națională și ar fi fost pertinentă pentru evaluarea îndeplinirii obligației de către autorități, în conformitate cu Convenția, de a promova unitatea familiei și dacă au examinat în mod suficient existența unor măsuri alternative înainte de încercarea de a-l separa pe copil de reclamantă, prin decăderea acesteia din drepturile părintești.

Accesul reclamantei la minora A. a fost întrerupt brusc la 22 septembrie 2011 și nu i s-a mai permis să restabilească legătura cu copilul până la data de 26 decembrie 2013. Timp de doi ani, trei luni și patru zile reclamanta a reușit să-și vadă fiica de două ori, însă acel lucru a fost contrar interdicției impuse de către serviciile sociale. Interzicerea accesului și, ulterior, incapacitatea reclamantei de a păstra legătura cu minora A., cu excepția a două vizite neautorizate, au contribuit direct la adoptarea deciziei privind luarea minorei A. de la domiciliu și intentarea acțiunii de decădere din drepturile părintești, dar și pentru emiterea hotărârii instanței de revocare a acestor drept. În scrisorile sale de refuz pentru efectuarea vizitelor, autoritățile s-au referit

la riscurile legate de legătura reclamantei cu minora A. Deși motivul invocat este relevant, este inexplicabil de ce, în pofida existenței unui astfel de risc, reclamanta a avut posibilitatea de a-și vedea fiica și chiar i-a fost permis să o viziteze în mod sistematic după 26 decembrie 2013, când a fost decăzută din drepturile părintești, în special din cauza unui presupus pericol la viața și sănătatea minorei A. Aceste măsuri au fost extrem de dure, iar autoritățile au omis să prezinte motive suficiente pentru a le justifica în timpul procesului de judecată.

Având în vedere considerațiile menționate mai sus, Curtea a constatat că motivele pe care s-au bazat autoritățile naționale pentru decăderea reclamantei din drepturile părintești nu au fost suficiente pentru a justifica ingerința considerabilă în viața de familie a acesteia. În consecință, a avut loc o încălcare a articolului 8 din Convenție. De asemenea, restricțiile privind dreptul reclamantei la vizite nu erau necesare în sensul articolului 8 § 2 din Convenție. Prin urmare, a avut loc încă o violare a articolului 8 din Convenție.

În rezumat, la examinarea cauzelor privind decăderea din drepturile părintești, instanțele naționale trebuie să aibă în vedere următoarele raționamente:

1. Faptul de a fi împreună pentru un părinte și copilul său reprezintă un element fundamental al vieții de familie, chiar dacă relația dintre părinți s-a rupt, iar măsurile luate la nivel național care împiedică această reuniune reprezintă o ingerință în dreptul ocrotit de articolul 8 al Convenției.

2. În privința respectării vieții de familie, obligațiile pozitive ale statului implică adoptarea unui arsenal juridic adecvat și suficient pentru a asigura drepturile legitime ale celor în cauză. Acest arsenal ar trebui să le permită autorităților statului să adopte măsuri corespunzătoare pentru a-l reuni pe părinte cu copilul său, inclusiv în cazul unui conflict între părinți.

2.2.3. Dreptul deținuților la viața de familie

În cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*³⁵⁸, reclamantul deținut s-a plâns, *inter alia*, de încălcarea dreptului său de a avea întrevederi cu soția și fiica sa.

Cu referire la imposibilitatea de a avea întrevederi cu soția și fiica sa, orice detenție legală în conformitate cu articolul 5 din Convenție impune prin însăși natura sa limite asupra vieții private și de familie. Totuși, este un element esențial al dreptului deținuților la viața de familie ca administrația închisorii să-l sprijine în menținerea contactelor cu familia sa. În același timp, unele măsuri de control asupra contactelor deținuților cu lumea exterioară sunt necesare și nu sunt incompatibile în sine cu Convenția.

³⁵⁸ Cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/09/2005.

Data fiind respingerea cererilor adresate de către reclamant procuraturii și instanțelor judecătorești naționale în care a cerut dreptul de a avea întrevederi cu familia sa, Curtea a considerat că a existat o ingerință în dreptul reclamantului de a avea întrevederi cu soția și fiica sa. Deoarece Legea cu privire la arestarea preventivă nu indică cu o claritate rezonabilă scopul și modalitatea de exercitare a discreției acordate autorităților publice cu privire la restricțiile la întrevederile deținuților cu familia și cu alte persoane și având în vedere faptul că ingerința nu a fost prevăzută de lege, Curtea a constatat existența unei încălcări a articolului 8 din Convenție în privința refuzului de a-i permite reclamantului să aibă contacte cu soția și fiica sa.

În cauza *Ciorap v. Republica Moldova*³⁵⁹, reclamantul aflat în detenție s-a plâns, *inter alia*, în baza articolului 8 de nerespectarea dreptului său de a se întâlni cu familia în condiții de confidențialitate. Astfel, reclamantul a declarat că, cu excepția primei întrevederi cu familia sa la începutul detenției sale, el a comunicat cu aceasta printr-un perete de sticlă, folosind un telefon intern. Aceste întrevederi erau limitate la aproximativ două ore pe lună și nu permiteau intimitatea, deoarece cele cinci cabine destinate unor asemenea întrevederi erau situate una lângă alta. Orice contact fizic era exclus. Persoanele condamnate aveau însă dreptul la întrevederi mult mai lungi în camere separate destinate întrevederilor fără perete de sticlă. Reclamantul nu avea astfel de privilegii din cauza că, deși a fost condamnat pentru comiterea unor infracțiuni, el era cercetat penal cu privire la alte acuzații. Reclamantul a mai declarat că i-au fost refuzate întrevederi cu familia sa pentru perioade lungi de timp (de până la un an). În aceste condiții, reclamantul a solicitat condiții mai bune pentru întrevederi, însă administrația penitenciarului a respins solicitarea. Ulterior, reclamantul a inițiat proceduri judiciare împotriva administrației izolatorului, solicitând condiții mai bune pentru întrevederi, și anume posibilitatea de a avea întrevederi cu vizitatorii săi într-o cameră separată pentru o perioadă mai lungă de timp și fără pereți de sticlă. Prin hotărârea sa irevocabilă, Curtea Supremă de Justiție a refuzat examinarea cererii cu privire la permiterea mai multor vizite regulate pe motiv că aceasta nu a fost analizată în prima instanță. De asemenea, ea a respins cererea de bază privind condițiile mai bune pentru întrevederi, invocând scopuri de securitate.

Curtea a reiterat că persoanele aflate în detenție „continuă să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție, cu excepția dreptului la libertate”. Mai mult, reprezintă un element esențial al dreptului deținutului la respectarea vieții de familie ca administrația în-

³⁵⁹ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007.

chisorii să-l sprijine în menținerea contactelor cu familia sa. Cu respectarea măsurilor de securitate necesare, deținuților trebuie să li se permită să se întâlnească nu doar cu rudele lor, dar și cu alte persoane care doresc să-i viziteze. Constituie „un element esențial al vieții private, dar și al reabilitării deținuților ca contactul lor cu lumea din afară să fie menținut pe cât posibil, pentru a facilita reintegrarea lor în societate după eliberare, iar acest lucru poate avea loc, de exemplu, prin asigurarea condițiilor pentru vizitele prietenilor și prin permisiunea de a corespunda cu ei și cu alte persoane”. Rezultă că vizitele prietenei reclamantului și a fiicei ei, precum și a surorii lui cad sub incidența protecției articolului 8 din Convenție. În continuare, Curtea a verificat respectarea măsurilor luate față de reclamant în baza testului său obișnuit:

1. Dacă a avut loc o ingerință în drepturile reclamantului garantate de articolul 8 al Convenției

Cel puțin pe parcursul anului 2003, reclamantului i-au fost refuzate întâlniri cu sora și cu prietena sa, care să aibă loc într-o cameră aparte, ei trebuind să se întâlnească într-una dintre cabinele din sticlă (el fiind separat de vizitatorii săi printr-un perete de sticlă). Prin urmare, a avut loc o ingerință în dreptul reclamantului de a se întâlni cu vizitatorii săi în condiții de intimitate.

2. Dacă ingerința a fost „prevăzută de lege”

Guvernul nu s-a referit la niciun act legal care să constituie baza pentru instalarea unui perete de sticlă în cabina pentru întâlnirile dintre deținuți și vizitatorii lor. Prevederea care ar putea fi considerată ca autorizând o astfel de măsură, conținută în articolul 19 alin. (3) al Legii cu privire la arestarea preventivă prevede următoarele: „întrevederea acordată deținutului are loc cu controlul administrației locului de arest preventiv.” Această prevedere este foarte generală, iar în regulamentul închisorii nu este prevăzută nicio altă precizare, fiind repetată prevederea.

Se pare că niciun alt act oficial nu conținea detalii cu privire la semnificația frazei, care ar sugera că administrației fiecărui izolator i-a fost dată o discreție foarte largă în privința modalității de efectuare a controlului întâlnirilor. Deși faptele de mai sus sugerează în mod clar că ingerința în drepturile reclamantului nu a fost prevăzută de lege, în sensul articolului 8 § 2 al Convenției, în lumina constatărilor sale de mai jos, Curtea nu a trebuit să se pronunțe în mod definitiv asupra acestei chestiuni.

3. Dacă ingerința a urmărit un scop legitim

Limitările asupra modului de menținere a contactelor cu lumea din afară, inclusiv instalarea barierelor fizice, cum ar fi peretele de sticlă, ar putea urmări scopul legitim al protecției siguranței publice și al prevenirii comiterii de fapte penale, în sensul paragrafului 2 al articolului 8 din Convenție.

4. *Dacă ingerința a fost „necesară într-o societate democratică”*

Instanțele judecătorești naționale nu au făcut nicio încercare de a stabili natura chestiunilor de securitate în cazul concret al reclamantului, limitându-se la o aparentă necesitate generală de a garanta siguranța deținuților și a vizitatorilor. În speță, reclamantul a fost acuzat de escrocherie. În absența oricărui risc de complicitate, săvârșirea unei noi infracțiuni sau a evadării, se poate considera în mod rezonabil că permisiunea reclamantului de a se întâlni cu vizitatorii săi nu ar fi creat un risc pentru securitate. Această concluzie este confirmată prin faptul că reclamantului i s-au permis astfel de vizite de mai multe ori în 2004 și nu s-a pretins faptul că personalitatea acestuia sau alte circumstanțe relevante din 2003 s-au schimbat drastic în 2004.

Deși pot exista cazuri în care restricțiile asupra contactelor unui deținut cu lumea din afară ar putea fi necesare, acest lucru nu este valabil în cauza dată. Autoritățile nu au prezentat nicio probă cu privire la existența vreunui pericol prezentat de reclamant, iar ulterior au confirmat că nu a existat niciun astfel de pericol prin faptul că i s-a permis să se întâlnească cu vizitatorii săi în condiții de intimitate în 2004. Faptul că instanțele judecătorești au permis astfel de întâlniri confirmă, de asemenea, această concluzie. Pe de altă parte, efectul perioadei lungi de timp (cel puțin un an, în 2003), pe parcursul căreia reclamantul nu a putut să aibă niciun contact fizic cu vizitatorii săi, faptul că el putea să mențină relația cu ei doar prin corespondență și prin întâlnirile din închisoare cu aceștia și barierele fizice pentru discuția liberă create de cabina de sticlă nu pot fi ignorate. În absența oricărei necesități dovedite pentru astfel de restricții ale drepturilor reclamantului, autoritățile naționale nu au asigurat un echilibru corect între scopurile invocate și drepturile reclamantului garantate de articolul 8. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 8 al Convenției și în această privință.

2.3. Domiciliul

2.3.1. Perchezițiile (nocturne, neautorizate)

În cauza *Guțu v. Republica Moldova*³⁶⁰, reclamantul a pretins, *inter alia*, în temeiul articolului 8 al Convenției, că colaboratorii de poliție au intrat în grădina din fața casei sale sărind gardul, fără o autorizație corespunzătoare, încălcându-i astfel dreptul său la respectarea domiciliului său. De asemenea, el a pretins că, la o dată nespecificată, polițiștii i-au intrat în casă în absența sa și au efectuat o percheziție fără nicio autorizație.

Cu privire la pretinsa violare a articolului 8 al Convenției, Curtea a constatat că nu se contestă faptul că intrarea polițiștilor în locuința reclamantului,

³⁶⁰ Cauza *Guțu v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/06/2007.

în grădina din fața ei, a constituit o ingerință în dreptul lui la respectarea domiciliului. O ingerință va fi contrară articolului 8 dacă ea nu este „prevăzută de lege”, nu urmărește unul sau mai multe scopuri legitime prevăzute în paragraful 2 și nu este „necesară într-o societate democratică” pentru a atinge un astfel de scop sau de scopuri.

Expresia „prevăzută de lege” nu presupune doar conformitatea cu legislația națională, ci se referă, de asemenea, la calitatea acelei legislații. Legislația națională trebuie să indice cu o claritate rezonabilă scopul și modalitatea de exercitare a discreției relevante acordate autorităților publice, pentru a le asigura persoanelor nivelul minim de protecție la care sunt îndreptățite, în virtutea principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică.

În argumentele sale, Guvernul a făcut trimitere la Legea cu privire la poliție ca fiind, în opinia sa, temeiul legal al ingerinței. Analizând legea, Curtea a notat că niciuna dintre situațiile descrise acolo nu se aplică în această cauză. Polițiștii nu aveau de împiedicat comiterea unei infracțiuni și nu urmăreau o persoană bănuită. În acest context, o interpretare extensivă a acestor prevederi ar fi contrară articolului 29 din Constituție, care proclamă principiul inviolabilității domiciliului și prevede în mod exhaustiv posibilele derogări de la acesta. Aceste derogări nu sunt incidente în circumstanțele cauzei date. Rezultă că ingerința pretinsă de reclamant nu a fost „prevăzută de lege” în sensul articolului 8. Prin urmare, nu există necesitatea de a examina dacă ingerința a urmărit un scop legitim și a fost „necesară într-o societate democratică”. Din acest motiv, Curtea a constatat că a avut loc o încălcare a articolului 8 din Convenție în privința dreptului reclamantului la respectarea domiciliului său.

În cauza *Bisir și Tulus v. Republica Moldova*³⁶¹, unii reclamânți s-au plâns, *inter alia*, în baza articolului 8 din Convenție, că ofițerii de poliție au efectuat percheziții ilegale în apartamentele lor.

În această cauză, Curtea nu a găsit motive convingătoare pentru a ajunge la alte concluzii decât concluziile sale recente în cauzele *Țopa și Mătășaru, și Savițchi*. Mai mult, în baza Legii nr. 1545 din 25 februarie 1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, primul și al doilea reclamant erau în drept să ceară compensații pentru perchezițiile efectuate la domiciliul lor, care erau ilegale. Deoarece primul și al doilea reclamânți nu au procedat astfel, pretențiile lor formulate în baza articolului 8 din Convenție au fost respinse ca urmare a neepuizării căilor interne de atac.

Cu referire la pretinsa violare a articolului 8 din Convenție, atunci când al treilea și al patrulea reclamânți s-au plâns că percheziția efectuată la domi-

³⁶¹ Cauza *Bisir și Tulus v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/05/2011.

ciliile lor a reprezentat o ingerință în dreptul lor la respectarea domiciliului pentru că nu a avut loc în conformitate cu legea, nu a urmărit un scop legitim și nu a fost necesară într-o societate democratică, Curtea a considerat că pătrunderea ofițerilor de poliție în domiciliile reclamanților a reprezentat o ingerință în dreptul lor la respectarea domiciliului.

Expresia „în conformitate cu legea” nu presupune doar conformitatea cu legea națională, ci se referă și la calitatea acestei legi, care trebuie să indice cu o claritate rezonabilă domeniul și modul de exercitare a discreției acordate autorităților publice pentru a le asigura persoanelor un grad minim de protecție la care au dreptul, conform principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică.

Percheziția de la domiciliile reclamanților a fost efectuată în timpul nopții între orele 00.00 și 03.00. Articolul 128 din Codul de procedură penală prevede că sunt interzise perchezițiile din timpul nopții, cu excepția infracțiunilor flagrante. Astfel, Curtea a considerat că ingerința nu era conformă cu legea în sensul articolului 8 din Convenție. Prin urmare, a existat o încălcare a articolului 8 în privința dreptului celui de-al treilea și celui de-al patrulea reclamant la respectarea domiciliului.

2.3.2. Biroul și domiciliul avocatului

În cauza *Mancevschi v. Republica Moldova*³⁶², reclamantul a susținut că, prin percheziția efectuată în apartamentul și biroul său, precum și prin aducerea forțată a sa în fața organului de urmărire penală pentru a fi audiat în calitate de martor, i-au fost încălcate drepturile garantate de articolul 8 din Convenție.

Curtea a observat că percheziția și ridicarea de obiecte în această cauză a vizat apartamentul și biroul reclamantului, în care erau păstrate dosarele clienților săi. În acest context, percheziția biroului avocatului a fost considerată ca o ingerință în „viața privată” și „corespondență” și în dreptul său la respectarea domiciliului, în sensul mai larg prevăzut de varianta franceză a Convenției, care folosește termenul „*domicile*”.

Pentru că părțile au fost de acord că percheziționarea biroului și a apartamentului reclamantului a constituit o ingerință în drepturile acestuia garantate de articolul 8 din Convenție, Curtea a analizat dacă ingerința a fost justificată prin prisma paragrafului al doilea al acestui articol.

Cu referire la percheziționarea încăperilor și ridicarea de obiecte, statele contractante ar putea considera necesar să recurgă la asemenea măsuri pentru a obține probe materiale privind existența unor abateri. Motivele aduse în justificarea unor asemenea măsuri trebuie să fie „relevante și suficiente”, im-

³⁶² Cauza *Mancevschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 07/10/2008.

punându-se respectarea principiului proporționalității. Cu referire la ultima chestiune, Curtea trebuie să se asigure că legislația și practica oferă persoanelor fizice garanții adecvate și eficiente împotriva abuzurilor. În al doilea rând, trebuie examinate circumstanțele specifice ale fiecărei cauze în parte pentru a se stabili dacă ingerința a fost proporțională cu scopul urmărit. Criteriile pe care Curtea le-a avut în vedere la examinarea ultimei chestiuni au fost, printre altele, circumstanțele autorizației date pentru efectuarea percheziției, în special probele disponibile la acel moment, conținutul și scopul autorizării, modul în care a fost efectuată percheziția, inclusiv prezența unor observatori independenți în timpul percheziției, și posibilele repercusiuni asupra reputației și serviciului persoanei afectate de percheziție.

Cu referire la garanțiile împotriva abuzurilor prevăzute de legislația Republicii Moldova, percheziționarea biroului și a domiciliului reclamantului a fost autorizată de către un judecător de instrucție. Competențele ofițerului de urmărire penală de a efectua o percheziție au fost, prin urmare, limitate doar la acțiunile autorizate de către un judecător independent, procedură care a fost respectată în această cauză. Totodată, autorizarea percheziției eliberată de către judecătorul de instrucție, care a reprodus aproape în întregime ordonanța ofițerului de urmărire penală, nu a indicat vreun detaliu referitor la ceea ce urma a fi căutat în timpul percheziției. Mai mult, autorizarea a fost formulată în termeni extrem de generali, permițând „percheziția oficiului [reclamantului] situat la [adresa]”. Astfel, prin această formulare generală, ofițerului de urmărire penală i-a fost acordată o discreție nelimitată de a căuta orice dorea el, atât la biroul, cât și la domiciliul reclamantului. Autorizarea nu conținea nicio informație despre motivele pentru care se credea că după percheziționarea apartamentului reclamantului și a biroului acestuia s-ar fi obținut probe cu privire la existența vreunei abateri.

Având în vedere că reclamantul nu era bănuit sau învinuit de comiterea unor infracțiuni ori activități ilegale, precum și din faptul că în birou se aflau dosarele clienților săi, judecătorul de instrucție trebuia să fi oferit motive convingătoare și detaliate pentru autorizarea percheziției, precum și să prevadă măsuri speciale în vederea protecției secretului profesional.

În aceste circumstanțe și în special dată fiind formularea în termeni generali a autorizărilor pentru efectuarea perchezițiilor și a lipsei unor măsuri speciale de protecție a confidențialității relațiilor dintre avocat și client, Curtea a constatat că autoritățile naționale nu au oferit motive „relevante și suficiente” pentru autorizarea perchezițiilor. Prin urmare, a avut loc o încălcare a articolului 8 al Convenției.

2.4. Corespondența

2.4.1. Interceptarea convorbirilor telefonice

În cauza *Iordachi și alții v. Republica Moldova*³⁶³ reclamanții, membri ai organizației non-guvernamentale „Juriștii pentru drepturile omului”, specializată în reprezentarea reclamanților în fața Curții, au susținut, în baza articolului 8 din Convenție, că dreptul lor la libertatea corespondenței nu a fost respectat, deoarece legislația națională care reglementa interceptarea convorbirilor telefonice nu conținea garanții suficiente împotriva abuzului din partea autorităților naționale. Ei nu au pretins că au fost victime ale unei interceptări concrete a comunicărilor lor telefonice sau poștale și nu au instituit proceduri la nivel național în această privință.

Convorbirile telefonice cad sub incidența noțiunilor de „viață privată” și „corespondență” în sensul articolului 8, iar simpla existență a legislației prezintă, pentru persoanele care intră sub incidența ei, riscul de a fi supravegheați. Acest risc afectează, în mod inevitabil, libertatea de comunicare între utilizatorii serviciilor poștale și de telecomunicații și constituie „un amestec al unei autorități publice” în exercitarea dreptului reclamanților la respectarea corespondenței. Prin urmare, a avut loc o ingerință în drepturile reclamanților garantate de articolul 8 din Convenție. O astfel de ingerință va fi justificată în sensul paragrafului al doilea al articolului 8 doar dacă este „prevăzută de lege”, urmărește unul sau mai multe scopuri legitime și este „necesară într-o societate democratică” pentru a atinge acest scop sau aceste scopuri. Efectuând testul său obișnuit, Curtea a constatat următoarele:

- caracterul infracțiunilor cu privire la care pot fi eliberate autorizații de interceptare nu este definit suficient de clar în legislația contestată;
- nu este suficient de clar care sunt categoriile de persoane cărora le pot fi interceptate convorbirile telefonice;
- legislația nu prevede o limitare clară în timp a măsurii de autorizare a interceptării convorbirilor telefonice;
- nu este clar cine și în ce circumstanțe riscă să-i fie aplicată măsura, spre exemplu, în scopul ocrotirii sănătății și a moralei ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altor persoane. În legislație nu sunt definite „securitatea națională”, „siguranța publică”, „ocrotirea sănătății și a moralei”, „protejarea drepturilor și libertăților altor persoane”, „bunăstarea economică a țării” sau „menținerea ordinii și prevenirea infracțiunilor” ca temeiuri pentru interceptarea convorbirilor telefonice;
- legislația nu conține prevederi referitoare la aducerea la cunoștința judecătorului de instrucție a rezultatelor supravegheții și nu-i cere acestuia să verifice dacă cerințele legale au fost respectate;

³⁶³ Cauza *Iordachi și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/02/2009.

– lipsesc reglementările care să precizeze modalitatea de examinare a informației obținute ca rezultat al supravegherii sau procedurile de păstrare a integrității și confidențialității acesteia, precum și procedurile de distrugere ale ei;

– lipsesc regulile clare care să definească ce s-ar putea întâmpla atunci când, de exemplu, este interceptată o convorbire telefonică a avocatului cu clientul său.

În concluzie, Curtea a considerat că legislația Republicii Moldova nu acordă o protecție adecvată împotriva abuzului de putere din partea statului în domeniul interceptării convorbirilor telefonice. Prin urmare, ingerința în drepturile reclamantilor garantate de articolul 8 nu a fost „prevăzută de lege”.

2.4.2. Cenzurarea corespondenței deținuților

În cauzele *Meriakri v. Republica Moldova*³⁶⁴ și *Duca v. Republica Moldova*³⁶⁵, reclamantii s-au plâns, *inter alia*, de imixtiunea din partea administrației instituției penitenciare în dreptul lor la respectarea corespondenței cu Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cu avocatul, precum și cu alte autorități naționale, invocând încălcarea prevederilor articolului 8 din Convenție. Ulterior, dată fiind propunerea Guvernului de soluționare amiabilă a cauzei, prin care acesta și-a asumat angajamentele de a achita o compensație pentru prejudiciul moral provocat reclamantului, de a adresa scuze oficiale reclamantului și de a armoniza cadrul legal național cu criteriile Convenției, Curtea a considerat că nu mai consideră justificată examinarea cererii înaintate de V. Meriakri și a radiat cererea de pe rolul Curții. Cu referire la cea de-a doua cauză, reclamanta a informat Curtea că a decis să nu-și mai mențină cererea pe rolul Curții, comunicând ulterior că a primit o compensație suficientă din partea instanțelor judecătorești naționale. Curtea a luat notă de lipsa de intenție a reclamantei de a-și menține cererea și a dat curs solicitării de a scoate cererea de pe rol.

În cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*³⁶⁶, reclamantul deținut s-a plâns, *inter alia*, de încălcarea dreptului său la corespondență cu mama sa, precum și de faptul că nu a beneficiat de un remediu efectiv cu privire la încălcările dreptului său garantat de articolul 8 din Convenție. Cu privire la interceptarea corespondenței cu mama sa de către administrația închisorii, Curtea a reiterat că o ingerință este contrară articolului 8 dacă nu este „prevăzută de lege”, nu urmărește unul sau mai multe scopuri legitime la care se face referire în paragraful al doilea al articolului 8 și nu este „necesară într-o societate democratică”.

³⁶⁴ Cauza *Meriakri v. Republica Moldova*, hotărârea din 1/03/2005.

³⁶⁵ Cauza *Duca v. Republica Moldova* hotărârea din 10/06/2008.

³⁶⁶ Cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/09/2005.

Curtea a constatat că a avut loc „amestecul unei autorități publice” în exercitarea dreptului reclamantului la respectarea corespondenței sale. În declarațiile sale, Guvernul a făcut referire la Legea cu privire la arestarea preventivă ca fiind temeiul legal pentru ingerința în corespondența reclamantului cu mama sa.

Deși această prevedere respectă cerința accesibilității, ea nu o întrunește și pe cea a previzibilității. Această prevedere nu face nicio distincție între diferitele categorii de persoane cu care ar putea corespunda deținuții. De asemenea, ea nu stabilește principiile referitoare la acordarea sau refuzul autorizării corespondenței. Trebuie notat și că prevederea nu specifica perioada de timp pentru care putea fi aplicată restricția cu privire la corespondență. Nu exista nicio mențiune cu privire la posibilitatea de a contesta refuzul de a emite o autorizație sau cu privire la autoritatea competentă să examineze o astfel de contestație.

În lumina considerațiilor de mai sus, se impune concluzia că ingerința invocată nu a fost „prevăzută de lege” în sensul articolului 8, prin urmare a existat o violare a articolului 8 din Convenție în privința dreptului reclamantului de a corespunda cu mama sa.

În cauza *Șarban v. Republica Moldova*³⁶⁷, reclamantul a pretins violarea articolului 8 din Convenție pentru că nu a fost asigurată confidențialitatea comunicării cu avocatul său de către administrația penitenciarului, precum și pentru că a avut loc interceptarea conversațiilor cu avocatul său.

Acesta putea vorbi cu avocatul său doar printr-un perete din sticlă cu găuri care nu permitea o discuție normală. În opinia sa, nu existau garanții că conversațiile lor nu erau ascultate sau interceptate de către administrația Izolatorului de Detenție Provizorie, reclamantul suspectând că ele erau ascultate sau interceptate. Mai mult, acesta și avocatul său nu puteau lucra împreună asupra documentelor sau nu puteau face schimb cu ele. El a susținut că cererea sa adresată Curții a fost semnată de către avocatul său, el semnând ulterior procura de reprezentare în timpul unei ședințe de judecată.

Comunicarea confidențială cu avocatul este protejată de Convenție ca o garanție importantă a dreptului unei persoane învinuite la apărare, garanție a cărei nerespectare ar face ca asistența avocatului să piardă mult din utilitatea sa. De vreme ce o asemenea pretenție ar fi, în mod normal, examinată prin prisma articolelor 5 sau 6 ale Convenției – care nu au fost invocate de reclamant în acest context – nu se poate exclude ridicarea acestei probleme în baza articolului 8, în special, când se pretinde că autoritățile au ascultat conversațiile lor. Totuși, în această cauză, reclamantul nu a prezentat nicio probă care să susțină pretențiile sale. Astfel, acest capăt de cerere nu este argumentat.

³⁶⁷ Cauza *Șarban v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/10/2005.

Reclamantul a mai susținut că peretele din sticlă a constituit un impediment în pregătirea apărării sale împreună cu avocatul. Chiar dacă peretele din sticlă a putut crea anumite obstacole în comunicarea eficientă cu avocatul său, se pare că acest fapt nu l-a împiedicat pe reclamant să beneficieze de o apărare efectivă în fața instanțelor judecătorești naționale. În lumina celor menționate mai sus, Curtea a constatat că nu a existat o violare a articolului 8 din Convenție.

În cauza *Ciorap v. Republica Moldova*³⁶⁸, reclamantul aflat în detenție s-a plâns, în baza articolului 8, de cenzurarea corespondenței sale. În speță, reclamantul a prezentat copii ale câtorva scrisori, inclusiv de la Parlament, Ministerul Justiției, Curtea Constituțională, un Avocat parlamentar, spitalul psihiatric, de la organele de ocrotire a normelor de drept, cum ar fi procuratura și organizații non-guvernamentale ca *Amnesty International* și *Juriștii pentru drepturile omului*. Majoritatea acestor scrisori purtau ștampila închisorii, care indica numărul și data de intrare. În unele cazuri, existau instrucțiuni scrise de mână precum „să fie înmănată [reclamantului]” sau câte o notă cu numele reclamantului și numărul celulei în care era deținut. Alte scrisori de la aceleași instituții erau ștampilate doar pe plic. Unele scrisori erau adresate administrației închisorii și reclamantului, însă toate scrisorile menționate mai sus au fost adresate doar reclamantului.

Având în vedere faptul că în dosar există probe clare potrivit cărora cel puțin o parte din corespondența reclamantului a fost deschisă de către administrația închisorii, Curtea a constatat că a avut loc o ingerință în dreptul reclamantului la respectarea corespondenței sale.

Mai mult, până în decembrie 2003, reclamantului nu i s-a oferit acces la regulamentul închisorii, care prevedea modul de distribuire a corespondenței reclamantului. Deși atât legislația veche, cât și cea nouă prevedeau posibilitatea deschiderii corespondenței deținuților în anumite condiții, procedura stabilită de legislație nu a fost respectată în cazul reclamantului. Guvernul nu a prezentat nicio probă potrivit căreia vreo instanță judecătorească să fi autorizat deschiderea uneia dintre scrisorile la care s-a făcut referire mai sus, fapt care constituia o condiție esențială. Rezultă că deschiderea corespondenței reclamantului fără autorizarea unei instanțe judecătorești a fost efectuată cu încălcarea legislației și, prin urmare, nu a fost „prevăzută de lege”, în sensul articolului 8 din Convenție, a avut loc o încălcare în privința cenzurării corespondenței reclamantului.

În cauza *Ipatici v. Republica Moldova*³⁶⁹, reclamantul aflat în detenție a susținut că corespondența sa cu avocatul, instanțele judecătorești naționale și alte organe de resort a fost supusă cenzurii de către administrația peniten-

³⁶⁸ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007.

³⁶⁹ Cauza *Ipatici v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/02/2013.

ciarului. El a mai invocat lipsa condițiilor pentru întrevvedere confidențială cu avocatul său, care a avut loc în camera de vizite în care erau prezenți alți deținuți și vizitatorii lor, persoane care puteau auzi conversația.

Reclamantul a prezentat copiile a trei scrisori primite de la procuratură și de la o instanță judecătorească, care îi erau adresate lui personal și care purtau ștampila administrației penitenciarului. Ele se refereau la plângerea lui privind maltratarea. Explicația Guvernului privind recepționarea scrisorilor de către administrație fără plicuri nu a fost reținută de către Curte. În lipsa unei explicații rezonabile a originii ștampilei penitenciarului pe scrisorile adresate reclamantului de către instanța judecătorească și de procuratură, Curtea a constatat că a fost încălcat dreptul reclamantului la respectarea corespondenței. Prin urmare, a avut loc încălcarea articolului 8 din Convenție.

Cu referire la omisiunea asigurării unei întrevederi confidențiale cu avocatul său, reclamantul a omis să depună o plângere în fața organelor de resort naționale, deci nu a epuizat căile interne de atac disponibile. Prin urmare, această cerere a fost respinsă în baza articolului 35 §§ 1 și 4 din Convenție.

În cauza *Shishanov v. Republica Moldova*³⁷⁰, reclamantul a invocat faptul că, în perioada detenției, corespondența sa a fost cenzurată contrar prevederilor articolului 8 din Convenție. În speță, reclamantul fiind deținut în I.P. nr. 12 din Bender, a pus scrisoarea într-un plic sigilat pe care a indicat adresa Curții. Potrivit Guvernului, reclamantul a înmânat scrisoarea sa, fără plic, administrației I.P. nr.12 din Bender, care ar fi indicat eronat ca destinatar Centrul pentru Drepturile Omului din Republica Moldova. La o dată nespecificată, scrisoarea în cauză a ajuns la Centrul pentru Drepturile Omului, care a trimis-o înapoi I.P. nr.12. În cele ce au urmat, directorul general al Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției a trimis la Curte scrisoarea reclamantului din 11 octombrie 2010 fără plic.

Reclamantul pretinde că ar fi trimis scrisoarea din 11 octombrie 2010 într-un plic sigilat pe care a indicat adresa Curții, așa cum a procedat de obicei. Faptul că scrisoarea a ajuns mai întâi la Centrul pentru Drepturile Omului din Republica Moldova ar demonstra cenzurarea corespondenței.

Curtea a notat că scrisoarea reclamantului din 11 octombrie 2010 i-a fost trimisă de către autoritățile naționale și că acestea ar fi putut să o citească cu ușurință. Astfel, reclamantul putea pretinde la statutul de victimă, ca urmare a existenței unei ingerințe în dreptul său la respectarea corespondenței, în sensul articolului 8 din Convenție.

Conform dispozițiilor interne aplicabile în acest caz, reclamantul ar fi trebuit să depună personal scrisoarea într-o cutie poștală din închisoare sau să o transmită administrației I.P. nr. 12 din Bender, într-un plic sigilat. De aseme-

³⁷⁰ Cauza *Shishanov v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/09/2015.

nea, în conformitate cu aceste dispoziții, în cazul în care reclamantul nu avea mijloace, administrația nu ar fi trebuit să trimită scrisoarea la destinatar. Trebuie admis că administrația închisorii nu a urmat dispozițiile în cauză. Curtea a adăugat că nerespectarea dispozițiilor aplicabile în speță este confirmată prin scrisoarea din 26 octombrie 2010 a Directorului General al Departamentului Instituțiilor Penitenciare. Mai mult, ea a notat că Guvernul a recunoscut comiterea unor abateri în timpul trimiterii scrisorii reclamantului.

Având în vedere cele de mai sus, Curtea a conchis că ingerința în dreptul reclamantului la respectarea corespondenței sale nu a fost prevăzută de lege. În consecință, a avut loc o încălcare a articolului 8 din Convenție.

3. Recomandări

1. Pentru că articolul 8 nu conține explicit cerințe procedurale, este important, pentru o protecție efectivă a drepturilor garantate de aceste prevederi, să fie asigurat un proces decizional echitabil pentru respectarea intereselor asigurate de acestea. Procesul poate impune existența unui cadru procedural efectiv în care persoana să-și realizeze drepturile prevăzute de articolul 8 în condiții corecte, inclusiv în privința aspectelor legate de probe și de dovezi.

2. Pentru ca măsurile privind reunirea părintelui cu copilul său să fie unele adecvate, ele trebuie puse în aplicare cu celeritate, dat fiind faptul că trecerea timpului ar putea avea consecințe iremediabile asupra relației dintre copil și părintele care nu locuiește cu el.

3. În privința naturii și întinderii măsurilor pe care autoritățile trebuie să le adopte, acestea depind de circumstanțele fiecărui caz. Obligația autorităților naționale de a lua măsuri concrete pentru facilitarea întâlnirii dintre un părinte și copilul său nu este absolută. În mod similar, în cazul în care autoritățile naționale trebuie să facă tot posibilul pentru a facilita menținerea legăturilor dintre părinte și copil, obligația de a recurge la constrângere este și ea limitată. Autoritățile trebuie să aibă în vedere interesele, drepturile și libertățile acestor persoane, în special interesul superior al copilului.

4. Pentru identificarea interesului superior al copilului într-un anumit caz, trebuie să se țină cont de două aspecte:

– în primul rând, este în interesul suprem al copilului ca legăturile sale cu familia să fie menținute, cu excepția cazurilor în care condițiile familiale nu permit acest lucru;

– în al doilea rând, este în interesul superior al copilului ca acesta să se dezvolte într-un mediu sigur și liniștit.

Având în vedere cele menționate mai sus, este cert că legăturile de familie pot fi rupte doar în circumstanțe excepționale și trebuie întreprinse toate măsurile posibile pentru păstrarea relațiilor personale, iar dacă este cazul,

trebuie refăcută familia. Nu este suficient să se menționeze faptul că un copil poate fi plasat într-un mediu mai bun în vederea educării sale. Totuși, în cazurile în care menținerea legăturilor familiale ar prejudicia sănătatea și dezvoltarea copilului, părintele nu are dreptul să insiste asupra păstrării unei asemenea legături, în baza prevederilor articolului 8 din Convenție.

5. Este necesară examinarea deplină a dreptului părinților la întrevvedere, pentru că asemenea limitări atrag pericolul ruperii relațiilor de familie. Minimul acțiunilor așteptate din partea autorităților îl reprezintă examinarea periodică a situației, pentru a se vedea dacă au intervenit schimbări pozitive în situația familială. Posibilitățile de reunire se vor diminua treptat, iar ulterior vor dispărea dacă părinților biologici și copilului nu li se va permite să se întâlnească, sau dacă întâlnirile vor fi atât de rare, încât legătura de rudenie dintre ei va părea, în esență, una virtuală. Cu privire la procesul de luare a deciziilor, ceea ce trebuie stabilit, având în vedere circumstanțele particulare ale cauzei și gradul de seriozitate a deciziilor care trebuie luate, este dacă părinții au fost implicați suficient în procesul de luare a deciziilor, dacă le-au fost protejate interesele și dacă au avut suficiente oportunități să participe la examinarea propriului caz. La evaluarea calității procesului de luare a deciziilor, care conduce spre separarea familiei, se va ține cont, în mod particular, de probele concludente (inclusiv, după caz, declarațiile martorilor, procesele-verbale ale autorităților, evaluările psihologice și alte rapoarte de expertiză, și note medicale) care au stat la baza deciziilor autorităților și de oportunitatea părților interesante, în special a părinților, de a participa la această procedură.

6. Autoritatea care eliberează autorizările pentru interceptarea convorbirilor telefonice trebuie să fie independentă și în privința activității acesteia trebuie să existe fie un control judiciar, fie un control din partea unei autorități independente.

7. Interceptarea convorbirilor telefonice constituie o ingerință foarte gravă în drepturile unei persoane. Autorizarea acesteia trebuie să aibă la bază doar motive foarte serioase bazate pe o bănuială rezonabilă că persoana este implicată într-o activitate criminală gravă. În acest sens, judecătorii de instrucție trebuie să justifice, în mod obligatoriu, autorizarea măsurilor de supraveghere secretă.

8. Atunci când instanțele de judecată acordă compensații pentru încălcarea unui drept din Convenție, inclusiv dreptul la respectarea vieții private și de familie, el nu poate să se mulțumească cu faptul că suma acordată reprezintă maximum, potrivit legii naționale. Dacă instanța alege să aplice legislația națională la examinarea pretinselor încălcări ale drepturilor din Convenție, acesta trebuie să se asigure că legislația respectivă este compatibilă cu Convenția și cu jurisprudența Curții.

Articolul 9

LIBERTATEA DE GÂNDIRE, DE CONȘTIINȚĂ ȘI DE RELIGIE

1. Orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.

1. Considerații generale

Libertatea de gândire, conștiință și religie urmărește să ofere o protecție absolută convingerilor personale ale indivizilor, dar și să reconcilieze interesele diferitor mișcări religioase sau manifestări de convingere filosofică și religioasă, care ar putea veni în contradicție cu interesele legitime ale altor indivizi sau ale societății în general.

Curtea a subliniat de mai multe ori că libertatea de gândire, de conștiință și de religie este unul dintre fundamentele unei societăți democratice. În dimensiunea sa religioasă, ea reprezintă unul dintre elementele vitale care consolidează identitatea credincioșilor și a concepției lor de viață, dar care le servește și ateilor, agnosticilor, scepticilor sau indiferenților. De vreme ce libertatea religioasă este în primul rând o chestiune care ține de conștiința individuală, aceasta implică, de asemenea, și libertatea de a manifesta o religie.³⁷¹ Articolul 4 din Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de libertate și de religie stabilește că acest drept trebuie exercitat în spirit de toleranță și de respect reciproc și conține libertatea persoanei de a aparține sau nu de o anumită religie, de a avea sau nu anumite convingeri, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea ritualurilor. Fiecare persoană și comunitate religioasă poate adera liber la orice cult religios.

³⁷¹ Cauza *Kokkinakis v. Grecia*, hotărârea din 22/05/1993, § 31-32

Trebuie deosebit așa-numitul *for intern* al persoanelor de manifestarea convingerilor sau a religiei. Primul constituie totalitatea convingerilor, opiniilor, ideilor pe care le posedă un individ, într-un anumit moment. Aceste valori sunt protejate în mod absolut, deci nu sunt susceptibile de limitări din partea statului. Doar manifestarea *convingerilor religioase* ar putea face obiectul unei limitări, în baza articolului 9 § 2.

Din punctul de vedere al subiectelor articolului 9, de protecția absolută a *forului intern* beneficiază doar persoanele fizice, ele fiind capabile să gândească, să posede anumite convingeri sau să și le modifice. Prin urmare, organizațiile de cult, religioase sau cu caracter filozofic trebuie să beneficieze de protecția acordată prin articolul 9 atât în beneficiul lor, cât și al membrilor cultului³⁷² sub aspectul *exprimării* convingerilor.³⁷³ Curtea a acordat o largă protecție unui număr mare de culte, printre care și *Biserica Scientologică*³⁷⁴ sau *Martorii lui Iehova*,³⁷⁵ jurisprudența Curții fiind silențioasă în privința noțiunii de „religie”.

Articolul 9 trebuie interpretat și în lumina articolelor 10 (Libertatea de exprimare)³⁷⁶ și 11 (Libertatea de întrunire și asociere)³⁷⁷. Curtea a oferit o interpretare largă noțiunii de *convingeri*, subliniind că pentru a fi o convingere în sensul articolului 9, viziunile persoanei trebuie să atingă un anumit nivel de contingență, seriozitate, coeziune și importanță. Potrivit Curții, noțiunea de convingeri nu trebuie egalată cu „ideile” sau „opiniile” a căror exprimare este protejată de articolul 10.³⁷⁸ Totodată, Curtea a stabilit că ori de câte ori presupusa limitare vizează organizarea unei comunități religioase, articolul 9 trebuie interpretat și în lumina protecției acordate prin articolul 11 (Libertatea de întrunire și de asociere).³⁷⁹ În fine, articolul 2 din Protocolul nr. 1³⁸⁰, care este *lex specialis* raportat la articolul 9³⁸¹, impune obligația statelor de a respecta convingerile religioase și filozofice ale părinților în asigurarea dreptului la educație și învățământ.

Articolul 9 impune obligații negative, dar și obligații pozitive, atunci când se limitează în mod legitim realizarea drepturilor garantate prin articolul 9, mai ales când vorbim despre aplicarea orizontală a Convenției.³⁸² Atunci când,

³⁷² Cauza *Cha'are Shalom ve Sedek v. Franța*, hotărârea [MC] din 27/06/2000, § 72.

³⁷³ *id.*

³⁷⁴ Cauza *Biserica Scientologică Moscova v. Rusia*, hotărârea din 5/04/2007.

³⁷⁵ Cauza *Manoussakis ș.a. v. Grecia*, hotărârea din 26/09/1996.

³⁷⁶ Cauza *Van den Dungen v. Olanda*, decizia cu privire la admisibilitate din 22/02/1995.

³⁷⁷ Cauza *Refah Partisi ș.a. v. Turcia*, hotărârea [MC] din 13/02/2003.

³⁷⁸ Cauza *Campbell și Cosans v. Regatul Unit*, hotărârea din 25/02/1982, § 36.

³⁷⁹ Cauza *Hasan și Chaush v. Bulgaria*, hotărârea [MC] din 26/10/2000, § 65.

³⁸⁰ Cauza *Kjeldsen, Busk Madsen și Pedersen v. Danemarca*, hotărârea din 7/12/1976, § 53.

³⁸¹ Cauza *Lautsi ș.a. v. Italia*, hotărârea din 18/03/2011, § 59.

³⁸² Cauza *Biserica Scientologică v. Suedia*, decizia Comisiei din 14/07/1980.

în anumite circumstanțe, apar tensiuni între diferite grupuri religioase, rolul autorităților nu este cel de a elimina cauza tensiunilor prin îngrădirea pluralismului, ci de a se asigura că grupurile cu viziuni opuse se tolerează reciproc.³⁸³ În acest sens, Convenția exclude orice discreție din partea statelor în stabilirea legitimității convingerilor religioase și mijloacelor folosite pentru exprimarea acestora.³⁸⁴ Statul are, mai degrabă, un rol de mediator.

Remarcăm că drepturile prevăzute prin articolul 9 pot fi limitate în scopul de a proteja siguranța publică³⁸⁵, protecția ordinii³⁸⁶, a sănătății publice³⁸⁷ sau a drepturilor ori libertăților altuia. De regulă, scopurile sunt interpretate restrictiv, însă protecția drepturilor altuia pare să fie supusă unei interpretări extinse acolo unde există o justificare temeinică.³⁸⁸ Remarcăm faptul că articolul 9 nu permite limitarea libertății de gândire, conștiință și religie în scopul protecției securității naționale.³⁸⁹

Republica Moldova a fost condamnată pentru încălcarea articolului 9 în patru cauze, în special pentru refuzul arbitrar de a înregistra cultele religioase și îngrădirea dreptului la manifestarea religiei. În continuare vor fi abordate și alte aspecte legate de raporturile dintre religie și stat și manifestarea convingerilor religioase.

2. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

2.1. Forul intern și autonomia persoanelor

Primul paragraf al articolului 9 ar putea fi împărțit în două compartimente, primul vizând doar aspectul intern al libertății de gândire, de conștiință și de religie, care presupune o protecție absolută, nefiind susceptibil de limitări. Însă există dificultăți referitoare la definirea termenilor de *gândire*, *conștiință* sau *religie* în sensul articolului 9. Cert este că scopul acestei protecții constă în limitarea impunerii de către stat a anumitor ideologii/culturi/filozofii/idei persoanelor aflate sub jurisdicția sa. În acest sens, articolul 6 din Legea nr. 125 din 11 mai 2007 reglementează interdicția constrân-

³⁸³ Cauza *Agga v. Grecia* (nr.2), hotărârea din 17/10/2002, § 60.

³⁸⁴ Cauza *Manoussakis ș.a. v. Grecia*, i.d., § 47.

³⁸⁵ Cauza *Mitropolia Basarabiei ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/12/2001.

³⁸⁶ Cauza *Champbell v. Regatului Unit*, hotărârea din 30/03/1989.

³⁸⁷ Cauza *Cha'are Shalom ve Sedek v. Franța*, i.d.

³⁸⁸ De exemplu, în *SAS v. Franța*, hotărârea [MC] din 1/07/2014, Curtea a acceptat interpretarea guvernului potrivit căreia *viața în comun* ar intra în categoria *drepturilor altora*, în contextul interdicției acoperirii feței în locurile publice, care a afectat musulmanii. Însă conceptul de drepturi ale altora avea o fundamentare juridică suficientă în dreptul francez. Pe de altă parte, în *Kokkinakis v. Grecia*, hotărârea din 25/05/1993, Curtea a acceptat limitarea prozelitismului în scopul protecției drepturilor altora.

³⁸⁹ Cauza *Nolan și K. v. Rusia*, hotărârea din 12/02/2009.

gerii la practicarea, asocierea sau contribuirea la cheltuielile vreunui cult.³⁹⁰ Totodată, nimeni nu poate fi persecutat pentru convingeri, gândire, credință sau necredință religioasă.³⁹¹

În *Angelini v. Suedia*³⁹², Comisia a stabilit că articolul 9 oferă o protecție împotriva îndoctrinării religioase de către state, prin educație sau orice altă activitate statală. În speța *Buscarini ș.a. v. San Marino*, fiind contestată obligația deputaților aleși de a depune jurământul creștin, Curtea a constatat că aceasta din urmă ar putea fi echivalată cu obligarea reprezentanților aleși de a declara credință unei anumite religii, fapt incompatibil cu articolul 9.³⁹³

Curtea a examinat obligația de a dezvălui apartenența la o anumită religie sau la un anumit cult. De exemplu, în speța *Alexandris v. Grecia*, reclamantul, avocat de profesie, a fost obligat să-și dezvăluie apartenența religioasă în cadrul procesului de judecată în primă instanță, dat fiind faptul că nu era creștin ortodox. Curtea a stabilit că articolul 9 presupune și un drept al individului de a nu fi obligat să-și dezvăluie cultul sau apartenența religioasă. Autoritățile statului nu pot forța persoanele să-și dezvăluie convingerile religioase, în special în circumstanțele depunerii jurământului pentru exercitarea unor funcții.³⁹⁴ Totuși, Curtea a considerat legitimă obligația de a-ți dezvălui religia atunci când se solicită scutirea de impozite, atunci când acest fapt are loc în fața autorităților responsabile și doar în acest scop.³⁹⁵

2.2. Raporturile dintre cultele religioase și stat

După cum am menționat anterior, cultele religioase, de asemenea, beneficiază de protecția articolului 9. În acest aspect, ultimul atrage un șir de obligații în mod primar negative, care sunt reflectate și în Legea 125: obligația de neutralitate și neimplicarea în funcționarea acestora³⁹⁶, inclusiv autonomia în raporturile cu unele categorii de angajați³⁹⁷, alegerea conducerii, refuzul arbitrar de a înregistra organizația³⁹⁸, discriminarea acestora³⁹⁹.

³⁹⁰ Legea nr. 125 din 11/05/2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, *i.d.*

³⁹¹ *id.*, articolul 5(1).

³⁹² Cauza *Angelini v. Suedia*, decizia Comisiei din 3/12/1986.

³⁹³ Cauza *Buscarini ș.a. v. San Marino*, hotărârea [MC] din 18/02/1999, § 39.

³⁹⁴ Cauza *Alexandridis v. Grecia*, hotărârea din 21/02/2008, § 38.

³⁹⁵ Cauza *Wasmuth v. Germania*, hotărârea din 17/02/2011.

³⁹⁶ Legea nr. 125 din 11/05/2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, *i.d.*, articolul 15 alin. (2)

³⁹⁷ Legea nr. 212 din 25/05/2012 cu privire la asigurarea egalității, articolele 7 alin. (6) și 9 alin. (4).

³⁹⁸ Legea nr. 125 din 11/05/2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, articolul 16 alin. (2).

³⁹⁹ *id.*, articolul 15 alin. (1).

2.2.1. Înregistrarea cultelor religioase

În speța *Mitropolia Basarabiei și alții v. Republica Moldova*⁴⁰⁰ a fost constatată încălcarea articolului 9, dat fiind refuzul arbitrar al Guvernului de a înregistra Biserica Ortodoxă Mitropolia Basarabiei (reclamanta), ea urmând să înlocuiască biserica cu același nume care a existat până în anul 1944. În actul de constituire a acesteia s-a prevăzut în mod expres faptul că reclamantul nu are și nu va avea aspirații politice, ea fiind supusă Patriarhiei române. Pe teritoriul Moldovei au fost înregistrate 117 parohii ale acesteia, cu aproximativ un milion de credincioși. Conform fostei legi cu privire la culte, reclamantul trebuia să parcurgă procedura de recunoaștere prin decizia guvernului. Timp de 8 ani, reclamantul a depus cererea de recunoaștere de mai multe ori, fără succes. În hotărârea sa definitivă, Curtea Supremă de Justiție a motivat că disputa privind recunoașterea cultului reclamantului era o chestiune administrativă care urma a fi decisă de către Mitropolia Moldovei (o biserică subordonată Patriarhiei ruse). După depunerea ulterioară a unei cereri de recunoaștere, Prim-ministrul a răspuns că Mitropolia Basarabiei nu reprezintă un cult, ci un grup schismatic din cadrul Mitropoliei Moldovei, iar recunoașterea reclamantului era condiționată de soluționarea conflictului intern dintre Patriarhiile de la București și Moscova. Mai mulți politicieni și instituții s-au exprimat între timp în mod negativ asupra oportunității recunoașterii reclamantei. Între timp, enoriașii și slujitorii Mitropoliei Basarabiei au fost supuși persecuțiilor, inclusiv din partea organelor de drept.

Curtea a acceptat, în baza paragrafului al doilea al articolului 9, că limitarea a avut loc în scopul protecției siguranței publice și a ordinii publice, *i.e.* pentru a preveni un eventual conflict între reprezentanții bisericilor și, eventual, ai populației divizate din punct de vedere etnic. Curtea a stabilit că într-o societate democratică în care co-există câteva religii poate fi necesară implementarea unor restricții asupra libertății religiei, în scopul reconcilierii intereselor diferitor grupuri și pentru a asigura respectarea convingerilor tuturor.⁴⁰¹ Totodată, în exercitarea atribuțiilor sale, statul are datoria de a rămâne *neutru și imparțial*⁴⁰², cu scopul prezervării pluralismului și a funcționării adecvate a democrației, una dintre caracteristicile căreia este posibilitatea de a rezolva problemele prin dialog, fără recurgerea la violență. În acest sens, rolul autorităților nu este de a înlătura cauza tensiunilor prin eliminarea pluralismului, ci de a se asigura că diferitele grupuri religioase se tolerează în mod reciproc.⁴⁰³ În plus, libertatea religiei exclude posibilitatea statului de a

⁴⁰⁰ Cauza *Mitropolia Basarabiei ș.a. v. Republica Moldova*, *id.*

⁴⁰¹ Cauza *Mitropolia Basarabiei ș.a. v. Republica Moldova*, *id.*, § 115.

⁴⁰² Constituția Republicii Moldova din 29/07/1994, articolul 36 alin. (4).

⁴⁰³ Cauza *Mitropolia Basarabiei ș.a. v. Republica Moldova*, *id.*, § 116.

evalua legitimitatea convingerilor religioase și modul în care sunt exprimate acestea. Favorizarea de către stat a unui lider sau a unor organe ale comunităților religioase divizate ar constitui o limitare a libertății religiei. Supunerea unui grup la autorizarea de către stat cu participarea unei autorități ecleziastice la fel ar contraveni articolului 9.⁴⁰⁴

Mai mult, deoarece comunitățile religioase există în formă de structuri organizate, articolul 9 trebuie interpretat în lumina articolului 11, care garantează asocierea fără intervenții nejustificate din partea statului. Prin urmare, dreptul credincioșilor la libertatea de religie include și așteptarea ca ei să se poată asocia în mod liber, fără vreo intervenție arbitrară din partea statului, existența autonomă a comunităților religioase fiind indispensabilă pentru pluralismul dintr-o societate democratică.⁴⁰⁵

În fine, pentru respectarea dreptului colectiv la libertatea religiei, în baza articolului 9 interpretat în coroborare cu articolul 6 § 1, enoriașilor trebuie să le fie asigurată protecția judiciară a comunității, membrilor și a bunurilor acesteia.⁴⁰⁶

Curtea a observat că afirmația potrivit căreia Mitropolia Basarabiei nu ar fi un cult, dar și obligarea ei de a media conflictul cu Mitropolia Moldovei înainte de recunoaștere au venit în contradicție cu *obligatia imparțialității și a neutralității statului*.⁴⁰⁷ Deși protecția integrității teritoriale ar fi un scop legitim pentru o posibilă limitare a articolului 9, Curtea a stabilit că nici prin activitatea sa și nici prin actul constitutiv reclamantul nu a justificat limitarea în acest scop.⁴⁰⁸ Absența recunoașterii ar fi avut un rol în neînțelegerile și conflictele dintre grupurile religioase în discuție.⁴⁰⁹ Deși membrii bisericii se puteau întâlni și ruga împreună, Curtea a notat că doar cultele religioase recunoscute aveau personalitate juridică, puteau fabrica obiecte de liturghie, angaja clerici, proteja bunurile și drepturile în fața instanțelor de judecată, inclusiv împotriva actelor de intimidare. Tolerarea enoriașilor fără recunoașterea cultului religios a făcut imposibilă organizarea și activitatea bisericii.⁴¹⁰

Deși Curtea nu a analizat speța *Mitropolia Basarabiei* în lumina articolului 14 (interzicerea discriminării în legătură cu unul din drepturile prevăzute în Convenție, coroborat sau nu cu articolul 9), ea a constatat că autoritățile recunoscuseră alte asociații liturgice, fără a se baza pe criteriile aplicate

⁴⁰⁴ *id.*, § 117.

⁴⁰⁵ *id.*, § 118.

⁴⁰⁶ *id.*, § 118.

⁴⁰⁷ *id.*, § 123.

⁴⁰⁸ *id.*, § 124.

⁴⁰⁹ *id.*, § 127.

⁴¹⁰ *id.*, § 129.

reclamantei. Autoritățile au refuzat recunoașterea Mitropoliei Basarabiei și nu au justificat acest tratament diferențiat.

Curtea a făcut o analiză în baza articolului 14 în speța *Rijec zivota ș.a. v. Croația*⁴¹¹, unde reclamantii, mai multe biserici reformiste înregistrate în conformitate cu legea națională, fără să aibă încheiat în prealabil un acord de colaborare cu guvernul, nu erau îndreptățite să presteze servicii educaționale religioase în școlile publice, să pretindă recunoașterea căsătoriilor celebrate de către enoriași, să presteze servicii religioase în penitenciare și instituții medicale etc. Curtea a notat că articolul 9 din Convenție nu obligă statele să dea efect de căsătorii civile – căsătoriilor religioase. Articolul 9 nu conține un drept de a permite educația religioasă în școli religioase sau creșe. În orice caz, aceste practici pot constitui o *manifestare* a religiei în sensul articolului 9, iar acolo unde statul le acordă mai multe drepturi cultelor, el nu poate discrimina, date fiind dispozițiile articolului 14 din Convenție.⁴¹² Curtea a stabilit că încheierea acordurilor dintre stat și o anumită comunitate religioasă privind stabilirea unui regim special nu contravine, de principiu, articolelor 9 și 14, ori de câte ori există o justificare rezonabilă pentru aplicarea tratamentului diferențiat, iar acorduri similare pot fi încheiate și de alte comunități religioase care doresc acest lucru.⁴¹³ Atunci când statul îi acordă privilegiul unei comunități religioase, el este obligat să rămână neutru prin oferirea posibilității de a avea aceleași privilegii și altor culte, fără discriminare.⁴¹⁴ Curtea a conchis că statul nu a oferit o *justificare obiectivă și rezonabilă* atunci când a refuzat încheierea acordului pentru o perioadă de peste 10 ani, între timp încheind acorduri similare cu alte comunități religioase, care nu au respectat criteriile stabilite de lege pentru încheierea unui acord de colaborare (cenzul și vechimea comunității).

Refuzul de a înregistra un cult va conduce cu atât mai mult la violarea articolului 9 atunci când decizia organului de resort nu se bazează pe o normă juridică previzibilă. În speța *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova v. Republica Moldova*⁴¹⁵, reclamantului i-a fost refuzată înregistrarea cultului în baza prevederii Legii privind cultele (astăzi abrogată). În pofida hotărârii irevocabile a Curții Supreme de Justiție prin care s-a dispus înregistrarea bisericii, Serviciul de stat pentru problemele cultelor a refuzat recunoașterea, explicând că biserica nu ar fi depus cererea în mod repetat după amendarea legii

⁴¹¹ Cauza *Savez crkava "Riječživota" ș.a. v. Croația*, hotărârea din 9/12/2010.

⁴¹² *id.*, § 58.

⁴¹³ *id.*, § 85.

⁴¹⁴ *id.*, § 87.

⁴¹⁵ Cauza *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/02/2007.

și nu a precizat subordonarea ei altor biserici străine, refuzând în repetate rânduri să se conformeze deciziei Curții Supreme de Justiție.

Curtea a reamintit că drepturile garantate de Convenție trebuie să fie unele *practice și efective, nu teoretice și iluzorii*.⁴¹⁶ Prin refuzul Serviciului de a se conforma cu hotărârea definitivă a Curții Supreme de Justiție, cultului i s-a negat personalitatea juridică, iar adepții bisericii nu și-au putut exercita un sir de funcții esențiale. Prin urmare, a avut loc o limitare a libertății religiei, după cum este garantată aceasta în articolul 9.

Prin prisma Convenției în general, și mai ales în privința articolelor 8-11, este necesar ca măsurile limitative să nu aibă doar o oarecare fundamentare în lege, ci și ca aceasta să fie *accesibilă și previzibilă* în privința efectelor sale, chiar dacă este necesară consilierea juridică. Pentru a satisface aceste criterii, trebuie exclusă intervenția arbitrară din partea autorităților. Discreția nelimitată a puterii executive ar fi contrarie *principiului statului de drept (supremația legii)* – unul dintre principiile de bază ale unei societăți democratice.⁴¹⁷ Mai mult, deoarece comunitățile religioase sunt, în mod tradițional, structuri organizate, articolul 9 trebuie interpretat în lumina articolului 11 din Convenție, dreptul credincioșilor la libertatea religiei cuprinzând astfel așteptarea ca ei să se poată asocia liber, fără vreo intervenție arbitrară din partea statului. Existența autonomă a comunităților religioase este indispensabilă pentru pluralismul dintr-o societate democratică. În pofida faptului că instanța supremă s-a pronunțat în favoarea înregistrării reclamantului, iar Serviciul a refuzat înregistrarea după trei încercări de a supune executării decizia Curții Supreme de Justiție, iar reclamantul a depus în mod repetat actele solicitate de către Serviciu, deși articolul 14 din Legea cultelor nu îl obliga, Curtea a considerat că limitarea era nefondată, din perspectiva legislației existente, ea nefiind una prescrisă de lege – criteriu de bază al testului proporționalității.

Curtea a tras aceleași concluzii în cazul refuzului înregistrării ramurii bisericii la nivel local. În speța *Fusu Arcadie ș.a. v. Republica Moldova*⁴¹⁸ a fost contestat refuzul Consiliului raional Fălești de a emite confirmarea existenței Bisericii Creștine Ortodoxe în Fălești, biserică supusă Mitropoliei Basarabiei. Refuzul a fost motivat prin existența unei alte ramuri a bisericii, care era deja supusă Mitropoliei Moldovei, bisericile fiind părți într-un proces civil în privința dreptului de proprietate asupra unor bunuri bisericești. Curtea Supremă de Justiție s-a pronunțat în favoarea emiterii aceluși act, însă Consiliul Raional a refuzat executarea.

⁴¹⁶ *id.*, § 28.

⁴¹⁷ *id.*, § 33.

⁴¹⁸ Cauza *Fusu Arcadie ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/07/2012.

Nu constituie un refuz arbitrar sau o cerință arbitrară în sensul articolului 9 § 2 cerința de a le prezenta autorităților actele prevăzute expres în lege, atâta timp cât cerința (fiind privită ca o limitare) are la bază un scop legitim prevăzut de articolul 9 § 2, iar prevederea legală este suficient de previzibilă. De exemplu, în speța *Cârmuirea spirituală a musulmanilor din Republica Moldova v. Republica Moldova*⁴¹⁹, reclamantului i-a fost refuzată înregistrarea pe motiv că, în baza articolului 14 al Legii cultelor, biserica era obligată ca la depunerea cererii de recunoaștere să anexeze informații despre sistemul de organizare și de administrare, însoțit de o enumerare a principiilor fundamentale de credință. Ultimele nu au fost prezentate Serviciului de stat pentru problemele cultelor. Curtea a notat că legea în cauză nu a fost aplicată într-o manieră nerezonabilă sau aplicată în mod arbitrar împotriva reclamantului. Cerința respectivă urmărea realizarea scopului legitim al funcționării organizațiilor religioase care doreau să fie recunoscute de către stat în conformitate cu legea, că acestea nu prezentau un pericol pentru societatea democratică și că nu aveau activități contrare intereselor securității publice, ordinii publice, sănătății, bunelor moravuri sau drepturilor și libertăților altora. Fără actul referitor la principiile fundamentale de credință era imposibil să se determine dacă cultul prezenta vreun pericol pentru societatea democratică.

Orice refuz de înregistrare a unui cult trebuie însoțit de o motivare conformă cu prevederile legale, fără ca ele să fie interpretate de o manieră imprezvizibilă pentru acel cult/justificabil. O lipsă remarcabilă de consecutivitate și previzibilitate în interpretarea legii naționale poate fi regăsită în speța *Biserica Scientologică a Moscovei v. Rusia*.⁴²⁰ În urma unor modificări ale legislației ruse privind înregistrarea cultelor, ele urmau să depună cereri de înregistrare în mod repetat. Lipsa cererii repetate de înregistrare avea drept consecință radierea. Reclamantul a încercat în repetate rânduri să obțină reînregistrarea cultului, însă, după cum a remarcat Curtea de la Strasbourg, motivele refuzului erau incoerente: prima dată, refuzul a fost motivat prin învinuirile aduse președintelui cultului într-un alt proces și discrepanțele textuale dintre actul constitutiv al bisericii și legislația națională. Apoi, s-a invocat lipsa unor acte în dosarul cererii de înregistrare (fără însă a menționa care sunt acestea). Astfel, Curtea a conchis că autoritatea de resort a acționat în mod arbitrar, nepermițându-i reclamantului să remedieze dosarul cererii⁴²¹; iar într-un final și lipsa unui document care ar proba existența în Moscova a bisericii în ultimii 15 ani – criteriu care nu a avut un fundament legal⁴²². În plus, instanțele nați-

⁴¹⁹ Cauza *Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/06/2005.

⁴²⁰ Cauza *Biserica Scientologică a Moscovei v. Rusia*, *id.*

⁴²¹ *id.*, § 91.

⁴²² *id.*, § 96.

onale erau obligate să motiveze insuficiența informațiilor în scopul stabilirii principiilor fundamentale, reclamantul prezentând o carte generală care descria pilonii și practicile cultului în discuție.⁴²³ Existând de mai mult de trei ani în Moscova, comunitatea religioasă în cauză nu a încălcat vreo normă privind activitatea cultelor religioase. În aceste circumstanțe, refuzul înregistrării ei trebuia în mod special fondat pe raționamente puternice și convingătoare.⁴²⁴ Acest standard nu a fost definit de Curte, însă ar putea fi trasă concluzia că *pragul* unei ingerințe admisibile în asemenea circumstanțe este unul ridicat.

În acest sens, Curtea de la Strasbourg menționează că statele au dreptul de a se convinge că scopurile și activitățile unei asociații sunt compatibile cu obligațiile lor, în lumina Convenției.⁴²⁵ Puterea statului de a proteja instituțiile și cetățenii de asociații care i-ar putea pune în pericol trebuie să fie utilizată cu măsură, deoarece excepțiile de la regula libertății de asociere trebuie interpretate în mod strict și numai motivele convingătoare pot justifica limitările acestei libertăți.⁴²⁶

În concluzie, ori de câte ori într-o societate coexistă mai multe religii, poate fi necesară limitarea exercitării libertății de religie în vederea reconcilierii lor. În acest sens, statul este obligat să rămână neutru și imparțial, pentru menținerea pluralismului și a funcționării adecvate a democrației. Tensiunile dintre două sau mai multe grupuri religioase nu se rezolvă prin eliminarea pluralismului, ci prin reglementarea activității acestora într-un mod care ar permite tolerarea lor reciprocă. Comunitățile religioase există sub formă de entități organizate, iar articolul 9 trebuie interpretat în lumina articolului 11, care garantează dreptul la asociere.

2.2.2. Autonomia cultelor religioase

În speța *Hasan și Chaush v. Bulgaria*⁴²⁷, primul reclamant, muftiul musulmanilor din Bulgaria, s-a plâns de imixtiunea ilegală a guvernului, manifestată prin înlăturarea conducerii comunității în cadrul căreia exista un conflict. Nici organele de drept, nici instanțele de judecată nu au fost capabile să remedieze conflictul. Curtea a statuat că *existența autonomă* a comunităților religioase este indispensabilă pentru pluralismul dintr-o societate democratică. Articolul 9 protejează nu doar organizarea comunității, ci și exercitarea efectivă a dreptului la libertatea religiei de către membrii activi ai acesteia, în caz contrar toate celelalte aspecte individuale ale libertății religiei devenind

⁴²³ *id.*, § 93.

⁴²⁴ *id.*, § 96.

⁴²⁵ *id.*, § 73.

⁴²⁶ *id.*, § 75.

⁴²⁷ Cauza *Hasan și Chaush v. Bulgaria*, *id.*

vulnerabile. Personalitatea oficialilor bisericești este importantă, fără îndoială, pentru fiecare membru al comunității, iar participarea în viața acesteia este un aspect protejat prin articolul 9.⁴²⁸ Vorbind despre obligația statului de neutralitate, acțiunile statului care ar favoriza un lider al unei comunități religioase divizate, comise cu scopul de a forța comunitatea să aibă o anumită conducere împotriva voinței acesteia, constituie o limitare a libertății religiei. Într-o societate democratică, statul nu trebuie să ia măsuri pentru a asigura unificarea conducerii comunităților religioase.⁴²⁹ Curtea a notat că guvernul nu oferise vreo motivare/explicație atunci când a favorizat o altă conducere, iar legislația națională nu prevedea niciun fel de criterii în privința circumstanțelor în care guvernul putea înregistra culte religioase și interveni cu schimbări la conducerea acestora, în caz de conflict în interiorul acestora. Aceste decizii nu puteau fi contestate într-un proces contradictoriu care ar fi salvat persoanele de acțiunile arbitrare ale statului, care au avut loc în circumstanțele speței. Prin urmare, limitarea a fost considerată o încălcare, dată fiind nerespectarea condiției calității legii.⁴³⁰

Obligația de neutralitate și de imparțialitate ar putea prevala și în raporturile de muncă în care biserica are calitatea de angajator. În speța *Fernandez Martinez v. Spania*⁴³¹, reclamantul, preot catolic secularizat, preda religia catolică și etica într-o școală publică, în baza contractului încheiat cu Ministerul Educației, care urma să fie reînnoit anual în baza avizului obligatoriu al episcopului diecezei. După ce și-a exprimat în public viziunile despre avort, sexualitate și familie, contractul acestuia nu a fost reînnoit, pe motiv că ar fi încălcat obligația acestuia de a preda fără a provoca dezbateri. Instanțele naționale au refuzat să oblige ministerul să reînnoiască contractul de muncă, deoarece astfel ar fi fost încălcată obligația de neutralitate a statului. Analizând circumstanțele invocate în lumina articolului 8⁴³², Curtea a acceptat că limitarea a avut drept scop respectarea drepturilor altora – a Bisericii Catolice, și în particular a autonomiei în privința alegerii persoanelor acreditate să predea religia, în raport cu acest interes, ea trebuind balansată. Interpretând întinderea autonomiei organizațiilor religioase, Curtea de la Strasbourg a statuat că articolul 9 nu consacră un drept de dezacord în interiorul comunității religioase. În ipoteza unor divergențe doctrinare sau organizaționale, dreptul individului la libertatea religiei se exercită prin opțiunea de a părăsi în mod

⁴²⁸ *id.*, § 62.

⁴²⁹ *id.*, § 78.

⁴³⁰ *id.*, § 85.

⁴³¹ Cauza *Fernández Martínez v. Spania*, hotărârea [MC] din 12/06/2014.

⁴³² Dreptul la viață privată, care în anumite circumstanțe acoperă și raporturile de muncă.

liber comunitatea. Conceptul autonomiei comunităților religioase implică dreptul acestora de a reacționa conform regulilor și intereselor proprii, la orice mișcări disidente care ar putea pune în pericol coeziunea, unitatea și imaginea acestora. Astfel, nu este sarcina statului de a acționa în calitate de arbitru între comunitățile religioase și factorii disidenți.⁴³³ Mai mult, principiul autonomiei religioase împiedică statul să oblige comunitatea religioasă să admită sau să excludă un individ sau să-i impună datoriile religioase.⁴³⁴ Mai mult, organizațiile religioase pot să prevadă datoria de loialitate față de ele (această datorie trebuie stabilită în contractul de muncă sau în actele interne ale organizației).⁴³⁵

Totuși posibilul pericol menționat mai sus poate fi unul (*probabil și substanțial*), iar limitarea să nu treacă de pragul necesității și să nu urmărească atingerea unui scop relevant pentru principiul autonomiei; pe când substanța dreptului opozabil (dreptului la viață privată, în cazul de față) trebuie să rămână neafectată.⁴³⁶ Curtea a conchis că limitarea a fost proporțională, deoarece reclamantul, având datoria de loialitate față de biserică, putea afecta prin exprimarea viziunilor sale mentalitatea elevilor. Însuși faptul publicității acelor viziuni ar fi creat dubii în privința credibilității lui ca profesor.

În concluzie, menționăm că existența autonomă a comunităților religioase ține de pluralismul societăților democratice, de aici reieșind obligația negativă a statului de a nu interveni în chestiunile privind autoadministrarea unei comunități religioase. Totodată, articolul 9 nu poate fi interpretat ca acordând un drept de dezacord în interiorul unei comunități religioase, statul nefiind în drept să o oblige să accepte sau să excludă un membru.

3. Manifestarea religiei și a convingerilor

Articolul 9 protejează libertatea de a manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau individual, în următoarele forme: prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor. Aceste forme sunt cuprinse de mai multe noțiuni prezente în Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie. Prin cult urmează să se înțeleagă componenta activă a acestuia, în sensul articolului 3 al Legii nr. 125: *totalitatea acțiunilor religioase ce rezultă din învățăturile de credință ale cultului religios respectiv*, indiferent de numărul credincioșilor sau de

⁴³³ *id.*, § 128.

⁴³⁴ *id.*, § 129.

⁴³⁵ *id.*, § 131.

⁴³⁶ *id.*, § 132

răspândirea geografică.⁴³⁷ Celelalte trei noțiuni sunt înglobate în noțiunea de *activitate religioasă* din aceeași lege: *activitate orientată spre satisfacerea necesităților spirituale ale credincioșilor (răspândirea învățaturii de credință, educația religioasă, oficierea serviciilor religioase, desfășurarea acțiunilor de binecuvântare și propovăduire, instruirea și perfecționarea deservenților cultelor religioase), precum și altă activitate orientată spre asigurarea organizatorică și materială a practicilor de cult (editarea, desfacerea și răspândirea literaturii cu conținut religios, producerea, desfacerea și răspândirea obiectelor de cult, confecționarea veșmintelor de cult etc.)*. Menționăm că învățământul școlar este vizat mai curând prin articolul 2 din Protocolul nr. 1, articolul 9 acoperind *răspândirea învățaturii de credință*.

3.1. Pragul de protecție și motivele manifestării

În speța *Arrowsmith v. Regatul Unit*⁴³⁸, reclamanta fusese penalizată pentru distribuția pliantelor care propagau pacifismul și opunerea față de înrolarea cetățenilor englezi pentru participarea în conflictul din Irlanda de Nord. Comisia a statuat că pacifismul, în sensul său filozofic, este acoperit de dreptul la libertatea conștiinței. Declarațiile publice care proclamă în mod general pacifismul și acceptarea non-violenței pot fi considerate manifestări ale convingerilor pacifiste, însă atunci când acțiunile indivizilor nu exprimă convingerile în cauză, acestea nu pot fi protejate prin articolul 9, chiar dacă sunt motivate sau influențate de acele convingeri.⁴³⁹ Pliantele în cauză fuseseră distribuite în primul rând soldaților care urmau să fie dislocați în Irlanda de Nord, ele conținând citate ale persoanelor care incitau la dezertare și opunerea înrolării. Comisia a conchis că distribuția pliantelor în cauză urmărea un alt scop decât manifestarea convingerilor în sensul articolului 9, lipsind componenta *limitării* dreptului.

În mod similar, în *Kalac v. Turcia*⁴⁴⁰, reclamantul, fost judecător militar, a fost suspus pensionării obligatorii pentru încălcarea disciplinei și a principiului secularismului, dat fiind că manifesta atitudini fundamentaliste ilegale. Curtea a statuat că în exercitarea libertății sale de a-și manifesta religia, indivizii ar trebui să aibă în vedere situația lor specifică.⁴⁴¹ Prin acceptarea unei cariere militare, reclamantul a acceptat să fie supus unor limitări disciplinare,

⁴³⁷ „Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole.” Corneliu Bârsan, p. 714, Editura Beck, 2005.

⁴³⁸ Cauza *Arrowsmith v. Regatul Unit*, decizia Comisiei din 12/10/1978, § 71.

⁴³⁹ *id.*

⁴⁴⁰ Cauza *Kalac v. Turcia*, hotărârea din 1/07/1997.

⁴⁴¹ *id.*, § 27.

care nu ar fi impuse civililor, în special în privința atitudinilor inamicale. Curtea a ținut cont că reclamantul fusese apt să-și exercite obligațiile religioase, putându-se ruga, de exemplu, de cinci ori pe zi. Prin urmare, nu avusese loc o încălcare a articolului 9, în lipsa interdicțiilor la adresa modului în care își manifesta religia reclamantul.

În mod similar, în speța *Pretty v. Regatul Unit*, Curtea a considerat că sinuciderea asistată, deși putea fi considerată *convingere* în afara contextului articolului 9, nu putea fi calificată ca o formă protejată de manifestare a convingerilor.⁴⁴²

În fine, deși articolul 9 nu prevede textual dreptul la obiecția de conștiință, Curtea a considerat în *Bayatyan v. Armenia*⁴⁴³ că refuzul de a îndeplini serviciul militar, în cazul în care este motivat de *un conflict serios și insurmontabil între obligația militară și conștiința persoanei sau cu convingerile sale profunde și adevărate, religioase sau de altă natură*, constituie o convingere sau o credință de o suficientă forță, seriozitate, coeziune și importanță pentru a face incidente garanțiile articolului 9. Fiecare obiecție de conștiință trebuie analizată în lumina circumstanțelor specifice ale fiecărui caz, în baza criteriilor indicate mai sus.⁴⁴⁴ Un indiciu *prima facie* ar putea fi calitatea de membru și activitatea în cadrul unei organizații cu caracter religios sau pacifist.

Deși textul articolului 9 nu prevede o definiție a ceea ce ar putea constitui o manifestare a convingerilor sau a religiei, fosta Comisie a adoptat poziția conform căreia noțiunea de *practici* în sensul articolului 9 nu acoperă orice act care este motivat sau influențat prin religie sau convingeri. Pentru a fi considerată manifestare a religiei, acțiunea/inacțiunea în cauză nu trebuie motivată doar prin convingerile religioase, ci trebuie să aibă drept scop manifestarea acestora. Totodată, pentru a proteja secularismul/laicismul, statul poate impune limitări proporționale cu dreptul la manifestarea religiei.

3.2. Manifestarea religiei de către angajați și utilizarea simbolurilor religioase

În speța *Fernandez Martinez*⁴⁴⁵ Curtea a considerat că ori de câte ori persoana este liberă să-și părăsească locul de muncă, dreptul acesteia la libertatea religiei este respectat. În circumstanțele acelei spețe, biserica catolică avea rolul determinant în decizia privind contractul de muncă al reclamantului, fiind astfel vorba de *principiul autonomiei* organizațiilor religioase.

⁴⁴² Cauza *Pretty v. Regatul Unit*, hotărârea din 29/04/2002, § 82.

⁴⁴³ Cauza *Bayatyan v. Armenia*, hotărârea [MC] din 7/07/2011.

⁴⁴⁴ *id.*, § 110.

⁴⁴⁵ Cauza *Fernández Martínez v. Spania*, *id.*

Situația diferă atunci când angajatul este o entitate non-religioasă, iar organizațiile religioase nu participă în raporturile de muncă. În speța *Eweida ș.a. v. Regatul Unit*⁴⁴⁶, reclamanții s-au plâns de faptul că: 1. angajatorii acestora le-au impus restricții ilicite în privința purtării în mod deschis a cruciulițelor în timpul orelor de muncă; 2. erau concediați pentru refuzul de a îndeplini unele obligații de serviciu, care ar fi contrarii convingerilor lor religioase – în legătură cu lipsa de toleranță la adresa homosexualității. Curtea a statuat că, având în vedere importanța libertății religiei într-o societate democratică, în circumstanțele în care unui individ îi este restricționată libertatea religiei la locul de muncă, abordarea corectă ar fi să se analizeze posibilitatea schimbării locului de muncă în analiza proporționalității limitării.⁴⁴⁷ În privința primei reclamante, Curtea a conchis că a avut loc o limitare disproporționată atunci când angajatei nu i-a fost permis să-și afișeze crucea, chiar dacă ulterior i s-a oferit o altă poziție administrativă, ca mijloc de a realiza interesul invocat al British Airways de a promova o anumită imagine a companiei; în timp ce alți angajați puteau fi autorizați să poarte elemente vestimentare caracteristice altor religii non-creștine.⁴⁴⁸ În cazul interdicției purtării crucilor de către infirmiere pentru protecția sănătății și securității sale și a pacienților, administrația spitalului a fost considerată mai competentă în luarea unei decizii.⁴⁴⁹ (Despre prezența crucifixelor în sălile de studii – vezi speța *Lautsi v. Italia* – subcapitolul 2.2, comentariul privind dreptul la educație).

Raționamentul Curții a fost diferit în cazul concedierii angajatei oficiului de stare civilă care refuza înregistrarea concubinajului între persoanele de același sex (pe care legea britanică îl permite). Curtea a considerat că limitarea a avut ca scop protecția drepturilor cuplurilor de același sex, discriminarea în baza orientării sexuale impunând o justificare temeinică. Chiar dacă reclamanta nu a renunțat la dreptul său de a-și manifesta viziunile în privința cuplurilor homosexuale la încheierea contractului de muncă, Curtea a considerat că nevoia de a proteja drepturile altora în circumstanțele cauzei a avut o pondere mai mare în procesul de punere în balanță.⁴⁵⁰ Curtea a ajuns

⁴⁴⁶ Cauza *Eweida ș.a. v. Regatul Unit*, hotărârea din 15/01/2013, § 82. Prin urmare, după cum statul nu are dreptul să pună sub semn de întrebare legitimitatea unui cult, în mod analogic nu-i este permis să analizeze necesitatea unei anumite forme de manifestare a religiei sau convingerilor.

⁴⁴⁷ Spre deosebire de *Fernandez Martinez*, unde posibilitatea angajatului de a pleca era un considerent decisiv.

⁴⁴⁸ Cauza *Eweida ș.a. v. Regatul Unit*, *id.*, § 93.

⁴⁴⁹ *id.*, § 99.

⁴⁵⁰ *id.*, § 106.

la concluzii asemănătoare și în cazul conducerii psihoterapeutului care opera într-o instituție privată și care a refuzat să le ofere consiliere psihologică persoanelor de orientare homosexuală.⁴⁵¹ În ambele cazuri concedierea nu a fost considerată ca fiind contrară articolului 9.

În privința utilizării simbolurilor religioase, Curtea nu a calificat drept încălcări un șir de limitări proporționale aduse portului acestora în public și în alte circumstanțe, cum ar fi obligarea persoanelor de a înlătura îmbrăcămintea religioasă în cadrul controalelor de securitate în aeroporturi, cum ar fi vâlul islamic⁴⁵² sau turbanul.⁴⁵³ Totodată, Curtea nu a admis plângerile privind limitarea portului vâlului islamic în instituțiile de învățământ primar de către învățători,⁴⁵⁴ sau de către studenți,⁴⁵⁵ elevi⁴⁵⁶ și profesori universitari.⁴⁵⁷

Pentru a fi calificată drept *manifestare* în sensul articolului 9, acțiunea contestată trebuie să aibă o legătură strânsă cu religia sau convingerea în cauză, cum ar fi, de exemplu, un act de venerare sau cucernicie, care este parte a practicilor religioase în forma lor general-recunoscută. Totuși manifestarea religiei sau a credinței nu este limitată la astfel de acte. Existența unei conexiuni suficient de strânse între act și convingere trebuie determinată de la caz la caz. În mod particular, persoana împotriva căreia se aplică limitarea nu este obligată să probeze că a acționat pentru îndeplinirea datoriei religioase.

3.3. Manifestarea religiei prin cult și prin practici religioase

Statul nu este îndreptățit să solicite înregistrarea unui cult pentru manifestarea religiei. În speța *Masaev v. Moldova*, reclamantul a fost amendat în baza vechiului Cod contravențional pentru practicarea rugăciunilor împreună cu alți musulmani într-un apartament închiriat de ONG-ul condus de reclamant. Curtea a statuat că, deși statele sunt îndreptățite să impună obligația de înregistrare pentru cultele religioase, acest fapt nu presupune că este compatibil cu Convenția să se sancționeze persoanele-membre ale unui cult neînregistrat pentru facerea de rugăciuni sau pentru orice alte manifestări ale convingerilor lor religioase. În caz contrar, s-ar isca excluderea cultelor religioase minoritare⁴⁵⁸.

⁴⁵¹ *id.*, § 109.

⁴⁵² Cauza *El Morsli v. Franța*, decizia cu privire la admisibilitate din 04/03/2008.

⁴⁵³ Cauza *Phull v. Franța*, decizia cu privire la admisibilitate din 11/01/2005.

⁴⁵⁴ Cauza *Dahlab v. Elveția*, decizia cu privire la admisibilitate din 15/02/2001.

⁴⁵⁵ Cauza *Leyla Sahin v. Turcia*, hotărârea [MC] din 10/11/2005.

⁴⁵⁶ Cauza *Köse ș.a. v. Turcia*, decizia cu privire la admisibilitate din 24/01/2006.

⁴⁵⁷ Cauza *Kurtulmuş v. Turcia*, decizia cu privire la admisibilitate din 24/01/2006.

⁴⁵⁸ Cauza *Masaev v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/05/2009, § 26.

Propăvăduirea în public intră și ea sub incidența articolului 9. În speța *Brankevich v. Rusia*⁴⁵⁹, autoritățile au refuzat autorizarea organizării unor acțiuni de propovăduire într-un parc public, pe motiv că majoritatea rezidenților locali aparțineau altor mișcări religioase. Astfel de acțiuni ar fi putut conduce la dezordini publice, iar reclamantul ar fi putut organiza același eveniment într-un spațiu închis. Examinând circumstanțele cazului prin prisma articolului 11 interpretat în lumina articolului 9, Curtea a reținut că, deși interesele individuale trebuie să fie subordonate ocazional intereselor de grup, democrația nu înseamnă pur și simplu că opiniile majorității trebuie să prevaleze întotdeauna: trebuie să fie atins un echilibru care asigură tratamentul echitabil și corect al minorităților și care elimină orice abuz de poziție dominantă. Deși manifestarea religiei poate fi restricționată, statul este obligat să rămână neutru și imparțial, asigurând toleranța dintre diversele grupuri fără eliminarea pluralismului.⁴⁶⁰ Curtea a amintit că statele au obligația pozitivă de a asigura caracterul pașnic al demonstrațiilor prin măsuri corecte și rezonabile.⁴⁶¹ Prin urmare, faptul că Creștinismul Evanghelic era practicat de o minoritate, nu putea justifica limitarea în cauză.⁴⁶² Curtea a notat că acțiunea urma să aibă un caracter pașnic, pe când statul nu făcuse uz de mijloacele disponibile pentru a asigura securitatea, iar analiza acestora a fost ignorată de instanțele de judecată naționale.

În lumina *Bigea v. Republica Moldova*, trebuie menționat că limitarea ilicită a accesului la proprietățile bisericesti ar putea constitui și ea o violare a articolului 9. Reclamantul, preot în s. Vadul lui Isac, reprezenta Mitropolia Basarabiei. După o încercare nereușită de a-l expulza, autoritățile au creat obstacole pentru activitatea lui religioasă. Fiind cetățean român și deținând permis de ședere moldovenesc, după apariția regimului de vize între România și Republica Moldova reclamantului i-a fost refuzată intrarea în Moldova pe motiv că nu deținea viză. I-a fost refuzată în mod repetat trecerea frontierei după ce instanțele naționale au statuat că refuzul a fost ilegal. Restricțiile excesive asupra liberei circulații ar putea reduce în mod considerabil capacitatea indivizilor de a-și manifesta convingerile religioase, de a avea acces la lăcașurile de cult și de a participa la diferitele aspecte ale vieții religioase.⁴⁶³

În concluzie, statul nu este îndreptățit să oblige membrii unui cult religios să-l înregistreze pentru a-și putea manifesta religia. Totodată, manifestarea religiei în public intră sub incidența articolului 9 coroborat cu articolul 11.

⁴⁵⁹ Cauza *Brankevich v. Rusia*, hotărârea din 26/07/2007.

⁴⁶⁰ *id.*, § 30.

⁴⁶¹ Cauza *Plattform Ärzte für das Leben v. Austria*, decizia Comisiei din 17/10/1985, § 32, 34.

⁴⁶² Cauza *Brankevich v. Rusia*, *id.*, § 31.

⁴⁶³ Cauza *Cipru v. Turcia*, hotărârea [MC] din 10/05/2001, § 245.

Pentru realizarea dreptului la manifestarea religiei în public, statul are obligația pozitivă de a asigura tratamentul echitabil și corect al minorităților religioase și să evite orice abuz de poziție religioasă dominantă într-o societate.

4. Recomandări

1. În exercitarea atribuțiilor lor, autoritățile statate trebuie să rămână *neutre și imparțiale*, asigurând pluralismul și funcționarea adecvată a democrației, una dintre caracteristicile căreia este posibilitatea de a rezolva problemele prin dialog, fără recurgerea la violență.

2. Autoritățile de resort trebuie să evite aplanarea tensiunilor dintre două sau mai multe culte religioase prin eliminarea pluralismului. Ele trebuie să se asigure că diversele grupuri religioase se tolerează reciproc, mai ales în cazul cultelor religioase minoritare.

3. Trebuie ignorat criteriul legitimității unui cult religios în litigiile privind refuzul înregistrării acestuia.

4. Trebuie să se evite favorizarea de către stat a unor lideri sau organe ale comunităților religioase.

5. Ori de câte ori se invocă protecția integrității teritoriale pentru a se refuza înregistrarea unui cult religios, trebuie specificate elementele activității sau ale actului constitutiv care ar justifica limitarea în acest sens.

6. Orice refuz de a înregistra un cult trebuie însoțit de o motivare conformă cu prevederile legale, fără ca ele să fie interpretate de o manieră imprevizibilă pentru justițiabili.

7. Trebuie să se garanteze accesul la lăcașurile de cult, fără intervențiile arbitrare din partea autorităților.

8. Trebuie să se evite impunerea înregistrării cultului religios ca condiție pentru manifestarea religiei, în public sau în privat.

Articolul 10

LIBERTATEA DE EXPRIMARE

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

1. Considerații generale

Curtea a subliniat adesea că dreptul la libertatea de exprimare reprezintă unul dintre pilonii de bază ai unei societăți democratice, una dintre condițiile de bază pentru progresul și dezvoltarea oricărei persoane. Articolul 10 se aplică nu doar în cazul „informațiilor” sau „ideilor” inofensive, care sunt percepute favorabil sau care atrag indiferență, ci și în cazul informațiilor și ideilor care șochează, deranjează sau ofensează statul sau o parte din populație. Acestea sunt cerințele pluralismului, ale toleranței și ale gândirii libere (*broadmindedness*), fără de care nu poate exista o „societate democratică”. Aceasta înseamnă că orice „formalitate”, „condiție”, „restricție” sau „penalitate” impusă în această privință trebuie să fie proporțională cu scopul legitim urmărit.⁴⁶⁴ Mai mult, articolul 10 protejează și dreptul negativ al persoanei de a nu fi obligată să se exprime.⁴⁶⁵

Libertatea de exprimare acoperă o gamă largă de forme și mijloace de exprimare, inclusiv utilizarea unui steag în scopuri politice⁴⁶⁶, afișarea unor mesaje de către deputați în cadrul ședințelor parlamentare⁴⁶⁷, ilustrarea politicienilor în scene obscene cu caracter sexual⁴⁶⁸ sau oferirea de informații despre avort într-un stat în care acesta este incriminat.⁴⁶⁹ În privința mijloacelor de

⁴⁶⁴ Cauza *Handyside v. Regatul Unit*, hotărârea din 7/12/1976, § 49.

⁴⁶⁵ Cauza *Salov v. Ucraina*, hotărârea din 6/09/2005, § 113.

⁴⁶⁶ Cauza *Faber v. Ungaria*, hotărârea din 24/07/2012.

⁴⁶⁷ Cauza *Karacsony ș.a. v. Ungaria*, hotărârea [MC] din 17/05/2016.

⁴⁶⁸ Cauza *Vereinigung Bildender Kunstler v. Austria*, hotărârea din 25/01/2007.

⁴⁶⁹ Cauza *Women on waves ș.a. v. Portugalia*, hotărârea din 3/02/2009.

exprimare, de protecția oferită prin articolul 10 beneficiază și deținătorii site-urilor web și, respectiv, persoanele care doresc să-și manifeste gândurile prin intermediul internetului, fie și sub anonimat.⁴⁷⁰ În fine, fiecare persoană decide modalitatea în care își exprimă gândurile în vederea atingerii scopurilor urmărite. Articolul 10 protejează atât manifestarea, cât și transmiterea și recepționarea mesajului respectiv.⁴⁷¹

De libertatea de exprimare se bucură, în principiu, atât persoanele fizice, cât și cele juridice. Astfel, într-o speță care viza libertatea de exprimare a unei entități juridice, Curtea a reținut că nici statutul juridic de societate cu răspundere limitată, nici calitatea comercială a activităților acesteia și nici natura libertății de exprimare n-o pot priva de protecția oferită prin articolul 10.⁴⁷² Cu atât mai mult va fi aplicabil articolul 10 în cazul entităților mass-media cu caracter comercial.⁴⁷³

Libertatea de exprimare poate intra în conflict și cu alte drepturi, cum este dreptul la viață privată⁴⁷⁴, sau cu anumite interese, ca de exemplu protecția bunelor moravuri. În aceste cazuri trebuie efectuat **testul de proporționalitate** (vezi articolul 8 pentru metodologia și elementele proporționalității). Remarcăm că sintagma „comportă îndatoriri și responsabilități” din textul articolului 10 § 2 nu implică un scop în sine sau o posibilitate de limitare autonomă a libertății de exprimare. Îndatoririle și responsabilitățile subiectului, a cărui libertate de exprimare este supusă limitării, trebuie prevăzute în legislația națională și nu urmează a fi interpretate larg, ci pot constitui doar un factor în determinarea proporționalității limitării, greutatea lor fiind determinată de la caz la caz. De exemplu, jurnaliștii sunt obligați să acționeze cu bună-credință, în scopul furnizării de informații precise și de încredere, în conformitate cu etica jurnalistică⁴⁷⁵ (vezi mai jos *protecția presei* și tema defăimării).

Curtea de la Strasbourg a pronunțat 17 hotărâri de condamnare în cauzele împotriva Republicii Moldova în perioada anilor 1997-2016, care au vizat în majoritate punerea în balanță a libertății de exprimare cu necesitatea de a proteja onoarea și reputația terților, protecția autorității judecătorești, protecția integrității teritoriale și garanțiile insuficiente de independență a posturilor de televiziune publice. În afară de acestea, vor fi abordate și alte chestiuni legate de defăimare, de mijloacele de exprimare și diferitele forme de exprimare.

⁴⁷⁰ Cauza *Delfi AS v. Estonia*, hotărârea [MC] din 16/06/2015.

⁴⁷¹ Cauza *Sokolowski v. Polonia*, hotărârea din 29/03/2005, § 44.

⁴⁷² Cauza *Autronic AG v. Elveția*, hotărârea din 22/05/1990, § 47.

⁴⁷³ Cauza *Sunday Times v. Regatul Unit (nr.1)*, hotărârea din 26/04/1979.

⁴⁷⁴ Cauza *Von Hannover v. Germania (nr.2)*, hotărârea [MC] din 7/02/2012.

⁴⁷⁵ Cauza *Bladet Tromsø și Stensaas v. Norvegia*, hotărârea [MC] din 20/05/1999.

Libertatea de informare și libertatea de a fi informat

Dreptul de acces la informație sau dreptul de a *primi informații*, stabilit în teza a doua a articolului 10 § 1, nu trebuie înțeles ca garantând un *drept general de acces la informațiile publice*. De exemplu, în *Roche v. Regatul Unit*, reclamantul s-a plâns de refuzul autorităților de a-i oferi informații care i-ar permite să evalueze starea sa de sănătate în legătură cu participarea acestuia în teste militare cu implicarea gazelor neurotoxice. Curtea a considerat că articolul 10 nu se aplică în circumstanțele speței⁴⁷⁶, deoarece articolul 10 le interzice statelor să restricționeze accesul persoanelor la informații, pe *care alții doresc sau ar putea dori să le împartă*.⁴⁷⁷

În jurisprudența sa, Curtea a recunoscut o varietate largă de *forme* ale libertății de informare, în lumina articolului 10. Curtea a considerat că difuzarea și retransmiterea programelor de radio este acoperită prin articolul 10 § 1, fără a fi necesară o diferențiere a conținutului acestora.⁴⁷⁸ Caracterul comercial al mesajului transmis nu exclude protecția articolului 10.⁴⁷⁹ Curtea a subliniat că articolul 10 garantează nu doar libertatea presei de a informa publicul, ci și dreptul publicului de a fi informat, în speță fiind vorba despre acoperirea de către presă a unui caz cu implicații majore în privința sănătății publice (*de interes public*)⁴⁸⁰, fără însă a trece peste limitele admisibile privind reputația persoanelor vizate.⁴⁸¹ Statul poate limita acest drept ținând cont de rolul vital al presei de „*câine pe pază*”. În acest sens, protecția surselelor jurnalistice reprezintă una dintre condițiile de bază ale libertății presei, fără această garanție sursele fiind descurajate să asiste presa în informarea publicului în chestiuni de interes public (*chilling effect*). Astfel, ar fi afectată negativ acuratețea și fermitatea informației difuzate de presă.⁴⁸²

Protecția presei

Convenția oferă o protecție largă presei, care acoperă și măsurile provizorii de a înceta, chiar și temporar, publicarea materialelor jurnalistice. În speța *Sunday Times v. Regatul Unit (nr.2)*⁴⁸³, Curtea a statuat că libertatea de exprimare constituie unul dintre pilonii principali ai unei societăți democratice, iar excepțiile care permit restricționarea dreptului la libertatea de exprimare, inclusiv a ideilor și informațiilor care ofensează, deranjează sau șochează,

⁴⁷⁶ Însă a constatat violarea Articolului 8 în baza aceleiași teme: Cauza *Roche v. Regatul Unit*, hotărârea din 19/10/2005, § 167, 172.

⁴⁷⁷ Cauza *Leander v. Suedia*, hotărârea din 26/03/1987, § 74.

⁴⁷⁸ Cauza *Groppera Radio AG ș.a. v. Elveția*, hotărârea din 28/03/1990, § 55.

⁴⁷⁹ Cauza *Markt Intern Verlag GmbH v. Germania*, hotărârea din 20/11/1989, § 25.

⁴⁸⁰ Cauza *Sunday Times v. Regatul Unit (nr.1)*, *id.*, § 66.

⁴⁸¹ Cauza *Lingens v. Austria*, hotărârea din 8/07/1986, § 42.

⁴⁸² Cauza *Goodwin v. Regatul Unit*, hotărârea [MC] din 27/03/1996, § 39.

⁴⁸³ Cauza *Sunday Times v. Regatul Unit (nr.2)*, *id.*

trebuie interpretate restrictiv, pe când necesitatea limitării trebuie probată în mod convingător. Deși nu trebuie să depășească limitele stabilite prin articolul 10 § 2, este de datoria presei de a comunica informații și idei de interes public, iar publicul are dreptul să le recepționeze. În caz contrar, presa nu și-ar putea manifesta rolul său vital de câine de pază.

Articolul 10 nu interzice aplicarea măsurilor care ar *condiționa, restricționa* sau *preveni* publicarea. Pe de altă parte, pericolele inerente acestor limitări presupun o analiză mai prudentă prin prisma articolului 10, motivul fiind că atât timp cât se discută limitarea libertății presei și având în vedere caracterul „perisabil” al știrilor, amânarea publicării acestora, chiar și pentru o perioadă scurtă, le-ar putea priva de orice valoare și interes.⁴⁸⁴ Din acest motiv, Curtea a constatat o violare a articolului 10 într-un caz în care s-a interzis publicarea unei nuvele autobiografice scrise de un fost membru al serviciului de informații britanic în scopul protecției autorității judiciare.

Interesul publicului este deosebit de mare în cazul jurnalismului de investigație, care ar avea ca scop dezvăluirea faptelor de corupție, modul în care combate poliția criminalitatea sau existența unor posibile legături între stat și grupările mafioate, situații în care presa își exercită rolul de câine de pază al societății⁴⁸⁵. Totodată, obligarea jurnaliștilor de a se distanța de un citat, ce ar putea liza demnitatea altora, nu ar fi compatibil cu rolul presei.⁴⁸⁶

Libertatea jurnalistică acoperă, de asemenea, și exprimările cu un anumit grad de exagerare sau chiar provocatoare. Cu toate acestea, activitatea jurnaliștilor comportă anumite „îndatoriri și responsabilități” urmează a nu fi interpretat extensiv, fapt care presupune că informațiile de interes public trebuie redactate și prezentate cu bună-credință și cu acuratețe, cu verificarea preliminară (*prima facie*) a credibilității surselor.⁴⁸⁷ În *Radio France și alții v. Franța*, Curtea a considerat că reclamanții au trecut peste limitele admisibile ale libertății de exprimare atunci când au republicat materiale din alte surse „de încredere”, bazate pe interviuri și cercetare documentară, și când au imputat comiterea de fapte grave (transportarea evreilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial), informație inexistentă în articolele originale. Diseminarea unor informații bazate pe raporturi oficiale, chiar dacă ar fi executate de către experți independenți, ar satisface obligația jurnalistică de verificare a surselor.⁴⁸⁸

Privarea de libertate pentru o faptă comisă în legătură cu activitatea presei va fi compatibilă cu libertatea de exprimare a jurnaliștilor doar în circumstanțe

⁴⁸⁴ *id.*, § 50-51

⁴⁸⁵ Cauza *Özgür Radyo-Ses Radyo Televizyon Yayın Yapım Ve Tanıtım A.Ş. v. Turcia*, hotărârea din 30/03/2006, § 80.

⁴⁸⁶ *Radio France v. Franța*, hotărârea din 30/03/2004, *id.*, § 37.

⁴⁸⁷ Cauza *Katamadze v. Georgia*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/02/2006, § 37.

⁴⁸⁸ Cauza *Bladet Tromsø și Stensaas v. Norvegia*, hotărârea [MC] din 20/05/1999.

excepționale, cum ar fi instigarea la ură sau la violențe. Aplicarea pedepsei cu închisoarea în cazurile de defăimare prin presă are ca efect descurajarea jurnaliștilor, pe când suspendarea executării pedepsei ar fi irelevantă în acest sens: ea, în principiu, nu poate fi justificată.⁴⁸⁹

Obligația de loialitate în cazul jurnaliștilor angajați trebuie interpretată restrictiv: în cazul unei jurnaliste care a criticat politicile canalului public de televiziune, a cărui angajată era, Curtea a reținut că, având în vedere rolul jucat de jurnaliști în societate și îndatorirea lor de a contribui și încuraja debaterile publice, obligația de discreție nu poate fi aplicată în egală măsură și în situația lor, mai ales când este vorba despre chestiuni de interes public.⁴⁹⁰

Protecția surselor jurnalistice

Protecția surselor jurnalistice reprezintă una dintre condițiile de bază ale libertății presei. Fără aceasta, sursele ar fi descurajate să furnizeze informații către presă cu privire la chestiunile de interes public. Prin urmare, rolul vital de „câine de pază” al presei poate fi subminat, iar capacitatea presei de a oferi informații exacte ar putea fi afectată în mod negativ. Având în vedere importanța protecției surselor jurnalistice pentru libertatea presei într-o societate democratică și efectul de descurajare al unui ordin de divulgare a sursei asupra exercitării acestei libertăți, o asemenea măsură nu poate fi compatibilă cu articolul 10, cu excepția cazului în care este justificată printr-o *cerință imperativă de interes public*.⁴⁹¹ O astfel de cerință nu s-a regăsit în cazul posibilelor daune aduse unei companii private în legătură cu publicarea planului de afaceri secret al acesteia.⁴⁹² În mod excepțional, Curtea nu a constatat o violare a articolul 10 în cazul investigării jurnalistice a activității unei rețele de pedofili. Curtea a avut în vedere faptul că reclamantul a fost obligat să predea mai curând materialele jurnalistice decât să divulge identitatea persoanelor, pe când *efectul de descurajare* a fost mai puțin relevant, deoarece persoanele filmate în cadrul reportajului nu erau conștiente despre aceste filmări. În plus, Curtea a menționat că, în baza articolului 1, statele sunt obligate să implementeze măsuri eficiente pentru a garanta exercitarea drepturilor prevăzute în Convenție, cum ar fi articolul 3, mai ales în cazul unor grupuri vulnerabile, cum sunt copiii. Ordinul de a divulga sursele este diferit de situația în care organele de drept efectuează percheziții la sediile/domiciliile jurnaliștilor pentru a identifica sursele, ultima presupunând o mai mare justificare decât în situația precedentă⁴⁹³ (vezi mai jos – *Protecția denunțătorilor*).

⁴⁸⁹ Cauza *Cumpănă și Mazăre v. România*, hotărârea [MC] din 17/12/2004, § 115-116.

⁴⁹⁰ Cauza *Wojtas-Kaleta v. Polonia*, hotărârea din 16/07/2009, § 46.

⁴⁹¹ Cauza *Goodwin v. Regatul Unit, id.*, § 39.

⁴⁹² *id.*

⁴⁹³ Cauza *Roemen și Schmit v. Luxemburg*, hotărârea din 2/02/2003, § 57.

Securitatea mass-media

Lipsa măsurilor de securitate pentru mass-media poate contraveni articolului 10. În speța *Ozgur Gundem v. Turcia*⁴⁹⁴, reclamantii, membri ai conducerii ziarului *Ozgur Gundem*, cu viziuni favorabile Partidului Muncitorilor din Kurdistan⁴⁹⁵, au fost nevoiți să oprească tipărirea ziarului, pe motiv că erau atacați violent și hărțuiți în mod frecvent, cu acordul sau din inițiativa autorităților statale. Statul nu a răspuns numeroaselor solicitări din partea reclamantilor de a le oferi protecție membrilor redacției ziarului. Statul a asigurat doar distribuirea ziarului o singură dată, iar după o explozie în oficiul din Istanbul, au luat niște măsuri de protecție, care însă nu au putut garanta în mod eficient exercițiul dreptului la libertatea de exprimare a reclamantului. În opinia Curții, autoritățile statului au tolerat astfel atacurile.⁴⁹⁶

În concluzie, menționăm că orice limitare adusă libertății de exprimare trebuie supusă analizei proporționalității. Orice limitare trebuie să reflecte o necesitate socială stringentă și să fie justificată prin existența unor motive relevante și suficiente. Articolul 10 nu garantează un drept general de acces la informațiile publice. Atunci când interesul publicului este unul sporit, dată fiind natura informațiilor, limitarea accesului la acestea va comporta riscul devalorizării lor. Interesul publicului ar fi unul crescut în cazul anchetelor jurnalistice. Privarea de libertate a jurnaliștilor ar putea fi justificată doar în situații excepționale, cum ar instigarea la ură sau la comiterea de violențe, pe când în cazul defăimării o astfel de sancțiune este inadmisibilă. Orice sancționare trebuie exercitată cu luarea în considerare a rolului fundamental al presei într-o societate democratică și efectul de descurajare pe care îl poate atrage.

Arta și satira ca forme ale libertății de exprimare

În speța *Vereinigung Bildender Künstler*⁴⁹⁷ v. *Austria*, Curtea a reținut că cei care creează, execută, distribuie sau expun opere de artă contribuie la schimbul de idei și de opinii, care reprezintă esența unei societăți democratice, statul fiind obligat să nu afecteze în mod nejustificat libertatea de exprimare. Operele de artă cu caracter *satiric*, care constituie o formă de artă prin exagerare și distorsionare, menite să provoace și să agite, vor beneficia și ele de protecția articolului 10.⁴⁹⁸ Protecția în cazul stilului satiric este cu atât mai valabilă pentru presa scrisă.⁴⁹⁹

⁴⁹⁴ Cauza *Ozgur Gndem v. Turcia*, hotărârea din 16/03/2000.

⁴⁹⁵ Entitate recunoscută drept organizație teroristă de către SUA și UE.

⁴⁹⁶ *id.*, § 44.

⁴⁹⁷ Cauza *Vereinigung Bildender Kunstler v. Austria*, *id.*

⁴⁹⁸ *id.*, § 33.

⁴⁹⁹ Cauza *Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH v. Austria*, hotărârea din 22/02/2007.

Instigarea la ură

În *Vejdeland și alții v. Suedia*⁵⁰⁰, reclamantii au fost sancționați pentru introducerea pliantelor în dulăpioarele elevilor, pliante care aveau un conținut homofob. Curtea a statuat că incitarea la ură nu implică în mod necesar instigarea la violență sau la alte acte criminale. Atacurile asupra persoanelor comise prin insultarea, reducerea la ridicol sau calomnierea anumitor categorii de persoane pot fi suficiente pentru ca autoritățile să favorizeze combaterea discursului rasist, ca fiind opus libertății de exprimare exercitate într-o manieră iresponsabilă.⁵⁰¹ Instigarea la ură împotriva unui grup etnic ar putea să constituie o încălcare a articolului 8 al Convenției,⁵⁰² în anumite circumstanțe fiind necesară punerea lui în balanță cu dreptul la libertatea de exprimare. În lumina articolului 17 declarațiile care incită la ură sunt lipsite de protecția articolului 10, aplicarea testului de proporționalitate nemaifiind necesară. De exemplu, în speța *Ivanov v. Rusia*, reclamantul a publicat o serie de articole ziaristice în care a descris evreei ca fiind sursa răului în Rusia, acuzând acest grup etnic de plănuirea unei conspirații împotriva poporului rus și atribuind ideologia fascistă conducerii evreiești.⁵⁰³ În cazul discursului urii exprimat de politicieni în public, dreptul la dezbateri politice nu este unul absolut și poate fi supus restricțiilor și penalizărilor. Este permisă sancționarea sau chiar prevenirea proporțională a tuturor formelor de exprimare care ar propaga, incita, promova sau justifica ura bazată pe intoleranță.⁵⁰⁴

2. Protecția mijloacelor și a formelor de exprimare

2.1. Defăimarea persoanelor publice și a funcționarilor publici

În *Busuioc v. Republica Moldova*⁵⁰⁵ a fost contestată sancționarea presupusei calomnieri prin intermediul unor articole de presă a unor funcționari din cadrul aeroportului din Chișinău. Curtea a stabilit că, deși presa nu trebuie să treacă peste limitele impuse de interesul (statului) de a proteja reputația și drepturile altora, ea are datoria de a disemina informații și idei de interes public, pe când publicul are dreptul de a primi astfel de informații. În caz contrar, presa nu și-ar putea exercita rolul de *câine de pază al societății*.

Sanțiunile sau măsurile capabile să descurajeze participarea presei în dezbaterile de interes public trebuie supuse unei analize detaliate de către

⁵⁰⁰ Cauza *Vejdeland v. Suedia*, hotărârea din 9/02/2012.

⁵⁰¹ *id.*, § 55.

⁵⁰² Cauza *Ciubotaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/04/2010, § 49.

⁵⁰³ Cauza *Ivanov v. Rusia*, hotărârea din 20/02/2007.

⁵⁰⁴ Cauza *Erbakan v. Turcia*, *id.*, § 56.

⁵⁰⁵ Cauza *Busuioc v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/12/2004.

instanțele naționale. Dreptul la libertatea de exprimare presupune și libertatea de a împărtăși informații care sunt șocante, ofensatoare sau deranjante, fiind admis *recursul la un anumit nivel de exagerare sau chiar provocare* în vederea *protecției libertății jurnalistice*. Ultima este limitată prin îndatoririle și responsabilitățile jurnaliștilor care raportează chestiuni de interes public. Aceste îndatoriri și responsabilități presupun raportarea de informații corecte, de încredere și în conformitate cu etica jurnalistică. Totodată, trebuie deosebite *declarațiile de fapt și judecățile de valoare* – doar primele impunând dovedirea lor. Obligația de a demonstra veridicitatea judecăților de valoare ar fi imposibil sau greu de onorat. Simpla existență a acestei obligații ar încălca dreptul la libera exprimare. Cu toate acestea, la stabilirea proporționalității limitării, trebuie avut în vedere dacă judecata de valoare s-a bazat pe un substrat factologic minim, în caz contrar ea putând fi excesivă. În fine, Curtea a subliniat că funcționarii publici beneficiază de un nivel de protecție mai mare decât politicienii împotriva declarațiilor ofensatoare/abuzive în exercitarea fără perturbații nejustificate a *atribuțiilor lor*.⁵⁰⁶ Acest nivel de protecție nu este valabil însă pentru toți funcționarii publici: 1. ar putea fi cazul organelor de drept, nu și al funcționarilor din domeniul aviației civile; 2. sau cazul în care declarațiile vizează chestiuni de interes public – managementul aviației civile și utilizarea necorespunzătoare a banilor publici.

Deși judecătorii sau alți funcționari publici (în primul rând e vorba despre angajații organelor de drept) beneficiază de un nivel de protecție mai sporit împotriva abuzului de dreptul la libertatea de exprimare, ingerința trebuie analizată raportat la gradul de diminuare a încrederii publice ca urmare a publicării informațiilor defăimătoare.⁵⁰⁷ Acest grad de protecție va fi înlăturat în timpul perioadei electorale, odată ce acești oficiali candidează pentru o funcție politică.⁵⁰⁸

Cu privire la declarațiile pentru care a fost sancționat reclamantul, Curtea a stabilit că afirmația, potrivit căreia unul dintre funcționari ar fi fost angajat *doar* pentru că era în relații de rudenie cu directorul executiv al aeroportului, a reprezentat o constatare de fapt, care i-ar fi putut crea cititorului impresia că funcționarul respectiv nu a fost angajat pentru calitățile sale profesionale. Curtea a constatat că reclamantul nu verificase informația publicată, deși era obligat s-o facă. Prin urmare, tragerea la răspundere pentru această afirmație fusese legitimă, chiar dacă s-a făcut cu privire la o chestiune de interes public.⁵⁰⁹ În privința altui funcționar, reclamantul a raportat despre abuzurile

⁵⁰⁶ *id.*, § 56-62.

⁵⁰⁷ *id.*, § 64.

⁵⁰⁸ Cauza *Hrico v. Slovacia*, hotărârea din 20/07/2004, § 46.

⁵⁰⁹ Cauza *Busuioc v. Republica Moldova*, § 69-71.

de serviciu ale acestuia, utilizând în acest sens plângerile angajaților aeroportului și folosind expresii precum „figură pătată”; „șeful Unității Personal a Aeroportului ar lăsa perplex chiar și un angajat al oricărui penitenciar” și „aventurile acestui funcționar desfrânat”. Curtea a notat că instanțele naționale nu stabiliseră că informația din plângerile angajaților ar fi fost incorectă și că secvențele citate trebuiau calificate drept judecăți de valoare nesusceptibile de a fi probate. Curtea a conchisă că, sub acest aspect, reclamantul a acționat cu bună-credință și a respectat regulile de etică jurnalistică, afirmațiile acestuia nefiind lipsite de o *bază rezonabilă*.⁵¹⁰ În cea de-a treia declarație, reclamantul a insinuat că șeful serviciului de achiziții publice nu era potrivit pentru ocuparea funcției sale, deoarece avea studii în medicină veterinară (declarație de fapt). În a cea de-a patra declarație s-a susținut implicarea funcționarului public în „afacerea dubioasă” ca urmare a căreia a fost vândut aeroportul (judecată de valoare). Curtea a stabilit că exista o bază factologică, pentru că funcționarul recunoscuse că făcea parte din comisia guvernamentală care a decis asupra vânzării aeroportului, iar Parlamentul întocmise un raport prin care s-a examinat legalitatea vânzării. În privința celei de-a cincea declarații, Curtea a constatat o violare a articolului 10, pentru că instanțele naționale l-au obligat pe reclamant să probeze acuratețea faptelor descrise în articolele jurnalistice, fără însă a examina probele pe care le-a invocat în sprijinul faptelor care au stat la baza afirmațiilor sale.

În speța *Gavrilovici v. Republica Moldova*⁵¹¹, reclamantul fusese sancționat, în baza articolului 69 din Codul contravențional, la cinci zile de arest contravențional pentru că l-ar fi criticat pe președintele consiliului raional, după ce l-a numit „fascist” în cadrul ședinței consiliului, pentru că fusese refuzată de numărâte ori includerea în buget a cheltuielilor în legătură cu tratamentul fiului reclamantului. Curtea a stabilit că limitarea dreptului său la libera exprimare nu a fost necesară într-o societate democratică în primul rând din motivul că instanțele naționale au refuzat să asculte martorii reclamantului. Curtea a reținut că utilizarea cuvântului „fascist” (sau nazist/comunist) în privința unei persoane nu echivalează în mod automat cu o defăimare, pe când instanțele naționale erau obligate să analizeze dacă calificativul avusese statut de judecată de valoare sau declarație de fapt. În orice caz, în circumstanțele în care fiului reclamantului i-a fost refuzată de mai multe ori asistența medicală necesară chiar și după ce reclamantul i-a transmis consiliului toate documentele necesare, a fost admisibilă critica la adresa președintelui. Pe de altă parte, instanțele naționale erau obligate să aibă în vedere calitatea

⁵¹⁰ *id.*, § 74.

⁵¹¹ Cauza *Gavrilovici v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/12/2009.

președintelui consiliului raional care, în calitatea lui de politician, suporta un nivel de critică mai mare decât persoanele private. Mai mult, critica i-a fost adusă în spatele ușilor închise, deci *efectul* criticii a fost unul minim. În fine, aplicarea sancțiunilor penale pentru exercitarea liberei exprimări poate fi justificată doar în circumstanțe excepționale, pe când gravitatea daunelor aduse drepturilor fundamentale ale terților trebuie să atingă un grad sporit – constatare care a lipsit din motivarea instanțelor naționale. Prin urmare, a fost constatată violarea articolului 10.

Libertatea jurnalistică ar putea să aibă prioritate chiar și atunci când informațiile prezentate drept declarații de fapt nu corespund standardelor jurnalistice, însă prezintă un interes public sporit. Spre exemplu, în *Flux v. Republica Moldova (nr. 1)*⁵¹², ziarul reclamant fusese sancționat pentru defăimarea liderului fracțiunii parlamentare comuniste din 2002 prin publicarea unui articol în care s-a insinuat legătura dintre suspendarea impozitării produselor petroliere pentru trei luni și prezența deputatului respectiv la o serată organizată de unul dintre marii importatori, în ziua în care a fost adoptat bugetul. Curtea de la Strasbourg a calificat informațiile drept declarații de fapt (de exemplu, faptul „*că a avut loc serata*”) și judecări de valoare (de exemplu, insinuarea descrisă mai sus), ziarul nefiind obligat să probeze adevărul judecăților de valoare.⁵¹³ Pe de altă parte, declarația, de fapt, potrivit căreia serata ar fi fost organizată din banii importatorului de produse petroliere, nu corespundea standardelor de jurnalism. Cu toate acestea, având în vedere faptul că instanțele naționale i-au solicitat reclamantului probarea informațiilor la un an de la publicarea articolului, aceasta a fost imposibilă. Dat fiind rolul proeminent al jurnaliștilor într-o societate democratică și interesul public sporit în practicile legislative în cauză, dar și sancțiunea aplicată reclamantului, Curtea a considerat disproporționată ingerința.

Este necesar de a menționa că statul (și implicit instanțele de judecată) are o discreție restrânsă în privința limitării dreptului la libera exprimare, inclusiv prin aplicarea legislației privind apărarea reputației persoanelor, atunci când e vorba despre critica adresată politicienilor. Cu atât mai mult în cazul politicienilor de rang înalt, precum în speța precedentă.⁵¹⁴ Acest fapt presupune că ori de câte ori se va invoca necesitatea protecției reputației unor demnitari de stat (cu atât mai mult de rang înalt), instanțele naționale sunt obligate să invoce motive deosebit de serioase.⁵¹⁵ Politicienii beneficiază

⁵¹² Cauza *Flux v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/11/2007.

⁵¹³ *id.*, § 29.

⁵¹⁴ Cauza *Flux v. Republica Moldova (nr.2)*, hotărârea din 3/07/2007, § 42.

⁵¹⁵ Cauza *Flux v. Republica Moldova (nr.7)*, hotărârea din 24/11/2009, § 38.

și ei de protecția reputației, însă această protecție *trebuie pusă în balanță cu interesul de a dezbate liber chestiuni politice*.⁵¹⁶ În *Flux și Samson v. Republica Moldova*⁵¹⁷, Curtea a considerat că a existat un interes public și în cazul sancționării pentru defăimarea unui fost ministru al transporturilor, în legătură cu incapacitatea sistemului de justiție de a răspunde la abuzurile comise de acesta.⁵¹⁸

Curtea a subliniat că trecerea persoanei publice în sfera privată nu va atrage în mod obligatoriu o protecție mai restrânsă sub aspectul articolului 10, fiind necesară analiza existenței unui *interes public* în posibilele declarații defăimătoare.⁵¹⁹

Existența interesului jurnaliștilor în privința unor chestiuni de interes public poate depinde de auditoriul căruia îi sunt făcute declarațiile. Astfel, în *Sofranschi v. Republica Moldova*⁵²⁰, reclamantul a expediat o scrisoare președintelui țării, procurorului general și președintelui Parlamentului, în care a descris abuzurile șefului său, care în acea perioadă candida la alegerile locale. Deoarece scrisoarea nu a fost publicată sau diseminată, Curtea a statuat că necesitatea de a proteja reputația șefului reclamantului trebuie ponderată în raport cu dreptul reclamantului de a sesiza organele competente despre comiterea de ilegalități, și nu cu interesul de a pune în discuție chestiuni de interes public. În scrisoare s-au invocat lipsa studiilor, falsificarea diplomei, deținerea ilicită a unor cote ale asociației din care făcea parte reclamantul, amenințarea membrilor acesteia cu uzul armei de foc etc. Curtea a considerat că, deși scrisoarea avea un limbaj provocator și exagerat, declarațiile pe care le conținea nu puteau fi calificate drept abuzive. Pe de altă parte, Curtea nu a acceptat argumentul potrivit căruia faptul deținerii unei diplome false trebuia probat printr-o hotărâre definitivă, reținând că în orice circumstanțe libertatea de exprimare nu poate fi limitată doar la faptele probate prin hotărâri judecătorești.⁵²¹ În fine, Curtea a conchis că, reieșind din cele menționate mai sus și din impactul limitat al declarațiilor, ingerința fusese una excesivă.

Protecția entităților juridice de drept privat împotriva discursurilor abuzive, atunci când ele colaborează cu statul și mai cu seamă când sunt implicați bani publici, se diminuează în mod similar. În speța *Timpul info-magazin și Anghel v. Republica Moldova*⁵²², ziarul reclamant a publicat un articol prin care a criticat modul netransparent de procurare a automobilelor luxoase pentru

⁵¹⁶ Cauza *Lingens v. Austria*, hotărârea din 8/07/1986, § 42.

⁵¹⁷ Cauza *Flux și Samson v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007.

⁵¹⁸ *id.*, § 27; vezi și cauza *Tara și Poiata v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/10/2007.

⁵¹⁹ Cauza *Tammer v. Estonia*, hotărârea din 6/02/2001, § 68.

⁵²⁰ Cauza *Sofranschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/12/2010.

⁵²¹ *id.*, § 30.

⁵²² Cauza *Timpul Info-Magazin și Anghel v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007.

funcționarii de stat, după care a fost obligat să despăgubească persoana juridică care gestionase achizițiile pentru că nu a putut proba veridicitatea declarațiilor despre favoritism. Curtea a statuat că atunci când o companie privată decide să participe la operațiuni în care este vorba despre fonduri publice considerabile, ea se expune în mod voluntar unui control sporit din partea opiniei publice. În special în cazul în care există acuze că tranzacțiile au fost efectuate în detrimentul interesului public, compania trebuie să accepte critica din partea publicului.⁵²³ În speță, această idee a fost consolidată prin lipsa transparenței din partea autorităților și prin faptul că șeful persoanei juridice respective era, totodată, consilier în cadrul guvernului de atunci. Conform jurisprudenței Curții, pentru a exercita rolul de câine de pază al presei, publicarea informațiilor de către aceasta trebuie protejată și atunci chiar când acestea nu sunt *complet nefondate*. Reieșind din lipsa oricăror informații și a încercărilor eșuate de a le dobândi, reclamantul era îndreptățit să publice chiar și zvonuri neconfirmate. Insinuările în privința favoritismului persoanei juridice în cauză și coruperea demnitarilor nu au înlăturat, în opinia Curții, această protecție. Totodată, reieșind din faptul că articolul fusese publicat în etapa pre-electorală, declarațiile făcute de reclamant trebuiau calificate drept *exprimare politică*, ea beneficiind de un grad de protecție mai ridicat.⁵²⁴

În cazurile în care este pornită o cauză penală împotriva unei persoane publice, Curtea oferă o protecție sporită jurnaliștilor, chiar și atunci când nu există o hotărâre definitivă. În speța *Dabrowski v. Polonia*⁵²⁵, Curtea a considerat disproporționată amendarea jurnalistului pentru publicarea unui articol despre procesul penal pornit împotriva viceprimarului, numindu-l „primar tâlhar”. Deși articolul fusese publicat până la intrarea în vigoare a hotărârii, Curtea a avut în vedere că, deși reclamantul nu a menționat caracterul definitiv al hotărârii, existența interesului public și exagerarea jurnalistică constituiau valori care depășeau interesul de a proteja reputația primarului. Într-o altă speță, Curtea a considerat ca fiind contrară articolului 10 penalizarea ziarului reclamant pentru utilizarea sintagmei *Bonnie and Clyde* în descrierea ironizantă a procesului penal intentat împotriva unui deputat din parlamentul austriac.⁵²⁶

În concluzie, remarcăm dreptul și datoria presei de a disemina informații și idei de interes public, dar și dreptul publicului de a primi astfel de informații. Presa își poate exercita libertatea de exprimare prin recurgerea la un anumit grad de exagerare sau provocare, atât timp cât sunt respectate înda-

⁵²³ *id.*, § 34.

⁵²⁴ *id.*, § 38.

⁵²⁵ Cauza *Dabrowski v. Polonia*, hotărârea din 19/12/2006.

⁵²⁶ Cauza *Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft m.b.H. (nr. 3) v. Austria*, hotărârea din 13/12/2005.

toririle și responsabilitățile jurnalistice. Ea poate opera în declarațiile sale cu judecăți de valoare și constatări de fapt, doar ultimele fiind susceptibile de a fi dovedite. Circumstanțele în care se fac declarațiile, publicul-țintă, momentul și scopul declarațiilor reprezintă factori ce se au în vedere în analiza proporționalității. În acest sens, discursul politic și critica politicienilor vor beneficia de o protecție sporită. Critica activității persoanelor publice care au un asemenea statut va atrage, de asemenea, un nivel sporit de protecție a libertății de exprimare.

În jurisprudența Curții, proporționalitatea ingerinței în dreptul la libera exprimare se stabilește în funcție de mai mulți factori: modul de exprimare, cuvintele utilizate și contextul, publicitatea persoanei vizate, interesul public în dezvăluirea informațiilor, sancțiunea aplicată etc.

2.2. Diseminarea declarațiilor terților

În speța *Flux v. Republica Moldova* (nr. 5), ziarul reclamant fusese pedepsit pentru publicarea opiniei rudei unei victime despre abuzurile unui fost procuror general adjunct, potrivit căreia procurorul a fost concediat din cauza „afacerilor dubioase”. Curtea a constatat că articolul în cauză avea ca obiect procedurile penale abuzive și rolul unui procuror de rang înalt în acestea – o chestiune importantă într-o societate democratică, despre care publicul are dreptul să fie informat.⁵²⁷ Totodată, sancționarea unui jurnalist pentru diseminarea declarațiilor făcute de către o altă persoană afectează grav contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public. Trebuie să existe *motive deosebit de întemeiate* pentru a se limita dreptul jurnaliștilor la exprimare atunci când aceștia diseminează declarațiile unor terți.⁵²⁸ În acest sens, Curtea a constatat că abuzurile în cauză au fost confirmate de instanțele naționale, iar procurorul respectiv a fost retrogradat. Prin urmare, nu au existat motive stringente pentru pedepsirea reclamantului, limitarea fiind disproporționată.

În *Savițchi v. Republica Moldova*⁵²⁹, unde fusese pusă în discuție legalitatea sancționării jurnalistului pentru publicarea unui articol care descriesese abuzurile comise de poliția rutieră, Curtea nu le-a acordat funcționarilor publici o protecție largă, deoarece declarațiile în cauză au făcut parte dintr-o discuție liberă asupra chestiunilor de *interes public* și au vizat problema libertății presei. Reclamantul a acționat în calitate sa de jurnalist și nu de persoană privată, pe când, în opinia Curții, limbajul pentru care a fost pedepsit reclamantul nu putea fi considerat ofensator sau abuziv; prin urmare – instanțele

⁵²⁷ Cauza *Flux v. Republica Moldova* (nr. 5), hotărârea din 1/07/2008, § 22.

⁵²⁸ *id.*, § 24.

⁵²⁹ Cauza *Savițchi v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/10/2005.

naționale au beneficiat de o discreție mai mică în privința sancționării reclamantului.⁵³⁰ În particular, Curtea a considerat că afirmația „[el] a fost tratat ca o persoană din păturile sociale inferioare, de parcă nici n-ar fi existat” trebuia considerată o judecată de valoare și că limbajul fusese unul moderat, adică protejat de articolul 10. Pe de altă parte, enunțul „el a aruncat permisul de conducere în fața lui Victor, strigând ca un nebun” putea avea 2 semnificații în limba rusă (limba în care a fost scris articolul): 1. că permisul într-adevăr a fost aruncat în față (declarație de fapt); sau 2. că polițistul s-a comportat nepoliticos (judecată de valoare). În calitate de substrat factologic pentru aceste declarații putea servi interviul victimei abuzurilor cu reclamatul. În acest sens, Curtea a accentuat că instanța națională a refuzat să analizeze depozițiile victimei abuzurilor pentru a stabili corectitudinea afirmațiilor jurnalistice, problemă frecvent întâlnită în jurisprudență împotriva Moldovei cu referire la articolul 10. Cu privire la calificarea declarațiilor, în speța *Flux și Samson v. Republica Moldova*, Curtea a considerat că enunțurile „un fost funcționar de stat își construiește castele” și „fostul Ministru al Transporturilor se îmbogățește pe seama altora” trebuiau interpretate drept judecări de valoare, în contextul în care un ziar și-a exprimat opinia asupra modului în care afacerile cu construcții ale fostului ministru îi afectau pe vecinii acestuia.⁵³¹

În concluzie, sancționarea jurnaliștilor pentru diseminarea declarațiilor terților, care au ca obiect chestiuni de interes public, sunt admisibile doar în circumstanțe excepționale, altfel fiind afectată în mod grav contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public. Atunci când în articolul respectiv sunt reproduse *chestiuni importante într-o societate democratică*, cum ar fi abuzurile colaboratorilor organelor de drept de rang înalt, jurnalistul va beneficia de o protecție sporită. Limbajul utilizat și semantica acestuia pot influența calificarea unei secvențe pretins defăimătoare drept constatare de fapt și/sau judecată de valoare.

2.3. Defăimarea prin intermediul platformelor de știri online

În speța *Delfi AS c. Estoniei*⁵³², reclamantul, un portal de știri de internet, a publicat o știre în care se discuta rolul unei companii care presta servicii publice de transport cu spărgătorul de gheață. Portalul de știri permitea publicarea comentariilor sub anonim. În rubrica de comentarii la știrea menționată, din totalul de 180 de comentarii, cca 20 aveau un caracter vădit ofensator în privința proprietarului companiei. Comentariile au fost elimi-

⁵³⁰ *id.*, § 52-3.

⁵³¹ *id.*, § 24.

⁵³² Cauza *Delfi AS v. Estonia*, *id.*

nate doar după ce reclamantul a fost sesizat de către avocații proprietarului companiei. În cadrul procesului național privind defăimarea, reclamantul a fost declarat responsabil pentru comentariile defăimătoare publicate, fiind obligat să-i achite proprietarului 320 euro pentru repararea daunelor morale.

Curtea a subliniat că internetul reprezintă o platformă fără precedent pentru exercițiul libertății de exprimare, însă care prezintă pericole, în sensul publicării imediate a mesajelor care incită la ură sau la violențe. În acest sens, trebuie asigurat un echilibru între drepturile garantate prin articolele 8 și 10 și trebuie protejat *nucleul* acestora.⁵³³ Este permisă diferențierea dintre sursele media printate și sursele media de internet: în cazul primelor, ele sunt subiectul care inițiază comentariile, pe când în cazul platformelor de pe internet – utilizatorii sunt cei care generează comentariile, ele fiind astfel asimilate cu publicația de bază. Statele n-ar putea să le solicite portalurilor, în mod rezonabil, să filtreze toate mesajele în prealabil.⁵³⁴ În analiza proporționalității ingerinței, Curtea a notat rolul fundamental al presei într-o societate democratică, datorită acesteia de a disemina informații de interes public și faptul că aceasta nu trebuie să depășească limitele ce vizează reputația terților. Întinderea criticilor la adresa persoanelor private este mai restrânsă decât cea la adresa persoanelor publice.⁵³⁵ Cu privire la sursele media de pe internet, Curtea a menționat că obligațiile acestora diferă față de obligațiile altor surse, date fiind promptitudinea mesajelor publicate. Totodată, libertatea de exprimare nu protejează discursurile contrare valorilor protejate prin Convenție.⁵³⁶

Curtea de la Strasbourg a subliniat că comentariile pentru care a fost sancționată platforma au fost ilicite în mod vădit, fiind contestată doar legalitatea sancționării portalului pentru comentariile utilizatorilor. Curtea a considerat că portalul nu a avut doar un rol pasiv, ci a încurajat publicarea comentariilor, venitul acestuia depinzând de cantitatea lor. Politica internă a portalului interzicea utilizarea injuriilor, incitarea la violență sau la ură, însă doar portalul putea radia comentariile. Apreciind rolul anonimului pe internet, Curtea a stabilit că eficiența tragerii la răspundere a persoanelor care au publicat comentariile este dubioasă, proprietarul companiei fiind nevoit să citească toate postările și să sesizeze portalul asupra fiecărui comentariu abuziv. Totodată, subrogarea în privința tragerii la răspundere a utilizatorilor în locul administrației portalului de știri în cazurile de defăimare era admisibilă, în principiu.⁵³⁷ Curtea a considerat că obligarea portalului de a elimina mesajele

⁵³³ *id.*, § 110.

⁵³⁴ *id.*, § 112-113.

⁵³⁵ *id.*, § 133.

⁵³⁶ *id.*, § 136.

⁵³⁷ *id.*, § 151.

care incitau la ură sau la violență înainte de publicare nu era disproporționată, în principiu, însă limitarea trebuia să se bazeze pe *motive relevante și suficiente*: deși reclamantul avea un sistem de detectare automată a unor cuvinte pe care le cenzura automat și deși exista sistem de notificare a portalului care permitea înlăturarea eventuală a comentariilor abuzive, Curtea a considerat aceste remedii ca fiind insuficiente.⁵³⁸ Prin urmare, Curtea nu a depistat o violare a articolului 10.

În speța *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete și Index.hu Zrt v. Ungaria*⁵³⁹, similară speței *Delfi AS*, Curtea a reținut că instanțele naționale trebuiau să examineze și să justifice caracterul injurios al comentariilor plasate pe un portal de știri. Curtea a stabilit că comentariile plasate nu incitau la violență sau la ură în mod cert și nu aveau un caracter ilegal, precum comentariile în *Delfi AS*,⁵⁴⁰ în speță fiind vorba despre criticarea în mod ofensiv și vulgar a două pagini web pentru politicile legate de plasarea anunțurilor și implicit a proprietarului unuia dintre ele. Curtea a notat că caracterul ofensiv al comentariilor nu trebuie să fie decisiv în analiza acestora, în speță utilizatorii paginilor web fiind frustrați de politicile considerate de către ei drept înșelătoare, astfel fiind prezent *interesul public* în asigurarea unei dezbatere privind interesele utilizatorilor.⁵⁴¹ Curtea a avut în vedere faptul că site-urile web în cauză nu avertizaseră reclamanții cu privire la comentariile defăimătoare. Reclamanții au eliminat aceste comentarii în momentul în care au fost citați în procesul civil intentat împotriva lor, pe când radierea lor se făcea automat, sau prin notificare.⁵⁴² Curtea a subliniat că reputația persoanelor juridice poate fi protejată, cu posibilitatea de a limita exercițiul articolului 10 în acest sens, doar sub aspectul reputației comerciale. Publicarea unor comentarii pe portalul de știri nu poate s-o afecteze în mod serios.⁵⁴³ Curtea a accentuat că tragerea la răspundere a portalurilor web pentru comentariile utilizatorilor ar avea consecințe negative previzibile asupra mediului de comentarii. În mod direct sau indirect această răspundere ar avea un *efect de descurajare* în privința libertății de exprimare pe internet. Acest efect s-ar resimți și mai mult în cazul portalurilor web non-comerciale.⁵⁴⁴ În consecință, sancționarea reclamanților a fost contrară articolului 10.

⁵³⁸ *id.*, § 156.

⁵³⁹ Cauza *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Ungaria*, hotărârea din 2/02/2016.

⁵⁴⁰ *id.*, § 64, 91.

⁵⁴¹ *id.*, § 72.

⁵⁴² *id.*, § 80.

⁵⁴³ *id.*, § 85.

⁵⁴⁴ *id.*, § 86.

În concluzie, este posibilă diferențierea în legislația națională a tratamentului surselor media tipărite și din internet. În cazul primelor – jurnalistul este cel care provoacă comentariile, pe când în cazul platformelor de internet – utilizatorii, comentariile sunt asimilate cu publicația. Tragerea la răspundere a portalurilor de internet este posibilă, însă cu luarea în considerare a efectului de descurajare pe care îl va avea în mod inevitabil obligarea lor de a pune capăt comentariilor ofensatoare într-un mod pro-activ, prevenindu-le, inclusiv cenzurarea indirectă a utilizatorilor, atunci când portalul care riscă să fie sancționat elimină comentariile nedorite, fără o implicare directă a statului.

2.4. Protecția *whistleblower*-ilor (denunțătorilor)

În speța *Guja v. Republica Moldova*⁵⁴⁵, reclamantul, șeful serviciului de presă al Procuraturii Generale, fusese concediat după ce a facilitat publicarea scrisorii unui deputat, prin care i s-a solicitat procurorului general să se ia toate măsurile necesare „în limitele legii” pentru încetarea urmării penale a unor polițiști acuzați de aplicarea de rele tratamente. Scrisoarea primită de la reclamant a fost publicată în *Jurnal de Chișinău*, într-un articol intitulat *Vadim Mișin intimidează procurorii*. În articol s-a încercat demascarea unor fapte de corupție și de trafic de influență în sistemul organelor de drept și a influenței pe care o avea guvernul asupra acestora. Reclamantul fusese concediat pe motiv că scrisoarea trimisă ziarului era secretă și că nu consultase alte direcții ale procuraturii generale înainte s-o expedieze, fapt care contravenea actelor interne ale procuraturii. În hotărârea prin care s-a pronunțat asupra concedierii reclamantului, Curtea Supremă de Justiție a reținut că *dreptul la exprimare nu presupune dobândirea informației în mod abuziv*. Reclamantul a invocat încălcarea articolului 10, dată fiind concedierea sa după expedierea scrisorilor către *Jurnal de Chișinău*.

Aplicând testul de proporționalitate, Curtea a acceptat că limitarea a avut drept scop împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale, notând că articolul 10 este aplicabil și în cazul relațiilor dintre angajatori și angajați, iar funcționarii publici beneficiază de protecția acestuia. Totodată, angajatorii au *obligația de loialitate*, rezervă și discreție față de angajatori, fapt valabil și pentru funcționarii publici. Sarcina funcționarilor publici este de a suporta și nu de a împiedica un guvern ales în mod democratic.

Obligația de discreție pe care o prevede statutul funcționarului public este una extensivă, dat fiind accesul funcționarului la unele informații pe care guvernul le ține secrete, din motive *legitime*. În unele circumstanțe, angajatul beneficiază de protecția articolului 10, deoarece, dat fiind accesul limitat la

⁵⁴⁵ Cauza *Guja v. Republica Moldova*, hotărârea [MC] din 12/02/2008.

unele informații, doar el cunoaște unele informații pe care le poate comunica angajatorului și publicului larg. Informații de interes public pot fi, spre exemplu, cazurile de corupție. Când află asemenea informații, angajatul trebuie să le comunice angajatorului sau unui organ competent (căruia îi este subordonat). Atunci când ilegalitatea nu poate fi remediată, angajatul poate comunica informațiile publicului. Pentru stabilirea proporționalității limitării, trebuie avute în vedere următoarele criterii:

- interesul publicului în divulgarea informațiilor confidențiale – în general, interesul public se bucură de o largă protecție în baza articolului 10, pe când orice limitare trebuie supusă unei examinări amănunțite;
- autenticitatea informațiilor;
- dacă avantajul public a depășit daunele provocate imaginii autorității publice în cauză. Contează subiectul informației divulgate și natura autorității publice;
- divulgarea trebuie să fie efectuată cu bună-credință și nu din interese meschine (ultimele trebuie probate);
- gravitatea pedepsei și efectele acesteia pentru divulgare.⁵⁴⁶

În privința primului criteriu, Curtea a subliniat că informarea conducerii Procuraturii Generale sau eventual a Parlamentului ori a Avocatului poporului nu ar fi condus la remedierea problemei, cu atât mai mult cu cât corespondența în cauză s-a început de la Parlament, iar Procuratura Generală nu s-a autosesizat. Curtea a notat că divulgarea a vizat chestiuni deosebit de importante într-o societate democratică, despre care publicul avea dreptul să fie informat: separația puterilor în stat (implicarea guvernului în administrarea justiției, lipsa de independență judecătorească), conduita politicianilor de rang înalt și atitudinea guvernului față de abuzurile poliției – fapt care a justificat înrăutățirea imaginii procuraturii. Totodată, reclamantul a acționat cu bună-credință și a utilizat informații autentice. Pedepsa aplicată acestuia (concedierea) a fost cea mai gravă în circumstanțele speței, ceea ce, în viziunea Curții, nu se justificase. Concedierea a avut un efect de descurajare a semnalării faptelor ilicite în viitor.

La concluzii similare a ajuns Curtea în speța *Bucur și Toma v. România* în care reclamantii, colaboratori ai Serviciului Român de Informații, au fost condamnați pentru divulgarea informațiilor secrete privind interceptarea ilegală a convorbirilor telefonice a unor oameni politici, jurnaliști și membri ai societății civile, care sprijineau forțele pro-guvernamentale românești din acea perioadă.⁵⁴⁷ În *Matuz v. Ungaria*, Curtea a constatat violarea Convenției în cazul

⁵⁴⁶ *id.*, § 70-78.

⁵⁴⁷ Cauza *Bucur și Toma v. România*, hotărârea din 8/01/2013.

divulgării informațiilor privind cenzura existentă în cadrul companiei publice de televiziune maghiare, în pofida clauzei de confidențialitate din contractul de muncă al reclamantului.⁵⁴⁸ Sau în cazul unei surori medicale concediate pentru semnalarea deficiențelor grave din cadrul unui spital, generate prin concedierea masivă a personalului.⁵⁴⁹

Convenția oferă o protecție largă denunțătorilor în fața limitărilor nejustificate, chiar dacă aceștia sunt angajați în cadrul unei autorități publice. În virtutea funcțiilor lor, angajații pot cunoaște anumite informații, care îi pot fi divulgate angajatorului sau chiar și publicului. Atunci când comunicarea lor către angajator nu ar conduce la remedierea unei ilegalități, angajatul poate divulga informațiile publicului. Exemple de asemenea informații sunt: cazurile de corupție, conduita politicianilor de rang înalt și abuzurile organelor de drept etc. Clauza de confidențialitate stipulată într-un contract individual de muncă nu trebuie considerată un impediment pentru divulgarea unor astfel de informații. Sancționarea pentru divulgarea unor asemenea informații și, mai cu seamă, concedierea va avea un efect de descurajare în privința divulgării faptelor ilicite.

2.5. Investigațiile jurnalistice și defăimarea

În speța *Flux (nr.7)*⁵⁵⁰, ziarul reclamant a publicat un articol despre alocarea de apartamente unor deputați, fapt pentru care a fost sancționat. Informația despre alocarea apartamentelor membrilor Parlamentului a fost calificată de către Curte drept declarație de fapt. Curtea a notat că jurnaliștii au vizitat apartamentele care urmau să fie alocate și au contactat deputați și alți oficiali din cadrul Parlamentului pentru a verifica certitudinea informațiilor. Prin urmare, ziarul reclamant a acționat cu bună-credință, în mod profesionist, încercând să verifice informațiile publicate în limita posibilităților rezonabile. Orice solicitare cu privire la accesarea informațiilor ar fi fost nepotrivită, deoarece știrile sunt *un bun perisabil*, iar perioada primirii răspunsului ar fi fost excesiv de îndelungată. În circumstanțele în care informațiile despre alocarea apartamentelor nu erau făcute publice și având în vedere încercarea reclamanților de a le obține, dar și încercările eșuate ale altor deputați de a solicita publicarea informațiilor, Curtea a considerat că au existat suficiente dubii privind legitimitatea alocărilor, pentru ca jurnaliștii să-și fundamenteze afirmațiile chiar și pe zvonuri neconfirmate, cu atât mai mult cu cât ziarul a specificat în articol că nu a fost posibilă verificarea veridicității informațiilor

⁵⁴⁸ Cauza *Matuz v. Ungaria*, hotărârea din 21/10/2014.

⁵⁴⁹ Cauza *Heinisch v. Germania*, hotărârea din 21/07/2011.

⁵⁵⁰ Cauza *Flux v. Republica Moldova (nr.7)*, *id.*

publicate. În fine, Curtea a avut în vedere suma redusă a despăgubirilor, stabilind că limitarea a fost proporționată.

În concluzie, menționăm că refuzul de a solicita un răspuns oficial de la autorități nu trebuie considerat o încălcare a eticii jurnalistice, în cazul în care perioada obținerii acestuia ar fi una îndelungată, știrile fiind un bun perisabil. Jurnaliștii nu trebuie obligați să probeze faptele descrise în articole, mai ales în circumstanțele în care acestea se bazează pe informații care nu sunt făcute publice, în prezența unor dubii, atâta timp cât cititorul este informat despre modul în care s-a încercat verificarea acestora. Concluzia dată nu se referă la reproducerea declarațiilor terților.

2.6. Garantarea autorității și a imparțialității judecătorești

În speța *Amihalachioaie v. Republica Moldova*⁵⁵¹, ex-președintele Uniunii Avocaților a criticat într-o convorbire telefonică cu un jurnalist drept ilegală hotărârea Curții Constituționale prin care s-a stabilit că obligația tuturor persoanelor care au dreptul să acorde asistență juridică de a adera la Uniunea Avocaților este contrară dreptului la libera asociere. Convorbirea telefonică a fost publicată apoi într-un ziar autohton. Reclamantul a declarat că după pronunțarea hotărârii Curții Constituționale s-ar crea un haos în avocatură, accentuând că judecătorii Curții Constituționale ar fi ignorat jurisprudența Curții de la Strasbourg. Curtea Constituțională i-a aplicat acestuia o amendă de 360 lei în baza articolului 82 alin. (1) lit. e) din Codul jurisdicției constituționale – „*desconsiderare vădită față de Curte*”. Curtea a statuat că, deși profesia de avocat impune anumite restricții datorate rolului avocaților în societate, aceștia beneficiază de protecția articolului 10 și pot comenta în mod public felul în care este administrată justiția. În acest sens, trebuie puse în balanță interesele în discuție: dreptul publicului de a primi informații despre hotărârile instanțelor judecătorești, cerințele bunei-administrații a justiției și demnitatea profesiei juridice.⁵⁵² Curtea a considerat că hotărârea reflecta o chestiune de interes general – statutul baroului, iar observațiile reclamantului nu puteau fi calificate drept „*desconsiderare vădită față de Curte*”. Totodată, amenda aplicată reclamantului a reflectat intenția Curții Constituționale de a descuraja comentariile de acest fel, cuantumul amenzii fiind apropiat de limita maximă permisibilă.

Criticile aduse activității instanțelor de judecată trebuie diferențiate de insultele aduse la adresa judecătorilor. În speța *Skalka v. Polonia*⁵⁵³, Curtea

⁵⁵¹ Cauza *Amihalachioaie v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/04/2004.

⁵⁵² *id.*, § 27-28.

⁵⁵³ Cauza *Skalka v. Polonia*, *id.*

a stabilit că activitatea instanțelor de judecată, care sunt garanți ai justiției și care au un rol fundamental într-un stat de drept, trebuie să beneficieze de încrederea publicului. Ele sunt protejate împotriva atacurilor nefondate. Totuși instanțele de judecată nu au imunitate în fața monitorizării și a criticii. Persoanele private de libertate beneficiază în acest sens de aceleași drepturi ca și orice alt membru al societății. Cu toate acestea, trebuie diferențiată *critica de insultă*. În cazul în care intenția exprimării este insultarea tribunalului sau a judecătorilor, o sancțiune proporțională nu ar constitui, în principiu, o încălcare a articolului 10 § 2 din Convenție.⁵⁵⁴ În speță, un deținut a expediat o scrisoare către președintele unei instanțe de judecată regionale, în care menționase, nemulțumit fiind de răspunsul subdiviziunii responsabile de penitenciare a curții respective, că judecătorii acesteia sunt „clovni iresponsabili, cretini, limitați ș.a.”, scrisoarea având un caracter denigrator. Deși Curtea a statuat că, în circumstanțele speței, instanțele naționale erau îndreptățite să-i aplice o sancțiune, pedepsirea reclamantului cu 8 luni de privare de libertate a fost exagerată, limitarea fiind, prin urmare, disproportională. În acest sens, trebuie avute în vedere următoarele criterii: *gravitatea faptei*, Curtea considerând că fapta nu a fost suficient de gravă pentru a atrage pedeapsa menționată, și *recidiva* (repetarea faptelor similare).⁵⁵⁵

Cu referire la criticile aduse instanțelor de judecată de către jurnaliști, trebuie ținut cont de datoria acestora de a disemina informații de interes public, inclusiv în privința funcționării justiției⁵⁵⁶, fiind permisă exagerarea sau chiar provocarea într-o anumită măsură. Totodată, trebuie să se diferențieze judecățile de valoare de constatările de fapt.⁵⁵⁷ Astfel, Curtea a considerat disproportională pedepsirea jurnaliștilor pentru caracterizarea judecătorilor ca fiind părținitori într-un caz de divorț prin care a fost acordată custodia asupra copiilor către tată, acuzat anterior de incest și abuz față de copii.⁵⁵⁸

Difuzarea în presă a pledoariilor și a ultimului cuvânt al avocaților inculpatului în cadrul unei ședințe de judecată, precum și a întregului proces, chiar dacă este de rezonanță, ar putea fi limitată prin prisma articolului 10, statul dispunând de o marjă largă în acest sens. În speța *P4 Radio Hele Norge ASA v. Norvegia*⁵⁵⁹, Curtea a observat că interdicția de a transmite direct din sala de judecată a constituit o limitare a libertății de exprimare, care pro-

⁵⁵⁴ *id.*, § 34.

⁵⁵⁵ *id.*, § 41-42.

⁵⁵⁶ Cauza *De Haes și Gijssels v. Belgia*, *id.*, § 39.

⁵⁵⁷ *id.*, § 42.

⁵⁵⁸ *id.*

⁵⁵⁹ Cauza *P4 Radio Hele Norge ASA v. Norvegia*, hotărârea din 6/05/2003.

tejează nu doar conținutul informațiilor, dar și mijloacele de transmitere a acestora.⁵⁶⁰ Curtea a statuat că, în funcție de circumstanțe, transmiterea în direct a sunetului și imaginilor dintr-o sală de judecată poate pune o presiune suplimentară pe cei implicați în proces sau poate influența în mod negativ comportamentul justițiabililor, fapt care ar prejudicia administrarea corectă a justiției. Mai mult, de vreme ce transmiterea în direct prezintă avantajul ca publicul larg să poată urmări ședințele de judecată, aceasta va presupune alegerea și filtrarea din partea jurnalistului, chiar dacă s-ar face în mod diferit de raportarea prin presa scrisă. Instanțele naționale sunt, prin urmare, mai bine poziționate să decidă asupra circumstanțelor în care transmisiunea în direct a ședinței de judecată ar putea prejudicia administrarea corectă a justiției. Cu toate acestea, ori de câte ori instanța de judecată dispune interdicția transmiterii procesului, în parte sau în totalitate, instanța este obligată s-o facă în mod proporțional, oferind în acest sens motive *relevante și suficiente* care ar justifica limitarea dreptului la libertatea de exprimare.

Dreptul avocaților la libera exprimare ar putea fi restricționat în mod proporțional, luând în considerare rolul acestora în societate. Totodată, ei pot comenta felul în care este administrată justiția, atâta timp cât se discută chestiuni de interes general. Sancționarea în aceste circumstanțe nu va fi admisibilă, mai ales prin aplicarea unei pedepse maxime prevăzute pentru o presupusă încălcare. În acest sens, trebuie diferențiată critica adusă judecătorilor de critica actelor judecătorești. În consecință, instanțele de judecată nu au imunitate față de critici și monitorizare.

2.7. Particularitățile libertății de exprimare a judecătorilor

În speța *Baka v. Ungaria*⁵⁶¹, reclamantul fusese judecător în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului timp de 17 ani și 1 an într-o instanță de apel națională, după care fusese numit în funcția de președinte al Curții Supreme a Ungariei. Deținând și funcția de președinte al Consiliului Național al Justiției⁵⁶², el a criticat mai multe amendamente legislative care afectau puterea judiciară. În urma intrării în vigoare a noii prevederi constituționale, reclamantul nu mai putea fi Președinte al Curții Supreme, deoarece, în baza noilor criterii de accedere în această funcție, el trebuia să aibă cel puțin cinci ani lucrați în sistemul judiciar *național*. Pe lângă încălcarea dreptului de acces la

⁵⁶⁰ Cauza *Autronic AG v. Elveția*, § 47.

⁵⁶¹ Cauza *Baka v. Ungaria*, hotărârea [MC] din 23/06/2016.

⁵⁶² Organ de autoadministrare a judiciarului.

justiție⁵⁶³, Curtea a considerat că a avut loc o limitare a dreptului acestuia la libera exprimare, odată ce desfășurarea evenimentelor conducea la concluzia că inițiativele legislativului ar fi motivate de criticile reclamantului: după ce deputații partidului majoritar din Parlament au declarat în repetate rânduri că reclamantul va rămâne în funcție după reforma judiciară, ca urmare a unor declarații critice față de legislația respectivă făcute la tribuna parlamentului de către acesta, Parlamentul a amendat legislația, fapt care a împiedicat reclamantul să-și exercite mandatul de președinte al Curții Supreme. Curtea de la Strasbourg a accentuat că încheierea prematură a mandatului unui judecător nu putea fi justificată prin scopul *garantării autorității și imparțialității judecătorești*, în lipsa unor criterii clare stabilite prin lege, referitoare la incompetența profesională sau la încălcările disciplinare.⁵⁶⁴ Curtea a reținut că marja de apreciere a statului este una limitată în privința dezbaterilor unor chestiuni de interes public sporit. În analiza proporționalității limitării trebuie avute în vedere caracterul și gravitatea pedepsei, care ar putea conduce la descurajarea persoanelor de a se exprima în viitor, dar și existența unor garanții procedurale suficiente în cadrul procedurilor judiciare naționale. Totodată, Curtea de la Strasbourg a stabilit că *chestiunile privind funcționarea sistemului judecătoresc sunt de interes public*. Chiar dacă au implicații politice, judecătorii nu pot fi împiedicați să facă declarații în acest sens. Problemele care vizează separația puterilor în stat pot fi calificate drept *discurs politic*⁵⁶⁵, ceea ce presupune o protecție mai pronunțată în virtutea articolului 10. În constatarea violării articolului 10, Curtea a accentuat că principiul inamovibilității judecătorilor constituie unul dintre elementele-cheie pentru asigurarea independenței judiciare, stabilind că datorită funcțiilor exercitate, reclamantul avea nu doar dreptul, ci și datoria să analizeze reformele care puteau afecta judiciarul.

Într-o altă speță – *Kudeshkina v. Rusia*⁵⁶⁶, o judecătoare făcuse declarații publice în cadrul campaniei politice proprii, cu privire la presiunile îndurate din partea președintelui instanței în care activa, la judecarea unui caz de corupție de rezonanță. Reclamanta fusese demisă din funcție pentru di-

⁵⁶³ *id.*, § 121. Curtea a constatat încălcarea Articolului 6(1) al Convenției, reclamantul fiind în imposibilitatea de a supune revizuirii judiciare demiterea sa din funcție de către o instanță judiciară sau un organ cu împuterniciri similare, luând în considerare importanța cu care tratează jurisprudența internațională, recomandările Consiliului Europei și standardele unui stat de drept procesului echitabil privind înlăturarea sau demiterea judecătorilor. Curtea a concluzionat că astfel a fost afectată însăși esența dreptului reclamantului la accesul la justiție.

⁵⁶⁴ *id.*, § 156.

⁵⁶⁵ *id.*, § 165.

⁵⁶⁶ Cauza *Kudeshkina v. Rusia*, hotărârea din 26/02/2009.

seminarea unor informații false sau distorsionate și pentru divulgarea unor informații obținute în cadrul unui proces penal nefinalizat. Curtea a stabilit că reclamanta a vorbit despre presiunile endemice asupra judecătorilor și asupra independenței acestora, fapt care constituia o chestiune de interes public. Având în vedere faptul că declarațiile au fost făcute în cadrul campaniei politice a reclamantei, Curtea a admis că, chiar dacă mesajele diseminate comportau un grad de generalizare sau de exagerare caracteristice perioadei electorale, ele nu erau lipsite de o bază factologică, ea făcând comentarii corecte de interes public. Curtea a constatat încălcarea bazându-se în continuare pe lipsa unei analize a substratului factologic în soluționarea cazului de către autoritățile naționale, demiterea reclamantei fiind o pedeapsă disproporționată, care ar descuraja judecătorii să se pronunțe cu privire la eficiența instituțiilor judiciare.

Practica Curții ne sugerează că funcționarii publici și judecătorii beneficiază de protecția acordată prin articolul 10, însă aceasta poate fi limitată, în anumite circumstanțe, inclusiv în scopul garantării autorității și imparțialității judecătorești. Chiar dacă legislația națională le poate impune anumite limite în exercitarea libertății exprimării⁵⁶⁷, acestea urmează a fi aplicate cu respectarea principiului proporționalității. Discutarea chestiunilor privind funcționarea sistemului judecătoresc și separația puterilor vor atrage în acest sens o protecție sporită.

2.8. Sancționarea în vederea protecției integrității teritoriale/ securității naționale

La fel ca în cazul altor scopuri prevăzute în articolul 10(2), Curtea interpretează *protecția integrității teritoriale* în sens restrâns, obligând statele să ofere o motivare justă în cazul în care limitează dreptul la libera exprimare în acest temei. În speța *Kommersant Moldovy v. Republica Moldova*⁵⁶⁸, ziarul reclamant a fost radiat, ca urmare a publicării unor articole care criticau acțiunile liderilor din Republica Moldova în privința sorții regiunii transnistrene. Curtea a subliniat că, deși exercitarea libertății de exprimare de către jurnaliști comportă anumite datorii și responsabilități care pot îngloba și neafectarea securității naționale și a integrității teritoriale, atunci când jurnaliștii raportează chestiuni de interes public, ei acționează cu bună-credință și furnizează informații veridice și credibile, fapt care se bucură de protecția articolului 10.⁵⁶⁹ Mai mult, sancțiunile impuse de către autoritățile naționale,

⁵⁶⁷ De ex. Articolul 21(1) lit.a,d,e, din Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 2/07/1995, [On-line]: <http://lex.justice.md/md/312845/> (Vizitat la 10.07.2016).

⁵⁶⁸ Cauza *Kommersant Moldovy v. Republica Moldova*, hotărârea din 9/01/2007.

⁵⁶⁹ *id.*, § 32.

care sunt apte să descurajeze participarea presei în dezbaterile de interes public, trebuie supuse unei examinări deosebit de atente.⁵⁷⁰

Curtea a considerat că instanțele naționale nu au motivat *relevant și suficient* hotărârile/deciziile care au condus la închiderea ziarului, limitându-se la expunerea prevederilor legale aplicabile.⁵⁷¹ Instanțele naționale nu au specificat secțiunile din articolele disputate care au pus în pericol securitatea națională ori integritatea teritorială sau care au defăimat președintele ori statul. Chestiunile respective nu au fost analizate nici prin prisma necesității (proporționalității) acestora, instanțele naționale limitându-se la analiza bunei-credințe în reproducerea declarațiilor publice, pentru care reclamantul nu putea fi ținut responsabil în conformitate cu legislația domestică.

2.9. Regimul de autorizare a radiodifuzorilor

A treia teză a articolului 10 § 1 prevede dreptul statelor de a supune societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare. Este o limitare specială a libertății de exprimare, care presupune și analiza proporționalității prin prisma articolului 10 § 2.⁵⁷² În baza acesteia, statelor le este permis să reglementeze un sistem de acordare a licențelor pentru difuzarea informațiilor și în special aspectele tehnice. Acordarea sau refuzul acordării licenței poate fi, de asemenea, condiționat de alte considerente, precum natura și obiectivele unui emițător, publicul său de la nivel național, regional sau local, drepturile și nevoile publicului și obligațiile care decurg din instrumentele juridice internaționale. Acest sistem trebuie să contribuie la echilibrul și calitatea programelor, prin exercitarea atribuțiilor de supraveghere asupra mass-media conferite autorităților naționale.⁵⁷³ Statul poate limita difuzarea programelor care instigă la ură sau la violență, în măsura în care limitarea este proporțională.⁵⁷⁴ Statul are obligația pozitivă de a *garanta pluralismul într-un mod eficient*.⁵⁷⁵

În speța *Manole și alții v. Republica Moldova*⁵⁷⁶, reclamanții, foști angajați ai Teleradio-Moldova⁵⁷⁷, au invocat încălcarea dreptului lor la libertatea de exprimare prin: controlul politic exercitat asupra canalului, interzicerea efectivă a menționării oricăror elemente din cultura românească și interdicția

⁵⁷⁰ *id.*, § 30.

⁵⁷¹ *id.*, § 36.

⁵⁷² Cauza *Groppera Radio AG ș.a. v. Elveția, id.*, § 61.

⁵⁷³ Cauza *Informationsverein Lentia v. Austria*, hotărârea din 24/11/1993, § 32-33.

⁵⁷⁴ *id.*, § 29 *et. seq.*

⁵⁷⁵ *id.*, § 38.

⁵⁷⁶ Cauza *Manole ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/09/2009.

⁵⁷⁷ În 2002, când a fost depusă cererea la Curte, TRM era unicul canal de televiziune național, accesibil tuturor, al cărui jurnal de știri era preferat de aproximativ 20% din populație.

tacită a criticii la adresa regimului sovietic, știrile despre activitatea opoziției nefiind acoperite practic prin buletinul de știri al canalului de televiziune, iar jurnaliștii acestuia fiind supuși unei cenzuri stricte.

Curtea a remarcat că o societate democratică nu poate exista fără pluralismul de opinie. Pentru o democrație este esențială dezbaterea diferitor programe politice, chiar și a programelor care pot conduce la o schimbare structurală a statului pe cale democratică. Libertatea presei este menită să ofere publicului unul dintre cele mai bune mijloace pentru a descoperi ideile și atitudinile liderilor politici. Este de datoria presei să comunice informații despre chestiuni de interes public, pe când publicul are dreptul să le primească. Rolul surselor media audiovizuale este în acest sens mai accentuat, datorită efectului imediat și puternic al transmiterii informațiilor. Când unui grup politic/economic îi este permis să dețină o poziție dominantă pe piața surselor media audiovizuale și, prin urmare, să exercite presiuni asupra acestora, limitând libertatea editorială, este subminat rolul fundamental al libertății de exprimare într-o societate democratică. Statul are obligația pozitivă de a garanta pluralismul, inclusiv în domeniul audiovizualului. Pe de o parte, publicul are dreptul de a primi informații imparțiale și corecte, iar pe de alta – jurnaliștilor nu le poate fi violat dreptul la diseminarea și comentarea unor astfel de informații. Statul trebuie să garanteze independența editorială și autonomia instituțională a entităților de radiodifuziune publică, în special în privința editării programelor și a managementului angajaților, iar organele de conducere a acestora trebuie să fie libere de ingerințele guvernării.⁵⁷⁸

Curtea a constatat limitarea libertății de exprimare a reclamanților din cauza controlului politic exercitat asupra acestora, fiind impuse poziția guvernului, accesul limitat al opoziției, fiind interzisă abordarea anumitor aspecte politice în privința culturii române și critica regimului sovietic. Având în vedere că, în perioada când a fost depusă plângerea, TRM era unicul canal cu acoperire națională și în condițiile în care majoritatea populației nu-și permitea pachetele de televiziune prin cablu sau prin satelit, era vital ca statul Republica Moldova să asigure difuzarea corectă și echilibrată a știrilor și informațiilor care ar trata întreaga gamă de opinii politice. Trebuia asigurată și independența TRM, pe când în circumstanțele guvernării de către un singur partid nu a fost garantată pluralitatea viziunilor politice, nici protecția împotriva ingerințelor politicului în luarea deciziilor și funcționarea TRM.

După cum s-a menționat mai sus, articolul 10 protejează nu doar exprimarea informației în diverse forme, ci și mijloacele de exprimare. Prin exercitarea presiunilor asupra surselor mass-media audiovizuale, mai cu seamă prin

⁵⁷⁸ *id.*, § 95-102.

instituirea unei cenzuri, va fi încălcată libertatea de exprimare a acestora. Mai mult, se obstrucționează pluralismul de opinii, indispensabil într-o societate democratică. Același efect îl va avea și deținerea unei poziții dominante pe piața audiovizualului de către un grup politic/economic.

3. Recomandări

1. Articolul 10 poate intra în conflict cu articolul 8 când este vorba despre protecția reputației unor terți, însă invocarea necesității protecției unui alt drept sau altor interese prevăzute limitativ în cadrul articolului 10 § 2 nu justifică în mod automat limitarea acestuia. Limitarea trebuie să fie proporțională, iar autoritățile sunt obligate să ofere motive suficiente și rezonabile în privința necesității acesteia.

2. Excepțiile care permit restricționarea dreptului la libertatea de exprimare, în special a ideilor și informațiilor care ofensează, deranjează sau șochează, trebuie interpretate restrictiv, pe când necesitatea restricției trebuie probată într-un mod convingător.

3. Trebuie diferențiate *constatările de fapt de judecățile de valoare*, prin analiza detaliată a textului în discuție. Ultimele vor atrage protecția articolului 10 atât timp cât se bazează pe un substrat factologic minim, presei fiindu-i permis apelul la exagerare sau chiar provocare, atât timp cât sunt respectate îndatoririle și responsabilitățile jurnalistice.

4. Libertatea presei îi garantează publicului unul dintre cele mai bune mijloace de formare a opiniilor asupra atitudinilor liderilor politici. Limitele criticilor admisibile în privința politicianilor sunt mai largi decât în privința unor persoane private.

5. Interesului public pentru divulgarea informațiilor autentice trebuie să i se acorde o pondere deosebită în cazurile care vizează în mod direct sau indirect protecția reputației persoanelor publice. Sunt necesare *motive deosebit de întemeiate* pentru a se limita dreptul jurnaliștilor la exprimare atunci când ei diseminează declarațiile unor terți. Chiar și în ipoteza revenirii persoanei în spațiul privat trebuie avut în vedere interesul public în diseminarea informațiilor care ar atenta asupra reputației acesteia. Libertatea jurnalistică va avea preeminență și când informațiile prezentate drept declarații de fapt nu corespund standardelor jurnalistice, însă sunt de interes public.

6. Totodată, vorbind despre raportarea ilegalităților funcționarilor publici, libertatea de exprimare nu trebuie limitată doar la faptele probate prin hotărâri judecătorești.

7. Trebuie stabilit corect statutul persoanei care pretinde că este defăimată: persoană publică, funcționar public, funcționar din cadrul organelor

de drept, persoană privată etc. Statutul acesteia, luat în cumul cu alte circumstanțe pertinente, va determina gradul de protecție oferit prin articolul 10.

8. Sancțiunile sau măsurile capabile să descurajeze participarea presei în dezbaterile de interes public trebuie supuse unei analize atente din partea instanțelor naționale.

9. Trebuie evaluate probele prezentate de partea care a făcut declarațiile presupuse a fi defăimătoare, trebuie audiați martorii care ar putea confirma faptele presupuse a fi defăimătoare.

10. Trebuie evitată sancționarea jurnaliștilor pentru diseminarea declarațiilor terților, care abordează chestiuni de interes public, în cazul în care există motive excepționale.

11. Trebuie să se atragă o atenție deosebită semanticii expresiilor presupuse a fi defăimătoare și semnificației pe care o au în limba în care au fost exprimate, precum și calificării acestora ca judecăți de valoare sau drept constatări de fapt.

12. Jurnaliștilor trebuie să li se acorde protecția cuvenită în cazul publicării unor articole.

13. În discutarea chestiunilor de interes public, trebuie să se acorde o valoare mai mică interesului de a proteja reputația funcționarilor publici.

14. Trebuie să se diferențieze regimurile de protecție a presei scrise și a presei online, în cazurile de presupusă defăimare prin comentariile utilizatorilor.

15. Trebuie să se evite sancționarea angajaților, inclusiv a funcționarilor publici pentru divulgarea informațiilor de interes public, chiar dacă acestea ar putea prejudicia imaginea instituției respective.

16. Trebuie să se evite sancționarea avocaților pentru aducerea unei critici publice actelor judecătorești, mai cu seamă când se abordează o chestiune de interes public.

17. Aplicarea pedepsei maxime prevăzute ca urmare a efectuării unor declarații pretins defăimătoare va fi admisibilă doar în circumstanțe excepționale, fiind necesară luarea în considerare a efectului de descurajare pe care îl poate presupune sancționarea.

18. Trebuie să se diferențieze critica legitimă a actelor judecătorești de insultarea judecătorilor.

19. Justificarea limitărilor într-o manieră *relevantă și suficientă* nu presupune doar enumerarea prevederilor legale aplicabile. Trebuie să se specifice și să se justifice în mod expres limitarea în scopul protecției reputației sau unei alte valori compatibile cu articolul 10 § 2.

Articolul 11

LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE ȘI DE ASOCIERE

Articolul 11 din Convenție prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire pașnică și la libertate de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei ori a drepturilor și a libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.”

1. Considerații generale

Autorii Convenției au consacrat cele trei libertăți colective împreună, libertatea sindicală fiind tratată ca parte integrantă a celei de asociere. În plus, în afara prezentării exhaustive a scopurilor pentru restrângerile autorizate în exercițiul drepturilor garantate, Convenția include în mod distinct prevederi speciale relative la restricții aplicabile exercitării dreptului la libertatea de întrunire de către membrii organelor naționale de ordine și ale administrației de stat.

Similar altor drepturi și libertăți consacrate la nivelul Convenției, articolul 11 implică obligații negative și pozitive pentru statele-membre ale Consiliului European.

Obligația pozitivă presupune adoptarea din partea statelor a unor măsuri necesare, adecvate și rezonabile în vederea asigurării unei protecții eficiente dreptului garantat de art. 11 § 1 (de exemplu, obligațiile de protecție a manifestanților-participanți la o reuniune pașnică, de protecție a contramanifestanților, de asigurare a activității libere pentru partidele politice, protecția sindicatelor). Este de notat că, în acest sens, statele beneficiază de o anumită marjă de apreciere privind metodele și instrumentele care urmează a fi aplicate în procesul asigurării acestei protecții, obligațiile pozitive fiind unele de mijloace și nu de rezultat. Or, această marjă de apreciere permisă statelor este însoțită de o supraveghere europeană exercitată de Curte. Art. 11 garantează protecția tuturor categoriilor de întruniri, inclusiv a celor care șochează, deranjează și

chiar conduc la reacții severe ale oponentilor de idei, precum și de protecție a contrademonstrațiilor la o manifestație organizată.

Curtea analizează separat situația specifică privind manifestațiile, organizarea cărora poate nemulțumi persoanele ostile ideilor și concepțiilor împărtășite de organizatori, cu existența unor eventuale brutalități sau ciocniri. În asemenea cazuri, obligația pozitivă a unui stat conduce la asigurarea exercițiului dreptului la manifestație, căci într-o societate democratică dreptul de a contramaneifesta nu-l poate paraliza pe cel de a manifesta, statul fiind obligat să asigure cadrul necesar exercitării convenționale a dreptului garantat de art. 11 § 1.

Obligația negativă presupune abținerea de la oricare ingerințe arbitrare neconforme în vederea împiedicării exercițiului normal al dreptului la libertatea de întrunire (abținerea statului de la interzicerea întrunirilor pașnice, abținerea statului de la interzicerea asocierii colective). În acest context trebuie menționat faptul că obligarea organizatorilor unei reuniuni de a obține o autorizație prealabilă în vederea desfășurării manifestației nu constituie *per se* o ingerință în dreptul garantat de art. 11.

2. Libertatea de întrunire

Libertatea de întrunire apare ca o consecință a recunoașterii libertăților de gândire și de exprimare. În sensul protecției garantate de Convenție, este important caracterul pașnic al întrunirii, care trebuie înțeles atât de o manieră pozitivă, cât și negativă, fapt ce presupune că întrunirea nu trebuie să urmărească scopul tulburării ordinii publice, pe de o parte, și, pe de altă parte, desfășurarea întrunirii nu trebuie să provoace reacții violente ale terților.

Dreptul la libertatea de întrunire acoperă atât întrunirile private, cât și cele publice, atât marșurile, cât și întrunirile într-un anumit loc, precum și procesiunile publice. Mai mult, el poate fi exercitat atât de persoanele care participă la întrunire, cât și de cele care organizează întrunirea.

Conform jurisprudenței Curții, titularii dreptului la libertatea întrunirii sunt: manifestații, contramanifestanții, partidele politice.

Scopul Convenției constă în a garanta drepturi care nu sunt teoretice sau iluzorii, ci practice și efective. Din această constatare rezultă că respectarea libertății de întrunire nu poate fi limitată la o simplă obligație de neintervenție din partea Statului. O concepție pur negativă ar fi incompatibilă cu scopul articolului 11, dar și cu cel al Convenției în general. Astfel, există obligații pozitive de asigurare a exercitării eficiente a dreptului la liberă asociere și întrunire chiar în domeniul relațiilor dintre indivizi. În acest context, este de datoria autorităților publice să garanteze funcționarea corespunzătoare a unui partid politic, chiar și atunci când ideile pe care le promovează so-

chează sau ofensează anumite persoane. Membrii lor trebuie să fie capabili să desfășoare întruniri fără a se teme că vor fi supuși violenței fizice de către oponenți. O astfel de frică ar putea împiedica alte asociații sau partide politice să-și exprime în mod liber propriile opinii privind problemele controversate care afectează comunitatea.

În fapt, libertatea de întrunire constituie una dintre libertățile sociale condiționate, prin urmare exercitarea sa admite restricționări și îngrădiri. De asemenea, sunt admise restricții legitime cu referire la subiecte speciale, precum membrii forțelor armate, ai poliției și ai administrației de stat.

În ceea ce privește proporționalitatea ingerinței, este necesar să se menționeze faptul că democrația politică nu constituie doar o trăsătură fundamentală a ordinii publice europene, dar că Convenția a fost menită să promoveze și să mențină idealurile și valorile unei societăți democratice. Democrația este unicul model politic consfințit în Convenție și singurul compatibil cu aceasta. Prin formularea celui de-al doilea paragraf al articolului 11, la fel ca și în articolele 8, 9 și 10 ale Convenției, unica necesitate capabilă să justifice o ingerință în oricare din drepturile garantate de aceste articole este una care trebuie să pretindă că a rezultat dintr-o „societate democratică”.

Caracteristici ale unei „societăți democratice” sunt existența pluralismului, a toleranței și a viziunilor largi. Deși uneori interesele individuale trebuie subordonate celor de grup, democrația nu înseamnă pur și simplu că opiniile majorității trebuie să prevaleze întotdeauna: trebuie asigurat un echilibru, care să le ofere un tratament echitabil și adecvat minorităților și să evite orice abuz de poziție dominantă.

Atunci când efectuează controlul prin prisma articolului 11, sarcina Curții nu este să substituie opiniile autorităților naționale relevante cu opiniile proprii, ci mai degrabă să revizuiască, prin prisma articolului 11, deciziile pe care acestea le-au emis în exercitarea discreției lor. Aceasta nu înseamnă că ea trebuie să se limiteze la stabilirea rezonabilității exercitării discreției de către statul reclamat. Ea trebuie să examineze ingerința contestată în lumina cauzei în ansamblu și să determine dacă aceasta a fost „proporțională cu scopul legitim urmărit” și dacă motivele invocate de autoritățile naționale pentru a o justifica sunt „relevante și suficiente”. Făcând acest lucru, Curtea trebuie să se convingă că autoritățile naționale au aplicat standarde care au fost în conformitate cu principiile consfințite prin articolul 11 și, mai mult, că ele și-au bazat deciziile pe o analiză acceptabilă a faptelor relevante.

Examinând cererile semnate de resortisanții Republicii Moldova în materie de libertate de întruniri în perioada 1997-2015, Curtea de la Strasbourg a dispus condamnarea Republicii Moldova în 12 cauze.

2.1. Sancționarea participanților la întrunire

În cauza *Ziliberberg v. Republica Moldova*⁵⁷⁹, reclamantul, Cristian Ziliberberg, a participat la o demonstrație împotriva deciziei Consiliului municipal de a anula privilegiile studenților pentru călătoria cu transportul urban. Demonstrația nu a fost autorizată în conformitate cu legea, iar din declarațiile părților rezultă că organizatorii nici nu au solicitat autorizarea. Demonstrația a avut loc în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău. La început, ea fusese pașnică, însă ulterior, unii participanți au început să arunce cu ouă și cu pietre în clădirea Primăriei, iar poliția a intervenit. Reclamantul a fost reținut de poliție, iar în scurt timp a fost eliberat. Instanța de fond i-a aplicat reclamantului o amendă administrativă, menționând, *inter alia*, că acesta participase activ la o demonstrație a studenților care s-a desfășurat fără autorizarea Consiliului municipal și că și-a recunoscut vinovăția în comiterea contravenției administrative de care era acuzat.

În fața Curții, reclamantul a pretins că, în temeiul articolului 11 al Convenției, reținerea sa și amenda administrativă care i-a fost aplicată au constituit o încălcare a dreptului său la libertatea de întrunire pașnică. El a afirmat că ingerința nu a urmărit un scop legitim, ci a avut scopul de a suprima libertatea sa de întrunire. El a susținut că participarea sa la întrunire nu a prezentat niciun pericol pentru ordinea publică. În opinia reclamantului, prevederile relevante ale legislației erau contrare prevederilor paragrafului 2 al articolului 11 al Convenției și nu erau necesare într-o societate democratică.

Dreptul la libertatea de întrunire este un drept fundamental într-o societate democratică și, la fel ca dreptul la libertatea de exprimare, este unul din pilonii unei astfel de societăți. Prin urmare, el nu ar trebui interpretat în mod restrictiv. Acest drept acoperă atât întrunirile private, cât și cele publice, atât marșurile, cât și întrunirile într-un anumit loc, precum și procesiunile publice. Mai mult, el poate fi exercitat atât de persoanele care participă la întrunire, cât și de cele care organizează întrunirea. O persoană fizică nu încetează să beneficieze de dreptul la o întrunire pașnică ca rezultat al violenței sporadice sau al altor acțiuni sancționabile, comise de alte persoane în timpul întrunirii, dacă persoana în cauză rămâne pașnică în propriile sale intenții sau în comportament. Deși întrunirea s-a transformat treptat în una violentă, nu există niciun indiciu că reclamantul a fost el însuși implicat în acțiuni violente sau că a avut intenții de aplicare a violenței. Raportul prezentat de Guvern și întocmit de un polițist la 18 aprilie 2000, raport potrivit căruia reclamantul a manifestat violență, nu a fost admis de Curte pe motiv că nu fusese anexat la dosar în procedurile naționale.

⁵⁷⁹ Cauza *Ziliberberg v. Republica Moldova*, decizia din 4/05/2004.

Reclamantul a susținut că prevederea legală în temeiul căreia a fost sancționat nu este suficient de clară pentru a face previzibile consecințele legale ale faptelor sale, așa cum o cere jurisprudența Curții. Acesta a susținut că prevederea nu definește în mod adecvat ce înseamnă „participare activă”.

În această cauză, Curtea nu a considerat că prevederile respective erau atât de vagi încât consecințele faptelor reclamantului să fie imprevizibile. Ține de sarcina instanțelor judecătorești să hotărască în fiecare cauză în parte ce constituie și ce nu constituie „participare activă”. Prin urmare, Curtea a considerat că ingerința a fost „prevăzută de lege”.

Reclamantul a pretins că sancțiunea nu a urmărit un scop legitim. Deoarece i-a fost aplicată o pedeapsă prevăzută de Codul cu privire la contravențiile administrative (articolul 1 prevede că Codul are ca scop, *inter alia*, ocrotirea ordinii publice), Curtea a constatat că ingerința a urmărit un scop legitim: „apărarea ordinii”.

Dreptul la libertatea de întrunire acoperă atât întrunirile private, cât și marșurile publice. Atunci când este vorba despre marșuri publice, faptul că acestea sunt supuse unor proceduri de autorizare nu afectează, în mod normal, esența dreptului. O astfel de procedură este conformă cu cerințele articolului 11 § 1, doar dacă aceasta este necesară pentru a le permite autorităților să asigure natura pașnică a întrunirii și, prin urmare, nu constituie, ca atare, o ingerință în exercitarea acestui drept.

Cerința de a obține o autorizație pentru desfășurarea unei întruniri nu este incompatibilă cu articolul 11 din Convenție. Pentru că statele au dreptul să ceară autorizație, ele trebuie să le poată aplica sancțiuni celor care participă la întrunirile ce nu respectă aceste cerințe. Imposibilitatea de a impune asemenea sancțiuni ar face iluzorie autoritatea statului de a cere autorizarea întrunirilor. În această cauză, se pare că statul i-a aplicat reclamantului o sancțiune pentru omisiunea sa de a respecta interdicția de a participa la întruniri neautorizate.

Amenda impusă reclamantului a fost una minimă, deși ea pare mare în comparație cu venitul reclamantului; totuși, ea nu este disproporționată raportat la scopul legitim urmărit. Prin urmare, pretenția în baza articolului 11 din Convenție este vădit nefondată, deoarece nu există nicio aparență a violării articolului respectiv.

În cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova*⁵⁸⁰, reclamantii, Hyde Park (o organizație non-guvernamentală) și cinci cetățeni ai Republicii Moldova: Gh. Lupușoru, A. Hristea-Stan, M. Gălescu, A. Didilică și O. Brega, au susținut că au fost încălcate drepturile lor la libertatea de întrunire și la un proces echitabil. În speță, reclamantii au invocat faptul că Consiliul municipal Chiși-

⁵⁸⁰ Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 31/03/2009.

nău a refuzat autorizarea desfășurării unei întruniri pașnice în fața Ambasadei României la 5 ianuarie 2005, pentru a protesta împotriva politicii României în privința studenților din Republica Moldova. Refuzul a fost contestat în instanțele de judecată naționale, în cerere fiind indicat expres faptul că a fost încălcat dreptul organizației reclamante de a desfășura întruniri pașnice în locuri publice. Curtea Supremă de Justiție a respins recursul reclamanților pe motiv că desfășurarea protestelor în fața Ambasadei Române ar fi putut prejudicia imaginea Republicii Moldova.

În fața Curții, reclamanții au afirmat că refuzul de a autoriza întrunirea lor a constituit o încălcare a dreptului lor la libertatea de întrunire pașnică garantat de articolul 11 al Convenției.

Curtea a fost de acord cu argumentele părților, potrivit cărora decizia de a respinge cererea Hyde Park privind organizarea întrunirii din 5 ianuarie 2005 a constituit „un amestec al autorității publice” în dreptul reclamanților la libertatea de întrunire garantat de paragraful 1 al articolului 11 din Convenție. Ingerința nu a corespuns unei necesități sociale imperioase, ea nefiind necesară într-o societate democratică. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 11 din Convenție.

În speță, Consiliul municipal a respins cererea Hyde Park cu privire la desfășurarea acțiunilor de protest planificate pentru 5 ianuarie 2005 pe motiv că, în opinia sa, „protestul a fost nedorit și neîntemeiat”. În opinia Curții, un asemenea motiv este incompatibil cu cerințele legislației naționale. Asemenea motive nu pot fi considerate compatibile nici cu articolul 11 din Convenție. Nu a existat vreun indiciu potrivit căruia organizatorii urmăreau să tulbure ordinea publică sau să provoace o confruntare cu autoritățile. Intenția lor a fost mai curând să atragă atenția asupra condițiilor în care își fac studiile în România studenții din Republica Moldova. Garantarea dreptului la libertatea de întrunire, precum și aprecierea a ceea ce merită sau nu merită să fie autorizat nu pot fi lăsate la discreția autorităților. Prin urmare, refuzul Consiliului municipal de a autoriza întrunirea nu a corespuns unei necesități sociale imperioase, iar ingerința în exercitarea dreptului prevăzut de art. 11 din Convenție nu a fost necesară într-o societate democratică.

În cauzele *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 2)⁵⁸¹, *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 3)⁵⁸², *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 4)⁵⁸³, aceiași reclamanți din cazul *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* au susținut, de asemenea, că le-a fost încălcat dreptul la libertatea întrunirilor și la un proces echitabil când i-au solicitat Consiliului municipal Chișinău să

⁵⁸¹ Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 2), hotărârea din 31/03/2009.

⁵⁸² Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 3), hotărârea din 31/03/2009.

⁵⁸³ Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 4), hotărârea din 7/04/2009.

autorizeze organizarea întrunirilor pașnice, invocând evenimente noi. Evoluția evenimentelor, dar și jurisprudența instanțelor naționale nu se schimbaseră, raportat la cauza citată mai sus.

În cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 5 și 6)⁵⁸⁴, reclamantii Hyde Park și Gh. Brega, A. Juraveli, O. Brega, A. Hristea-Stan au susținut existența unei încălcări a dreptului lor la liberă întrunire și la un proces echitabil în privința a trei demonstrații ce au avut loc în municipiul Chișinău în anul 2007. Reclamantii nu au reușit să obțină repararea drepturilor pretins a fi încălcate în ordinea juridică națională. Observând că reclamantii și-au fundamentat plângerile doar în temeiul articolului 11 în privința unei demonstrații și în temeiul articolelor 10 și 11 în privința celorlalte două demonstrații, Curtea a examinat plângerile reclamantilor în baza articolului 11, dar în lumina articolului 10.

În cazul primei demonstrații (30 august 2007), arestarea reclamantilor a condus la încheierea prematură a demonstrației și a constituit o ingerință în dreptul garantat de articolul 11 din Convenție. Simplul fapt că participanții erau protestatari de meserie nu înseamnă că aceștia nu mai beneficiază de protecția articolului 11. În plus, în privința justificării arestărilor, este puțin relevant faptul că aceasta ar fi fost o demonstrație provocatoare. Reclamantii au solicitat autorizarea pentru a protesta împotriva pretensei încălcări a drepturilor acestora de către Ministerul Afacerilor Interne. Strada de lângă Minister era locul cel mai potrivit pentru a efectua un astfel de protest. Pancardele și sloganurile urmăreau insultarea ministrului, care era, în mod evident, o figură publică, cunoscută în Republica Moldova.

Într-o societate democratică trebuie să se manifeste o toleranță mai mare față de cei care exprimă anumite păreri critice față de persoanele publice, chiar dacă aceste opinii sunt incoerente sau spontane. În speță, arestarea a patru protestatari a fost disproporționată, ea nefiind necesară într-o societate democratică. În consecință, a existat o încălcare a articolului 11 din Convenție în privința demonstrației din 30 august 2007.

În privința demonstrației din 4 septembrie 2007, Curtea a constatat, din aceleași motive ca și în cazul demonstrației din 30 august 2007, că arestarea, detenția și amendarea participanților a reprezentat o ingerință în drepturile acestora prevăzute de articolul 11 din Convenție. Este discutabil dacă această ingerință fusese prevăzută de lege și dacă a urmărit un scop legitim. Curtea a considerat că problema legalității ingerinței este indisolubil legată de proporționalitatea ei. În acest sens, Curtea a notat că demonstrația din 4 septembrie 2007 a fost desfășurată fără o autorizare prealabilă a municipalității. Prin urmare, la fel ca în cauza *Rai și Evans* Curtea a considerat că punctul de plecare al

⁵⁸⁴ Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 5 și 6), hotărârea din 14/09/2010.

evaluării sale trebuie să fie cauza *Ziliberberg*. Curtea a conchis că arestarea lui Ghenadie și Oleg Brega și amenzi impuse acestora au fost disproporționate și, prin urmare, nu au fost necesare într-o societate democratică. În consecință, a existat, de asemenea, o încălcare a articolului 11 din Convenție în privința demonstrației din 4 septembrie 2007.

Cu privire la demonstrația din 10 septembrie 2007, Curtea a fost convinsă că arestarea reclamanților A. Juraveli, O. Brega și A. Hristea-Stan a constituit o ingerință în dreptul reclamanților prevăzut de articolul 11. În privința celorlalte două demonstrații, Curtea a considerat că trebuie examinate împreună legalitatea și proporționalitatea ingerinței, lăsând fără răspuns problema scopului legitim urmărit. Având în vedere circumstanțele cauzei și faptul că reclamanții au fost deja reținuți de două ori pentru organizarea demonstrațiilor, Curtea a înțeles pe deplin scopul desfășurării acestor proteste. Prin comportamentul său de a nu le permite reclamanților să-și desfășoare demonstrația pașnică, poliția nu a dat dovadă de toleranța necesară într-o societate democratică. Din aceste motive, Curtea constată că reținerea reclamanților la 10 septembrie 2007 a fost disproporționată. În consecință, a existat o încălcare a articolului 11 din Convenție.

În cauza *Hmelevschi v. Republica Moldova*⁵⁸⁵, reclamantul Boris Hmelevschi fusese acuzat de participarea activă la un miting neautorizat. În aceeași zi, instanța de judecată l-a recunoscut vinovat de acuzațiile înaintate și i-a aplicat reclamantului o amendă administrativă. Prin decizia sa definitivă, Curtea de Apel Chișinău a respins apelul reclamantului, examinând cauza în absența lui. Reclamantul a invocat în fața Curții nerespectarea art. 11 § 1 din Convenție, dată fiind omisiunea instanțelor de judecată naționale. În cele ce au urmat, Curtea a primit din partea Guvernului un acord de reglementare amiabilă, semnat de părți, prin care reclamantul a fost de acord să renunțe în continuare la toate pretențiile în privința statului Republica Moldova vizavi de circumstanțele care au determinat depunerea cererii, iar Guvernul a căzut de acord să-i achite acestuia 300 euro cu titlu de prejudiciu material și moral, precum și pentru costuri și cheltuieli. În consecință, Curtea a luat act de reglementarea amiabilă încheiată între părți și a decis să radieze cererea de pe rol.

În cauza *Moscalev v. Republica Moldova*⁵⁸⁶, reclamantul Vladimir Moscalev a fost acuzat de participare activă la un miting neautorizat. În cele ce au urmat, Guvernul a informat Curtea despre întocmirea declarației unilaterale în vederea soluționării cauzei. El a recunoscut încălcarea drepturilor reclamanților garantate de prevederile art. 6 din Convenție. De asemenea, Guvernul a

⁵⁸⁵ Cauza *Hmelevschi v. Republica Moldova*, decizia din 24/11/2009.

⁵⁸⁶ Cauza *Moscalev v. Republica Moldova*, decizia din 16/03/2010.

recunoscut că a existat o încălcare a dreptului reclamantului la libertatea de întrunire, deoarece a fost găsit vinovat de participarea la o întrunire neautorizată. Guvernul s-a obligat să-i achite reclamantului 1500 euro în calitate de prejudiciu material și moral, precum și pentru costuri și cheltuieli. Reclamantul a informat Curtea că a acceptat condițiile declarațiilor Guvernului și a invitat Curtea să examineze cererea Guvernului și să radieze cererea de pe rolul său. Curtea a considerat că acceptarea expresă de către reclamant a condițiilor declarațiilor Guvernului poate fi considerată o reglementare amiabilă tacită între părți. Prin urmare, Curtea a decis să radieze cererea de pe rol.

În cauza *Bogatu v. Republica Moldova*⁵⁸⁷, reclamanta Viorica Bogatu a participat la o demonstrație la 27 iulie 2004, fapta sa fiind calificată drept contravenție administrativă, ea trebuind să plătească o amendă. În fața Curții, reclamanta s-a plâns, *inter alia*, în baza articolului 11 din Convenție, că sancțiunea administrativă care i-a fost aplicată i-a încălcat dreptul la libertatea de întrunire. În cele ce au urmat, Guvernul a informat Curtea despre o declarație unilaterală în vederea soluționării chestiunilor invocate în cererea reclamantei. Guvernul a recunoscut că a existat o încălcare a drepturilor reclamantei, garantate de articolul 6 § 1 și 11 din Convenție, prin omisiunea de a fi citată la audieri de instanța de apel. Guvernul s-a angajat să compenseze orice prejudiciu provocat, precum și costurile și cheltuielile făcute. Guvernul i-a mai solicitat Curții să radieze de pe rol cererea reclamantei, în conformitate cu articolul 37 din Convenție. Examinând natura recunoașterii din conținutul declarațiilor unilaterale ale Guvernului în raport cu argumentele expuse de către reclamantă în legătură cu aceste declarații și cu contra-argumentele Guvernului, Curtea a considerat că nu se mai justifică continuarea examinării cererii, cererea fiind radiată de pe rol.

În cauza *Brega v. Republica Moldova*⁵⁸⁸, reclamantul Ghenadie Brega era jurnalist, membru al organizației non-guvernamentale *Hyde Park* din Chișinău, care pleda, *inter alia*, pentru libertatea de exprimare și dreptul la întruniri pașnice. Ca urmare a unei demonstrații organizate de această organizație non-guvernamentală, fratele reclamantului a fost reținut și plasat în detenție. Pentru că reclamantul nu a reușit să dea de urma fratelui său timp de două zile, el a decis să declare greva foamei în fața clădirii Guvernului din Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău. În consecință, el a fost abordat de ofițerii de poliție, urcat într-o mașină a poliției și escortat la Comisariatul de poliție, unde i-au fost ridicate lucrurile personale și a fost chestionat aproximativ două ore. Potrivit reclamantului, el a insistat să fie informat cu privire la motivele arestării sale, dar fără niciun rezultat. Reclamantul s-a aflat în detenție timp de patru-

⁵⁸⁷ Cauza *Bogatu v. Republica Moldova*, decizia din 27/04/2010.

⁵⁸⁸ Cauza *Brega v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/04/2010.

zeci și opt de ore. Ulterior, reclamantul a fost escortat la Judecătoria sectorului Buiucani, unde i-a s-a adus la cunoștință acuzația în comiterea contravențiilor de opunere de rezistență în fața reținerii și ultraj împotriva colaboratorilor de poliție. La finele ședinței de judecată, reclamantul a fost eliberat. În cele ce au urmat, reclamantul a depus o plângere la Procuratura Generală, contestând acțiunile ofițerilor de poliție. El a sesizat faptul că ofițerii de poliție au încălcat mai multe prevederi ale Codului penal. Aceștia l-au agresat fizic și l-au insultat, au împiedicat un protest pașnic, care se desfășura în conformitate cu legea, l-au lipsit în mod ilegal de libertate pentru patruzeci și opt de ore și l-au percheziționat, i-au ridicat bunurile sale și i-au șters înregistrările video din memoria camerei sale. Plângerea a fost respinsă. Reclamantul a contestat această măsură. În contestația sa, reclamantul a mai adăugat că a fost ținut în condiții inumane și degradante și nu i s-a acordat o asistență medicală corespunzătoare. Între timp, instanța de judecată a adoptat decizia, achitând reclamantul în privința tuturor acuzațiilor. După examinarea înregistrărilor video ale confruntărilor reclamantului cu polițiști și ale reținerii, precum și după audierea martorilor, instanța a considerat că acuzațiile împotriva reclamantului sunt false și că acesta nu a insultat poliția și nu s-a opus în fața reținerii. Totodată, Procuratura municipiului Chișinău a respins contestația reclamantului, pe motiv că acțiunile ofițerilor de poliție nu au constituit elementele unei infracțiuni. S-a constatat că reclamantul a insultat ofițerii de poliție și că cei doi ofițeri de poliție, care l-au agresat fizic și verbal, fuseseră sancționați deja pentru faptele lor. Reclamantul a contestat această ordonanță. Instanța de judecată a respins contestația reclamantului depusă împotriva ordonanței emise de Procuratura municipiului Chișinău din 15 iunie 2008.

Curtea a considerat că reținerea reclamantului a constituit „o ingerință a unei autorități publice” în dreptul la liberă întrunire, în sensul primului paragraf al articolului 11. Asemenea ingerințe conduc la o încălcare a articolului 11, cu excepția cazului când sunt „prevăzute de lege”, se potrivesc scopurilor enunțate de dispozițiile paragrafului 2 al acestui articol și sunt „necesare într-o societate democratică” pentru atingerea acestor scopuri.

Protestul reclamantului s-a desfășurat în conformitate cu Legea privind întrunirile, a fost unul pașnic și nu a tulburat ordinea publică. Nici în timpul disensiunilor cu colaboratorii de poliție reclamantul nu a procedat contrar legii. Reclamantul a continuat să fie pașnic și politicos, chiar după ce a fost apucat de haine de colaboratori de poliție și nu s-a opus reținerii. În astfel de circumstanțe, ingerința în dreptul său de întrunire nu poate fi considerată una legală în sensul legii naționale. Prin urmare, a avut loc violarea articolului 11 din Convenție.

În cauza *Brega și alții v. Republica Moldova*⁵⁸⁹ reclamantii Ghenadie Brega, Anatolie Hristea-Stan, Gheorghe Lupusoru și Vasile Costiuc, toți sunt membri ai *Hyde Park*, au susținut, în special, existența unor încălcări ale drepturilor lor la libertatea de exprimare și de întrunire și a dreptului lor la libertate în cadrul unor manifestări care au avut loc la Chișinău în perioada martie 2008-februarie 2009. Patru dintre cele cinci întruniri invocate de reclamanti în fața Curții s-au soldat cu reținerea de către colaboratorii de poliție a unui sau mai multor reclamanti, eliberați în scurt timp. De asemenea, în patru din cinci cazuri, reclamantii au formulat plângeri penale împotriva colaboratorilor de poliție care i-au reținut, însă de fiecare dată acestea au fost respinse ca vădit nefondate.

În fața Curții, reclamantii s-au plâns că suprimarea demonstrațiilor și reținerile efectuate de către poliție au încălcat drepturile lor la libertatea de exprimare și la libertatea de întrunire, garantate de articolele 10 și 11 ale Convenției. În privința evenimentelor din 3 februarie 2009, primul reclamant s-a plâns în temeiul articolului 11 din Convenție că statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a-i garanta dreptul la libertatea de întrunire.

Cu referire la pretinsa violare a articolului 11 al Convenției, Curtea a considerat că reținerea reclamantilor a constituit o „ingerință din partea autorității publice” în dreptul lor la libertatea de întrunire, garantat de primul paragraf al articolului 11 din Convenție. În speță, protestele reclamantilor au fost organizate în conformitate cu vechea și noua lege privind întrunirile, au fost pașnice și nu au perturbat în niciun fel ordinea publică. Această concluzie a fost susținută de materialele video prezente la dosar și de concluziile instanțelor naționale, care i-au achitat pe reclamanti. În aceste circumstanțe, ingerința în dreptul la libertatea întrunirilor nu putea fi considerată una legală în baza legislației naționale. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 11 al Convenției.

Rezumând, libertatea de întrunire presupune următoarele garanții în materia sancționării manifestațiilor la întruniri:

- Convenția conține prevederi care apără dreptul la libertatea întrunirilor pașnice;
- libertatea de a participa la o întrunire pașnică nu poate fi restrânsă în niciun fel, atât timp cât persoana în cauză nu comite ea însăși, cu această ocazie, acțiuni condamnabile;
- orice măsuri care acționează împotriva libertății de întrunire și de exprimare, excepție fiind cazurile de incitare la violență sau de respingere a principiilor democratice – oricât de șocante și de inacceptabile ar fi pentru autorități opiniile și ideile – face un deserviciu enorm principiilor democrației și chiar le pune în pericol.

⁵⁸⁹ Cauza *Brega și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/01/2012.

2.2. Refuzul de a autoriza desfășurarea întrunirii

În cauza *GENDERDOC-M v. Republica Moldova*⁵⁹⁰ reclamantul, Genderdoc-M, o organizație non-guvernamentală cu sediul în Republica Moldova, al cărei scop este să asiste comunitatea LGBT, a înaintat un demers (datat cu 7 aprilie 2005) către Consiliul municipal Chișinău pentru autorizarea organizării la 27 mai 2005, a unei întruniri pașnice în fața Parlamentului, în vederea încurajării adoptării legilor cu privire la protecția minorităților sexuale împotriva discriminării. Consiliul municipal Chișinău și Primăria au respins demersul, motivând că întrunirea asociației reclamante era nefondată, deoarece fusese adoptată deja o lege cu privire la protecția minorităților naționale și existau prevederi legale care indicau persoanele cu drept de inițiativă legislativă. Asociația reclamantă a contestat dispoziția Primăriei municipiului Chișinău, susținând că interzicerea desfășurării întrunirii a fost ilegală și discriminatorie. Într-un final, Curtea Supremă de Justiție a menținut decizia Curții de Apel prin care s-a pronunțat împotriva asociației reclamante, constatând că asociația reclamantă a omis să-și asume angajamente cu privire la un număr de obligații prevăzute de lege în privința întrunirilor. Mai mult, instanța de judecată a considerat că exista riscul ca întrunirea să fi condus la încălcarea ordinii publice.

În fața Curții, asociația reclamantă s-a plâns de încălcarea dreptului său la întrunire pașnică. Ea a invocat că restricția impusă asupra desfășurării întrunirii fusese contrară legii, nu avusese un scop legitim și nu era necesară într-o societate democratică.

În observațiile sale, Guvernul a recunoscut că a existat o ingerință în dreptul asociației reclamante la libertatea de întrunire, însă a invocat că această ingerință a fost justificată, deoarece a avut un scop legitim, a fost prevăzută de lege și a urmărit un scop legitim. Guvernul a menționat că 98% din populația Republicii Moldova sunt de confesiune creștin-ortodoxă și nu tolerează relațiile sexuale sau căsătoria între persoanele de același sex. Deoarece Guvernul a recunoscut că a existat o violare a articolului 11 din Convenție, Curtea a menționat că în asemenea circumstanțe nu există motive să constate altfel. Astfel, a existat o violare a acestui articol.

În concluzie, atunci când reclamantii invocă faptul că autoritățile au refuzat să autorizeze desfășurarea întrunirilor potrivit art. 11 din Convenție:

- nu sunt contrare spiritului art. 11 procedurile prealabile acordării autorizației pentru organizarea reuniunii și cele ale reglementării activității asociațiilor;
- dreptul la libertatea întrunirilor pașnice le este asigurat tuturor persoanelor care au intenția de a organiza o demonstrație pașnică. Posibilitatea contra-

⁵⁹⁰ Cauza *GENDERDOC-M v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/06/2012.

demonstrațiilor violente sau posibilitatea extremiștilor cu intenții violente de a participa la demonstrații nu poate să împiedice acest drept;

– sarcina probării intențiilor violente ale organizatorilor unei manifestații le revine autorităților.

2.3. Libertatea de întrunire a partidelor politice

În cauza *Partidul Popular Creștin-Democrat v. Republica Moldova*⁵⁹¹, reclamantul, Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), partid politic parlamentar din Republica Moldova aflat atunci în opoziție, a susținut că dreptul său la libertatea de întrunire a fost încălcat ca urmare a sancțiunilor impuse pentru organizarea adunărilor neautorizate. În speță, partidul reclamant susținuse că în urma manifestațiilor organizate, Ministerul Justiției i-a sistat timp de o lună activitatea. Ulterior, PPCD a contestat decizia Ministerului Justiției. În același timp, Ministerul Justiției a emis o decizie prin care a revocat suspendarea activității PPCD. El a subliniat că PPCD a încălcat toate legile menționate anterior și că suspendarea a fost necesară și justificată. Totuși, datorită solicitării făcute de Secretarul General al Consiliului European, în temeiul articolului 52 al Convenției și având în vedere apropiatele alegeri locale, PPCD a fost autorizat să-și reînceapă activitatea. În cele ce au urmat, Curtea de Apel, iar mai târziu Curtea Supremă de Justiție i-au dat câștig de cauză Ministerului Justiției și au hotărât că decizia sa a fost legală, fiind stabilit că aceasta nu avusese un efect negativ asupra PPCD, deoarece ea nu fusese executată, conturile PPCD nu fuseseră blocate, iar partidul își continuase activitatea în mod nestingherit.

În fața Curții, părțile au fost de acord că suspendarea temporară a activității partidului a constituit o ingerință în drepturile PPCD garantate de articolul 11 al Convenției, viziune împărtășită de Curte.

Printre caracteristicile unei „societăți democratice” se numără pluralismul, toleranța și viziunile largi. Deși uneori interesele individuale trebuie subordonate celor ale unui grup, democrația nu presupune că opiniile majorității trebuie să prevaleze întotdeauna: trebuie asigurat un echilibru, care să ofere un tratament echitabil și adecvat pentru minorități și să evite orice abuz de poziție dominantă. Rezultă că limitele criticii permise sunt mai largi în privința Guvernului decât în privința unui simplu cetățean sau chiar a unui politician. Într-un sistem democratic, acțiunile sau omisiunile Guvernului trebuie să constituie subiectul unui control atent nu numai din partea autorităților legislative și judiciare, dar și din partea presei și a opiniei publice. Mai mult, poziția dominantă pe care o ocupă Guvernul impune acestuia necesitatea de a da dovadă de rețineră la aplicarea de sancțiuni penale, mai ales atunci când

⁵⁹¹ Cauza *Partidul Popular Creștin-Democrat v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/02/2006.

există alte mijloace de răspuns la atacurile și criticile nejustificate din partea adversarilor săi sau a presei.

La momentul evenimentelor, PPCD era un partid parlamentar de opoziție, care deținea aproximativ zece procente din locurile din Parlament, în timp ce partidul majoritar avea aproximativ șaptezeci de procente. Suspendarea activității i-a fost impusă reclamantului ca rezultat al adunărilor pe care le-a organizat pentru a-și exprima dezacordul și pentru a protesta împotriva planurilor Guvernului de a face obligatorie studierea limbii ruse în școli. La acel moment, acest fapt constituia subiectul unor dezbateri aprinse în societatea moldovenească. Ținând cont de interesul public pentru libera exprimare în aceste circumstanțe și de faptul că reclamantul era un partid politic parlamentar de opoziție, marja de apreciere a statului a fost limitată și numai motive foarte convingătoare ar fi putut justifica ingerința în dreptul PPCD la libertatea de exprimare și de întrunire.

Doar încălcările foarte grave, precum cele care pun în pericol pluralismul politic sau principiile democratice fundamentale, ar putea justifica suspendarea activităților unui partid politic. Pentru că adunările PPCD au fost pașnice, nu au existat instigări la răsturnarea violentă a Guvernului sau oricare alte acțiuni care ar submina principiile pluralismului și ale democrației, nu putea fi susținut în mod rezonabil faptul că măsura aplicată a fost proporțională cu scopul urmărit și că a reprezentat „o necesitate socială imperioasă”.

Natura temporară a suspendării nu are o importanță decisivă pentru examinarea proporționalității măsurii, deoarece chiar și o suspendare temporară ar putea avea, în mod rezonabil, un efect de descurajare asupra libertății partidului de a-și exercita libertatea de exprimare și de a-și urmări scopurile politice, mai ales, pentru că ea a fost aplicată în ajunul alegerilor locale.

Astfel, suspendarea temporară a activităților PPCD nu s-a bazat pe motive relevante și suficiente și nu a fost necesară într-o societate democratică. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 11 al Convenției.

În cauza *Roșca, Secăreanu și alții v. Republica Moldova*⁵⁹², reclamantii I. Roșca, Ș. Secăreanu, P. Buburuz, A. Roșcovan, A. Eremia erau membri și/sau simpatizanți ai Partidului Popular Creștin-Democrat (PPCD), un partid politic parlamentar din Republica Moldova care, la momentul evenimentelor, era în opoziție. În fața Curții, reclamantii au susținut, în special, că dreptul lor la libertatea de întrunire a fost încălcat ca rezultat al sancțiunilor care le-au fost aplicate pentru organizarea și/sau participarea la o întrunire neautorizată.

Curtea a decis să se bazeze pe constatările sale din hotărârea *Partidul Popular Creștin-Democrat v. Republica Moldova*. Prin urmare, având în vedere faptul

⁵⁹² Cauza *Roșca, Secăreanu și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/03/2008.

că reclamantii erau membri și/sau susținători ai PPCD care au organizat și/sau au participat la adunările pașnice ale acestuia, s-a ajuns la o concluzie similară celei din *Cauza Partidul Popular Creștin-Democrat v. Republica Moldova*, și anume că ingerința în libertatea de întrunire pașnică nu a fost proporțională cu scopul urmărit și că nu a reprezentat „o necesitate socială imperioasă”. În consecință, Curtea a constatat că a avut loc o violare a articolului 11 din Convenție.

În cauza *Partidul Popular Creștin-Democrat v. Republica Moldova (nr. 2)*⁵⁹³, partidul reclamant, care era reprezentat în Parlament și care se afla în opoziție la momentul evenimentelor, a susținut, în special, că i-a fost încălcat dreptul său la libertatea întrunirilor. În speță, partidul reclamant i-a solicitat Consiliului municipal Chișinău (CMC) o autorizație pentru organizarea unei demonstrații de protest în Piața Marii Adunări Naționale, în fața clădirii Guvernului. Potrivit cererii, organizatorii urmăreau să-și exprime opiniile privind funcționarea instituțiilor democratice în Moldova, respectarea drepturilor omului și conflictul din Transnistria. CMC a respins cererea reclamantului pe motiv că „deținea probe concludente privind faptul că, în timpul întrunirii, vor avea loc îndemnuri la acțiuni agresive, la ură națională și violență publică”. Partidul reclamant a contestat în instanță refuzul și a menționat, *inter alia*, că motivele invocate de CMC erau neîntemeiate, însă toate acțiunile sale au fost respinse, inclusiv de Curtea Supremă de Justiție. În fața Curții, părțile au acceptat și Curtea a fost de acord cu faptul că decizia de a respinge cererea reclamantului de a organiza o demonstrație a constituit o imixtiune din partea autorității publice în dreptul partidului reclamant la libertatea întrunirilor, garantat de primul paragraf al articolului 11 din Convenție.

Având în vedere interesul public pentru libera exprimare privind anumite subiecte și faptul că reclamantul era un partid politic aflat în opoziție în Parlament, ținând cont de faptul că marja de apreciere a statului era limitată în mod corespunzător și că numai motive foarte convingătoare ar fi justificat imixtiunea în dreptul PPCD la libera exprimare și asociere, Curtea a constatat că imixtiunea nu a corespuns unei necesități sociale urgente și nu era necesară într-o societate democratică, fiind încălcat articolul 11 din Convenție, pornind de la următoarele argumente:

– Lozincile PPCD, considerate de autoritățile naționale drept îndemnuri la violență, chiar dacă erau însoțite de arderea drapelurilor și a portretelor liderilor ruși, trebuie înțelese ca o exprimare a nemulțumirii și protestului privind o problemă de interes public major, prezența trupelor ruse pe teritoriul Moldovei. Or, libertatea de expresie nu se referă doar la „informații” sau „idei” care

⁵⁹³ *Cauza Partidul Popular Creștin-Democrat v. Republica Moldova (nr. 2)*, hotărârea din 2/02/2010.

sunt recepționate pozitiv sau considerate ca fiind inofensive ori lovite de indiferență, ci și la acelea care offensează, șochează sau tulbură.

– În deciziile lor, autoritățile naționale s-au bazat și pe riscul apariției conflictelor între demonstranți și susținătorii partidului de guvernământ. Deși teoretic exista riscul apariției acestor conflicte între protestatari și susținătorii Partidului Comunist, sarcina poliției era de a sta între cele două grupuri și de a asigura ordinea publică. Prin urmare, nici acest motiv nu a putut fi considerat pertinent și suficient în sensul articolului 11 din Convenție.

– Deoarece reclamantul desfășurase numeroase demonstrații de protest în anul 2002, care au fost pașnice și în timpul cărora nu au avut loc conflicte violente, Curtea a considerat că în acțiunile partidului reclamant nu exista nimic ce ar fi sugerat intenția de a perturba ordinea publică sau de a provoca o confruntare cu autoritățile sau cu susținătorii partidului de guvernământ.

În materia libertății de întrunire a partidelor politice, pot fi desprinse următoarele concluzii:

– În pofida rolului său autonom și a sferei sale speciale de aplicare, articolul 11 trebuie examinat și în contextul articolului 10. Protecția opiniilor și libertatea de a le exprima este unul din obiectivele libertății de întrunire și de asociere. Acest fapt este valabil cu atât mai mult în privința partidelor politice, având în vedere rolul lor esențial în asigurarea pluralismului și a funcționării corespunzătoare a democrației.

– Un partid politic poate milita pentru schimbări în structurile de drept și constituționale interne ale statului cu respectarea a două condiții esențiale: mijloacele utilizate în vederea atingerii acestui scop trebuie să fie legale și democratice, iar schimbările urmărite să fie compatibile cu principiile fundamentale ale democrației.

– Incompatibilitatea programului unui partid politic cu principiile și structurile existente ale unui stat nu îl face incompatibil cu normele și principiile generale ale democrației. Esența democrației constă în a propune și dezbate diverse programe politice, chiar și pe cele referitoare la organizarea statală, dacă nu afectează fundamentele democrației. Simplul fapt că un partid politic optează pentru autonomia anumitor regiuni sau secesiunea teritoriilor naționale nu este suficient pentru desființarea acestui partid, într-o societate democratică bazată pe preeminența dreptului. Ideile politice, care contestă ordinea existentă fără să prejudicieze principiile democratice a căror realizare are loc prin mijloace pașnice, trebuie să beneficieze de posibilitatea exprimării și participării în cadrul procesului politic

– În stabilirea existenței unei necesități în sensul articolului 11 § 2, statele contractante au doar o marjă de apreciere limitată, însoțită de un control riguros din partea Curții. Doar motive convingătoare și incontestabile pot justifica restricțiile asupra libertății de asociere a unor astfel de partide.

2.4. Omisiunea poliției de a proteja participanții la o întrunire care a condus la violențe

În cauza *Promo Lex și alții v. Republica Moldova*⁵⁹⁴, reclamantii, Promo Lex și CREDO (două organizații non-guvernamentale din Republica Moldova) și un cetățean al Republicii Moldova, dl Igor Grosu, s-au plâns cu privire la încălcarea dreptului lor la libertatea întrunirilor. În speță, ca reacție la faptul că poliția a reținut o persoană care protesta pașnic în fața sediului Procuraturii Generale, organizațiile reclamante au decis să desfășoare o întrunire în fața Procuraturii Generale, urmată de un marș de protest până la sediul Ministerului Afacerilor Interne, și o întrunire în fața sediului acestei instituții. În acest sens, organizațiile reclamante au depus o declarație prealabilă la autoritățile municipale, prin care au notificat că doresc să desfășoare evenimentul în cauză, ca o reacție spontană la evenimentele din sindicate. Ulterior, prima și a doua organizație reclamantă au organizat o întrunire în semn de protest în fața sediului Procuraturii Generale. Printre participanții la protest era și cel de-al treilea reclamant. După câteva minute de la începerea întrunirii, protestatarii au fost atacați. Prin urmare, cel de-al treilea reclamant a suferit numeroase vătămări la cap și picioare și a avut nevoie de îngrijiri medicale. Protestatarii s-au apărat și au reușit să-i alunge pe atacatori. De asemenea, ei au reușit să imobilizeze doi atacatori. Unul dintre atacatori a recunoscut că a fost plătit de către o persoană necunoscută pentru a participa la atac.

Desfășurarea întrunirii a fost supravegheată, chiar de la început, de patru polițiști îmbrăcați în uniforme, care se aflau într-o mașină de patrulare parcată în apropierea locului evenimentului. În timpul încăierării dintre protestatari și atacatori, niciunul dintre aceștia nu a intervenit. Protestatarii au apelat la poliție, solicitând ajutor, dar fără vreun rezultat. O patrulă a poliției a ajuns la locul evenimentului după o oră și jumătate și i-a reținut pe cei doi atacatori imobilizați.

Organizatorii întrunirii au depus o plângere penală către Procuratura Generală, invocând, *inter alia*, omisiunea poliției de a interveni prompt. Urmărirea penală a fost pornită și toți atacatorii au fost identificați. Doar doi dintre ei au fost condamnați la o pedeapsă de patru ani închisoare cu suspendare pentru încălcarea libertății de întrunire și huliganism. În ceea ce privește plângerea reclamantilor referitoare la omisiunea lucrătorilor poliției, nicio acțiune nu a fost întreprinsă.

În fața Curții, Guvernul a explicat reacția lentă a poliției prin faptul că reclamantii au omis să notifice în scris, printr-o declarație prealabilă, autoritățile locale cu cinci zile înainte de data întrunirii, prin urmare aceștia nu au avut posibilitatea de a se pregăti în în acest sens. Potrivit Guvernului, reclamantii au în-

⁵⁹⁴ Cauza *Promo Lex și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/02/2015.

călcat Legea privind întrunirile notificând autoritățile despre întrunire cu doar o zi înainte. Însă, potrivit Legii privind întrunirile, reclamanții nu erau obligați să notifice în scris, printr-o declarație prealabilă, despre întrunire, deoarece la întrunire nu au participat mai mult de cincizeci de persoane (în speță, la întrunire au participat 20 de persoane). În caz contrar, reclamanții ar fi fost trași la răspundere în baza articolului 67 din Codul contravențional.

Curtea a subliniat că a examinat mai multe cauze referitoare la articolul 11, date fiind evenimentele care au avut loc aproximativ în aceeași perioadă (a se vedea grupul de cauze depuse de organizația *Hyde Park* și membrii săi), în care poliția a avut nevoie de foarte puțin timp pentru a sosi la fața locului și de a-i reține pe participanți după începerea desfășurării în mod pașnic a întrunirii, fără să fi fost chemată. Din motive necunoscute, reacția poliției a fost mult mai lentă în prezenta cauză, deși a fost chemată pentru că au existat ciocniri între protestatari și atacatori.

În concluzie, pentru că autoritățile Republicii Moldova au omis să întreprindă măsuri corespunzătoare pentru a proteja reclamanții în fața unui atac violent și pentru a investiga în mod eficient circumstanțele incidentului, Curtea a considerat că statul a omis să-și onoreze obligația pozitivă în temeiul articolului 11 din Convenție și că a avut loc o încălcare a articolului menționat.

În concluzie, obligația autorităților naționale de a proteja participanții unei întruniri care a condus la violențe presupune următoarele garanții:

- persoana fizică nu încetează să beneficieze de dreptul la o întrunire pașnică în cazul în care au loc violențe sporadice sau alte acțiuni ilegale, comise de alte persoane, în timpul întrunirii, dacă aceasta își păstrează bunele intenții și comportamentul civilizată;
- în sensul articolului 11 din Convenție, beneficiază de protecție din partea statului atât manifestanții, cât și contra-manifestanții.

2.5. Maltratarea de către poliție a manifestanților

În cauza *Fusu v. Republica Moldova*⁵⁹⁵, reclamanta, Corina Fusu, organizase, împreună cu o altă persoană, acțiuni de protest în zilele de 28, 29 iulie și 1 august 2004, în Chișinău. În cadrul ultimului eveniment, colaboratorii de poliție au atacat protestatarii cu bastoane de cauciuc. Numeroși protestatari au fost răniți în urma atacului și cinci persoane, inclusiv un ofițer de poliție, au fost internate în spital. Pe plan național, reclamanta nu a obținut repararea drepturilor pretins a fi încălcate. În fața Curții, reclamanta s-a plâns de încălcarea articolului 11 din Convenție. Ulterior, Guvernul a informat Curtea că a întocmit o declarație unilaterală pentru a rezolva problemele invocate în cerere. Guvernul a recunoscut încălcarea articolului 11 din Convenție și s-a obligat să-i achite

⁵⁹⁵ Cauza *Fusu v. Republica Moldova*, decizia din 1/06/2010.

reclamantei suma de 3000 euro. Ținând cont de natura recunoașterii din declarația unilaterală a Guvernului și de cuantumul compensației propuse de Guvern, care fusese în concordanță cu sumele acordate în cauze similare (*Roșca și alții v. Republica Moldova*; *Russu v. Republica Moldova*), Curtea a considerat că nu mai este justificată examinarea cererii și a decis să o radieze de pe rol.

2.6. Autorizarea desfășurării întrunirilor cu modificarea solicitărilor organizatorilor

În cauzele *Asociația Cetățenească Pentru Lichidarea Consecințelor Pactului Molotov-Ribbentrop v. Republica Moldova*⁵⁹⁶ și *Laguta v. Republica Moldova*⁵⁹⁷, reclamantii au solicitat Consiliului municipal Chișinău autorizarea organizării întrunirilor pașnice în piața din centrul municipiului Chișinău [*Asociația Cetățenească Pentru Lichidarea Consecințelor Pactului Molotov-Ribbentrop v. Republica Moldova*] și în fața clădirii Guvernului [*Laguta v. Republica Moldova*]. Consiliul municipal Chișinău a autorizat întrunirile însă, fără a oferi motive, a schimbat locul manifestațiilor și al marșului. Aceste decizii au fost contestate în fața instanțelor de judecată naționale fără a obține câștig de cauză. În fața Curții, reclamantii au susținut existența unei încălcări a drepturilor lor garantate de articolul 11 din Convenție.

Guvernul a constatat încălcarea dreptului reclamantilor garantat de articolul 11 din Convenție și s-a angajat să-i plătească organizației reclamante suma de 3,023 euro [*Asociația Cetățenească Pentru Lichidarea Consecințelor Pactului Molotov-Ribbentrop v. Republica Moldova*] și 3,000 euro [*Laguta v. Republica Moldova*]. Curtea a luat act de conținutul declarațiilor Guvernului reclamat și a decis să radieze cererile de pe rol, în conformitate cu articolul 37§ 1 (c) din Convenție.

3. Libertatea de asociere

Libertatea de asociere presupune posibilitatea neîngrădită a fiecărei persoane de a crea, împreună cu o altă sau mai multe persoane, o asociație care se bucură de capacitate juridică, în vederea realizării unui scop legitim concret într-o perioadă variabilă de timp, precum și de a adera la o asociație deja existentă, fără ca statul sau organele acestuia să-i poată pune obstacole.

Titularii protecției dreptului la asociere sunt diferite categorii particulare, care se bucură de protecția art. 11 § 1, și anume: sindicatele (atât sindicatele din domeniul public, cât și cele din domeniul privat); partidele politice; profesiile liberale.

⁵⁹⁶ Cauza *Asociația Cetățenească pentru Lichidarea Consecințelor Pactului Molotov-Ribbentrop v. Republica Moldova*, decizia din 2/11/2010.

⁵⁹⁷ Cauza *Laguta v. Republica Moldova*, decizia din 22/03/2011.

Articolul 11 § 1 din Convenție cuprinde libertatea de a forma și de a te afilia la o asociație, libertatea sindicală, libertatea de a forma și adera la un partid politic, libertatea de a nu te asocia. Totodată, acest articol nu presupune dreptul deținuților de a se bucura de compania altor deținuți sau de a se asocia în acest sens.⁵⁹⁸ Convenția nu garantează expres dreptul la grevă în baza prevederilor art. 11 § 1, însă în anumite situații, dreptul la grevă poate intra în sfera protecției libertății de asociere. Art. 11 poate fi privit ca salvagardând libertatea organizațiilor sindicale de a proteja interesele profesionale ale membrilor lor, greva reprezentând unul din mijloacele cele mai importante prin care un sindicat poate realiza acest deziderat.

Chiar termenul de asociație are în sistemul Convenției europene un sens autonom, clasificarea asociațiilor în conformitate cu dreptul național având valoare relativă și constituind doar un punct de plecare. Clasificarea de către statele-părți a asociațiilor în: publice sau administrative, în vederea excluderii acestora din domeniul de aplicare al art. 11, ar putea conduce la rezultate incompatibile cu obiectul și scopul Convenției, care constă în protecția unor drepturi practice și efective, nu teoretice și iluzorii.⁵⁹⁹

În speța *Partidul Republican al Rusiei v. Rusia*⁶⁰⁰, Curtea a stabilit o serie de principii esențiale privind libertatea de asociere, și anume:

1. Dreptul de a forma o asociație constituie o parte integrantă a dreptului consacrat de art. 11. Cetățenii pot să constituie persoane juridice pentru a acționa în mod colectiv în sfere de interes reciproc, acesta fiind unul din cele mai importante aspecte ale dreptului la libertatea de asociere.

2. Modul în care este reglementat acest drept în legislația națională și aplicarea lui de către autoritățile publice indică nivelul real al democrației din acel stat.

3. Libertatea de asociere nu este absolută, fiind recunoscut faptul că dacă o asociație pune în pericol instituțiile statale sau drepturile și libertățile altora prin activitățile ori intențiile sale de o manieră expresă sau implicită cuprinse în programul ei de activitate, art. 11 nu împiedică statul să protejeze aceste interese și aceste persoane.

4. În acest sens, autoritățile statale trebuie să fie atente. Derogările de la libertatea de asociere trebuie să fie formulate strict, doar motivele convingătoare și pertinente justificând limitarea acestei libertăți. În stabilirea necesității unei măsuri, statele-părți la Convenție dispun de o marjă de apreciere limitată, însoțită de un control european riguros al legii și actelor de aplicare a ei, inclusiv de un control al hotărârilor pronunțate de tribunalele independente.

⁵⁹⁸ Cauza *McFeely și alții v. Regatul Unit*, decizia din 15/05/1980, § 114.

⁵⁹⁹ Cauza *Chassagnou și alții v. Franța*, hotărârea din 29/04/1999, § 100.

⁶⁰⁰ Cauza *Partidul Republican al Rusiei v. Rusia*, hotărârea din 12/04/2011.

5. Curtea trebuie să determine dacă autoritățile naționale au aplicat standarde conforme cu principiile încorporate în Convenție și dacă și-au fundamentat deciziile pe o evaluare acceptabilă a faptelor relevante.

6. Partidele politice au un rol esențial în cadrul unui regim democratic, beneficiind de drepturile cuprinse în art. 11 din Convenție. Partidele politice constituie o formă de asociere fundamentală pentru funcționarea efectivă a democrației. Măsurile luate împotriva partidelor pot afecta libertatea de asociere și, în consecință, afectează democrația din acel stat.

În contextul dreptului garantat de art. 11, problema dizolvării unui partid politic are o semnificație distinctă într-o societate democratică, necesitatea impunerii sancțiunii de dizolvare a partidului fiind justificată în baza unor motive relevante și pertinente. Într-o speță de referință pentru jurisprudența Curții de la Strasbourg referitoare la art. 11, în care reclamantul fusese un partid politic turc de orientare tradiționalistă, care s-a plâns de încălcarea dreptului garantat de art. 11 § 1 prin impunerea de către autoritățile statale a sancțiunii de dizolvare pentru prejudicierea principiilor seculare de organizare a statului turc, *Refah Partisi (Partidul prosperității) și alții v. Turcia*, Marea Cameră a Curții a definitivat principiile de bază pentru analiza legitimității și a conformității sancțiunii dizolvării unui partid politic cu Convenția:

1. Existența probelor convingătoare potrivit cărora riscul de a prejudicia în mod iminent democrația prin conduita membrilor și a conducerii de vârf a partidului.

2. Imputabilitatea acțiunilor și discursurilor liderilor și ale membrilor partidului *ad integrum*.

3. Incompatibilitatea acțiunilor și discursurilor partidului politic cu conceptul de societate democratică.

Pentru că libertatea de asociere și libertatea de a-și prezenta viziunile politice nu sunt absolute, trebuie acceptat faptul că atunci când o asociație, prin intermediul activităților sale sau prin intențiile pe care le-a declarat expres ori implicit în programul său, pune în pericol instituțiile de stat sau drepturile și libertățile altora, articolul 11 nu împiedică statul să protejeze acele instituții și persoane. În acest context, limitarea libertății de asociere a unui partid politic, mai ales prin dizolvarea acestuia ca rezultat al activității sale, reclamă o justificare serioasă și argumente verosimile, relevante și pertinente.

Nerespectarea dreptului la libertatea de asociere a fost invocată în fața Curții de către resortisanții Republicii Moldova de șase ori. Majoritatea cauzelor au avut drept temei de adresare la Curte refuzul autorităților naționale de a înregistra comunitățile religioase. Din diverse motive, Curtea nu a constatat încălcarea dreptului la libertatea de asociere.

În cauza *Tocono și Profesorii Prometeiști v. Republica Moldova*⁶⁰¹, reclamanții S.R.L. *Tocono* și Fundația *Profesorii Prometeiști*, două persoane juridice din Chișinău, au susținut, *inter alia*, că soluția dată de instanțele naționale i-a obligat să se asocieze cu alți fondatori ai liceului, fapt care, în viziunea lor, era contrar articolul 11 din Convenție. Curtea a notat că decizia irevocabilă a Curții Supreme de Justiție a reprezentat o recunoaștere a statutului celor din urmă de fondatori ai liceului. Nu exista nimic în acea decizie care să indice că reclamanții erau obligați într-un mod sau altul să-și mențină statutul lor de asociați. Prin urmare, această pretenție a fost respinsă ca vădit nefondată.

3.1. Refuzul înregistrării unei comunități religioase

În cauza *Mitropolia Basarabiei și alții v. Republica Moldova*⁶⁰², deși Curtea a hotărât că nu este necesar să se pronunțe cu privire la existența unei violări a articolului 11 din Convenție, ea a reamintit, ca principiu general, următoarele: dat fiind faptul că comunitățile religioase există în mod tradițional sub forma unor structuri organizate, articolul 9 trebuie să fie interpretat în lumina articolului 11 din Convenție, care protejează asocierea de ingerințele nejustificate din partea statului. Din acest punct de vedere, dreptul credincioșilor la libertatea de religie, care include dreptul de a manifesta religia în comun, presupune ca credincioșii să se poată asocia liber, fără intervenția arbitrară a statului. Într-adevăr, existența autonomă a comunităților religioase este indispensabilă pentru pluralism într-o societate democratică și stă chiar în centrul protecției oferite de articolul 9 al Convenției.

În cauza *Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova v. Republica Moldova*⁶⁰³, reclamantul, o organizație confesională musulmană din Republica Moldova, a susținut că refuzul Guvernului de a-i înregistra cultul este contrar articolelor 9, 11 și 13 din Convenție. Aceasta s-a plâns, de asemenea, de violarea articolului 14 combinat cu articolele 9 și 11 din Convenție. Este de menționat faptul că procedurile inițiate de reclamant împotriva Guvernului pe plan național au avut succes din cauza nerespectării de către reclamant a procedurii de înregistrare prevăzute de Legea privind cultele religioase. Instanțele de judecată naționale au constatat faptul că reclamantul nu i-a prezentat Guvernului un document care să conțină principiile fundamentale ale religiei sale. Deoarece nu a fost constatat vreun indiciu că legea în cauză a fost aplicată irațional sau arbitrar în detrimentul reclamantului, cererea a fost declarată inadmisibilă.

⁶⁰¹ Cauza *Tocono și Profesorii Prometeiști v. Republica Moldova*, hotărârea din 26/06/2007.

⁶⁰² Cauza *Mitropolia Basarabiei și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/12/2001.

⁶⁰³ Cauza *Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova v. Republica Moldova*, decizia din 14/06/2005.

În cauza *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova și alții v. Republica Moldova*⁶⁰⁴, reclamantii, un grup de persoane fizice și „Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova”, au susținut că refuzul autorităților de a înregistra Biserica le-a afectat dreptul la libertatea de religie și de asociere și că, în urma neexecutării prelungite a hotărârii judecătorești definitive în favoarea lor, le-a fost încălcat, *inter alia*, dreptul garantat de articolul 11, dat fiind faptul că nu și-au putut organiza juridic comunitatea religioasă. Ținând cont de constatarea existenței unei încălcări a articolului 9, Curtea nu a considerat necesar să examineze în mod separat această pretenție.

În cauza *Eparhia Moldovei de Est a Bisericii Ortodoxe din Ucraina și alții v. Republica Moldova*⁶⁰⁵, reclamantii, Eparhia Moldovei de Est a Bisericii Ortodoxe din Ucraina, o biserică ortodoxă autonomă care are jurisdicție canonică pe teritoriul Republicii Moldova și alți reclamanti, membri și clerici ai primului reclamant, s-au plâns în fața Curții, în baza articolului 11 din Convenție, că autoritățile au omis să se conformeze într-un termen rezonabil hotărârii definitive a Curții Supreme de Justiție, prin care Guvernul a fost obligat să înregistreze biserica reclamantă. Curtea a recepționat declarația prin care Guvernul a admis existența unei încălcări a articolelor 6, 9, 11 și 13 din Convenție și a declarat că se oferă să achite suma de 6000 euro în beneficiul Eparhiei Moldovei de Est a Bisericii Ortodoxe din Ucraina, în vederea asigurării unei reglementări amiabile a cauzei. Curtea a luat act de reglementarea amiabilă la care au ajuns părțile și a decis să radieze cauza de pe rol.

În cauza *Fusu Arcadie și alții v. Republica Moldova*⁶⁰⁶, reclamantii, opt cetățeni ai Republicii Moldova, A. Fusu, P. Botezat, T. Rusu, S. Covalciuc, G. Bujor, V. Boțoc, V. Țurcanu și I. Ciobanu, au susținut că neeliberarea documentului necesar pentru înregistrarea comunității lor religioase a condus la încălcarea drepturilor lor garantate de articolele 6 § 1, 9 și 11 ale Convenției. În speță, în anul 2004, reclamantii i-au solicitat Consiliului raional Florești (Consiliul raional) eliberarea unei adeverințe privind existența în Florești a comunității religioase care face parte din Biserica Creștină Ortodoxă (Biserica) subordonată Mitropoliei Basarabiei. La o dată necunoscută, Consiliul raional a respins solicitarea și a constatat că, din anul 1999, în Florești era înregistrată o altă comunitate religioasă care făcea parte din Biserica subordonată Mitropoliei Moldovei. Mai mult, între cele două entități exista un conflict și au fost inițiate proceduri

⁶⁰⁴ Cauza *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/02/2007.

⁶⁰⁵ Cauza *Eparhia Moldovei de Est a Bisericii Ortodoxe din Ucraina și alții v. Republica Moldova*, decizia din 7/12/2010.

⁶⁰⁶ Cauza *Fusu Arcadie și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/07/2012.

civile pentru a determina care dintre ele avea dreptul să dețină proprietatea Bisericii. Ulterior, reclamanții au înaintat o acțiune în instanța de judecată solicitând obligarea Consiliului raional să le elibereze actul relevant, necesar pentru înregistrarea oficială a comunității religioase a reclamanților ca persoană juridică. Judecătoria Bălți a respins cererea reclamanților ca neîntemeiată, iar Curtea Supremă de Justiție a casat această hotărâre și a pronunțat o nouă decizie în favoarea reclamanților. Instanța a obligat Consiliul raional să elibereze reclamanților confirmarea respectivă. În motivarea deciziei sale, instanța s-a bazat expres pe articolele 9 și 11 ale Convenției. Din varii motive, executarea hotărârii judecătorești a fost tergiversată.

Constatând în unanimitate violarea articolului 9 din Convenție, Curtea a considerat că nu este necesar să examineze pretențiile privind violarea prevederilor art. 11 din Convenție în mod separat.

4. Recomandări

1. Autoritățile statului trebuie să protejeze toate categoriile de întruniri, inclusiv cele care șochează și deranjează opinia publică.

2. În cazul în care persoanele fizice acționează de o manieră care subminează drepturile altora prevăzute de articolul 11, autorităților naționale le revine obligația de a interveni în relațiile dintre aceste persoane private pentru a asigura protecția lor. Acest fapt poate include necesitatea luării unor măsuri prealabile din partea poliției, pentru a asigura astfel drepturile prevăzute de articolul 11 și, în plus, implică obligația de a investiga incidentele violente care afectează exercitarea acestor drepturi.

3. Atunci când se îngrădește dreptul la libertatea de întrunire și de asociere, autoritățile naționale trebuie să prezinte motive clare, convingătoare și concludente în acest sens.

4. Atunci când autoritățile naționale invocă participarea persoanelor la întruniri violente este imperios ca decizia instanțelor judecătorești de sancționare a participanților să fie bazată pe dovezi pertinente (de exemplu raportul întocmit de colaboratorul de poliție, în cauza *Ziliberg v. Republica Moldova*).

5. Reclamantul care susține că i-a fost încălcat dreptul la libertatea de întrunire trebuie să beneficieze de căi de atac efective în ordinea juridică națională pentru a se plânge de omisiunea autorităților de a-i proteja dreptul pretins a fi încălcat.

Articolul 12

DREPTUL LA CĂSĂTORIE

Art. 12 din Convenție prevede următoarele:

Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept.

1. Considerații generale

Dreptul prevăzut la art. 12 este strâns legat de art. 8 din Convenție, care asigură dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței. Art. 12 nu a fost utilizat pe scară largă în cauze privind drepturi cu privire la familie și relațiile familiale cum s-a întâmplat cu art. 8, dar a jucat un anumit rol în cazurile privind căsătoriile fictive și joacă un rol tot mai mare în contestațiile referitoare la amendamentele legale care consacră căsătoriile persoanelor de același sex. Deoarece art. 8 constituie o bază pentru cererile referitoare la familie, relațiile de familie și domiciliu, jurisprudența Curții pe terenul art. 12 este limitată. Remarcăm faptul că nu au fost formulate cereri împotriva Republicii Moldova în baza articolului 12.

Din textul articolului reiese că căsătoria poate fi încheiată doar între persoane de sex opus. În cauza *Christine Goodwin v. Regatul Unit*⁶⁰⁷, în lumina circumstanțelor prezentului articol, Curtea nu s-a declarat convinsă că se mai poate admite interpretarea acestor termeni în sensul stabilirii sexului unei persoane numai după criteriile biologice. Curtea nu a fost convinsă că, la data pronunțării hotărârii, trebuie să se presupună că acești termeni se referă la stabilirea sexului, în baza unor criterii pur biologice. Au existat schimbări sociale majore în instituția căsătoriei de la adoptarea Convenției, dar și schimbări radicale provocate de progresele din medicină și știință în cazul transsexualilor. Curtea a constatat, în baza art. 8 din Convenție, că un test corespondent factorilor biologici nu mai poate fi decisiv în refuzarea recunoașterii legale a schimbării de sex a unui transsexual, după o operație chirurgicală. Există și alți factori importanți – acceptarea condiției de tulburare a identității sexuale de către forul medical și instituțiile medicale din cadrul statelor contractante, furnizarea unui tratament ce include o intervenție chirurgicală pentru a-i permite unui transsexual să aibă, în măsura posibilului, sexul pe care îl dorește și să-și asume rolul social respectiv.

⁶⁰⁷ Cauza *Christine Goodwin v. Regatul Unit*, hotărârea din 11/07/2002.

În această speță, Curtea a constatat că numărul de țări care autorizează căsătoria transsexualilor sub noua lor identitate sexuală este mai mic decât al celor care recunosc schimbarea de sex. Ea nu a considerat însă că acest argument ar putea fi utilizat în sprijinul tezei potrivit căreia statele contractante au posibilitatea de a soluționa problema în cadrul marjei de apreciere de care dispun, pentru că acest fapt ar echivala cu admiterea faptului că gama lor de opțiuni ar putea cuprinde și interdicția dreptului la căsătorie. Dacă statele contractante pot să determine, în special, condițiile în care un transsexual care solicită recunoașterea juridică a noii sale identități sexuale și condițiile în care încetează căsătoria sa anterioară sau formalitățile pe care trebuie să le îndeplinească pentru încheierea unei căsătorii, Curtea nu găsește nicio justificare pentru a priva o asemenea persoană de exercitarea dreptului la căsătorie.

În speța *Johnston și alții v. Irlanda*⁶⁰⁸ a fost pusă problema divorțului, reclamanții invocând că imposibilitatea de a divorța din cauza interdicției de a divorța prevăzută de legea națională și, în consecință, imposibilitatea de a se căsători reprezintă o încălcare a dispozițiilor art. 12. Curtea a conchis că sensul obișnuit al termenilor „dreptul de a se căsători” folosit de text are în vedere numai încheierea căsătoriei, nu și desfacerea ei. Chiar dacă, așa după cum susțin reclamanții, interdicția divorțului ar putea fi analizată ca „o limitare a capacității de a se căsători”, o asemenea limitare, într-o societate ce a aderat la principiul monogamiei, nu ar constitui o atingere a însăși substanței dreptului la căsătorie, garantat de art. 12.

În schimb, în cauza *F. v. Elveția*⁶⁰⁹, Curtea a decis că persoana divorțată are dreptul de a se recăsători, fără a fi necesară trecerea unei perioade de timp de la rămânerea definitivă a hotărârii de divorț, pentru că, dacă legislația națională permite divorțul – ceea ce Convenția nu impune – art. 12 îi garantează persoanei divorțate dreptul de a se recăsători, fără a fi obligat să sufere restricții nerezonabile.

În privința refuzului autorităților penitenciarelor de a-i permite reclamantului-deținut să părăsească pentru un scurt timp închisoarea spre a se căsători, s-a constatat că dacă un deținut întrunește condițiile prevăzute de normele de drept civil, el are dreptul să se căsătorească la fel ca orice altă persoană, deoarece esența acestui drept „este formarea unei comuniuni generatoare de solidaritate juridică între un bărbat și o femeie”. Aceștia pot decide să creeze o asemenea comuniune, chiar dacă sunt împiedicați să coabiteze, iar „libertatea persoanei nu reprezintă o condiție prealabilă necesară exercitării dreptului de a se căsători”. Din acest motiv, impunerea unui termen de doi ani de așteptare unei persoane deținute care dorește să se căsătorească

⁶⁰⁸ Cauza *Johnston și alții v. Irlanda*, hotărârea din 18/12/1986.

⁶⁰⁹ Cauza *F. v. Elveția*, hotărârea din 18/12/1987.

„constituie și o atingere substanțială a dreptului la căsătorie”, iar o astfel de atingere este dată și de obligația impusă unui condamnat pe viață de a aștepta o eventuală eliberare condiționată care, în speță, pare a echivala cu o speranță la căsătorie⁶¹⁰.

2. Limitările dreptului la căsătorie

2.1. Vârsta minimă pentru căsătorie

În speța *Khan v. Regatul Unit*⁶¹¹, reclamantul s-a căsătorit conform legilor musulmane cu o fată de 14 ani, fără acordul tatălui acesteia, fiind condamnat pentru răpire și întreținerea de relații sexuale cu o persoană cu vârsta sub 16 ani. Reclamantul a pretins că arestarea și condamnarea sa l-au împiedicat să se bucure de căsătorie și să-și întemeieze o familie. S-a stabilit că obligația de a respecta vârsta prevăzută în legislația națională la încheierea unei căsătorii, chiar dacă religia părților interesate autorizează căsătoria la o vârstă mai mică, este conformă cu art. 12.

2.2. Obligația oficializării căsătoriei în conformitate cu legislația statului

În cauza *X. v. Republica Federală Germană*⁶¹², reclamantul s-a plâns de încălcarea art. 12, deoarece autoritățile naționale au refuzat să-i înregistreze căsătoria care nu a fost încheiată în conformitate cu legislația națională. Comisia a subliniat că reclamantului nu i-a fost negat dreptul de a se căsători, ci i-a fost cerut să o facă cu respectarea legilor naționale, neexistând sub acest aspect o încălcare a Convenției europene.

2.3. Căsătoria fictivă

Mai mult, în speța *Klip și Kruger v. Olanda*⁶¹³, reclamantii, printre care un cetățean olandez și o resortisantă străină, s-au plâns de faptul că exercitarea dreptului lor la căsătorie a fost amânată de către autorități din motive discriminatorii și umilitoare, investigarea motivelor căsătoriei lor fiind contrară art. 12. Fosta Comisie a constatat că în speță problema se referea la normele de fond, al căror scop fusese împiedicarea căsătoriilor de conveniență (fictive) între resortisanții olandezi și străini, în scopul imigrării. Astfel, obligația impusă de dreptul olandez de a prezenta o declarație cu privire la condițiile de ședere ale unei străine care dorește să încheie o căsătorie cu un cetățean olandez nu contravenea art. 12.

⁶¹⁰ Cauza *Hamer v. Regatul Unit*, decizia cu privire la admisibilitate din 13/10/1977.

⁶¹¹ Cauza *Khan v. Regatul Unit*, decizia cu privire la admisibilitate din 7/07/1986.

⁶¹² Cauza *X. v. Republica Federală Germană*, decizia cu privire la admisibilitate din 18/12/1974.

⁶¹³ Cauza *Klip și Kruger v. Olanda*, decizia cu privire la admisibilitate din 3/12/1997.

2.4. Căsătoria între persoanele de același sex

Problema căsătoriilor dintre persoanele de același sex a fost abordată de către Curte în *Schalk și Kopf v. Austria*⁶¹⁴, caz în care reclamantii au susținut existența unei încălcări a art.12, pe motiv că, fiind un cuplu de același sex, li s-a refuzat posibilitatea de a se căsători sau de a li se recunoaște relația prin lege, în baza dreptului intern austriac. Ei au considerat că referirea la legislația națională din art. 12 din Convenție nu presupune faptul că statele au puteri nelimitate de apreciere în reglementarea acestui drept. Guvernul austriac a recunoscut că au existat schimbări sociale semnificative în instituția căsătoriei de la adoptarea Convenției și că nu există încă niciun consens european în privința acordării dreptului de a se căsători cuplurilor de același sex. Având în vedere art. 9 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Curtea a specificat că nu mai consideră că dreptul la căsătorie este limitat la reuniunea dintre două persoane de sex opus. Totuși Curtea a constatat că problema recunoașterii căsătoriei dintre persoanele de același sex trebuie lăsată spre a fi reglementată de statut contractant. În acest caz, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 12, stabilind că părțile contractante se bucură în acest caz de o marjă largă de apreciere.

3. Recomandări

1. Trebuie să se aibă în vedere faptul că dreptul la căsătorie prevăzut la art. 12 este strâns legat de art. 8, care asigură dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței. Art. 12 nu este utilizat pe scară largă în cauze privind drepturile cu privire la familia și relațiile familiale, comparativ cu art. 8, însă a jucat un anumit rol în cazurile privind căsătoriile fictive și joacă un rol tot mai mare în provocările referitoare la amendamentele legale, care consacră căsătoriile persoanelor de același sex.

2. Trebuie să se țină cont de marja de apreciere recunoscută statului în materia reglementării căsătoriei între persoane de același sex și de lipsa unui consens european în această materie.

3. Instanțele trebuie să se familiarizeze cu faptul că dreptul la căsătorie este susceptibil de limitări, iar instituirea unei vârste minime pentru căsătorie, oficializarea procedurii căsătoriei, nulitatea căsătoriei fictive, precum și nereglementarea la nivel național a căsătoriei pentru persoanele de același sex nu constituie o încălcare a art. 12 din Convenție.

⁶¹⁴ Cauza *Schalk și Kopf v. Austria*, hotărârea din 24/06/2010, definitivă din 22/11/2010.

Articolul 13

DREPTUL LA UN REMEDIU EFECTIV

Art. 13 din Convenție consfințește dreptul la un remediu efectiv și are următorul conținut:

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate, are dreptul de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

1. Considerații generale

Scopul principal al art. 13 din Convenție este de a crește nivelul de protecție jurisdicțională oferit persoanelor care pretind existența unei presupuse încălcări a drepturilor omului. În acest sens, dreptul la un remediu efectiv este o condiție prealabilă esențială pentru o politică eficientă a drepturilor omului. În același timp, această dispoziție face trimitere la principiul subsidiarității, fiind unul dintre fundamentele de bază ale mecanismului Convenției europene. Autoritățile naționale ale statelor-părți au sarcina de bază de a garanta drepturile și libertățile consacrate de Convenție, în timp ce Curtea servește drept plasă de siguranță.

Statul pârât trebuie să aibă posibilitatea de a redresa situația contestată prin mijloace proprii și în cadrul propriului său sistem juridic intern. Curtea poate examina această problemă după ce au fost epuizate toate căile de atac interne. Existența unor astfel de căi de atac trebuie să fie una sigură, nu numai în teorie, dar și în practică.

Dacă analizăm jurisprudența Curții în privința Republicii Moldova de până la 1.01.2016, remarcăm existența a 46 de hotărâri de condamnare sub acest aspect.

Existența remediilor efective poate conduce la reducerea volumului de muncă al Curții. Cazurile repetitive relevă, în general, eșecul de a implementa remedii efective în cazul în care în hotărârile pronunțate de Curte (în special hotărârile-pilot sau hotărârile de principiu) s-au dat indicații cu privire la măsurile generale necesare pentru evitarea încălcărilor viitoare. În repetate rânduri a fost subliniat faptul că în cazul în care statele nu reușesc să ofere remedii efective, persoanele vor adresa cereri pe adresa Curții, cereri care ar trebui să fie soluționate în primul rând în cadrul sistemului juridic național.

În jurisprudența mai veche a organismelor Convenției, art. 13 nu i s-a acordat o atenție deosebită. Curtea constata existența unei încălcări a unei dispoziții separate din Convenție (de exemplu, art. 6), menționând apoi că nu era necesar să se examineze plângerea și în temeiul art. 13. Organele Convenției au ajuns la concluzia că art. 13 nu se poate aplica decât atunci când s-a produs o încălcare a unuia dintre drepturile și libertățile recunoscute. El nu poate fi invocat de sine stătător, ci în raport cu un alt drept (substanțial), de a cărui nerespectare nu s-a putut plânge justițiabilul în fața instanțelor naționale, din cauza lipsei/ineficienței remediilor.

Rolul autonom al art. 13 a fost evidențiat de Marea Cameră în hotărârea *Kudla v. Polonia*⁶¹⁵. Ea și-a revizuit jurisprudența în lumina acumulării continue a cererilor în care principalul capăt de cerere se referea la eșecul examinării unei cauzei într-un termen rezonabil, prin încălcarea art. 6 § 1.

Dacă analizăm conceptul de *instanță națională* în sensul art. 13, nu este absolut necesar ca aceasta să fie o instanță judecătorească, însă puterile de care dispune și garanțiile pe care le prezintă trebuie avute în vedere spre a se aprecia efectivitatea remediei cerut în fața ei. În speța de referință *Leander v. Suedia*⁶¹⁶, Curtea a notat că ambele autorități extrajudiciare indicate de guvern – Cancelarul Justiției și mediatorul parlamentar – fuseseră competente să examineze plângerile individuale ce le-au fost adresate, pentru a se asigura că organele statului aplică în mod corespunzător normele în vigoare. Astfel, în exercițiul funcțiilor lor, autoritățile respective aveau acces la informațiile cu caracter special și erau independente față de guvern, ceea ce înseamnă că, deși erau autorități extrajudiciare, aveau calitatea de „instanță națională” în fața căreia se poate exercita recursul prevăzut de art. 13. În cauza *Boyle și Rice v. Regatul Unit*⁶¹⁷, s-a considerat că o cerere care putea fi adresată ministrului de Interne cu privire la modul în care aplica directorul unui penitenciar instrucțiunile privitoare la controlul corespondenței deținuților reprezenta un remediu efectiv în sensul art. 13, deoarece obiectul cererii se referea la aplicarea unor norme cu caracter general privind exercitarea unui drept apărut de Convenție – dreptul la corespondență. Având în vedere competențele menționate, ministrul reprezentase o instanță națională, în sensul art. 13.

Jurisprudența Curții nu consideră întotdeauna că instanța prevăzută de legislația națională poate oferi un remediu efectiv. Curtea a constatat că instanța națională competentă să examineze remediuul instituit prin art. 13 trebuie să aibă competența de a emite o hotărâre obligatorie cu privire la încălcarea

⁶¹⁵ Cauza *Kudla v. Polonia*, hotărârea din 28/10/2000.

⁶¹⁶ Cauza *Leander v. Suedia*, hotărârea din 26/03/1987.

⁶¹⁷ Cauza *Boyle și Rice v. Regatul Unit*, hotărârea din 27/04/1988.

unei dispoziții a Convenției invocate de reclamant. În speța *Chahal v. Regatul Unit*⁶¹⁸, s-a decis că examinarea unei plângeri împotriva deciziei de expulzare a unui străin de către un „comitet consultativ” instituit de legislația națională în materie nu întrunea condițiile necesare art. 13. Or, în pofida faptului că acesta era prezidat de un judecător al Curții de apel, ultimul nu era competent să emită decizii obligatorii.

De asemenea, caracterul obligatoriu al deciziei adoptate în soluționarea recursului cu care a fost investită instanța națională competentă implică o altă consecință, și anume aceea că, în ipoteza în care recursul se va dovedi justificat, instanța națională trebuie să poată dispune și luarea unor măsuri adecvate de acordare a unei compensații corespunzătoare⁶¹⁹.

Din jurisprudența Curții rezultă că remediu pus la dispoziția reclamantului trebuie să fie un *remediu efectiv*. În speța *Aydin v. Turcia*⁶²⁰, Curtea a decis că efectul esențial al dispoziției cuprinse în art. 13 constă în a impune existența unui remediu intern care abilitază instanța națională competentă să examineze conținutul plângerii întemeiate pe o dispoziție a Convenției și să ofere reparația adecvată. Statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere în privința modului în care se vor conforma obligațiilor ce le revin din acest articol. Întinderea obligației impuse de art. 13 diferă în funcție de natura pretenției pe care reclamantul și-o întemeiază pe dispozițiile Convenției. Totuși remediu prevăzut de art. 13 trebuie să fie unul „efectiv” atât în cadrul reglementărilor legale, cât și în practica de aplicare a acestora, în sensul că exercitarea nu trebuie să fie obstrucționată de acte sau de omisiuni ale autorităților statale.

În speța *Valsamis v. Grecia*⁶²¹, reclamantii au pretins că au fost lipsiți de un remediu efectiv în privința suspendării frecventării școlii. Curtea a decis că inexistența unui remediu împotriva unei măsuri disciplinare pronunțate împotriva unui elev, prevăzută în regulamentul interior al unei școli, constituie o nerespectare a acelorași dispoziții. Însă efectivitatea remediei nu depinde de certitudinea unei soluții favorabile pentru reclamant. Importantă pentru art. 13 este însăși existența acestui recurs.

Tot cu privire la caracterul efectiv al remediei, Curtea a considerat că acesta trebuie să poată împiedica executarea unor măsuri contrare dispozițiilor Convenției și ale căror consecințe par ireversibile. În consecință, este

⁶¹⁸ Cauza *Chahal v. Regatul Unit*, hotărârea din 15/11/1996.

⁶¹⁹ Cauza *Rotaru v. România*, hotărârea din 4/05/2000.

⁶²⁰ Cauza *Aydin v. Turcia*, hotărârea din 25/09/1997.

⁶²¹ Cauza *Valsamis v. Grecia*, hotărârea din 18/12/1996.

contrar art. 13 când astfel de măsuri sunt executate înainte ca autoritățile naționale să examineze dacă ele sunt compatibile cu Convenția, chiar dacă statele contractante se bucură de o marjă de apreciere în privința conformității lor cu obligațiile ce le revin în temeiul acestei dispoziții. Astfel, în speța *Conka v. Belgia*⁶²², reclamantii au susținut inexistența dreptului la un remediu efectiv împotriva încălcării dispozițiilor art. 4 din Protocolul nr. 4 la Convenție, care interzice expulzările colective de străini, deoarece nu au dispus de un remediu împotriva măsurii de expulzare a întregii lor familii, ordonată de autoritățile belgiene. Curtea a constatat existența unei încălcări a art. 13 coroborat cu art. 4 al Protocolului nr. 4.

Mai mult, în concepția Curții, caracterul efectiv al recursului privește nu numai posibilitatea constatării unei încălcări a unui drept prevăzut de Convenție sau de protocoalele sale adiționale, dar și asigurarea executării hotărârii instanței naționale care a constatat o asemenea încălcare. În cauza *Iatridis v. Grecia*⁶²³, reclamantul a susținut că singurul remediu oferit de dreptul elen pentru contestarea unui ordin de evacuare, și anume o cerere către instanțele civile ca acesta să fie anulat, nu a putut fi efectiv în sensul art. 13, deoarece chiar și în cazul în care o astfel de cerere a avut succes, returnarea bunului în cauză a fost lăsată la aprecierea autorităților statale și a depins de bunăvoința lor. Curtea a reamintit că remediuul impus de art. 13 trebuie să fie efectiv atât în teorie, cât și în practică, în special în sensul că exercițiul său nu trebuie să fie obstrucționat în mod nejustificat prin acte sau omisiuni ale autorităților statului. Din acest motiv, refuzul organelor statului de a se conforma hotărârii unei instanțe de judecată este de natură să lipsească de efectivitate recursul exercitat de reclamant.

Curtea de la Strasbourg impune o condiție specifică cu privire la natura încălcării invocate în cadrul unui recurs, și anume că aceasta trebuie să fie o *încălcare ce urmează a fi susținută în mod serios și legitim* în baza Convenției. Art. 13 nu ar putea fi interpretat ca impunând un remediu intern pentru orice doleanță, oricât de justificată ar fi aceasta, pe care un individ poate să o prezinte în baza Convenției.

Necesitatea remediuului prevăzut de art. 13 și regula epuizării căilor interne de atac prevăzută de art. 35 privesc existența, în sistemele naționale de drept ale statelor contractante, a unor căi de atac destinate să garanteze drepturile și obligațiile prevăzute de Convenție. În speța *Powell și Rayner v. Regatul Unit*⁶²⁴, Curtea a specificat că coerența acestui dublu sistem de pro-

⁶²² Cauza *Conka v. Belgia*, hotărârea din 5/02/2002, definitivă din 5/05/2002

⁶²³ Cauza *Iatridis v. Grecia*, hotărârea din 25/03/1999.

⁶²⁴ Cauza *Powell și Rayner v. Regatul Unit*, hotărârea din 21/02/1990.

tecție ar risca să sufere dacă art. 13 ar fi interpretat în sensul în care ar obliga legislatorul național să prevadă un remediu efectiv chiar și pentru o încălcare ce ar părea în baza art. 35 § 1 ca fiind atât de neînsemnată, încât nu s-ar impune examinarea ei de fond.

2. Obligația pozitivă impusă statului de asigurare a remediilor interne efective pentru redresarea încălcării drepturilor și libertăților garantate de Convenție

2.1. Lipsa unui remediu efectiv în vederea revendicării compensațiilor pentru deces

În cauza *Timuș și Țaruș v. Republica Moldova*, reclamantii au declarat că nu au beneficiat de un remediu efectiv în privința încălcării drepturilor garantate de art. 2 din Convenție în vederea revendicării compensațiilor pentru moartea fratelui lor pe cale civilă. S-a stabilit că, dat fiind caracterul inadecvat al urmăririi penale efectuate în privința circumstanțelor morții victimei, o acțiune civilă care s-ar baza pe aceleași fapte și pretenții nu ar fi avut sorti de izbândă. Prin urmare, nu s-a demonstrat faptul că a existat un remediu efectiv care le-ar fi permis reclamantilor să ceară compensații pentru uciderea fratelui lor de către poliție. Având în vedere considerentele respective și reiterând constatarea încălcării art. 2 din Convenție sub aspectul său substanțial, s-a conchis existența încălcării art. 13 combinat cu art. 2 din Convenție.

2.2. Lipsa unui remediu efectiv împotriva condițiilor de detenție inumane și degradante

Spre regret, pentru statul nostru condițiile de detenție care nu satisfac standardele europene rămân a fi în continuare o problemă stringentă, iar remediile naționale adecvate care ar exclude definitiv problema în cauză lipsesc, deținuților rămânându-le opțiunea să solicite în fața instanțelor judecătorești despăgubiri pentru aflarea în condiții improprii.

De fapt, practica Curții referitoare la Republica Moldova în privința lipsei unui remediu efectiv împotriva condițiilor de detenție inumane și degradante a făcut obiectul unei evoluții, de la constatarea absenței totale a remediuului până la stabilirea insuficienței sumelor alocate cu titlu de despăgubire și, mai recent, spre constatarea unei deficiențe de sistem în această privință.

Prima cauză în care forul european a analizat lipsa unui remediu efectiv împotriva condițiilor de detenție este *Ostrovar v. Republica Moldova*⁶²⁵, în care

⁶²⁵ Cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/09/2005, definitivă din 15/02/2006, § 112

reclamantul s-a plâns în baza art. 3 privind condițiile de detenție inumane și degradante din Izolatorul Anchetei Preliminare nr. 3 al Ministerului Justiției, unde era deținut. Curtea a constatat existența unei încălcări a acestui articol sub aspect substanțial. De asemenea, reclamantul a declarat că nu s-a bucurat de un remediu efectiv în fața autorităților naționale în privința încălcării art. 3. Curtea a examinat pretenția pe terenul art. 13 combinat cu art. 3 și a notat că „Guvernul reclamat nu a prezentat probe cu privire la existența unui remediu intern efectiv”. Astfel, s-a considerat că „nu a fost dovedit faptul că au existat remedii efective cu privire la pretențiile reclamantului” și s-a decis asupra încălcării art. 13 din Convenție în privința plângerii acestuia împotriva condițiilor de detenție inumane și degradante.

În speța ulterioară, *Popovici v. Republica Moldova*⁶²⁶, reclamantul a susținut că în legislația națională nu exista un remediu prin care să fie cerută încetarea imediată a unei încălcări a art. 3 sub aspectul condițiilor proaste ale detenției. El a declarat că condițiile degradante în care a fost deținut se datorau finanțării insuficiente a sistemului penitenciar de către stat și că nicio instanță de judecată sau niciun procuror nu putea să-i ceară Parlamentului să majoreze bugetul pentru a soluționa această problemă. În stabilirea soluției, s-a reiterat că în hotărârea pronunțată în cauza *Ostrovar* a fost constatată o încălcare a art. 13 pe motiv că nu existau recursuri efective împotriva condițiilor inumane și degradante de detenție din Republica Moldova. În situația în care perioada detenției lui *Ostrovar* a coincis parțial cu cea a reclamantului *Popovici*, iar Guvernul s-a bazat pe aceleași argumente ca și în cauza anterioară, Curtea nu a considerat posibil să se abată de la constatările sale date în hotărârea *Ostrovar* și a constatat încălcarea art. 13 combinat cu art. 3 din Convenție.

În cauza *Malai v. Republica Moldova*⁶²⁷, reclamantul a susținut lipsa unui recurs efectiv împotriva condițiilor de detenție inumane și degradante. Potrivit acestuia, condițiile inumane de detenție constituiau o practică curentă în Republica Moldova, pentru că toate penitenciarele erau în aceeași situație precum cel în care era deținut (izolatorul de detenție provizorie din Orhei). Guvernul a afirmat că reclamantul putea să se plângă de acțiunile ilegale ale ofițerului de urmărire penală conform art. 313 din Codul de procedură penală. În raționamentul ei, Curtea a reamintit cu titlu de principiu general că art. 13 din Convenție garantează existența unui remediu la nivel național pentru a asigura drepturile și libertățile garantate de Convenție, indiferent de forma pe care acesta ar putea s-o aibă în sistemul de drept național. Prin urmare, efectul art. 13 este de a impune existența unui recurs național care să

⁶²⁶ Cauza *Popovici v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007, definitivă din 2/06/2008.

⁶²⁷ Cauza *Malai v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2008, definitivă din 13/02/2009, § 44.

permite examinarea unei pretenții considerate „serioasă și legitimă” conform Convenției și care să ofere redresarea corespunzătoare. Revenind la cazul din speță, Curtea a subliniat că a examinat mai multe cauze prin care se deplâng condițiile rele de detenție din Republica Moldova și a conchis de fiecare dată că remediile la care făcea trimitere Guvernul nu erau efective. Prezenta cauză nu a constituit o excepție, deoarece art. 313 din Codul de procedură penală nu a avut nimic în comun cu condițiile de detenție, ci le-a oferit doar posibilitatea de a contesta acțiunile sau inacțiunile ofițerilor de urmărire penală. În astfel de circumstanțe, nu s-a dovedit faptul că au existat remedii efective în privința pretenției reclamantului formulate în baza art. 3 din Convenție și, prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 13 din Convenție combinat cu art. 3.

Curtea a adoptat soluții similare în spețele *I.D.*⁶²⁸, *Străisteanu și alții*⁶²⁹, *Rotaru*⁶³⁰, *Mitrofan*⁶³¹ și *Segheti*⁶³², stabilind că în Republica Moldova nu existaseră remedii efective la momentul examinării cererilor reclamantilor în privința plângerilor referitoare la condițiile de detenție, contrar art. 13 coroborat cu art. 3 din Convenție, iar remediile sugerate de Guvern nu erau efective vizavi de detenția continuă a persoanelor.

În spețele *Șarban*⁶³³, *Holomiov*⁶³⁴, *Istratii și alții*⁶³⁵, *Modârcă*⁶³⁶ și *Stepuleac*⁶³⁷, Curtea nu s-a pronunțat asupra art. 13 din Convenție, însă a atins problema efectivității remediilor împotriva condițiilor de detenție nesatisfăcătoare la capitolul examinării chestiunii cu privire la epuizarea căilor de atac interne în privința art. 3, menționând că, „la momentul examinării plângerilor, inexistența unui remediu efectiv în fața instanțelor de judecată naționale, în ceea ce privește pretențiile reclamantilor cu privire la încălcarea art. 3 din Convenție, inclusiv în ceea ce ține de condițiile de detenție precare, a fost stabilită în mod clar”.

În cauza recentă *Șișanov v. Republica Moldova*⁶³⁸, a fost abordată din nou problema condițiilor de detenție nesatisfăcătoare din închisorile din țară, in-

⁶²⁸ Cauza *I.D. v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/11/2010, definitivă din 11/04/2011.

⁶²⁹ Cauza *Străisteanu și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2009, definitivă din 7/07/2009.

⁶³⁰ Cauza *Rotaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/02/2011, definitivă din 15/05/2011.

⁶³¹ Cauza *Mitrofan v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2013, definitivă din 15/04/2013.

⁶³² Cauza *Segheti v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/10/2013, definitivă din 15/01/2014.

⁶³³ Cauza *Șarban v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/10/2005, definitivă din 4/01/2006.

⁶³⁴ Cauza *Holomiov v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/11/2006, definitivă din 7/02/2007.

⁶³⁵ Cauza *Istratii și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/03/2007, definitivă din 27/06/2007.

⁶³⁶ Cauza *Modârcă v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007, definitivă din 10/08/2007.

⁶³⁷ Cauza *Stepuleac v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/11/2007, definitivă din 6/02/2008.

⁶³⁸ Cauza *Shishanov v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/09/2015, definitivă din 15/12/2015, § 131, § 135.

clusiv supraaglomerarea, lipsa de igienă și a condițiilor materiale adecvate, calitatea proastă și cantitatea insuficientă a alimentației, lipsa de îngrijire medicală adecvată, precum și absența remediilor eficiente pentru a redresa respectivele încălcări. S-a notat faptul că până în prezent, Curtea a constatat încălcarea art. 3 în peste de 30 de cauze, fiind pendinte mai mult de 70 de cereri împotriva Republicii Moldova care ridică probleme similare.

Deși Curtea nu a făcut trimitere la art. 13 din Convenție, ea s-a referit, prin prisma art. 46, la necesitatea adoptării unor măsuri cu caracter general, „inclusiv în ceea ce ține de instituirea remediilor preventive și compensatorii pentru deținerea în condiții incompatibile cu principiul respectării demnității umane”. Deși s-a luat act de măsurile adoptate de statul reclamat pentru a îmbunătăți condițiile de detenție și s-a constatat că, în conformitate cu rapoartele prezentate, au fost făcute anumite progrese în acest domeniu, s-a subliniat obligația ce-i revine statului nostru de a le asigura justițiabililor un mecanism adecvat și eficient, care să-i permită autorității competente interne să examineze criticile referitoare la condițiile precare și să-i acorde reclamantului despăgubiri adecvate și suficiente. Curtea a reamintit că „în privința condițiilor de detenție, remediile *preventive* și cele *compensatorii* trebuie să coexiste în mod complementar. Astfel, în cazul în care un reclamant este deținut în condiții contrare art. 3 din Convenție, cel mai bun remediu posibil este încetarea rapidă a încălcării dreptului de a nu fi supus unui tratament inuman și degradant. În plus, orice persoană, prin a cărei detenție i se încalcă demnitatea, trebuie să poată obține despăgubiri pentru încălcarea suferită”.

Curtea a notat că cea mai bună opțiune ar fi instituirea unei autorități speciale care să asigure supraveghea locurilor de detenție. O astfel de autoritate este în măsură să ofere rezultate rapide. Pentru ca recursul în fața acestei autorități să fie unul efectiv, autoritatea în cauză ar trebui să fie independentă de autoritățile responsabile din sistemul penitenciar, să asigure participarea efectivă a deținuților la examinarea plângerilor lor, să examineze plângerile deținuților în timp util și cu diligență, să dispună de un vast arsenal de instrumente legale pentru eradicarea problemelor aflate la originea acestor plângeri și să fie în măsură să ia decizii obligatorii și executorii. Acest recurs ar trebui să poată pune capăt de îndată detențiilor contrare art. 3 din Convenție. De asemenea, o altă soluție ar fi instituirea unui remediu preventiv pe lângă o autoritate judiciară. De asemenea, statul reclamat poate să creeze un nou mecanism sau să-i atribuie remediu existent judecătorului de instrucție. În orice caz, autoritatea jurisdicțională ar trebui să aibă competența de a le ordona instituțiilor penitenciare acțiuni concrete de remediere, susceptibile

să îmbunătățească nu doar situația reclamantului, ci și pe cea a altor deținuți. În plus, statul ar trebui să definească modalitatea exactă de implementare a măsurilor dispuse de judecători.

În privința căilor de atac compensatorii pentru condițiile precare de detenție, Curtea a reamintit că „sarcina probei impusă justițiabililor nu trebuie să fie una excesivă. Deținuților le poate fi solicitată probarea faptului că există cel puțin o aparență de încălcare a art. 3 din Convenție și furnizarea dovezilor accesibile, de exemplu, prin descrierea detaliată a faptelor contestate, prin prezentarea declarațiilor altor deținuți sau a plângerilor adresate autorităților penitenciarului ori autorităților de supraveghere și răspunsurilor acestora. Autorităților naționale le incumbă sarcina de a combate aceste afirmații. În privința garanțiilor procedurale, plângerea deținutului trebuie să fie examinată într-un termen rezonabil și normele care reglementează această acțiune trebuie să respecte principiul procesului echitabil prevăzut de articolul 6 § 1. Suma compensației acordate pentru daune morale ar trebui să fie una rezonabilă și corespunzătoare sumelor acordate de Curte în cauze similare”.

Cu referire la situația existentă în privința remediilor pentru plângerile împotriva condițiilor de detenție nesatisfăcătoare, Curtea a specificat că remediu compensatoriu indicat de către Guvern, și anume acțiunea civilă în despăgubire contra statului, nu a fost unul efectiv în practică, iar la momentul faptelor, condamnarea statului la plata compensației bănești constituia o practică curentă a instanțelor de judecată civile, care nu rezolva, cu toate acestea, situația. S-a mai notat că pentru cei care se află încă în detenție, este posibilă reducerea pedepsei în funcție de numărul zilelor de detenție incompatibilă cu prevederile Convenției. În fine, Curtea a remarcat că „nu ține să precizeze care ar fi cel mai bun remediu intern necesar. Statul poate modifica remediile existente sau poate crea altele noi, astfel încât încălcarea drepturilor prevăzute de Convenție să fie efectiv soluționată. Statului i se incumbă, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, să garanteze că remediu nou creat respectă, atât teoretic, cât și practic, cerințele Convenției”.

Precum vedem din cele relatate *supra*, lipsa unui remediu efectiv privind plângerile în baza art. 3 din Convenție sub aspectul condițiilor de detenție precare a constituit și constituie o problemă gravă pentru statul nostru, Curtea a recurs chiar la adoptarea unei hotărâri – Șişanov, prin care a obligat autoritățile naționale să implementeze fără întârziere un remediu cu efecte preventive și compensatorii și să garanteze modalități de contestare eficiente pentru încălcările Convenției, ca urmare a condițiilor de detenție necorespunzătoare din Republica Moldova.

2.3. Lipsa unui remediu efectiv cu privire la despăgubire pentru preținsele maltratări din partea agenților statului

În speța *Corsacov v. Republica Moldova*⁶³⁹, reclamantul s-a plâns de încălcarea art. 13, afirmând că, din cauza rezultatului urmăririi penale cu privire la maltratarea sa, el nu a putut să intenteze o acțiune civilă de recuperare a daunelor împotriva polițiștilor, deoarece, ca urmare a urmăririi penale desfășurate la nivel intern, s-a constatat că acțiunile polițiștilor au fost legitime și maltratarea nu a avut loc. Curtea a constatat existența unei încălcări a dreptului reclamantului pe terenul art. 13, subliniind că pretențiile reclamantului în această privință au fost serioase și legitime. În conformitate cu Codul civil al Republicii Moldova în vigoare în acea perioadă, reclamantul ar fi putut pretinde compensații pentru provocarea prejudiciului material și moral numai dacă acesta ar fi fost cauzat prin acțiuni ilegale. Pentru că urmărirea penală desfășurată de autoritățile naționale a stabilit că acțiunile polițiștilor de care s-a plâns reclamantul au fost legale, orice acțiune civilă împotriva lor ar fi fost ineficientă. În aceste circumstanțe, Curtea a conchis că reclamantul nu a avut parte de un remediu efectiv în conformitate cu dreptul național de a pretinde compensații pe cale civilă pentru maltratarea sa și, prin urmare, a constatat existența unei încălcări a art. 13 al Convenției în privința capătului de cerere bazat pe art. 3.

În speța *Pruneanu v. Republica Moldova*⁶⁴⁰ s-a ajuns la aceleași concluzii ca în cauza *Corsacov* citată *supra*. În fapt, reclamantul a declarat că din cauza rezultatului urmăririlor penale cu privire la maltratarea sa, el nu a putut să înainteze o acțiune civilă de recuperare a daunelor împotriva polițiștilor. Or, acesta ar fi putut pretinde compensații pentru cauzarea prejudiciului material și moral numai dacă prejudiciul ar fi fost provocat prin acțiuni ilegale. Pentru că urmărirea penală desfășurată de autoritățile naționale a stabilit că acțiunile polițiștilor au fost legale, orice acțiune civilă împotriva lor ar fi fost ineficientă. În fața Curții, Guvernul a confirmat acest lucru, deși a invocat lipsa încălcării art. 13. Curtea a considerat că reclamantul nu a avut parte de un remediu efectiv în conformitate cu dreptul național pentru a pretinde compensații pentru maltratarea sa și, prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 13 din Convenție în privința pretențiilor formulate în baza art. 3.

⁶³⁹ Cauza *Corsacov v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/04/2006, definitivă din 4/07/2006, § 82.

⁶⁴⁰ Cauza *Pruneanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/01/2007, definitivă din 23/05/2007.

În speța *Breabin v. Republica Moldova*⁶⁴¹, reclamantul a susținut că, în urma investigației penale ineficiente în legătură cu cererea sa referitoare la maltratare, el nu a dispus de remedii pentru a solicita despăgubiri pentru relele-tratamente la care a fost supus. S-a constatat că Guvernul nu a prezentat dovezi referitoare la existența unor remedii naționale efective. Oricum, având în vedere caracterul inadecvat al investigației în legătură cu sesizarea penală a reclamantului împotriva polițiștilor care l-au maltratată, o acțiune civilă bazată pe aceleași fapte și pretenții nu ar fi avut nicio șansă de succes. Prin urmare, Curtea a considerat că nu a fost demonstrat faptul că au existat remedii efective pentru reclamant de a pretinde despăgubiri în legătură cu maltratarea de către polițiști. Prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 13 coroborat cu art. 3 din Convenție.

Este interesant faptul că în această speță Guvernul a invocat cu titlu de precedent intern cauza *Ciorap v. Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Finanțelor* (hotărârea definitivă a Curții Supreme de Justiție din 19 decembrie 2007), în care reclamantul, aflat în custodia poliției, a fost maltratată de polițiști atât de tare, încât i-a fost afectat craniul și a avut o rană postoperatorie deschisă. În pofida unor dovezi evidente privind maltratarea sa, Procuratura Generală i-a respins plângerea, iar materialul video cu privire la maltratare a dispărut din materialele dosarului penal. Reclamantul a intentat o acțiune civilă împotriva statului, susținând că i-a fost încălcat dreptul garantat prin art. 3 din Convenție și a solicitat o despăgubire de 300 000 lei. Curtea Supremă de Justiție a constatat că existau suficiente probe în sprijinul susținerilor reclamantului cu privire la tortură și că investigația Procuraturii Generale a fost una ineficientă, contrar standardelor art. 3 din Convenție, fiind dispusă acordarea sumei de 3 000 lei cu titlu de despăgubiri în beneficiul reclamantului. Curtea a considerat însă că această cauză nu demonstrează existența unor remedii efective la nivel intern pentru a pretinde despăgubiri pe cale civilă ca urmare a maltratării de către agenții statului.

Magistrații europeni au ajuns la aceleași concluzii în spețele *Gurgurov*⁶⁴², *Parnov*⁶⁴³, *Popa*⁶⁴⁴, *Struc*⁶⁴⁵ și, mai recent, *Iurcu*⁶⁴⁶, considerând că o eventuală acțiune civilă din partea reclamantilor cu privire la repararea prejudiciului pentru relele tratamente suferite în custodia poliției nu ar fi avut nicio șansă de succes.

⁶⁴¹ Cauza *Breabin v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2009, definitivă din 7/07/2009, § 59.

⁶⁴² Cauza *Gurgurov v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/06/2009, definitivă din 16/09/2009.

⁶⁴³ Cauza *Parnov v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/07/2010, definitivă din 13/10/2010.

⁶⁴⁴ Cauza *Popa v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/09/2010, definitivă din 21/12/2010.

⁶⁴⁵ Cauza *Struc v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/12/2012, definitivă din 4/03/2013.

⁶⁴⁶ Cauza *Iurcu v. Republica Moldova*, hotărârea din 9/04/2013, definitivă din 9/07/2013.

2.4. Lipsa unui remediu efectiv împotriva reținerii ilegale și a violării domiciliului

În cauza *Guțu v. Republica Moldova*⁶⁴⁷, reclamanta s-a plâns de încălcarea art. 5 și art. 8 din Convenție prin reținerea și deținerea sa timp de 14 ore pe motiv că nu s-a conformat cererii legitime a colaboratorului poliției de a merge la secția de poliție fără a fi citată în acest sens, polițiștii intrând în curtea și în casa reclamantei fără acordul ei și reținând-o în lipsa vreunui mandat. Curtea a recunoscut faptul că reclamantei i-au fost încălcate drepturile la libertate și siguranță și la inviolabilitatea domiciliului. Totodată, reclamanta a invocat încălcarea art. 13 pe motivul lipsei unui remediu efectiv împotriva încălcării art. 5 și art. 8, argumentând că în timpul procedurilor administrative inițiate împotriva sa s-a plâns instanței judecătorești despre pretensele acțiuni ilegale și abuzive ale polițiștilor. În special, reclamanta a anexat la dosar o copie a cererii adresate Procuraturii Generale în care s-a plâns de pretensele reținere și detenție ilegale. Totuși instanțele judecătorești au ignorat declarațiile sale.

În definitivarea soluției în prezenta cauză, în ceea ce privește pretenția formulată în temeiul art. 13 combinat cu art. 5 și art. 8, Curtea a notat că, în conformitate cu Legea nr. 1545 din 25 februarie 1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, reclamanta putea pretinde compensații pentru pretensele acțiuni ilegale ale polițiștilor doar dacă ar fi fost achitată. Însă în speță, ea a fost găsită vinovată, printr-o hotărâre irevocabilă, de nesubordonarea față de cererea legitimă a colaboratorilor de poliție, fapt care a făcut ca această lege să nu se aplice în situația ei. Mai mult, și procuratura a respins plângerea reclamantei cu privire la pretensele abuzuri comise de polițiști, fără a desfășura vreo anchetă, ci doar în baza faptului că a fost găsită vinovată de nesubordonare printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă. În asemenea circumstanțe, nu s-a demonstrat că au existat remedii efective în privința pretențiilor reclamantei în baza art. 5 și art. 8 din Convenție, contrar prevederilor art. 13 din aceeași Convenție, existând o încălcare a celui din urmă articol.

2.5. Lipsa unui remediu efectiv împotriva detenției ilegale

În speța *Ivanțoc și alții v. Republica Moldova și Rusia*⁶⁴⁸, reclamantii – Andrei Ivanțoc, Tudor Popa, Eudochia Ivanțoc and Victor Petrov – s-au plâns de detenția continuă după pronunțarea hotărârii Curții în cauza *Ilașcu și al-*

⁶⁴⁷ Cauza *Guțu v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/06/2007, definitivă din 7/09/2007, § 73.

⁶⁴⁸ Cauza *Ivanțoc și alții v. Republica Moldova și Rusia*, hotărârea din 15/11/2011, definitivă din 04/06/2012.

ții v. *Republica Moldova și Rusia*, precum și de lipsa unor remedii efective în această privință. În privința capătului de cerere îndreptat împotriva Republicii Moldova, Guvernul a menționat că nu deține controlul asupra teritoriului transnistrean. Curtea a constatat că Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile pozitive de a asigura drepturile reclamanților garantate de Convenție, neexistând astfel încălcări din partea statului nostru. Astfel, Republica Moldova a abordat în mod sistematic chestiunea eliberării reclamanților și a respectării drepturilor lor garantate de Convenție.

În privința pretențiilor reclamanților față de Rusia, Curtea a conchis că reclamanții nu au beneficiat de un remediu efectiv pentru pretenția formulată ca urmare a detenției ilegale stabilite anterior.

2.6. Lipsa unui remediu efectiv datorată absenței unor prevederi bugetare care să asigure executarea hotărârilor judecătorești de către organele de stat

În prima speță de acest gen, *Moisei v. Republica Moldova*⁶⁴⁹, reclamanta a pretins că nu a avut parte de un remediu efectiv pentru pretenția sa formulată în temeiul art. 6 § 1 și art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție în ceea ce ține de neexecutarea hotărârii judecătorești definitive pronunțată în favoarea acesteia, prin care i-au fost acordate compensații din contul statului.

S-a constatat încălcarea art. 6 § 1 și a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, iar în privința pretențiilor bazate pe art. 13, s-a notat că acestea sunt, fără niciun dubiu, serioase și legitime, și că, prin urmare, reclamanta a avut dreptul la un remediu efectiv. Curtea a notat că hotărârea judecătorească pronunțată în favoarea reclamantei a fost executată peste 22 de luni de la adoptare, debitor în această cauză fiind un organ de stat. Din textul unei scrisori din 2 iulie 2002 a autorității responsabile de executare, rezulta că legislația Republicii Moldova nu permitea executarea silită a hotărârilor din bugetul de stat. În afară de aceasta, instanțele judecătorești naționale s-au adresat mai multor autorități de stat cu cererea de a asigura executarea hotărârii respective, însă fără niciun rezultat. În asemenea împrejurări, s-a conchis că remediile din speță nu erau efective, deoarece în absența unor prevederi bugetare menite să asigure executarea, nicio persoană nu putea fi recunoscută vinovată de neexecutarea hotărârilor judecătorești. Prin urmare, reclamanta nu dispunea de remedii pentru a stopa continuarea încălcării drepturilor sale garantate de art. 6 § 1 și art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție sau pentru a obține despăgubiri în acest sens,

⁶⁴⁹ Cauza *Moisei v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/12/2006, definitivă din 19/03/2007, § 32.

existând astfel o încălcare a art. 13 în coroborare cu art. 6 § 1 și art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

În cauza ulterioară *Ungureanu v. Republica Moldova*⁶⁵⁰, reclamantul a pretins că nu a avut parte de un remediu efectiv în privința pretenției formulate în baza art. 6 § 1 din Convenție cu privire la neexecutarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești pronunțate în favoarea sa, pentru restabilirea în funcție de director al unei subdiviziuni a Ministerului Transporturilor (Inspectoratul transportorilor de mărfuri și călători) și achitarea salariului pentru absența forțată de la muncă. În fond, Curtea a stabilit existența unei încălcări a art. 6 § 1, precum și a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. În privința capătului de cerere bazat pe art. 13, Curtea a reținut că hotărârea judecătorească pronunțată în favoarea reclamantului nu a fost executată timp de nouă luni, deși în această cauză debitorul era o autoritate de stat. Mai mult, la cererea executorului judecătoresc, instanța de judecată a amendat ministrul Transporturilor pentru neexecutarea hotărârii judecătorești de restabilire în funcție a reclamantului și de achitare a salariului. Având în vedere circumstanțele respective, s-a stabilit că în absența unor prevederi bugetare interne menite să asigure executarea hotărârilor judecătorești, executorul judecătoresc nu se face vinovat pentru neexecutarea hotărârii. Prin urmare, reclamantul nu a dispus de un remediu pentru a preveni continuarea încălcării drepturilor sale garantate de art. 6 § 1 sau pentru a obține compensații în acest sens. În consecință, a avut loc o încălcare a art. 13 combinat cu 6 § 1 din Convenție.

Aceeași soluție a fost stabilită și în cauza *Botnari v. Republica Moldova*⁶⁵¹, unde s-a notat că hotărârea judecătorească emisă în favoarea reclamantului nu fusese executată după șapte ani de la pronunțarea ei, deși debitorul este un organ al statului. Mai mult, instanțele judecătorești au amendat Consiliul local pentru neexecutarea hotărârii judecătorești în favoarea reclamantului, însă nici așa nu a fost executată, din cauza lipsei de fonduri. În lipsa prevederilor bugetare, nicio persoană nu putea fi trasă la răspundere pentru neexecutare. Astfel, a fost evident că reclamantul nu a beneficiat de niciun remediu efectiv pentru prevenirea continuării încălcării drepturilor sale sau pentru obținerea de compensații.

Pe plan național, a fost instituit un remediu împotriva neexecutării hotărârilor judecătorești, așa cum vom vedea *infra*.

⁶⁵⁰ Cauza *Ungureanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/09/2007, definitivă din 6/12/2007, § 34.

⁶⁵¹ Cauza *Botnari v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007, definitivă din 19/09/2007.

2.7. Lipsa unui remediu efectiv împotriva neexecutării hotărârii judecătorești

În cauza *Bița și alții v. Republica Moldova*⁶⁵², reclamantii au pretins că nu au beneficiat de un remediu efectiv în privința pretențiilor lor formulate în baza art. 6 § 1 și a art. 1 din Protocolul nr. 1, în ceea ce privește cererea formulată cu privire la neexecutarea integrală a hotărârilor judecătorești irevocabile pronunțate în favoarea lor. Curtea de la Strasbourg a observat că „pretențiile reclamantilor, potrivit cărora neexecutarea hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea lor le-a încălcat drepturile prevăzute de art. 6 și art. 1 din Protocolul nr. 1, erau, fără niciun dubiu, serioase și legitime. Prin urmare, reclamantii aveau dreptul la un remediu efectiv, în sensul art. 13 din Convenție”. În speță, s-a notat că hotărârile judecătorești au fost executate parțial la 21 de luni de la adoptare. Debitor în acest caz a fost un organ de stat. Curtea a reiterat că „nu i se poate cere unei persoane care a obținut o hotărâre judecătorească executorie împotriva statului, ca urmare a soluționării litigiului în favoarea sa, să recurgă la proceduri de executare pentru a obține executarea acesteia”. Cu toate acestea, hotărârile reclamantilor nu au fost executate în întregime, în pofida eforturilor rezonabile ale executorului, inclusiv a aplicării sechestrului asupra unuia din conturile ministerului. Prin urmare, se pare că reclamantii nu au dispus de vreun remediu pentru a preveni continuarea încălcării drepturilor lor sau pentru a obține compensații.

În speța *Mazepa v. Republica Moldova*⁶⁵³, reclamantul s-a plâns de neexecutarea hotărârii judecătorești și de durata excesivă de examinare a cauzei sale în baza art. 6. Curtea a considerat plângerea reclamantului întemeiată și a constatat încălcarea art. 6 în privința neexecutării și duratei excesive a procedurilor. Reclamantul a înaintat o cerere cu privire la lipsa unui remediu efectiv în privința pretenției sale formulate în temeiul art. 6 din Convenție.

Cu titlu de principiu general, s-a reiterat că „art. 13 garantează dreptul de a se adresa efectiv autorităților naționale în privința unei pretense încălcări a cerinței impuse de art. 6 § 1 de a examina cauza într-un termen rezonabil”. S-a notat că pretențiile reclamantului referitoare la neexecutarea unei hotărâri executorii și durata excesivă a examinării cauzei erau în mod cert „serioase și legitime”. Guvernul nu a invocat nicio prevedere din legislația națională care i-ar fi permis reclamantului să întreprindă acțiuni pentru a accelera atât executarea hotărârii din anul 1999, cât și examinarea cauzei ca urmare a redeschiderii procedurilor, precum și să obțină compen-

⁶⁵² Cauza *Bița și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 25/09/2007, definitivă din 25/12/2007, § 28.

⁶⁵³ Cauza *Mazepa v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007, definitivă din 10/08/2007, § 55.

sații pentru întâzieri. Mai mult, reclamantul i-a solicitat Curții Supreme de Justiție să strămute cauza în altă instanță, ținând cont de pretinsa tergiversare a examinării cauzei de către Judecătoria Buiucani, însă fără succes. Prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 13 în ceea ce privește lipsa unui remediu în dreptul național cu privire la dreptul la examinarea cauzei într-un termen rezonabil, garantat de art. 6 § 1, precum și executarea la timp a unei hotărâri judecătorești definitive.

Aceleași raționamente cu privire la lipsa unui remediu efectiv pentru apărarea dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești au fost stabilite de Curte și în spețele *Vitan*⁶⁵⁴, *Lipatnikova și Rudic*⁶⁵⁵, *Tudor-Auto S.R.L. și Triplu-Tudor S.R.L.*⁶⁵⁶ și, mai recent, *Chirica v. Republica Moldova*⁶⁵⁷.

În hotărârea-pilot dată în cauza *Olaru și alții v. Republica Moldova*⁶⁵⁸, a fost analizată problema lipsei unui remediu efectiv în materia neexecutării hotărârilor judecătorești, constatându-se deficiențe de sistem în această privință. Cu referire la art. 46 din Convenție („Forța obligatorie și executarea hotărârilor”), Curtea a reținut că neexecutarea hotărârilor judecătorești a fost problema principală a Moldovei, având în vedere numărul cererilor pendinte în fața Curții. Grupul așa-numitelor cauze cu privire la neexecutarea hotărârilor de acordare a locuințelor sociale/de serviciu constituia cca cincizeci la sută din toate cauzele împotriva Republicii Moldova referitoare la neexecutarea hotărârilor judecătorești și care vizează lipsa capacităților administrației locale de a asigura executarea hotărârilor definitive de acordare a drepturilor la locuințe sau a banilor în echivalent. Constatările de mai sus și considerațiile Guvernului privind existența problemelor structurale i-au permis Curții să ajungă la concluzia că încălcările depistate reflectă o disfuncție structurală persistentă și că prezenta situație trebuie calificată drept o practică incompatibilă cu Convenția.

Ca urmare a pronunțării hotărârii în cauza *Olaru*, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 87 din 21 aprilie 2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești.

⁶⁵⁴ Cauza *Vitan v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/10/2007, definitivă din 16/01/2008.

⁶⁵⁵ Cauza *Lipatnikova și Rudic v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007, definitivă din 23/01/2008.

⁶⁵⁶ Cauza *Tudor-Auto S.R.L. și Triplu-Tudor S.R.L. v. Republica Moldova*, hotărârea din 09/12/2008, definitivă din 09/03/2009.

⁶⁵⁷ Cauza *Chirica v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/07/2014, definitivă din 22/10/2014.

⁶⁵⁸ Cauza *Olaru și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/07/2009, definitivă din 28/10/2009.

2.8. Lipsa unui remediu efectiv în materia examinării cauzelor într-un termen rezonabil

În speța *Cravcenca v. Republica Moldova*⁶⁵⁹, Curtea s-a referit succint la lipsa unui remediu efectiv în materia examinării cauzelor într-un termen rezonabil. În fapt, reclamanta s-a plâns de lipsa unui remediu efectiv în ceea ce privește pretenția sa privind durata procedurilor judiciare. S-a notat că, în pofida câtorva acțiuni întreprinse de către autorități, reclamanta nu a dispus de niciun mijloc pentru a accelera procedurile judiciare sau a obține compensații. În asemenea împrejurări, s-a constatat că ea nu a dispus de un remediu efectiv în privința pretenției sale privind durata procedurilor. Prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 13 combinat cu art. 6 § 1 din Convenție.

În cauza *Pânzari v. Republica Moldova*⁶⁶⁰, reclamantul s-a plâns împotriva duratei procedurilor în baza art. 6 § 1, dar și de lipsa unui remediu efectiv în ceea ce privește pretenția sa referitor la durata procedurilor. Curtea a recunoscut încălcarea art. 6 sub aspect substanțial, în ceea ce privește art. 13 notînd că, în pofida competenței instanțelor judecătorești superioare de a verifica respectarea termenului rezonabil, niciuna din ele nu a exercitat-o. În cauza reclamantului nu s-a luat nicio măsură, iar acesta nu a dispus de vreun mijloc pentru accelerarea procedurilor sau obținerea compensațiilor. Astfel, s-a constatat că reclamantul nu a dispus de un remediu efectiv în privința pretenției sale referitor la durata procedurilor.

O încălcare asemănătoare a avut loc în cauza *Boboc v. Republica Moldova*⁶⁶¹, în care reclamantul s-a plâns de durata excesivă a procedurilor și de încălcarea art. 13. Curtea a constatat că, „în pofida existenței prevederilor legale care le permitau instanțelor să întreprindă acțiuni, în cauza reclamantului nu s-a luat nicio măsură, iar el nu a dispus de vreun mijloc pentru a accelera procedurile. În plus, Guvernul nu a făcut referire la vreo prevedere legală care i-ar fi permis reclamantului să obțină compensații pentru examinarea îndelungată a procedurilor”.

În cauza *Deservire S.R.L. v. Republica Moldova*⁶⁶², compania reclamantă s-a plâns de lipsa unui remediu efectiv în ceea ce privește plângerea sa referitoare la durata procedurilor. În stabilirea soluției, Curtea a notat că „plângerea companiei reclamante cu privire la durata excesivă a procedurilor, contrară

⁶⁵⁹ Cauza *Cravcenca v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2008, definitivă din 15/04/2008.

⁶⁶⁰ Cauza *Pânzari v. Republica Moldova*, hotărârea din 29/09/2009, definitivă din 1/03/2010.

⁶⁶¹ Cauza *Boboc v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/11/2008, definitivă din 4/02/2009.

⁶⁶² Cauza *Deservire S.R.L. v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/10/2009, definitivă din 6/01/2010, § 53.

art. 6 din Convenție, a fost, fără îndoială, una demnă de pus în discuție. Compania reclamantă era în drept să beneficieze de un remediu național eficient, în sensul art. 13. În consecință, Curtea va examina dacă un astfel de remediu a fost pus la dispoziția companiei reclamante.” În speță, s-a constatat că compania reclamantă s-a plâns în fața mai multor autorități, inclusiv Consiliului Superior al Magistraturii, iar instanța de judecată a remarcat și ea durata excesivă a procedurilor, însă acestea nu au fost accelerate și nici compensații nu s-au acordat în acest sens. Prin urmare, s-a stabilit că compania reclamantă nu a beneficiat de un remediu efectiv în ceea ce privește plângerea sa referitor la durata procedurilor. Astfel, a avut loc încălcarea art. 13 coroborat cu art. 6 § 1 din Convenție.

După cum vedem din ultima speță, Curtea a acordat o atenție specială faptului că depășirea termenului rezonabil de examinare a cauzei a fost recunoscută la nivel intern de către Consiliul Superior al Magistraturii și instanța de judecată națională. Cu toate acestea, reclamanta nu a beneficiat de un remediu efectiv în ceea ce privește nerespectarea termenului rezonabil.

Este remarcabil faptul că Legea nr. 87 din 21 aprilie 2011 enunțată *supra* a fost proiectată de legislator dincolo de constatările forului european în cauza *Olaru*, având ca scop soluționarea problemei despăgubirii pentru tergiversarea procedurilor.

2.9. Lipsa unui remediu efectiv împotriva încălcării libertății religioase

În cauza de referință *Mitropolia Basarabiei și alții v. Republica Moldova*⁶⁶³, reclamantii s-au plâns de încălcarea dreptului la libertatea de religie dat fiind refuzul autorităților de a înregistra ca biserică autonomă Mitropolia Basarabiei. În fapt, reclamantii au înaintat Guvernului câteva cereri de recunoaștere a cultului religios, care au fost respinse. Drept urmare, unul dintre reclamantii a înaintat o acțiune civilă împotriva Guvernului, solicitând anularea refuzului. Procedurile au durat câțiva ani și s-au soldat cu respingerea pretențiilor reclamantilor. Astfel, reclamantii au invocat încălcarea art. 13 din Convenție prin faptul că dreptul intern nu oferă niciun remediu pentru soluționarea pretențiilor invocate. Curtea a notat că plângerile adresate de reclamantii, potrivit cărora refuzul de a recunoaște biserica reclamantă constituie o încălcare a dreptului lor la libertatea de religie, garantat de art. 9 al Convenției, sunt serioase și legitime. Reclamantii au fost, așadar, în drept să beneficieze de un remediu intern efectiv în sensul art. 13 al Convenției. În decizia sa din 09 decembrie 1997, Curtea Supremă de Justiție a constatat că refuzul Guvernului

⁶⁶³ Cauza *Mitropolia Basarabiei și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/12/2001, definitivă din 27/03/2002. § 138-139.

de a răspunde la cererea de recunoaștere a bisericii reclamante nu a fost ilegal și nici contrar art. 9 al Convenției, deoarece reclamanții puteau să-și manifeste religia în cadrul Mitropoliei Moldovei. Totuși Curtea Supremă de Justiție nu a răspuns la pretențiile principale ale reclamanților, precum că aceștia doresc să se reunească și să-și manifeste religia în mod colectiv, în cadrul unei biserici distincte de Mitropolia Moldovei, și să beneficieze de dreptul de a se adresa unei instanțe pentru a-și apăra drepturile și proteja bunurile, deoarece numai cultele recunoscute de către stat beneficiază de protecție legală. Prin urmare, nefiind recunoscută de stat, Mitropolia Basarabiei nu avea drepturi pe care să le apere în fața Curții Supreme de Justiție. În consecință, remediul Curții Supreme de Justiție nu a fost unul efectiv.

Așadar, Curtea a considerat că reclamanții s-au aflat în imposibilitatea de a obține, în fața unei instanțe naționale, o redresare în ceea ce privește plângerile lor cu privire la dreptul la libertatea de religie. Prin urmare, art. 13 al Convenției a fost încălcat.

Curtea a ajuns la concluzii similare în speța *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova și alții v. Republica Moldova*⁶⁶⁴, în care reclamanții au pretins că dreptul intern nu oferă niciun remediu în ceea ce privește pretențiile pe care le-au adresat Curții în temeiul art. 9. Deși au obținut câștig de cauză la nivel intern și Guvernul a fost obligat să înregistreze Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova, hotărârea judecătorească în cauză nu a fost executată. Curtea a observat că pretenția reclamanților potrivit căreia refuzul de a înregistra Biserica le-a încălcat dreptul la libertatea de religie garantat de art. 9 al Convenției era serioasă și legitimă. Prin urmare, reclamanții erau în drept să beneficieze de un remediu intern efectiv în sensul art. 13. Curtea a notat că reclamanții au înaintat numeroase cereri autorităților în vederea înregistrării Bisericii. De asemenea, Departamentul de executare a deciziilor judiciare a înaintat numeroase demersuri în vederea executării hotărârii judecătorești prin care Guvernul a fost obligat să înregistreze Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova. Departamentul le-a propus instanțelor judecătorești chiar aplicarea sancțiunilor față de persoanele responsabile de neexecutarea hotărârii judecătorești definitive, recomandare care se pare că a fost respinsă. Prin urmare, nu poate fi considerat că Departamentul nu și-a îndeplinit obligațiile, iar neexecutarea s-a datorat mai curând unei probleme mai generale, cea a lipsei unui mecanism efectiv de asigurare a respectării hotărârilor judecătorești definitive. În asemenea circumstanțe, Curtea a conchis că, în partea ce ține de cererea re-

⁶⁶⁴ Cauza *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/02/2007, definitivă din 27/05/2007, § 53.

clamanților cu privire la înregistrarea Bisericii, ei nu au dispus de un remediu efectiv. Prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 13 din Convenție.

Odată cu adoptarea Legii nr. 125 din 11.05.2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, problema a fost remediată, fapt dovedit și de lipsa condamnărilor Republicii Moldova în această privință, după 2007.

2.10. Lipsa unui remediu efectiv împotriva încălcării libertății de exprimare

În decizia cu privire la admisibilitate dată în speța *Amihalachioaie v. Republica Moldova*⁶⁶⁵, Curtea s-a pronunțat asupra pretensei încălcări a dreptului la un remediu efectiv în materia libertății de exprimare. În fapt, reclamantul, Gheorghe Amihalachioaie, a pretins încălcarea art. 13 din Convenție ca urmare a lipsei unui remediu împotriva hotărârii Curții Constituționale, prin care fusese sancționat cu amendă pentru nerespectarea acestei instanțe. Guvernul reclamat a menționat că, având în vedere faptul că Curtea Constituțională este singura autoritate constituțională, este de înțeles că nu există o cale de atac împotriva hotărârilor acestei jurisdicții.

Curtea a reamintit că „art. 13 îi recunoaște fiecărei persoane, ale cărei drepturi și obligații stabilite de Convenție au fost încălcate, dreptul la un remediu efectiv în fața unei instanțe naționale”. În această cauză, cererea reclamantului a fost îndreptată împotriva hotărârii Curții Constituționale, unica jurisdicție constituțională din sistemul de drept al Republicii Moldova. Curtea a considerat că, „deoarece se susține că încălcarea unui drept recunoscut de Convenție a fost comisă de către cea mai înaltă jurisdicție din ordinea juridică internă, aplicarea art. 13 este supusă unei limitări implicite”. Prin urmare, pretenția reclamantului a fost respinsă ca fiind vădit nefondată, în sensul art. 35 §§ 3 și 4 din Convenție.

2.11. Lipsa unui remediu efectiv în cazul încălcării libertății de întrunire

În cauza *Genderdoc-M v. Republica Moldova*⁶⁶⁶, asociația reclamantă s-a plâns în temeiul art. 13 coroborat cu art. 11 din Convenție că nu a beneficiat de un remediu efectiv împotriva pretensei încălcări a dreptului la libertatea de întrunire. Societatea a remarcat că nu a existat o procedură eficientă care i-ar fi permis să obțină decizia definitivă înainte de data la care era planificată întrunirea, iar prevederile Legii nr. 560 din 21 iulie 1995 cu privire

⁶⁶⁵ Cauza *Amihalachioaie v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 23/04/2002.

⁶⁶⁶ Speța *Genderdoc-M v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/06/2012, definitivă din 12/09/2012, § 35-36.

la organizarea și desfășurarea întrunirilor, în vigoare la acel moment, nu fuseseră clare și previzibile. În plus, asociația reclamantă a invocat faptul că autoritățile Republicii Moldova au examinat cauza sa într-un termen mai mare decât era necesar și că nu i-a fost oferit un motiv clar cu privire la interzicerea desfășurării întrunirii.

Curtea a constatat că drepturile asociației reclamante garantate de art. 11 au fost încălcate. Prin urmare, aceasta a avut o pretenție demnă de a fi analizată în sensul jurisprudenței Curții și a avut astfel dreptul la un remediu efectiv în conformitate cu prevederile art. 13. Asociația reclamantă a fost lipsită de un remediu efectiv național în legătură cu plângerea sa referitoare la încălcarea dreptului la libertatea de întrunire în măsura în care autoritățile nu erau obligate prin lege să-și pronunțe deciziile înainte de data desfășurării întrunirii planificate. Curtea nu a fost convinsă că remediile de care a beneficiat asociația reclamantă, toate având un caracter *posthoc*, ar fi remediat situația acesteia într-un mod adecvat în legătură cu art. 11 din Convenție. În schimb, Curtea a constatat că „noțiunea remediei efective presupune posibilitatea de a avea parte de o hotărâre judecătorească referitoare la autorizarea evenimentului înainte de data la care a fost planificat acesta”.

S-a subliniat și faptul că legislația Republicii Moldova prevedea termene-limită pentru examinarea cauzelor care implică dreptul la întrunire. În prezenta cauză însă, în pofida termenului de cinci zile prevăzut de Lege, cererea asociației reclamante cu privire la desfășurarea întrunirii a fost examinată definitiv la peste un an și jumătate de la data depunerii. Curtea nu a fost convinsă că remediu judiciar de care a beneficiat asociația în această cauză, care a avut un caracter *post-hoc*, ar fi soluționat în mod adecvat pretenziile încălcări ale Convenției. Prin urmare, Curtea a ajuns la concluzia că asociația reclamantă a fost lipsită de un remediu efectiv în ceea ce privește cererea referitoare la încălcarea dreptului la libertatea de întrunire, în prezenta cauză având loc încălcarea art. 13 coroborat cu art. 11 din Convenție.

În cauza mai recentă *Promo Lex și alții v. Republica Moldova*⁶⁶⁷, reclamantii s-au plâns în temeiul art. 13 că nu au dispus de un recurs efectiv pentru a ataca omisiunea autorităților de a le proteja dreptul la libertatea de întrunire pașnică. Guvernul reclamat a contestat acest argument, dar nu a menționat niciun remediu disponibil la nivel național. Curtea a notat că Guvernul nu a indicat nicio prevedere legală din legislația Republicii Moldova care le-ar oferi reclamantilor posibilitatea de a contesta în mod eficient și de a obține despă-

⁶⁶⁷ Cauza *Promo Lex și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/02/2015, definitivă din 24/05/2015, § 33.

gubiri pentru omisiunea poliției de a asigura ordinea publică în timpul desfășurării întrunirii din 3 februarie 2009, la care manifestații au fost atacați de persoane necunoscute. În asemenea circumstanțe, nu a fost demonstrat faptul că au existat remedii efective în ceea ce privește plângerile reclamantilor invocate în temeiul art. 11. Prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 13 în coroborare cu art. 11 din Convenție.

3. Recomandări

1. Trebuie creat un remediu intern eficient în ceea ce privește plângerile persoanelor privind condițiile inumane și degradante de detenție, prin adoptarea unei legi noi cu privire la repararea prejudiciului cauzat de încălcarea dreptului garantat de art. 3 din Convenție sub aspectul condițiilor de detenție precare, similar Legii nr. 87 din 21 aprilie 2011 pentru stabilirea termenelor rezonabile de examinare a cauzei și de executare a hotărârilor judecătorești.

2. Este necesar să se țină cont, la examinarea caracterului efectiv al remediei, de faptul că art. 13 din Convenție abilitează instanța națională competentă să examineze conținutul plîngerii întemeiate pe o dispoziție a Convenției și să ofere o reparație adecvată, în cazul temeiniciei celei dintâi.

3. Trebuie să se aibă în vedere faptul că caracterul efectiv al remediei privește nu numai posibilitatea constatării unei încălcări a unui drept prevăzut de Convenție sau de Protocoalele sale adiționale, dar reglementează și asigurarea executării hotărârii instanței naționale care a constatat o asemenea încălcare.

Articolul 14

INTERZICEREA DISCRIMINĂRII

Art. 14 din Convenție prescrie interdicția discriminării după cum urmează: *Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.*

1. Considerații generale

1.1. Noțiunea de discriminare

Din jurisprudența Curții de la Strasbourg reiese că, în sens larg, *discriminarea* reprezintă tratamentul diferențiat, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, a persoanelor aflate în situații analoage sau relevant similare⁶⁶⁸. Problema dacă persoanele au fost tratate diferit față de alte persoane, în circumstanțe similare, poate fi înțeleasă ca presupunând două elemente:

1. dacă a existat un tratament diferențiat în ceea ce privește dreptul substanțial în discuție între reclamant, pe de o parte, și alte persoane, pe de altă parte;
2. dacă persoanele alese pentru comparație s-au aflat sau se află într-o situație análogă ore relevant similară cu cea a reclamantului.

Tratamentele diferențiate sunt supuse unui test de *justificare rezonabilă și obiectivă*. Există mai multe elemente în acest test:

- 1) dacă statul a oferit o justificare;
- 2) dacă tratamentul diferențiat urmărește un scop sau niște scopuri legitime;
- 3) în caz afirmativ, (a) dacă obiectivul este suficient de important pentru a justifica limitarea unui drept fundamental; (b) dacă măsurile sunt destinate să îndeplinească obiectivul rațional referitor la acest drept; și (c) dacă mijloacele utilizate pentru a încălca dreptul sau libertatea nu depășesc necesarul pentru atingerea obiectivului.

În aplicarea testului de justificare obiectivă și rezonabilă, statele se bucură de o marjă de apreciere pentru a evalua dacă și în ce măsură deosebirile din situațiile similare justifică un tratament diferențiat în drept⁶⁶⁹.

⁶⁶⁸ Cauza *Kiyutin v. Rusia*, hotărârea din 10/03/2011, definitivă din 15/09/2011.

⁶⁶⁹ Cauza *Stubbings și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 22/10/1996.

În unul din primele cazuri în care s-a invocat existența unei discriminări, *Afacerea lingvistică belgiană*⁶⁷⁰, folosind criteriile enumerate mai sus, s-a constatat încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr.1 (dreptul la instruire). Încălcarea s-a datorat faptului că în unele regiuni belgiene, copiii din familii vorbitoare de limbă franceză au fost lipsiți de posibilitatea de a studia în limba maternă. Bazându-se pe aceleași criterii, în cauza *Uniunea națională a poliției belgiene v. Belgia*⁶⁷¹, s-a constatat că nu orice situație de inegalitate și tratament diferențiat este discriminatorie.

Articolul 14 stabilește interdicția discriminării în ceea ce privește exercițiul drepturilor și libertăților consacrate de Convenție, spre deosebire de Protocolul nr. 12, neratificat de Republica Moldova, care instituie o interdicție generală a discriminării, în raport cu toate drepturile garantate în statul respectiv (precum cele de muncă, sociale, culturale etc.), care formează un domeniu mai larg decât drepturile și libertățile protejate prin Convenție.

Pe terenul art. 14, în privința Republicii Moldova au fost pronunțate până în anul 2016 patru hotărâri de condamnare.

1.2. Discriminarea indirectă

În hotărârea pronunțată în cauza *Thlimmenos v. Grecia*⁶⁷², a fost formulată o nouă condiție în conformitate cu art. 14, și anume aceea că dreptul de a nu fi discriminat este încălcat atunci când *statele nu tratează în mod diferit, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, persoanele ale căror situații sunt semnificativ diferite*. Reclamantul a fost condamnat pentru nesupunere, deoarece a refuzat să poarte uniforma militară din cauza convingerilor sale religioase pacifiste. El a executat o pedeapsă cu închisoarea. După eliberare, deși a trecut cu succes examenul de calificare, i-a fost refuzată numirea în funcția de contabil din cauza cazierului său. Curtea a avut în vedere temeiul privațiunii de libertate a reclamantului și a considerat că excluderea acestuia din profesia de contabil poate fi considerată o sancțiune suplimentară, disproporționată și discriminatorie. S-a constatat că legislația elenă relevantă a încălcat dreptul reclamantului de a nu fi supus discriminării în realizarea drepturilor sale potrivit art. 9 din Convenție, deoarece nu prevedea posibilitatea unui tratament diferențiat, în comparație cu alte persoane care au comis infracțiuni grave.

Curtea și-a extins în mod semnificativ jurisprudența pe terenul art. 14 într-un caz care implica o discriminare rasială indirectă. Speța *DH și alții v. Cehia*⁶⁷³,

⁶⁷⁰ Cauza "Cu privire la anumite aspecte ale legislației privind utilizarea limbilor în educație în Belgia" v. Belgia, hotărârea din 9/02/1967.

⁶⁷¹ Cauza *Uniunea națională a poliției belgiene v. Belgia*, hotărârea din 27/10/1975.

⁶⁷² Cauza *Thlimmenos v. Grecia*, hotărârea din 6/04/2000.

⁶⁷³ Cauza *DH și alții v. Republica Cehă*, hotărârea din 13/11/2007.

s-a referit la sistemul de învățământ național. Astfel, Cehia avea o rețea largă de școli speciale pentru copiii cu „deficiențe” mentale, majoritatea dintre aceștia fiind de origine rromă. Reclamantii au susținut că educația lor ar fi avut de suferit și că au fost supuși segregării, invocând art. 14 coroborat cu dreptul la educație prevăzut de art. 2 din Protocolul nr. 1. Curtea a decis că art. 14 poate presupune existența unor eforturi pentru a corecta o inegalitate de fapt și a condamnat cu fermitate discriminarea rasială. Marea Cameră a considerat că nu era necesar să se dovedească intenția de discriminare și că, odată ce a fost demonstrată existența efectului discriminatoriu, a intervenit obligația statului de a-l justifica în conformitate cu testul de proporționalitate. În acest caz, statul nu a reușit să justifice politicile interne cu un astfel de efect discriminatoriu.

Speța *DH și alții v. Cehia* a constituit un progres major pentru un model substanțial al egalității conturate la Strasbourg. S-a recunoscut că art. 14 se referă la problemele de discriminare indirectă, iar în cazul în care reclamantul invocă o astfel de situație discriminatorie, statul trebuie să ofere o justificare pentru aceasta.

1.3. Drept complementar

Art. 14 este un drept accesoriu aplicabil numai în ceea ce privește exercitarea drepturilor și libertăților protejate de Convenție. Cu toate acestea, el presupune o gamă foarte largă de situații în care poate fi aplicabil, deoarece implică în sine un model deschis al clauzei de non-discriminare, care nu este limitată la o listă exhaustivă de criterii de discriminare.

Cerința de nediscriminare a art. 14 nu este autonomă, ci depinde de angajarea altor drepturi convenționale. Asta nu înseamnă însă, că un alt drept trebuie neapărat să fi fost încălcat. În cauza *Karlheinz Schmidt v. Germania*⁶⁷⁴, s-a subliniat că art. 14 completează celelalte dispoziții de fond ale Convenției și ale Protocoalelor. El nu are o existență independentă, deoarece are efect numai în raport cu „exercitarea drepturilor și libertăților” garantate de aceste dispoziții. Deși aplicarea art. 14 nu presupune o încălcare a acestor dispoziții – și, în acest sens, el este autonom – nu poate exista niciun motiv pentru aplicarea acestuia, cu excepția cazului când faptele litigiului se încadrează în domeniul de aplicare al drepturilor și libertăților din Convenție.

În această cauză, deși s-a constatat că nu a existat o încălcare a art. 4 din Convenție (interzicerea sclaviei și a muncii forțate), s-a reținut că o obligație impusă persoanelor (numai bărbaților) să muncească în brigada de pompieri sau să plătească o contribuție financiară în locul acestui serviciu a constituit o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 4. Astfel, este posibil să existe o încălcare a art. 14 coroborat cu un alt articol într-un caz în care nu ar exista nici o încălcare

⁶⁷⁴ Cauza *Karlheinz Schmidt v. Germania*, hotărârea din 18/07/1994.

a aceluși articol, fiind suficient ca faptele cauzei să intre în domeniul de aplicare al drepturilor garantate de Convenție. Dacă situația este diferită, atunci pretențiile privind discriminarea nu vor avea succes. În plus, în situația în care statul a trecut dincolo de ceea ce este necesar în temeiul articolelor de fond ale Convenției în asigurarea sau protecția drepturilor, el trebuie să facă acest lucru într-un mod care nu este discriminatoriu.

În practica Curții, cele mai multe cazuri privind art. 14 sunt coroborate cu art. 8. Începând cu controversata speță *Marckx v. Belgia*⁶⁷⁵, unde Curtea a constatat numeroase încălcări ale art. 14 cu referire la statutul juridic al femeii necăsătorite și al copilului născut în afara căsătoriei, jurisprudența din acest domeniu a continuat să se extindă.

În speța *Mazurek v. Franța*⁶⁷⁶, s-a constatat încălcarea art. 14 combinat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, deoarece în conformitate cu legislația franceză, după decesul mamei, fiul rezultat din căsătorie moștenise trei părți din proprietate, iar cel născut în afara căsătoriei doar o parte. Judecătorul francez a precizat că o asemenea diferențiere este necesară pentru a asigura respectul minim pentru angajamentele care apar în căsătorie. Curtea a fost de acord că apărarea familiei tradiționale reprezintă un scop legitim, însă acesta nu trebuie să nască situații discriminatorii, mai ales atunci când schimbările internaționale din dreptul familiei sunt îndreptate spre eliminarea discriminării și apărarea intereselor copiilor nelegitimi. În acest caz, abordarea discriminatorie ar echivala cu pedepsirea copilului pentru situații care nu au depins de voința sa.

Au fost constatate încălcări ale art. 14 în coroborare cu alte articole ale Convenției în cazuri în care au existat limitări ale drepturilor femeilor. Astfel, în speța *Schuler-Zraggen v. Elveția*⁶⁷⁷ s-a subliniat că mișcarea progresivă spre egalitatea de gen constituie un scop important al statelor membre ale Consiliului European și doar motivele foarte serioase pot conduce la recunoașterea conformității cu Convenția a diferențelor clare în privința lor.

2. Criteriile de discriminare interzise de Convenție

2.1. Discriminarea în cadrul prestării serviciilor medicale

În cauza *Pentiacova și alții v. Republica Moldova*, reclamantii care sufereau de hemodializă și rudele acestora, bazându-se pe art. 14 din Convenție combinat cu art. 2 și art. 3, au declarat că au fost discriminați, deoarece un alt spital din Chișinău, care dispunea de o secție de hemodializă, era mai bine dotat și, prin urmare, pacienții săi au beneficiat de o asistență medicală mai bună și nu trebuiau să plătească pentru toate medicamentele, spre deosebire de situația

⁶⁷⁵ Cauza *Marckx v. Belgia*, hotărârea din 13/06/1979.

⁶⁷⁶ Cauza *Mazurek v. Franța*, hotărârea din 1/02/2000, definitivă din 1/05/2000.

⁶⁷⁷ Cauza *Schuler-Zraggen v. Elveția*, hotărârea din 24/06/1993.

lor. Mai mult, existaseră bariere de ordin administrativ care împiedicau pacienții care nu locuiau în municipiul Chișinău să se transfere la acel spital.

Curtea a notat că „art. 14 nu interzice orice tratament diferențiat în exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de Convenție. El protejează persoanele (inclusiv persoanele juridice) care „se află în situații analoage împotriva tratamentelor diferențiate discriminatorii; în sensul art. 14, tratamentul diferențiat este discriminatoriu dacă „nu are o justificare obiectivă și rezonabilă”, adică dacă nu urmărește un „scop legitim” și nu există o „relație rezonabilă de proporționalitate dintre mijloacele folosite și scopul care se urmărește a fi realizat”. Mai mult, statele contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere cu privire la gradul în care diferențele din situații similare justifică un tratament diferențiat în drept; întinderea acestei marje va varia în funcție de circumstanțele, subiectul și contextul tratamentului”.

În speță, s-a evidențiat că unsprezece reclamanți din patruzeci și nouă locuiau în municipiul Chișinău și, totuși, ei nu s-au mutat sau, cel puțin, nu au declarat în fața Curții că ar fi dorit să se transfere la celălalt spital din Chișinău. Mai mult, reclamanții nu au prezentat nicio probă care să dovedească că celălalt spital era de fapt mai bine dotat sau că pacienții lui primeau un tratament mai bun. Prin urmare, Curtea a considerat pretenția în cauză inadmisibilă, pentru că era vădit nefondată.

Prin urmare, în cazul plîngerii privind discriminarea în prestarea serviciilor medicale pentru pacienții care suferă de maladii grave trebuie analizat în primul rând faptul dacă în situația invocată există un tratament diferențiat în domeniul protecției sănătății pentru beneficiarii aflați în situații similare. Iar în situația în care nu există vreo dovadă a unui tratament diferit, această plîngere nu ridică vreo problemă în materia interzicerii discriminării. Totodată, în existența unui tratament diferit aplicat persoanelor aflate în situații similare, statul reclamat trebuie să ofere o justificare obiectivă și rezonabilă pentru acesta, precum și să demonstreze urmărirea unui scop legitim și existența unei relații de proporționalitate între acest scop și mijloacele folosite pentru a-l atinge (tratamente diferențiate). Doar dacă argumentele necesare din partea statului cu privire la pretinsa discriminare lipsesc sau sunt irelevante ori neconvingătoare, va fi constatată existența unei discriminări.

2.2. Discriminarea pe criterii de sex în cazurile de violență domestică

În cauza *Eremia v. Republica Moldova*⁶⁷⁸, Curtea s-a pronunțat asupra discriminării pe bază de sex. În fapt, reclamantele – mama și două fiice – s-au plâns în temeiul art. 14 coroborat cu art. 3 și art. 8 din Convenție, că autoritățile naționale

⁶⁷⁸ Cauza *Eremia v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/05/2013, definitivă din 28/08/2013, § 89.

au omis să aplice legislația existentă cu scopul de a le acorda protecție contra violenței domestice, ca urmare a ideilor preconceptuate referitoare la rolul femeilor în familie. Autoritățile au omis să întreprindă acțiuni adecvate cu scopul de a preveni violența domestică, pentru a le ocroti de efectele acesteia, de a examina plângerile depuse și de a pedepsi făptașul – soțul și, respectiv, tatăl lor. Reclamantele au susținut faptul că violența a avut la bază criteriile de sex și a condus la o discriminare contrară art. 14 din Convenție.

Curtea a reiterat că omisiunea unui stat de a proteja femeile împotriva violenței domestice care le încălca dreptul la protecție egală în fața legii fusese constatată anterior în alte cauze, iar această omisiune nu trebuie să fie obligatoriu una intenționată. În această cauză, s-a ținut cont de faptul că prima reclamantă (soția) a fost supusă violenței din partea soțului de mai multe ori și că autoritățile erau conștiente de acest lucru. Suferind în mod repetat acte de violență, prima reclamantă a solicitat examinarea urgentă a cererii sale de divorț, însă judecătorul a refuzat, iar președintele judecătoriei nu a întreprins nicio acțiune privind plângerea oficială depusă în acest sens. În continuare, prima reclamantă a fost chemată la Comisariatul local de poliție și a fost presată să-și retragă plângerea împotriva soțului, care activa acolo. Mai mult, plângerea avocatului său cu privire la acest fapt a fost lăsată fără niciun răspuns. De asemenea, Direcția de asistență socială și protecția familiei a omis să execute ordonanța de protecție emisă pe numele reclamantei până la 15 martie 2011 și i-ar fi sugerat să se împacă cu soțul, pentru că „nu era nici prima, nici ultima femeie bătută de soțul său”. În cele din urmă, recunoscând că și-a bătut soția, A. a fost, în principiu, scutit de orice răsundere prin ordonanța procurorului privind suspendarea condiționată a procedurilor. În esență, combinarea factorilor menționați „a demonstrat în mod clar că acțiunile autorităților nu au reprezentat doar o simplă omisiune sau tergiversare a cauzei privind violența asupra reclamantei, ci au condus la tolerarea repetată a violenței și au reflectat o atitudine discriminatorie față de prima reclamantă, ca femeie”. Mai mult, constatările raportorului special al Națiunilor Unite cu privire la violența asupra femeilor, cauzele sale și consecințele au sprijinit ideea că autoritățile nu au apreciat pe deplin seriozitatea și gravitatea problemei violenței domestice în Republica Moldova și efectul său discriminatoriu asupra femeilor, existând o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție în privința primei reclamante, iar plângerea în temeiul art. 14 coroborat cu art. 8 nu a presupus existența altor probleme.

În cauza ulterioară *Mudric v. Republica Moldova*⁶⁷⁹, reclamanta de 72 de ani s-a plâns în baza art. 14 coroborat cu art. 3 și art. 8 de faptul că autoritățile au

⁶⁷⁹ Cauza *Mudric v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/07/2013, definitivă din 16/10/2013, § 62-63.

omis să aplice legislația națională adoptată pentru a-i oferi protecție contra violenței domestice din partea fostului său soț A.M., de care divorțase cu 22 de ani în urmă, date fiind ideile preconceptuate referitoare la rolul femeilor în familie.

S-a constatat că reclamanta a fost supusă violenței din partea lui A.M. de mai multe ori și că autoritățile cunoșteau această situație. De asemenea, lui A.M. i s-a permis să locuiască în casa reclamantei mai mult de un an, trei ordonanțe de protecție emise de instanța de judecată nefiind executate pe parcursul întregii aceste perioade. Mai mult, A.M. a negat în fața organului de poliție și asistenților sociali locali că a fost avertizat să nu agreseze reclamanta și să nu repete acțiunile sale violente față de ea. În pofida existenței unor prevederi legale care le-au permis autorităților să inițieze proceduri penale în privința lui A.M. și să-l supună astfel unui examen psihiatric în vederea stabilirii necesității tratamentului psihiatric obligatoriu, a trebuit să treacă un an pentru ca instituțiile de resort să facă acest lucru.

Combinarea factorilor de mai sus a demonstrat evident că acțiunile autorităților nu au constituit o simplă omisiune sau tergiversare în examinarea violenței în privința reclamantei, însă au condus la tolerarea repetată a violenței și au reflectat o atitudine discriminatorie față de ea ca femeie.

Concluzii similare au fost formulate de forul european și în cauza *T.M. și C.M. v. Republica Moldova*⁶⁸⁰, în care reclamantele – mamă și fiică – au invocat faptul că statul a omis să-și îndeplinească obligațiile pozitive pentru a le proteja de violența în familie și pentru a preveni repetarea unei asemenea violențe, iar omisiunea autorităților de a le oferi o protecție efectivă și promptă a condus la o discriminare pe bază de sex.

Curtea a menționat că prima reclamantă a fost supusă violenței din partea soțului său de mai multe ori și că autoritățile cunoșteau despre aceste agresiuni, însă au avut nevoie de mult timp pentru a analiza cererea privind eliberarea unei ordonanțe de protecție, iar apoi au omis să o expedieze pentru executare. Ulterior, colaboratorii de poliție nu au întreprins o acțiune fermă pentru evacuarea agresorului din locuința comună, după care instanța de judecată a suspendat executarea ordonanței de protecție, reclamantei fiindu-i impusă căutarea unui alt adăpost. De asemenea, pasivitatea autorităților în această cauză a rezultat din omisiunea lor de a lua măsuri de protecție până la depunerea cererii privind eliberarea ordonanței de protecție. Având în vedere vulnerabilitatea victimelor violenței în familie, care, de obicei, omit să comunice incidentele, *ținea de obligația autorităților să verifice dacă situația necesita o reacție fermă din partea statului și cel puțin să informeze prima reclamantă*

⁶⁸⁰ Cauza *T.M. și C.M. v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/01/2014, definitivă din 28/04/2014, § 59-60.

despre existența măsurilor de protecție. Mai mult, în cele din urmă, s-a pus la îndoială atitudinea instanței de judecată care, examinând aceleași materiale ale cauzei, nu a constatat existența violenței domestice.

În concluzie, reiterăm că la examinarea plângerilor în care se reclamă discriminarea pe bază de sex cu referire la violența domestică, instanțele judecătorești trebuie să analizeze dacă reclamanta a întreprins acțiuni pentru a anunța autoritățile de resort despre situația sa, precum și să studieze minuțios întregul concurs de circumstanțe referitoare la conduita autorităților care cunosc plângerea reclamantei. În situația în care cauza reclamă o reacție fermă și rapidă din partea autorităților relevante, însă circumstanțele de fapt din speță denotă o atitudine neglijentă și tolerantă din partea instituțiilor publice vizate (organele administrației publice locale, poliție, procuratură, asistența socială etc.) față de violența aplicată femeii de către soț sau o altă rudă a acesteia, suntem în prezența lipsei de protecție corespunzătoare a victimei din partea statului, inclusiv din cauza prejudecăților existente în societate față de femeie și față de rolul/statutul acesteia în raporturile de familie, fapt care pune probleme serioase pe terenul art. 14, art. 8 și art. 3 din Convenție.

2.3. Discriminarea în cadrul procedurilor judiciare

În cauza *Bocancea și alții v. Republica Moldova*⁶⁸¹, reclamantii s-au plâns în baza art. 6 § 1 și a art. 1 al Protocolului nr. 1 de încălcarea dreptului la un proces echitabil și a dreptului de proprietate ca urmare a neexecutării de către autorități a hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea lor. De asemenea, ei au susținut că au fost discriminați, comparativ cu o altă persoană care a obținut o hotărâre favorabilă ce a fost executată rapid, în timp ce hotărârile lor nu au fost executate o perioadă îndelungată de timp. Curtea a notat că reclamantii nu au prezentat nicio probă care să demonstreze că au fost tratați diferit în baza unui temei interzis, comparativ cu persoanele aflate într-o poziție similară. Prin urmare, acest capăt de cerere a fost declarat inadmisibil ca fiind vădit nefondat în conformitate cu art. 35 §§ 3 și 4 din Convenție.

2.4. Discriminarea pe criterii de religie în cadrul oficializării unui cult

În hotărârile împotriva Republicii Moldova a fost dezbătută și chestiunea sensibilă a discriminării cultelor autonome, însă Curtea a considerat că această problemă trebuie analizată în contextul art. 9, și nu separat, în baza art. 14 din Convenție. Astfel, în spețele *Mitropolia Basarabiei și Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova* citate *supra*, reclamantele au susținut că sunt victimele unei discriminări, având în vedere refuzul nejustificat al autorităților de a le oficializa

⁶⁸¹ Cauza *Bocancea și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/07/2004, definitivă din 6/10/2004.

și faptul că Guvernul a recunoscut alte biserici ortodoxe, iar pe ele le-a tratat în mod discriminatoriu, în comparație cu alte grupuri religioase.

Curtea a considerat că capetele de plângere în temeiul art. 14 nu au ridicat probleme separate de cele înaintate în temeiul art. 9 din Convenție, reprezentând de fapt o reafirmare a acestora din urmă.

2.5. Discriminarea pe criterii de orientare sexuală în cazul autorizării desfășurării întrunirilor pașnice

În cauza *Genderdoc-M v. Republica Moldova*⁶⁸², asociația reclamantă s-a plâns de faptul că a fost discriminată în comparație cu alte persoane juridice, deoarece promova interesele comunității homosexualilor din Moldova. Guvernul reclamat a susținut că în perioada respectivă (2002-2006) existase o problemă generalizată în Republica Moldova privind dreptul la liberă întrunire și o intoleranță față de întruniri.

Curtea a reiterat că „orientarea sexuală este un concept reglementat de art. 14. Mai mult, atunci când distincția în chestiune operează în această sferă profundă și vulnerabilă a vieții private a unui individ, Curții trebuie să i se prezinte motive deosebite care să justifice măsura contestată. În cazul în care tratamentul diferențiat are la bază criterii de sex sau de orientare sexuală, marja de apreciere acordată statului este restrânsă, iar în această situație principiul proporționalității nu doar că impune ca măsura aleasă să fie una oportună pentru atingerea scopului urmărit, ci trebuie să se demonstreze că a fost necesară în acele circumstanțe. Într-adevăr, dacă motivele prezentate care au stat la baza unui tratament diferențiat s-au întemeiat pe orientarea sexuală a reclamantilor, ar exista o discriminare, în termenii Convenției”.

În prezenta cauză, Curtea și-a exprimat dezacordul cu poziția Guvernului, menționând, în primul rând, că asociația reclamantă a prezentat dispoziții ale Primăriei municipiului Chișinău prin care a fost permisă desfășurarea diferitor întruniri în aceeași perioadă de timp la care s-a referit Guvernul. Guvernul a omis să explice acest tratament diferențiat între asociația reclamantă și alte asociații. În al doilea rând, motivul în baza căruia a fost interzisă desfășurarea evenimentului planificat de asociația reclamantă a constat în dezaprobarea de către autorități a întrunirii, considerând că aceasta promovează homosexualitatea. În particular, s-a subliniat că Primăria municipiului Chișinău – organul executiv în cauza asociației reclamante – a susținut de două ori în fața Curții de Apel că întrunirea asociației reclamante trebuie să fie interzisă dată fiind opunerea mai multor cetățeni față de fenomenul homosexualității. În aceste circumstanțe a avut loc o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 11 din Convenție.

⁶⁸² Cauza *Genderdoc-M v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/06/2012, definitivă din 12/09/2012, § 49-50.

3. Recomandări

1. Trebuie analizate următoarele elemente în cazul unei cereri privind discriminarea: dacă a existat un tratament diferențiat în ceea ce privește dreptul pretins între reclamant, pe de o parte, și alte persoane, pe de altă parte; dacă persoanele alese pentru comparație s-au aflat într-o situație analoagă cu cea a reclamantului.

2. Tratamentele diferențiate trebuie supuse unui test de justificare rezonabilă și obiectivă. Testul prezintă următoarele elemente: dacă statul (autoritățile publice) are o justificare; dacă tratamentul diferențiat urmărește un scop sau mai multe scopuri legitime; în cazul în care este urmărit un scop legitim, (a) dacă obiectivul este suficient de important pentru a justifica limitarea unui drept fundamental, (b) dacă măsurile sunt destinate să îndeplinească obiectivul rațional referitor la acestea; și (c) dacă mijloacele utilizate pentru a încălca dreptul sau libertatea nu depășesc necesarul pentru atingerea obiectivului urmărit.

3. Trebuie să se țină cont de marja de apreciere a statului, în aplicarea testului justificării obiective și rezonabile, pentru a se evalua dacă și în ce măsură diferențele în situații similare de fapt justifică un tratament diferențiat.

4. Trebuie să se țină cont de faptul că art. 14 reprezintă un drept complementar și urmează a fi invocat în raport cu un alt drept substanțial protejat de Convenție, însă pentru constatarea încălcării interdicției discriminării nu este obligatorie constatarea încălcării aceluși drept substanțial.

5. Examinând plângerile în care se reclamă discriminarea pe bază de gen cu referire la violența în familie, instanțele judecătorești trebuie să analizeze dacă reclamanta a întreprins acțiuni pentru a le face cunoscută autorităților de resort situația cu care se confruntă acasă, precum și să studieze minuțios întregul concurs de circumstanțe referitoare la conduita autorităților care au cunoștință de plângerea reclamantei.

6. În situația în care cauza presupune o reacție fermă și rapidă din partea autorităților relevante, trebuie analizat dacă acestea din urmă au avut o asemenea reacție, iar atitudinea neglijentă și tolerantă din partea instituțiilor publice vizate (organele administrației publice locale, poliție, procuratură, asistența socială etc.) față de victima discriminării ridică chestiuni serioase pe terenul art. 14, art. 8 și art. 3 CEDO.

7. Pe marginea spețelor în care se invocă discriminarea pe criterii de orientare sexuală, autoritățile naționale trebuie să demonstreze că, în realitate, tratamentul diferențiat aplicat față de subiect nu s-a datorat motivului invocat. Într-o situație contrară, dacă tratamentul aplicat s-a fundamentat pe criteriul orientării sexuale (inclusiv promovarea homosexualității), situația ridică întrebări în privința interzicerii discriminării.

Articolul 17

INTERZICEREA ABUZULUI DE DREPT

Articolul 17 din Convenție prevede următoarele:

„Nicio dispoziție din prezenta Convenție nu poate fi interpretată ca autorizând unui stat, unui grup sau unui individ un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor ori libertăților recunoscute de prezenta Convenție, sau de a aduce limitări acestor drepturi și libertăți, decât cele prevăzute de această Convenție.”

1. Considerații generale

Articolul 17 din Convenție are drept obiectiv **evitarea abuzului de drept**, adică împiedicarea statelor contractante, precum și a indivizilor sau grupurilor să desconsidere drepturile garantate de Convenție și să le aplice în scopuri care ar fi în contradicție cu prevederile Convenției.

Într-adevăr, o astfel de ignorare a drepturilor garantate de Convenție nu poate fi posibilă, deoarece ar pune „capăt democrației. Anume această preocupare a constituit drept temei pentru autorii Convenției de a introduce art. 17”⁶⁸³.

De asemenea, pentru a preveni orice abuz de drept, art. 17 din Convenție exceptează de la protecția unui articol din Convenție faptele care ar putea în principiu să intre în câmpul de aplicare al acelui articol și să beneficieze de protecția sa, însă în realitate sunt contrare valorilor susținute de Convenție și, în acest sens, nu pot fi protejate. Totuși „problema care se ridică ulterior este a unei juste concilierii dintre cerințele apărării societății democratice, pe de o parte, și cele ale protejării drepturilor individuale ale altora (*Partidul Comunist unificat al Turciei și alții v. Turcia*, § 32). De fiecare dată, atunci când statul intenționează să se prevaleze de **principiul „democrației ca garant al apărării”** cu scopul de a justifica o ingerință în drepturile individuale, trebuie să analizeze cu atenție domeniul de aplicare și consecințele măsurii întreprinse, pentru ca echilibrul menționat supra să fie respectat”⁶⁸⁴.

⁶⁸³ Cauza *Zdanoka v. Letonia*, hotărârea din 17/06/2004, § 99.

⁶⁸⁴ Cauza *Zdanoka v. Letonia*, (MC), hotărârea din 16/03/2006, § 100.

2. Câmpul de aplicare și restricțiile impuse

Ținând cont de obiectivul său menționat supra, art. 17 din Convenție „**nu este aplicabil decât cu titlu excepțional și în situații extreme**”, pentru a evita ca protecția Convenției să se aplice asupra faptelor, scopul cărora este contrar spiritului și literei Convenției.⁶⁸⁵

Pentru a determina dacă art. 17 din Convenție este aplicabil, Curtea va analiza dacă obiectivul real urmărit de către persoana care recurge la protecția Convenției este contrar Convenției și regulilor democratice. Cu alte cuvinte, Curtea va analiza dacă există un **abuz de drept**.

Astfel, atunci când persoanele, grupurile sau statele-membre se prevalază de „dispozițiile Convenției pentru **a desfășura o activitate sau a îndeplini un act îndreptat spre distrugerea unor drepturi sau libertăți recunoscute de aceasta**”, art. 17 din Convenție are drept scop de a-i pune în imposibilitatea de a deduce din acest tratat un drept, excluzându-i de sub protecția lui.⁶⁸⁶ Scopul general al art. 17 este de a împiedica ca grupările totalitare sau extremiste să poată exploata în propriile interese principiile enunțate de Convenție.⁶⁸⁷

Totuși, pentru a atinge acest scop, nu este necesar ca persoanele găsite vinovate de implicare în activități îndreptate spre distrugerea unuia dintre drepturile și libertățile garantate de Convenție să fie private de orice drept sau libertate. Astfel, în cauza *Lawless v. Irlanda*, în care reclamantul a fost arestat de către autoritățile irlandeze și a fost deținut, inițial în închisoare militară, iar apoi în unitate de detenție până la eliberarea sa, fără a fi în această perioadă adus în fața unui judecător, s-a decis că chiar dacă reclamantul participa la momentul arestării sale, la activitățile I.R.A., care a fost interzisă din cauza activității sale îndreptate spre distrugerea drepturilor și libertăților recunoscute de Convenție, art. 17 nu-l împiedică să revendice protecția art. 5 și 6 din Convenție, nici nu elibera Guvernul irlandez de obligația de a respecta dispozițiile acestor articole, care protejează orice persoană împotriva arestării arbitrare și detenției fără judecată.

⁶⁸⁵ Cauza *Paksas v. Lituania* [MC], hotărârea din 6/01/2011, § 87.

⁶⁸⁶ Cauza *Paksas v. Lituania* [MC], id., § 87; a se vedea de asemenea *Lawless v. Irlanda* (nr.3), hotărârea din 1/07/1961, § 7; *Partidul Libertății și Democrației (OZDEP) v. Turcia* [MC], hotărârea din 8/12/1999, § 47; *Partidul comunistilor (Nepeceristi) și Ungureanu v. România*, hotărârea din 3/02/2005, § 59; cu privire la faptul dacă statul parte a abuzat de dreptul său, a se vedea *Vincent v. Franța*, hotărârea din 24/10/2006, § 124.

⁶⁸⁷ Cauza *Paksas v. Lituania* [MC], id., § 87; a se vedea de asemenea *Zdanoka v. Letonia*, (MC), id., § 109; pentru grupuri totalitare care au invocate protecția art. 10 din Convenție, a se vedea *Lehideux și Isorni v. Franța* [MC], hotărârea din 23/09/1998, § 47.

Pe de altă parte, Curtea a precizat că urmând „același raționament [...] nimeni nu trebuie să fie autorizat să se prevaleze de dispozițiile Convenției pentru a aduce atingere sau distrugere idealurilor și valorilor unei societăți democratice (a se vedea hotărârea menționată *Refah Partisi și alții v. Turcia*, § 99)”.⁶⁸⁸

În schimb, dacă Curtea constată că persoana, grupul sau statul-membru în cauză nu urmărește un obiectiv care să fie contrar Convenției, art. 17 nu se aplică.⁶⁸⁹

Astfel, pentru a aprecia aplicabilitatea art. 17 din Convenție, Curtea ia „în considerare **toate circumstanțele cauzei**”.⁶⁹⁰

În cauza *Mozer v. Republica Moldova și Rusia*⁶⁹¹, în care reclamantul, fiind reținut de autoritățile autoproclamatei republici moldovenești nistrene pentru comiterea unei fraude și plasat în arest preventiv, s-a plâns de încălcarea art. 17 din Convenție de către ambele state reclamate datorită toleranței lor față de regimul ilegal instalat în „RMN”, care nu recunoaște niciun drept garantat de Convenție, Curtea a considerat că acest capăt de plângere nu intră în domeniul de aplicare al acestui articol. În orice caz, Curtea a menționat că nu a găsit niciun indiciu care să sugereze că oricare din statele reclamate au intenționat să-i desființeze în mod deliberat oricare din drepturile invocate de reclamant în această cauză, sau să-i limiteze oricare din aceste drepturi într-o măsură mai mare decât cea prevăzută în Convenție. În consecință, Curtea a decis că această plângere este vădit nefondată și a respins-o în conformitate cu articolul 35 §§ 3 (a) și 4 din Convenție.

De asemenea, au fost respinse ca fiind vădit nefondate pretențiile reclamantilor invocate în temeiul art. 17 din Convenție în cauzele *Mazepa v. Republica Moldova și Cravcenco v. Republica Moldova*⁶⁹². Curtea a constatat că nu a fost prezentată nicio probă și în materialele de care dispune nu exista nimic care să confirme pretențiile formulate. Astfel, în cauza *Mazepa*, reclamantul doar s-a plâns despre încălcarea prevederilor art.17 din Convenție, fără însă a da detalii, iar în cauza *Cravcenco*, reclamantul a pretins că au fost încălcate

⁶⁸⁸ Cauza *Zdanoka v. Letonia*, (MC), *id.*, § 99.

⁶⁸⁹ A se vedea, de exemplu, cauza *Paksas v. Lituania* [MC], *id.*, § 89 referitor la art. 3 din Protocolul adițional. *Partidul Libertății și Democrației (OZDEP) v. Turcia* [MC], *id.*, § 47 referitor la art. 11 din Convenție.

⁶⁹⁰ Cauza *Lehideux și Isorni v. Franța* [MC], hotărârea din 23/09/1998, § 38.

⁶⁹¹ Cauza *Mozer v. Rusia și Republica Moldova*, *id.*

⁶⁹² Cauza *Mazepa v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007, § 28; *Cravcenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2008, § 37.

dispozițiile art. 17 prin faptul că sistemul judecătoresc al Republicii Moldova este ineficient și contrar intereselor sale.

Pe de altă parte, în jurisprudența Curții se observă că deși art. 17 din Convenție deseori este invocat de către statele reclamate cu scopul de a fi declarată cererea inadmisibilă, totuși examinarea acestuia poate fi conexată cu fondul cauzei, dacă argumentele prezentate în temeiul art. 17 au o strânsă legătură causală cu substanța plângerilor invocate în temeiul unui alt articol.⁶⁹³

3. Recomandări

1) Art. 17 nu consacră un drept sau o libertate individuală, însă are ca scop evitarea abuzului de drept. Aplicarea dispozițiilor acestui articol va avea loc doar cu titlu excepțional și în situații extreme, reieșind din circumstanțele cauzei.

2) În cazul în care art. 17 este aplicabil, el își extinde în mod obligatoriu câmpul asupra unui alt articol din Convenție. Astfel, acesta nu are o existență autonomă și poate fi invocat doar în legătură cu un alt drept garantat de Convenție.

3) Totodată, deși art. 17 are un „conținut negativ, acesta nu poate fi interpretat *a contrario* ca privînd o persoană fizică de drepturile individuale fundamentale” garantate de Convenție.⁶⁹⁴

⁶⁹³ Cauza *Feret v. Belgia*, hotărârea din 16/07/2009, § 52.

⁶⁹⁴ Cauza *Lawless v. Irlanda* (nr.3), id., § 7.

Articolul 18

LIMITAREA FOLOSIRII RESTRÂNGERILOR DREPTURILOR

Articolul 18 din Convenție prevede următoarele:

„Restricțiile care, în termenii prezentei Convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți, nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.”

1. Considerații generale

Curtea Europeană a avut foarte puține ocazii să se pronunțe cu privire la art. 18 din Convenție.

Cu toate acestea, din jurisprudența Curții Europene rezultă că art. 18 din Convenție, la fel ca și art. 15 și 17, se deosebește de alte articole din Convenție, prin faptul că acesta nu consacră un drept sau o libertate individuală. De asemenea, art. 18 din Convenție, la fel ca și art. 14, nu garantează un drept **autonom**⁶⁹⁵. Acest articol conține o dispoziție generală care subliniază că **orice ingerință sau restricție a drepturilor garantate de Convenție trebuie să urmărească un scop legitim**.⁶⁹⁶

Totodată, Curtea Europeană a precizat că „art. 18 din Convenție **nu are un rol independent**; el nu poate fi aplicat decât coroborat cu alte articole din Convenție”.⁶⁹⁷

Astfel, încălcarea art. 18 din Convenție depinde de respectarea sau nerespectarea de către statele contractante a scopurilor stabilite pentru restrângerea unui drept garantat de către un alt articol din Convenție.

2. Natura juridică și condițiile de aplicare a limitărilor

Curtea a specificat totuși două aspecte în hotărârea *Goussinski v. Rusia* (§ 73):

- art. 18 poate „fi încălcat coroborat cu un alt articol, fără să existe o încălcare a acestui articol în sine”;

- art. 18 nu poate fi încălcat „numai în cazul în care dreptul sau libertatea respectivă sunt supuse unor restricții prevăzute de Convenție”.⁶⁹⁸

⁶⁹⁵ Cauza *Cebotari v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2007, § 49.

⁶⁹⁶ A se vedea, în particular, cauza *Beyeler v. Italia* [MC], hotărârea din 5/01/2000, § 111.

⁶⁹⁷ Cauza *Goussinski v. Rusia*, hotărârea din 19/05/2004, § 73.

⁶⁹⁸ Cauza *Oates v. Polonia*, decizie din 11/05/2000.

Pentru aprecierea respectării sau nerespectării art.18 din Convenție, Curtea **va analiza dacă ingerința în cauză a fost aplicată în alte scopuri decât cele prevăzute de către Convenție.** În caz afirmativ, va constata o încălcare a art. 18 din Convenție.⁶⁹⁹

Astfel, în cauza *Cebotari v. Republica Moldova*,⁷⁰⁰ în care reclamantul s-a plâns în temeiul art. 5 § 1 din Convenție, că arestarea sa a fost aplicată în lipsa motivelor verosimile de a se bănui că a săvârșit o infracțiune și, în temeiul art. 18, că arestarea sa a urmărit un alt scop decât cel prevăzut în art. 5 § 1 lit. (c), instanța europeană a ajuns la concluzia că detenția reclamantului în perioada 9 august și 19 noiembrie 2006 nu s-a bazat pe bănuiala rezonabilă că a săvârșit o infracțiune și, prin urmare, nu a existat o justificare pentru reținerea și arestarea acestuia. De asemenea, Curtea a reținut că scopul real al urmăririi penale, reținerii și arestării reclamantului a fost de a exercita presiune asupra acestuia pentru a împiedica un alt reclamant (directorul SRL Oferta Plus) să-și mențină cererea depusă la Curte. Prin urmare, Curtea a constatat că restrângerea dreptului reclamantului la libertate a fost aplicată **cu un alt scop** decât cel prevăzut în art. 5 § 1 (c). Din aceste considerente, Curtea a decis că a avut loc o încălcare a art. 18 din Convenție combinat cu art. 5 § 1.

În consecință, se pare că Curtea ar putea să examineze **din oficiu** o plângere în temeiul art. 18 din Convenție.⁷⁰¹

3. Recomandări

Articolul 18 din Convenție nu garantează un drept sau o libertate individuală, însă precizează că limitările permise de Convenție asupra drepturilor și libertăților garantate de aceasta nu pot fi acceptate decât dacă urmăresc unul sau mai multe scopuri prevăzute de Convenție.

Prin urmare, examinând plângerile în care se susține limitarea unui drept garantat de Convenție, instanțele judecătorești trebuie să determine dacă ingerința în cauză este justificată, adică este prevăzută de lege, necesară într-o societate democratică și proporțională cu scopul legitim vizat.

⁶⁹⁹ A se vedea, în particular cauza *Goussinski v. Rusia, id.*, § 74 în care Curtea a conchis încălcarea articolului 18 coroborat cu art. 5 din Convenție.

⁷⁰⁰ Cauza *Cebotari v. Republica Moldova, id.*, § 46-53.

⁷⁰¹ A se vedea *Partidul Comunist Unit al Turciei și alții v. Turcia* [MC], nr.19392/92, 30 ianuarie 1998, §62.

Articolul 34

DREPTUL LA CERERE INDIVIDUALĂ

Articolul 34 din Convenție prevede următoarele:

Curtea poate fi sesizată, printr-o cerere, de orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau grup de particulari care se pretind victime ale unei încălcări de către una dintre Înaltele Părți Contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltă Parte Contractantă se angajează să nu împiedice prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept.

1. Considerații generale

Dreptul la cerere individuală reprezintă una dintre garanțiile fundamentale ale eficienței sistemului de protecție a dreptului omului creat prin Convenție. Obiectul și scopul Convenției ca instrument de protecție a drepturilor persoanei presupune ca prevederile ei să fie interpretate și aplicate de o manieră care i-ar face garanțiile practice și efective.⁷⁰²

Pentru a beneficia de dreptul procedural la cerere individuală, reclamantul trebuie să îndeplinească două condiții: 1. să se regăsească în lista categoriilor de reclamanți enumerate în articolul 34: „*persoană fizică, organizație non-guvernamentală sau grup de particulari*”; 2. să argumenteze că a fost sau este o victimă a violării unui drept prevăzut de Convenție.⁷⁰³

Prin victimă în sensul articolului 34 se are în vedere persoana sau persoanele care au fost afectate în mod *direct* sau *indirect* printr-o încălcare a unui drept prevăzut de Convenție. Prin urmare, dreptul la cerere individuală este valabil nu doar pentru victimele unei încălcări, dar și în cazul victimelor indirecte – cărora li s-a cauzat o daună sau care au un interes legitim și personal în curmarea acesteia.⁷⁰⁴ Criteriile Curții care guvernează *locus standi* sunt autonome și pot să servească scopuri diferite față de cele prevăzute de legislația națională.⁷⁰⁵

⁷⁰² Cauza *Loizidou v. Turcia*, hotărârea din 23/03/1995 (obiecții preliminare), § 70-71.

⁷⁰³ Cauza *Vallianatos ș.a. v. Grecia*, hotărârea din 7/11/2013, § 47.

⁷⁰⁴ *id.*, § 47.

⁷⁰⁵ Cauza *Norris v. Irlanda*, hotărârea din 26/10/1988, § 31.

2. Categoriile de reclamanți

2.1. Persoanele fizice

Coroborată cu art. 1 din Convenție, sintagma *orice persoană fizică* îi acordă dreptul de a sesiza Curtea oricărei persoane aflate sub jurisdicția unui stat membru al Consiliului Europei, indiferent de cetățenia acesteia, locul de domiciliu (chiar și într-un stat din afara Consiliului Europei), capacitatea juridică sau starea maritală.

O persoană care nu ar avea dreptul să reprezinte o altă persoană în fața Curții ar putea, în anumite circumstanțe, să acționeze în numele acesteia.⁷⁰⁶ De exemplu, minorii ar putea sesiza Curtea, fiind reprezentați de către mamele acestora, care se află în conflict cu autoritățile statului și care critică deciziile și conduita acestora ca fiind contrară drepturilor guvernate de Convenție. Această posibilitate rămâne valabilă și în circumstanțele unor divergențe dintre tutorele copilului și mama privată de drepturile părintești.⁷⁰⁷ Dreptul va rămâne valabil și în cazul unui minor care, la vârsta de aproximativ 10 ani a sesizat Curtea, prin intermediul avocaților, despre lipsa protecției copiilor împotriva abuzurilor fizice părintești.⁷⁰⁸ Totodată, Curtea a stabilit că scopul de protecție a persoanelor cu capacitate juridică limitată/redușă realizat prin limitarea drepturilor acestora de a contracta sau de a înainta o acțiune civilă, este mai puțin relevant în cazul procedurilor în fața Curții de la Strasbourg. În speța *Zehentner v. Austria*, reclamanta a refuzat să fie reprezentată de către reprezentantul ei legal, Curtea permițându-i să prezinte cazul fără reprezentant.⁷⁰⁹ Curtea a considerat că nu are *locus standi* avocatul persoanei, în numele căreia el a semnat plângerea, fără ca persoana „reprezentată” să exprime voința de a urmări procedura în fața Curții.⁷¹⁰ Curtea va da curs cererii atunci când reclamantul, care deja a depus plângerea, și-a exprimat dorința de a urmări reclamația după decesul său.⁷¹¹

2.2. Persoanele juridice

Convenția este aplicabilă și în cazul încălcărilor unor drepturi ale persoanelor juridice. În principiu, doar organizațiile non-guvernamentale vor avea *locus standi*. Prin sintagma *organizație non-guvernamentală* se are în vedere orice persoană juridică de drept privat, cu sau fără scop comercial, căreia nu i-a fost delegată vreo funcție care ar fi exercitată, în mod normal, de către guvern. Prin urmare, societățile comerciale⁷¹², cultele⁷¹³, partidele politice⁷¹⁴, ONG-urile⁷¹⁵, fundațiile⁷¹⁶ etc. vor avea *locus standi* în fața Curții.

⁷⁰⁶ Cauza *Nielsen v. Danemarca*, hotărârea din 28/11/1988, § 56-7.

⁷⁰⁷ Cauza *Scozzari și Giunta v. Italia*, hotărârea din 13/07/2000, § 138.

⁷⁰⁸ Cauza *A. v. Regatul Unit*, hotărârea din 23/09/1998, § 2.

⁷⁰⁹ Cauza *Zehenter v. Austria*, hotărârea din 16/07/2009, § 40.

⁷¹⁰ Cauza *Ciobanu v. România*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/12/2003.

⁷¹¹ Cauza *Vocaturu v. Italia*, hotărârea din 24/05/1991.

⁷¹² Cauza *Oferta Plus SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/12/2006.

⁷¹³ Cauza *Mitropolia Basarabiei ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/12/2001.

⁷¹⁴ Cauza *Refah Partisi ș.a. v. Turcia*, hotărârea [MC] din 13/02/2003.

⁷¹⁵ Cauza *Genderdoc-M v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/06/2012.

⁷¹⁶ Cauza *Folgerø ș.a. v. Norvegia*, hotărârea din 29/06/2007.

Expresia *organizații guvernamentale*, opusă *organizațiilor non-guvernamentale*, este aplicabilă, în sensul articolului 34, nu doar în cazul organelor administrației publice centrale și locale⁷¹⁷ ale statului, ci și în cazul autorităților decentralizate, care exercită funcții publice, indiferent de nivelul de autonomie al acestora față de stat. De exemplu, cazul Consiliului General al Asociației Economistilor din Spania, ultimul exercitând atribuții oficiale, acordate prin Constituție și legislație⁷¹⁸, și al Companiei feroviare spaniole, care s-a aflat sub controlul guvernului și care avea monopol operațional.⁷¹⁹ Curtea nu a acceptat nici sesizarea depusă de un *grup de particulari* care au pretins ad-judecarea unui drept în legătură cu funcțiile publice exercitate de către ei.⁷²⁰

În speța *Mănăstirile Sfinte ș.a. v. Grecia*, fosta Comisie a stabilit că exercitarea de către o organizație ecleziastică de drept public a unor funcții ale statului nu presupune în mod automat calitatea de organizație guvernamentală. În acest sens, nu este decisiv nici caracterul de drept public sau de drept privat al entității. Fiind o organizație religioasă care avea drept scop principal promovarea ascetismului față de persoanele care locuiau în mănăstirile gestionate de ea, Comisia nu a considerat că aceste activități sunt echivalente cu funcțiile publice.⁷²¹

În fine, categoria organizațiilor guvernamentale include persoanele juridice care participă la exercitarea atribuțiilor guvernamentale sau care gestionează un serviciu public sub controlul guvernului. Pentru a stabili dacă entitatea juridică este o organizație guvernamentală, trebuie să se analizeze statutul ei juridic, prerogativele conferite prin acel statut, natura activității desfășurate și contextul în care se desfășoară, precum și gradul de autonomie față de autoritățile politice.⁷²²

2.3. Alte categorii de reclamanți

A treia categorie de reclamanți prevăzută în articolul 34 – *grupul de particulari* – nu a fost definită de către Curte. Cu toate acestea, din jurisprudența ei am putea deduce câteva categorii de circumstanțe.

Un grup de particulari cu interes comun invocă încălcarea Convenției printr-o acțiune/inacțiune a statului. Exemplu în acest sens ar fi *Catan ș.a. v. Republica Moldova și Rusia*, unde 170 de reclamanți, în baza la trei cereri separate, s-au plâns de limitările impuse elevilor școlilor cu predare cu grafia latină de către autoritățile transnistrene.⁷²³

⁷¹⁷ Cauza *Gemeinde Rothenthurm v. Elveția*, decizia Comisiei din 14/12/1988.

⁷¹⁸ Cauza *Consejo General de Colegios Oficiales de Economistas de Espana v. Spania*, decizia Comisiei EDO din 28/06/1995.

⁷¹⁹ Cauza *Renfe v. Spania*, decizia Comisiei din 08/09/1997.

⁷²⁰ Cauza *Demirbas ș.a. v. Turcia*, decizia cu privire la admisibilitate din 9/11/2010.

⁷²¹ Cauza *Mănăstirile Ano Xenia ș.a. v. Grecia*, decizia cu Comisiei din 05/06/1990.

⁷²² Cauza *Radio Franța ș.a. v. Franța*, decizia cu privire la admisibilitate din 23/09/2003, § 26.

⁷²³ Cauza *Catan ș.a. v. Republica Moldova și Rusia*, hotărârea din 19/10/2012.

Vorbind despre *lichidarea persoanei juridice*, Curtea a acceptat plângerea depusă de o parte din acționari, unde lichidarea a rezultat din acțiunile statului.⁷²⁴ În *Sunday Times (nr. 1)*, plângerea a fost depusă de un grup de jurnaliști, de redactorul ziarului și de entitatea căreia îi aparținea ziarul.⁷²⁵ Curtea a pus pe rol și cauze în care unui grup de persoane le-a fost refuzată înregistrarea persoanei juridice⁷²⁶ sau în care unui grup de persoane le-a fost refuzată înregistrarea cultului religios.⁷²⁷

3. Calitatea de victimă

3.1. Victima directă

Pentru a sesiza Curtea de la Strasbourg în baza articolului 34, victima directă – individ/organizație non-guvernamentală/grup de indivizi urmează să fie capabili să invoce faptul că este victimă a încălcării unuia dintre drepturile prevăzute în Convenție. Pentru a pretinde statutul de victimă, persoana urmează să fie afectată de către măsura contestată în mod direct.⁷²⁸ Determinarea statutului de victimă este independentă de evaluarea prejudiciului, ultimul determinându-se la examinarea plângerii în fond.

3.2. Victima indirectă

În mod excepțional, persoanele care nu sunt afectate direct de o măsură contrară Convenției, dar care au o legătură personală cu victima unei asemenea încălcări vor avea *locus standi* în calitate de victime indirecte. Curtea a recunoscut acest drept procedural în legătură cu violarea articolului 2 membrilor apropiați ai familiei persoanelor a căror moarte s-ar datora unor acțiuni/inacțiuni ale statului care ar angaja răspunderea acestuia: părinți⁷²⁹, soți⁷³⁰, concubini⁷³¹, frați⁷³², copii.⁷³³ În cazul în care moartea sau dispariția a fost precedată de o încălcare a articolului 3 sau 5, victima indirectă are dreptul la sesizare și în această privință.

Totodată, Curtea a statuat că articolele 5, 6 și 13 se referă la drepturi ne-transferabile⁷³⁴, rudele apropiate urmând să dovedească interesul propriu în

⁷²⁴ Cauza *Neftyanaya kompaniya YUKOS v. Rusia*, decizia cu privire la admisibilitate din 29/01/2009, § 441-3.

⁷²⁵ Cauza *Sunday Times v. Regatul Unit (nr.1)*, hotărârea din 26/04/1979.

⁷²⁶ Cauza *Stankov și Organizația Unită Macedonă Ilinden v. Bulgaria*, hotărârea din 2/10/2001.

⁷²⁷ Cauza *Mitropolia Basarabiei ș.a. v. Republica Moldova*, *id.*

⁷²⁸ Cauza *Tănase v. Republica Moldova*, hotărârea [MC] din 27/04/2010, § 104.

⁷²⁹ Cauza *Van Colle v. Regatul Unit*, hotărârea din 13/11/2012, § 86.

⁷³⁰ Cauza *Salman v. Turcia*, hotărârea din 27/06/2000.

⁷³¹ Cauza *Velikova v. Bulgaria*, decizia cu privire la admisibilitate din 18/05/1999.

⁷³² Cauza *Andronicou și Constantinou v. Cipru*, hotărârea din 9/10/1997.

⁷³³ Cauza *McKerr v. Regatul Unit*, hotărârea din 4/05/2001.

⁷³⁴ Cauza *Biç ș.a. v. Turcia*, hotărârea din 2/02/2006.

cererea depusă în fața Curții.⁷³⁵ Prezența unui asemenea interes a fost constatată în cazul soției unei persoane condamnate *post-mortem*, care a reprezentat interesele decedatului în procedurile naționale în vederea reabilitării condamnatului⁷³⁶ sau a protecției reputației ei familiale.⁷³⁷

Persoanele juridice trebuie să depună cererea, în principiu, din nume propriu; însă în circumstanțe excepționale, când entitatea nu o poate face prin intermediul organelor sale sau al lichidatorului, este posibilă sesizarea Curții de către proprietarul unic.⁷³⁸

3.3. Victima potențială

Cerința de a demonstra că reclamantul este o victimă directă a unei încălcări face imposibilă acceptarea plângerilor depuse în interesul societății, unui număr nedeterminat de persoane, sau plângerea depusă *in abstracto* despre incompatibilitatea legislației cu Convenția (*actio popularis*).⁷³⁹

Cu toate acestea, există posibilitatea de a invoca încălcarea unor drepturi în lipsa unei măsuri individuale de punere în aplicare a legii: când el/ea este obligat să-și modifice comportamentul sau riscă să fie investigat, sau dacă este un membru al unui grup de persoane care riscă să fie afectate în mod direct prin legislația contestată.⁷⁴⁰

De exemplu, în *Tănase v. Republica Moldova*, Curtea a considerat că reclamantul a fost afectat în mod direct prin legea care îl obliga să inițieze procedura de renunțare la cetățenia română și l-a pus sub riscul pierderii acesteia pentru a-și deține mandatul de deputat în parlament validat de către Curtea Constituțională.⁷⁴¹

În speța *Iordachi ș.a. v. Republica Moldova*⁷⁴², Curtea a acceptat că reclamații, printre care și avocați din cadrul organizației non-guvernamentale „Juriștii pentru drepturile omului”, au fost victimele unei ingerințe în drepturile garantate prin articolul 8 din cauza lipsei garanțiilor privind confidențialitatea comunicărilor dintre avocați și clienții acestora în legătură cu posibilele interceptări.⁷⁴³

⁷³⁵ Cauza *Cazacu v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007.

⁷³⁶ Cauza *Grădinar v. Republica Moldova*, hotărârea din 8/04/2008, § 95.

⁷³⁷ Cauza *Armoniene v. Lituania*, hotărârea din 25/11/2008.

⁷³⁸ Cauza *Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italia*, hotărârea din 07/06/2012, § 92. Vezi și: Cauza *Neftyanaya kompaniya YUKOS v. Rusia*; Cauza *Oferta Plus SRL v. Republica Moldova*.

⁷³⁹ Cauza *Burden v. Regatul Unit*, hotărârea din 29/04/2008.

⁷⁴⁰ Cauza *Tănase v. Republica Moldova*, *id.*, § 104; Vezi și Cauza *Partidul Creștin-Democrat al Moldovei c. Moldovei*, decizia cu privire la admisibilitate din 22/03/2005.

⁷⁴¹ Cauza *Tănase v. Republica Moldova*, *id.*, § 108.

⁷⁴² Cauza *Iordachi ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/02/2009.

⁷⁴³ *id.*, § 31-5, 50.

3.4. Pierderea statutului de victimă

Statutul de victimă trebuie menținut pe întreaga durată a judecării procesului în fața Curții. Mecanismul de protecție oferit prin Convenție are o natură subsidiară, revenindu-le autorităților să redreseze orice încălcare a acesteia.⁷⁴⁴ Redresarea de către stat a unei presupuse încălcări ar putea conduce la pierderea statutului de victimă și eventual la radierea speței de pe rolul Curții de la Strasborg.⁷⁴⁵ Însă această remediere trebuie să îndeplinească un șir de condiții.

O decizie favorabilă reclamantului nu este în principiu suficientă pentru a-l deprava de statutul de victimă, decât în cazul în care autoritățile naționale au recunoscut încălcarea în mod expres sau în substanță, iar apoi au redresat acea încălcare.⁷⁴⁶ Aceste două condiții urmează a fi satisfăcute cumulativ.⁷⁴⁷

Redresarea urmează să includă, după caz, compensarea daunelor materiale și morale⁷⁴⁸ suferite în urma încălcării.⁷⁴⁹ Vorbind despre încălcarea drepturilor pecuniare, Curtea a accentuat că redresarea urmează să fie integrală⁷⁵⁰, inclusiv pentru executarea restantă a hotărârii instanței naționale.⁷⁵¹ În cazul în care violarea permite efectuarea *restitutio in integrum*, este datoria statului de a o realiza.⁷⁵² Remedierea nu va fi integrală ori de câte ori compensația cu titlu de daune morale acordată de stat a fost în disproporție vădit nerezonabilă cu prejudiciul acordat de către Curte în spețe similare.⁷⁵³

4. Exercițarea efectivă a dreptului la cerere individuală

Obligația de a *nu împiedica exercițiul efectiv* al dreptului la cerere individuală are menirea să înlăture orice ingerință în dreptul individului de a prezenta și a urmări cererea sa deusă la Curte. Este deosebit de important pentru administrarea eficientă a sistemului de cereri individuale instituit prin articolul 34 ca reclamanții sau posibili reclamanți să aibă posibilitatea să *comunicare liber* cu Curtea, fără a fi supuși unor forme de presiuni din partea autorităților pentru retragerea sau modificarea plângerii. Presiunea include nu doar coerciția directă și actele flagrante de intimidare a reclamanților existenți sau posibili, a membrilor familiilor acestora sau a reprezentanților lor,

⁷⁴⁴ Cauza *Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italia*, *id.*, § 80.

⁷⁴⁵ Cauza *Tănase v. Republica Moldova*, *id.*, § 106.

⁷⁴⁶ Cauza *Prodan v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/05/2004, § 47.

⁷⁴⁷ Cauza *Lozan ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/10/2006, § 32.

⁷⁴⁸ Cauza *Botezatu v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/04/2015, § 27.

⁷⁴⁹ Cauza *Roșca v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/03/2005.

⁷⁵⁰ Cauza *Macovei v. Republica Moldova*, hotărârea din 25/04/2006, § 30.

⁷⁵¹ Cauza *Drăguță v. Republica Moldova*, hotărârea din 31/10/2006, § 17; Cauza *Moisei c. Moldovei*, hotărârea din 19/12/2006, § 22.

⁷⁵² Cauza *Ganea v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/05/2011.

⁷⁵³ Cauza *Hyde Park v. Republica Moldova (nr.4)*, hotărârea din 7/04/2009, § 70.; Cauza *Ciorap v. Republica Moldova (nr.2)*, hotărârea din 20/07/2010.

dar și actele sau contactele improprii, menite să descurajeze reclamanții de la realizarea remediului oferit prin Convenție.⁷⁵⁴ În fine, statele sunt obligate să se abțină de la orice acțiuni sau omisiuni care, prin distrugerea sau înlăturarea obiectului cererii, ar face-o inutilă sau ar împiedica Curtea să o examineze în cadrul procedurii normale.⁷⁵⁵

În speța *Colibaba v. Republica Moldova*, Curtea a stabilit că statul a acționat contrar obligațiilor sale în baza articolului 34, reclamatul invocând intimidarea avocatului său printr-o scrisoare primită de la Procurorul general, prin care a fost amenințat cu inițierea unei cauze penale împotriva sa, fiind menționat expres numele reprezentantului.⁷⁵⁶ La aceeași concluzie a ajuns Curtea în speța *Oferta Plus SRL v. Republica Moldova*, unde autoritățile naționale au dispus reluarea urmăririi penale în privința conducătorului companiei reclamante, după ce speța a fost comunicată guvernului. Inițial urmărirea penală a fost pornită în legătură cu activitatea companiei reclamante, care a încercat să obțină plata în baza obligațiilor trezoreriale emise anterior de guvern. În al doilea rând, Curtea a considerat că *posibilitatea* interceptării de către reprezentanții organelor de drept a conversațiilor dintre conducătorul companiei reclamante și avocatul său în timpul aflării primului în arest a redus din eficiența asistenței juridice, pe când imposibilitatea acestora de a purta o discuție fără paravan de sticlă a afectat dreptul reclamantului la sesizarea Curții.⁷⁵⁷ În speța subsecventă *Cebotari v. Republica Moldova*, Curtea a constatat încălcarea articolului 34, deoarece reclamantul nu a putut semna mandatul avocatului din cauza aceluiași paravan de sticlă.⁷⁵⁸ Comunicarea dintre aceștia era afectată de o manieră care trezea suficiente suspiciuni privind interceptarea acestora.⁷⁵⁹

În speța *Paladi v. Republica Moldova*, Curtea a statuat că atunci când există riscul iminent de cauzare a unei daune ireparabile (în legătură cu o speță aflată pe rolul acesteia), Curtea poate dispune în baza Regulii 39 a Regulilor Curții⁷⁶⁰ aplicarea măsurilor preventive⁷⁶¹; ignorarea acestora poate conduce, de asemenea, la încălcarea articolului 34 ori de câte ori statul nu întreprinde acțiunile rezonabile pentru a se conforma cu măsurile indicate de Curte.⁷⁶² Statul nu este liber să substituie judecata Curții cu a sa în privința necesității

⁷⁵⁴ Cauza *Feodorov v. Republica Moldova*, hotărârea din 29/10/2013, § 45.

⁷⁵⁵ Cauza *Mamatkulov și Askarov v. Turcia*, hotărârea [MC] din 4/02/2005, § 120.

⁷⁵⁶ Cauza *Colibaba v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007, § 68.

⁷⁵⁷ Cauza *Oferta Plus SRL v. Republica Moldova*, *id.*, § 156.

⁷⁵⁸ Cauza *Cebotari v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2007, § 66.

⁷⁵⁹ *id.*, § 68.

⁷⁶⁰ Regulile Curții Europene a Drepturilor Omului din 1 ianuarie 2016. [On-line]: http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf (Vizitat la 10.07.2016).

⁷⁶¹ Ele sunt aplicate în mod special în legătură cu articolele 2 și 3 și, în mod excepțional, cu alte articole din Convenție. Cauza *Mamatkulov și Askarov v. Turcia*, *id.*, § 104.

⁷⁶² Cauza *Paladi v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/03/2009, § 88

aplicării măsurilor preventive, și nici în privința termenului pentru implementarea acestora.⁷⁶³ Curtea a considerat lipsa acțiunilor din partea guvernului pentru implementarea măsurii provizorii, prin care ea l-a obligat să nu transfere reclamantul din centrul neurologic în spitalul penitenciarului, ca fiind contrarie obligațiilor sale în baza articolului 34, considerând ca irelevantă lipsa prejudiciului.⁷⁶⁴ Măsurile preventive urmează a fi implementate în mod urgent, lipsa acțiunilor din partea statului fără *motive obiective* rezultând în neglijență ce ar putea rezulta în încălcarea articolului 34.⁷⁶⁵

În concluzie, dreptul la sesizare individuală reprezintă unul din elementele-cheie pentru asigurarea eficienței Convenției în totalitatea sa. Pentru ca o persoană să poată beneficia de dreptul său în baza articolului 34, ea trebuie să se regăsească în una din categoriile reclamanților prevăzute în acest articol, și totodată să fie victima încălcării acestora. Posibilitatea de a sesiza Curtea nu poate fi condiționată de vârsta, capacitatea juridică, starea civilă, ocupația, naționalitatea sau de existența unor norme naționale limitative. Intentarea *actio popularis* , în principiu, nu este posibilă. Cu toate acestea, vorbind despre o persoană în privința căreia nu a fost aplicată o măsură de implementare a legii limitative, Curtea va accepta plângerea atâta timp cât reclamantul face parte din grupul persoanelor care ar fi afectate prin legea respectivă. Statutul de victimă trebuie să fie menținut de-a lungul procesului în fața Curții. Acesta din urmă va fi înlăturat în cazul în care statul va recunoaște încălcarea comisă și va remedia în mod integral daunele materiale și morale cauzate victimei. Statul este obligat să nu împiedice exercitarea dreptului la sesizare individuală, ceea ce înglobează transmiterea plângerii, comunicarea cu avocatul reclamantului, acțiunile/inacțiunile menite să intimideze sau să descurajeze persoana să depună/urmărească plângerea depusă.

5. Recomandări

1. Compensarea și redresarea ingerințelor în drepturile cuprinse în Convenție trebuie să fie integrală; acordarea unor despăgubiri disproporționat de mici, comparativ cu suma de care ar fi beneficiat victima într-un caz similar din fața Curții, trebuie evitată;

2. Actele oficialilor sau ale persoanelor aflate sub controlul acestora, care ar urmări să descurajeze persoanele în privința cererii adresate Curții, trebuie evitate;

3. Neexecutarea în termen rezonabil a măsurilor preventive dispuse de Curte, care ar putea conduce la descurajarea reclamanților de a participa la procedurile din fața Curții, trebuie evitată.

⁷⁶³ *id.* , § 90

⁷⁶⁴ *id.* , § 104

⁷⁶⁵ *id.* , § 97-98

Articolul 35

CONDIȚIILE DE ADMISIBILITATE A CERERII ÎN FAȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Art. 35 din Convenție prevede următoarele:

1. *Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de atac interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni începând cu data deciziei interne definitive.*
2. *Curtea nu reține nicio cerere individuală introdusă în virtutea articolului 34, în cazul în care:*
 - a. *ea este anonimă; sau*
 - b. *ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă nu conține fapte noi.*
3. *Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în virtutea articolului 34, atunci când ea consideră că:*
 - a. *este incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale Protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă; sau*
 - b. *reclamantul nu a suferit niciun prejudiciu important, cu excepția cazului în care respectarea drepturilor omului garantate prin Convenție și Protocoalele sale impune o examinare a fondului cererii, și cu condiția de a nu respinge din acest motiv nicio cauză care nu a fost examinată corespunzător de o instanță națională.*
4. *Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.*

1. Considerații generale

Articolul 35 din Convenție reglementează nemijlocit condițiile de admisibilitate a unei cereri prezentate în fața Curții. Totodată, în baza interpretărilor altor articole ale Convenției, dar și a principiilor de drept general recunoscute, distingem alte condiții, cum ar fi cele referitoare la reclamant și reclamat, la state și persoane.

2. Condiții de admisibilitate care țin de procedură

Condițiile de admisibilitate care țin de procedură sunt:

- A. Epuizarea căilor de atac interne (art. 35 p.1 din Convenție).

B. Respectarea termenului de șase luni de la data hotărârii interne definitive (art. 35 p.1 din Convenție).

C. Cererea nu trebuie să fie anonimă (art. 35 p. 2 lit (a) din Convenție).

D. Cererea să nu fie similară cu o cerere examinată anterior de Curte sau supusă controlului unei alte instanțe internaționale, în cazul în care nu conține fapte noi (art.35 p.2 lit. (b) din Convenție).

E. Cererea să nu fie abuzivă (art. 35 p. 3 lit. (a) din Convenție).

A. Epuizarea căilor de atac interne (art. 35 p.1 din Convenție)

Regula epuizării căilor de atac interne denotă caracterul complementar al mecanismului european de protecție. Curtea a specificat clar în hotărârea sa *Handyside*⁷⁶⁶ că „mecanismul de protecție instituit prin Convenție implică un caracter subsidiar în raport cu sistemele naționale de garantare a drepturilor omului”. Convenția are un caracter subsidiar în comparație cu dreptul intern. Ea nu ține să înlocuiască dreptul intern, ci să atenueze carențele acestuia. Curtea îi încredințează fiecărui stat contractant sarcina de a asigura respectarea drepturilor pe care le enunță, iar autorităților jurisdicționale naționale sarcina de a controla aplicarea dispozițiilor sale⁷⁶⁷. În acest sens, art. 35 implică obligația pentru state de le a oferi indivizilor căi de atac efective în fața instanțelor naționale.

Noțiunea de „cale de atac” nu trebuie înțeleasă potrivit normelor dreptului național. Sunt reținute toate căile de drept susceptibile de a conduce la un rezultat satisfăcător privind obiectul plângerii. Totodată, Curtea a reiterat în mai multe cauze, printre care și *Avram și alții v. Republica Moldova*⁷⁶⁸ sau *Hyde Park (nr. 5-6)*⁷⁶⁹ v. *Republica Moldova* faptul că unei persoane nu i se cere să recurgă la mai multe căi de atac decât una, atunci când sunt disponibile câteva căi. Cu toate acestea, simplul fapt că un remediu intern este considerat inefficient (și, prin urmare, nu trebuie epuizat) nu-l scutește pe reclamant de obligația de a exercita alte căi de atac care se pot dovedi a fi eficiente (*Hyde Park și alții v. Republica Moldova (nr. 5-6)*⁷⁷⁰, *Brega și alții v. Republica Moldova*⁷⁷¹). Totodată, în cauza *Tănase v. Republica Moldova*⁷⁷², Curtea a constatat că remediul propus este unul pe care reclamantul nu a trebuit să-l epuizeze. Curtea a menționat că posibilitatea depunerii unei cereri în fața Avocatului Parlamentar, care putea să conteste legea la Curtea Constituțională, nu a constituit un remediu efectiv, deoarece reclamantul nu a avut posibilitatea să depună direct plângerea la curte.

⁷⁶⁶ Cauza *Handyside v. Regatul Unit*, hotărârea din 7/12/1976.

⁷⁶⁷ Cauza *De Cubber v. Belgia*, hotărârea din 26/10/1984.

⁷⁶⁸ Cauza *Avram și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/07/2011.

⁷⁶⁹ Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (Nr. 5 și 6), hotărârea din 14/09/2010.

⁷⁷⁰ id.

⁷⁷¹ Cauza *Brega și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/01/2012.

⁷⁷² Cauza *Tănase v. Republica Moldova*, hotărârea [MC] din 27/04/2010.

Remediul propus de Guvern nu i-a fost accesibil reclamantului, deoarece el nu a avut posibilitatea să se adreseze la Curtea Constituțională direct. În consecință, acest remediu nu a fost efectiv în temeiul art. 35 § 1 din Convenție.

B. Respectarea termenului de șase luni (art. 35 p.1 din Convenție)

Art. 35 cere ca reclamantul să introducă cererea sa la Curte în termen de șase luni, termen calculat de la data deciziei interne definitive, pronunțate asupra chestiunii litigioase. Această condiție instituie un termen a cărui expirare conduce la pierderea dreptului de adresare, și trebuie deci să fie, în principiu, de interpretare restrictivă. În cauza *Bisir și Tulus v. Republica Moldova*⁷⁷³, Curtea a reamintit că scopul termenului-limită de șase luni, în temeiul articolului 35 al Convenției, este de a promova securitatea raporturilor juridice, astfel asigurând ca toate cauzele care abordează aceste chestiuni în baza Convenției să fie examinate într-un termen rezonabil și ca deciziile din trecut să nu poată fi reexamineate continuu. În mod normal, termenul de șase luni începe să curgă de la adoptarea deciziei definitive în procesul de epuizare a căilor interne de recurs. Cu toate acestea, atunci când este clar de la bun început că reclamantul nu dispune de căi efective de recurs, acest termen curge de la data efectuării acțiunilor sau măsurilor care reprezintă subiectul plângerii. Suplimentar, atunci când încălcarea invocată este calificată drept o situație continuă, contra căreia nu există căi de recurs interne, termenul de șase luni prevăzut de art. 35 se calculează din momentul în care această situație ia sfârșit⁷⁷⁴.

C. Cererea nu trebuie să fie anonimă (art.35 p.2 lit. (a) din Convenție)

Cererile depuse la Curte nu trebuie să fie anonime. Ele vor conține: numele, prenumele victimei, eventual, numele reprezentantului său, expunerea faptelor, drepturile garantate de Convenție pretins a fi încălcate, remediile folosite. La cerere trebuie anexate copiile documentelor care stau la baza adresării reclamantului la Curte. Așadar, este necesar ca reclamantul să poată fi identificat. El îi poate cere Curții păstrarea anonimatului său.

D. Cererea să nu fie similară cu o cerere examinată anterior de Curte sau supusă controlului unei alte instanțe internaționale, în cazul în care nu conține fapte noi (art. 35 p.2 lit. (b) din Convenție)

Pentru a fi admisibilă, cererea nu trebuie să fie similară cu o cerere examinată anterior de Curte (indiferent dacă este admisibilă sau nu), nici să ceară o „re-examinare” a unei cereri supuse anterior analizei Curții dacă nu conține „fapte noi”. Cererile sunt considerate „examineate” atunci când li s-a dat un răspuns

⁷⁷³ Cauza *Bisir și Tulus v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/05/2011.

⁷⁷⁴ Cauza *X v. Olanda*, decizia cu privire la admisibilitate din 5/12/1978.

printr-o decizie de inadmisibilitate, printr-o constatare a reglementării amiabile sau printr-o hotărâre asupra fondului.

Acest punct consacră aplicarea principiului *non bis in idem* bazat pe autoritatea lucrului judecat. De fapt, această regulă are două obiective: de a evita ca Curtea să fie impusă să examineze din nou o cerere, care i-a fost deja prezentată și de a evita cumulum procedurilor internaționale, care sunt în mod esențial aceleași cele de admisibilitate.

E. Cererea să nu fie abuzivă (art. 35 p. 3 lit. (a) din Convenție)

Potrivit articolului 35 p.3, Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea articolului 34, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau **abuzivă**. Această condiție se referă la următoarele acțiuni:

- aducerea cu bună/știință a unor învinuiri false sau nefondate pentru a induce Curtea în eroare sau amenințarea Curții;
- folosirea în mod repetat a unei exprimări injurioase, excesive și defăimătoare la adresa Guvernului reclamat, la adresa unor funcționari ai Guvernului reclamat, a autorităților în general, la adresa membrilor Curții sau a grefei⁷⁷⁵;
- încălcarea intenționată din partea reclamantului a obligației de confidențialitate a negocierilor în cazul soluționării pe cale amiabilă, impusă părților în temeiul art. 39 § 2 din Convenție, poate să conducă la declararea cererii ca abuzivă (cauza *Popov v. Republica Moldova*⁷⁷⁶),
- dacă cererea este inspirată de cauze contrare onoarei sau are ca obiect exclusiv de a-i permite reclamantului să se sustragă de la o obligație legală⁷⁷⁷ sau de la o condamnare și nu este constatată nicio încălcare a Convenției;
- când cererea nu intră în sfera de aplicare a Convenției și este exclusiv motivată de o încercare de propagandă sau de publicitate⁷⁷⁸;
- situația plângerilor repetate fără cel mai mic motiv, fosta Comisie precizând că sarcina sa „nu poate fi de a se ocupa de un șir de plângeri nefondate și abuzive, care creează o muncă inutilă incompatibilă cu funcțiile reale ale Comisiei”⁷⁷⁹.

Simplul fapt că un petiționar ar fi putut avea motive politice pentru a înainta acțiunea nu înseamnă a abuza de dreptul de petiționare, cu condiția ca plângerea să aibă un temei juridic corect⁷⁸⁰. Totodată, poate fi considerat drept

⁷⁷⁵ Cauza *L. Rafael v. Austria*, decizia din 24/05/1966.

⁷⁷⁶ Cauza *Popov v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/01/2005.

⁷⁷⁷ Cauza *Koch v. RFG*, decizia din 8/03/1962.

⁷⁷⁸ Cauza *Boeckmans v. Belgia*, decizia din 29/10/1963.

⁷⁷⁹ Cauza *X. v. RFG*, decizia din 10/07/1971.

⁷⁸⁰ Cauzele *McFeeley și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 15/05/1980; *Khadzhaliyev și alții v. Rusia*, hotărârea din 6/11/2008.

abuz din partea reclamantului dacă acesta, fiind motivat de interese politice, acordă interviuri în presă sau la televiziune prin care își exprimă atitudinea să iresponsabilă și neserioasă privind cauzele aflate pe rolul Curții.⁷⁸¹

Pe parcursul elaborării Convenției, unele state și-au exprimat îngrijorarea că instituția dreptului de recurs individual să nu fie utilizată în scopuri politice. Inadmisibilitatea cererilor abuzive avea ca scop să răspundă acestei teme. Cu toate acestea, în practică, Curtea a fost mereu foarte prudentă atunci când un Guvern reclamat invocă drept cauză de inadmisibilitate motivele „politice ale reclamantului”.

3. Condiții de admisibilitate referitoare la competența Curții Europene a Drepturilor Omului:

- A. Incompatibilitate *ratione personae*
- B. Incompatibilitate *ratione temporis*
- C. Incompatibilitate *ratione loci*
- D. Incompatibilitate *ratione materiae*

A. Incompatibilitatea *ratione personae*

Ea determină cine poate sesiza Curtea și împotriva cui poate fi adresată plângerea. Potrivit art. 1 din Convenție, o cerere poate fi adresată numai împotriva unui stat sub a cărui jurisdicție se află oricare persoană ale cărei drepturi și libertăți au fost încălcate. Reclamatul trebuie să fie în mod obligatoriu o Înalță Parte Contractantă care a ratificat Convenția și Protocoalele sale. Statul în cauză trebuie să fie specificat în cerere. Chiar dacă este preconizat și posibil de a îndrepta aceeași cerere simultan contra mai multor state este necesară specificarea lor și determinarea exactă a participării lor la realizarea încălcării.

Sintagma *orice persoană*, la fel ca și expresiile similare pe care le găsim în textul altor instrumente juridice internaționale relevante, subliniază natura universală a drepturilor și libertăților recunoscute de sistemul instituit prin Convenție. Statele Părți la Convenție trebuie să recunoască aceste drepturi și libertăți nu numai propriilor cetățeni, cetățenilor altor state contractante, ci și resortisanților statelor care nu sunt Părți la Convenție precum și apatrizilor⁷⁸².

Expresia *sub jurisdicția căruia* pare să limiteze cercul beneficiarilor Convenției, dar nu face decât să stabilească legătura necesară dintre victima unei încălcări a Convenției și statul-parte căruia îi este imputată această încălcare. Cu alte cuvinte, pentru ca Convenția să fie aplicabilă, trebuie să fie posibil ca statul să recunoască drepturile garantate prin Convenție; însă nu este nece-

⁷⁸¹ Cauza *Partidul Muncitoresc Georgian v. Georgia*, hotărârea din 8/07/2008.

⁷⁸² Cauza *Austria v. Italia*, decizia din 11/1/1961.

sar să existe o legătură juridică stabilă ca cetățenia, reședința sau domiciliul, pentru că este suficient ca statul să poate exercita o anumită putere asupra persoanei în cauză⁷⁸³.

Statele pot fi considerate responsabile pentru acte ale propriilor autorități și care își produc efectele în afara teritoriului lor, indiferent dacă sunt realizate în interiorul sau în exteriorul granițelor lor [*Drozd și Janousek v. Franța și Spania*, § 91; *Soering v. Regatul Unit*, § 86 și 91; *Loizidou v. Turcia* (excepții preliminare), § 62]. Totuși aceasta reprezintă o excepție [*Banković și alții v. Belgia și alora* (dec.) (MC), § 71; *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* (MC), § 314]. Acesta ar fi cazul dacă un stat contractant exercită un control efectiv sau, cel puțin, o influență decisivă asupra unui teritoriu [*Catan și alții v. Republica Moldova și Rusia* (MC), § 106-107; *Al-Skeini și alții v. Regatul Unit* (MC), § 138-140; *Medvedyev și alții v. Franța* (MC), § 63-64].

Pentru teritoriile care se află din punct de vedere juridic sub jurisdicția unui stat contractant, dar care nu se află sub autoritatea/controlul efectiv al statului respectiv, cererea poate fi considerată incompatibilă cu prevederile Convenției, dar trebuie să se țină seama de obligațiile pozitive ale statului în temeiul Convenției [*Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* (MC), § 312-313 și § 333 și urm.]; *Ivanțoc și alții v. Republica Moldova și Rusia*, § 105-106; *Catan și alții v. Republica Moldova și Rusia* (MC), § 109-110.⁷⁸⁴

Răspunderea statelor contractante pentru acțiunile persoanelor particulare, deși este, în mod obișnuit, examinată din perspectiva compatibilității *ratione personae*, poate depinde, de asemenea, de conținutul drepturilor individuale garantate de Convenție și de sfera obligațiilor pozitive asociate acestor drepturi. Răspunderea statului poate fi angajată în temeiul Convenției dacă autoritățile sale aprobă, în mod formal sau tacit, acțiuni ale unor persoane particulare care încalcă drepturile garantate de Convenție ale altor persoane particulare care se află sub jurisdicția sa [*Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia* (MC), § 318].⁷⁸⁵

Este evident, de altfel, că plângerea nu va fi îndreptată împotriva unui particular sau unei organizații private. Nu ține de competența Curții să examineze o cerere îndreptată contra unui particular⁷⁸⁶, dar statul poate răspunde pentru faptul că nu a protejat individul contra ingerințelor persoanelor private⁷⁸⁷.

⁷⁸³ Pettiti L.E., Decaux E., Imbert P.H., *La Convention Européenne des Droits de l'Homme. Commentaire article par article*, Paris, 2-ème édition, Economica, 1999, p. 135.

⁷⁸⁴ Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate. Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014. http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ROM.pdf

⁷⁸⁵ id.

⁷⁸⁶ Cauza *Durini v. Italia*, decizia din 12/1/1994.

⁷⁸⁷ Cauza *X și Y v. Olanda*, hotărârea din 26/3/1985.

Constatarea lipsei de competență *ratione loci* nu scutește Curtea de la a examina dacă reclamanții se află sub jurisdicția unuia sau mai multor state contractante în sensul art. 1 din Convenție. În consecință, excepțiile conform cărora reclamanții nu se află sub jurisdicția unui stat pârât, trebuie în principiu, ridicate prin invocarea incompatibilității *ratione personae* cu Convenția (*Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei*).⁷⁸⁸

B. Incompatibilitatea *ratione temporis*

Potrivit principiului general al dreptului internațional, dispozițiile unui tratat internațional nu se aplică acțiunilor, faptelor care sunt anterioare datei intrării sale în vigoare (principiul neretroactivității unui tratat internațional)⁷⁸⁹. Regula este valabilă, de asemenea, și pentru cererile inter-statale. Această regulă cunoaște câteva excepții.

O excepție privește *încălcarea continuă*, fiind situația unei încălcări a Convenției produse anterior ratificării Convenției, dar care continuă și după intrarea în vigoare a Convenției. De exemplu, în hotărârea *Vasilescu v. România*, Curtea a remarcat: „Fără îndoială, România nu a recunoscut dreptul de petiție individuală (articolul 25) și jurisdicția Curții (articolul 46) decât la 20 iunie 1994. Cu toate acestea, Comisia constată că plângerea reclamantei se referă la o situație continuă care persistă și în prezent...”⁷⁹⁰. În schimb, în cazul *Ilașcu și alții v. Republica Moldova și Rusia*, Curtea a considerat „că în circumstanțele particulare ale prezentului caz, chestiunea de a ști dacă ea este competentă ***ratione temporis*** pentru a examina plângerile prezentate, inclusiv acele încălcări prevăzute de art.2 și 6 ale Convenției, și în special, dacă încălcările pretinse au un caracter continuu sau nu, ridică chestiuni dificile de drept și de fapt. La stadiul actual al dosarului Curtea este de părere că nu dispune de informații suficiente pentru a fi în stare să se pronunțe. În afară de aceasta, această chestiune este strâns legată de fondul cazului, astfel încât ea nu se poate să fie rezolvată la stadiul actual al procedurii”⁷⁹¹. Această incompatibilitate a fost ridicată de Guvernul rus, care insista că faptele relevante în speță au avut loc până la 5 mai 1998, dată la care Rusia a ratificat Convenția.

Amintim, în acest sens, că Convenția a intrat în vigoare, pentru Republica Moldova, la 12 septembrie 1997. De altfel, în cazul *ASITO v. Republica Moldova*, Curtea a ținut cont de incompatibilitatea *ratione temporis* în ceea ce privește durata excesivă a procesului (prima parte a art. 6, al.1),

⁷⁸⁸ Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate. Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014. http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ROM.pdf

⁷⁸⁹ Art.28, Convenția privind dreptul tratatelor, Viena, 1969.

⁷⁹⁰ Cauza *Vasilescu v. România*, hotărârea din 22/5/1998.

⁷⁹¹ Cauza *Ilașcu ș.a v. Republica Moldova și Rusia*, decizia privind admisibilitatea cererii din 7/7/2001.

precizând că „*perioada relevantă pe care Curtea ar putea s-o considere nu a început la momentul inițierii procedurii civile în iulie 1996, ci doar la 12 septembrie 1997 când Moldova a ratificat Convenția și a recunoscut dreptul la recurs individual. Curtea nu este competentă să examineze cereri care se referă la încălcarea Convenției prin acțiuni, hotărâri sau evenimente care au avut loc anterior acestei date...*”⁷⁹².

C. Incompatibilitatea *ratione loci*

Aceasta se referă la acțiunea teritorială a Convenției. În mod normal, în conformitate cu dreptul internațional al tratatelor, Convenția se aplică pe întreg teritoriul statului contractant.

Curtea trebuie să se declare incompetentă atunci când încălcarea invocată a fost comisă într-un loc unde nu se aplică Convenția. Dar domeniul de aplicare a acesteia se extinde dincolo de limitele statului atunci când acesta își exercită autoritatea sa în afara teritoriului său. Această situație poate privi multiple ipoteze și în special intervențiile exterioare⁷⁹³, actele agenților diplomatici și consulari⁷⁹⁴ sau actele perfectate la bordul unei nave sau aeronave înmatriculate de stat⁷⁹⁵. Sfera aplicării teritoriale a Convenției poate, de asemenea, să cunoască o extensiune indirectă, atunci când un stat execută o obligație născută în afara jurisdicției sale. Dimpotrivă, articolul 56 al Convenției admite excepții, care limitează *ratione loci* competența Curții, deoarece orice stat poate, în momentul ratificării sau în orice alt moment ulterior, să declare, prin notificarea adresată Secretarului General al Consiliului Europei, că Convenția se va aplica tuturor teritoriilor sau unui anumit teritoriu dintre acelea ale căror relații internaționale el le asigură. Deci Convenția nu se va aplica pe un anumit teritoriu al unui stat, dacă în prealabil s-a făcut o atare rezervă.

Dar paragraful 4 al aceluiași articol prevede că orice stat care a făcut o asemenea declarație poate ulterior, în orice moment, să declare referitor la unul sau mai multe teritorii vizate în această declarație că acceptă competența Curții de a lua cunoștință de cererile persoanelor fizice, organizațiilor non-guvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din Convenție.

Amintim, în acest sens, că Republica Moldova a declarat, prin declarația făcută la Convenția europeană, că nu va putea asigura respectarea dispozițiilor Convenției în ceea ce privește omisiunile și actele comise de organele autoproclamatei republici nistrene pe teritoriul controlat efectiv de ele până la soluționarea definitivă a diferendului din această zonă. Cu toate acestea, în cauza

⁷⁹² Cauza *ASITO v. Republica Moldova*, decizia privind admisibilitatea cererii din 16/3/1999.

⁷⁹³ Cauza *Cipru v. Turcia*, decizie din 26/5/1975.

⁷⁹⁴ Cauza *X. v. Regatul Unit*, decizie din 15/12/1977.

⁷⁹⁵ Cauza *Freda v. Italia*, decizie din 7/10/1980.

Ilie Ilașcu și a. v. Republica Moldova, în decizia privind admisibilitatea cererii din 7 iunie 2001, Marea Cameră a Curții a observat că „în măsura în care faptele relevate corespund „jurisdicției” Republicii Moldova potrivit art.1 al Convenției, Republica Moldova a ratificat Convenția cu efect asupra întregului său teritoriu”. Curtea a menționat că această declarație nu conține nicio referire expresă la noțiunea de „rezervă”, spre deosebire de cea de-a doua, a treia și a patra declarație, care se referă în mod explicit la fostul art.64 al Convenției. Dat fiind faptul că articolul 57 par.1 nu permite „rezerve cu caracter general”, adică cele care nu se referă la o dispoziție specifică a Convenției, iar declarația Republicii Moldova nu se referă la nicio dispoziție particulară a Convenției, la nicio lege specifică în vigoare în Republica Moldova, iar cuvintele „omisiunile și actele comise (...) pe teritoriul controlat efectiv de aceste organe” indică mai curând că declarația are un scop general, nelimitat, prin urmare această declarație nu ar trebui să fie asimilată cu o rezervă în sensul Convenției, fiind considerată nevalabilă.

D. Incompatibilitatea *ratione materiae*

Articolul 34 precizează următoarele: „Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de orice persoană (...) care se pretinde victima unei încălcări (...) a drepturilor recunoscute în Convenție și Protocoalele sale”. Astfel, este delimitată aria de aplicare al Convenției. Vor fi garantate doar acele drepturi și libertăți care sunt protejate expres de Convenție și Protocoalele sale adiționale. Ca urmare, ar fi în afara domeniului Convenției și, cu acest titlu, inadmisibilă, orice cerere cu privire la drept ce nu figurează în Titlul I sau în Protocoalele adiționale.

Curtea trebuie să examineze competența sa *ratione materiae* la fiecare stadiu al procedurii, indiferent de situația în care Guvernul este sau nu decăzut din dreptul de a formula o excepție în această privință [cauza *Tănase v. Republica Moldova*, par. 131].⁷⁹⁶

Curtea va invoca incompetența sa, dacă e cazul din oficiu, atunci când încălcarea incriminată se referă la drepturile negarantate prin Convenție sau Protocoale (de exemplu, dreptul de a dobândi o cetățenie dorită, dreptul la autodeterminare). Această limitare nu exclude, între timp, protecția indirectă a unui drept negarantat prin intermediul protecției unui drept garantat⁷⁹⁷.

Competența *ratione materiae* ar putea fi limitată prin rezervele formulate de statele părți la Convenție. Verificarea acestei condiții de către Curte presupune examinarea prealabilă în fond a cererii.

⁷⁹⁶ Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate. Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014. http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ROM.pdf

⁷⁹⁷ Cauza *Arrondelle v. Marea Britanie*, decizie din 15/7/1980.

4. Condiții de admisibilitate referitoare la examinarea fondului cauzei

Condițiile de admisibilitate ce țin de examinarea fondului cauzei sunt prevăzute de p.3, art.35 al Convenției:

- A. Cererea să nu fie în mod vădit nefondată,
- B. Cererea să nu presupună lipsa unui prejudiciu important.

A. Cererea să nu fie în mod vădit nefondată (art. 35 p.3 din Convenție)

Lipsa vădită de fundament este unul dintre motivele de inadmisibilitate avansate cel mai frecvent de fosta Comisie pentru a respinge o cerere.

a) Încălcarea prima facie și examinarea fondului cererii

Această cerință necesită determinarea împrejurării dacă cererea prezintă sau nu o încălcare la prima vedere. Într-adevăr, s-ar părea că instanța de la Strasbourg nu respinge pentru acest motiv decât cererile „vădit nefondate”, lipsite de probe sau pentru că, fiind slab interpretate faptele sau dreptul prevăzut de Convenție, cererea nu prezintă o aparență de încălcare. De multe ori așa se și întâmplă. Uneori se ajunge la această concluzie doar după o analiză aprofundată asupra conținutului de fond al cauzei, ceea ce pare să contrazică înțelesul termenului „vădit”. În cauza *Air Canada v. Regatul Unit*, decizia din 1/4/1993, Comisia a reținut că, întrucât plângerea ridică „multe chestiuni de fapt și de drept... care pot fi soluționate numai printr-o examinare în fond”, cazul „nu poate... fi declarat vădit nefondat în sensul art.27, par. 2 [35 p.3] al Convenției”.

b) Sarcina probei

De asemenea, cererea poate fi considerată drept nefondată atunci când reclamantul nu dispune de probe suficiente. Sarcina probei (sau începutului de probă) îi revine în principiu reclamantului individual. Reclamantul va trebui, fie singur, fie la cererea grefei, să demonstreze existența faptelor, să susțină argumentarea lor juridică și să arate incidența Convenției. Reclamanții vor trebui mereu să furnizeze copiile documentelor întocmite în susținerea pretențiilor, deoarece ele nu vor fi restituite: adeseori va fi de dorit să le certifice conform originalului, deoarece la prima examinare Curtea va verifica autenticitatea documentelor care-i sunt prezentate.

De asemenea, va fi în interesul reclamantului să anexeze la cererea sa toate documentele apte să susțină, din punct de vedere pur juridic, invocările sale, în special furnizând Curții textele pertinente de lege, precum și jurisprudența care, după părerea sa, îl eliberează de epuizarea căilor de recurs interne.

B. Cererea să nu presupună lipsa unui prejudiciu important

Odată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr. 14, la 1 iunie 2010, un nou criteriu de admisibilitate s-a adăugat criteriilor prevăzute la art. 35. Conform art. 20 din Protocol, noua dispoziție se aplică tuturor cererilor aflate pe rolul

Curții, cu excepția celor declarate admisibile înainte de intrarea în vigoare a Protocolului. Introducerea acestui nou criteriu a fost considerată necesară din cauza volumului de lucru mereu în creștere al Curții. Îi conferă acesteia un instrument suplimentar, care ar trebui să îi permită să se concentreze pe cauzele ce justifică o examinare pe fond. Cu alte cuvinte, acesta îi permite Curții să respingă cauzele considerate „minore” în temeiul principiului conform căruia judecătorii nu ar trebui să examineze astfel de cauze („de minimis non curat praetor”).⁷⁹⁸

Art. 35 § 3 lit. b) include trei elemente distincte. În primul rând, acesta enunță criteriul de admisibilitate în sine: Curtea poate declara inadmisibilă orice cerere individuală atunci când consideră că reclamantul nu a suferit niciun prejudiciu important. Urmează apoi două clauze de salvagardare. În primul rând, Curtea nu poate declara inadmisibilă o cerere dacă respectarea drepturilor omului impune o examinare pe fond. În al doilea rând, aceasta nu poate respinge, în baza acestui nou criteriu, o cauză care nu a fost examinată în mod corespunzător de o instanță internă. Trebuie adăugat că art. 5 din Protocolul nr. 15, care aduce un amendament Convenției, încă neintrat în vigoare, prevede eliminarea celei de-a doua clauze de salvagardare.

Curtea poate ridica această nouă condiție de admisibilitate din oficiu sau ca răspuns la o excepție formulată de guvern. În unele cazuri, ea examinează noul criteriu înaintea celorlalte condiții de admisibilitate [*Burov v. Republica Moldova*]. În celelalte cazuri, Curtea nu examinează noul criteriu decât după ce le-a exclus pe celelalte.⁷⁹⁹

Principalul element al acestui criteriu este întrebarea dacă reclamantul a suferit un „prejudiciu important”. Această noțiune duce la ideea că încălcarea unui drept, indiferent de realitatea sa din punct de vedere pur juridic, trebuie să atingă un nivel minim de gravitate pentru a justifica examinarea sa de către o instanță internațională. Încălcările de natură pur tehnică și de importanță redusă în afara unui cadru formal nu necesită un control european. Aprecierea acestui minim este relativă în esență și depinde de datele cauzei în ansamblu. Gravitatea unei încălcări se apreciază ținând seama concomitent de percepția subiectivă a reclamantului și de miza obiectivă a unei cauze date. Cu toate acestea, simpla impresie subiectivă a reclamantului este insuficientă pentru a se constata că persoana în cauză a suferit un prejudiciu important. Această impresie subiectivă trebuie să fie justificată de motive obiective. O încălcare a Convenției poate avea legătură cu probleme de principiu importante și, prin urmare, poate cauza un prejudiciu important fără a aduce totuși atingere unui interes patrimonial.⁸⁰⁰

⁷⁹⁸ Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate. Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014. http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ROM.pdf

⁷⁹⁹ id.

⁸⁰⁰ id.

În plus, pentru a evalua importanța subiectivă pe care o are aspectul pentru reclamant, Curtea poate ține seama de comportamentul acestuia, de exemplu, poate să verifice dacă a fost inactiv în timpul procedurii timp de o anumită perioadă, manifestând astfel un interes redus față de soarta acestuia. În hotărârea *Giusti v. Italia*, § 22- 36, Curtea a menționat pentru prima dată câteva elemente noi care trebuiau luate în seamă în stabilirea gradului minim de gravitate necesar pentru a justifica o examinare din partea unei instanțe internaționale, și anume natura dreptului a cărui încălcare este pretinsă, gravitatea încălcării pretinse și/sau potențialele consecințe ale încălcării asupra situației personale a reclamantului. Pentru a evalua aceste circumstanțe, Curtea va examina în special miza sau rezultatul procedurii naționale.⁸⁰¹

Într-un anumit număr de cazuri, nivelul gravității este evaluat în raport cu impactul financiar al problemei în litigiu și cu importanța cauzei pentru reclamant. Impactul financiar nu este apreciat numai în lumina prejudiciului moral denunțat de reclamant.

Fiind vorba despre un impact financiar nesemnificativ, Curtea a concluzionat, până în prezent, absența unui „prejudiciu important” în mai multe cauze, inclusiv:

– neplata sumei de 12 euro [cauza *Fedotov v. Republica Moldova*];

– neplata sumei datorate de stat reclamantului în cuantum de 107 euro, plus 121 euro pentru cheltuieli de judecată, însemnând un total de 228 euro [*Burov v. Republica Moldova*];

În sfârșit, Curtea este conștientă de faptul că impactul unui prejudiciu material nu trebuie măsurat în mod abstract; chiar și un prejudiciu material simbolic poate fi important în lumina situației specifice a persoanei și a situației economice a țării sau regiunii în care locuiește. Prin urmare, Curtea ia în considerare efectul pierderii financiare, ținând seama de situația individuală a reclamantului. Astfel, în hotărârea *Fernandez v. Franța*, a luat în considerare faptul că reclamanta era magistrat la Curtea Administrativă de Apel din Marsilia, pentru a constata că amenda de 135 euro pe care o primise nu reprezenta o sumă importantă.

Curtea a stabilit deja că respectarea drepturilor omului nu necesita continuarea examinării cererii atunci când, de exemplu, aspecte asemănătoare au fost deja soluționate în alte cauze cu care a fost sesizată sau atunci când legislația relevantă a fost abrogată, iar plângerea nu mai prezenta decât un interes istoric. De asemenea, respectarea drepturilor omului nu cere Curții să examineze o cerere, atunci când chiar Curtea și Comitetul de Miniștri au examinat cererea din punct de vedere structural, ca, de exemplu, neexecutarea hotărârilor judecătorești interne în Republica Moldova [*Burov v. Republica Moldova*]⁸⁰².

⁸⁰¹ id.

⁸⁰² id.

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție

PROTECȚIA PROPRIETĂȚII

Art. 1 Protocol nr. 1 reglementează următoarele:

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare reglementării folosirii bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

1. Considerații generale

Art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție garantează dreptul de proprietate. Alte instrumente internaționale privind drepturile omului, precum Declarația Universală a Drepturilor Omului, recunosc, de asemenea, dreptul de proprietate. Cu toate acestea, nici Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și nici Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale nu au făcut vreo referire la protecția proprietății. Protocolul în cauză este în vigoare pentru Republica Moldova din momentul ratificării Convenției – 12.09.1997, în privința protecției proprietății fiind pronunțate 104 hotărâri împotriva Republicii Moldova până la data de 1 ianuarie 2016.

1.1. Noțiunea de „bun” în sensul Convenției

Noțiunea de „bunuri” are un sens autonom, care este independent de clasificarea formală în dreptul intern. Se afirmă deseori că noțiunea de „bunuri” este interpretată în sens foarte larg în jurisprudența Curții, deoarece aceasta nu include numai dreptul de proprietate, ci și o serie întregă de drepturi pecuniare, cum ar fi drepturile care decurg din acțiuni, brevete, atribuirea pensiei, drepturi privind chiria, chiar și drepturile care decurg din rularea unei afaceri.

Noțiunea de „bunuri” cuprinde atât bunurile mobile, cât și bunurile imobile. În același timp, protecția instituită de art. 1 din Protocolul nr. 1 are în vedere și alte drepturi reale. Totodată, protecția acestui articol nu se aplică decât dacă este posibil să se înapteze o pretenție față de o anumită proprietate. Or, articolul în cauză nu garantează dreptul de a dobândi proprietăți.

Curtea a stabilit, în cauza de referință *Marckx v. Belgia*⁸⁰³, că art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție nu este aplicabil dreptului potențial al copilului nele-

⁸⁰³ Cauza *Marckx v. Belgia*, hotărârea din 13/06/1979.

gitim de a moșteni, în cazul decesului mamei sale. Din contră, acest articol a fost aplicat în cazul în care reclamantul – un copil nelegitim – moștenise deja o parte din avere, dar nu a putut moșteni la fel de mult dacă ar fi fost copil legitim. Din același motiv, simpla așteptare (speranță) a notarilor că ratele existente pentru taxele lor nu vor fi reduse prin lege nu constituie un drept de proprietate în sensul art. 1 Protocolul nr. 1.⁸⁰⁴

Totuși acest fapt nu presupune că noțiunea de „bunuri” se limitează doar la „bunurile existente”. Alte active, inclusiv creanțele cu privire la care un reclamant poate susține că are cel puțin o „speranță legitimă” (care trebuie să fie de o natură mai concretă decât o simplă speranță) că ele vor fi realizate se califică drept „bunuri”. O pretenție poate fi considerată un bun numai atunci când este stabilită a fi executabilă. Nicio „speranță legitimă” nu poate fi examinată în lipsa unei pretenții care poate fi pusă în executare.

Persoana juridică (întreprinderea), fiind înțeleasă ca o masă de drepturi, interese și relații destinate unui scop determinat și organizate ca o unitate economică de către un antreprenor, este, de asemenea, protejată în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1. Întreprinderea este compusă din interese și relații, cum ar fi clientela, reputația de afaceri și secretele de afaceri, precum și sursele potențiale de venit. De fapt, aplicabilitatea art. 1 din Protocolul nr. 1 la practicile comerciale se extinde doar în privința clientelei și reputației (bunei-voințe), deoarece acestea sunt entități de o anumită valoare, care au, în multe privințe, natura unui drept privat, constituind „active” și, prin urmare, „bunuri” în sensul Convenției.

În cauza *Iatridis v. Grecia*⁸⁰⁵, reclamantul administra un cinematograf în aer liber construit pe terenul care se afla în litigiu între moștenitorii unui anumit K.N. și statul elen. Reclamantul a închiriat cinematograful de la moștenitori în 1978, dar în 1988 autoritățile au ordonat evacuarea pe motiv că el deține pe nedrept proprietatea statului, și a transmis cinematograful autorităților locale. În 1989, Tribunalul din Atena a anulat ordinul de evacuare, dar Ministerul Finanțelor a refuzat să se conformeze hotărârii instanței. În fața Curții, reclamantul s-a plâns de eșecul autorităților de a-i restitui cinematograful, ceea ce constituie o încălcare a dreptului la respectarea bunurilor sale. Curtea a notat că, înainte de a fi evacuat, reclamantul a administrat cinematograful timp de unsprezece ani, în cadrul unui contract de leasing formal valabil, fără niciun amestec din partea autorităților, în urma contractului el a dobândit o clientelă, care constituie un activ. Curtea a notat că reclamantul, care a avut o licență specială pentru a opera cinematograful pe care-l închiria, a fost evacuat de către

⁸⁰⁴ Cauza *X v. Republica Federală Germană*, decizia din 13/12/1979.

⁸⁰⁵ Cauza *Iatridis v. Grecia*, hotărârea din 25/03/1999, § 55.

autoritățile locale și nu a înființat afacerea în altă parte. De asemenea, în pofida unei decizii judiciare ce anula ordinul de evacuare, reclamantul de facto nu putea să reintre în posesia cinematografului. În aceste condiții, Curtea a constatat că a existat o ingerință în dreptul de proprietate al reclamantului și în cele din urmă a considerat că a existat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1.

Dreptul la pensie sau la alte beneficii (asigurări sociale), de asemenea, poate cădea sub protecția art. 1 din Protocolul nr. 1. Curtea a subliniat în cazul *Stec și alții v. Regatul Unit*⁸⁰⁶ că în cazul în care o persoană a avut un drept în temeiul dreptului intern la un ajutor social, importanța acestui drept ar trebui, de asemenea, să fie reflectată prin aplicabilitatea art. 1 din Protocolul nr. 1. Cu toate acestea, această dispoziție nu poate fi interpretată ca oferind unui individ dreptul la o pensie de o anumită sumă (concretă), cu toate că o reducere substanțială ar putea fi considerată ca afectând însăși substanța dreptului.

1.2. Conținutul dreptului de proprietate

Din practica Curții rezultă că art. 1 din Protocolul nr.1 cuprinde trei reguli distincte. Pentru prima dată acestea au fost analizate în cauza *Sporrong și Lonroth v. Suedia*⁸⁰⁷, care este una dintre cele mai importante hotărâri ale Curții în legătură cu prezentul articol. Regulile sunt definite în modul următor:

- Prima regulă, care este de natură generală, enunță principiul respectării bunurilor; este prevăzută în prima teză din primul paragraf.
- A doua regulă se referă la privarea de proprietate și o supune anumitor condiții; apare în a doua teză a aceluiași alineat.
- Cea de a treia regulă recunoaște că statele au dreptul, între altele, să controleze utilizarea proprietății în conformitate cu interesul general, prin aplicarea unor astfel de legi pe care le consideră necesare în acest scop; este conținută în al doilea paragraf.

Astfel, analizând dacă a avut loc o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea examinează în primul rând dacă există vreun drept de proprietate care se încadrează în domeniul de aplicare al acestei dispoziții. În al doilea rând, se ia în considerare dacă a avut loc o ingerință în acea posesie și, în cele din urmă, natura acestei ingerințe (adică, care dintre cele trei reguli se aplică).

Esența privării de proprietate este stingerea drepturilor legale ale proprietarilor. Cu toate acestea, Curtea nu va lua în considerare numai dacă a existat o exproprierie formală sau transferul de proprietate, ci va investiga, de asemenea, realitățile unei situații pentru a vedea dacă a existat o exproprierie *de facto*. În cazul *Papamichalopoulos v. Grecia*⁸⁰⁸, reclamantii au fost deposedați de un teren

⁸⁰⁶ Cauza *Stec și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 12/04/2006.

⁸⁰⁷ Cauza *Sporrong și Lonroth v. Suedia*, hotărârea din 23/09/1982.

⁸⁰⁸ Cauza *Papamichalopoulos și alții v. Grecia*, hotărârea din 24/06/1993.

valoros luat de către stat în 1967 în timpul perioadei dictaturii și transmis flotei militare, care apoi a stabilit o bază navală pe suprafața dată. Curtea a notat că flota militară a deposedat cu forța reclamanții de proprietatea lor. Astfel, reclamanții și-au pierdut capacitatea de a folosi proprietatea. Pierderea capacității de a dispune de pământ, luată împreună cu imposibilitatea de a remedia situația creată, a avut urmări grave asupra proprietății funciare a reclamanților. Iar statul elen a fost condamnat pentru expropriere *de facto*.

O măsură cade sub incidența celei de-a doua reguli dacă scopul său principal este ca statul să reglementeze folosirea proprietății, fie că este în interesul general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții sau penalități. În speța *Handyside v. Regatul Unit*⁸⁰⁹ autoritățile au confiscat cartea reclamantului, deoarece aceasta conținea imagini obscene. Din moment ce cartea a fost confiscată doar temporar, măsura nu implică o privare de proprietate, însă sechestrul se referea la utilizarea proprietății și intră astfel în domeniul de aplicare a celei de-a treia reguli. Scopul confiscării a fost protejarea moralei, așa cum este înțeleasă de către autoritățile britanice competente în exercitarea puterii lor de apreciere. Măsurile date au fost autorizate de alin. 2 al art. 1 Protocol 1, interpretate în lumina principiului legii, comune statelor contractante. Astfel, obiectele, folosirea cărora a fost în mod legal adjudecată ca ilicită și periculoasă pentru interesul general, sunt reținute cu perspectiva distrugerii.

În cauza *Mellacher și alții v. Austria*⁸¹⁰, reclamanții care dețineau numeroase apartamente spre închiriere s-au plâns în fața Curții cu privire la reducerea chiriei acordate chiriașilor în temeiul noii legi naționale. Legea dată a avut obiectivul de a face locațiunea mai accesibilă pentru pătura nevoiașă a populației, în același timp, oferind stimul pentru îmbunătățirea proprietății care nu corespunde standardelor. În opinia Curții, explicațiile date pentru legea în cauză nu au fost vădit nerezonabile. Prin urmare, Curtea a admis că legea dată a avut un scop legitim în interesul general. De asemenea, Curtea a constatat că nu se poate spune că măsurile alegate de către reclamanți, luate pentru atingerea acestor obiective, au fost atât de inadecvate sau disproporționale ca să iasă în afara marjei de apreciere a statului.

Prima regulă este adesea considerată ca fiind de natură generală și include toate situațiile în care se interferează cu drepturile de proprietate ale individului, dar nu se constată privarea de proprietate sau a unei măsuri de control a utilizării sale. Examinând o cauză, jurisdicția europeană stabilește mai întâi dacă a doua sau a treia regulă se aplică, deoarece acestea implică anumite categorii de interferență cu exercitarea pașnică a posesiunii. Având în vedere

⁸⁰⁹ Cauza *Handyside v. Regatul Unit*, hotărârea din 7/12/1976.

⁸¹⁰ Cauza *Mellacher și alții v. Austria*, hotărârea din 19/12/1989.

interpretarea largă a celorlalte două norme, în special, controlul utilizării proprietății, aplicarea primei reguli nu se bucură de o jurisprudență bogată.

În speța *Sporrong și Lönnroth v. Suedia*, existența unor permise de expropriere a condus la reducerea prețului de vânzare al bunului în cauză. Cu toate acestea, reclamanții nu au încetat să mai fie proprietari și puteau în orice moment să înstrăineze proprietatea dacă ar fi dorit să facă acest lucru. Această parte a cauzei a fost examinată, prin urmare, în conformitate cu prima regulă care garantează respectarea bunurilor.

Un alt exemplu de aplicare a primei norme este prezentat în speța *Stran Greek Refinerie și Stratis Andreadis v. Grecia*⁸¹¹, în care legislația, ce avea drept efect interpretarea deciziei arbitrale adoptate în favoarea petiționarilor, ca fiind nulă și neexecutorie, cadea sub incidența primei norme enunțate în art. 1.

1.3. Elementele proprietății

Dreptul de folosință poate fi definit ca fiind capacitatea de a se bucura de un obiect, în conformitate cu scopul său. În cauza *Sporrong și Lönnroth*, Comisia și Curtea au recunoscut că interdicțiile privind construcția au constituit ingerințe în folosirea proprietății.

Dreptul de a dispune de proprietate constituie un aspect tradițional și fundamental al dreptului de proprietate (*Marckx*). Acest drept permite titularului de a intra într-o relație juridică cu o altă persoană cu privire la un bun, indiferent de forma pe care această relație o îmbracă: vânzare, închiriere, uzufruct. Această transferabilitate poate fi considerată ca o condiție esențială a eficienței economice și a justiției.

2. Restricțiile inadmisibile aduse dreptului de proprietate

2.1. Neexecutarea/executarea întârziată a hotărârilor judecătorești

Categoria respectivă de spețe, de regulă, se referă simultan la încălcarea atât a dreptului la un proces echitabil în aspectul executării hotărârii judecătorești în termen rezonabil, cât și a dreptului la proprietate, în eventualitatea în care prin hotărârea judecătorească persoanei i-au fost adjudecate anumite sume sau atribuite careva bunuri cu drept de proprietate, pe care ea efectiv așa și nu le-a primit sau nu le-a încasat decât după o perioadă îndelungată, ce depășește limitele de timp rezonabile. Dat fiind faptul că chestiunile ce țin de încălcarea dreptului garantat de art. 6 din Convenție în materia neexecutării hotărârii judecătorești au fost analizate *supra*, în ceea ce urmează ne vom referi la aspectele ce țin de îngrădirea dreptului la proprietate ca urmare a neexecutării.

⁸¹¹ Cauza *Stran Greek Refinerie și Stratis Andreadis v. Grecia*, hotărârea din 9/12/1994.

În speța de referință *Prodan v. Republica Moldova*⁸¹², reclamanta a pretins că datorită neexecutării hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea sa (prin care i-au fost restituite bunurile imobile confiscate în perioada sovietică de la părinții săi, în care la moment locuiau alți locatari) nu a putut beneficia de bunurile sale și, astfel, dreptul la protecția proprietății garantat de articolul 1 al Protocolului nr.1 la Convenție i-a fost încălcat. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat că o „pretenție” poate constitui un „bun” în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, dacă ea este suficient de certă pentru a fi executorie. La caz, hotărârile judecătorești pronunțate în favoarea reclamantei, au devenit irevocabile și executorii la 19 august 1998 și, respectiv, la 10 ianuarie 2001. Însă dânsa nu a putut să obțină executarea acestora imediat după ce ele au devenit executorii. Prin urmare, „imposibilitatea reclamantei de a obține executarea hotărârilor, a constituit o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor sale, așa precum este prevăzut în prima propoziție a primului paragraf al art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție”. Mai mult, prin neexecutarea hotărârilor respective, autoritățile naționale au împiedicat reclamanta să primească banii pe care în mod rezonabil se aștepta să-i primească și să obțină evacuarea locatarilor. Guvernul nu a prezentat nicio justificare pentru această ingerință, iar Curtea a considerat că „lipsa fondurilor și a spațiului locativ alternativ nu poate justifica o astfel de omisiune”. Prin urmare, în cazul de față a existat o încălcare a art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

Raționamente similare au fost formulate de forul european de la Strasbourg și în cauza ulterioară *Sîrbu și alții v. Republica Moldova*⁸¹³, fiind reiterat faptul că lipsa fondurilor nu poate justifica omisiunea statului de a executa o hotărâre judecătorească prin care reclamantului i-au fost adjudecate anumite sume bănești din bugetul de stat.

În cauza *Istrate v. Republica Moldova*⁸¹⁴, a fost analizată chestiunea neexecutării unei hotărâri judecătorești prin care s-au încasat sume de la o persoană privată, și nu din contul statului. Însă omisiunea executării în tot a hotărârii, precum și casarea ulterioară a acesteia din urmă prin admiterea unei cereri de apel tardive, au condiționat constatarea angajării la caz a răspunderii statului, indiferent de faptul că debitorul a fost un subiect privat. În speță, reclamantul a pretins că neexecutarea de către autorități timp de patru ani a hotărârii judecătorești pronunțate în favoarea sa de încasare a datoriei din contul unei persoane private, cu casarea ulterioară a acestei hotărâri în urma admiterii unui

⁸¹² Cauza *Prodan v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/05/2004, definitivă din 10/11/2004, § 59-61.

⁸¹³ Cauza *Sîrbu și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/06/2004, definitivă din 10/11/2004, § 32.

⁸¹⁴ Cauza *Istrate v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/06/2006, definitivă din 13/09/2006, § 59-60.

apel depus peste termen, a încălcat dreptul său garantat de art. 6 și art. 1 ale Protocolului nr.1 la Convenție.

Pe terenul dreptului la proprietate, în urma constatării încălcării dreptului la un proces echitabil, Curtea a notat că reclamantul avea o pretenție executorie care deriva din hotărârea din 1998 care, după executarea parțială în anul 2000, a rămas neexecutată. Astfel, imposibilitatea reclamantului de a obține executarea hotărârii între 2000 și 4 iunie 2002, când executarea hotărârii judecătorești emise în a. 1998 a fost suspendată, a constituit o ingerință în dreptul său la protecția proprietății, garantat de prima propoziție a primului alin. al articolului 1 al Protocolului nr.1 la Convenție. Prin absența măsurilor necesare pentru executarea hotărârii din 21 iulie 1998, autoritățile Republicii Moldova au împiedicat reclamantul să beneficieze sau să se folosească de acești bani. Situația a fost perpetuată de casarea ulterioară a hotărârii judecătorești. Ținând cont de constatările sale cu privire la încălcarea în speță a art. 6, Curtea a considerat că „autoritățile Republicii Moldova nu au asigurat un echilibru just între interesele reclamantului și celelalte interese implicate”. Prin urmare, a existat o încălcare a art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

Problema angajării răspunderii statului în materia neexecutării hotărârii judecătorești de încasare a datoriei din contul subiectului privat continuă cu cauza *Mazepa v. Republica Moldova*⁸¹⁵, în care reclamantul s-a plâns de încălcarea articolelor 6 § 1 și 1 ale Protocolului nr.1 la Convenție, ca urmare a neexecutării hotărârii judecătorești definitive pronunțate în favoarea sa.

Forul contenciosului european a analizat concomitent pretenția în temeiul celor 2 articole invocate și a reiterat că o „pretenție” poate constitui un „bun”, în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, dacă ea este suficient de certă pentru a fi executorie. Reclamantul a avut o hotărâre definitivă pronunțată în favoarea sa și, astfel, avea un „bun” în sensul Convenției. De asemenea, Curtea a reamintit că „redeschiderea procedurilor judiciare și casarea unei hotărâri definitive „nu pune la îndoială caracterul executoriu al acelei hotărâri” și, prin urmare, nu scutește autoritățile de responsabilitatea lor pentru neexecutarea hotărârii în perioada în care aceasta a fost în vigoare”.

Mai mult, Curtea a subliniat că „*nerecuperarea unei datorii, din cauză că debitorul nu posedă bunuri, nu poate fi imputată statului pârât, decât și în măsura în care această omisiune este imputabilă autorităților naționale*”. La cazul din speță, s-a subliniat că problema nu era în lipsa de bunuri a debitorului, deoarece acesta dispunea de un imobil care putea fi folosit pentru executarea hotărârii. Într-adevăr, atunci când executorul a decis să întreprindă acțiuni concrete în vederea executării hotărârii, el a putut să o facă. Guvernul nu a

⁸¹⁵ Cauza *Mazepa v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007, definitivă din 10/08/2007, § 37.

explicat omisiunea autorităților de a întreprinde asemenea acțiuni mai devreme. Iar prin neluarea măsurilor necesare pentru executarea hotărârii pronunțate în favoarea reclamantului, autoritățile naționale l-au împiedicat să beneficieze de rezultatul benefic al litigiului său.

În speța ulterioară, *Unistar Ventures GMBH v. Republica Moldova*⁸¹⁶, întreprinderea reclamantă a pretins că neexecutarea hotărârii judecătorești definitive din 6 august 2002 i-a încălcat dreptul la protecția proprietății sale garantat de articolul 1 al Protocolului nr. 1, mai mult, ea a susținut, că presiunea exercitată asupra sa începând cu ianuarie 2002 și procedurile ulterioare au fost rezultatul implementării de către Guvern a programului Partidului Comuniștilor care a revenit la putere. Iar condiționarea executării hotărârii din 6 august 2002 prin verificarea de audit dispusă ulterior a urmărit scopul de tergiversare sau chiar de împiedicare a rambursării banilor investiți de aceasta.

În speță, pentru a stabili când întreprinderea reclamantă a avut un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr.1, Curtea de la Strasbourg urma să determine dacă hotărârea judecătorească din 6 august 2002 a instituit o datorie în favoarea acesteia, care a fost suficient de certă pentru a fi executorie. Curtea a notat că legislația națională relevantă acorda întreprinderii reclamante un drept la *restitutio in integrum* ca urmare a declarării nulității contractului încheiat la 3 martie 2000 între ea și ASAC (Administrația de Stat a Aviației Civile). Instanțele judecătorești naționale au recunoscut, de asemenea, în hotărârile lor din 6 august 2002 și 18 septembrie 2002 dreptul întreprinderii reclamante la *restitutio in integrum*. Curtea a considerat că aceste hotărâri judecătorești „au instituit o datorie în favoarea întreprinderii reclamante, care a fost suficient de certă pentru a fi executorie”. Datoria a constat din recuperarea investiției inițiale și restituirea profitului obținut de companie în timpul existenței sale.

În ceea ce privește recuperarea investiției inițiale, Curtea a notat că nu se contestă faptul că întreprinderea reclamantă a investit 2 384 705 dolari SUA. Această sumă a fost reflectată în rapoartele de audit anuale ale companiei din anii 2000-2002 și în hotărârea Curții de Conturi din 26 decembrie 2002. Ceea ce s-a disputat între părți a fost faptul dacă banii au fost investiți în fondul statutar sau au fost folosiți pentru alte scopuri. Totuși Curtea nu a considerat că această chestiune este relevantă, deoarece din hotărârea din 6 august 2002 rezulta în mod clar că intenția instanței judecătorești (Judecătoriei Economice) a fost ca întreprinderii reclamante să i se restituie suma investiției sale în companie, indiferent de faptul dacă banii au fost investiți în fondul statutar sau au fost investiți în altă parte. În ceea ce privește restituirea profitului câștigat de companie în timpul existenței sale, această parte a datoriei a fost

⁸¹⁶ Cauza *Unistar Ventures GMBH v. Republica Moldova*, hotărârea din 9/12/2008, definitivă din 9/03/2009, § 89-97.

confirmată de raportul de audit și putea fi ușor verificat în baza rapoartelor financiare prezentate de companie autorităților fiscale.

De asemenea, neexecutarea de către autorități a unei hotărâri judecătorești definitive poate fi considerată o ingerință disproporțională în dreptul la protecția proprietății. Acest lucru a fost constatat de multe ori de către Curte (de exemplu în speța *Prodan*), iar în această cauză, nu a fost găsit vreun motiv pentru a se abate de la constatările sale anterioare.

În legătură cu aceasta, neexecutarea hotărârii definitive din 6 august 2002 s-a datorat, în mare măsură, faptului că Judecătoria Economică nu a indicat în hotărârea sa suma care trebuia plătită întreprinderii reclamante, în pofida prevederilor articolului 198 al Codului de procedură civilă. Mai mult, hotărârea Judecătoriei Economice a fost întocmită astfel, încât să facă executarea dependentă în întregime de voința uneia din părțile în proceduri, și anume de cea a Guvernului. Într-adevăr, hotărârea a dispus repunerea părților în situația inițială doar după ce Guvernul, Ministerul Finanțelor și ASAC vor efectua o verificare de audit contabilă cu participarea companiei. Guvernul nu putea fi obligat de către reclamant în niciun fel să se conformeze hotărârii din 6 august 2002 din simplul motiv că Judecătoria Economică a refuzat să elibereze un titlu executoriu, fără a specifica temeiurile legale pentru refuzul său. Prin urmare, singurul mod ca hotărârea judecătorească să fi fost executată a fost ca Guvernul s-o execute în mod benevol.

Guvernul a decis să se conformeze hotărârii din 6 august 2002 și să efectueze o verificare de audit doar după ce Curtea i-a comunicat această cerere. Totuși, din întrebările adresate auditorului se pare că chiar și atunci intenția Guvernului nu a fost de a stabili suma investiției, așa cum s-a dispus de către instanțele judecătorești. Doar după ce în luna februarie 2008 cauza a fost declarată admisibilă, Guvernul a întreprins pași mai serioși pentru a se conforma hotărârii din 6 august 2002. În acest sens, Curtea nu a acceptat argumentele Guvernului precum că comportamentul reclamantei l-a împiedicat să se conformeze hotărârii judecătorești din 6 august 2002.

În astfel de circumstanțe, Curtea a conchis că ingerința în dreptul întreprinderii reclamante la protecția proprietății a fost disproporțională și că, prin urmare, a avut loc o încălcare a art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

Spre contrast, în cauza *Burov v. Republica Moldova*⁸¹⁷, deși reclamantul a invocat că neachitarea în beneficiul său a sumei de 1 409 lei (107 euro la acel moment), stabilită prin hotărârea definitivă pronunțată în favoarea sa, precum și necalcularea și neachitarea despăgubirii la care avea dreptul pentru perioada cuprinsă între 1 ianuarie – 24 martie 1997, a încălcat dreptul său

⁸¹⁷ Cauza *Burov v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/06/2011.

garantat de art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, forul contenciosului european a împărțit o altă opinie.

Astfel, Guvernul reclamat a respins afirmațiile reclamantului, susținând că hotărârea definitivă pronunțată în favoarea lui a fost executată și prezentând în acest sens o scrisoare a Departamentului de executare a Ministerului Justiției din 5 octombrie 2004 adresată Curții de Apel Chișinău, potrivit căreia decizia definitivă pronunțată în favoarea reclamantului a fost restituită ca fiind executată. Reclamantul însă a obiectat că documentele prezentate de Guvern au fost falsificate și nu pot fi acceptate ca fiind o dovadă a executării.

Curtea de la Strasbourg a constatat că circumstanțele cauzei sunt disputabile și nu se poate stabili din materialele cauzei, dacă hotărârea definitivă pronunțată în favoarea reclamantului a fost cu adevărat executată. Însă, indiferent de cele expuse *supra*, Curtea a considerat mai întâi necesar să stabilească dacă plângerea este admisibilă în conformitate cu art. 35 din Convenție, astfel cum a fost modificat prin Protocolul nr. 14 care a intrat în vigoare la 1 iunie 2010. Drept consecință, Curtea a examinat din oficiu următoarele criterii ale admisibilității.

Dacă reclamantul a suferit un prejudiciu important: Curtea a notat de la bun început că suma relativ mică a prejudiciului material a determinat reclamantul să adreseze o cerere la Curte. La baza cererii reclamantului se află o plângere privind omisiunea autorităților statului de a achita în beneficiul său echivalentul sumei de 107 euro la momentul respectiv. În opinia Curții, nu exista nicio dovadă, că situația financiară a reclamantului în urmă examinării cauzei ar fi avut un efect semnificativ asupra vieții sale private. Aparent, din documentele prezentate de reclamant în ce privește inițierea mai multor seturi de proceduri civile între 1997 și 2008, reclamantul regulat a achitat onorariile reprezentanților săi, care numai în conformitate cu documentele aflate în posesia Curții constituie 9 494 lei (aproximativ 884 euro). Mai mult, instanțele naționale au acordat reclamantului suma de 32 301 lei (2 384 euro) cu titlu de despăgubiri pentru concedierea ilegală și dânsul nu s-a plâns că această compensație nu a fost achitată. De asemenea, pe parcursul anului 2001 reclamantul a efectuat anumite lucrări de construcție, achitând aproximativ 137 de euro constructorilor și 481 euro pentru materiale de construcții. Curtea a fost conștientă de faptul că „impactul unui prejudiciu material nu trebuie să fie măsurat în termeni abstracti: chiar și un prejudiciu material modest poate fi semnificativ în funcție de persoană și situația economică din țara sa, sau regiunea în care el sau ea locuiește”. Totuși, luând în considerare astfel de circumstanțe economice diferite, este dincolo de orice dubiu că, în circumstanțele prezentei spețe, suma în cauză a fost de o importanță minimă pentru reclamant.

Dacă respectarea drepturilor omului așa cum sunt ele definite în Convenție și în protocoalele adiționale ale acesteia necesită o examinare a fondului cere-

rii: Curtea a reiterat că, în conformitate cu această clauză de salvagardare, este obligată să continue examinarea unei cereri în cazul în care ridică întrebări cu caracter general, care afectează respectarea Convenției. Problema neexecutării în Republica Moldova a fost abordată în repetate rânduri în hotărârile sale. Prin urmare, examinarea fondului cererii în cauză nu ar aduce niciun element nou în jurisprudența Curții.

Dacă prezenta cauză a fost apreciată în mod corect de către instanța națională: În opinia Curții, circumstanțele prezentei spețe, luate ca un tot întreg, nu au dezvăluit nicio negare a justiției la nivel național. Plângerile inițiale ale reclamantului împotriva pârâtului au fost examinate în două niveluri jurisdicție și pretențiile sale au fost satisfăcute. În plus, în legislația Republicii Moldova a existat la momentul respectiv un mecanism de executare a hotărârilor judecătorești prin intermediul executorilor judecătorești, în scopul de a asigura îndeplinirea obligațiilor pozitive impuse de stat în acest sens. Astfel, situația reclamantului nu constituia un refuz al justiției, care poate fi imputat Guvernului. În asemenea circumstanțe, forul european a conchis că nu există motive de a declara cererea reclamantului admisibilă.

Dacă ne referim la problematica neexecutării hotărârilor judecătorești prin care persoanelor li s-a transmis în proprietate o locuință de serviciu (socială), urmează să specificăm că abordarea acesteia în practica Curții a evoluat. Astfel, de la constatarea încălcării dreptului la proprietate în renumita cauză *Olaru v. Republica Moldova*, analizată supra pe terenul art. 6, jurisdicția europeană în cauzele mai recente *Malai*⁸¹⁸ și *Păduraru*⁸¹⁹ a conchis că neexecutarea hotărârii judecătorești prin care autoritatea publică locală a fost obligată să-i asigure cu spațiu locativ nu constituie o încălcare continuă a art. 1 Protocol nr. 1 întrucât reclamanții, la momentul examinării cauzei în fața forului european, au fost deja demisionați din profesiile care le ofereau dreptul la imobil de serviciu. S-a subliniat expres că din moment ce subiecții au demisionat din funcțiile respective, statul nu mai este obligat să le acorde spațiu locativ. Cu toate acestea însă, cererile au fost radiate de pe rolul Curții pe motiv că Guvernul reclamat a recunoscut printr-o declarație unilaterală încălcarea drepturilor pentru perioada anterioară demisionării reclamanților, oferind și redresarea corespunzătoare. În speța ulterioară *Morari și Spiridonov v. Republica Moldova*, Curtea a mers și mai departe, notând că „conform hotărârilor definitive din 27 februarie 2008 și din 6 mai 2008, Consiliul municipal Chișinău a fost obligat să asigure reclamanților spațiu locativ alternativ în locațiune. Prin urmare, pretențiile lor privind achitarea contravalorii unui apartament nu au un temei legal și trebuie să fie respinse”.⁸²⁰

⁸¹⁸ Cauza *Malai v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/12/2014.

⁸¹⁹ Cauza *Păduraru v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/12/2014.

⁸²⁰ Cauza *Morari și Spiridonov v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/07/2015, § 40.

2.2. Revizuirea ilegală a hotărârilor judecătorești irevocabile

În cauza de referință *ASITO v. Republica Moldova*, reclamanta a pretins că casarea hotărârilor judecătorești irevocabile favorabile ei ca urmare a recursului în anulare depus de Procurorul General și confiscarea ulterioară a 186 945 lei au constituit lipsire de proprietate în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, fără ca acest lucru să fie conform interesului general și în lipsa unei compensații echitabile.

Curtea de la Strasbourg a conchis că casarea hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea reclamantei, după ce ele au devenit irevocabile și fără drept de recurs, a constituit o ingerință în dreptul acesteia la protecția proprietății. Chiar asumând că o astfel de ingerință poate fi privită ca servind unui interes public, Curtea a constatat că ea nu a fost justificată, deoarece nu a fost asigurat un echilibru just între interesele concurente, iar reclamanta a fost obligată „să suporte o sarcină individuală și excesivă”. Prin urmare, în cazul din speță, a avut loc o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

În cauza imediat ulterioară *Popov v. Republica Moldova (nr. 2)*, reclamantul a pretins că casarea hotărârii judecătorești definitive pronunțate în favoarea sa a avut drept consecință încălcarea dreptului individual la protecția proprietății, garantat de articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. În stabilirea soluției, forul contenciosului european a reiterat că „o datorie adjudecată în baza unei hotărâri judecătorești poate fi considerată „posesie” în sensul art.1 Protocolul nr. 1. Mai mult, casarea unei astfel de hotărâri după ce aceasta a devenit irevocabilă și fără drept de recurs constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii la protecția proprietății.” Chiar dacă presupunem că o astfel de ingerință ar putea fi considerată ca servind interesului general, în speță Curtea a împărțit părerea că ea nu a fost justificată, deoarece nu a fost asigurat un echilibru just între interesele divergente, iar reclamantul a trebuit să suporte o povară individuală și excesivă.

2.3. Invalidarea/retragerea licenței

Într-o altă cauză de referință *Bimer SA v. Republica Moldova*⁸²¹, reclamanta a pretins că lichidarea magazinului și a barului său duty-free a constituit o încălcare a dreptului garantat de art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție. În speță, părțile nu au contestat faptul că licența reclamantului pentru deschiderea și funcționarea magazinului duty-free și a barului duty-free a constituit un bun, în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1, iar Curtea, la rândul său, a reamintit că potrivit jurisprudenței sale încetarea valabilității unei licențe pentru desfășurarea

⁸²¹ Cauza *Bimer SA v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/07/2007, definitivă din 10/10/2007, § 51-59.

afacerii constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor, precum este garantat de respectivul articol.

În decizia irevocabilă dată de Curtea Supremă de Justiție, instanța superioară a casat decizia Curții de Apel, stipulând că retragerea licenței și lichidarea magazinului duty-free nu a constituit o ingerință în activitatea reclamantei, deoarece aceasta mai are dreptul să deschidă magazine duty-free în alte locuri și să desfășoare alte genuri de activitate prevăzute în documentele sale de constituire: decizia nu a sistat activitățile reclamantului, ci doar comercializarea mărfurilor de către ea în regim duty-free. Prin urmare, Curtea Supremă de Justiție a constatat că Curtea de Apel a concluzionat incorect că prin decizia respectivă a fost încălcat dreptul reclamantei la proprietate.

Forul contenciosului european însă nu a putut să accepte punctul de vedere al Curții Supreme de Justiție. Or, chiar dacă a fost adevărat că decizia cu privire la retragerea licenței nu a împiedicat reclamanta să desfășoare alte activități permise de documentele sale de constituire, cum ar fi desfășurarea comerțului cu amănuntul obișnuit și că, în principiu, întreprinderea putea să solicite eliberarea unei noi licențe pentru înființarea unui magazin duty-free în incinta unui aeroport, este incontestabil faptul că decizia a avut efect imediat și urmărirea scopul de a împiedica reclamanta să continue desfășurarea afacerii sale duty-free la Biroul Vamal Leușeni și de a retrage licența existentă a reclamantului privind desfășurarea afacerii în acel loc. În aceste circumstanțe, Curtea Europeană a constatat că a existat o *ingerință evidentă* în dreptul reclamantei la respectarea bunurilor sale, în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1.

În conformitate cu jurisprudența prestabilită a Curții, o astfel de ingerință constituie o măsură de reglementare a folosirii bunurilor, care urmează a fi examinată prin prisma celui de-al doilea alin. al acestui articol. Pentru ca o măsură de reglementare a folosirii bunurilor să fie justificată, aceasta *„trebuie să fie legală și să servească „interesului general” sau să fie destinată „asigurării plății impozitelor ori altor contribuții, sau amenzilor”.* De asemenea, *măsura trebuie să fie proporțională scopului urmărit; totuși, este necesar de a examina proporționalitatea doar a unei ingerințe legale.”*

În ceea ce privește legalitatea ingerinței, principala dispută dintre părți, atât în fața instanțelor judecătorești naționale, cât și în fața Curții, a fost dacă regimul duty-free de care beneficia reclamanta a inclus „facilități vamale, fiscale și de altă natură”. Potrivit Guvernului, regimul duty-free de care beneficia reclamantul conform condițiilor din licențele sale nu a inclus „facilități vamale, fiscale și de altă natură” în sensul art. 43 al Legii privind investițiile străine, „facilitățile” referindu-se doar la cele prevăzute în articolele 35 și 36 ale Legii în cauză. În continuare, Guvernul a susținut că Legea privind investițiile străine și Codul vamal sunt legi organice și că în această cauză urmează a fi aplicat Codul, care este o lege mai nouă.

Curtea a observat că argumente similare au fost înaintate în această cauză Curții de Apel și acestea au fost respinse de acea instanță, care a conchis că articolul 43 al Legii era aplicabil afacerii reclamantei și că, drept efect al actelor legislative din anul 2002, a fost schimbarea condițiilor de activitate ale reclamantei, afacerea înființată cu investiții străine până la adoptarea acestei legislații.

Curtea a reiterat că dreptul le aparține, în primul rând, autorităților naționale, mai cu seamă instanțelor judecătorești, să interpreteze și să aplice legislația națională. În această cauză, Curtea nu a găsit niciun motiv pentru a pune la îndoială opinia Curții de Apel, potrivit căreia art. 43 este aplicabil cauzei reclamantei și că decizia prin care se cerea sistarea imediată a afacerii duty-free a acesteia la Biroul Vamal Leușeni nu a fost legală potrivit legislației naționale.

În consecință, ingerința în proprietatea reclamantei în această cauză nu a fost prevăzută de lege și a fost, prin urmare, incompatibilă cu dreptul ei la respectarea bunurilor sale garantat de art. 1 al Protocolului nr.1. Această concluzie a înlăturat necesitatea examinării faptului dacă au fost respectate celelalte cerințe prevăzute de alin. 2 al art. 1.

În speța *Megadat.com SRL v. Republica Moldova*⁸²², compania reclamantă a pretins că, prin invalidarea licențelor sale pe motivul necomunicării informației despre schimbarea sediului, i-au fost încălcate drepturile garantate de art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție. În stabilirea soluției, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a notat că „potrivit jurisprudenței sale, sistarea licenței de administrare a unei afaceri constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor, garantat de art. 1 Protocolul nr.1 la Convenție”. Prin urmare, Curtea a trebuit să stabilească dacă măsura aplicată companiei reclamante de către ANRTI (Agenția Națională pentru Reglementări în Telecomunicații și Informatică) a constituit o ingerință în dreptul ei de proprietate.

Guvernul a declarat că decizia ANRTI a fost o simplă constatare a faptului care a apărut anterior și s-a referit la distincția dintre retragerea și invalidarea licențelor și, astfel, nu a reprezentat o ingerință în bunurile companiei reclamante, în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, Curtea nu a putut accepta acest punct de vedere. În primul rând, înainte de 6 octombrie 2003, compania reclamantă a activat în mod nestingherit. Mai mult, din cele prezentate de părți rezulta clar că ANRTI cunoștea bine, cu mult timp înainte de 6 octombrie 2003, că compania reclamantă nu a solicitat modificarea adresei în textul licențelor sale. ANRTI a fost informată de către compania reclamantă despre schimbarea adresei în mai 2003, iar ulterior compania chiar a solicitat o nouă licență cu indicarea adresei noi. Din motive necunoscute, ANRTI nu a considerat necesar de a declara nevalabile licențele companiei existente la acea dată și chiar i-a

⁸²² Cauza *Megadat.com SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 8/04/2008, definitivă din 8/07/2008, § 63-66, § 68-79.

eliberat o nouă licență. Mai mult, Guvernul a recunoscut în mod implicit că ANRTI cunoștea situația, susținând că, în iulie 2003, aceasta a atras atenția companiei reclamante asupra iregularității în ceea ce privește adresa oficială a acesteia și a somat-o să remedieze. În astfel de circumstanțe, decizia ANRTI din 6 octombrie 2003 a avut un efect imediat și avea scopul să împiedice compania reclamantă să-și continue afacerea și să sisteze licențele existente ale acesteia și, astfel, a constituit o ingerință în dreptul companiei reclamante la protecția proprietății, în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție.

Deși compania reclamantă nu putea să-și continue afacerea, ea și-a păstrat drepturile economice sub forma oficiilor și bunurilor sale. În aceste circumstanțe, ca și în cauza *Bimer*, sistarea licențelor trebuie privită nu ca o lipsire de proprietate, în sensul celei de-a doua propoziții a art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, ci ca o măsură de control a folosirii proprietății, care urmează a fi examinată prin prisma alin. 2 al acestui articol.

Pentru a se conforma cerințelor celui de-al doilea alin., trebuie arătat că măsura care reprezintă controlul folosirii era legală, că servea „interesului general”, și că a existat o relație rezonabilă de proporționalitate între măsurile întreprinse și scopul urmărit. În ceea ce privește legalitatea măsurii, Curtea a notat că aceasta este contestată de părți și a lăsat deschisă chestiunea legalității și cea a scopului legitim, concentrându-se asupra proporționalității măsurii.

Fără a subestima importanța controlului de stat în domeniul comunicațiilor prin internet, Curtea nu a putut decât să noteze că Guvernul a citat ca consecințe negative ale neconformării reclamantului cu cerințele procedurale doar ipoteze teoretice și abstracte. Guvernul nu a putut să indice vreun detriment concret cauzat de omisiunea companiei reclamante de a modifica adresa în textul licenței. Curtea a notat că în speță „măsurile aplicate față de compania reclamantă au fost atât de severe, încât compania, care era cea mai mare din Moldova în domeniul comunicațiilor prin internet, a fost nevoită să-și înceteze afacerea și să-și vândă bunurile peste câteva luni. Măsurile au avut efecte nu doar pentru viitor, ci au fost aplicate și retroactiv, astfel determinând sancțiuni și pornirea investigațiilor de către diferite autorități de stat”.

În stabilirea raționamentului final, forul european a luat în considerare comportamentul ANRTI față de compania reclamantă, astfel prin scrisoarea ANRTI din 17 septembrie 2003, companiei reclamante i s-a dat de înțeles că ea va putea să continue activitatea sa dacă se va conforma cerințelor din scrisoare în termen de 10 zile. În aceste circumstanțe, se poate conchide că compania reclamantă, prin depunerea în termenul stabilit a cererii pentru modificarea licențelor sale, putea să se aștepte în mod rezonabil că nu va suferi daune. În pofida încurajărilor ANRTI adresate companiei reclamante, la 6 octombrie 2003, ultima a declarat nevalabile licențele companiei.

Curtea a reiterat în această privință că „atunci când este vorba despre o chestiune de interes general, autoritățile publice trebuie să acționeze la timpul potrivit, într-un mod corespunzător și cu maximă consecvență”. Nu s-a putut spune că comportamentul ANRTI a respectat aceste principii.

La cazul speței, s-au mai luat în considerare garanțiile procedurale de care dispunea compania reclamantă pentru a-și apăra interesele sale. În primul rând, companiei reclamante nu i s-a acordat posibilitatea să explice ANRTI poziția sa. Curtea de Apel, la rândul său, a examinat cauza în lipsa companiei reclamante, dar nici nu și-a motivat respingerea cererii de amânare depusă de aceasta din urmă, în pofida faptului că chestiunea examinată de Curtea de Apel a afectat supraviețuirea economică a reclamantei.

Mai mult, instanțele judecătorești naționale nu au acordat atenția corespunzătoare câtorva argumente de importanță majoră invocate de către compania reclamantă în apărarea sa, cum sunt lipsa garanțiilor procedurale în fața ANRTI și pretinsul tratament discriminator. Examinarea efectuată de către instanțele judecătorești pare să fi fost extrem de formalistă și limitată la stabilirea faptului dacă compania reclamantă a informat sau nu ANRTI despre schimbarea adresei sale. Se pare că nu a fost examinată nici proporționalitatea între interesul general în cauză și sancțiunea aplicată companiei. Mai mult, compania reclamantă era singura din lista celor nouăzeci și una de companii în privința căreia a fost aplicată o măsură atât de severă.

În fine, caracterul arbitrar al procedurilor, tratamentul discriminator și măsura disproporționat de aspră aplicată față de compania reclamantă au determinat Curtea să ajungă la concluzia că nu s-a demonstrat urmărirea de către autoritățile publice a unor *politici veritabile și consecvente* atunci când au fost invalidate licențele reclamantei. În pofida marjei de apreciere de care se bucură statul, în această cauză nu a fost respectată o balanță echitabilă, iar compania reclamantă a fost nevoită să suporte o povară individuală și excesivă, contrar art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

În speța *Bercut SRL v. Republica Moldova*⁸²³, în care societatea reclamantă a pretins că retragerea licenței care îi oferea dreptul de a administra școala auto a avut drept impact încălcarea dreptului la protecția proprietății consacrat de art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, Guvernul reclamat a căzut de acord că la caz retragerea licenței a constituit o ingerință în dreptul reclamantei la protecția proprietății, ingerința fiind disproporționată și nefiind necesară într-o societate democratică.

În stabilirea raționamentului, forul contenciosului european a făcut trimitere la jurisprudența sa dată în cauza *Megadat.com SRL*, în care, în circumstanțe

⁸²³ Cauza *Bercut SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/12/2011, definitivă din 6/03/2012, § 15-16.

similare, a constatat încălcarea art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție. În lumina jurisprudenței de mai sus și având în vedere recunoașterea clară a încălcării de către Guvernul respondent, Curtea a conchis că a avut loc încălcarea art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție.

În cauza mai recentă *Donprut SRL v. Republica Moldova*⁸²⁴, compania reclamantă ce presta servicii de taxi a pretins că retragerea licenței a avut drept efect încălcarea dreptului său la protecția proprietății, așa cum acesta este garantat de art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție.

Curtea de la Strasbourg, la rândul său, a reamintit că potrivit jurisprudenței degajate, sistarea licenței de administrare a unei afaceri constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor, garantat de art. 1 al Protocolului nr. 1. Totodată, prin prisma jurisprudenței anterioare, o astfel de ingerință constituie o măsură de reglementare a folosirii bunurilor, care urmează a fi examinată prin prisma celui de-al doilea paragraf al art. 1 din Protocolul 1. În acest sens, Curtea a specificat că „pentru ca o măsură de reglementare a folosirii bunurilor să fie justificată, aceasta trebuie să fie legală și să servească „interesului general” sau să fie destinată „asigurării plății impozitelor ori altor contribuții sau amenzilor”. De asemenea, măsura trebuie să fie proporțională scopului urmărit.”

În speță, părțile nu au contestat faptul că licența reclamantei pentru administrarea companiei de taxi a reprezentat un bun, în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție și că retragerea acesteia a constituit o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor. Este la fel de cert că ingerința a avut un temei în dreptul intern și că a urmărit un scop legitim. Astfel, înaltul for european a fost plasat pe poziția să se pronunțe asupra proporționalității respectivei ingerințe. Curtea a examinat natura și gravitatea încălcării comise de către compania reclamantă, care s-a soldat cu retragerea licenței. Fără a subestima importanța controlului de stat în domeniul reglementării transportului public, Curtea nu a putut decât să noteze că Curtea Supremă de Justiție în decizia irevocabilă cu privire la retragerea licenței nu a încercat să examineze gravitatea omisiunii reclamantei și nici nu a încercat să argumenteze, în privința constatării Curții de Apel, că eșecul companiei reclamante de a înregistra toate mașinile noi a fost atribuită formalităților birocratice.

Prin contrast, Curtea de la Strasbourg a notat că „măsurile aplicate față de compania reclamantă au fost atât de severe, încât compania, care avea nouăzeci de angajați, a fost nevoită să-și înceteze afacerea, prin hotărârea Curții Supreme de Justiție. Ca urmare, angajații companiei și-au pierdut locul de muncă, iar aceasta a înregistrat pierderi economice considerabile.”

⁸²⁴ Cauza *Donprut SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/07/2015, definitivă din 21/10/2015, § 22-26.

În cele din urmă, Curtea a făcut referire la jurisprudența sa în cazul *Bercut SRL*, în care, în condiții similare s-a constatat o încălcare a articolului 1 din Protocolul 1 la Convenție. În lumina jurisprudenței și din considerațiile menționate mai sus, a existat o încălcare a art. 1 din Protocolul 1 la Convenție la cazul de față.

Spre comparație, în cauza *Grușca v. Republica Moldova*⁸²⁵, deși reclamantul a pretins că decizia Inspectoratului de transport din 30 septembrie 1997 de a-i retrage fișa de licență a încălcat dreptul la respectarea bunurilor sale, astfel precum este garantat de art. 1 din Protocolul 1 la Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a calificat plângerea inadmisibilă. Or, Guvernul a declarat că retragerea fișei de licență a reclamantului a fost declarată nulă și dânsul a obținut în instanță o compensație a prejudiciului material. Mai mult, Guvernul a susținut că reclamantul a avut posibilitatea de a solicita o nouă fișă odată ce cea veche a expirat. Reclamantul, la rândul său, a obiectat că declarațiile Guvernului erau inexacte și că informațiile relevante au fost cuprinse în cererea sa inițială, iar compensația obținută nu a fost suficientă, deoarece retragerea fișei de licență a avut ca rezultat în cele din urmă încetarea activității sale.

Forul european a constatat că la data de 13 aprilie 1999, instanțele de judecată, în cele din urmă, au ajuns la concluzia că retragerea fișei de licență a reclamantului a fost ilegală. Pe baza acestei constatări, la 11 decembrie 2002, reclamantul a obținut suma de 30 241 lei (echivalentul a 2 138 euro la acel moment) cu titlu de compensație pentru prejudiciul material care rezultă din inactivitatea involuntară a afacerii pe parcursul a 122 de zile. În cadrul examinării prezentei cauze, Curtea nu a obținut de la reclamant careva informații referitoare la profitul după impozitarea activității sale de afaceri și nu a găsit niciun motiv să considere calculele furnizate de instanțele naționale ca neseioase sau incorecte. În ceea ce privește inactivitatea afacerii reclamantului după 17 martie 1998, Curtea a fost de acord cu susținerile Guvernului că reclamantul ar fi avut nevoie de un nou permis, pentru care însă nu a aplicat.

2.4. Nesatisfacerea unei pretenții legitime

În cauza *Cazacu v. Republica Moldova*⁸²⁶, unică în sensul ei, reclamantul s-a plâns în fața Înaltei curți de la Strasbourg că omisiunea instanțelor de judecată naționale de a-i acorda compensații de concediere, după cum, în mod clar, era prevăzut de legislație, a constituit o încălcare a dreptului la proprietate. Guvernul nu a fost de acord, susținând că reclamantul și-a primit salariul și că în bugetul angajatorului nu au fost prevăzute surse pentru compensații de concediere.

⁸²⁵ Cauza *Grușca v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/12/2014.

⁸²⁶ Cauza *Cazacu v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007, definitivă din 23/01/2008, § 37, § 39-44.

Mai mult, Guvernul a considerat că art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție nu putea fi aplicabil acestei cauze, deoarece relațiile dintre reclamant și angajator reprezentau relații ce țineau de dreptul muncii, iar drepturile salariale nu sunt acoperite de textul Convenției.

În soluționarea speței, Curtea a notat cu titlu de principiu general că „art. 1 al Protocolului nr. 1 nu garantează dreptul de a dobândi proprietăți. Mai mult, „un reclamant poate pretinde o încălcare a respectivului articol doar în măsura în care deciziile contestate se referă la „bunurile” sale în sensul acestei prevederi. „Bunurile” pot fi fie „bunuri existente”, fie bunuri, inclusiv pretenții, în privința cărora reclamantul poate susține că are cel puțin o „speranță legitimă” că va obține dobândirea efectivă a unui drept de proprietate. *Per a contrario*, speranța că va fi recunoscut un drept de proprietate care nu a putut fi exercitat, în mod efectiv, nu poate fi considerată un „bun” în sensul art. 1 al Protocolului nr.1, la fel ca și în cazul unei pretenții condiționate care poate apărea ca rezultat al neîndeplinirii unei condiții”.

În această cauză, Curtea a notat că două dintre pretențiile reclamantului au fost respinse de instanțele de judecată naționale pe motiv că el nu a respectat cerințele relevante: el nu a prestat niciun serviciu nou după luna octombrie a anului 1999 și, prin urmare, nu putea pretinde un salariu pentru acea perioadă; și că el nu a fost înregistrat la oficiul forței de muncă pentru a putea pretinde compensații de concediere pentru încă o lună (a treia) care a urmat după concedierea sa. Curtea a considerat că, în ceea ce privește aceste pretenții, reclamantul nu a avut o „speranță legitimă” de a dobândi un drept de proprietate, în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție.

Totuși celelalte pretenții ale reclamantului (o indemnizație de concediere egală cu salariul său lunar, continuarea plății salariului său pentru două luni după concedierea sa și compensația pentru concediul nefolosit) s-au bazat pe prevederi clare ale legislației, care îi dădeau dreptul să obțină toate aceste plăți. Curtea a observat că aplicarea acestor articole nu era supusă niciunei condiții, cum ar fi înregistrarea la oficiul forței de muncă. Ele se aplicau tuturor „angajaților disponibilizați de la întreprinderi, instituții și organizații în legătură cu înfăptuirea măsurilor de reducere a numărului lor sau a statului de personal” din cauza concedierii în sine. Guvernul nu a pretins că reclamantul nu a fost în aceeași situație.

Mai mult, în articolele 45 și 80 din Codul muncii, în vigoare la acel moment, nu se menționează discreția unui angajator de a prevedea sau nu bani pentru efectuarea plăților relevante. Chiar dacă se presupune că în această cauză Biroul Arhitectură, Proiectări și Producție al arhitectului-șef al raionului Cimișlia a adoptat reglementări interne sau a inclus în contractul cu reclamantul o clauză potrivit căreia nu sunt acordate compensații de concediere

din cauza redistribuirii integrale a veniturilor între angajații acestuia, orice astfel de prevederi, în mod automat, și-ar pierde valoarea juridică din cauza interdicției exprese prevăzute în articolul 6 al Codului muncii.

Suplimentar, nicio instanță de judecată națională nu a constatat că reclamantul nu întrunea condițiile pentru a pretinde compensațiile, dar s-au limitat la a constata că Biroul Arhitectură Cimișlia nu a prevăzut surse financiare pentru compensații de concediere. Prin urmare, rezultă că reclamantul întrunea toate condițiile pentru a primi compensațiile de concediere prevăzute în articolele 45 și 80 ale Codului muncii și, ca rezultat, avea o „speranță legitimă” în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție de a obține compensații. Iar refuzul instanțelor de judecată naționale de a-i acorda aceste sume a constituit o ingerință în drepturile sale garantate de acest articol.

Curtea a reamintit că „prima și cea mai importantă cerință a art. 1 al Protocolului nr. 1 este că orice ingerință a autorității publice în dreptul de proprietate trebuie să fie legală: a doua propoziție din primul aliniat permite lipsirea de proprietate doar în condițiile „prevăzute de lege”, iar al doilea paragraf recunoaște dreptul statelor de a reglementa folosința bunurilor prin adoptarea „legilor”. Mai mult, supremația legii, unul din principiile fundamentale ale unei societăți democratice, este inerent tuturor articolelor Convenției”.

La caz, toți angajatorii din Republica Moldova erau obligați prin lege să acorde compensații de concediere. Instanțele de judecată naționale nu s-au referit la nicio prevedere legală sau alte circumstanțe, care să permită o derogare de la această regulă în această cauză, și și-au limitat argumentarea la stabilirea faptului omisiunii angajatorului de a se conforma unei prevederi legale obligatorii.

Având în vedere considerentele enunțate *supra*, forul contenciosului european a concluzionat că refuzul instanțelor de judecată naționale de a admite pretențiile reclamantului nu a fost legal, în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, și, prin urmare, a fost incompatibil cu dreptul garantat la protecția proprietății.

Spre comparație, în speța *Harovschi v. Republica Moldova*⁸²⁷, reclamantul, de asemenea, s-a plâns, în temeiul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, de faptul că nu i-au fost acordați banii la care el avea dreptul potrivit legii (drepturile salariale și compensațiile aferente), însă forul de la Strasbourg a apreciat pretențiile în cauză drept inadmisibile.

În speță, pretenția reclamantului privind plata salariului ca urmare a concedierii sale depindea de constatarea de către instanțele judecătorești naționale a ilegalității concedierii sale, iar „deoarece instanțele judecătorești au constatat că concedierea sa a fost legală, reclamantul nu avea un „bun”, în sensul art. 1 al

⁸²⁷ Cauza *Harovschi v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 18/11/2008.

Protocolului nr.1 la Convenție, și nicio „așteptare legitimă” că salariul și alte compensații legate de acesta îi vor fi plătite”. Prin urmare, acțiunea în cauză a fost respinsă ca fiind inadmisibilă pe marginea fondului.

2.5. Neachitarea/achitarea întârziată a compensației pentru depunerile bănești

În cauza *Dolneanu v. Republica Moldova*⁸²⁸, Curtea s-a pronunțat asupra art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție în aspectul ce ține de achitarea compensației bănești pentru posesorii de depozite din perioada sovietică. În fapt, reclamantul a pretins că plata întârziată a compensației, la care el avea dreptul în temeiul hotărârii Parlamentului din 1994, i-a încălcat drepturile sale garantate la proprietate. Guvernul a obiectat că reclamantul nu a avut un „bun” în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție și că, prin urmare, nu a avut loc o ingerință în drepturile sale.

Forul contenciosului european a notat că instanțele judecătorești nu au invocat vreodată vreo îndoială cu privire la dreptul reclamantului de a obține compensații în temeiul hotărârii din 1994 și nici nu s-a contestat suma exactă la care acesta avea dreptul. Mai mult, reclamantul a primit o parte din compensații în anul 2000, în mod implicit, statul recunoscând temeinicia pretențiilor lui.

Analizând speța, forul european a specificat că prin hotărârea din 1994, Parlamentul moldovean nu a condiționat dreptul de a obține compensații de capacitatea executivului de a identifica surse bănești disponibile. Prin urmare, introducerea de către Guvern a unor condiții suplimentare pentru plata compensațiilor, precum alocarea de bani în acest scop în bugetul de stat, deși rezonabilă *per se*, nu a fost prevăzută în hotărârea Parlamentului și nu putea afecta dreptul reclamantului de a obține compensații.

Astfel, nu disponibilitatea banilor în buget a afectat plata compensațiilor. După cum s-a confirmat din materialele cauzei, Guvernul a transferat Băncii de Economii mai mult de un sfert din suma totală necesară în anii 1995-1997 și, totuși, până în anul 2000, reclamantul nu a primit niciun ban, în pofida numeroaselor lui cereri. În anul 2001, au fost disponibili mai mulți bani și, totuși, reclamantul nu a primit nimic până în anul 2004, în pofida unei hotărâri judecătorești definitive, care dispunea plata banilor în anul 2002. Între timp, Banca a devenit o bancă comercială, însă schema stabilită pentru plata compensației relevante a continuat să fie implementată prin intermediul acestei bănci. În acest sens, atunci când autoritățile de stat decid să delege unele din funcțiile lor unor entități private, ele își mențin responsabilitatea pentru modul în care astfel de entități exercită acele funcții.

⁸²⁸ Cauza *Dolneanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2007, definitivă din 13/02/2008, § 33-34, § 36-38.

Prin urmare, rezultă că hotărârea din anul 1994 a stabilit în detalii suficiente criteriile pentru determinarea beneficiarilor compensațiilor și sumele la care aceștia aveau dreptul. În fața Curții nu a fost contestat niciodată faptul că exista vreo jurisprudență națională, care să contrazică această constatare și propria cauză a reclamantului confirmă acest lucru. Conform celor menționate mai sus, s-a conchis că reclamantul a avut o „speranță legitimă” de a obține compensații și, astfel, a avut un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

Omisiunea de a plăti reclamantului vreo compensație timp de aproximativ șase ani după cererea acestuia, urmată de omisiunea de a plăti partea mai mare din compensație timp de încă aproximativ patru ani, a constituit o ingerință în drepturile sale garantate de articolul 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, incompatibilă cu dreptul reclamantului la protecția proprietății sale, fapt stabilit și de către instanțele de judecată naționale. Această concluzie înlătura necesitatea de a stabili dacă a fost asigurat un echilibru just între cerințele interesului general al comunității și cerințele protecției drepturilor fundamentale ale persoanei. Totuși, deși instanțele judecătorești au recunoscut o încălcare a drepturilor reclamantului la proprietate, acestea nu i-au acordat nicio compensație pentru prejudiciul cauzat de plata întârziată a banilor la care el avea dreptul. Acest lucru, în opinia Curții, nu a constituit o redresare suficientă pentru reclamant, care a continuat să sufere consecințele încălcării drepturilor sale.

Într-o altă cauză, *Kireev v. Republica Moldova și Rusia*⁸²⁹, reclamantul a invocat încălcarea dreptului garantat la proprietate prin faptul că inflația a avut urmări ce au afectat depunerile bănești ale sale, iar autoritățile au omis să-i acorde o compensație efectivă în legătură cu aceasta. Curtea a notat că cererea a fost depusă inițial împotriva autoproclamatei „Republici moldovenești nistrene (RMN) și că ulterior, reclamantul a desemnat în calitate de pârât Rusia. Reclamantul a depozitat bani într-o bancă care la momentul actual se află pe teritoriul Republicii Moldova și el a întreprins anumite acțiuni în fața autorităților moldovenești pentru a obține compensații. În așa fel, Curtea a considerat, *ex officio*, că cererea trebuie să fie examinată de asemenea, și în privința Moldovei.

În această cauză, nu a fost necesar de a decide dacă Moldova, Rusia sau ambele state pot fi considerate responsabile pentru acțiunile sau inacțiunile „autorităților RMN”. Și nici nu a fost necesar de a decide dacă reclamantul a deținut obligația de a epuiza căile de recurs interne disponibile în RMN sau în una dintre cele două părți contractante. Chiar și în cazul presupunerii că, în circumstanțele acestei cauze, una sau ambele state respondente ar putea fi considerate responsabile pentru acțiunile sau inacțiunile „autorităților RMN”, Curtea a considerat că cererea reclamantului este inadmisibilă.

⁸²⁹ Cauza *Kireev v. Republica Moldova și Rusia*, decizia cu privire la admisibilitate din 1/07/2008.

Pentru a ajunge la o asemenea concluzie, Curtea a reiterat că art.1 al Protocolului nr. 1 la Convenție „nu obligă statele de a menține puterea de cumpărare a sumelor depozitate în instituții financiare”. Cu toate acestea însă, atât Moldova, cât și Rusia au adoptat legi ce permit acordarea unor compensații parțiale pentru efectele inflației, în anumite condiții.

În ceea ce privește plângerea depusă împotriva Rusiei din textul Legii Rusiei din 1995 privind indexarea și din scrisoarea explicativă din partea Ministerului Finanțelor statului respectiv, reieșea în mod clar că legislația rusă permitea acordarea compensațiilor doar pentru depozitele deschise în băncile de economii care activau pe teritoriul fostei Republici Sovietice Socialiste Ruse. Reclamantul, care a depus bani într-o bancă de economii din fosta Republică Sovietică Socialistă Moldovenească, nu era prin urmare eligibil în temeiul legii să obțină compensații de la autoritățile Rusiei. Mai mult, chiar dacă s-ar admite faptul că Rusia ar putea fi considerată responsabilă pentru acțiunile sau inacțiunile „autorităților RMN”, ea nu deținea obligația, în temeiul Convenției, de a adopta o lege de acordare a compensațiilor pentru banii depozitați în băncile de pe teritoriul RMN, după cum ea nu era obligată să adopte o astfel de lege privind depunerile bănești din băncile de pe teritoriul Rusiei.

În ceea ce privește *plângerea împotriva Republicii Moldova*, legislația aplicabilă prevedea clar că compensația se acorda doar cetățenilor Republicii Moldova. Reclamantul a susținut că el deține doar cetățenia Rusiei. Prin urmare, el nu a fost în drept de a solicita compensații potrivit legislației Republicii Moldova.

Având în vedere cele enunțate *supra*, forul de la Strasbourg a decis că potrivit legislației atât a Moldovei, cât și a Rusiei, reclamantul nu avea dreptul sau pretenție legitimă de a obține compensații pecuniare. Prin urmare, cererea sa este în mod vădit nefondată potrivit art. 35 § 3 din Convenție și trebuie să fie respinsă ca fiind inadmisibilă.

2.6. Proprietatea intelectuală

În cauza cu circumstanțe absolut particulare, *Bălan v. Republica Moldova*⁸³⁰, reclamantul a pretins încălcarea art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție ca rezultat al neacordării de compensații pentru îngrădirea dreptului său la proprietate intelectuală, prin utilizarea de către autoritățile publice a fotografiei Cetății Soroca făcute de dânsul drept fundal al buletinelor de identitate. Reclamantul a susținut că el avea un „bun”, în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, deoarece, potrivit jurisprudenței Curții, drepturile de proprietate intelectuală erau incluse în respectiva noțiune, totodată, el a considerat că a avut loc o ingerință în acest drept ca urmare a folosirii neautorizate a operei sale protejate.

⁸³⁰ Cauza *Bălan v. Republica Moldova*, hotărârea din 29/01/2008, definitivă din 29/04/2008, § 41-43.

Analizând speța, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat că „*art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție este aplicabil și proprietății intelectuale*”, notând că drepturile reclamantului asupra fotografiei făcute de el au fost confirmate chiar de instanțele judecătorești naționale. Prin urmare, în această cauză reclamantul avea un drept recunoscut de lege și de o hotărâre judecătorească irevocabilă pronunțată anterior, și nu doar o simplă „speranță legitimă” de a obține un drept de proprietate. Curtea nu a acceptat punctul de vedere al Curții Supreme de Justiție, potrivit căruia folosirea operei protejate a reclamantului nu a adus atingere bunurilor acestuia, în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, pe motiv că dânsul nu a solicitat instanțelor judecătorești să interzică folosirea neautorizată pe viitor a operei sale. Mai mult, forul european nu a căzut de acord cu afirmația Guvernului că reclamantul a acceptat tacit valorificarea operei sale protejate fără remunerare. Din contra, depunând o nouă acțiune, el și-a exprimat clar opinia că o astfel de valorificare a dus la încălcarea drepturilor sale, iar faptul că el a solicitat încontinuu ocrotirea dreptului său, cerând încheierea cu autoritatea relevantă a unui contract și achitarea onorariilor de autor, probează că el s-a opus continuu folosirii neautorizate a operei sale protejate. Astfel, Curtea a constatat că a avut loc o ingerință în dreptul la proprietate al reclamantului.

Curtea a notat că Legea din anul 1994, în vigoare la acel moment, nu prevedea încetarea drepturilor de autor în virtutea omisiunii beneficiarului acestui drept de a cere instanțelor judecătorești interzicerea folosirii operei sale. Mai mult, nici instanțele judecătorești naționale și nici Guvernul nu s-au referit la vreo prevedere concretă a Legii din 1994 care prevede în mod expres încetarea drepturilor de autor asupra operei protejate ca urmare a omisiunii de a interzice folosirea neautorizată a acesteia. De asemenea, Curtea a notat discrepanța în modul în care instanțele judecătorești naționale au interpretat Legea din 1994 în cadrul primei proceduri și în cadrul celei de-a doua proceduri, deși ele decideau, în esență, asupra aceleiași situații juridice. Iar Guvernul, la rîndul său, a considerat că Legea din 1994 nu era aplicabilă în genere cauzei reclamantului, contrar poziției instanțelor judecătorești naționale. Acest lucru, în opinia magistraților europeni, a sugerat că Legea în cauză nu a fost suficient de previzibilă în aplicarea sa, ceea ce în sine poate reprezenta un substrat suficient pentru a ajunge la concluzia că ingerința nu a fost „legală”. Totuși Curtea nu consideră necesar de a decide definitiv asupra acestei chestiuni.

Chiar dacă se admite că Legea din anul 1994 a fost suficient de previzibilă în aplicarea sa, urma să se stabilească dacă ingerința în dreptul reclamantului a fost proporțională cu scopul urmărit. S-a acceptat faptul că emiterea buletinelor de identitate constituie, fără îndoială, o chestiune importantă de interes public. Totodată, se pare că acest scop social important putea fi realizat în mai multe feluri, neimplicând încălcarea dreptului reclamantului. Spre exemplu, putea fi

folosită o altă fotografie sau putea fi încheiat un contract cu reclamantul. Curtea nu a fost familiarizată cu vreun motiv convingător pentru folosirea fotografiei făcute de reclamant fără despăgubirea acestuia sau cu existența vreunui impediment în folosirea altor materiale în același scop.

În concluzie, forul european a decis că instanțele judecătorești naționale nu au respectat un echilibru just între interesele comunității și cele ale reclamantului, impunându-i acestuia o povară individuală și excesivă, contrară standardelor garantate prin art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

2.7. Anularea privatizării

În speța de referință *Dacia SRL v. Republica Moldova*, întreprinderea reclamantă s-a plâns de încălcarea dreptului său la proprietate, ca rezultat al anulării privatizării hotelului achiziționat în lipsa motivelor întemeiate, pretinzând că a fost expropriată fără o compensație adecvată, iar instanțele judecătorești naționale au invocat motive pur formale pentru anularea privatizării.

În stabilirea soluției finale, Curtea de la Strasbourg a observat că în urma mai multor hotărâri judecătorești în această cauză societatea reclamantă și-a pierdut proprietatea asupra hotelului și a lotului de teren aferent acestuia, precum și diferite investiții legate de activitatea hotelului și a primit, în schimb, doar prețul inițial al imobilului. În aceste circumstanțe, a avut loc o ingerință în drepturile de proprietate ale reclamantei, care trebuie considerată lipsire de proprietate și față de care se aplică cea de-a doua regulă a art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

Analizând motivele pe care s-au bazat instanțele judecătorești naționale atunci când au dispus anularea privatizării hotelului – reducerea prețului inițial al hotelului, omisiunea de a obține acordul administratorului hotelului, omisiunea de a plăti prețul hotelului în termen de șapte zile de la câștigarea licitației și acționarea reclamantei cu rea-credință, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a văzut vreun element de rea-credință în comportamentul societății pe parcursul privatizării.

În ceea ce privește primul temei pentru anularea privatizării, Curtea a notat că autoritățile au stabilit prețul inițial al hotelului în mărime de 20 de milioane lei și că reclamantul a plătit suplimentar 150 mii lei. Deși instanțele judecătorești au făcut referire la o altă decizie în care hotelul era evaluat la 25 de milioane lei, nu au existat probe că întreprinderea reclamantă a cunoscut „prețul real”, iar prețul plătit de către aceasta nu părea atât de nerezonabil de mic în circumstanțele date încât să trezească îndoieli legitime cu privire la îmbogățirea fără justă cauză.

În ceea ce privește cel de-al doilea temei pentru anularea privatizării, este adevărat faptul că Cancelaria de Stat nu și-a dat acordul său formal pentru acest lucru. Totuși Cancelaria de Stat făcea parte din Guvernul care a oferit hotelul

spre vânzare, o vânzare prevăzută de o lege care a fost publicată în Monitorul Oficial. În calitatea sa de administrator al hotelului, ea trebuia să fi știut, de asemenea, că altcineva conducea hotelul din anul 1999. Cu toate acestea, ea nu s-a plâns unei instanțe de judecată până în anul 2003. Iar cât privește cel de-al treilea temei de anulare a privatizării, trebuie notat faptul că, deși au considerat că Comisia pentru organizarea licitației a acționat *ultra vires* atunci când a prelungit termenul limită pentru plata de către reclamant a prețului licitației, nicio instanță de judecată nu a anulat acea decizie.

Sub un alt aspect, hotelul a rămas în posesia statului până la plata integrală, fapt care a exclus orice acțiune abuzivă în ceea ce privește acea proprietate. Mai mult, întreprinderea reclamantă a plătit o garanție în mărime de 1 milion lei, sumă care putea fi folosită drept compensație în cazul neplății prețului integral. De asemenea, instanțele judecătorești naționale nu au identificat vreun prejudiciu sau risc de prejudiciu cauzat prin întârzierea întreprinderii reclamante de a plăti prețul hotelului. În același timp, nu poate fi contestat faptul că întreprinderea reclamantă avea nevoie de timp pentru a obține resursele financiare necesare, după cum a fost evident din propriile dificultăți ale Guvernului de a plăti integral aceeași sumă.

În fine, hotelul a fost propus spre vânzare de către autoritățile de stat, care au stabilit regulile, au determinat prețul inițial și au desfășurat licitația. Întreprinderea reclamantă s-a aflat într-o poziție de inegalitate când a acceptat toate condițiile stabilite de către stat. Totuși, după patru ani de la privatizare, autoritățile au considerat vânzarea incorectă, iar prețul, subevaluat, și au inițiat procedurile de anulare a tranzacției. Din circumstanțele cauzei, se pare că autoritățile au avut o discreție nelimitată de a revizui și anula tranzacțiile pe care ele le-au inițiat și încheiat cu ani mai devreme. Prin urmare, autoritățile nu au acționat la timpul potrivit, într-un mod corespunzător și cu maximă consecvență. Acești factori trebuie, de asemenea, să aibă o pondere grea atunci când se examinează faptul dacă deciziile instanțelor judecătorești naționale au asigurat un echilibru just în cauza reclamantului.

În aceste circumstanțe, având în vedere, în special, că iregularitățile în privatizarea hotelului au fost de natură formală și nu erau imputabile întreprinderii reclamante, și chiar prezumând faptul că lipsirea acesteia de proprietate putea fi dovedită ca fiind în interes public, a fost încălcat echilibrul just între interesele subiecților implicați și că întreprinderea reclamantă a fost impusă să poarte o povară individuală și excesivă.

În cauza ulterioară, *Baroul Partner-A v. Republica Moldova*⁸³¹, compania reclamantă s-a plâns că i-a fost încălcat dreptul consfințit la proprietate prin

⁸³¹ Cauza *Baroul Partner-A v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/07/2009, definitivă din 16/10/2009, § 44, § 50.

anularea achiziționării acțiunilor SA Cariera de Granit și Pietriș din Soroca în a. 2007, la cererea Procurorului General, scoase de autoritățile statului spre vânzare și cumpărate de companie în anul 2000.

Analizând materialele cauzei, Curtea a considerat că compania reclamantă a avut un „bun”, în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, deoarece, până la anularea acestuia de către instanțele judecătorești naționale ca urmare a admiterii acțiunii Procurorului General, aceasta avea un drept valabil asupra celor 549,613 de acțiuni ale Carierei. Anularea dreptului companiei reclamante a reprezentat o ingerință în dreptul de proprietate care trebuie considerată lipsire de proprietate în sensul paragrafului 2 al art. 1 Protocol nr. 1.

În speță, Curtea a considerat că nu este necesar să decidă asupra chestiunii dacă ingerința a fost prevăzută de lege, precum și dacă aceasta a urmărit un scop legitim, lăsând aceste chestiuni deschise și concentrându-se la caz asupra proporționalității.

Curtea de la Strasbourg nu a văzut vreun element de rea-credință în comportamentul reclamantei pe parcursul privatizării și al evenimentelor ulterioare. Pretinsa diferență de preț a fost compensată Guvernului în anul 2004 și întrucât nu a primit vreo explicație de ce, doi ani mai târziu, Guvernul, care pretindea că acționează cu bună-credință, a decis să o exproprieze pe reclamantă. Din contra, Curtea a văzut suficiente motive pentru a crede că „Guvernul este cel care a acționat cu rea-credință și a urmărit scopul de expropriere a companiei reclamante într-un mod care este greu de reconciliat cu principiul respectării supremației legii într-o societate democratică”.

În continuare, s-a constatat în speță și încălcarea art. 6 din Convenție prin admiterea acțiunii prescrise a Procurorului General, fapt care *per se* constituie temei pentru o stabili o încălcare a art.1 al Protocolului nr. 1. În asemenea circumstanțe, admiterea acțiunii Procuraturii Generale a reprezentat o ingerință nejustificată în dreptul de proprietate al companiei reclamante, deoarece nu a fost asigurat un echilibru just între interesele implicate, iar reclamanta a fost impusă să poarte și continuă să poarte o povară individuală și excesivă. Ca și în cauza *Dacia*, instanțele judecătorești naționale nu au adus vreo justificare pentru această ingerință.

2.8. Confiscarea ilegală

În speța cu circumstanțe absolut particulare, *Ziaunys v. Republica Moldova*⁸³², examinarea căreia a fost solicitată să fie deferită Marii Camere de către Agentul Governamental, această solicitare fiind respinsă de către Curtea Europeană în noiembrie 2016, reclamantul, cetățean lituanian, s-a plâns de faptul

⁸³² Cauza *Ziaunys v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/02/2014 definitivă din 28/11/2016, § 27-29, § 35-36.

că dreptul său de proprietate a fost încălcat prin confiscarea bancnotelor Republicii moldovenești nistrene (RMN), care îi aparțineau, de către autoritățile de la Chișinău.

În prezenta cauză, nu a fost disputat faptul că reclamantul intenționa să pună în circulație bancnotele respective, care la data evenimentelor nu erau acceptate ca bani reali nicăieri în lume. Dimpotrivă, conform contractului, acesta trebuia să transfere bancnotele în cauză unei companii numismatice pentru ca acestea să fie vândute ca articole cu valoare pur de colecție. Acest aspect, în opinia magistraților europeni, a făcut diferență clară între circumstanțele din speță și situațiile de confiscare a banilor falsificați care, în principiu, pot fi vânduți ca bunuri sau servicii, precum și situațiile care vizează banii emiși de entități autoprocimate care se află în circulație pe teritoriul acestei entități și, astfel, pe teritoriul recunoscut internațional al statului.

Altă chestiune asupra căreia a insistat Curtea Supremă de Justiție a fost faptul că în Republica Moldova, doar BNM are dreptul de a emite bancnote. Astfel, bancnotele emise de alte entități, precum băncile din RMN, sunt ilegale și nu pot face parte din „circuitul legal”. Guvernul le-a denumit „articole ilegale” care au trebuit confiscate. Pe acest teren, Curtea Europeană a notat în primul rând că reclamantul nu a fost acuzat de emiteri de bancnote. În plus, a considerat că raționamentul și termenul utilizat sunt foarte largi, odată ce orice alte articole pot fi incluse în această categorie. De exemplu, orice monedă sau bancnotă veche ar fi trebuit să fie considerată „ilegală”. Noțiunea de „articole ilegale”, în felul definit de Guvern, a fost inacceptabil de flexibil și permitea aplicarea selectivă de către autorități, în lipsa unor criterii clare. De asemenea, din argumentele Guvernului pe marginea art. 41 al Convenției a rezultat că, în pofida faptului că le considera „articole ilegale”, aceste bancnote ar putea fi restituite reclamantului în cazul în care Curtea ar constata o încălcare a art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție și că, în asemenea caz, reclamantul ar fi capabil să execute contractul prin livrarea bancnotelor companiei contractante.

Curtea nu a dorit să sugereze că statul nu-și poate proteja suveranitatea prin confiscarea bunurilor entităților autoprocimate sau a articolelor produse de acestea, chiar și în cazul în care acestea aparțin unor persoane terțe. Acest lucru este valabil mai ales atunci când articolele relevante transmit prin ele însele un mesaj/declarație privind suveranitatea, cum ar fi bancnote sau steaguri. Totuși, în asemenea cazuri, autoritățile realizează o ingerință în dreptul de proprietate al unor persoane private sau grupuri, ingerință care trebuie să fie legală și justificată.

O persoană care deține un bun trebuie prezumată ca având un drept de proprietate asupra bunului până la proba contrară. În prezenta cauză, prima instanță de judecată s-a bazat expres pe acest principiu. Într-adevăr, chiar dacă

contractul dintre reclamant și banca din RMN era nul, nimeni altul decât reclamantul a pretins dreptul de proprietate asupra bancnotelor, care, de asemenea, se aflau în posesia sa materială, și, astfel, el ar fi trebuit considerat proprietarul lor. Acest aspect face diferența între speță și cauzele în care o persoană încearcă să obțină proprietatea asupra unui bun, iar autoritățile îi refuză acest drept. Conform jurisprudenței Curții, „prezumția de proprietate funcționează și în cazul în care proprietarul nu respectă anumite condiții specifice posesiei, precum obținerea unei licențe”. Reclamantul, care avea posesia materială a 353 de pachete cu bancnote, a avut un „bun” în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, iar confiscarea respectivelor bancnote a constituit o ingerință în dreptul de proprietate al reclamantului.

Reclamantul nu a fost acuzat de emiterea banilor. De asemenea, nu au existat dovezi la dosar că dânsul a încercat să pună în circulație bancnotele respective. El a declarat oficial bancnotele la autoritatea vamală moldovenească, în mod clar enunțând valoarea lor numismatică și destinația. În plus, acele bancnote nu se aflau în circulație din 2001 și nu mai erau acceptate ca bani. Prin urmare, legislația privind circulația bancnotelor invocată de Curtea Supremă de Justiție și de Guvern nu putea servi drept baza pentru confiscarea bunurilor reclamantului.

Mai mult, nici Curtea Supremă de Justiție și nici Guvernul nu au indicat prevederi legale relevante care să stipuleze clar confiscarea proprietății în cazuri similare celui examinat. Curtea Supremă de Justiție a invocat trei prevederi legale (articolele 1 și 2 ale Legii cu privire la bani și articolul 206 al Codului civil), însă, niciuna din acestea nu prevăd confiscarea bancnotelor. S-a presupus că legislația contravențională sau penală prevede confiscarea articolelor create sau obținute ilegal, însă reclamantul nu a fost cercetat nici penal și nici contravențional.

Considerentele de mai sus au fost suficiente pentru forul de la Strasbourg să conchidă că ingerința în dreptul de proprietate al reclamantului nu a fost „prevăzută de lege” în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție. Prin urmare, în prezenta cauză a avut loc încălcarea articolului respectiv.

3. Recomandări

1. Trebuie să se țină cont de faptul că noțiunea de „bunuri” are un sens autonom în baza Convenției, independent de clasificarea formală în dreptul intern, fiind interpretată în sens larg în jurisprudența Curții, incluzând nu numai dreptul de proprietate, dar și o gamă largă de drepturi pecuniare, cum ar fi cele care decurg din acțiuni, brevete, atribuirea pensiei, drepturi privind chiria, drepturile care decurg din rularea unei afaceri, licențele, proprietatea intelectuală etc.

2. În analiza plângerii pe terenul art. 1 din Protocolul nr. 1 trebuie să se țină cont de faptul că norma în cauză nu garantează dreptul de a dobândi proprietăți.

3. Trebuie să se aibă în vedere faptul că imposibilitatea persoanei de a obține executarea hotărârii judecătorești pronunțate în favoarea sa constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor și împiedică persoana în cauză să dispună de bunurile, dreptul asupra cărora a fost deja recunoscut.

4. Analizând dacă autoritățile administrative au demonstrat un comportament diligent în vederea executării unei hotărâri judecătorești pronunțate în favoarea unui subiect prin care i-au fost adjuocate bunuri sau bani, trebuie avut în vedere că motivul lipsei fondurilor și/sau a spațiului locativ alternativ nu constituie o argumentare plauzibilă și acceptabilă pentru îngrădirea dreptului persoanei pe terenul art. 1 Protocol 1.

5. Trebuie accentuat faptul că neexecutarea continuă a unei hotărâri judecătorești definitive, în absența unor argumente plauzibile, constituie o ingerință inadmisibilă în dreptul la protecția proprietății.

6. Trebuie să se ia în calcul că redeschiderea procedurilor judiciare și casarea unei hotărâri definitive nu pune la îndoială caracterul executoriu al acelei hotărâri și, prin urmare, nu scutește autoritățile de responsabilitatea lor pentru neexecutarea hotărârii în perioada în care aceasta a fost în vigoare.

7. La revizuirea unei hotărâri irevocabile, trebuie ținut cont de faptul că o datorie atribuită în baza unei hotărâri judecătorești poate fi considerată „posesie” în sensul art.1 Protocolul nr. 1. Mai mult, casarea unei astfel de hotărâri după ce aceasta a devenit irevocabilă și fără drept de recurs constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii la protecția proprietății.

8. În cazul retragerii, invalidării sau sistării licenței unei persoane juridice, autoritățile de resort urmează să invoce motive foarte serioase care servesc indubitabil interesului general, mai ales în situația în care o asemenea sancțiune este descurajantă și are ca efect întreruperea sau stoparea întregii activități comerciale a companiei respective. Retragerea licenței pentru încălcări minore sau neînsemnate, în toate cazurile nu va fi conformă art. 1 Protocol nr. 1 la Convenție.

9. În plângerile ce rezultă din anularea privatizării, trebuie să se analizeze motivele ce au condus la respectiva anulare, întrucât absența unor motive serioase pentru a declara drept nulă licitația/procedura de privatizare organizată chiar de instituțiile de stat, după ce aceasta a fost finalizată, și mai ales în situația în care societatea dobânditoare și-a îndeplinit corespunzător obligațiile, a intrat realmente în posesia bunurilor și a investit careva sume în afacerea respectivă, ridică chestiuni grave pe marginea protecției proprietăților deja dobândite.

Articolul 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție

DREPTUL LA INSTRUIRE

Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.

1. Considerații generale

După cum poate fi observat din prima propoziție a articolului 2 al Protocolului nr. 1, formularea dreptului a fost mai curând *negativă*, ceea ce are ca efect limitarea Curții în extinderea scopului acestui drept și impunerea unor noi obligații pozitive asupra statelor. În baza acestuia statele n-ar fi obligate să stabilească un sistem educațional public sau să subvenționeze instituții de învățământ private. În pofida formulării textuale negative, Curtea a statuat că articolul 2 al Protocolului 1 indubitabil reflectă un *drept*, interpretarea restrictivă a primei propoziții fiind contrarie scopului și obiectului dreptului la instruire.⁸³³

La fel, aceasta nu înseamnă că statul nu comportă obligații pozitive în legătură cu dreptul la instruire, atâta timp cât este pusă în discuție garanția persoanelor aflate sub jurisdicția statului de a beneficia de mijloacele de instruire existente în acel stat. Pentru ca dreptul la instruire să fie efectiv, indivizii trebuie să poată obține beneficii din studiile obținute, prin recunoașterea de către stat a studiilor finalizate. Dreptul la instruire, după cum a statuat Curtea, nu ar avea sens dacă nu ar implica dreptul indivizilor de a fi instruiți în limba națională, sau în una din ele, după caz.⁸³⁴

Dreptul la instruire în lumina Convenției implică și dreptul de a institui și a gestiona o instituție de învățământ.⁸³⁵ Statul este obligat să reglementeze raporturile dintre instituțiile de învățământ private și indivizi într-o manieră care ar asigura respectarea dreptului la instruire al acestora.⁸³⁶

Dreptul la instruire din punctul de vedere al beneficiarilor poate fi exercitat și de părinți. Sub aspectul celei de-a doua propoziție a articolului 2 al Protocolului nr. 1 dreptul la instruire va fi exercitat în mod prioritar de părinți.

⁸³³ Cauza *Leyla Şahin v. Turcia*, hotărârea [MC] din 10/11/2005, § 137

⁸³⁴ Cauza *cu privire la anumite aspecte ale legislației privind utilizarea limbilor în educație în Belgia*, hotărârea din 23/07/1968

⁸³⁵ Cauza *Fundația Şcolilor Creştine Ingrid Jordebo și Ingrid Jordebo v. Suedia*, hotărârea din 6/03/1987

⁸³⁶ Cauza *Kjeldsen, BuskMadsen și Pedersen v. Danemarca*, hotărârea din 7/12/1976

Dreptul la educație reprezintă *lex specialis* față de articolul 9 în măsura în care se referă la obligația statelor de a respecta dreptul părinților de a asigura educația și învățământul (copiilor săi) conform convingerilor lor religioase și filozofice.⁸³⁷ În acest sens, Curtea diferențiază noțiunile de educație și învățământ, educația copiilor fiind întregul proces prin care, în orice societate, adulții depun eforturi pentru a transmite convingerile, cultura și alte valori tinerilor; pe când învățământul sau instruirea (în sens îngust) se referă, în special, la transmiterea cunoștințelor și a dezvoltării intelectuale.⁸³⁸

Limitări admisibile ale dreptului la instruire

Deși în textul articolului 2 al Protocolului 1, nu se menționează, acesta se extinde asupra tuturor formelor de instruire, fie publică sau privată, și de orice nivel, inclusiv preșcolar (inclusiv creșele)⁸³⁹, școlar și universitar.⁸⁴⁰ Remarcăm că, în baza articolelor 1 și 14 ale Convenției, orice persoană aflată sub jurisdicția statului beneficiază de garanțiile dreptului la instruire. Fiind un drept relativ, acesta poate fi supus limitărilor doar prin prisma *principiului proporționalității*⁸⁴¹ (vezi comentariul articolului 8 pentru *testul proporționalității*). Remarcăm că articolul 2 nu prevede o listă exhaustivă de scopuri pentru atingerea cărora ar putea fi supus limitărilor (ingerințelor).

În speța *Lukach v. Rusia*, Curtea a stabilit că articolul 2 din Protocolul nr. 1 permite limitarea accesului la universități aceluia care s-au înscris la o instituție de învățământ superior însă nu satisfac criteriile generale de înmatriculare. În speță fiind vorba despre o persoană cu dizabilități care nu a informat administrația universității despre dizabilitatea sa (fiind astfel îndreptățit la unele scutiri), Curtea a concluzionat că Rusia a acționat legitim când i-a refuzat înrolarea, deoarece el nu a satisfăcut criteriile de admitere; el nefiind prevenit să se înroleze într-o altă instituție de învățământ superior.⁸⁴² Nu a găsit Curtea de la Strasbourg o violare a dreptului la instruire nici în circumstanțele persoanei care executa pedeapsa cu închisoarea, reclamantul fiind privat de posibilitatea de a susține examenele finale pentru obținerea diplomei universitare.⁸⁴³

Vorbind despre refuzul autorităților de a plasa un copil care suferă de dislexie într-o școală specializată privată, pe când în școli ordinare (cu grupuri pentru copii cu necesități speciale) erau locuri vacante, fosta Comisie a stabilit că autoritățile statului dispun de o discreție largă în privința modului în care ar face uz în

⁸³⁷ Cauza *Lautsi ș.a. v. Italia*, hotărârea [MC] din 18/03/2011, § 59.

⁸³⁸ Cauza *Campbell și Cosas v. Regatul Unit*, hotărârea din 25/02/1982, § 33.

⁸³⁹ *id.*

⁸⁴⁰ Cauza *Tarantino ș.a. v. Italia*, hotărârea din 02/04/2013. Cauza *Leyla Şahin v. Turcia, id.*, § 134.

⁸⁴¹ Metodologia analizei proporționalității limitării este prezentată în primul compartiment al comentariului la articolul 10.

⁸⁴² Cauza *Lukach v. Rusia*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/11/1999.

⁸⁴³ Cauza *Durmaz, Isik, Unutmaz și Sezal v. Turcia*, decizia cu privire la admisibilitate din 4/09/2001.

modul cel mai eficient de resursele disponibile acestora, în interesul copiilor cu dezabilități în general. Pe când statul trebuia să ia în considerare viziunile părinților și al copiilor, dreptul la instruire nu impune obligația de a plasa copiii cu dislexie într-o școală privată specializată.⁸⁴⁴ Cu toate acestea, statul nu poate segrega elevii de o anumită etnie prin crearea școlilor speciale pentru ei, în dezavantajul acestora.⁸⁴⁵ În fine, Comisia nu a considerat contrară dreptului la instruire exmatricularea elevei cu comportament deviant.⁸⁴⁶ În speța *Sulak c. Turciei*, Comisia a statuat că dreptul la instruire, în principiu, nu exclude recursul la măsuri disciplinare, inclusiv suspendarea sau exmatricularea dintr-o instituție de învățământ.⁸⁴⁷

Republica Moldova a fost vizată într-o singură cauză – *Catan ș.a. v. Moldova și Rusia*⁸⁴⁸ - unde Rusia a fost condamnată pentru acțiunile autorităților transnistrene. În continuare va fi abordată problematica cauzei respective, precum și problematica pertinentă degajată din jurisprudența contra altor state.

2. Conținutul dreptului la instruire

Este important ca dreptul la instruire să fie interpretat într-o manieră care ar face garanțiile sale să fie *practice și efective, nu teoretice și iluzorii*, fiind necesară interpretarea acestuia în lumina *condițiilor de astăzi*.⁸⁴⁹ Eficiența însă va depinde în primul rând de resursele și de structura organizatorică a sistemului de învățământ pe care le posedă statul, de caracteristicile distinctive ale diferitor nivele de învățământ.⁸⁵⁰ Cu condiția absenței unei acțiuni arbitrare din partea organelor statului, aceasta implică o marjă largă pentru el în privința aspectelor învățământului, precum necesitatea de finanțare suplimentară a studiilor unui individ, introducerea schimbărilor în structură sau management, rolul părinților, vârsta începerii și terminării studiilor școlare, alegerea școlilor de către indivizi și chestiuni privind împrumuturile universitare.⁸⁵¹

2.1. Accesul la instruirea într-o anumită limbă

Refuzul de a oferi accesul la studii școlare medii într-o anumită limbă ar putea duce la violarea articolului 2 al Protocolului 1, în cazul în care acest refuz este bazat pe un tratament discriminatoriu într-un mod arbitrar. Acest principiu a fost elaborat de către Curte în speța *cu privire la anumite aspecte ale*

⁸⁴⁴ Cauza *Simpson v. Regatul Unit*, decizia cu privire la admisibilitate din 4/12/1989.

⁸⁴⁵ Cauza *D.H. ș.a. v. Cehia*, hotărârea [MC] din 13/11/2007.

⁸⁴⁶ Cauza *Kramelus v. Suedia*, decizia cu privire la admisibilitate din 17/01/1996.

⁸⁴⁷ Cauza *Sulak v. Turcia*, decizia cu privire la admisibilitate din 17/01/1996.

⁸⁴⁸ Cauza *Catan ș.a. v. Republica Moldova și Rusia*, hotărârea din 19/10/2012.

⁸⁴⁹ Acest ultim mijloc interpretativ nu poate fi aplicat în scopul restricționării unei garanții. Cauza *Leyla Şahin v. Turcia, id.*, § 136.

⁸⁵⁰ *id.*, § 154.

⁸⁵¹ *Law of the European Convention on Human Rights*, D. Harris, M. O'Boyle, E. Bates, C. Buckley, OUP Oxford, 2014, p. 912.

legislației privind utilizarea limbilor în educație în Belgia⁸⁵², unde Curtea a examinat prin prisma articolului 2 din Protocolul nr. 1 *legalitatea* normelor belgiene care reglementau că limba de predare în regiunile uni-linguale flamande urma să fie olandeza. Predarea în franceză (o altă limbă oficială a Belgiei) era posibilă la etapele educației preșcolare și a școlii primare, nu și a școlii medii (secundare). Chiar dacă dreptul la instruire în formularea inițială nu ar fi cerut statelor, pe propria lor cheltuială, să subvenționeze instruirea de orice fel și de orice nivel, aceasta nu înseamnă că statele nu au obligația pozitivă de a asigura respectarea acestui drept. Chiar dacă textul convenției nu o stipulează în mod expres, dreptul la instruire ar fi inutil dacă nu ar implica dreptul de a fi instruit în limba națională a statului în cauză, sau în una din ele, după caz. Orice limitare a dreptului la educație urmează să nu afecteze substanța acestuia.

Conceptul de *convingeri filozofice și religioase* din cea de-a doua propoziție a articolului 2 nu înglobează dreptul părintelui de la respectarea preferințelor lingvistice. Curtea a statuat că articolul 14, luat în cumul cu articolul 2 al Protocolului nr. 1 nu garantează dreptul copilului sau al părintelui său să obțină instruirea în orice limbă dorită de ei. Obiectul acestor articole (interpretat în cumul) este mai îngust: dreptul la instruire urmează a fi garantat fără discriminare în baza criteriului lingvistic. Curtea nu a considerat ca fiind o încălcare a articolului 14, luat în cumul cu articolul 2 al Protocolului nr. 1, în circumstanțele în care copiilor vorbitori de limbă franceză nu le-au fost subvenționate sau stabilite școli cu predare în limba franceză în regiunile unde existau bariere legislative și administrative pentru crearea acestora. Însă nu a fost găsită compatibilă cu Convenția ingerința prin care copiilor vorbitori de limbă franceză nu le-a fost permis accesul în școlile cu predare în limba franceză din regiunile flamande cu statut special, unde școlile respective erau subvenționate de către stat.

În speța *Catan ș.a. v. Moldova și Rusia*⁸⁵³, elevii și părinții acestora au contestat politicile autorităților separatiste transnistrene prin care în mod efectiv a fost interzisă utilizarea grafiei latine în învățământul școlar, toate școlile aflate pe teritoriul controlat de autoritățile separatiste fiind obligate să se înregistreze și să urmeze planul de învățământ cu predare cu grafia chirilică. Sediile școlilor care inițial au refuzat să se supună au fost vandalizate, părinții elevilor amenințați de către reprezentanții autorităților separatiste, iar elevii intimidați de către indivizi privați și oficiali. Eventual, a fost permisă existența unora dintre școlile respective, însă sediile, „noi” erau mai distanțate sau rău echipate pentru învățământ. Elevii care frecventau școala pe teritoriul controlat de autoritățile Republicii Moldova erau percheziționați la trecerea punctelor de control transnistrene și intimidați de către oficialii transnistreni.

⁸⁵² Cauza cu privire la anumite aspecte ale legislației privind utilizarea limbilor în educație în Belgia, *id.*

⁸⁵³ Cauza *Catan ș.a. v. Republica Moldova și Rusia*, hotărârea din 19/10/2012.

Curtea de la Strasbourg a statuat că ambele propoziții conținute în articolul 2 al Protocolului 1 urmează a nu fi interpretate în vid, ci, de asemenea, în lumina articolelor 8, 9, 10 ale Convenției. Curtea menționează că dreptul la instruire urmează să fie interpretat și prin prisma normelor și principiilor dreptului internațional, aplicabile relativ părților (Moldovei și Rusiei în acest caz). În acest sens sunt relevante prevederile Declarației Universale a Drepturilor Omului⁸⁵⁴, Convenției împotriva discriminării în educație⁸⁵⁵, Pactului Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale⁸⁵⁶, Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială⁸⁵⁷, și a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului⁸⁵⁸.⁸⁵⁹ Curtea a reiterat dreptul indivizilor de a fi instruiți în limba sau în una din limbile naționale (atâta timp cât se află sub jurisdicția statului a cărui cetățenie o posedă).⁸⁶⁰ Examinând faptele expuse mai sus, Curtea a statuat că închiderea forțată a școlilor, bazată pe legea transnistreană, precum și acțiunile de intimidare au constituit interferențe cu dreptul copiilor reclamanților la accesul la instituțiile educaționale, totodată și dreptul părinților acestora de a le fi instruiți copiii în conformitate cu convingerile filozofice (vezi mai jos – 2.2) ale lor. Reiterând că dreptul la instruire urmează a fi interpretat și în lumina dreptului la viața privată și de familie consfințit în articolul 8, Curtea a statuat că părinții copiilor reclamanți au dorit ca, copiii lor să fie instruiți în limba de stat, care era și limba lor maternă, însă au fost obligați să aleagă între educarea copiilor într-o limbă nerecunoscută nicăieri în lume (moldovenească), folosind materiale didactice sovietice; sau să supună copiii lor intimidării și instruirii în condiții nefaste.⁸⁶¹ Curtea de la Strasbourg a concluzionat că politicile transnistrene de rusificare nu au purtat vreun scop legitim, prin urmare – limitarea a fost considerată disproporționată.⁸⁶²

⁸⁵⁴ Declarația universală a drepturilor omului din 10/12/1948, Articolul 26. [On-line]: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (Vizitat la 10.07.2016).

⁸⁵⁵ Convenția ONU din 14/12/1960 privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, Articolele 1, 3, 5. [On-line]: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-14-decembrie-1960-privind-lupta-impotriva-discriminarii-in-domeniul-invatamintului-emitent-organizatia-natiunilor-unite-publicat-n-26616.html> (Vizitat la 10.07.2016).

⁸⁵⁶ Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16/12/1966, Articolul 13. [On-line]: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (Vizitat la 10.07.2016).

⁸⁵⁷ Convenția ONU din 21/12/1965 privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Articolul 5. [On-line]: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> (Vizitat la 10.07.2016).

⁸⁵⁸ Convenția ONU din 20/09/1989 cu privire la drepturile copilului, Articolele 28, 29. [On-line]: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (Vizitat la 10.07.2016).

⁸⁵⁹ Cauza *Catan ș.a. v. Republica Moldova și Rusia*, *id.*, § 136.

⁸⁶⁰ *id.*, § 137.

⁸⁶¹ *id.*, § 143.

⁸⁶² *id.*, § 144 Vezi comentariul Articolului 1 pentru interpretarea jurisdicției și răspunderii Rusiei și Moldovei în *Catan ș.a. v. Republica Moldova și Rusia*.

În concluzie, eficiența exercitării dreptului la instruire va depinde în primul rând de resursele, de structura organizatorică a sistemului de învățământ pe care o posedă statul, și de caracteristicile distinctive ale diferitor nivele de învățământ.⁸⁶³ Cu condiția absenței unei acțiuni arbitrare din partea organelor statului, aceasta implică o marjă largă pentru el în privința aspectelor învățământului, precum necesitatea de finanțare suplimentară a studiilor unui individ, introducerea schimbărilor în structură sau management, rolul părinților, vârsta începerii și terminării studiilor școlare, alegerea școlilor de către indivizi și chestiuni privind împrumuturile universitare. Cu toate acestea, statul nu este îndreptățit să aducă atingere nucleului dreptului la instruire, el având obligația pozitivă de a asigura în mod practic respectarea acestuia. Dreptul la instruire ar fi, spre exemplu, inutil, dacă statul nu ar garanta instruirea în limba/limbele naționale ale statului în cauză, sau cel puțin în una din ele, după caz. Totodată, se va ține cont de faptul că acest drept nu garantează dreptul la instruire în orice limbă. Această poziție a reflectat restrângerea judiciară a Curții în privința dreptului la instruire, accesul fiind, prin urmare, limitat la sistemul educațional existent.

2.2. Dreptul la respectarea convingerilor religioase și filozofice ale părinților

Cea de-a doua propoziție a articolului 2 al Protocolului nr. 1 prevede dreptul părinților la respectarea convingerilor lor religioase și filozofice în asigurarea învățământului și instruirea copiilor lor. Acest drept nu este absolut, iar conținutul acestuia întotdeauna urmează a fi interpretat în lumina dreptului general la instruire și învățământ. Curtea a considerat acest drept ca fiind corelativ obligației morale a părinților față de copii – ei fiind în primul rând responsabili de educarea și învățământul copiilor lor.⁸⁶⁴

Protecția oferită prin a doua propoziție se limitează la convingerile filozofice și religioase ale părinților, convingerile denotând viziunile care reflectă un anumit nivel de *forță, seriozitate, coeziune și importanță*. Conceptul de convingeri este astfel diferit de „opinii” sau ”idei”, utilizate în interpretarea dreptului la libertatea de exprimare.⁸⁶⁵ Conceptul de convingeri consfințit în dreptul la instruire este asemănător conceptului de convingeri din conținutul articolului 9. Prin convingeri filozofice urmează a fi înțelese convingerile demne de respect într-o societate democratică și care nu sunt incompatibile cu demnitatea umană. Adițional, aceste convingeri urmează să nu se contrapună dreptului general la educație consfințit în prima propoziție a articolului 2 din Protocolul nr. 1, interpretarea acestuia fiind dominată de prima propoziție.⁸⁶⁶

⁸⁶³ *id.*, § 154

⁸⁶⁴ Cauza *Kjeldsen, Busk, Madsen și Pedersen v. Danemarca*, *id.*, § 52

⁸⁶⁵ Cauza *X. și Z. v. Regatul Unit*, decizia Comisiei din 13/10/1982

⁸⁶⁶ Cauza *Campbell și Cosas v. Regatul Unit*, *id.*, § 36

Protecția oferită prin a doua propoziție se extinde atât asupra programului de învățământ, cât și asupra măsurilor disciplinar-administrative, organizării și finanțării educației publice.⁸⁶⁷

În speța *Campbell și Cosans v. Regatul Unit*, Curtea a considerat că opunerea pedepselor corporale în școli ar putea constitui convingeri protejate prin a doua propoziție: aceste viziuni se referă la un aspect substanțial al vieții umane și comportamentului – integritatea persoanei, justificarea aplicării pedepselor corporale și excluderea suferinței implicate ca urmare a aplicării unor astfel de pedepse.⁸⁶⁸ Curtea a stabilit că politica generală a statului de abolire preponderantă a pedepselor corporale în școli nu putea scuza mijloacele utilizate, sintagma „respectă dreptul părinților” din a doua propoziție reflectând nu doar „luarea în considerare” sau „recunoaștere”, ci implicând obligații pozitive pentru stat.⁸⁶⁹

Totodată, Curtea a menținut că educația sexuală în școli nu ar fi contrară dreptului la instruire atunci când părinții ar fi împotrivi în baza convingerilor religioase ale acestora. În speța *Jimenez Alonso și Jimenez Merino v. Spania*⁸⁷⁰, în cadrul programului de predare a obiectului de științe ale naturii, un profesor dintr-o școală medie a vorbit despre sexualitatea umană și a împărțit elevilor pliante în care se descria: „conceptul sexualității; conștientizarea corpului și dezvoltarea sexuală; fertilizarea, sarcina și nașterea copilului; contraceptivele și avortul; bolile sexual transmisibile.... Părinții reclamantei, ea având în acel moment în jur de 13 ani, au informat administrația școlii că fiica lor nu va frecventa orele respective, ceea ce a dus la repetarea anului de învățământ de către ea. Curtea a statuat că a doua propoziție a articolului 2 al Protocolului nr. 1 are drept scop salvagardarea pluralismului în educație, ceea ce este esențial pentru prezervarea unei „societați democratice” în sensul Convenției. Acest scop urmează a fi realizat în primul rând prin reglementarea educației de către stat. Stabilirea planurilor de învățământ intră în competența statului, pe când dreptul la instruire nu împiedică statele să disemineze prin educație sau învățământ informații sau cunoștințe care sunt în mod direct sau indirect de natură filozofică sau religioasă. În acest sens, statul trebuie să asigure ca informația inclusă în planul de învățământ să fie livrată într-o manieră **obiectivă, critică și pluralistă**. Statul nu poate să urmeze scopul îndochinării care ar putea fi considerată contrară obligației respectării convingerilor filozofice și religioase ale părinților. Curtea de la Strasbourg a determinat că scopul educației sexuale în cauză a fost de a oferi elevilor informații obiective și științifice cu privire la viața sexuală a ființelor umane, a bolilor sexual transmisibile, și a sarcinilor

⁸⁶⁷ *id.*, § 35.

⁸⁶⁸ *id.*, § 36.

⁸⁶⁹ *id.*, § 37.

⁸⁷⁰ Cauza *Jiménez Alonso și Jiménez Merino v. Spania*, hotărârea din 25/05/2000.

nedorite, unele dintre care, chiar dacă puteau fi nedorite (de către părinți), au avut un caracter general și care ar putea fi interpretate drept informații de interes general, respectiv ele nu puteau fi privite ca o încercare de îndoctrinare. Aceste informații nu i-au împiedicat pe părinți să-și lumineze și să-i sfătuiască copiii conform convingerilor lor religioase sau filozofice. Cu atât mai mult că părinții sunt liberi să-și înroleze copiii în școli care ar reflecta mai bine convingerile acestora.

Într-o speță similară privind educația sexuală obligatorie în școli, Curtea a luat în considerare că statul Danez a avut drept scop livrarea informațiilor despre viața sexuală, pe care copiii le puteau și așa dobândi fără efort excesiv, într-o manieră mai corectă, precisă, obiectivă și științifică, pentru a-i preveni în privința ratelor excesive de nașteri în afara căsătoriilor, avorturilor și bolilor venerice. Curtea a acceptat argumentul Guvernului, precum că e necesar ca, copiii să fie capabili să aibă grijă de ei și să respecte terții. Prin urmare, educația sexuală nu a putut fi considerată ca îndoctrinare, atâta timp cât convingerile religioase ale părinților nu au fost ignorate prin nepăsare, lipsă de judecată sau prozelitism nepotrivit.⁸⁷¹

Vorbind despre cursurile obligatorii de religie în școli, este necesară o abordare mai precaută a scopurilor și conținutului planurilor de învățământ respective în lumina dreptului părinților la respectarea convingerilor sale religioase și filozofice. În speța *Folgero ș.a. v. Norveigia*⁸⁷², Curtea de la Strasbourg a statuat că dreptul la instruire nu presupune și dreptul părinților de a menține ignoranța copiilor săi despre religie și filozofie în educația lor. Intenția de a promova cunoștințe despre diverse gândiri religioase și tradiții ar fi compatibilă cu prevederile Convenției întru promovarea educației inclusive.⁸⁷³ Curtea nu a considerat ca fiind neapărat îndoctrinare practica prin care creștinismul a avut o prezență mai vastă în planul de învățământ, ceea ce ar duce la o incompatibilitate cu valorile obiectivității și pluralismului.⁸⁷⁴ Cu toate acestea, scutirea parțială de la unele activități, nu a putut aduce dreptul părinților la respectarea convingerilor lor la un just echilibru cu interesul scontat, deoarece elevilor doar li se substituia activitatea practică prin cunoștințe despre subiectul respectiv. Adicional, părinții nu au avut posibilitatea să se informeze suficient despre orele de religie, însăși profesorii fiind incapabili să livreze informația respectivă.

În speța *Lautsi ș.a. v. Italia*⁸⁷⁵, fiind contestată plasarea crucifixelor în auditoriile școlare, Curtea a statuat că ori de câte ori autoritățile publice își asumă

⁸⁷¹ Cauza *Kjeldsen, Busk, Madsen și Pedersen v. Danemarca*, *id.*, § 54.

⁸⁷² Cauza *Folgerø ș.a. v. Norvegia*, hotărârea [MC] din 29/06/2007.

⁸⁷³ *id.*, § 88.

⁸⁷⁴ *id.*, § 89.

⁸⁷⁵ Cauza *Lautsi ș.a. v. Italia*, *id.*

responsabilitatea pentru mediul școlar; această responsabilitate urmează a fi privită ca și o funcție asumată de stat în raport cu educarea și învățarea în sensul dreptului la instruire.⁸⁷⁶ Considerând că crucifixele sunt în primul rând simboluri religioase ce se referă la creștinism, nu vom fi neapărat în prezența îndoctrinării în sensul articolului 2 Protocolului nr. 1 chiar dacă creștinismului astfel i se oferă o vizibilitate preponderentă în mediul școlii.⁸⁷⁷ Plasarea crucifixelor pe pereți presupune un rol esențialmente pasiv al acestora, fiind compatibilă cu principiul neutralității. Efectul acestora nu are o influență similară cu orele de religie sau participarea în activități religioase.⁸⁷⁸ Situația ar fi fost diferită, dacă crucifixele ar încuraja practicile de predare cu tendințe prozelitiste.⁸⁷⁹ Totodată, Curtea a menționat că simpla referire la tradițiile statului nu exonerează acel stat de respectarea drepturilor și libertăților înserate în Convenție.⁸⁸⁰

Protecția convingerilor filozofice și religioase ale părinților garantată prin propoziția a doua a articolului 2 din Protocolul nr. 1, nu are o natură autonomă, ci urmează a fi interpretată în lumina dreptului copilului la instruire. Aceasta din urmă are menirea de a preveni îndoctrinarea copiilor, educația sexuală obligatorie fiind compatibilă cu articolul 4 chiar dacă contravine convingerilor părinților, pe când educația religioasă este permisă doar în măsura în care nu se urmărește îndoctrinarea și promovarea unui cult. Statul trebuie să asigure ca informația inclusă în planurile de învățământ să fie livrată într-o manieră obiectivă, critică și pluralistă. Pe de altă parte, dreptul la instruire nu înglobează dreptul părinților de a-și menține copiii ingnoranți prin limitarea accesului la informații despre religie sau filozofie în educația lor.

3. Recomandări

1. Deși dreptul la instruire nu implică crearea unui sistem educațional public sau subvenționarea instituțiilor de învățământ, organele de resort urmează să asigure accesul în instituțiile de învățământ existente, inclusiv accesul în instituții cu predare în limba română, conceptul limbii înglobând și grafia latină.

2. La interpretarea dreptului la instruire urmează a fi luate în considerare prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și ale altor tratate relevante (vezi 2.1).

3. Organele de resort trebuie să continue sprijinirea instituțiilor de învățământ cu predare în limba română de pe teritoriul transnistrean.

4. Trebuie să se ancheteze într-un mod eficient îngrădirile arbitrare impuse dreptului la instruire, în mod particular intimidările elevilor și/sau ale părinților.

⁸⁷⁶ *id.*, § 64.

⁸⁷⁷ *id.*, § 66, 71.

⁸⁷⁸ *id.*, § 72.

⁸⁷⁹ *id.*, § 74.

⁸⁸⁰ *id.*, § 68.

Articolul 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție

DREPTUL LA ALEGERI LIBERE

1. Considerații generale

Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu referire la dreptul la alegeri libere la articolul 3 prevede:

Înaltele Părți Contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condiții care să asigure libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Astfel, articolul 3 din Protocolul nr. 1 creează în sarcina statelor obligația pozitivă de a organiza alegeri libere. În pofida caracterului succint al dispozițiilor Convenției în materia dreptului la alegeri libere, jurisprudența relevantă degajată de Curtea de la Strasbourg a permis conturarea clară și explicită a conținutului acestui drept fundamental, crucial pentru stabilirea și menținerea fundamentului unei veritabile democrații guvernate de supremația dreptului.

Fiind inspirată din valorile democratice caracteristice statelor membre ale Consiliului Europei, Convenția nu recunoaște competența Curții Europene a Drepturilor Omului de a monitoriza alegerile în statele părți la Convenție. Curtea va examina doar cauzele care implică nerespectarea dreptului politic fundamental – dreptul la alegeri libere. În acest sens, Curtea stabilește obligația statelor de a organiza alegeri în condițiile liberei exprimări a opiniei poporului și nu un drept sau o libertate aparte.

Articolul 3 al Protocolului nr. 1 pare la prima vedere să difere de alte drepturi garantate de Convenție și de protocoalele sale, deoarece mai degrabă este formulat în termeni ce țin de obligația Înaltei Părți Contractante de a organiza alegeri care asigură libera exprimare a opiniei poporului decât în termeni ce țin de un anumit drept sau libertate. Totuși, având în vedere lucrările preparatorii privind articolul 3 al Protocolului și interpretarea prevederii în contextul întregii Convenții, aceasta garantează drepturi individuale, inclusiv dreptul de a vota și dreptul de a candida în alegeri⁸⁸¹. În practica sa, Curtea a stabilit o diferențiere a drepturilor electorale „active” și cele „pasive”, cu alte cuvinte face distincție între dreptul de a participa „activ” la alegeri în calitate de alegător și dreptul de a se prezenta „pasiv” la alegeri în calitate de candi-

⁸⁸¹ Cauzele *Mathieu-Mohin și Clerfayt v. Belgia* hotărârea din 2/03/1987; *Ždanoka v. Letonia* hotărârea din 16/03/2006.

dat. Drepturile electorale „pasive” se bucură de o protecție mai redusă decât drepturile electorale „active”. Totodată, dispoziția art. 3 din Protocolul nr. 1 garantează dreptul oricărui individ care, depunându-și candidatura și fiind ales, ulterior să-și exercite mandatul.

Drepturile garantate de art. 3 al Protocolului nr. 1 nu sunt absolute. Este loc pentru „limitări implicite” și statele contractate se bucură de o marjă largă de apreciere în acest domeniu. Anume cu privire la aspectul „pasiv” al drepturilor garantate prin articolul 3 din Protocolul nr. 1, Curtea se arată chiar mai prudentă în aprecierea restricțiilor, decât atunci când are de examinat restricțiile dreptului la vot, și anume elementul „activ” al drepturilor garantate prin articolul 3 din Protocolul nr. 1.

Convenția este un instrument viabil care trebuie să fie interpretat în lumina condițiilor actuale. Simplul fapt că un organ nu a fost prevăzut de autorii Convenției (*art. 3 din Protocolul nr. 1 se referă exclusiv la alegerea corpului legislativ*) nu ar trebui să împiedice acest organ să fie inclus în domeniul Convenției. În măsura în care Statele contractante creează prin tratate internaționale structuri comune constituționale sau parlamentare, Curtea trebuie să țină cont, pentru a interpreta Convenția și Protocelele sale, de schimbările structurale operate de către aceste acorduri reciproce.

În același timp, aparține Curții de la Strasbourg să statueze în ultimă instanță asupra conformării la exigențele impuse de articolul 3 al Protocolului nr. 1; ea trebuie să se asigure că condițiile la care sunt supuse dreptul la vot și dreptul de a candida la alegeri nu se reduc până la punctul de a aduce atingere substanței însăși a acestor drepturi și de a le priva de eficiență.

2. Organizarea alegerilor libere

Este unanim acceptat faptul că procesul electoral ține de competența exclusivă a fiecărui stat în parte. Există numeroase modalități de a organiza și de a face să funcționeze sistemele electorale, precum și o multitudine de diferențe în cadrul statelor europene, în special cu privire la evoluția lor istorică și diversitatea culturală, prin urmare, fiecare stat este în drept să realizeze propria viziune a democrației. În domeniul electoral statele beneficiază de o largă marjă de apreciere cu condiția că ele vor asigura egalitatea în tratament tuturor cetățenilor.

Suplimentar, orice sistem electoral trebuie să fie evaluat în contextul evoluției politice a țării, astfel încât elementele inacceptabile în cadrul unui sistem să poată fi justificate în cadrul altui sistem, cel puțin în măsura în care sistemul adoptat îndeplinește condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Expresia „libera exprimare a opiniei poporului” înseamnă ca alegerile să nu comporte vreo presiune de orice fel în ceea ce privește alegerea unuia sau mai multor candidați și ca, în această alegere, electoratul să nu fie pe nedrept incitat să voteze pentru un partid sau pentru un altul. Cuvântul „alegere” implică necesitatea asigurării pentru diferite partide politice a unor posibilități rezonabile de a-și prezenta candidații la alegeri.

În cauza *Informationsverein Lentia și alții v. Austria*, hotărârea din 24/11/1993⁸⁸², Convenția a descris statul ca fiind principalul garant al principiului pluralismului. În sfera politică, această responsabilitate înseamnă că statul este obligat, printre altele, să organizeze, în conformitate cu articolul 3 al Protocolului nr. 1, la intervale rezonabile, alegeri libere prin vot secret în condiții care să asigure libera exprimare a opiniei poporului la alegerea legislativului. O astfel de exprimare este de neconceput fără participarea unei pluralități de partide politice, care să reprezinte diversitatea de nuanțe ale opiniilor populației din cadrul unui stat. Prin relatarea acestor opinii, nu doar în cadrul instituțiilor politice, dar și cu ajutorul mediei, la toate nivelurile vieții sociale, partidele politice au o contribuție de neînlocuit în dezbaterile politice, care constituie esența conceptului de societate democratică. Pluralismul și democrația trebuie să se bazeze pe dialogul și spiritul de compromis, care implică diferite concesii din partea unor persoane sau grupuri de persoane care sunt justificate cu scopul de a menține și promova idealurile și valorile unei societăți democratice. Pentru a promova un asemenea dialog și schimb de păreri necesare pentru o democrație, este important de a asigura accesul la scena politică partidelor din opoziție în termenele care le este permis să reprezinte alegătorii, să atragă atenția preocupărilor sale și să le apere drepturile.

În cauza *Yumak și Sadak v. Turcia*⁸⁸³, reclamanții au pretins că prin impunerea pragului electoral de 10% la nivel național pentru alegeri legislative a fost încălcată exprimarea liberă a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ. Curtea a reținut că efectele unui prag electoral pot varia de la o țară la alta și diverse sisteme pot urmări scopuri politice diferite, uneori chiar antagoniste. Un sistem poate favoriza reprezentarea echitabilă a partidelor în Parlament, în timp ce altul poate urmări evitarea fragmentării reprezentării în mici partide în scopul de a oferi o majoritate absolută deputaților formațiunii responsabile de constituirea guvernului. Niciunul dintre aceste scopuri nu poate fi considerat a fi nerezonabil în sine. Mai mult decât atât, rolul pe care îl au pragurile variază în funcție, în special, de nivelul la care aces-

⁸⁸² Cauza *Informationsverein Lentia și alții v. Austria*, hotărârea din 24/11/1993.

⁸⁸³ Cauza *Yumak și Sadak v. Turcia*, hotărârea [MC] din 8/07/2008.

tea sunt stabilite și de configurația partidelor din fiecare țară. Un prag scăzut exclude formațiunile foarte mici, ceea ce face mai complicată constituirea majorităților stabile, pe când în cazul unei fragmentări excesive a sistemului de partide, un prag înalt va duce la privarea unei părți importante a alegătorilor de reprezentare. Această varietate de situații prevăzute în legislațiile electorale din statele-membre ale Consiliului Europei demonstrează diversitatea opțiunilor posibile în acest domeniu. Nu este posibil să fie evaluat pragul în cauză fără a ține cont de sistemul electoral în care acesta se încadrează.

În fine, Curtea a considerat că, în general, un prag electoral de 10% pare a fi excesiv. Acest prag obligă partidele politice să recurgă la stratageme care nu contribuie la transparența procesului electoral. Totodată, evaluat în contextul politic specific alegerilor în cauză și însoțit de corective și de alte garanții care i-au limitat impactul în practică, acesta nu a avut efectul de a reduce, în esență, drepturile reclamanților garantate de art. 3 al Protocolului nr. 1. Astfel, nu a existat o încălcare a acestei prevederi.

În cauza *Grosaru v. România*⁸⁸⁴, reclamantul, membru al Asociației Italianilor din România, și-a depus candidatura la alegerile legislative în numele Comunității Italiene din România, una dintre organizațiile ce reprezintă minoritatea italiană din România. Organizația respectivă a depus lista uninominală a reclamantului în 19 din cele 42 de circumscripții din țară. După numărarea voturilor, biroul electoral central a hotărât să atribuie mandatul de deputat ce îi revenea minorității italiene Comunității Italiene din România. Deși reclamantul a obținut la nivel național 5.624 de voturi dintr-un total de 21.263 de sufragii, biroul electoral central i-a atribuit mandatul de deputat unui alt membru al Comunității Italiene din România care se prezentase pe o altă listă uninominală și care nu obținuse decât 2.943 de voturi, însă în una și aceeași circumscripție. Legea nu enunța cu claritate procedura de urmat pentru atribuirea mandatului parlamentar corespunzător organizației câștigătoare reprezentând o minoritate națională. Astfel, Biroul Electoral Central trebuie „să determine numele și prenumele primului candidat înscris pe lista organizației ce are dreptul la un mandat de deputat, care a acumulat cel mai mare număr de sufragii“. Așadar, acest text nu precizează dacă este vorba de cel mai mare număr de voturi la nivel național sau la nivelul unei circumscripții electorale. Or, o astfel de precizare se poate dovedi a fi decisivă în momentul determinării candidatului ales. În speță se ridică întrebarea dacă această lipsă de claritate a regulilor electorale putea da loc unei interpretări arbitrare în momentul aplicării lor. În aceste condiții, lipsa de claritate a legii electorale în

⁸⁸⁴ Cauza *Grosaru v. România*, hotărârea din 2/03/2010.

ceea ce privește minoritățile naționale și lipsa unor garanții suficiente privind imparțialitatea organelor însărcinate să analizeze contestațiile reclamantului au încălcat însăși esența drepturilor garantate de art. 3 din Protocolul nr. 1.

Suplimentar celor menționate *supra*, Curtea a sancționat:

– interpretarea extensivă și, prin urmare, arbitrară a unei prevederi legale în materie electorală, referitoare la invalidarea scrutinului în 4 circumscripții la alegerile parlamentare, ceea ce a dus la alegerea unui alt candidat decât reclamantul⁸⁸⁵;

– pierderea unui mandat parlamentar din cauza unei incompatibilități profesionale introduse de o nouă lege⁸⁸⁶;

– luarea în considerare a buletinelor de vot în alb la calculul coeficientului electoral într-o singură circumscripție electorală⁸⁸⁷.

Totodată, din jurisprudența forului de la Strasbourg rezultă că sistemul listelor blocate prezentate de partidele politice, unde ordinea candidaților aleși pe listă este fixată de partid, iar alegătorii nu-și pot exprima preferințele pentru un candidat aparte, nu este contrar articolului 3 din Protocolul nr. 1⁸⁸⁸.

3. Dreptul de a alege

În materia restricțiilor aduse dreptului de a vota în legătură cu originea națională, Curtea a avut ocazia să se pronunțe în cauza *Aziz v. Cipru*⁸⁸⁹. În speță, reclamantul nu a fost înscris în listele electorale pentru alegerile legislative din anul 2001, deoarece Constituția cipriotă nu permitea membrilor comunității turce din Cipru să fie înscrși în lista electorală cipriotă greacă. La aprecierea limitelor libertății acordate statelor, Curtea a notat: „Cu toate că...Statele se bucură de o libertate considerabilă la stabilirea regulilor în ordinea lor constituțională care guvernează alegerile parlamentare și componență parlamentului, și...criteriul relevant poate varia în conformitate cu factorii istorici și politici specifici fiecărui Stat, aceste reguli nu trebuie să excludă careva persoane sau grupuri de persoane de la participarea la viața politică a statului și, în particular, de la alegerea corpului legislativ, drept garantat și de Convenție, și de Constituțiile Statelor Contractante.” La fel, a fost constatată încălcarea articolului 14 al Convenției europene a drepturilor omului, combinat cu articolul 3 al Protocolului nr. 1 reieșind din argumentul: „Dacă statele au o largă marjă de apreciere pentru a stabili cadrul regulilor ce

⁸⁸⁵ Cauza *Kovach v. Ucraina*, hotărârea din 7/2/2008.

⁸⁸⁶ Cauza *Lykourazos v. Grecia*, hotărârea din 15/6/2006.

⁸⁸⁷ Cauza *Paschalidis, Koutmeridis și Zaharakis v. Grecia*, hotărârea din 10/04/2008.

⁸⁸⁸ Cauza *Saccomanno v. Italia*, decizia din 4/3/1998.

⁸⁸⁹ Cauza *Aziz v. Cipru*, hotărârea din 22/6/2004.

reglementează alegerile legislative, aceste reguli trebuie să fie justificate prin motive rezonabile și obiective.” Or, diferența de tratament invocată de reclamant, ce rezulta din faptul că el era cipriot turc, nu putea fi justificată prin motive raționale și obiective, ținând cont în special de faptul că ciprioții turci aflați în situația reclamantului nu aveau dreptul să voteze la nicio alegere a legislativului.

În fața Curții de la Strasbourg, în repetate rânduri a fost invocat *dreptul de vot al cetățenilor aflați în străinătate*. În cauza *Sitaropoulos și Giakoumopoulos v. Grecia*⁸⁹⁰, reclamanții, care locuiau în Franța, au invocat imposibilitatea exercitării dreptului la vot în cadrul alegerilor legislative în anul 2007 în Grecia. Aceasta se datora absenței reglementării cu privire la modalitățile de exercitare a acestui drept de către alegătorii greci aflați în afara teritoriului de stat. În această cauză nu a fost constatată violarea art. 3 al Protocolului nr. 1, deoarece obligația statului sau consensul cu privire la obligația statului de a asigura realizarea dreptului la vot de către cetățenii aflați în străinătate nu rezultă din niciun act de drept internațional sau regional pertinent, nici din practica eterogenă a statelor membre în materie.

Cu referire la dreptul de vot al persoanelor plasate sub tutelă, Curtea a avut ocazia să se pronunțe în cauza *Alajos Kiss v. Ungaria*⁸⁹¹, când reclamantul a invocat lipsirea de dreptul de vot în legătură cu plasarea sa sub tutelă datorată tulburării psihice. Constituția Ungariei prevedea restricționarea automată și generală a dreptului de vot al persoanelor plasate sub tutelă. După ce a admis faptul că retragerea dreptului de vot corespunde scopului legitim de asigurare ca doar cetățenii capabili să evalueze consecințele deciziilor pot participa la evenimente publice, Curtea a subliniat că aceasta nu presupune admiterea unei restricții absolute a dreptului de vot față de toate persoanele plasate sub tutelă fără a ține cont de facultățile lor reale.

Cu referire la dreptul de vot al deținuților, Curtea Europeană a Drepturilor Omului are o practică uniformă. Astfel, Curtea a constatat încălcarea articolului 3 din Protocolul nr. 1 în situația deținuților condamnați care prin legislația britanică erau privați în mod general, automat și nediferențiat de dreptul de vot⁸⁹². Din contră, în cauza *Scoppola v. Italia* (nr. 3)⁸⁹³ în care reclamantul a invocat privarea de dreptul de vot rezultată din interdicția de a exercita funcții

⁸⁹⁰ Cauza *Giakoumopoulos v. Grecia*, hotărârea [MC] din 15/3/2012.

⁸⁹¹ Cauza *Alajos Kiss v. Ungaria*, hotărârea din 20/5/2010.

⁸⁹² Cauze *Hirst (nr. 2) v. Regatul Unit*, hotărârea [MC] din 6/10/2005; *Greens și M.T. v. Regatul Unit*, hotărârea din 23/11/2010; *Firth și alții v. Regatul Unit* hotărârea din 12/8/2014, *McHugh și alții v. Regatul Unit* hotărârea din 10/2/2015; *Frodl v. Austria*, hotărârea din 8/4/2010.

⁸⁹³ Cauza *Scoppola v. Italia* (no 3), hotărârea [MC] din 22/5/2012.

publice ca urmare a condamnării sale penale, Curtea nu a constatat încălcarea articolului 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție și a observat că în dreptul italian privarea de dreptul de vot nu se aplică decât deținuților declarați vinovați de anumite infracțiuni contra administrației publice sau administrației justiției ori condamnăților la pedepse privative de libertate cu o durată de cel puțin trei ani. Prin urmare, măsura de pedeapsă nu prezenta un caracter general, automat și nediferențiat.

Suplimentar, cu titlu de garanție a exercitării dreptului de vot de către deținuți, Curtea a constatat că constituie încălcare a articolului 3 Protocolul nr. 1 privarea de dreptul de vot a persoanelor condamnate la privațiune de libertate dacă aceasta se aplică automat și nediferențiat și nu ține cont de natura, gravitatea infracțiunii, de durata pedepsei, de conduita persoanelor și de situația lor⁸⁹⁴.

4. Dreptul de a fi ales și dreptul de a-ți exercita mandatul

Cât privește aspectul pasiv al articolului 3 din Protocolul nr. 1, statele se bucură de o libertate considerabilă la stabilirea criteriului de eligibilitate de a candida la alegeri. În cauza *Ždanoka v. Letonia*⁸⁹⁵, Curtea a explicat că: „cu toate că [criteriul] are originea generală în necesitatea de a asigura independența reprezentanților aleși și libertatea alegerilor de alegători, aceste criterii variază în conformitate cu factorii istorici și politici specifici pentru fiecare stat. Multiplele situații prevăzute de constituțiile și legislația electorală a numeroaselor state ale Consiliului Europei demonstrează diversitatea modalităților în acest domeniu. Prin urmare, cu scopul de a aplica articolul 3, orice legislație electorală trebuie să fie apreciată în lumina evoluției politice a țării în cauză.”

În cauza *Podkolzina v. Letonia*⁸⁹⁶, reclamanta a fost radiată din lista candidaților la alegerile Parlamentare din anul 1998 drept urmare a două vizite a unei inspecții lingvistice a Centrului de limbă de stat pe motiv că nu vorbea limba oficială (letonă) după cum era prevăzut în criteriile de eligibilitate. Curtea a constatat violarea articolului 3 al Protocolului nr.1 reținând că alegerea limbii de lucru a unui parlament rezultă din competența exclusivă a statului, iar cunoașterea limbii are drept scop legitim asigurarea funcționării normale a sistemului instituțional. Totodată, Curtea a constatat că reclamanta era titulara unui certificat de cunoaștere a limbii, a cărui validitate nu a fost contes-

⁸⁹⁴ Cauzele *Anchugov și Gladkov v. Rusia*, hotărârea din 4/7/2013; *Söyler v. Turcia*, hotărârea din 17/9/2013.

⁸⁹⁵ Cauza *Ždanoka v. Letonia*, hotărârea [MC] din 16/3/2006.

⁸⁹⁶ Cauza *Podkolzina v. Letonia*, hotărârea din 9/4/2002.

tată de autoritățile letone. Astfel, proba la care ea a fost supusă nu avea nicio cauză obiectivă și nu corespundea unei condiții legale în materie de eligibilitate a candidaților.

În materia restricțiilor aduse dreptului de a fi ales în legătură cu originea etnică și rasială, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut ocazia să se pronunțe în cauza *Sejdić și Finci v. Bosnia și Herțegovina*⁸⁹⁷. Reclamantii, cetățeni ai Bosniei și Herțegovinei, s-au plâns de imposibilitatea lor de a candida la alegerile pentru Camera Popoarelor și Președenția Bosniei și Herțegovinei din cauza originii lor rrome și evreiești respectiv, care, în opinia lor, a constituit discriminare pe motiv de rasă. Ei au invocat articolele 3, 13 și 14, articolul 3 al Protocolului nr. 1 și articolul 1 al Protocolului nr. 12. Conform Constituției Bosniei și Herțegovinei pentru a putea candida pentru Camera Popoarelor a Bosniei și Herțegovinei, persoana trebuie să-și declare apartenența la unul din „popoarele constitutive”. Reclamantii, care s-au descris ca fiind de origine rromă și evreiască, respectiv, și nu doresc să-și declare apartenența la unul dintre „popoarele constitutive”, sânt, în consecință, privați de această posibilitate. Curtea a constatat că menținerea imposibilității reclamanților de a candida pentru Camera Popoarelor a Bosniei și Herțegovinei în situația postconflict nu are la bază o justificare obiectivă și rezonabilă. La fel, Curtea a considerat că prevederile constituționale, în virtutea cărora reclamanții nu erau eligibili să candideze la alegeri pentru Președenție, trebuie, de asemenea, considerate ca fiind discriminatorii și constituind o încălcare a articolului 1 al Protocolului nr. 12.

În fața Înaltei Curți de la Strasbourg, nerespectarea dreptului la alegeri libere de către autoritățile Republicii Moldova a fost invocată de două ori, în ambele cazuri fiind invocat dreptul pasiv.

În cauza *Gorizdra V. v. Republica Moldova*⁸⁹⁸, reclamantul, fost consilier în cadrul Consiliului municipal Chișinău, a contestat în instanțele jurisdicționale naționale decretele Președintelui RM prin care au fost numiți primarul și consilierii municipiului Chișinău (din anii 1994, 1995). La fel, reclamantul a considerat că pragul electoral de 4% de voturi pentru a accede în Parlamentul Republicii Moldova stabilit pentru toți candidații la alegerile parlamentare din anul 1998 plasa candidații independenți într-o poziție dezavantajoasă în raport cu alți candidați (de ex.: partidele politice, blocurile electorale etc.). Astfel, reclamantul s-a plâns în temeiul articolului 3 al Protocolului nr. 1 la Convenție, de sine stătător sau combinat cu articolul 14 al Convenției.

⁸⁹⁷ Cauza *Sejdić și Finci v. Bosnia și Herțegovina*, hotărârea din 22/12/2009.

⁸⁹⁸ Cauza *Valentin Gorizdra v. Republica Moldova*, decizia din 2/07/2002.

Curtea, examinând admisibilitatea cauzei, a reamintit, că articolul 3 al Protocolului nr. 1 nu impune obligația de a introduce un sistem electoral specific precum ar fi reprezentarea proporțională sau votul majoritar. Dat fiind că legislația statelor contractante în acest domeniu este diferită de la stat la stat și variază de la o perioadă la alta, statele beneficiază de o largă marjă de apreciere. Sistemele electorale tind să îndeplinească obiective care uneori nu sunt întocmai compatibile între ele: de a reflecta, în mod echitabil și realist, opinia populației și de a canaliza ideile astfel încât să promoveze apariția unei voințe politice suficient de clare și coerente. Ceea ce trebuie garantat este principiul aplicării unui tratament egal tuturor cetățenilor. Totuși acest lucru nu înseamnă că toate voturile trebuie, în mod necesar, să aibă o influență egală în ceea ce privește rezultatele alegerilor sau că toți candidații trebuie să aibă șanse egale de victorie.

Suplimentar, pragul de reprezentare de 4% cerut în cadrul alegerilor parlamentare pentru ca membrii Parlamentului să fie aleși în baza sistemului de reprezentare proporțională are scopul de a promova apariția ideilor suficient de reprezentative, acesta constituind un scop legitim în sensul articolului 3 al Protocolului nr. 1. Chiar și un sistem care prevede un prag de reprezentare relativ înalt, spre ex., în ceea ce privește numărul de semnături necesare pentru a candida în cadrul alegerilor sau, așa precum este în această cauză, un procent minim de voturi la nivel național, ar putea fi considerat ca nedepășind marja de apreciere acordată statelor în acest domeniu.

Prin urmare, această pretenție nu dezvăluie o violare a articolului 3 al Protocolului nr. 1 de sine stătător sau combinat cu articolul 14 al Convenției.

În ceea ce privește pretenția reclamantului în temeiul articolului 3 al Protocolului nr. 1 la Convenție referitoare la procedurile prin care el a contestat validitatea alegerilor municipale din anul 1995, Curtea a reiterat că articolul 3 al Protocolului nr. 1 se aplică doar alegerii „corpului legislativ” sau cel puțin a uneia din Camerele sale, dacă el are două sau mai multe Camere. Termenul „corp legislativ” nu semnifică, în mod necesar, doar parlamentul național, însă el trebuie interpretat în contextul structurii constituționale a statului în cauză. În speță, consilierii municipali, în mod clar, nu exercită atribuții legislative și, prin urmare, nu constituie parte a „corpului legislativ” în sensul articolului 3 al Protocolului nr. 1. Prin urmare, articolul 3 al Protocolului nr. 1 nu este aplicabil în această cauză, această parte a cererii a fost respinsă ca fiind incompatibilă *ratione materiae* cu prevederile Convenției în sensul articolului 35 §§ 3 și 4.

În cauza *Tănase v. Republica Moldova*⁸⁹⁹, reclamantul Al. Tănase, cetățean al Republicii Moldova și al României, a susținut că interzicerea cetățenilor

⁸⁹⁹ Cauza *Tănase v. Republica Moldova*, hotărârea [MC] din 27/04/2010.

moldoveni să dețină alte cetățenii pentru a fi membri ai Parlamentului după alegeri a încălcat dreptul său de a candida la alegeri și să fie membru în Parlament dacă va fi ales, astfel limitând drepturile alegătorilor de a-și exprima liber opinia în procesul de alegere a corpului legislativ. De asemenea, el s-a plâns în temeiul articolului 14, coroborat cu articolul 3 din Protocolul nr. 1, că a fost discriminat în comparație cu cetățenii moldoveni care dețin cetățenie multiplă și locuiesc în Transnistria.

La 27 aprilie 2010, Marea Cameră s-a pronunțat pe respectiva cauză, constatând, printre altele, că, spre deosebire de articolele 8, 9, 10 și 11 din Convenție, articolul 3 din Protocolul nr. 1 nu stabilește lista de scopuri care pot fi considerate legitime în sensul acestui articol. Câteva scopuri au fost menționate de Guvern pentru a justifica interdicția introdusă de Legea nr. 273 din 07.10.2007 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, și anume asigurarea loialității, apărarea independenței și existența Statului și garantarea securității Statului.

Suplimentar, Curtea Constituțională a constatat că interdicția a urmărit scopul de a asigura loialitatea membrilor Parlamentului față de stat și a conchis că permiterea membrilor Parlamentului de a deține dublă cetățenie era contrară principiului constituțional al independenței mandatului membrilor Parlamentului, suveranității statului, securității naționale și nedivulgării informației confidentiale.

În ceea ce privește scopul asigurării loialității, un concept invocat de toate părțile în susținerile sale în fața Curții, aceasta a notat că „loialitatea”, după cum a fost invocată de părți pentru a justifica interdicția, nu este bine definită și nu au fost prezentate explicații ale conținutului ei de către părți. Cu toate acestea, părțile aparent au fost de acord că loialitatea în acest context se referă la existența și independența statului și la materia de securitate națională. Jurământul depus de cetățenii moldoveni care au obținut cetățenia moldovenească prin naturalizare sau redobândire se referă la necesitatea de a respecta Constituția și legile statului și să se abțină de la acțiunile care ar prejudicia interesele și integritatea teritorială a Statului.

Este necesar să fie făcută diferența între loialitatea față de stat și loialitatea față de guvern. În timp ce necesitatea asigurării loialității față de stat poate constitui un scop legitim care justifică interdicția asupra drepturilor electorale, cel din urmă nu poate. Într-un stat democratic, obligat să respecte legea și drepturile, și libertățile fundamentale, este evident că rolul membrilor Parlamentului, și în particular al membrilor din partidele de opoziție, este de a reprezenta alegătorii prin asigurarea responsabilității Guvernului de a deține puterea și de a aprecia politicile lor. Urmărirea diferitor obiective,

uneori diametral opuse, nu este numai acceptabilă, dar și necesară pentru a promova pluralismul de opinii și de a oferi alegătorilor alegeri care ar reflecta viziunile lor politice.

În ceea ce privește loialitatea solicitată de la membrii Parlamentului față de stat, aceasta, în principiu, întrunește respectul pentru Constituția statului, legile, instituțiile, independența și integritatea teritorială. Cu toate acestea, noțiunea de respect în acest context trebuie să fie limitată pentru a solicita ca orice dorință să aducă schimbări la orice aspect, să fie urmărită în conformitate cu legile statului. Orice altă viziune va submina posibilitatea membrilor Parlamentului să reprezinte viziunile alegătorilor, în particular ale grupurilor în minoritate. Faptul că membrii Parlamentului cu dublă cetățenie pot vrea să urmărească o programă politică care este considerată de cineva ca incompatibil cu principiile curente și structurile statului moldovean nu o face incompatibilă cu regulile democrației. Un aspect fundamental al democrației este că trebuie să permită diverse programe politice să fie propuse și dezbătute, chiar și atunci când se pune în discuție modul în care un Stat este organizat, cu condiția ca ei să nu dăuneze democrației.

Practica statelor membre ale Consiliului Europei relevă un consens în ceea ce prevede permiterea multiplei cetățenii, posedarea mai multor cetățenii nu trebuie să fie temei pentru caracterul ineligibil de a fi membru în Parlament, chiar și unde populația este de etnie diferită și numărul membrilor în Parlament cu cetățenie multiplă poate să fie ridicat. Cu toate acestea, în pofida acestui consens, diferite modalități pot fi justificate unde există condiții istorice și politice specifice care contribuie la necesitatea unei practici restrictive.

În examinarea prezentei cauze, Curtea a ținut cont de poziția specifică a Moldovei care are proporție înaltă de cetățeni cu dublă cetățenie și a devenit relativ recent un stat independent. În lumina istoriei Moldovei, era aproape să fie un interes specific în asigurarea ca după proclamarea independenței în 1991, au fost întreprinse măsuri care ar limita atentatele asupra independenței și securității Statului pentru a asigura stabilitatea și permiterea stabilirii și consolidării instituțiilor democratice nestabile. Cu toate acestea, interdicția nu a fost aplicată în 1991, dar în 2008, după 17 ani după ce Republica Moldova a obținut independență și după cinci ani de la adoptarea legii care permitea dubla cetățenie. În aceste circumstanțe, afirmația, potrivit căreia măsura a fost necesară pentru a proteja legile Republicii Moldova, instituțiile și securitatea națională, este foarte puțin convingătoare. Există alte mijloace de a proteja legile, instituțiile și securitatea națională a Moldovei.

În această ordine de idei, este cazul să fie examinată cu atenție deosebită orice măsură care operează singură sau în general în dezavantajul opoziției,

în special unde natura măsurii poate afecta perspectivele opoziției de a obține puterea în viitor. Restricțiile de așa natură limitează drepturile garantate de art. 3 din Protocolul nr. 1 într-o măsură în care să afecteze esența lor și să priveze eficacitatea lor. Introducerea interdicției în prezenta cauză cu puțin timp înainte de alegeri, la momentul când procentajul partidului la guvernare era în declin, denotă despre neproportionalitatea măsurii.

În lumina faptelor menționate și în pofida contextului specific istorico-politic al Moldovei, Curtea a constatat că Legea nr. 273, care interzice membrilor Parlamentului cu multiplă cetățenie să ocupe funcție în Parlament, este disproporționată și încalcă articolul 3 din Protocolul nr. 1.

5. Recomandări

1. Articolul 3 al Protocolului nr. 1 se aplică doar în cazul alegerii „corpului legislativ”, care nu semnifică, în mod necesar, doar parlamentul național, ci trebuie interpretat în contextul structurii constituționale a statului în cauză.

2. Modificările legislației electorale nu trebuie să genereze oportunități limitate pentru forțele politice de a participa efectiv la procesul politic, prin afectarea pluralismului.

3. Deciziile prin care persoanele sunt private de dreptul de a candida la alegeri și de dreptul de a fi alese trebuie luate de către un organ ce prezintă un minimum de garanții de imparțialitate. Puterea autonomă de apreciere a acestui organ nu trebuie să fie exorbitantă; ea trebuie să fie la un nivel suficient de precizie, circumscris de prevederile dreptului intern. Procedura constatării neeligibilității trebuie să fie capabilă să garanteze o decizie echitabilă și obiectivă, precum și să evite orice abuz de putere din partea autorității competente.

4. Deoarece, odată cu trecerea timpului, restricțiile generale asupra drepturilor electorale devin tot mai dificil de a fi justificate, a apărut necesitatea „individualizării” măsurilor, importanța de a se ține cont de conduita actuală a persoanelor mai mult decât de considerațiunea despre amenințările unui grup de persoane.

5. Lipsa de claritate a prevederilor relevante în materia organizării sistemelor electorale impune autorităților naționale să fie prudente în interpretarea lor, ținând cont de impactul direct pe care aceasta îl are asupra rezultatului alegerilor.

6. Se recomandă controlul judiciar al aplicării regulilor electorale, eventual ca o completare a recursurilor în fața comisiilor electorale sau în fața Parlamentului.

Articolul 1 din Protocolul nr. 4 la Convenție **INTERZICEREA PRIVĂRII DE LIBERTATE PENTRU DATORII**

Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

1. Considerații generale

Deși Curtea de la Strasbourg nu a avut pe rol cauze împotriva Republicii Moldova în legătură cu art. 1 din Protocolul nr. 4, în acest capitol vor fi abordate principiile generale ale acestuia. Acest articol conține o garanție, conform căreia „*nimeni nu poate fi privat de libertate pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală*”. Această garanție se referă însă numai la neexecutarea obligațiilor civile contractuale, indiferent de faptul dacă această obligație este de drept public sau privat.

Prin urmare, textul articolului respectiv nu este aplicabil obligațiilor ce nu au sursă contractuală, cum ar fi obligații izvorâte din raporturi de drept vamal, fiscal, penal.⁹⁰⁰

De asemenea, sunt vizate situațiile când persoanele sunt private de libertate pentru „*singurul motiv*” de a nu fi în stare să-și onoreze obligațiile contractuale. Astfel, debitorul care acționează cu rea-credință, fraudulos, din neglijență gravă etc. nu se poate prevala de această garanție.

2. Câmpul de aplicare și restricțiile impuse

Spre deosebire de legislația altor state, cum ar fi, de exemplu, Constituția Austriei, legislația națională nu conține vreo normă expresă care ar interzice explicit privarea de libertate pe motivul neexecutării unei obligații contractuale. Cu toate acestea, o astfel de situație este exclusă, deoarece aplicarea în general a măsurii de privare de libertate, care se prezintă a fi drept cea mai aspră sancțiune existentă în legislația națională pentru comiterea vreunei abateri, este strict reglementată în raport cu cazuri concrete.

În vederea excluderii oricărei posibilități de aplicare arbitrară a privațiunii de libertate, legislația Republicii Moldova prevede expres situațiile când această măsură este aplicabilă, neexistând alte cazuri:

⁹⁰⁰ Cauza *Paul Ninin v. Franța*, decizia cu privire la admisibilitate din 15/05/1996.

– în calitate de pedeapsă pentru comiterea unei infracțiuni și numai dacă legea prevede o astfel de pedeapsă pentru infracțiunea concretă, și dacă aceasta a fost stabilită de instanța de judecată;

– în calitate de sancțiune administrativă în cazurile concret stabilite de Codul contravențional;

– în cazul în care persoana, fiind bănuită de săvârșirea unei infracțiuni, este arestată sau reținută conform prevederilor din Titlul V al Codului de procedură penală și articolului 25 din Constituție;

– dacă este necesar pentru efectuarea expulzării sau extrădării;

– în cazul aplicării măsurilor cu caracter educativ față de minori;

– în cazul aplicării măsurilor cu caracter medical față de bolnavi mental, alcoolici și narcomani sau care suferă de boli infecțioase, dacă există pericol pentru aceste persoane sau pentru terți.

În plus, simplul fapt al neexecutării unei obligații contractuale nu constituie infracțiune și nici contravenție administrativă, astfel fiind exclusă aplicarea privațiunii de libertate în calitate de pedeapsă, faptele penale și administrative fiind singurele care pot genera astfel de consecințe dure pentru făptuitor.

3. Recomandări

Cu toate că ar fi salutară situația în care ar exista o prevedere legală ce ar garanta expres imposibilitatea privării de libertate pentru singurul motiv că persoana nu este în măsură să execute o obligație contractuală, cadrul legal existent furnizează suficiente garanții pentru a exclude o situație de incompatibilitate cu prevederile din materia drepturilor omului în acest domeniu.

Dispozițiile acestui articol au aplicabilitate doar în situațiile de neexecutare a obligațiilor civile contractuale.

Articolul 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție

LIBERTATEA DE CIRCULAȚIE

Acest articol prevede următoarele:

- 1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.*
- 2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.*
- 3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.*
- 4. În anumite zone determinate, drepturile recunoscute în paragraful 1 pot face obiectul unor restrângeri, care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.*

1. Considerații generale

Libertatea de circulație și alegerea în mod liber a reședinței pe teritoriul oricărui stat în care persoana se află în mod legal, este unul dintre cele mai importante drepturi individuale, care sunt garantate în mod direct sau indirect, într-un număr de documente ale Consiliului Europei și sunt confirmate în deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului. În esență, libertatea de circulație consfințește dreptul la libera circulație pe teritoriului unui anumit stat și dreptul de a părăsi teritoriului acestui stat. Protocolul în cauză a fost ratificat de Republica Moldova la 12.09.1997 și din acea dată este în vigoare. Cu toate acestea, până la moment (septembrie 2016) nu există vreo hotărâre pe marginea libertății de exprimare în fond, fiind emise doar 5 decizii cu privire la admisibilitate și radiere de pe rol.

1.1. Dreptul la liberă circulație pe teritoriul unui stat

În conformitate cu art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție, orice persoană care este prezentă în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul la libera circulație și libertatea de a alege reședința în acel teritoriu. Există o anumită specificitate în ceea ce privește interpretarea noțiunii de „teritoriu al unui stat”, în legătură cu dispozițiile prezentului articol. Misiunile diplomatice în străinătate, în conformitate cu standardele Consiliului Europei, nu sunt considerate ca teritoriu al statului, în sensul acestui articol. Aceasta a fost concluzia Fostei Comisii pentru Drepturile Omului în cauza *M. v. Danemarca*⁹⁰¹, în care reclamantul a contestat

⁹⁰¹ Cauza *M. v. Danemarca*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/10/1992.

refuzul de intrare în respectiva țară, când el și un grup de alți cetățeni ai Republicii Democratice Germane au încercat să obțină azil în ambasada țării. Suprafața ambasadei nu este recunoscută ca un teritoriu al statului, cu toate că acesta din urmă este, în mod direct sau indirect, responsabil pentru acțiunile serviciului său diplomatic și, prin urmare, nu sunt dispoziții aplicabile ale art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție, deoarece reclamantul nu se afla nemijlocit în Danemarca.

Libertatea de circulație și libertatea de a-și alege reședința pe teritoriul statului se aplică cetățenilor, străinilor și apatrizilor. Cu toate acestea, acest articol nu garantează unei persoane dreptul de a intra, a se afla sau a avea reședință pe teritoriul statului al cărui cetățean nu este. În conformitate cu practica Curții, statul are dreptul de a stabili normele care reglementează criteriile de legalitate a șederii străinilor în țară. În caz de încălcare a regulilor stabilite, străinul poate pierde statutul de ședere legală, ceea ce poate atrage după sine pierderea libertății de circulație. La această concluzie s-a ajuns în speța *P. v. Republica Federală Germană*⁹⁰², în care reclamantul solicitant de azil, a fost dispus să locuiască într-o anumită zonă și să nu o părăsească fără permisiunea din partea poliției în timpul determinării statutului, dar a fost reținut de două ori în afara zonei și tras la răspundere administrativă. Comisia a fost de acord cu poziția autorităților germane cu privire la lipsa unei încălcări a art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție și a recunoscut că șederea unui străin poate fi considerată legitimă doar atâta timp cât se respectă condițiile de intrare și de ședere, stabilite de către stat.

1.2. Dreptul de a părăsi un stat

Art. 2 al Protocolului nr. 4 garantează dreptul fiecărei persoane de a părăsi liber orice țară, inclusiv pe a sa. Acest drept se aplică atât cetățenilor, cât și străinilor, și apatrizilor. Practica Curții în cauze privind dreptul de a părăsi un stat este foarte restrânsă. Potrivit fostei Comisii, dreptul de a părăsi un stat include dreptul de a pleca în orice țară, pe teritoriul căruia persoanei îi este permisă intrarea, la alegerea sa. În speța *Peltonen v. Finlanda*⁹⁰³, s-a stabilit că refuzul autorităților finlandeze de a elibera un pașaport unui cetățean finlandez care locuia în Suedia constituie o atingere adusă libertății acestuia de a-și părăsi țara, independent de acordul privind liberă circulație în vigoare între țările respective.

2. Limitările libertății de circulație

Restricțiile cu privire la libera circulație în interiorul țării sunt prevăzute la alin. 3 și 4 din art. 2 al Protocolului nr. 4. În conformitate cu interpretarea dată de jurisdicția de la Strasbourg, acestea sunt supuse aceluiași standarde ca și limitele prevăzute la articolele 8-11 din Convenție.

⁹⁰² Cauza *P. v. Republica Federală Germană*, decizia cu privire la admisibilitate din 01/12/1986.

⁹⁰³ Cauza *Peltonen v. Finlanda*, decizia cu privire la admisibilitate din 20/02/1995.

În primul rând, restricțiile trebuie să fie legale și proporționale, adică acestea trebuie să se conformeze obiectivelor urmărite de lege, să fie rezonabile și necesare într-o societate democratică. Principiul proporționalității, care este un instrument esențial pentru realizarea unui echilibru între interesele societății și cerințele de protecție a drepturilor individuale, este adesea utilizat de către Curtea Europeană pentru verificarea conformității restricțiilor contestate cu prevederile convenționale.

Astfel, în cauza *Ciancimino v. Italia*⁹⁰⁴, Comisia Drepturilor Omului a ajuns la concluzia că cerința de a locui într-un mic oraș aflat sub controlul forțelor de poliție, în ceea ce privește persoana suspectată de apartenență la mafie, este în conformitate cu paragraful 3 al art. 2 din Protocolul nr. 4. Restricțiile sunt proporționale în vederea pericolului pe care îl reprezintă crima organizată pentru ordinea publică, precum și în vederea importanței prevenirii criminalității.

Posibilele limitări nu pot merge dincolo de scopurile menționate în alin. 3 al art. 2 din Protocolul nr. 4, ceea ce înseamnă că nu pot fi decât în interesul securității naționale sau al siguranței publice, pentru menținerea ordinii publice, prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori protejarea drepturilor și libertăților altora. Astfel, în speța *Poninski v. Polonia*, Curtea a constatat că obligația unei persoane împotriva căreia este deschisă urmărirea penală de a se raporta în mod regulat la poliție, corespundea obiectivului specificat în respectivul articol, deși limita dreptul la libera circulație.

În conformitate cu alin. 4 din art. 2 al Protocolului nr. 4, introducerea unor restricții în anumite zone trebuie, de asemenea, să fie justificată de interesul public într-o societate democratică și în conformitate cu legea. Raportul Explicativ al Protocolului în cauză arată că restricția a fost planificată să fie aplicată în astfel de situații, când nu este posibil să se stabilească foarte clar că sunt atinse interesele ordinii publice.

Art. 2 din Protocolul nr. 4 determină modul de reglementare al constrângerilor: ele trebuie să fie prevăzute de lege sau introduse în conformitate cu legea. Curtea a ajuns la concluzia că cele două poziții, în pofida diferenței lor aparente, ar trebui să fie tratate în mod egal. Ca un minim, guvernul ar trebui să specifice un act juridic concret sau o normă, potrivit căreia au fost introduse aceste restricții. Această dispoziție ar trebui să fie adoptată și să intre în vigoare în ordinea stabilită, iar restricția prevăzută de guvern nu ar trebui să fie arbitrară, adică trebuie să fie necesară într-o societate democratică. În plus, norma trebuie să fie formulată cu suficientă precizie pentru a se asigura că orice persoană poate să-și redreseze comportamentul în mod corespunzător.

Jurisprudența pe terenul articolului dat, în principal, se referă la restricții specifice cu privire la libertatea de circulație și la alegerea domiciliului. În cele mai multe cazuri, Curtea nu a constatat nicio încălcare a acestei libertăți. Pretinsele

⁹⁰⁴ Cauza *Ciancimino v. Italia*, decizia cu privire la admisibilitate din 27/05/1991.

limitări se referă, în special, la interdicția de a se muta persoanelor declarate în stare de faliment, eliberate pe cauțiune în așteptarea procesului sau suspectate de implicare în grupuri de crimă organizată.

2.1. Aplicarea măsurilor preventive care limitează libera circulație în cazul urmării penale

În speța *Lupașcu v. Republica Moldova*⁹⁰⁵, reclamantul s-a plâns de unele măsuri aplicate împotriva sa pe parcursul urmării penale (în mod special, percheziția domiciliului său, sechestrarea unor bunuri ale familiei, precum și interdicția de a părăsi orașul) și a invocat încălcarea drepturilor garantate de articolele 3, 5 § 1, 8 § 1, art. 3 al Protocolului nr. 7 și art. 2 al Protocolului nr. 4 la Convenție. În urma examinării tuturor materialelor pe care le-a deținut, Curtea de la Strasbourg a constatat că aceste pretenții nu relevau nicio aparență a încălcării drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție și Protocoalele sale, fiind vădit neîntemeiate.

În speța *Bagrin v. Republica Moldova*⁹⁰⁶, reclamantul a invocat art. 2 al Protocolului nr. 4, susținând că libertatea lui de circulație a fost încălcată în urma reținerii de către poliție pentru două săptămâni fiind bănuït că a comis un furt. Ulterior au fost descoperiți adevărații hoți, iar reclamantul a fost eliberat. Examinând circumstanțele cauzei, Curtea a considerat că este mai potrivit să examineze acest capăt de cerere în lumina art. 8 al Convenției. În urma eșuării încercărilor de a reglementa amiabil cauza, Guvernul a trimis la 13 ianuarie 2012 o scrisoare prin care a informat Curtea că propune să facă o declarație unilaterală în vederea reglementării chestiunii formulate în cerere. Guvernul a propus suma de 2 500 euro cu titlu de prejudiciu moral și 600 euro cu titlu de costuri și cheltuieli. Având în vedere caracterul recunoașterii din declarația unilaterală a Guvernului din 13 ianuarie 2012, precum și suma compensației propuse, care corespunde sumelor acordate în cauze similare, Curtea a considerat că nu este justificată continuarea examinării acestui capăt de cerere și a dispus scoaterea cererii de pe rol.

În speța *Sperciuc v. Republica Moldova*⁹⁰⁷, reclamantul s-a plâns invocând art. 3 din Convenție de relele tratamente aplicate de către colaboratorii de poliție și de lipsa unei investigații efective. De asemenea, invocând art. 2 din Protocolul nr. 4, el s-a plâns că autoritățile au încălcat dreptul lui la libera circulație ca urmare a omisiunii de a-i anula măsura preventivă privind obligarea de nepărăsire a localității aplicată în privința sa. La 6 iunie și 2 iulie 2013, Curtea a primit declarațiile de reglementare amiabilă a cauzei semnate de către părți. Prin aceste declarații, Guvernul și-a asumat să achite în beneficiul reclamantului suma de 11 700 euro și reclamantul a acceptat să renunțe la orice alte pretenții împotriva Republicii Moldova în legătură cu faptele pe care și-a întemeiat cererea.

⁹⁰⁵ Cauza *Lupașcu v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/12/2004.

⁹⁰⁶ Cauza *Bagrin v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/10/2012.

⁹⁰⁷ Cauza *Sperciuc v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 17/09/2013.

2.2. Refuzul autorităților de frontieră de a permite intrarea unui străin pe teritoriul statului

În speța *Bigea v. Republica Moldova*⁹⁰⁸, reclamantul – preot în cadrul Mitropoliei Basarabiei, cetățean român, s-a plâns în fața forului contenciosului european de refuzul autorităților moldovenești ale poliției de frontieră de a-i permite accesul pe teritoriul țării, în pofida faptului că refuzul în cauză a fost anulat de Curtea de Apel Chișinău. În fața Curții europene, acesta a invocat încălcarea drepturilor sale garantate de articolele 6, 8, 9 ale Convenției și art. 2 al Protocolului nr. 4 la Convenție. Guvernul pârât a recunoscut încălcarea drepturilor reclamantului, inițiind procedura reglementării amiabile a cazului și oferind suma de 2 500 euro cu titlul de despăgubire, iar cererea a fost scoasă de pe rolul Curții în urma reglementării amiabile dintre părți.

3. Recomandări

1. Trebuie să se țină cont de faptul că orice persoană prezentă în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul la libera circulație, la libertatea de a-și alege reședința în acel teritoriu și la părăsirea acestui teritoriu. Aceste libertăți se aplică în cazul cetățenilor, străinilor și apatrizilor. Însă art. 2 al Protocolului nr. 4 nu-i garantează unei persoane dreptul de a intra, de a se afla sau de a avea reședința pe teritoriul statului al cărui cetățean nu este.

2. Mai mult, trebuie să se țină cont de faptul că șederea unui străin poate fi considerată legală doar atât timp cât se respectă condițiile de intrare și de ședere, stabilite de către statul-gazdă. Expulzarea și extrădarea în sine nu constituie limitări ilegale ale libertății la circulație.

3. Trebuie să fie acordată o atenție cuvenită faptului că în cazul omisiunii autorității abilitate de a anula în privința persoanei măsura preventivă privind obligarea de nepărăsire a localității aplicată anterior se pot ridica chestiuni referitoare la respectarea art. 2 din Protocolul nr. 4.

4. Asemenea chestiuni se pot ridica și în cazul aplicării neîntemeiate sau ilegale a măsurii preventive de nepărăsire a teritoriului, precum și în cazul reținerii neîntemeiate sau a refuzului ilegal de eliberare a pașaportului internațional, urmând a fi analizate foarte atent circumstanțele de fapt și de drept ale unor asemenea cauze.

5. Autoritățile naționale administrative trebuie să țină cont de faptul că neexecutarea unei hotărâri judecătorești prin care a fost anulată interdicția aplicată cetățeanului străin de intrare pe teritoriul Republicii Moldova, cu restricționarea ulterioară a accesului acestui cetățean pe teritoriul țării-gazdă, ridică *ipso facto* probleme în privința respectării dreptului la libertatea de circulație.

⁹⁰⁸ Cauza *Bigea v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 24/01/2012.

Articolul 3 din Protocolul nr. 4 la Convenție

INTERZICEREA EXPULZĂRII PROPRIILOR CETĂȚENI

1. Conținutul interdicției expulzării propriilor cetățeni.
2. Concluzii.

1. Conținutul interdicției expulzării propriilor cetățeni

Articolul 3 din Protocolul nr. 4, *Interzicerea expulzării propriilor cetățeni*, prevede următoarele:

„1. Nimeni nu poate fi expulzat, printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

2. Nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este.”

Interdicția expulzării propriilor cetățeni, conținută în dispoziția indicată mai sus, presupune obligația negativă a statelor părți de a nu admite expulzarea propriilor resortisanți.

În lipsa unei jurisprudențe bogate în materia interdicției expulzării propriilor cetățeni, precum și în lipsa constatării încălcării acestui drept în practica Curții, conținutul dreptului garantat de art. 3 poate fi dedus din Raportul explicativ al Protocolului nr. 4 la Convenția cu privire la apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, prin care sunt recunoscute anumite drepturi și libertăți, altele decât cele prevăzute deja în Convenție și în Primul Protocol adițional la Convenție⁹⁰⁹, Strasbourg, 16.09.1963.

Autorii textului Protocolului nr. 4 au ținut să sublinieze că prin dispoziția articolului 3 este interzisă expulzarea colectivă a cetățenilor, la fel ca și expulzarea colectivă a străinilor prevăzută la articolul 4 din Protocolul nr. 4.

Conținutul alineatului 1 al art. 3 din Protocolul nr. 4 consacră interdicția pentru autoritățile constituționale, legislative, administrative sau judiciare să expulzeze cetățenii în afara patriei.

⁹⁰⁹ Raportul explicativ al Protocolului nr. 4 la Convenția cu privire la apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, prin care sunt recunoscute anumite drepturi și libertăți altele decât cele prevăzute deja în Convenție și în Primul Protocol adițional la Convenție, Strasbourg, 16.09.1963
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c9330>

Prin „teritoriu” urmează să fie înțeles acea suprafață terestră, acvatică și coloana de aer de deasupra lor asupra cărora un stat își exercită deplina și exclusivă suveranitate. În acest context, deși s-a pronunțat pe terenul articolelor 2 și 4 ale Protocolului nr. 4, fosta Comisie a constatat că ambasada nu poate fi considerată teritoriu al statului trimițător⁹¹⁰.

Deși termenul „expulzare” în sensul direct nu se aplică decât străinilor, autorii Protocolului nr. 4 nu au ezitat să-l utilizeze cu referire la cetățenii statului, menționând în Raportul explicativ că „expulzarea” trebuie înțeleasă în sensul generic al limbajului curent și anume îndepărtare de pe un anumit teritoriu. Este evident că extrădarea se află în afara câmpului de aplicare a paragrafului 1 art. 3 din Protocolul nr. 4.

Dispoziția paragrafului 2 art. 3, Protocolul nr. 4 nu presupune negarea obligației indivizilor care doresc să intre pe teritoriul statului, ai cărui cetățeni sunt, să dovedească eventual calitatea de cetățean (statul nu este obligat să admită intrarea în propriul teritoriu a unui individ care se pretinde cetățean fără a aduce probe în acest sens). În același timp, măsurile cu caracter temporar, cum este carantina, nu trebuie să fie considerate drept refuz de intrare.

Dreptul cetățeanului unui stat de a intra pe teritoriul aceluși stat nu poate fi interpretat ca fiind de natură să confere acestui cetățean dreptul absolut de a rămâne pe teritoriu. De exemplu, un infractor, care, după ce a fost extrădat de către statul, al cărui cetățean este, a evadat din închisoarea statului solicitant, nu va avea dreptul necondiționat de a obține refugiu în statul său. La fel, militarul în serviciu, aflat în teritoriul unui alt stat decât cel al cărui cetățean este, nu va avea dreptul să obțină repatrierea pentru a rămâne în țara sa.

În cauza *Slivenko v. Letonia*⁹¹¹, reclamanții, familia Slivenko, de origine rusă, au fost obligați să părăsească Letonia după demisionarea unuia dintre reclamanți din forțele armate sovietice și după declararea independenței Letoniei. În fața Curții, reclamanții au invocat că, prin obligarea lor de a părăsi Letonia, autoritățile statului au încălcat inclusiv prevederile art. 3 din Protocolul nr. 4 la Convenție.

Curtea a constatat că art. 3 al Protocolului nr. 4 oferă o protecție absolută și necondiționată contra expulzării cetățenilor. Totodată, Curtea a considerat că „cetățenia” trebuie să fie determinată în principiu în conformitate cu dispozițiile dreptului național. „Dreptul la cetățenie”, asemănător celui înscris în art. 15 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, nu este garantat de Convenție și Protocoalele sale. În același timp, refuzul arbitrar de a acorda cetățenia poate, în anumite condiții, fi considerat o ingerință în exercitarea drepturilor ce rezultă din art. 8 al Convenției. Deoarece reclamantele nu au

⁹¹⁰ Cauza *M. v. Danemarca*, decizia din 14/10/1992.

⁹¹¹ Cauza *Slivenko v. Letonia*, hotărârea [MC] 9/10/2003.

putut fi considerate ca fiind naționale (în legislația Letoniei nu se face deosebirea dintre „cetățenie” și „naționalitate”) ale Letoniei, prin urmare, Curtea a declarat acest capăt al cererii ca fiind incompatibil *ratione materiae* cu dispoziția art. 3 al Protocolului nr. 4 din Convenție.

Ținem să menționăm că în privința Republicii Moldova a fost depusă o singură cerere la Curte, în care a fost invocată nerespectarea interdicției de expulzare a propriilor cetățeni. În cauza *Samotiuc v. Republica Moldova*⁹¹², reclamantul, fost deportat, ale cărui bunuri au fost confiscate în anii '40 ai secolului trecut de către autoritățile comuniste, a încheiat cu Guvernul un acord de reglementare amiabilă. În consecință, Curtea a decis să radieze cererea de pe rolul său.

2. Concluzii

1. De cele mai dese ori, expulzarea individuală sau colectivă a cetățenilor are la bază motive de ordin politic.

2. Art. 3 al Protocolului nr. 4 oferă o protecție absolută și necondiționată contra expulzării individuale sau colective a cetățenilor din teritoriul statului a cărui cetățenie o dețin.

3. Extrădarea nu este reglementată de prevederile art. 3 al Protocolului nr. 4 la Convenție.

4. Sediul ambasadei unui stat nu poate fi considerat teritoriu de stat în sensul Protocolului nr. 4 la Convenție.

5. Din conținutul interdicției expulzării propriilor cetățeni nu decurge „dreptul la cetățenie”.

6. Cetățenia persoanei este reglementată de legislația fiecărui stat în parte.

⁹¹² Cauza *Samotiuc v. Republica Moldova*, decizia din 5/06/07.

Articolul 4 din Protocolul nr. 4 la Convenție

INTERZICEREA EXPULZĂRILOR COLECTIVE DE STRĂINI

Articolul 4 din Protocolul nr. 4 la Convenția Europeană prevede următoarele: „Expulzările colective de străini sunt interzise.”

1. Conținutul interdicției expulzărilor colective de străini

Articolul 4 din Protocolul nr. 4 nu se referă la garanțiile procedurale în cazuri individuale, ci reglementează prohibiția generală de expulzare a străinilor în grup, deci fără examinarea individuală a circumstanțelor fiecăruia.⁹¹³ Prevederea se referă la expulzarea colectivă a străinilor și a apatrizilor, nu și a propriilor cetățeni – ceea ce este interzis în mod separat prin art. 3 al Protocolului 4.

Bazându-ne pe jurisprudența Curții, putem conchide că articolul 4 din Protocolul nr. 4 se aplică nu doar în cazul persoanelor care se află licit, dar și acelor care se află ilicit pe teritoriul unui stat, sau dacă există suspiciuni că persoana va intra ilicit pentru a se afla sau tranzita ilicit teritoriul aceluia stat.

În speța *Andric v. Suedia*⁹¹⁴, Curtea a definit expulzarea colectivă drept orice măsură care obligă străinii, ca și un grup, să părăsească țara, cu excepția cazului când aceste măsuri sunt luate după examinarea rezonabilă și obiectivă a circumstanțelor fiecărui individ străin din grupul respectiv. Totodată, faptul că mai mulți străini obțin aceeași decizie în privința expulzării acestora, nu atrage în mod automat concluzia că a avut loc expulzarea colectivă, dacă fiecare străin a avut oportunitatea să adreseze argumentele sale autorităților responsabile în mod individual.

În speța *Andric*, Curtea nu a depistat o violare a articolului 4 din Protocolul nr. 4, deoarece chestiunea deportării reclamantului a fost examinată de către autoritățile relevante, fiind abordate circumstanțele individuale ale acestuia și fiindu-i oferită posibilitatea de a adresa argumentele sale instanțelor naționale competente. Într-un alt caz au fost contestate ordonanțele de expulzare a unui individ kurd de origine Siriană, care nu a fost deportat împreună cu alți migranți datorită măsurii provizorii impuse de Curte, iar eventual primind statut de refugiat. Deși a fost găsită o violare a dreptului la recurs efectiv

⁹¹³ Cauza *Hirsi Jamaa ș.a. v. Italia*, hotărârea din 23/02/2012, § 177.

⁹¹⁴ Cauza *Andric v. Suedia*, decizia cu privire la admisibilitate din 23/02/1999.

(articolul 13) datorită imposibilității remedierii erorii instanțelor naționale și absenței garanțiilor împotriva expulzării, Curtea nu a constatat o violare a articolului 4 din Protocolul nr. 4, motivând că ultimul este respectat chiar și atunci când s-a depistat o eroare în procedura de determinare a statului de migrație, cu condiția că, problema străinului a fost abordată în mod individual.⁹¹⁵ Mai mult, Curtea a declarat inadmisibilă plângerea a doi cetățeni de origine rromă, care, în 1999 au evadat din Kosovo în Macedonia. Ei au fost expulzați după ce le-a fost refuzată acordarea statutului de refugiați și au încercat să treacă hotarul cu Grecia în mod ilicit. Eventual au primit statutul de refugiat în Ungaria. Potrivit Curții, deportarea unui cuplu aflat în circumstanțe identice nu declanșează nicio aparență a violării articolului 4 din Protocolul nr. 4.⁹¹⁶ La fel și în cazul erorii în privința numelor indicate în ordinele de deportare, în circumstanțele în care reclamanții au refuzat să prezinte actele reale de identitate.⁹¹⁷

1.1. Politicile care încurajează expulzarea colectivă de străini

Situația a fost diferită în *Čonka v. Belgia*.⁹¹⁸ O familie de etnie rromă a fost în mod colectiv deportată în țara sa de origine, Slovacia. Ei au solicitat anterior azil în Belgia, însă după refuz au fost obligați să părăsească țara. Curtea a constatat o violare a articolului 4.4, deoarece statul pârât i-a decepționat, adunându-i pe toți în incinta unui sector de poliție, unde au fost arestați și a fost emis un nou ordin de deportare. Fiind informați că pot contesta ordinul de deportare, au fost curând expulzați în Slovacia. Curtea a remarcat faptul că expulzarea colectivă era parte a politicii oficiale privind migranții iregulari. În ultimul ordin de expulzare nu s-a făcut vreo referire la circumstanțele personale ale reclamanților, ci doar s-a indicat că ei au încălcat regimul de ședere. Reclamanții fiind privați de libertate în vederea implementării politicilor de expulzare colectivă, și în lumina altor indivizi expulzați în circumstanțe identice, Curtea a stabilit violarea articolului 4.4, cu atât mai mult că ei nu au avut acces la un avocat în momentul arestării.⁹¹⁹ În mod similar, în speța *Georgia v. Rusia (I)*⁹²⁰, Curtea a stabilit că practica administrativă în Rusia reflecta po-

⁹¹⁵ Cauza *M.A. v. Cipru*, hotărârea din 23/07/2013, § 254.

⁹¹⁶ Cauza *Berisha și Haljiti v. „Fosta Republică Iugoslavă Macedonia”*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/06/2005.

⁹¹⁷ Cauza *Dritsas ș.a. v. Italia*, decizia cu privire la admisibilitate din 1/02/2011.

⁹¹⁸ Cauza *Čonka v. Belgia*, hotărârea din 05/02/2002.

⁹¹⁹ *id.*, § 60-63.

⁹²⁰ Cauza *Georgia v. Rusia (I)*, hotărârea [MC] din 3/07/2014. ; vezi și: Cauza *Khlaifa ș.a. v. Italia*, hotărârea din 1/09/2015.

litici îndreptate împotriva cetățenilor georgieni, care erau hârțuiți de către polițiști în stradă, fiind imediat escortați în grupuri mari la instanțele de judecată, unde, în urma unui proces cu durata între 2 și 10 minute, se lua decizia privind deportarea lor.⁹²¹

1.2. Extrateritorialitatea interdicției expulzării colective a străinilor

Pentru constatarea unei violări, victimele nu trebuie să se afle pe teritoriul statului care îi expulzează. În *Hirsi Jamaa ș.a. v. Italia*⁹²², reclamanți, cetățeni ai statelor Somali și Eritreea, făceau parte dintr-un grup de indivizi compus din peste 200 de persoane. Ei au părăsit Libia în 2009 pentru a ajunge la coasta italiană. Vasele lor au fost reținute de către autoritățile italiene și, după ce au fost îmbarcați pe corăbiile militare italiene, au fost imediat aduși înapoi în Libia în baza unui tratat bilateral încheiat între Libia și Italia, menit să combată migrația ilegală. Curtea a statuat că formularea dreptului prevăzut în articolul 4 din Protocolul nr. 4 nu limitează aplicarea acestuia doar la teritoriile statelor în cauză, spre deosebire de articolul 1 din Protocolul nr. 7 la Convenție, care stabilește accețiunea teritorială a garanțiilor procedurale în cazurile de expulzare a străinilor. Curtea a remarcat că Convenția urmează a fi interpretată în lumina condițiilor de astăzi și să fie interpretată în modul care ar asigura cea mai eficientă protecție a drepturile garantate. Luând în considerare că o parte mare dintre migranți călătoresc spre țările de destinație pe căile maritime, iar reținerea de către state a navei utilizate de către primii devine o politică obișnuită, Curtea a concluzionat că neaplicarea articolului 4 din Protocolul nr. 4 în circumstanțele speței ar duce la o inegalitate, deoarece migranții astfel expulzați nu ar putea beneficia de o examinare individuală a circumstanțelor lor, spre deosebire de migranții care se află pe teritoriul aceluiași stat.⁹²³ Curtea a constatat violarea articolului 4 din Protocolul nr. 4, motivând că circumstanțele reclamanților nu au fost și nici nu puteau fi examinate în mod individual, iar personalul navelor italiene nu era competent s-o facă.⁹²⁴ Cu atât mai mult va fi aplicabil articolul 4 din Protocolul nr. 4 și în cazul expulzării colective și nediscriminate a afganilor, care au ajuns pe teritoriul Greciei din Italia, unde le-a fost oferită posibilitatea de a obține azil din lipsa explicațiilor într-o limbă accesibilă lor privind obținerea azilului.⁹²⁵

⁹²¹ Cauza *Georgia v. Rusia (I)*, *id.*, § 172-177.

⁹²² Cauza *Hirsi Jamaa ș.a. v. Italia*, *id.*

⁹²³ Cauza *Hirsi Jamaa ș.a. v. Italia*, *id.*, § 177.

⁹²⁴ *id.*, § 185.

⁹²⁵ Cauza *Sharifi ș.a. v. Italia și Grecia*, hotărârea din 21/10/2014.

În concluzie, articolul 4 din Protocolul nr. 4 nu se referă la garanțiile procedurale în cazuri individuale, ci reglementează prohibiția generată de expulzare a străinilor în grup, fără examinarea circumstanțelor fiecărui individ în parte. Prohibiția expulzării colective a străinilor protejează și persoanele care rezidă pe teritoriul statului-gazdă în mod ilicit. Pentru a-și onora obligația în lumina articolului 4 din Protocolul nr. 4, autoritățile statului urmează să examineze în mod individual circumstanțele fiecărui individ într-o manieră rezonabilă și obiectivă. Faptul că autoritatea de resort ajunge la concluzii similare în privința mai multor persoane, nu atrage în mod automat o încălcare a interzicerii expulzării colective a străinilor ori de câte ori circumstanțele fiecărui individ au fost examinate individual. Politicile statului care încurajează expulzarea colectivă a migranților iregulari în mod evident încalcă articolul 4 al Protocolului 4. Interdicția expulzării colective a străinilor este aplicabilă și în afara teritoriilor statului respectiv, atât timp cât persoanele expulzate s-au aflat sub jurisdicția acestuia.

2. Recomandări

1. Trebuie să se evite expulzarea în grup a străinilor, cum ar fi solicitanții de azil, fără examinarea circumstanțelor fiecărei persoane în mod individual, într-o manieră rezonabilă și obiectivă.
2. La garantarea acestui drept, trebuie să se ignore (ne)respectarea regimului de ședere de către persoana respectivă.
3. Toate organele de resort să evite orice fel de încurajare a expulzării colective a străinilor.

Articolul 1 din Protocolul nr. 7 la Convenție

GARANȚIILE PROCEDURALE ÎN CAZUL EXPULZĂRILOR DE STRĂINI

1. Un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui stat nu poate fi expulzat decât în temeiul executării unei hotărâri luate conform legii, iar el trebuie să poată:

a. să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale;

b. să ceară examinarea cazului său; și

c. să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori a mai multor persoane desemnate de către această autoritate.

2. Un străin poate fi expulzat înainte de exercitarea drepturilor enumerate în paragrafele articolului precedent atunci când expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională.

1. Scopul și limitele garanțiilor procedurale

În acest capitol vor fi abordate principiile de aplicare a articolului 1 al Protocolului 7, degajate din jurisprudența altor state, decât Republica Moldova. Ultima nu a fost parte în vreo cauză examinată pe capătul acestui articol.

Convenția, după cum este interpretată de către Curte, prevede o gamă de drepturi pentru persoanele supuse expulzării, care sunt autonome față de acele prevăzute în articolul 1 al Protocolului nr. 7: extrădarea într-o țară unde persoana poate fi supusă tratamentelor contrarii articolului 3⁹²⁶; riscul de a fi supus unei negări flagrante a dreptului la proces echitabil (articolul 6)⁹²⁷; sau în cazul când relațiile familiale în statul de reședință au o importanță deosebită pentru reclamant, el fiind dependent psihologic și social de membrii familiei sale (articolul 3^{928,8}⁹²⁹).

Articolul 1 al Protocolului nr. 7 însă prevede un șir de garanții minime pentru străinii cu permis de ședere legal pe teritoriului statului în cauză.⁹³⁰ Această înseamnă că articolul 1 din Protocolul nr. 7 nu acoperă circumstanțele în care cazul individului încă nu a fost examinat de către autoritățile

⁹²⁶ Cauza *Trabelsi v. Belgia*, hotărârea din 4/09/2014

⁹²⁷ Cauza *Othman (Abu Qatada) v. Regatul Unit*, hotărârea din 17/01/2012

⁹²⁸ Cauza *Nasri v. Franța*, hotărârea din 13/07/1995

⁹²⁹ Cauza *D. v. Regatul Unit*, hotărârea din 2/05/1997

⁹³⁰ Cauza *Georgia v. Rusia (I)*, hotărârea [MC] din 3/07/2014, § 229

competente, sau în cazul șederii nerezidențiale de scurtă durată sau doar în scop de tranzitare. Acesta prevede doar garanții procedurale, nu și dreptul de a nu fi expulzat. Determinarea regimului de obținere a permisului de ședere, și decizia privind expulzarea acestuia, rămâne la discreția autorităților fiecărui stat-parte la Convenție⁹³¹, astfel sintagma „în mod legal” urmează a fi interpretată în lumina legislației naționale a statului respectiv. De garanțiile articolului 1 din Protocolul nr. 7 vor beneficia și indivizii, care inițial au intrat pe teritoriul statului în cauză ilegal, însă mai apoi și-au legalizat șederea.⁹³² Însă dacă permisul a fost obținut ilicit, sau au fost comise încălcări ale regimului de ședere, atunci persoana nu va cădea sub incidența sintagmei menționate.⁹³³

Dreptul de a prezenta motivele care pledează împotriva expulzării sale (paragraful 1, lit.a) urmează a fi garantat chiar și până la exercitarea dreptului la revizuirea cauzei (paragraful 1, lit.b). Adicional, prin articolul 1 din Protocolul nr. 7 nu este garantat dreptul la apel împotriva deciziei privind revizuirea cauzei expulzării; respectiv nu este garantat și dreptul la ședere pentru perioada examinării apelului declarat împotriva deciziei organului care a revizuit ordinul de expulzare. Revizuirea în baza articolului 1 din Protocolul nr. 7 (1)b poate fi efectuată atât de un organ judiciar, cât și executiv.⁹³⁴ Mai mult, procedurile vizate prin articolul 1 din Protocolul nr. 7 nu cad sub incidența conceptului de „drept civil” din articolul 6(1)⁹³⁵, articolul 1 din Protocolul nr. 7 fiind *lex specialis* în astfel de circumstanțe. Procedura de revizuire a ordinului de expulzare urmează a fi condusă în conformitate cu dreptul material și procedural național.⁹³⁶ Astfel, Curtea a constatat violarea articolul 1 din Protocolul nr. 7 în cazul expulzării reclamantului până la intrarea în vigoare a deciziei organului de revizuire, contrar legii naționale.⁹³⁷ În final, dreptul la revizuire nu garantează prezența victimei, procedura poate fi și scrisă.⁹³⁸

⁹³¹ Cauza *Bolat v. Rusia*, hotărârea din 05/10/2006, § 81

⁹³² Raportul Explicativ pentru Protocolul nr. 7 la Convenție, § 7-12. [On-line]: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c96fd> (Vizitat la 10.07.2016).

⁹³³ Cauza *Nolan și K. v. Rusia*, hotărârea din 12/02/2009, § 110.

⁹³⁴ Raportul Explicativ pentru Protocolul nr. 7 la Convenție, § 13.

⁹³⁵ Cauza *Maaouia v. Franța*, hotărârea [MC] din 5/10/2000, § 38.

⁹³⁶ Cauza *Sharma v. Latvia*, hotărârea din 24/03/2016, § 80.

⁹³⁷ *id.*, § 82.

⁹³⁸ Raportul Explicativ pentru Protocolul nr. 7 la Convenție, § 14.

2. Expulzarea în scop de protecție a securității naționale

Astfel, în *Nolan și K. v. Rusia*, primul reclamant, cetățean al SUA, era membru al Bisericii Unificării. Din 1994 locuia în Rusia pentru propagarea viziunilor bisericii, în baza vizei care urma să fie reconfirmată anual. În 2000, Rusia a extins conceptul de „securitate națională” și în privința conceptului de „influență negativă din partea organizațiilor religioase străine”. După o scurtă absență în Rusia, la încercarea de a trece controlul din aeroportul moscovit, reclamantul a fost anunțat că viza îi este anulată, fiindu-i refuzată reconfirmarea acesteia, reclamantul a invocat că i-au fost lezate garanțiile procedurale garantate prin articolul 1 din Protocolul nr. 7, deoarece el era în posesia unei vize, care nu a fost anulată printr-un ordin motivat, instanțele justificând decizia doar prin conceptul de securitate națională. Curtea a stabilit că, conceptul de *reședință* din articolul 1 din Protocolul nr. 7 este înrudit conceptului autonom de domiciliu prevăzut în articolul 8 al Convenției. Prin urmare, nu a fost necesară prezența permanentă a reclamantului pe teritoriul statului pârât, deoarece absența acestuia a fost de scurtă durată, iar el avea așteptarea rezonabilă de a-și continua reședința pe teritoriul Rusiei.⁹³⁹ Anularea vizei de către poliția de frontieră nu putea înlătura statutul reclamantului de rezident, cu atât mai mult că nu a existat niciun ordin de expulzare. Or, un *ordin de expulzare valabil ar fi înlăturat reclamantul de sub protecția articolului 1 din Protocolul nr. 7*. În lumina acestuia, *cu excepția extrădării*, orice măsură care obligă străinul să părăsească teritoriul unde a fost rezident legal constituie „expulzare”, situație regăsită în speță, luând în considerare decizia poliției de frontieră de a preveni reclamantul să intre pe teritoriul Rusiei.⁹⁴⁰ Deși articolul 1 din Protocolul nr. 7 (2) prevede posibilitatea pentru stat de a expulza persoana până la exercitarea de către aceasta a garanțiilor procedurale prevăzute în același articol, în baza rațiunilor de securitate națională, Curtea a conchis că *nu este suficientă doar invocarea acestei excepții*, ci e necesar ca ea să fie coroborată cu probe care ar dovedi existența pericolului pentru stat.⁹⁴¹

Deși rămâne la discreția statului să legifereze în privința condițiilor expulzării și a conceptului de securitate națională în particular, legea respectivă trebuie să fie *previzibilă și accesibilă* (vezi interpretarea sintagmei „în conformitate cu legea” din articolele 8-11), astfel ca să excludă arbitrariul din partea

⁹³⁹ Cauza *Nolan și K. v. Rusia*, *id.*, § 110.

⁹⁴⁰ *id.*, § 112.

⁹⁴¹ *id.*, § 115.

autorităților naționale.⁹⁴² În circumstanțele speței, unde reclamantul a fost rezident pe teritoriul României timp de 13 ani, Curtea a constatat o violare a articolului 7.1(1)a după ce el a fost declarat o persoană indezirabilă, fiind emis ordin de expulzare fără a expedia o copie a ordinului către reclamant și fără a indica infracțiunea de care a fost suspectat. Adițional, Curtea de Apel București a refuzat să amâne examinarea contestației împotriva ordinului de expulzare, astfel reclamantul neavând posibilitatea să înainteze probatoriul necesar pentru a se apăra, contrar articolului 1 din Protocolul nr. 7 (1)b.⁹⁴³ În orice caz, expulzarea în baza temeiului securității naționale trebuie exercitată în mod *proporțional* (despre conceptul de proporționalitate – vezi articolul 8)⁹⁴⁴, iar garanțiile prevăzute în primul paragraf să fie respectate după expulzare.⁹⁴⁵

În concluzie, articolul 1 al Protocolului nr. 7 prevede doar garanții minime pentru persoanele care deja au un permis de ședere legal, pe teritoriul statului respectiv. Scopul acestuia nu înglobează șederea de scurtă durată, tranzitarea sau circumstanțele în care permisul de reședință încă nu a fost eliberat. Examinarea plângerii în baza articolului 1 al Protocolului nr. 7 poate fi efectuată și în absența individului în cauză. Aceasta din urmă poate fi efectuată atât de un organ judiciar, cât și executiv. Procedura vizată de acest articol nu cade sub incidența noțiunii de drept civil, prevederea în cauză fiind *lex specialis* față de articolul 6.

3. Recomandări

1. Este necesar să se garanteze exercitarea dreptului de a prezenta motivele care pledează împotriva expulzării chiar și până la exercitarea dreptului la revizuirea cauzei.

2. Este necesar să se respecte procedura de expulzare, mai ales în partea ce ține de organul competent de emiterea ordinului de expulzare.

3. Orice ordin de expulzare bazat pe rațiuni de securitate națională urmează a fi coroborat cu probe pertinente, care ar dovedi existența pericolului pentru stat.

⁹⁴² Cauza *Lupsa v. România*, hotărârea din 8/06/2006, § 55.

⁹⁴³ *id.*, § 59-60.

⁹⁴⁴ Cauza *C.G. ș.a. v. Bulgaria*, hotărârea din 24/04/2008, § 78.

⁹⁴⁵ Cauza *Lupsa v. România*, *id.*, § 53.

Articolul 2 din Protocolul nr. 7 la Convenție

DREPTUL LA DOUĂ GRADE DE JURISDICȚIE ÎN MATERIE PENALĂ

Articolul 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană prevede următoarele:

„1. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege.

2. Acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sunt definite de lege, sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.”

1. Considerații generale

Articolul 2 din Protocolul nr. 7 la Convenție garantează **dreptul la un dublu grad de jurisdicție în materie penală**, și anume: *„dreptul de a cere examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară”*. Acest drept este garantat în statele contractante care au ratificat Protocolul nr. 7. Republica Moldova a ratificat Protocolul nr. 7 la 12 septembrie 1997.

În ceea ce privește materia penală, doar acest articol este în strânsă legătură cu art. 6§1 sub aspect penal și cu art. 7 din Convenție.

Există foarte puțină jurisprudență a Curții Europene în ceea ce privește dreptul la un dublu grad de jurisdicție.

Poate beneficia de dreptul la un dublu grad de jurisdicție doar o persoană care a fost *„recunoscută vinovată în comiterea unei infracțiuni”*.

Republica Moldova nu a fost notificată cu vreo cerere, obiectul căreia să fie întemeiat pe dispozițiile art. 2 din Protocolul nr. 7.

2. Conținutul garanției dublului grad de jurisdicție în materie penală

Dreptul oricărei persoane condamnate de către un tribunal de a cere examinarea de către o jurisdicție superioară a declarației de vinovăție sau a condamnării este garantat de art. 2 al Protocolului nr. 7.

Acest articol nu prevede modalitățile de exercitare a acestui drept. Prin urmare, „exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege”, și anume de dreptul național. Noțiunea de „lege” are aceeași semnificație ca și în alte articole din Convenție atunci când se face referință la norme (legislație sau reglementări și jurisprudență internă).

Curtea a constatat că „Statele Contractante dispun în principiu de o marjă largă de apreciere pentru a decide modalitățile de exercitare a dreptului prevăzut de art. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenție. Astfel, examinarea unei declarații de vinovăție sau a unei condamnări de către o jurisdicție superioară poate să fie asupra unor probleme de fapt și de drept, fie că se limitează numai la probleme de drept; de altfel, în anumite țări, justițiabilul care dorește să sesizeze o instanță de recurs trebuie să solicite o autorizare în acest sens”⁹⁴⁶.

Cu toate acestea, dreptul la un dublu grad de jurisdicție în materie penală nu este absolut.

3. Excepții

Paragraful 2 al articolului 2 din Protocolul nr. 7 enumeră de o manieră exhaustivă limitările pe care Statele Contractante le pot aduce dreptului la un dublu grad de jurisdicție în materie penală, fără a fi încălcat acest articol.

Prin urmare, o asemenea limitare a dreptului la un dublu grad de jurisdicție este posibilă:

- „în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sunt definite de lege”;
- „sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție”;
- „ori [atunci când cel interesat] a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale”.

Astfel, pentru a nu încălca art. 2 din Protocolul nr. 7, „limitările aduse de legislațiile naționale dreptului la un recurs menționat de către această dispoziție trebuie, prin analogie cu dreptul de acces la un tribunal consacrat de art. 6 § 1 din Convenție, să urmărească un scop legitim și să nu aducă atingere substanței acestui drept (*Haser v. Elveția*, decizia din 27 aprilie 2000, nepublicată)⁹⁴⁷.

⁹⁴⁶ Cauza *Krombach v. Franța*, hotărârea din 13/02/2001, § 96.

⁹⁴⁷ Cauza *Krombach v. Franța*, id., § 96.

4. Concluzii

Actele normative naționale creează un cadru juridic adecvat pentru a asigura o compatibilitate deplină cu prevederile art. 2 din Protocolul nr. 7, iar dreptul la un grad dublu de jurisdicție în materie penală este reglementat în maniera în care permite o deplină respectare a acestui drept fundamental în statul nostru.

Astfel, art. 115 alin. (1) din Constituție stabilește că justiția se îmfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii. Codul de procedură penală prevede în mod expres competența acestora în ceea ce privește examinarea cauzelor penale. Este un principiu deja bine stabilit că orice sentință prin care instanța judecătorească s-a expus asupra vinovăției persoanei este susceptibilă de a fi atacată în ordine de apel sau recurs - ambele fiind căi ordinare de atac în cadrul cărora instanța de apel sau recurs este competentă să se pronunțe asupra vinovăției persoanei și asupra cuantumului pedepsei aplicate de instanța judecătorească inferioară. Accesul la aceste căi de atac nu este limitat prin acceptul sau admisibilitatea ce ar depinde de voința unor persoane sau instanțe judecătorești, ci poate fi exercitat liber de părți.

Articolul 3 din Protocolul nr. 7

DREPTUL LA DESPĂGUBIRI ÎN CAZ DE EROARE JUDICIARĂ

Articolul 3 al Protocolului nr. 1, Dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară, prevede următoarele:

„Atunci când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau când este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot sau în parte.”

1. Esența și conținutul dreptului la despăgubiri în caz de eroare judiciară

Deoarece Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a soluționat decât recent o cauză în care a fost constatată nerespectarea dreptului la despăgubiri în caz de eroare judiciară ne vom limita în a evidenția conținutul respectivului drept așa cum acesta rezultă din hotărârea Curții *Poghosyan și Baghdasaryan v. Armenia*⁹⁴⁸, precum și din Raportul explicativ la Protocolul nr. 7.

Articolul 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție prevede despăgubirea victimei unei erori judiciare în anumite condiții. În primul rând, persoana în cauză trebuie să fi fost condamnată pentru săvârșirea unei infracțiuni printr-o hotărâre judecătorească definitivă și să fi executat pedeapsa ca urmare a acelei condamnări. În conformitate cu definiția conținută în raportul explicativ al *Convenției Europene privind recunoașterea internațională a hotărârilor judecătorești în materie penală*, o hotărâre este definitivă „dacă, conform sintagmei deja consacrate, aceasta a intrat în puterea lucrului judecat. Se are în vedere hotărârea irevocabilă, când nu mai sunt disponibile căi de atac ordinare sau când părțile au epuizat asemenea căi de atac, ori s-a împlinit termenul de prescripție a dreptului de acțiune”. De aici rezultă că o hotărâre

⁹⁴⁸ Cauza *Poghosyan și Baghdasaryan v. Armenia*, hotărârea din 12/06/2012.

judecătorească nu este considerată definitivă atât timp cât legislația națională permite reluarea procesului. De asemenea, respectivul articolul nu se aplică cazurilor în care demersul de punere sub acuzație este respins sau acuzatul este achitat, fie în primă instanță, fie în recurs de către o instanță superioară.⁹⁴⁹

În al doilea rând, articolul este aplicabil doar în cazul în care hotărârea de condamnare a unei persoane a fost desființată sau persoana a fost grațiată, deoarece în ambele cazuri sub motivul că un nou fapt sau o nouă împrejurare descoperite confirmă producerea unei erori judiciare – fapt ce reprezintă o deficiență gravă a procesului judiciar și care implică o atingere importantă a drepturilor persoanei condamnate. Prin urmare, nu există vreo condiție în conținutul acestui articol care să impună plata despăgubirilor în cazul în care hotărârea de condamnare a fost desființată sau persoana a fost grațiată din alte motive. Pe de altă parte, articolul nu stabilește reguli privind procedura de stabilire a unei erori judiciare. Este un subiect ce ține de dreptul intern sau practica statului în cauză. Sintagma „sau a fost grațiată” a fost inclusă, deoarece, în unele sisteme de drept, grațierea poate, în anumite cazuri, mai degrabă decât procesele ce ar conduce la desființarea hotărârii de condamnare, să constituie un remediu suficient după pronunțarea unei hotărâri definitive.⁹⁵⁰

În cele din urmă, acest articol nu prevede dreptul la despăgubire dacă se poate demonstra că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut este imputabilă în tot sau în parte condamnatului.⁹⁵¹

În cazurile în care aceste condiții prealabile sunt îndeplinite, despăgubirea se acordă în conformitate cu legea sau practica în vigoare în statul în cauză, care trebuie să prevadă plata unor despăgubiri în toate cazurile în care articolul este incident. Scopul acestei dispoziții este că statele sunt obligate să despăgubească persoanele numai în cazurile certe de erori judiciare, în sensul că a fost recunoscut faptul că persoana în cauză era în mod clar nevinovată. Scopul articolului nu este să garanteze dreptul la despăgubiri în situația în care nu sunt îndeplinite toate condițiile prealabile. De exemplu – cazul în care instanța de recurs a desființat o hotărâre de condamnare pentru că a descoperit fapte ce implică dubii rezonabile cu privire la vinovăția învinuitului de care nu a ținut cont judecătorul de primă instanță.”⁹⁵²

În cauza *Poghosyan și Baghdasaryan v. Armenia*, în special unul din cei doi reclamanți, Armen Poghosyan, a pretins că nu i-au fost acordate despăgubiri

⁹⁴⁹ Raportul explicativ din 22/11/1984 la Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (par. 22) [On-line]: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c972b>

⁹⁵⁰ id., § 23.

⁹⁵¹ id., § 24.

⁹⁵² id., § 25.

pentru prejudiciul moral suferit în urma supunerii sale la rele tratamente, a arestării și detenției ilegale, precum și a condamnării inechitabile, a cărei victimă a fost el.

Articolul 3 al Protocolului nr. 7 are drept scop garantarea dreptului la despăgubire persoanelor condamnate, drept urmare a unei erori judiciare, când condamnarea a fost desființată de către instanțele naționale în temeiul unor noi fapte sau a unor fapte recent descoperite. Astfel, art. 3 din Protocolul nr. 7 nu poate fi aplicat înaintea desființării hotărârii de condamnare. Cu referire la respectarea garanțiilor prevăzute la art. 3 din Protocolul nr. 7, dacă această dispoziție prevede achitarea unei îndemnizații în conformitate cu legea ori practica în vigoare în statul respectiv, acest lucru nu înseamnă că ele nu trebuie acordate atunci când nici legislația și nici practica nu le prevăd. Scopul art. 3 din Protocolul nr. 7 nu este doar de a acoperi orice pierdere financiară cauzată de o condamnare nedreaptă, ci și de a garanta persoanei condamnate în urma unei erori judiciare despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit din cauza stresului, a stării de anxietate, a neplăcerilor și a pierderii bucuriei de a trăi. Asemenea despăgubire nu a fost acordată reclamantului, în cazul de față. Pentru aceste motive, Curtea a constatat încălcarea art. 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție.

Ținem să menționăm că resortisanții Republicii Moldova au depus cereri la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, invocând nerespectarea dreptului la despăgubiri în caz de eroare judiciară, însă Curtea a declarat toate cererile inadmisibile din varii motive, fie deoarece reclamanții care au fost deportați, iar toate bunurile le-au fost confiscate în anii '40 ai secolului trecut de către autoritățile comuniste, au încheiat cu Guvernul acorduri de reglementare amiabilă (a se vedea *Samotiuc v. Republica Moldova*⁹⁵³, *Pleşca v. Republica Moldova*⁹⁵⁴, *Creciun v. Republica Moldova*⁹⁵⁵), fie deoarece cererile au fost considerate de Curte neîntemeiate, neexistând probe care ar sugera încălcarea prevederii invocate de reclamant (*Lupașcu v. Republica Moldova*⁹⁵⁶, *Ciorap v. Republica Moldova*⁹⁵⁷).

2. Concluzii

1. Articolul 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție instituie în sarcina statelor obligația pozitivă de a promova despăgubirea persoanelor ilegal condamnate în caz de eroare judiciară.

⁹⁵³ Cauza *Samotiuc v. Republica Moldova*, decizia din 5/06/2007.

⁹⁵⁴ Cauza *Pleşca v. Republica Moldova*, decizia din 10/07/2007.

⁹⁵⁵ Cauza *Creciun v. Republica Moldova*, decizia din 12/06/2007.

⁹⁵⁶ Cauza *Lupașcu v. Republica Moldova*, decizia din 14/12/2004.

⁹⁵⁷ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova*, decizia din 16/10/2012.

2. Articolul 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție prevede despăgubirea victimei unei erori judiciare atunci când persoana în cauză a fost condamnată pentru săvârșirea unei infracțiuni printr-o hotărâre judecătorească definitivă și a executat pedeapsa ca urmare a acelei condamnări.

3. Hotărârea judecătorească nu este considerată definitivă atât timp cât legislația națională permite reluarea procesului.

4. Articolul 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție este aplicabil doar în cazul în care hotărârea de condamnare a unei persoane a fost desființată sau persoana a fost grațiată, deoarece în ambele cazuri sub motivul că un nou fapt sau o nouă împrejurare descoperită confirmă producerea unei erori judiciare, ceea ce reprezintă o deficiență gravă a procesului judiciar și implică o atingere importantă a drepturilor persoanei condamnate

5. Articolul 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție nu stabilește reguli privind procedura de stabilire a unei erori judiciare. Este un subiect ce ține de dreptul intern sau de practica statului în cauză.

6. Articolul 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție nu prevede dreptul la despăgubire dacă se poate demonstra că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut este imputabilă în tot sau în parte condamnatului.

Articolul 4 din Protocolul nr. 7

DREPTUL DE A NU FI JUDECAT SAU PEDEPSIT DE DOUĂ ORI

Articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție, I, prevede următoarele:

„1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi sau recent descoperite ori un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nicio derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul articolului 15 din Convenție.”

1. Esența și domeniul de aplicare a dreptului de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori

Potrivit raportului explicativ la Protocolul nr. 7, expresia „de către jurisdicțiile aceluiași stat” limitează aplicarea articolului la un singur stat⁹⁵⁸. Principiul stabilit în prevederile art. 4 din Protocolul nr. 7 se aplică exclusiv după achitarea sau condamnarea persoanei printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat. Reiterăm că în accepțiunea autorilor Protocolului o hotărâre este definitivă „dacă, conform sintagmei deja consacrate, aceasta a intrat în puterea lucrului judecat. Se are în vedere hotărârea irevocabilă, când nu mai sunt disponibile căi de atac ordinare sau când părțile au epuizat asemenea căi de atac, ori s-a împlinit termenul de prescripție a dreptului de acțiune”. De aici rezultă că o hotărâre judecătorească nu este considerată definitivă atât timp cât legislația națională permite reluarea procesului⁹⁵⁹.

Dispozițiile art. 4 nu se aplică în situația concursului ideal de infracțiuni, adică atunci când una și aceeași faptă penală constituie două infracțiuni distincte, după cum textul nu împiedică faptul ca aceeași persoană să facă obiectul,

⁹⁵⁸ Raportul explicativ din 22/11/1984 la Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (par. 27) [On-line]: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c972b>

⁹⁵⁹ id., § 22.

pentru același act, atât al urmăririi penale, cât și al unei alte acțiuni cu caracter diferit, de exemplu, al unei proceduri disciplinare.⁹⁶⁰

În termenii alin. 2 art. 4 al Protocolului nr. 7, procesul poate fi redeschis, în conformitate cu legea statului în cauză, ca urmare a apariției faptelor noi sau recent descoperite, fie dacă se pare că a avut loc un viciu fundamental în procedură, susceptibil să afecteze rezultatul procesului fie în favoarea, fie în detrimentul persoanei în cauză⁹⁶¹. Expresia „fapte noi sau recent descoperite” include toate mijloacele de probă cu privire la faptele preexistente. Suplimentar, acest articol nu exclude o redeschidere a procedurii în favoarea condamnatului, nici orice altă schimbare în beneficiul condamnatului.⁹⁶²

În final, alin. 3 al art. 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție instituie caracterul absolut al dreptului de a nu fi pedepsit sau judecat de două ori, fiind interzisă orice derogare prevăzută de art. 15 al Convenției (derogarea în caz de stare de urgență).

Aceste principii au fost consacrate și dezvoltate prin practica forului de la Strasbourg. Menționăm în acest sens cauza *Sergey Zolotukhin v. Rusia*⁹⁶³. Prin hotărârea pe această cauză au fost consacrate principiile generale de examinare a spețelor pe marginea articolului 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție. În speță, reclamantul a fost condamnat printr-o hotărâre definitivă pentru huliganism nu prea grav și a executat pedeapsa care i-a fost aplicată. Apoi, pentru aceleași fapte, el a fost acuzat de huliganism și arestat. Acțiunea a continuat timp de mai mult de zece luni, pe durata cărora reclamantul a trebuit să participe la urmărirea penală și să fie judecat. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat că încadrarea juridică a procedurii în dreptul intern nu poate fi singurul criteriu pertinent pentru aplicabilitatea principiului *non bis in idem* în sensul art. 4 § 1 al Protocolului nr. 7. Noțiunea de „procedură penală” în textul art. 4 al Protocolului nr. 7 trebuie să fie interpretată în lumina principiilor generale cu privire la termenii „acuzăție în materie penală” și „pedeapsă” din articolele 6 și, respectiv, 7 ale Convenției. Din jurisprudența Curții rezultă trei criterii, cunoscute sub numele de „criteriile *Engel*” care urmează să fie luate în considerare pentru a stabili dacă există sau nu o „acuzăție în materie penală”. Primul criteriu este încadrarea juridică a infracțiunii în dreptul național, al doilea este însăși natura infracțiunii, iar al treilea reprezintă gradul de severitate al pedepsei pe care persoana în cauză riscă să o suporte. Criteriile al doilea și al treilea sunt alternative și nu neapărat cumulative. Acest

⁹⁶⁰ id.

⁹⁶¹ Raportul explicativ din 22/11/1984 la Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (par. 30) [On-line]: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c972b>

⁹⁶² id., § 31.

⁹⁶³ Cauza *Sergey Zolotukhin v. Rusia*, hotărârea din 10/02/2009.

lucru însă nu exclude o abordare cumulativă în cazul în care o analiză separată a fiecărui criteriu nu permite să se ajungă la o concluzie clară cu privire la existența unei acuzații în materie penală.

Într-o societate care aderă la principiile statului de drept, în cazul în care pedeapsa ar putea fi și, de fapt, impune unui reclamant pierderea de libertate, există o prezumție că acuzațiile împotriva acestuia sunt „penale”, o prezumție care poate fi răsturnată în întregime în cazuri excepționale, și numai dacă privarea de libertate nu poate fi considerată „în mod considerabil prejudiciabilă”, având în vedere natura sa, durata sa sau modul său de executare.

Existența unei varietăți de abordări pentru a stabili dacă infracțiunea pentru care un reclamant a fost urmărit penal este într-adevăr aceeași ca și cea pentru care el sau ea a fost deja condamnat ori achitat printr-o hotărâre definitivă, generează incertitudine juridică incompatibilă cu un drept fundamental, și anume dreptul de a nu fi judecat de două ori pentru aceeași infracțiune.

Utilizarea termenului „infracțiune” în textul art. 4 al Protocolului nr. 7 nu poate justifica aderarea la o abordare mai restrictivă. Convenția trebuie să fie interpretată și aplicată într-un mod care face ca drepturile să fie practice și efective, nu teoretice și iluzorii. Aceasta este un instrument viu, care trebuie interpretat în lumina condițiilor actuale.

Articolul 4 al Protocolului nr. 7 trebuie să fie înțeles în sensul că interzice urmărirea penală sau judecarea celei de-a doua „infracțiuni” în măsura în care aceasta decurge din fapte identice sau fapte care sunt în mod substanțial aceleași. Garanția consacrată în art. 4 al Protocolului nr. 7 devine relevantă la inițierea unei noi urmăriri penale, în cazul în care o achitare sau condamnare anterioară au dobândit deja statutul de *res judicata*. În acest moment, materialele disponibile vor cuprinde în mod necesar decizia prin care prima „procedură penală” a fost încheiată și lista de acuzații formulate împotriva reclamantului în noua procedură. În mod normal, aceste documente ar conține o descriere a faptelor în ceea ce privește atât infracțiunea pentru care reclamantul a fost deja judecat, cât și infracțiunea de care el sau ea este acuzat. Astfel de descrieri ale faptelor sunt, de fapt, un punct de plecare adecvat pentru determinarea chestiunii dacă faptele în ambele proceduri erau identice sau în mod substanțial aceleași.

Este irelevant care părți ale noilor acuzații sunt în cele din urmă admise sau respinse în procedura ulterioară, deoarece art. 4 al Protocolului nr. 7 conține mai degrabă o măsură de protecție împotriva judecării sau riscului de a fi judecat din nou în cadrul unei proceduri noi, decât o interdicție a celei de-a doua condamnări sau achitări.

În cazurile în care autoritățile naționale au instituit două seturi de proceduri, dar recunosc mai târziu încălcarea principiului *non bis in idem* și oferă o

remediere adecvată, de exemplu, încetarea sau anularea celui de-al doilea set de proceduri și anularea efectelor sale, se poate concluziona că reclamantul a pierdut statutul său de „victimă”. În caz contrar, ar fi imposibil pentru autoritățile naționale de a remedia presupusele încălcări ale art. 4 al Protocolului nr. 7 la nivel național și conceptul de subsidiaritate ar pierde mult din utilitatea sa.

În cele din urmă, în speță, condamnarea reclamantului pentru „huliganism nu prea grav” în procedurile administrative a fost asimilată cu „procedura penală” în sensul autonom al acestui termen potrivit Convenției. Prin urmare, Curtea a constatat existența violării art. 4 al Protocolului nr. 7.

Cetățenii Republicii Moldova au depus cereri la Curtea Europeană a Drepturilor Omului invocând nerespectarea dreptului de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori, însă Curtea a declarat toate cererile inadmisibile din varii motive.

În două cauze reclamantii, foști deportați, ale căror bunuri au fost confiscate în anii '40 ai secolului trecut de către autoritățile comuniste, au încheiat cu Guvernul acorduri de reglementare amiabilă (a se vedea *Pleşca v. Republica Moldova*⁹⁶⁴, *Creciu v. Republica Moldova*⁹⁶⁵).

În celelalte cauze, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a constatat încălcarea prevederilor articolului 4 al Protocolului nr. 7 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, în cauza *Ciorap v. Republica Moldova*⁹⁶⁶, reclamantul a invocat *inter alia* articolul 4 al Protocolului nr.7 la Convenție, invocând faptul că i s-a acordat o sumă mică pentru compensarea prejudiciului cauzat prin „condamnare repetată pentru aceeași faptă”. În speță, reclamantul a invocat că fiind condamnat în anul 1999 pentru fraudă și abuz de putere la o pedeapsă cu închisoarea de 7 ani, instanța de judecată l-a absolvit de pedeapsă în baza amnistiei aplicabile combatanților în conflictul militar din regiunea transnistreană, din anul 1992. Ulterior, procurorul a solicitat instanței de judecată să caseze decizia din 1999, deoarece amnistia nu este aplicabilă reclamantului. Procurorul a explicat că a descoperit cu puțin timp în urmă că dosarul nu conține copia documentului depusă la dosar de către reclamant în 1999, care atestă că a participat în conflictul din 1992. Procurorul a menționat că acestea sunt circumstanțe noi care nu au fost cunoscute instanței de judecată la momentul adoptării hotărârii judecătorești. Ca rezultat, în anul 2001 reclamantul a fost condamnat la 5 ani de închisoare. În anul 2004, în urma colectării probelor, Comisia de Stat de specialitate a confirmat participarea reclamantului în conflictul din 1992. Procuratura a solicitat casarea sentinței din 2001 și a hotărârilor judecătorești ulterioare. În aceste condiții, instanța de judecată a

⁹⁶⁴ Cauza *Pleşca v. Republica Moldova*, decizia din 10/07/2007.

⁹⁶⁵ Cauza *Creciu v. Republica Moldova*, decizia din 12/06/2007.

⁹⁶⁶ Cauza *Ciorap v. Republica Moldova*, decizia din 16/10/2012.

constatat vinovăția reclamantului și a aplicat legea privind amnistia, absolvindu-l de executarea pedepsei.

În fața Curții Europene, reclamantul a susținut că dosarul său penal a fost rejudecat neîntemeiat în anul 2001, iar, în urma reexaminării, el a fost condamnat la executarea pedepsei de care fusese absolvit în cadrul procesului inițial, ceea ce reprezintă o condamnare repetată pentru aceeași faptă.

Cu referire la caz, Curtea a notat că al doilea paragraf al articolului 4 al Protocolului nr.7 prevede expres că reexaminarea unei cauze penale este posibilă doar în anumite circumstanțe excepționale, în strictă conformitate cu legislația internă. Odată ce instanțele de judecată naționale însele au constatat că reexaminarea cauzei a fost neîntemeiată, este clar că legislația națională nu a fost respectată. Mai rămâne o singură întrebare: dacă reclamantul poate pretinde că este victima unei încălcări a drepturilor sale având în vedere hotărârile judecătorești pronunțate de instanțele interne și compensația acordată reclamantului, precum și circumstanțele cauzei în ansamblu. Instanțele de judecată naționale au acordat compensații reclamantului. Deși suma acestora este mică, ele trebuie apreciate în raport cu prejudiciul cauzat reclamantului. Astfel, s-a ținut cont de faptul că detenția reclamantului nu a rezultat din rejudecarea cauzei penale. Suplimentar, instanțele de judecată au rejudecat doar chestiunea care viza aplicabilitatea legii de amnistiere în raport cu reclamantul. Prin urmare, rejudecarea nu a vizat vinovăția sau nevinovăția lui, care a fost constatată prin hotărârea judecătorească din anul 1999 și confirmată prin hotărârile judecătorești subsecvente. Prejudiciul cauzat reclamantului prin rejudecarea cauzei a fost minim, deoarece în orice caz în realitate el nu ar fi trebuit să execute pedeapsa într-o perioadă separată de detenție.

În lumina celor de mai sus, acest capăt de cerere a fost respins de către Curte în conformitate cu articolul 35 §§ 3 (a) și 4 al Convenției, cererea fiind declarată inadmisibilă.

În cauza *Sarupici v. Republica Moldova și Ucraina și Ganea și Ghercovici v. Republica Moldova*⁹⁶⁷, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu s-a pronunțat pe terenul articolului 4 al Protocolului nr. 7, calificând plângerile reclamantilor, în special împotriva Republicii Moldova, ca fiind premature, prin urmare, acestea au fost respinse pe motivul neepuizării căilor de atac interne.

În cauza *Toporovschi v. Republica Moldova*⁹⁶⁸, reclamantul a pretins *inter alia* violarea în privința sa a art. 4 al Protocolului nr. 7 al Convenției prin faptul că Curtea Supremă de Justiție în anul 2008 a casat hotărârea din 2006 și a redes-

⁹⁶⁷ Cauza *Sarupici v. Republica Moldova și Ucraina și Ganea și Ghercovici v. Republica Moldova*, decizia din 11/06/2013.

⁹⁶⁸ Cauza *Toporovschi v. Republica Moldova*, decizia din 21/04/2015.

chis procedura fără motive suficiente, încălcând principiul *non bis in idem* prin acceptarea unei căi de atac cu termen de prescripție depășit. După cum rezultă din jurisprudența Curții, reclamantul achitat nu mai poate pretinde că este victima încălcărilor aleagate ale Convenției în cadrul acestor procese. Totodată, această concluzie poate fi făcută doar dacă reclamantul nu mai este afectat, fiind înlăturate toate efectele în detrimentul său. Cu referire la caz, Curtea a constatat că, după redeschiderea procesului penal împotriva sa, reclamantul a fost din nou achitat printr-o hotărâre definitivă. Nu există un careva indiciu că reclamantul a suferit în continuu un prejudiciu. În aceste condiții, deoarece reclamantul nu poate pretinde a fi victima pretinsei încălcări a Convenției după cum prevede art. 34, cererea a fost declarată inadmisibilă.

2. Concluzii

1. Articolul 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție instituie obligația negativă a statelor de a nu admite tragerea de două ori la răspundere a acuzatului și/sau pedepsirea lui pentru comiterea aceleiași fapte.

2. Articolul 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție consacră aplicarea strict teritorială a principiului *non bis in idem*. Astfel, prevederea în cauză nu poate fi invocată în cazul urmăririi sau judecării persoanei pentru aceeași infracțiune de către instanțele diferitor state.

3. Articolul 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție se aplică doar în materie penală.

4. Articolul 4 al Protocolului nr. 7 nu se limitează la dreptul de a nu fi pedepsit de două ori, dar se extinde la dreptul de a nu fi urmărit penal sau judecat de două ori.

5. În calitate de condiție de aplicare a prevederilor articolului 4 al Protocolului nr. 7, persoana nu poate fi urmărită sau pedepsită penal pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitată sau condamnată printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat. Totodată, în lumina ultimelor constatări jurisprudențiale, în anumite condiții, procedurile administrative pot fi asimilate cu „procedura penală” în sensul autonom al acestui termen potrivit Convenției.

6. Dispoziția indicată nu împiedică faptul ca persoana să fie, pentru același act, obiectul urmăririi penale și al unei acțiuni cu caracter diferit (de exemplu disciplinar).

7. Conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, pe tere-nul art. 4 al Protocolului nr. 7 autoritățile naționale trebuie să aibă posibilitatea de remediere a situației, iar Curtea încurajează asemenea practici.

Articolul 5 din Protocolul nr. 7

EGALITATEA ÎNTRE SOȚI

Acest articol prevede:

„Soții beneficiază de egalitate în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copiii lor referitor la căsătorie, pe durata căsătoriei și în momentul desfacerii acesteia. Prezentul articol nu împiedică Statele să ia măsurile necesare în interesul copiilor.”

1. Considerații generale

Dreptul enunțat de art. 5 al Protocolului nr. 7 exprimă evoluția ce a avut loc în statele- membre ale Consiliului Europei cu privire la raporturile de familie. Egalitatea deplină între soți și în raporturile acestora cu copiii lor, prevăzută de respectivul articol, privește numai drepturile și responsabilitățile civile. Ea nu se aplică în alte domenii ale dreptului, precum dreptul administrativ, fiscal, social, dreptul muncii etc.

Deoarece textul articolului precizează că este vorba de raporturile dintre soți și cele între aceștia și copiii lor, prevederile sale nu se aplică raporturilor dintre concubini și nici în relațiile dintre concubini și copiii lor, acestea intrând sub protecția dispozițiilor art. 8 din Convenție, care apără dreptul la viață privată și de familie. De asemenea, din domeniul de aplicare al art. 5 al Protocolului nr. 7 se exclud oricare raporturi juridice care preced încheierea căsătoriei. Condițiile de fond și de formă ale căsătoriei intră în domeniul reglementat de art. 12 din Convenție.

Mail mult, în privința art. 5 al Protocolului nr. 7, jurisprudența Curții este practic nulă. Există unele referiri izolate la dispozițiile sale atât în câteva decizii privind admisibilitatea, cât și în foarte puține hotărâri ale Curții. Pentru Republica Moldova, Protocolul în cauză este în vigoare din 12 septembrie 1997 (data ratificării), însă jurisprudența pe marginea art. 5 nu a fost degajată cu referire la statul nostru.

Astfel, în cauza *Purtonen v. Finlanda*⁹⁶⁹, reclamanta a pretins o încălcare a dreptului său de a se bucura de egalitate de drepturi și responsabilități între soți în relațiile lor cu copilul lor după ce căsătoria a fost desfăcută, iar fostul

⁹⁶⁹ Cauza *Purtonen v. Finlanda*, decizia cu privire la admisibilitate din 9/09/1998.

soț a fost favorizat de oficiul social și instanțele de judecată în ceea ce privește custodia în privința copilului. Fosta Comisie a constatat că obligația statului în conformitate cu art. 5 al Protocolului nr. 7 implică, în esență, o obligație pozitivă de a oferi un cadru juridic satisfăcător, în care soții au drepturi și obligații egale în ceea ce privește relațiile lor cu copiii lor. Comisia a notat că hotărârea finală s-a bazat pe interesele copilului. Nu a existat nimic care să indice că concluzia la care a ajuns instanța de judecată a fost nerezonabilă și, prin urmare, a ieșit în afara marjei legitime de apreciere a autorităților naționale. Astfel, procedurile de custodie nu dezvăluie nicio aparență de încălcare a articolului reclamat.

În speța *Maršálek v. Republica Cehă*⁹⁷⁰, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 8 și art. 5 din Protocolul nr. 7, reclamantul s-a plâns că a fost o victimă a discriminării bazate pe sex și nu se bucură de aceleași drepturi ca și mama în relația cu fiica lor. O analiză pregătită de către un psiholog a afirmat că tații divorțați suferă de discriminare sistematică în fața instanțelor cehe, care încredințează în mod automat copiii în grija mamelor și tolerează eșecul drepturilor taților, fapt care subminează sănătatea mentală a acestora. Curtea a observat că în plângerea reclamantului lipsește precizia și că niciun element al cazului nu-i permite să constate că comportamentul tribunalelor a fost motivat de sexul persoanei. Curtea a decis că această plângere este vădit nefondată și trebuie respinsă ca inadmisibilă.

În dosarul *Iosub Caras v. România*⁹⁷¹, unul dintre reclamânți s-a plâns de faptul că situațiile referitoare la procedura de divorț și de înapoiere a copiilor, care au dus la încălcarea drepturilor lor garantate de art. 8, au încălcat și cerința egalității dintre soți, prevăzută la art. 5 din Protocolul nr. 7 la Convenție. În speță, primul reclamant nu pune la îndoială cadrul legislativ. El critica doar modul în care acesta a fost aplicat de către instanțele naționale. Curtea de la Strasbourg nu a găsit niciun indiciu că legea națională ar încălca clauza egalității. Prin urmare, acest capăt de cerere a fost declarat în mod vădit nefondat.

2. Recomandări

1. Este necesar să fie evidențiat faptul că art. 5 al Protocolului nr. 7 se referă numai la drepturile și responsabilitățile civile ale soților și nu se aplică în alte domenii, precum dreptul administrativ, fiscal, social, dreptul muncii etc.

2. Este necesar să se țină cont de situația că prevederile art. 5 al Protocolului nr. 7 nu se aplică relațiilor dintre concubini și nici între ultimii și copiii lor, precum și din domeniul de aplicare al acestui articol se exclud oricare raporturi juridice care preced încheierea căsătoriei.

⁹⁷⁰ Cauza *Maršálek v. Republica Cehă*, hotărârea din 4/04/2006, definitivă din 4/07/2006.

⁹⁷¹ Cauza *Iosub Caras v. România*, hotărârea din 27/06/2006, definitivă din 11/12/2006.

Anexă

Lista hotărârilor:

1. Cauza *Mitropolia Basarabiei ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/12/2001
2. Cauza *Amihalachioaie v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/04/2004
3. Cauza *Prodan v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/05/2004
4. Cauza *Sîrbu și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/06/2004
5. Cauza *Bocancea și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/07/2004
6. Cauza *Ilașcu ș.a. v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 08/07/2004
7. Cauza *Busuioc v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/12/2004
8. Cauza *Popov v. Republica Moldova (nr. 1)*, hotărârea din 18/01/2005
9. Cauza *Ziliberberg v. Republica Moldova*, hotărârea din 01/02/2005
10. Cauza *Meriakri v. Republica Moldova*, hotărârea din 1/03/2005
11. Cauza *Roșca v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/03/2005
12. Cauza *Ostrovar v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/09/2005
13. Cauza *Șarban v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/10/2005
14. Cauza *Becciev v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/10/2005
15. Cauza *Savitchi v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/10/2005
16. Cauza *Daniliuc v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/10/2005
17. Cauza *ASITO v. Republica Moldova*, hotărârea din 8/11/2005
18. Cauza *Popov v. Republica Moldova (nr. 2)*, hotărârea din 6/12/2005
19. Cauza *Partidul Popular Creștin Democrat v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/02/2006
20. Cauza *Corsacov v. Republica Moldova*, hotărârea din 04/04/2006
21. Cauza *Macovei și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 25/04/2006
22. Cauza *Istrate v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/06/2006
23. Cauza *Gurov v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/07/2006
24. Cauza *Boicenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/07/2006
25. Cauza *Lozan ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/10/2006
26. Cauza *Drăguță v. Republica Moldova*, hotărârea din 31/10/2006
27. Cauza *Holomiov v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/11/2006
28. Cauza *Melnic v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/11/2006
29. Cauza *Oferta Plus SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/12/2006
30. Cauza *Moisei v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/12/2006
31. Cauza *Kommersant Moldovy v. Republica Moldova*, hotărârea din 9/01/2007
32. Cauza *Pruneanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/01/2007
33. Cauza *Bujnița v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/01/2007
34. Cauza *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/02/2007
35. Cauza *Castraveț v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/03/2007
36. Cauza *Istratii și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/03/2007
37. Cauza *Modîrcă v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007
38. Cauza *Mazepa v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/05/2007
39. Cauza *Guțu v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/06/2007
40. Cauza *Malahov v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/06/2007
41. Cauza *Botnari v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007
42. Cauza *Ciorap v. Republica Moldova*, hotărârea din 19/06/2007
43. Cauza *Tocono și Profesorii Prometeiști v. Republica Moldova*, hotărârea din 26/06/2007
44. Cauza *Flux v. Republica Moldova (nr.2)*, hotărârea din 3/07/2007
45. Cauza *Paladi v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/07/2007

46. Cauza *Bimer SA v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/07/2007
47. Cauza *Gorea v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/07/2007
48. Cauza *Ungureanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/09/2007
49. Cauza *Bița și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 25/09/2007
50. Cauza *Vitan v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/10/2007
51. Cauza *Tara și Poiata v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/10/2007
52. Cauza *Colibaba v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007
53. Cauza *Stici v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007
54. Cauza *Țurcan și Țurcan v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007
55. Cauza *Flux și Samson v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007
56. Cauza *Lipatnikova și Rudic v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007
57. Cauza *Cazacu v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/10/2007
58. Cauza *Mușuc v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/11/2007
59. Cauza *Stepuleac v. Republica Moldova*, hotărârea din 06/11/2007
60. Cauza *Gușovschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2007
61. Cauza *Cebotari v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2007
62. Cauza *Dolneanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2007
63. Cauza *Flux v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/11/2007
64. Cauza *David v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007
65. Cauza *Țurcan v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007
66. Cauza *Popovici v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007
67. Cauza *Timpul Info-Magazin și Anghel v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/11/2007
68. Cauza *Bulava v. Republica Moldova*, hotărârea din 08/01/2008
69. Cauza *Ceachir v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2008
70. Cauza *Cravcenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2008
71. Cauza *Bălan v. Republica Moldova*, hotărârea din 29/01/2008
72. Cauza *Guja v. Republica Moldova*, hotărârea [MC] din 12/02/2008
73. Cauza *Dacia SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/03/2008
74. Cauza *Roșca, Secăreanu și alții v. Republica Moldova* hotărârea din 27/03/2008
75. Cauza *Grădinar v. Republica Moldova*, hotărârea din 8/04/2008
76. Cauza *Megadat.com SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 8/04/2008
77. Cauza *Duca v. Republica Moldova* hotărârea din 10/06/2008
78. Cauza *Victor Savitchi v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/06/2008
79. Cauza *Flux v. Republica Moldova (nr. 5)*, hotărârea din 1/07/2008
80. Cauza *Mancevschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 07/10/2008
81. Cauza *Tudor Comerț v. Republica Moldova*, hotărârea din 04/11/2008
82. Cauza *Boboc v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/11/2008
83. Cauza *Malai v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2008
84. Cauza *Russu v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/11/2008
85. Cauza *Unistar Ventures GMBH v. Republica Moldova*, hotărârea din 9/12/2008
86. Cauza *Tudor-Auto S.R.L. și Triplu-Tudor S.R.L. v. Republica Moldova*, hotărârea din 09/12/2008
87. Cauza *Năvoloacă v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/12/2008
88. Cauza *Levița v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/12/2008
89. Cauza *Cebotari și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/01/2009
90. Cauza *Iordachi și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 10/02/2009
91. Cauza *Paladi v. Republica Moldova* [MC], hotărârea din 10/03/2009
92. Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 31/03/2009
93. Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova (nr. 2)*, hotărârea din 31/03/2009
94. Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova (nr. 3)*, hotărârea din 31/03/2009

95. Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr.4), hotărârea din 7/04/2009
96. Cauza *Străisteanu și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2009
97. Cauza *Breabin v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2009
98. Cauza *Masaev v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/05/2009
99. Cauza *Gurgurov v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/06/2009
100. Cauza *Buzilov v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/06/2009
101. Cauza *Baroul Partner-A v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/07/2009
102. Cauza *Olaru și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/07/2009
103. Cauza *Pînzari v. Republica Moldova*, hotărârea din 29/09/2009
104. Cauza *Petru Roșca v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/10/2009
105. Cauza *Deservire S.R.L. v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/10/2009
106. Cauza *Roșca Valeriu și Roșca Nicolae v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/10/2009
107. Cauza *Flux v. Republica Moldova* (nr.7), hotărârea din 24/11/2009
108. Cauza *Leva v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/12/2009
109. Cauza *Gavrilovici v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/12/2009
110. Cauza *Pădureț v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/01/2010
111. Cauza *Railean v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/01/2010
112. Cauza *Partidul Popular Creștin Democrat v. Republica Moldova* (nr. 2), hotărârea din 2/02/2010
113. Cauza *Iorga v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/03/2010
114. Cauza *Petrenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/03/2010
115. Cauza *Brega v. Republica Moldova*, hotărârea din 20/04/2010
116. Cauza *Ciubotaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/04/2010
117. Cauza *Tănase v. Republica Moldova*, hotărârea [MC] din 27/04/2010
118. Cauza *Anușca v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/05/2010
119. Cauza *Vetrenko v. Republica Moldovei*, hotărârea din 18/05/2010
120. Cauza *Parnov v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/07/2010
121. Cauza *Manole ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/09/2009
122. Cauza *Ciorap v. Republica Moldova* (nr. 2), hotărârea din 20/07/2010
123. Cauza *Hyde Park și alții v. Republica Moldova* (nr. 5 și 6), hotărârea din 14/09/2010
124. Cauza *Popa v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/09/2010
125. Cauza *I.D. v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/11/2010
126. Cauza *Oprea v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/12/2010
127. Cauza *Sofranschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/12/2010
128. Cauza *Bordeianu v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/01/2011
129. Cauza *Ignatenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 08/02/2011
130. Cauza *Rotaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/02/2011
131. Cauza *Bisir și Tulus v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/05/2011
132. Cauza *Ganea v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/05/2011
133. Cauza *Dan v. Republica Moldova*, hotărârea din 05/07/2011
134. Cauza *Avram și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 05/07/2011
135. Cauza *Haritonov v. Republica Moldova*, hotărârea din 05/07/2011
136. Cauza *Cristina Boicenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 27/09/2011
137. Cauza *Gorobeț v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/10/2011
138. Cauza *Ivanțoc ș.a. v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 15/11/2011
139. Cauza *Taraburca v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/12/2011
140. Cauza *Bercut SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/12/2011
141. Cauza *Brega și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/01/2012
142. Cauza *Feraru v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/01/2012
143. Cauza *Hadji v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/02/2012
144. Cauza *Buzilo v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/02/2012

145. Cauza *I.G. v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/05/2012
146. Cauza *Plotnicova v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/05/2012
147. Cauza *GENDERDOC-M v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/06/2012
148. Cauza *Ghirea v. Republica Moldova*, hotărârea din 26/06/2012
149. Cauza *Fusu Arcadie ș.a. v. Republica Moldova*, hotărârea din 17/07/2012
150. Cauza *Sfinx-Impex SA v. Republica Moldova*, hotărârea din 25/09/2012
151. Cauza *Catan ș.a. v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 19/10/2012
152. Cauza *Ghimp și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/10/2012
153. Cauza *Struc v. Republica Moldova*, hotărârea din 04/12/2012
154. Cauza *Gasarov v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/12/2012
155. Cauza *G.B. și R.B. v. Republica Moldova*, hotărârea din 18/12/2012
156. Cauza *Mitrofan v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/01/2013
157. Cauza *Ipatici v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/02/2013
158. Cauza *Eduard Popa v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/02/2013
159. Cauza *Iurcu v. Republica Moldova*, hotărârea din 9/04/2013
160. Cauza *Eremia și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/05/2013
161. Cauza *B. v. Republica Moldova*, hotărârea din 06/07/2013
162. Cauza *Mudric v. Republica Moldova*, hotărârea din 16/07/2013
163. Cauza *Gorea v. Republica Moldova*, hotărârea din 23/07/2013
164. Cauza *Segheti v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/10/2013
165. Cauza *Timuș și Țaruș v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/10/2013
166. Cauza *Feodorov v. Republica Moldova*, hotărârea din 29/10/2013
167. Cauza *T.M. și C.M. v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/01/2014
168. Cauza *Buhaniuc v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/01/2014
169. Cauza *Vasîlca v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/02/2014
170. Cauza *Ziaunys v. Republica Moldova*, hotărârea din 11/02/2014
171. Cauza *Gavriliță v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/04/2014
172. Cauza *Tripăduș v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/04/2014
173. Cauza *Tcaci v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/07/2014
174. Cauza *Radu v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/07/2014
175. Cauza *Cornea v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/07/2014
176. Cauza *Chirica v. Republica Moldova*, hotărârea din 22/07/2014
177. Cauza *Bulgaru v. Republica Moldova*, hotărârea din 30/09/2014
178. Cauza *Tocarenco v. Republica Moldova*, hotărârea din 4/11/2014
179. Cauza *Silvestru v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/01/2015
180. Cauza *Rimschi v. Republica Moldova*, hotărârea din 13/01/2015
181. Cauza *Promo Lex și alții v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/02/2015
182. Cauza *Ciobanu v. Republica Moldova*, hotărârea din 24/02/2015
183. Cauza *Pisaroglu v. Republica Moldova*, hotărârea din 3/04/2015
184. Cauza *Veretco v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/04/2015
185. Cauza *Botezatu v. Republica Moldova*, hotărârea din 14/04/2015
186. Cauza *Pisari v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 21/04/2015
187. Cauza *Doroșeva v. Republica Moldova*, hotărârea din 28/04/2015
188. Cauza *Morari și Spiridonov v. Republica Moldova*, hotărârea din 7/07/2015
189. Cauza *Donprut SRL v. Republica Moldova*, hotărârea din 21/07/2015
190. Cauza *Lari v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/09/2015
191. Cauza *Shishanov v. Republica Moldova*, hotărârea din 15/09/2015
192. Cauza *N.P. v. Republica Moldova*, hotărârea din 6/10/2015
193. Cauza *Morgoci v. Republica Moldova*, hotărârea din 12/01/2016
194. Cauza *Mozer v. Rusia și Republica Moldova*, hotărârea din 23/02/2016
195. Cauza *Ciorap v. Republica Moldova* (nr.5), hotărârea din 15/03/2016
196. Cauza *Buzadji v. Republica Moldova*, hotărârea din 5/07/2016

Lista deciziilor:

1. Cauza *ASITO v. Republica Moldova*, decizia privind admisibilitatea cererii din 16/3/1999
2. Cauza *Ilașcu ș.a v. Republica Moldova și Rusia*, decizia privind admisibilitatea cererii din 7/7/2001
3. Cauza *Amihalachioaie v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 23/04/2002
4. Cauza *Valentin Gorizdra v. Republica Moldova*, decizia din 2/07/2002
5. Cauza *Ziliberberg v. Republica Moldova*, decizia din 4/05/2004
6. Cauza *Lupașcu Petru v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/12/2004
7. Cauza *Pentiacova și alții v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 4/01/2005
8. Cauza *Partidul Popular Creștin-Democrat al Moldovei v. Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 22/03/2005
9. Cauza *Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/06/2005
10. Cauza *Samotiuc v. Republica Moldova*, decizia din 5/06/2007
11. Cauza *Creciun v. Republica Moldova*, decizia din 12/06/2007
12. Cauza *Pleșca v. Republica Moldova*, decizia din 10/07/2007
13. Cauza *Kireev v. Republica Moldova și Rusia*, decizia cu privire la admisibilitate din 1/07/2008
14. Cauza *Harovschi v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 18/11/2008
15. Cauza *Hmelevschi v. Republica Moldova*, decizia din 24/11/2009
16. Cauza *Moscalev v. Republica Moldova*, decizia din 16/03/2010
17. Cauza *Bogatu v. Republica Moldova*, decizia din 27/04/2010
18. Cauza *Fusu v. Republica Moldova*, decizia din 1/06/2010
19. Cauza *VC. v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 12/10/2010
20. Cauza *Asociația Cetățenească pentru Lichidarea Consecințelor Pactului Molotov-Ribbentrop v. Republica Moldova*, decizia din 2/11/2010
21. Cauza *Eparhia Moldovei de Est a Bisericii Ortodoxe din Ucraina și alții v. Republica Moldova*, decizia din 7/12/2010
22. Cauza *Coroi v. Republica Moldova*, decizia din 15/03/2011
23. Cauza *Laguta v. Republica Moldova*, decizia din 22/03/2011
24. Cauza *Burov v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 14/06/2011
25. Cauza *Badea v. Republica Moldova*, decizia din 17/01/2012
26. Cauza *Bigea v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 24/01/2012
27. Cauza *Stratan v. Republica Moldova*, decizia din 10/05/2012
28. Cauza *Morozan v. Republica Moldova*, decizia din 5/06/2012
29. Cauza *Ciorap v. Republica Moldova* decizia din 16/10/2012
30. Cauza *Bagrin v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/10/2012
31. Cauza *Sarupici v. Republica Moldova și Ucrainei și Ganea și Gherscovic v. Republica Moldova*, decizia din 11/06/2013
32. Cauza *Sperciuc v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 17/09/2013
33. Cauza *Livadari v. Republica Moldova*, decizie din 17/09/2013
34. Cauza *Malai v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/12/2014
35. Cauza *Păduraru v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/12/2014
36. Cauza *Grusca v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 16/12/2014
37. Cauza *Toporovschi v. Republica Moldova*, decizia din 21/04/15
38. Cauza *Dobrovolschi v. Republica Moldova*, decizia cu privire la admisibilitate din 29/09/2015
39. Cauza *Botnaru v. Republica Moldova*, decizia din 29/09/2015

Indice tabelar

Art.	Domeniu	Data/ Cauza	Pag.	Cuvinte-cheie	Extras din hotărâre	Aprecierea/ Satisfacție
1	2	3	4	5	6	7
Articolul 2. Dreptul la viață						
2	Obligație pozitivă Anchetă inefectivă	05.01.10 Răilean	38-39	Fiu, accident rutier; Proprietarul mașinii – polițist, imposibilitatea exhumării.	- Scopul obligației [...] este unul de mijloace, nu de rezultate. - Autoritățile trebuie să ia măsurile rezonabile aflate la dispoziția lor pentru a asigura probele cu privire la incident, inclusiv <i>inter alia</i> declarația martorului ocular, probele medico-legale și, după caz, autopsia care oferă o înregistrare completă și exactă a prejudiciului și o analiză obiectivă a constatărilor clinice, inclusiv a cauzei morții. - Orice omisiune în cadrul investigației care subminează capacitatea sa de a se stabili cauza morții, persoana sau persoanele responsabile va risca să intre în conflict cu acest standard.	Încălcare sub aspect procedural
2	Obligație pozitivă Anchetă inefectivă	23.03.10 Iorga	40-41	Suicid, serviciu militar, drepturile procedurale ale mamei.	- În toate cazurile, o rudă a victimei urmează să fie implicată în proceduri într-o măsură necesară pentru ai proteja interesele sale legitime - Este eminentă posibilitatea victimei, sau reprezentantului acesteia, să solicite efectuarea unor astfel de măsuri, să fie informată cu privire la soluția asupra cererii sale și să fie în măsură să le conteste în instanță în caz de dezacord cu persoanele care efectuează investigația.	Încălcare sub aspect procedural 12 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
2	Obligație pozitivă Anchetă inefectivă	18.05.10 Anușca	41-42	Suicid, serviciu militar, drepturile procedurale ale mamei.	- Posibilitatea de a-și exercita pe deplin aceste drepturi procedurale garantează că punctul de vedere a victimei este luat în considerare de autoritățile judiciare în deciziile sale cu privire la diferitele aspecte ale investigației, chiar dacă în cele din urmă soluțiile adoptate nu sunt concordante cu așteptările victimei sau reprezentantului acesteia.	Încălcare sub aspect procedural 8 000 Euro (moral)
2	Obligație negativă: viața Obligație pozitivă: anchetă inefectivă	30.10.12 Ghimp și alții	35, 42	Șofer de camion, cearta cu șoferul de taxi, comisarariat, bătut, 3 polițiști, deces la spital, ruptura intestinului subțire.	- Investigația, desigur, s-a inițiat prompt, dar timpul luat pentru a finaliza – 3 ani și 7 luni – nu poate fi justificat prin prisma complexității cauzei și a altor alte impedimente obiective.	Încălcare în substanță și sub aspect procedural 50 000 Euro (material) 60 000 Euro (moral) 4 996 Euro (costuri și cheltuieli)

2	<p>Obligație negativă: viața</p> <p>Obligație pozitivă: anchetă inefectivă</p>	12.02.13 Eduard Popa	43-44	<p>Condamnat, tip deschis, refuz de a revela, agresiune violentă, abandonat inconștient, temperatură negativă, amputare.</p> <p>Anchetă deschisă după două luni; nicio expertiză medico-legală; nicio confruntare</p>	<p>- Persoana a cărei viață este pusă în pericol poate de asemenea pretinde statutul de victimă în temeiul articolului 2 din Convenție.</p> <p>- Atunci când o persoană are o pretenție serioasă și legitimă că a fost torturată în timp ce se afla în custodia funcționarilor statului, noțiunea de „recurs efectiv” presupune, pe lângă plata compensațiilor atunci când este cazul și fără a prejudicia orice alt recurs disponibil în legislația națională, efectuarea unei investigații detaliate și efective.</p> <p>- Indiferent de metoda de investigație, autoritățile trebuie să acționeze cât mai prompt atunci când a fost depusă o plângere oficială.</p> <p>- Chiar și atunci când, strict vorbind, nu a fost făcută o plângere, o investigație trebuie pornită dacă există indicii suficiente de clare că a fost aplicată tortura sau rele tratamente.</p>	<p>Încălcare în substanță și sub aspect procedural</p> <p>20 000 Euro (moral)</p> <p>4 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
3						
2	<p>Obligație negativă: viața</p> <p>Obligație pozitivă: anchetă inefectivă</p>	15.10.13 Timuș și Țăruș	35-36, 45	<p>Frate, împușcat în ceafă de către polițist, operațiune pentru arestarea unui individ, bănuț de atac tâlhăresc</p>	<p>- Circumstanțele în care poate fi considerată ca fiind justificată convocarea morții unei persoane trebuie interpretate în mod restrictiv.</p> <p>- Această condiție cere ca să fie aplicat un test mai strict și riguros, decât cel aplicat în mod normal la determinarea faptului dacă acțiunea statului este „necesară într-o societate democratică” în temeiul paragrafelor 2 ale articolelor de la 8 la 11 ale Convenției.</p> <p>- La determinarea faptului dacă aplicarea forței este compatibilă cu articolul 2, ar putea fi relevant faptul dacă operațiunea organelor de drept a fost planificată și dirijată, pentru a minimaliza cât mai mult posibil recurgerea la forța letală sau pierderea accidentală de viață.</p>	<p>Încălcare în substanță și sub aspect procedural</p> <p>25 000 Euro (moral) fiecare</p> <p>3 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1						6	7
13+2						<p>- Aparent, procurorii au favorizat versiunea polițistilor într-o așa măsură încât au fost dispuși să nu ia în considerație discrepanțele esențiale care existau dintre versiunea aceasta și probele din dosar.</p> <p>- Declarațiile martorilor au fost tratate ca fiind atât de irelevante, încât procurorii nici nu s-au oboșit să explice din ce cauză acestea nu au fost luate în serios.</p> <p>- Expertiza balistică a fost efectuată doar pentru a verifica traiectoria glontelui unde ofițerii de poliție susțin că se afla victima. Din motive necunoscute, autoritățile nu au considerat necesar să verifice dacă locul găurii pe perete cauzat de glonte se potrivește cu locul în care martorii susțin că se afla victima.</p>	<p>Încălcare sub aspect procedural</p> <p>12 000 Euro (moral)</p> <p>422 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
2	Obligație pozitivă Anchetă inefectivă	11.02.2014 Vasîlca	45-46	Suicid, aruncare din bloc locativ, minor 17 ani, 8 reprize procedurale, drepturile procedurale ale mamei, omisiuni inexplicabile, 2,5 ani de investigație.	<p>- Obligația procedurală ce rezultă din articolul 2 este în primul rând una de mijloace.</p> <p>- Implicarea rudelor apropiate în investigație, în aceste situații, servește asigurării responsabilității publice a autorităților și credibilității societății în acțiunile acestora, în măsura în care este necesar pentru a proteja interesele legitime ale persoanei.</p> <p>- Articolul 2 obligă mai mult decât simpla formare a rudelor apropiate despre evoluția investigației: aceasta include implicarea activă a acestora în investigație.</p>	<p>Încălcare sub aspect procedural</p> <p>20 000 Euro (moral)</p>	
2	Obligație pozitivă Anchetă inefectivă	24.02.15 Ciobanu	46-47	Accident rutier, moartea unui taxist, soț	<p>- Curtea reiterează că prima propoziție a articolului 2 din Convenție obligă statele, în particular, de a crea un cadru legislativ și administrativ orientat spre prevenirea reală și disuasivă a punerii în pericol a dreptului la viață în contextul oricărei activități, fie ea publică sau nu, de natură să pună în discuție dreptul la viață.</p>	<p>Încălcare sub aspect procedural</p> <p>20 000 Euro (moral)</p>	

2	Obligație negativă Obligație pozitivă	21.04.15 Pisari	36-37, 47	Omor, forțe pacificate, punct de control, soldat rus, jurisdicția Rusiei	<p>- În cazuri de vătămări grave sau deces, această obligație presupune instituirea unui sistem judiciar eficient și independent care să asigure punerea în aplicare a cadrului legislativ menționat prin acordarea unor despăgubiri adecvate.</p> <p>- Indiferent de forma investigației, căile de atac disponibile, luate în ansamblu, trebuie să constituie niște mijloace juridice de natură să conducă la stabilirea faptelor; la tragerea la răspundere a celor vinovați și la acordarea de despăgubiri corespunzătoare.</p>	35 000 Euro (moral) Încălcarea articolului 2 sub aspect material și procesual din partea Federației Ruse
2	Obligație pozitivă: Anchetă inefectivă	15.09.15 Lari	47-48	Moartea fiicei, 17 ani, supradoză, vătămări, raport sexual	<p>- Articolul 2, care protejează dreptul la viață și stabilește circumstanțele în care poate fi justificată uciderea unei persoane, este considerat drept una dintre prevederile fundamentale ale Convenției, de la care nu se permite nicio derogare.</p> <p>- Circumstanțele în care poate fi considerată ca fiind justificată convocarea morții unei persoane trebuie interpretate în mod restrictiv.</p> <p>- Obligația de a proteja dreptul la viață, în conformitate cu articolul 2 din Convenție, [...] impune în mod implicit că trebuie să existe o investigație oficială efectivă atunci când persoanele au decedat în împrejurări suspecte.</p>	Încălcare sub aspect procedural 12 000 Euro (moral) 2 100 Euro (costuri și cheltuieli)

1	2	3	4	5	6	7
Articolul 3. Interzicerea torturii						
3	Tortură Tratament inuman și degradant Condiții de detenție	08.07.2004 Ilașcu și alții [MC]	51, 54, 55, 56, 57	Lovituri, privare de hrană, privare de asistență medicală, înrăutățirea stării de sănătate, izolare completă, interdicția vizitelor avocatului, celulă neîncălzită, lipsa luminii naturale, ziarelor în limba maternă,	- În opinia Curții, un asemenea tratament este în stare să producă dureri și suferințe atât psihice, cât și fizice, care ar putea fi înrăutățite doar de izolarea completă a reclamantului și care au avut ca scop să-i provoace sentimente de teamă, neliniște și vulnerabilitate care să-l umilească, înjosească și să-i distrugă rezistența și voința. - Tratamentul la care a fost supus reclamantul de către persoanele care aparțin autorităților administrative ale „rmm” a avut scopul de a-l pedepsi pentru faptele pe care se presupune că reclamantul le-ar fi comis. - Analizat în general și având în vedere gravitatea acestor fapte, natura lor repetitivă și scopul lor, tratamentul la care a fost supus dl Ivanțoc i-a cauzat acestuia suferință și dureri „grave”, și a fost deosebit de grav și dur. Toate aceste fapte trebuie considerate acte de tortură în sensul articolului 3 al Convenției. - Curtea consideră că se poate considera ca fiind stabilit faptul că, pe parcursul detenției lor, inclusiv în perioada care a urmat intrării în vigoare a Convenției pentru ambele state părâte, dl Leșco și dl Petrov-Popa au avut condiții de detenție extrem de dure: - autorizarea vizitelor și coletelor din partea familiilor lor ținea de autorizarea discreționară a administrației închisorii;	Răspunderea Republicii Moldova: Reclamanților: Ivanțoc, Leșco și Petrov-Popa câte: 60 000 Euro (material și moral) 7 000 Euro - 1 321,34 Euro (costuri și cheltuieli)

<p>5 34</p>					<p>- au existat perioade când aceștia au fost lipsiți de hrană sau au primit produse alimentare care nu erau consumabile și de cele mai multe ori lor nu li s-a permis să primească asistență medicală corespunzătoare, chiar dacă starea sănătății lor necesita o astfel de îngrijire și s-a înrăutățit ca urmare a condițiilor de detenție; și</p> <p>- reclamanții nu au primit alimente dietetice corespunzătoare prescrise de către medicii lor.</p> <p>- Un asemenea tratament este în stare să producă dureri și suferințe atât psihice, cât și fizice. Analizate în totalitatea lor și luând în considerație gravitatea lor, tratamentul aplicat dlui Leșco și dlui Petrov-Popa poate fi calificat ca inuman și degradant în sensul articolului 3 al Convenției.</p>
<p>3</p>	<p>Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției</p>	<p>13.09.2005 Ostrovar</p>	<p>60</p>	<p>Deținut, astmă, fumători, suprapopularea celulei, lipsa asistenței medicale, miros urât, paraziți, lipsa dușului regulat, hrană insuficientă.</p>	<p>- Articolul 3 cere statului să asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul de suferință inerent detenției și, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare.</p> <p>- Atunci când sunt evaluate condițiile de detenție, trebuie luate în considerație efectele cumulative ale acestor condiții, precum și durata detenției.</p> <p>- Curtea amintește că CPT a menționat într-un raport elaborat în urma unei vizite întreprinse în Azerbaidjan, între 24 noiembrie și 4 decembrie 2002, că norma potrivită și satisfăcătoare pentru detenție într-o celulă era de 4 m² pentru un deținut.</p> <p>3 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
<p>8 13+3</p>					

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	3	<p>Tratament degra-dant:</p> <p>Condițiile detenției</p> <p>Asistență medicală inadec-vată</p>	04.10.2005 Șarban	63	<p>Deținut, mielopatie cervicală progresivă, refuzul propriului medic, cătușe, cușcă.</p>	<p>6</p> <p>- Nu poate fi exclus faptul că detenția unei per-soane care este bolnavă poate ridica chestiuni în conformitate cu articolul 3 al Convenției.</p> <p>- Deși articolul 3 al Convenției nu poate fi in-terpretat ca impunând o obligație generală de a elibera deținuții pe motive de sănătate, el totuși impune statului obligația de a proteja integritatea fizică a persoanelor private de li-bertate, de exemplu, prin a le acorda asistența medicală necesară.</p> <p>- Curtea, de asemenea, a subliniat dreptul tutu-ror deținuților la condiții de detenție compa-rabile cu demnitatea umană, pentru a asigura că maniera și metoda de executare a măsurilor impuse nu-i supune la suferință sau dificultăți de o intensitate care să depășească nivelul de suferință care nu poate fi evitată, fiind inerentă detenției; în plus, în afara sănătății deținuților, bunăstarea lor trebuie să fie asigurată în mod adecvat, luând în considerație cerințele practi-ce ale detenției.</p> <p>- Curtea notează, în continuare, absența unei condamnări anterioare sau a oricărei probe care să dea motive serioase de a avea frică că reclamantul ar fi putut să recurgă la violență pe parcursul ședințelor de judecată.</p> <p>- Curții i se pare că măsurile de siguranță (că-tușele, cușca) nu au fost justificate de circum-stanțele cauzei și că ele au contribuit la umili-rea reclamantului.</p>	<p>7</p> <p>4 000 Euro (moral)</p> <p>3 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
---	---	--	----------------------	----	---	--	--

583
584

3	<p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Condițiile detenției</p>	04.10.2005 Becciev	<p>Deținut, lipsă de igienă, de ventilație, lipsa accesului la lumina zilei, încălzirii, a posibilităților de recreare, a hrăni</p>	<p>- Maltratarea trebuie să atingă un nivel minim de severitate pentru a cădea sub incidența articolului 3. Evaluarea acestui nivel minim este, prin natura lucrurilor, relativă; el depinde de toate circumstanțele cauzei, cum ar fi durata maltratării, consecințele sale fizice și psihice și, în unele cazuri, de sexul, vârsta și starea sănătății victimei.</p> <p>- Statul trebuie să asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul de suferință inevitabil inerent detenției și, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare.</p> <p>- Ținând cont de [...] de faptul că reclamantul a fost deținut în aceste condiții timp de treizeci și șapte de zile, Curtea consideră că suferințele pe care el le-a îndurat au depășit nivelul inevitabil inerent detenției și a atins nivelul de severitate contrar articolului 3 al Convenției.</p>	<p>4 000 Euro (moral)</p> <p>1 000 Euro (material)</p> <p>1 200 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
583 584					
3	Tortură	04.04.2006 Corsacov	<p>Minor, detenție, amenințarea cu moartea, maltratare de către polițiști, perforarea timpului, falaka.</p>	<p>- Chiar și în cele mai dificile circumstanțe, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice, în termeni absoluți, tortura și tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante.</p> <p>- Curtea reamintește că atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale, în timp ce ea se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice astfel de leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării.</p>	<p>20 000 Euro (moral)</p> <p>1 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
	Anchetă inefectivă	Trei ani, în cetată și redeschisă de cel puțin 12 ori.			<p>- Nu este suficient pentru stat să se refere doar la achitarea poliștilor acuzați în cadrul unei urmări penale și, prin urmare, achitarea poliștilor după ce au fost acuzați de maltratarea unei persoane nu va scuti statul de sarcina probațiunii, în conformitate cu articolul 3 al Convenției, de a dovedi că leziunile corporale suferite de această persoană în timp ce se afla sub controlul poliției nu au fost cauzate de poliști.</p> <p>- Faptul că durerea sau suferința au fost cauzate intenționat pentru a obține o recunoaștere a vinovăției este un factor care trebuie luat în considerare atunci când se decide dacă maltratarea a constituit tortură.</p> <p>- Curtea, de asemenea, acordă o mare importanță vârstei fragede a reclamantului (șaptesprezece ani în ziua evenimentelor) fapt care l-a făcut deosebit de vulnerabil în fața agresorilor săi.</p> <p>- Totuși elementul decisiv pentru determinarea formei maltratării este practica numită <i>falaka</i> (lovirea tălpilor), la care a fost supus reclamantul. Aceasta este o formă de maltratare deosebit de condamnată care presupune intenția de a obține informații, a intimida sau a pedepsi. Curtea reamintește că în cauza <i>Salman v. Turcia</i>, ea a constatat că folosirea practicii <i>falaka</i> însoțită de lovituri în zona pieptului a constituit tortură.</p> <p>Interzicerea generală prin lege a torturii, a tratamentelor sau a pedepselor inumane și degradante, în pofida importanței sale fundamentale, ar fi ineficientă în practică și ar face posibil, în anumite cazuri, pentru agenții de stat să comită abuzuri</p>	

13	3	<p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Maltratarea la momentul reținerii</p> <p>Lipsa asistenței medicale</p> <p>Anchetă inefectivă</p>	11.07.2006 Boicenco	59	Stare de stupor, traumă cerebrală, pierderea conștiinței	<p>împotriva persoanelor aflate sub controlul lor, ei beneficiind, astfel, de o imunitate virtuală</p> <p>Investigația trebuie, de asemenea, să fie efectivă [...] Investigarea acuzațiilor grave de maltratare trebuie să fie deplină... investigația trebuie să fie rapidă.</p> <p>- În procesul de apreciere a probelor. Curtea aplică, în general, standardul de probă „dincolo de un dubiu rezonabil”. Totuși astfel de probe pot fi deduse și din coexistența unor concluzii suficiente de întemeiate, clare și concordate sau a unor similitudine prezumții incontestabile ale faptelor. Atunci când evenimentele într-o cauză sunt în totalitate sau în mare parte cunoscute numai de autorități, ca în cazul persoanelor aflate în custodia autorităților, se vor crea prezumții puternice ale faptelor în legătură cu leziunile corporale apărute în perioada detenției.</p> <p>- Într-adevăr, sarcina probațiunii aparține autorităților, care trebuie să prezinte explicații satisfăcătoare și convingătoare.</p> <p>- Faptul că reclamantul nu avea vânătași sau alte semne vizibile de maltratare pe corp, în opinia Curții, nu este convingător. Curtea este conștientă de faptul că există metode de aplicare a forței care nu lasă urme pe corpul victimei.</p> <p>- Curtea reamintește că, deși articolul 3 al Convenției nu poate fi interpretat ca impunând o obligație generală de a elibera deținuții pe motive de sănătate, el totuși impune statului obligația de a proteja integritatea fizică a persoanelor private de libertate, de exemplu, prin a le acorda asistență medicală necesară.</p>	40 000 Euro (moral) 6 823 Euro (costuri și cheltuieli)
----	---	---	------------------------	----	--	---	---

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
583 581 34					<p>- Pentru ca o investigație să fie efectivă, este necesar ca persoanele competente de a efectua să fie independente de persoanele implicate în evenimentele supuse investigației. Aceasta înseamnă nu numai lipsa unei legături ierarhice sau instituționale, dar și o independență reală.</p> <p>- Autoritățile trebuie să întreprindă toți pașii rezonabili și disponibili lor pentru a asigura probe cu privire la incident, inclusiv, <i>inter alia</i>, declarații ale martorilor oculari și probele medico-legale.</p>	
3	<p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Detenție</p> <p>Lipsa asistenței medicale</p>	07.11.2006 Holomiov	55	<p>Deținut, hepatită cronică, hidronefroză de gradul doi, diateză urică, hipercogenitatea parenchimului pancreatic, pielonefrită cronică bilaterală cu hipofuncționalitate a rinichiului drept, hidronefroză a rinichiului drept cu diminuarea funcțiilor acestuia, calculi în canalul urinar, patologie somatică, insuficiență renală cronică, traumatism craniocerebral și anxietate generalizată de hipertensiunea arterială</p>	<p>- Curtea conchide că, în timp ce suferea de boli grave la rinichi, care implicau riscuri mari pentru sănătatea sa, reclamantul a fost deținut pentru o perioadă lungă de timp fără asistență medicală corespunzătoare. Curtea constată că suferința reclamantului a depășit nivelul minim de severitate în sensul articolului 3 al Convenției și a constituit tratament inuman și degradant.</p>	25 000 Euro (moral) 800 Euro (costuri și cheltuieli)
581 681						

3	<p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Detenție</p> <p>Anchetă inefectivă</p> <p>Anchetă inefectivă</p>	16.01.2007 Pruneanu	<p>Reținere, bătăi din partea polițiștilor, evadare</p> <p>Reținere, săritură, etajul 3, lipsa examinării medicale, maltratare din partea polițiștilor</p>	<p>- Procurorii moldoveni nu doar au acceptat fără rezerve declarațiile polițiștilor, dar, se pare că ei nu au luat considerație contradicțiile din declarațiile acestora. Curtea notează că trei polițiști au declarat că reclamantul a fost însoțit în mașină de trei polițiști. Totuși al patrulea polițist a declarat că reclamantul a fost însoțit de patru polițiști.</p> <p>- Mai mult, se pare că autoritățile naționale nu au luat în considerație natura leziunilor reclamantului, care <i>prima facie</i> par să fie incompatibile cu o săritură dintr-o mașină care se deplasa cu viteză.</p> <p>- Luând în vedere omisiunea poliției de a dispune examinarea medicală a reclamantului, imediat după căderea sau săritura sa, Curtea nu poate să stabilească cu certitudine modul în care leziunile sale au fost cauzate. În același timp, Curtea nu poate ignora faptul incontestabil că reclamantul a sărit de la o înălțime considerabilă. Având în vedere acest fapt și în pofida chestiunilor care au trezit îngrijorare, Curtea poate doar să conchidă că nu a fost stabilit, dincolo de un dubiu rezonabil, că leziunile reclamantului au fost rezultatul unei maltratări.</p> <p>- Concluzia de mai sus nu împiedică Curtea să constate o încălcare a articolului 3 pe motiv că autoritățile de stat nu au efectuat o investigație coresponsuzătoare a acuzațiilor reclamantului de maltratare.</p>	<p>8 000 Euro (moral)</p> <p>1 400 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
---	---	------------------------	--	---	---

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3	<p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Condițiile detenției</p> <p>Lipsa asistenței medicale</p>	<p>27.03.2007</p> <p>Istrati și alții</p>		<p>Deținuți, supraaglomerarea celulelor, lipsa apei în veceu, lipsa curentului electric, absența scaunelor, plasa de fier pe geam, hrană insuficientă, lipsa lenjeriei de pat.</p> <p>Paraproctită acută cu hemoragie rectală, operație, transportare după operație.</p>	<p>-Curtea, de asemenea, a subliniat dreptul tuturor deținuților la condiții de detenție compatibile cu demnitatea umană, pentru a asigura că maniera și metoda de executare a măsurilor impuse nu-i supune la suferință sau dificultăți de o intensitate care să depășească nivelul de suferință inevitabil inerent detenției; în plus, în afara sănătății deținuților, bunăstarea lor trebuie să fie asigurată în mod adecvat, luând în considerație cerințele practice ale detenției.</p> <p>- Totuși alte plângeri coincid cu constatările CPT pe care Curtea le ia ca punct de pornire, cu posibilitatea prezentării de către Guvern a oricăror probe care să arate contrariul.</p> <p>- Curtea consideră că lipsa asistenței medicale în circumstanțe în care o astfel de asistență nu este necesară nu poate, prin sine, să constituie o încălcare a articolului 3 al Convenției.</p> <p>- Deși, eventual, s-a constatat că criza nu a fost foarte periculoasă, reclamantul a fost lăsat în durere și într-o stare de neliniște pe parcursul acelei perioade, neștiind exact care era starea sa și când i se va acorda asistență medicală calificată.</p> <p>- În astfel de condiții, unde nu exista riscul evadării reclamantului și unde perioada de recuperare permisă era foarte scurtă, în timp ce durata călătoriei a fost relativ lungă, Curtea nu este convinsă că îngrijorările cu privire la o posibilă evadare a reclamantului ar fi trebuit să prevaleze necesității clare de a asigura recuperarea acestuia.</p>	<p>4 000 Euro (moral) - Burcovschi</p> <p>5 000 Euro (moral) - Luțcan</p> <p>6 000 Euro (moral) - Istrati</p> <p>Încălcare în privința lui Istrati</p> <p>4 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

<p>583 584</p>	<p>3</p>	<p>Tratament inuman și degra- dant: Condițiile detenției</p>	<p>10.05.2007 Modârcă</p>	<p>54</p>	<p>Deținut, supraaglomerarea celulei, lipsa apei în veceu, lipsa curentului electric, plasă de fier pe geam, hrană insuficientă, lipsa lenjeriei de pat.</p>	<p>- Starea medicală a reclamantului (atât înainte, cât și după operație) a exclus orice risc de evadare sau de cauzare a violenței, și că nu s-a invocat că el ar fi folosit vreodată violența. În astfel de circumstanțe, și în lumina faptului că doi angajați ai CCCEC l-au păzit pe reclamant în camera acestuia de spital, încătușarea lui de un calorifer a fost disproporțională necesităților de securitate și l-au umilit nejustificat, indiferent dacă aceasta a fost sau nu intenția. - Omission de a acorda imediat asistență medicală reclamantului într-o situație de urgență, precum și transferul său la un alt spital înainte ca el să se poată recupera suficient, combinate cu umilirea sa prin încătușarea în timpul aflării în spital, au constituit tratament inuman și degradant în sensul art. 3 al Convenției.</p>	<p>7 000 Euro (moral) 1 800 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
<p>581 583 584</p>	<p>3</p>	<p>07.06.2007 Guțu</p>	<p>50</p>	<p>Mamă, aducerea silită, polițiști, detenție timp de câteva ore.</p>	<p>- Curtea a constatat deja că supraaglomerarea severă ridică în sine o chestiune prin prisma articolului 3 al Convenției. - Ea notează că reclamantul a trebuit să petreacă 23 de ore pe zi în condiții de îngheț și că singura oră acordată pentru plimbări zilnice se pare că a expus sănătatea sa unui risc de infectare cu tuberculoză. - Mai mult, el a trebuit să îndure aceste condiții timp de aproape nouă luni, ceea ce constituie o perioadă mai lungă decât perioada de cincisprezece zile pe care reclamantul a trebuit să o îndure în cauza <i>Kadikis</i>.</p>	<p>Inadmisibilă pretenția în temeiul art.3.</p>	
<p>3</p>	<p>Tratament inuman și degradant: Detenție</p>	<p>50</p>	<p>Mamă, aducerea silită, polițiști, detenție timp de câteva ore.</p>	<p>- Curtea notează că reclamanta nu a adus nicio probă în susținerea acuzației sale că el a fost adus în instanță în haine care erau murdare de noroi.</p>	<p>Inadmisibilă pretenția în temeiul art.3.</p>		

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1 5§18 5+13 8+13					<p>- În ceea ce privește condițiile de detenție a reclamantei, Curtea consideră că în circumstanțele specifice ale cauzei, pretinsa suferință a reclamantului nu a atins nivelul minim de severitate cerut de articolul 3 al Convenției.</p>	20 000 Euro în total (moral) 1 150 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tratament inuman: Condițiile detenției	19.06.2007 Ciorap	53	Deținut, 5 ani, închisoarea nr.3, suprapopularea celulei, insecte parazitare, rozătoare, murdărie, lipsa paturilor; detenție solitară 10 zile, lipsa luminii zilei, calitatea hranei.	<p>- Statul trebuie să asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul de suferință inherent detenției și ca, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare.</p>	
	Tortură: Alimentare forțată			Greva foamei, mod dureros de alimentare, în-cătușare, clește metalic, dinte rupt, infecție abdominală.	<p>- Alimentarea forțată a unei persoane implică elemente degradante care, în anumite circumstanțe, pot fi considerate interzise de articolul 3. Totuși, atunci când [...] o persoană deținută continuă greva foamei, acest lucru ar putea inevitabil duce la un conflict dintre dreptul unei persoane la integritatea fizică și obligația pozitivă a statului în temeiul articolului 2 al Convenției – un conflict care nu este soluționat de însăși Convenția.</p> <p>- Curtea reiterează că o măsură, care constituie o necesitate terapeutică din punctul de vedere al principiilor generale ale medicinei, nu poate în principiu fi considerată ca inumană și degradantă. Același lucru poate fi spus despre alimentarea silită care are scopul de a salva viața unui deținut care, în mod conștient, refuză să accepte hrana.</p>	

6§18					<p>Totuși instituțiile Convenției trebuie să se convin-gă că necesitatea medicală a fost în mod convin-gător dovedită că există.</p> <p>- Având în vedere lipsa probelor medicale că viața sau sănătatea reclamantului erau în pericol grav, nu se poate spune că autoritățile au acționat în interesele reclamantului atunci când l-au supus alimentării forțate, ceea ce în sine ridică o chesti-une în temeiul articolului 3 al Convenției.</p> <p>- Alimentarea forțată repetată a reclamantului, ne-fiind determinată de motive medicale valabile, ci, mai degrabă, având scopul de a forța reclamantul să stopeze protestul său, și efectuată într-un mod care l-a expus inutil pe reclamant la o durere fizică mare și umilire, poate fi considerată doar ca tortură.</p>	
3	Tratament inuman și degra-dant: Condițiile detenției	17.07.2007 Gorea	58, 61, 64	Fost polițist, împreu-nă cu alte categorii de persoane arestate sau condamnate 14 zile, asistență medicală, hrană adecvată.	<p>- Curtea trebuie să fie convinsă, în baza materi-alelor prezentate ei, că condițiile de detenție a reclamantului au constituit un tratament care a depășit nivelul minim de severitate necesar pen-tru ca articolul 3 al Convenției să devină aplicabil.</p> <p>- Curtea observă că referirea reclamantului la constatările CPT în sine și în absența probelor cu privire la suferința individuală de o intensitate ne-cesară pentru a constata violarea articolului 3, nu oferă o bază pentru concluzia că a avut loc o violare a articolului 3 al Convenției în cazul reclamantului.</p>	Neîncălcare
5§1						
3	Maltra-tarea în detenție Ancheta inefectivă	23.10.2007 Colibaba	50, 66, 70	Reținut pentru agresarea unui polițist, custodia poliției, traumă cranio-cerebrală, credibilitatea raportului medical, Amnesty International, refu-zarea examinării medica-le independente.	<p>- În procesul de apreciere a probelor, Curtea apli-că, în general, standardul de probațiune „dincolo de un dubiu rezonabil”. Totuși astfel de probe pot fi deduse și din coexistența unor concluzii sufici-ent de întemeiate, clare și concordate sau a unor similare prezumții incontestabile ale faptelor.</p>	Încălcare sub aspect mate-rial și proce-dural: 14 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
34					Atunci când evenimentele într-o cauză sunt în totalitate sau în mare parte cunoscute numai de autorități, ca în cazul persoanelor aflate în custodia autorităților, se vor crea prezumții puternice ale faptelor în legătură cu leziunile corporale apărute în perioada detenției. Într-adevăr, sarcina probațiunii aparține autorităților, care trebuie să prezinte explicații satisfăcătoare și convingătoare.	2 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției Ancheta inefectivă	06.11.2007 Stepuleac	55	Director companie de securitate, acuzație de șantaj, detenție, celula 4 m ² , așternut propriu, lavoar 10 min., 5 solicitări de ambulanta, mâncare adusă de soție o dată / săptămână, lipsa geamurilor, bronșită, celulă umedă, asistența medicală necorespunzătoare, detenție solitară, intimidare în celulă.	- Curtea notează că ținerea unei persoane acuza-te într-un centru de detenție aflat în subordinea autorității, care efectua urmărirea penală împotriva acesteia, crea potențial pentru abuz. - Curtea constată că detenția reclamatului mai mult de trei luni cu hrană insuficientă și fără acces la lumina zilei mai mult de 22 de ore pe zi, fără acces la veceu și la apă de la robinet când el avea nevoie și cu asistență medicală insuficientă, a constituit o încălcare a articolului 3 al Convenției. - Omisiunea de a investiga plângerile sale cu privire la intimidare în celula penitenciarului, unde el s-a simțit deosebit de vulnerabil, deoarece a fost deținut singur, a constituit o încălcare a obligațiilor procedurale impuse de articolul 3 al Convenției.	Încălcare sub aspect material și procedural: 12 000 Euro (moral) 3 000 Euro (costuri și cheltuieli)
581						
3	Tratament inuman și degradant: Detenție	27.11.2007 Țurcan	60	Bănuț de complicitate la extorcare de mită, reținere, înrăutățirea stării sănătății, eliberare, celula 8 m ² , 1 m ² pentru o persoană, calitatea hranei, lenjerie de pat proprie, reparații din cont propriu.	- Deși Curtea nu poate exclude posibilitatea că condițiile de detenție s-au schimbat în timp, ei nu i s-a prezentat nicio informație specifică care ar susține opinia că condițiile erau diferite pentru reclamat în comparație cu ale celor prezenți în aceeași celulă cu doar două luni mai devreme. În ceea ce privește diferitele documente adoptate de către autorități cu scopul de a îmbunătăți condițiile de detenție, la care a făcut referire	9 000 Euro (moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)

<p>5 §1</p>	<p>3</p> <p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Detențe</p> <p>Anchetă inefectivă</p>	<p>17.06.2008</p> <p>Victor Savițchi</p>	<p>58</p>	<p>Polițist, flagrant delict, luare de mită, înregistrare video a reținerii, opunere de rezistență, maltratare, 5 polițiști, stropire cu bere și apă</p>	<p>Guvernul, acestea constituie un semn bun de schimbare pozitivă. Totuși înseși autoritățile naționale au considerat că, până la sfârșitul anului 2005, acele documente nu au fost implementate la nivelul dorit, iar Curții nu i-au fost prezentate alte constatări mai recente.</p> <p>- În procesul reținerii unei persoane, orice recurgere la forța fizică, care nu a fost impusă de comportamentul persoanei reținute, înjosește demnitatea umană și reprezintă, în principiu, o încălcare a dreptului garantat de articolul 3 al Convenției.</p> <p>- Atunci când o persoană face afirmații credibile că a fost supusă unor tratamente contrare articolului 3 al Convenției de către poliție sau alți agenți ai statului, prevederile acestui articol, citite în contextul obligației generale a statului conform articolului 1 al Convenției de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa, drepturile și libertățile definite în Convenție”, impun efectuarea unei investigații oficiale efective.</p> <p>- Investigarea acuzațiilor serioase de maltratare trebuie să fie deplină. Aceasta înseamnă că autoritățile trebuie să depună întotdeauna eforturi serioase pentru a afla ce s-a întâmplat și nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a înceta investigația sau să le pună la baza deciziilor lor. Ele trebuie să întreprindă toți pașii rezonabili și disponibili lor pentru a asigura probe cu privire la incident, inclusiv, <i>inter alia</i>, declarații ale martorilor oculari și probele medico-legale.</p>	<p>Încălcare sub aspect material și procedural</p> <p>6 000 Euro (moral)</p> <p>2 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
-------------	---	--	-----------	--	--	--

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3	Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției	13.11.2008 Malai	61	Reclamant acuzat de pescuit ilegal și furt, schimbarea adresei, arestare după un an de la autorizarea măsurii preventive, detenție, "acvariu", mușcături de insecte, pneumonie, lipsa hranei adecvate.	- Guvernul nu a contestat unele acuzații aduse de reclamant, cum ar fi lipsa hranei adecvate, faptul că în celulă ardea în permanență o lumină electrică foarte slabă, faptul că facilitățile sanitare nu erau separate de restul celulei și faptul că la eliberarea sa din detenție corpul reclamantului era acoperit cu mușcături de insecte. În astfel de circumstanțe, Curtea consideră că suferința îndurată de către reclamant a depășit nivelul inevitabil inerent detenției și a atins un nivel de severitate contrar articolului 3 al Convenției.	3 500 Euro (moral) 1 500 Euro - 850 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tortură Ancheta inefectivă Lipsa asistenței medicale	16.12.2008 Levința	52	2 frați, acuzați de omor și apartenență la organizație criminală, reținuți în Federația Rusă, transfer în Republica Moldova, conținut diferit a rapoartelor medicale încheiate în F.R. și R.M., mășca antigaz, "rândunica", vătămări corporale ușoare constatate, refuz spitalizare.	- Atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni, în timp ce ea se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice astfel de leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării. Ține de sarcina statului să dea o explicație plauzibilă despre circumstanțele în care au fost cauzate leziunile, neîndeplinirea căreia ridică o problemă clară în temeiul articolului 3 al Convenției. - Curtea constată că este deosebit de alarmant faptul că reclamantii au fost lipsiți de accesul la avocații lor în timpul primelor zile cruciale ale detenției lor și nu li s-a acordat chiar și ulterior posibilitatea de a beneficia pe deplin de consultanță juridică. Această omisiune a autorităților de a acorda avocaților acces la clienții lor a fost una deosebit de gravă din cauza acuzațiilor credibile făcute de către avocați că clienții lor erau maltratați pentru a obține de la ei recunoașterea vinovăției.	8 000 Euro (moral) fiecarei reclamanți 1 150 Euro (costuri și cheltuieli)

	<p>- După ce reclamații au fost supuși torturii la 3-4 noiembrie 2000, ei aveau un temei rezonabil să le fie frică de posibila maltratare ulterioară de către aceeași poliști, care dețineau controlul asupra cauzei și asupra acuzaților. Astfel, omisiunea de a-i transfera pe reclamații la 4 noiembrie 2000 într-un loc sigur trebuie considerată o continuare a maltratării la care ei au fost supuși.</p> <p>- O autoritate de stat care își dă seama că poate avea loc un tratament contrar articolului 3 trebuie să reacționeze din proprie inițiativă.</p> <p>- Maltratarea unei persoane deținute trebuie considerată o infracțiune gravă și Curtea consideră necorespunzător ca examinarea plângerilor de o asemenea natură să fie făcută printr-o simplă „verificare”, ceea ce este, astfel, în afara unei proceduri penale obișnuite.</p> <p>- Curtea reiterează că, deși articolul 3 al Convenției nu poate fi interpretat ca impunând o obligație generală de a elibera deținuții pe motive de sănătate, el totuși impune statului obligația de a proteja integritatea fizică a persoanelor private de libertate, de exemplu, prin a le acorda asistența medicală necesară.</p> <p>- Curtea este conștientă de necesitatea de a lua în considerare măsurile de securitate atunci când persoanelor deținute li se acordă asistență medicală. Totuși ea observă că motivele de securitate nu pot fi interpretate că exonerând autoritățile de obligația de a acorda asistența medicală corespunzătoare solicitată de către o persoană deținută. În această cauză, măsurilor de securitate li s-a acordat o prioritate absolută, fără vreo încercare de a găsi soluții alternative pentru problema cu care</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1					s-a confruntat organul de urmărire penală. Astfel de alternative puteau să includă plasarea primului reclamant sub supraveghere într-un spital civil sau transferul acestuia în spitalul penitenciar din orașul Cricova, care oferea un nivel de securitate sporit. În schimb, autoritățile au ales să-l lase pe reclamant în detenție, deși ele cunoșteau că nivelul asistenței medicale disponibile acolo era insuficient. Prin urmare, ele l-au supus pe primul reclamant la suferințe care depășesc nivelul minim de severitate necesar pentru aplicarea articolului 3 al Convenției.	
3	Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției Asistență medicală inadecvată	10.03.2009 Paladi (MC)	63	Viceprimar al mun. Chișinău, acuzație în 3 dosare penale, detenție, refuzul de a beneficia de asistență medicală din exterior; stare medicală gravă, invaliditate gr.II, omisiunea autorităților de a se conforma prompt măsurilor provizorii indicate de CtEDO.	- Marea Cameră notează că reclamantul era într-o stare medicală gravă, care a fost confirmată de mai mulți medici specialiști. De asemenea, din faptele cauzei rezultă clar că reclamantul nu i s-a acordat asistența medicală necesară pentru starea sa, după cum s-a detaliat în hotărârea Camerei. Marea Cameră este de acord cu Camera că, având în vedere starea medicală a reclamantului și întreaga asistență medicală pe care el a primit-o în timpul aflării sale în detenție, tratamentul la care el a fost supus a fost contrar articolului 3 al Convenției.	2 080 Euro (material) 15 000 Euro (moral) 7 000 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tratament inuman și degradant Ancheta inefectivă	07.04.2009 Breabin	66, 69, 70	Suspectat de fals de acte, custodia poliției, sediul MAI, bazaia, traumatism, pierderea capacității de muncă cu 25%, 2 martori.	- În cazul în care o persoană a suferit leziuni corporale în timpul detenției sau sub controlul poliției, oricare vătămare corporală va duce la apariția unei prezumții puternice că persoana a fost maltrată. Este de datoria statului să ofere o explicație plauzibilă cum au fost cauzate leziunile, în lipsa căreia se pune o problemă în sensul art.3 din Convenție.	25 000 Euro (moral) 200 Euro (material) 3 500 Euro (costuri și cheltuieli)

13					<p>- Când evenimentele în litigiu se află în întregime, sau în mare parte, în cunoștință de cauză exclusivă a autorităților, cum este și cazul persoanelor care se află în custodie sub controlul acestor autorități, se nasc prezumții puternice în ce privește leziunile apărute în timpul detenției. Fără îndoială, sarcina probării urmează să cadă pe seama autorităților în sensul de a oferi o explicație convingătoare și satisfăcătoare.</p>	<p>45 000 Euro (moral)</p>
3	Tortură Ancheta inefectivă	16.06.2009 Gurgurov	52-53	Acuzat de furtul telefoanelor mobile, detenție, electrocutare, greutate pe spate, fractura craniului, contuzie cerebrală, paralizie parțială, consultarea medicului după o săp-tămână, invaliditate grad II (vătămarea coloanei vertebrale, pierderea auzului), Amnesty International, vizita delegației CPT.	<p>- O investigație pentru a fi eficientă, impune necesitatea independenței persoanelor responsabile de desfășurarea cercetărilor, față de persoanele implicate în aceste evenimente. Aceasta ar însemna nu numai lipsa legăturii ierarhice sau instituționale, dar și o independență practică.</p> <p>- Independența procuraturii era dubioasă pe toată durata a investigației efectuate. Curtea observă că Procuratura Generală și-a exprimat clar opinia sa în acest sens deja la începutul investigației și a încercat să exercite presiuni asupra avocatului reclamantului, și asupra altor avocați, pentru ai convinge să nu înainteze plângeri către organizațiile internaționale specializate în protecția drepturilor omului.</p> <p>- Curtea notează că, pe parcursul procedurilor, reclamantului niciodată nu i s-a oferit șansa de identificare a agresorilor săi și de confruntare cu ultimii, după cum el a solicitat-o. Maniera în care investigația a fost condusă permite Curții să conchidă că Procuratura nu a întreprins eforturi autentice pentru a investiga cauza și a descoperi adevărul. Din contra, sunt indici puternici că Procuratura a încercat să denatureze faptele și să creeze unele impedimente pentru a face imposibile identificarea și pedepsirea celor vinovați.</p>	

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	3	Tortură Ancheta inefectivă	23.06.2009 Buzilov	53	5	Acuzat de banditism, maltratare în timpul detenției, masca anti-gaz, electrocutare, raport de examinare medicală, 40 leziuni, lipsa investigației efective privind plângerea de maltratare.	6	- Concluziile raportului de examinare medicală potrivit căruia urechile reclamantului erau galbene și el avea o cicatrice adâncă în urma mușcăturii vârfului limbii, corespund afirmațiilor reclamantului că el a fost electrocutat prin fire prinse de urechile sale și că, ca urmare a durerii acute, el și-a mușcat involuntar vârful limbii. - Curtea consideră că această formă de maltratare este îndeosebi condamnată, deoarece presupune intenția de obținere a informației, pedepsire sau intimidare. În astfel de circumstanțe, Curtea consideră că violența asupra reclamantului a avut un caracter deosebit de grav, capabilă să-i provoace dureri acute și suferințe crude, și că aceasta urmează a fi apreciată drept acte de tortură. - Curtea notează că, după primirea plângerii reclamantului privind maltratarea, procuratura nu a audiat reclamantul sau doctorii care l-au examinat. Procuratura nu a cerut reclamantului nici să identifice colaboratorii de poliție responsabili. De fapt, procuratura nu a luat vreo măsură fermă în vederea investigării plângerii reclamantului, însă a fost dispusă să accepte fără rezerve declarațiile colaboratorilor de poliție acuzați.	7	Încălcare sub aspect material și procedural: 30 000 Euro (moral) 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3	3	Tortura Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției	20.10.2009 Roșca Valeriu și Roșca Nicolae	52	5	Acuzați de tâlhărie și priverie ilegală de libertate, 3 polițiști, <i>falaka</i> , CPT, consultarea medicului la a 4-a zi, începerea investigației după o lună, investigare 4 ani.	6	- Curtea în final accentuează că constatările CPT, examinarea medico-legală și declarațiile marturilor au constituit o bază probatorie suficientă. - Întârziera prezentării reclamanților pentru examinarea medico-legală întru confirmarea rețelilor tratamente aplicate acestora, precum și tergiversarea începerii urmării penale nu este corespunzătoare condițiilor promptitudinii unei investigații în sensul articolului 3 din Convenție.	7	Încălcare sub aspect material și procedural: 15 000 Euro (moral) fiecarei reclamanți

	Ancheta inefectivă				<p>- Cerința procedurală a articolului 3 depășește faza preliminară de investigare atunci când [...] investigația devine o acțiune juridică adusă în fața instanțelor naționale: procedurile în întregime, incluzând și faza examinării judiciare, urmează să corespundă standardelor cu privire la interzicerea torturii prevăzute de articolul 3. Acest fapt înseamnă că instanțele naționale judecătorești nici într-un caz nu trebuie să accepte că orice suferință fizică și psihică cauzată să rămână nesancționată.</p> <p>- Curtea accentuează că deși minimul de pedepsă a fost aplicat, aceasta a fost suspendată condiționat, și nici un colaborator de poliție nu a stat la închisoare. Mai mult decât atât, nimeni din aceștia nu a fost suspendat din funcție pe parcursul urmăririi penale.</p> <p>- Curtea crede că efectul preventiv al legislației, în special vizavi de fenomenul torturii, poate fi atins dacă aceste norme legale sunt aplicate indiferent de circumstanțe.</p>	2 000 Euro (costuri și cheltuieli) ambilor reclamanți
3	Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției	15.12.2009 Gavrilovici	55-56	Comisariat de poliție, Ștefan Vodă, arest contravențional, 5 zile, imposibilitate de a fi la înmormântarea mamei sale.	<p>- Curtea de asemenea evidențiază recomandarea făcută de CPT în raportul său din 2007, după vizita efectuată în câteva locuri de detenție din comisariatele de poliție din Republica Moldova, precum că în asemenea instituții de detenție o persoană nu ar trebui deținută decât pentru o perioadă scurtă de timp, și nu poate fi deținută peste noapte.</p>	În total 6 000 Euro (moral)
3	Tortură Ancheta inefectivă	05.01.2010 Pădureț	53, 67	Student acuzat de jaf, tortură, "rândunica", masca antigaz, comotie cerebrală, leziuni corporale, tergiversarea urmăririi penale și examinării cauzei penale,	<p>- Când o persoană are o plîngere argumentată precum că a fost torturată în timpul în care se afla în mâinile agenților de stat, noțiunea unui „remediu efectiv”, pe lângă plata unei compensații corespunzătoare cu prejudiciul cauzat și fără a afecta alte remedii naționale disponibile, totodată include și o investigație multilaterală și eficientă.</p>	Încălcarea sub aspect material și procedural: 20 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3	Tratament degradant: Condițiile detenției	20.04.2010 Brega	50, 56, 58	expertiza medico-legală după 3 zile după ce a fost dispusă de procuror, tergiversare 2 luni, investigație și proceduri penale 6 ani, nesuspendarea polițiștilor, nepedepsirea autorilor torturii, compensație neînsemnată (15 000 MDL)	<p>- Chiar dacă, strict vorbind, nicio plângere nu a fost făcută, investigația urmează să înceapă din momentul în care există indici suficienți de clari că tortura sau rele tratamente au fost aplicate. Autoritățile urmează să ea în considerație specificul situației vulnerabile a victimelor torturii și faptul că persoanele care au suferit urmare a gravelor rele tratamente de obicei nu sunt dispuși sau dornici să formuleze o plângere.</p> <p>- O reacție promptă a autorităților prin investigarea alegațiilor de rele tratamente poate fi, în general, considerată drept esențială întru menținerea încrederii publice în faptul respectării de către autorități a normelor de drept și prevenirea oricărei presupunerii de toleranță și accețiune tacită a acțiunilor ilicite.</p> <p>- Când un reprezentant al statului a fost acuzat de infracțiuni prin aplicarea torturii și relelor tratamente, este extrem de important pentru asigurarea unui „remediu eficient” că procedurile penale și condamnarea acestuia să nu fie prescrisă sau să fie pasibilă amnistierii, precum și grațierea să nu fie admisibilă. Curtea de asemenea subliniază importanța suspendării din funcție a reprezentantului statului în timpul investigației și judecării cauzei sale, precum și destituirea acestuia din funcție din momentul în care acesta a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii imputate.</p>	1 650 Euro (costuri și cheltuieli)
				Membrii al organizației non-guvernamentale, fratele reținut, reținere 48 ore, colici renale, lipsa medicului, frig,	- Deși scopul unui asemenea tratament este un factor care urmează a fi luat în considerație, în special dacă a fost îndreptat spre umilirea sau degradarea victimei, absența unui asemenea scop nu atrage în mod inevitabil constatarea lipsei încălcării articolului 3.	8 000 Euro (moral)

581 11				lipsa hainelor groase și a așternutului.	- Curtea cade de acord că agresiunea fizică nu era de natură să provoace dureri fizice, dar mai degrabă a fost un act de intimidare.	
3	Tratament inuman și degradant: Detenție Anchetă inefectivă	17.05.2011 Bisir și Tulus		Deținut, percheziție în celulă, bătut, raport de expertiză, automutilare	- Chiar și în cele mai dificile circumstanțe, cum ar fi lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice categoric tortura, tratamente ori pedepse inumane sau degradante. - În cazul în care o persoană a suferit leziuni corporale în timpul detenției sau sub controlul poliției, oricare vătămare corporală va duce la apariția unei prezumții puternice că persoana a fost maltrată - Este sarcina statului să ofere o explicație plauzibilă cum au fost cauzate leziunile, în lipsa căreia se pune o problemă în sensul Articolului 3 din Convenție. - Investigarea alegațiilor temeinice cu privire la maltratare urmează a fi minuțioasă. Acesta înseamnă că autoritățile, mereu, urmează să întreprindă măsuri pentru a constata ce s-a întâmplat în fapt și nu ar trebui să se bazeze pe concluzii pripite și nefondate în adoptarea deciziilor sale în vederea încetării investigațiilor. - O simplă posibilitate teoretică că leziunile primului reclamant au fost o automutilare sau că el le-a obținut în rezultatul căderii nu este suficientă pentru a răsturna prezumția puternică împotriva Guvernului în absența unor probe contrare.	15 000 Euro primul reclamant (moral) 1 200 Euro (costuri și cheltuieli)
8						
3	Tratament inuman și degradant Ancheta inefectivă	13.07.2010 Parnov	66	Paznic în cafenea, rețineri în stradă, vânzare de droguri, maltratare în timpul reținerii, fractura craniului, timpan perforat, contuzie cerebrală, arest administrativ, amendă, achitare.	- Curtea reiterează faptul că, în ceea ce privește o persoană privată de libertate, recurgerea la forța fizică care nu era strict necesară, reieșind din propria conduita a individului, diminuează demnitatea umană și, în principiu, este o violare a dreptului proclamat în articolul 3.	Încălcarea sub aspect material și procedural

1	2	3	4	5	6	7
					<p>- Curtea remarcă în primul rând faptul că nu a existat vreun moment când, în cadrul procedurilor naționale să fi fost stabilit în mod clar că reclamantul a luptat cu colaboratorul de poliție în timpul opunerii la reținere după ce urmărirea sa a luat sfârșit.</p> <p>- Curtea consideră că nu i-au fost prezentate probe suficiente pentru a concluziona faptul că intensitatea rezistenței opuse de reclamant a fost de așa natură încât să justifice utilizarea unei asemenea forțe de către colaboratorul, care a efectuat reținerea, și să cauzeze reclamantului leziuni care depășesc pe cele inevitabile în procesul reținerii și doborârii la pământ.</p> <p>- Este regretabil faptul că autoritățile naționale nu au încercat să ofere o explicație cu referire la cauza acestei leziuni de pe corpul reclamantului, precum și cu privire la faptul dacă o asemenea vătămare era compatibilă cu tehnicile utilizate de poliția moldovenească la momentul reținerii și imobilizării indivizilor recalcitranți.</p> <p>- Curtea notează că la sosirea în comisariatul de poliție, reclamantul nu a fost supus unui examen medical până a fi luat în custodie. O asemenea examinare ar fi fost potrivită, în special având în vedere faptul că se pretinde că reclamantul ar fi luptat cu un colaborator de poliție.</p> <p>- Curtea notează că un examen medical, împreună cu dreptul la un avocat și dreptul de a informa un terț cu privire la detenție, constituie garanții fundamentale împotriva relelor tratamente aplicate persoanelor deținute, care trebuie să se aplice chiar de la începutul privării de libertate.</p>	<p>9 000 Euro (moral) 87 Euro (material)</p> <p>800 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

3	Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției Asistența medicală inadecvată	20.07.2010 Ciorap (nr.2)	71	Stare post-operatorie, reținut pentru escrocherie, detenție 2 săptămâni, refuzare tratament medical 8 zile, constatarea încălcării art. 3 de instanțele naționale, compensație 10 000 MDL (prejudiciul moral),	- Curtea reiterează jurisprudența sa constantă care atestă că în cazul în care o persoană sănătoasă, la momentul reținerii de către poliție, se dovedește a avea leziuni corporale, la momentul eliberării, ține de sarcina statului să dea o explicație plauzibilă despre circumstanțele în care au fost cauzate leziunile, neîndeplinirea căreia ridică o chestiune clară în temeiul articolului 3 al Convenției.	4 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Rele tratamente: Detenție Ancheta inefectivă	21.09.2010 Popa	63, 66, 67, 68	Stare de ebrietate, aplicarea forței în comisariat, comoițe cerebrală, amendă pentru insultarea colaboratorului de poliție, audierea doar martorilor convenabili colaboratorilor de poliție.	- În ce privește definiții, Curtea a subliniat că persoanele în custodie sunt într-o poziție vulnerabilă și că autoritățile au obligația de a le proteja bunăstarea fizică - Obligația de a investiga „nu este o obligație de rezultat, ci de mijloace”: nu orice anchetă trebuie să fie neapărat finalizată cu succes sau să ajungă la o concluzie care coincide cu așteptările reclamanților asupra evenimentelor; cu toate acestea, ar trebui, în principiu, să fie capabilă să ducă la stabilirea faptelor din speță și, în cazul în care afirmațiile se dovedesc a fi adevărate, să ducă la identificarea și pedepsirea celor responsabili. Astfel, investigarea acuzațiilor serioase de maltratare trebuie să fie deplină. - Autoritățile trebuie să depună întotdeauna eforturi serioase pentru a afla ce s-a întâmplat și nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a înceta investigația sau să le pună la baza deciziilor lor. Ele trebuie să întreprindă toți pașii rezonabili și disponibili lor pentru a asigura probe cu privire la incident, inclusiv, <i>inter alia</i> , declarații ale martorilor oculari și probele medico-legale. Orice omisiune pe parcursul	Încălcare sub aspect procedural: 3 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
13					desfășurării investigației care ar putea submina posibilitatea sa de a stabili cauza leziunilor corporale sau identitatea persoanelor responsabile riscă să nu corespundă acestui standard.	
3	Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției Asistență medicală	21.12.2010 Oprea	55	Președintele al organizației non-guvernamentale de acordare a asistenței persoanelor nevoiașe, bolnavă de epilepsie, refuzată, transfer întârziat într-o instituție medicală.	- Curtea consideră că, în astfel de circumstanțe, necesitatea de a oferi reclamantei asistență medicală suplimentară nu a fost evidentă. Prin urmare, era în primul rând necesar ca medicul care trata reclamanta să decidă dacă starea ei era compatibilă cu detenția prelungită sau dacă ea necesita tratamentul în spital.	3 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tratament degradant: Detenție forțată în spital de psihiatrie	11.10.2011 Gorobeț		Spitalizare forțată arbitrară (în lipsa consultației medicale), 41 zile staționar psihiatrie.	- În privința intervențiilor medicale la care este supusă persoana deținută împotriva voinței sale, Curtea a constatat că o măsură care este o necesitate terapeutică din punct de vedere al unor principii de medicină bine cunoscute nu poate fi în principiu privită ca inumană și degradantă. - Tratamentul medical a fost de o durată considerabilă de 41 de zile și pe durata detenției sale reclamantul nu a avut contact cu lumea exterioară. În opinia Curții, asemenea tratament ilegal și arbitrar i-ar fi putut trezi reclamantului cel puțin sentimentul de frică, angoasă și inferioritate.	20 000 Euro (moral) 274 Euro (costuri și cheltuieli)
581						
3	Tratament inuman și degradant: Detenție Anchetă inefectivă	16.12.2011 Taraburca	58	7 aprilie 2009, proteste, alegeri, Președinție, violențe, tineri, rețineri, maltratare, anchetă, examinare medicală, Centrul de Reabilitarea Victimelor Torturii „Memoria”.	- Curtea consideră că eșecul de a efectua o urmărire penală adecvată în privința plângerii reclamantului de maltratare, întârzierile inexplicabile din timpul investigării acelor acuzații și întârzierea de a informa reclamantul despre rezultatele acesteia, faptul că acea parte a investigației a fost efectuată de către autoritatea care i-a angajat pe majoritatea celor acuzați de maltratare sau de	15 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)

3	<p>Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției</p>	<p>14.02.2012 Hadji</p>	62	<p>Organizație criminală, furturi de mașini, condamnare, Petitențiarul nr. 13, Penitențiarul nr. 18, Bender, raport CPT, ventile.</p>	<p>tolerarea acesteia, precum și eșecul de a reacționa la semnele clare de maltratare de pe fața reclamantului, și eșecul de a încerca să obțină probe prin identificarea co-deținuților sau de a organiza o prezentare spre recunoaștere, sunt incompatibile cu cerințele procedurale ale articolului 3 al Convenției.</p>	<p>3 000 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
3	<p>Tratament inuman și degradant: Anchetă inefectivă</p>	<p>21.02.2012 Buzilo</p>	53	<p>Tortură, ofițeri de poliție, asistență medicală, fractură, comoție cerebrală.</p>	<p>- Curtea nu este convinsă că această cauză prezintă o complexitate care ar cere un termen așa de lung pentru a fi soluționată. În lumina deficiențelor identificate mai sus, în special pe durata urmării penale, și durata tuturor procedurilor penale împotriva polițiștilor acuzați, Curtea conchide că investigația plângerii reclamantului privind pretinsele rele tratamente nu a fost adecvată și suficient de eficientă.</p>	<p>10 000 Euro (moral)</p>
3	<p>Tratament inuman și degradant: Anchetă inefectivă</p>	<p>15.05.2012 I.G.</p>	66	<p>Minoră, viol, abuz sexual, anchetă, legislația penală, maltratare.</p>	<p>- Curtea reiterează că obligația Înalțelor State Contractante în temeiul articolului 1 din Convenție de a asigura tuturor care se află în jurisdicția sa drepturile și libertățile prevăzute de Convenție, luat în conjuncție cu articolul 3, Statele sunt obligate să întreprindă măsuri destinate să asigure</p>	<p>10 000 Euro (moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3	<p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Detenție</p> <p>Anchetă inefectivă</p>	<p>04.12.2012</p> <p>Struc</p>	<p>66</p>	<p>Deținut, huliganism, o traumă craniocerebrală cu plagă sângerândă, dureri în cutia toracică și piciorul stâng.</p>	<p>ca persoanele aflate în jurisdicția sa, să nu fie supuși maltratării, inclusiv maltratării din partea indivizilor privați.</p> <p>- Într-un număr de cauze, articolul 3 din Convenție implică obligația pozitivă de a efectua o investigație oficială. O astfel de obligație pozitivă nu poate fi considerată, în principiu, să se limiteze numai la cauzele de maltratare din partea reprezentanților Statului.</p> <p>- Din aceste motive, Curtea consideră că statele au obligațiile pozitive inerente articolului 3 din Convenție de a adopta prevederi eficiente în legislația penală pentru a pedepsi infracțiunile de viol și să le aplice în practică prin efectuarea eficientă a investigației și urmării penale.</p> <p>- Curtea, fără a-și exprima opinia asupra vinovăției lui V.R., constată că investigația efectuată asupra cauzei reclamantei a fost inadecvată cerințelor inerente obligațiilor pozitive ale Statului de a investiga eficient și de a pedepsi toate formele de viol și abuz sexual.</p>	<p>8 000 Euro (moral)</p> <p>1 400 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

13					<p>prevederile acestui articol, citite în contextul obligației generale a statului conform articolului 1 din Convenție de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție”, impun efectuarea unei anchete oficiale efective.</p>	12 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3	<p>Tratament inuman și degradant: Detenție Ancheta inefectivă</p>	<p>Ofițeri de poliție, tortură, investigație, examinare medicală, detenție.</p>	58	18.12.2012 Gasanov	<p>- În baza tuturor materialelor de care dispune, Curtea conchide că Guvernul nu și-a îndeplinit obligația de a o convinge că leziunile reclamatului i-au fost cauzate în alte circumstanțe decât prin maltratare în timpul detenției. - Curtea conchide că investigarea pretențiilor reclamantului despre maltratare a fost ineficientă și îndelungată ca urmare al refuzurilor repetate de a porni urmărirea penală, și de asemenea, a fost afectată de omisiuni grave, fapt stabilit de instanța judecătorească națională.</p>	9 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3	<p>Tratament inuman și degradant: Detenție Anchetă inefectivă Condițiile detenției</p>	<p>Deținut, maltratare, coaste rupte, radiografii, falsificarea rezultatelor, suprapopularea excesivă a celulei.</p>		05.02.2013 Ipati	<p>- Atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale în timpul reținerii sau în timp ce se afla în custodia poliției, orice astfel de leziune va da naștere la o puternică prezumție că persoana a fost supusă maltratării. - Atunci când o persoană face afirmații credibile că a fost supusă unor tratamente contrare articolului 3 din Convenție de către poliție sau alți funcționari de stat, prevederile acestui articol, citite în contextul obligației generale a statului conform art. 1 din Convenție de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție”, impun efectuarea unei anchete oficiale efective. - O cerință de promptitudine și durată rezonabilă este implicată în contextul investigării alegațiilor despre maltratare din partea poliției.</p>	

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
8					- Urmărirea penală, inclusiv durata acesteia, implicarea activă a lui C. și omisiunea de a prezenta materialele relevante avocatului reclamantului în timp util, a fost astfel afectată de deficiențe, care sunt incompatibile cu obligațiile procedurale prevăzute în articolul 3 din Convenție.	
3	Violență domestică	28.05.2013 Eremia ș.a.		Ordonanță de protecție, mamă, 2 fiice, soț polițist, comportament violent, maltratare, inacțiunea autorităților.	- Articolul 1 din Convenție, coroborat cu articolul 3, impune statelor obligații pozitive pentru a asigura că indivizii aflați sub jurisdicția lor sunt protejați împotriva tuturor formelor de rele tratamente, interzise de articolul 3, inclusiv dacă un astfel de tratament este administrat de persoane private. - Această obligație trebuie să includă protecție eficientă de, <i>inter alia</i> , un individ sau indivizi identificați de la actele ilegale al unui terț, precum și măsuri rezonabile pentru a preveni maltratarea de care autoritățile au știut sau trebuiau să știe.	În comun 15 000 Euro (moral) 2 500 Euro (costuri și cheltuieli)
8 14+3						
3	Violența domestică	16.07.2013 Mudric	65, 296	Agresor, inacțiunile agenților statului, ordonanță de protecție, discriminare, femeie, opunerea de rezistență față de autorități, violarea domiciliului, schizofrenie paranoicală, examen psihiatric.	- Curtea reiterează că articolul 1 din Convenție, coroborat cu articolul 3, impune statelor obligații pozitive pentru a asigura că indivizii aflați sub jurisdicția lor sunt protejați împotriva tuturor formelor de rele tratamente, interzise de articolul 3, inclusiv dacă un astfel de tratament este administrat de persoane private. Această obligație trebuie să includă protecție eficientă de, inter alia, un individ sau indivizi identificați de la actele ilegale al unui terț, precum și măsuri rezonabile pentru a preveni maltratarea de care autoritățile au știut sau trebuiau să știe.	15 000 Euro (moral) 2 150 Euro (costuri și cheltuieli)

14+3					<p>- Imixtiunea de către autorități în viața privată și viața de familie poate deveni necesară în vederea ocrotirii sănătății și drepturilor unei persoane sau să prevină acțiunile ilegale în anumite circumstanțe. În cele din urmă, Statele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru legal corespunzător, care acordă protecție împotriva acțiunilor de violență din partea persoanelor private.</p>	10 000 Euro (moral) 800 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tratament inuman și degradant: Detenție Anchetă inefectivă	23.07.2013 Gorea	58	Deținut, excoriații, echimoze pe față, hemitorace și gamba dreaptă, 5 ani de investigație	<p>- Curtea reiterează că orice recurgere la aplicarea forței în procesul de arestare a persoanei, care nu a fost absolut necesară prin însăși natura sa, atentează la demnitatea umană și, în principiu, constituie o încălcare a dreptului garantat de articolul 3 din Convenție.</p> <p>- Pentru ca o investigație să fie efectivă se poate considera, în general, că este necesar ca persoanele competente să efectueze investigația să fie independente de persoanele implicate în evenimente. Aceasta înseamnă nu doar o absență a dependenței ierarhice și instituționale, ci și, de asemenea, o independență practică.</p> <p>- Investigația cu privire la rele tratamente trebuie să fie completă. Ceea ce înseamnă că autoritățile trebuie să depună întotdeauna eforturi considerabile în vederea cercetării circumstanțelor cauzei și nu trebuie să înceteze investigația doar în temeiul unor decizii pripite sau nefondate. Autoritățile trebuie să ia toate măsurile rezonabile de care dispun ca să asigure probarea circumstanțelor de fapt, inclusiv, inter alia, cu declarații ale martorilor și probe medico-legale. În acest sens, orice deficiență a investigației care diminuează șansele de a stabili cauza leziunilor corporale sau identitatea persoanelor responsabile riscă să nu corespundă acestui standard.</p>	

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	3	Violență domestică	2	3	28.01.2014 T.M. și C.M.	4	5	6	7
14+3	3	Tratament inuman și degradant: Detenție Anchetă inefectivă	3	3	28.01.2014 Buhaniuc	4	5	6	7
						65, 297	Agresor, inacțiunile agenților statului, ordonanță de protecție, discriminare, femeie, vătămări corporale, divorț.	- Obligațiile pozitive ale statului în temeiul articolului 3 include pe de o parte adoptarea unui cadru legal cu scopul de a preveni maltratarea și a pedepsi pe cei responsabili pentru astfel de maltratare și pe de altă parte aplicarea legilor relevante în practică când cunosc despre un risc iminent de maltratare a unui individ identificat sau când maltratarea a avut loc deja, acordând protecție victimelor și pedepsându-i pe cei responsabili de maltratare. - Colaboratorii de poliție erau obligați să investească din oficiu necesitatea de a acționa în vederea prevenirii violenței în familie, ținând cont că de vulnerabile sunt de obicei victimele violenței în familie. Cu toate acestea, autoritățile, aparent, au fost incapabile să ofere vreun fel de protecție în lipsa unei cereri oficiale din partea reclamantelor, chiar dacă cunoșteau despre acțiunile de maltratare fizică, inclusiv în privința unui copil de 8 ani.	15 000 Euro (moral) 2 150 Euro (costuri și cheltuieli) în comun ambelor reclamante
	3					59, 66	7 aprilie 2009, proteste, alegeri, Președinție, violențe, tineri, rețineri, maltratare, „coridor al morții”, anchetă, examinare medicală, hepatită cronică, Centrul de Reabilitarea Victimelor Torturii „Memoria”.	- Curtea amintește că recurgerea la forța fizică în timpul reținerii unei persoane, în cazul în care aceasta nu a fost determinată de comportamentul celui reținut, înjosește demnitatea umană și constituie o încălcare a dreptului consacrat în articolul 3 al Convenției. - Având în vedere lipsa unui examen medical efectuat la momentul reținerii reclamantului și a oricărei consemnări a utilizării forței sau a leziunilor, Curtea constată că autoritățile nu au prezentat probe care să demonstreze faptul că reclamantul a suferit aceste leziuni înainte de reținere și nici explicații plauzibile a originii hematomului din regiunea ochiului stâng.	15 000 Euro (moral) 1 370 Euro (costuri și cheltuieli)

3	Tortură Detenție Anchetă inefectivă Satisfacție echitabilă	22.04.2014 Gavriliță	71	"Rândunica", ofiteri de poliție, curent elec- tric, spitalizare, port- bagaj, acțiune civilă, compensații, 900 euro.	- Curtea reamintește că, în conformitate cu obiec- tul și scopul care stau la baza Convenției, așa cum este prevăzut de articolul 1 al acesteia, fiecare stat contractant, în limitele jurisdicției sale tre- buie să garanteze drepturile și libertățile. Este esențial, pentru mecanismul de protecție stabilit de Convenție, ca sistemele naționale să ofere ele însele despăgubiri pentru încălcarea dispozițiilor sale, iar Curtea să exercite, în același timp, un rol de supraveghere sub rezerva principiului subsi- diarității. În circumstanțele particulare ale pre- zentei cauze, și având în vedere, în special, con- statările instanțelor naționale, Curtea consideră că nu poate ajunge la o concluzie contrară.	9 000 Euro primului re- clamant 10 000 Euro celui de-al doilea (moral) 140 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tratament inuman și degra- dant: Detenție Anchetă inefectivă	15.07.2014 Tcaci	58, 66, 69	Deținut, excrescență osoasă a tibiei, regi- unea gambei drepte, cicatrice în regiunea occipitală, 5 ordonante de refuz.	- Atunci când o persoană se află în detenție și, respectiv, sub custodia polițiștilor, orice leziune care îi este provocată pe parcursul acestei pe- rioade dă naștere unor puternice prezumții de fapt. Prin urmare, Guvernului îi revine obligația să prezinte o explicație plauzibilă cu privire la originea leziunilor constatate și să aducă dovezi în ceea ce privește elementele ce pun la îndoia- lă alegațiile victimei, în special dacă acestea din urmă sunt justificate prin documente medicale. - Investigația efectuată în legătură cu prețin- sele rele tratamente trebuie să fie promptă și minuțioasă, ceea ce înseamnă că autoritățile tre- buie întotdeauna să depună un efort serios pen- tru a constata ce s-a întâmplat în fapt și nu trebu- ie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a înceta investigația sau justifica deciziile lor. Autoritățile trebuie să întreprindă toate mă- surile rezonabile de care dispun pentru a obține	9 000 Euro (moral) 1 170 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3	Tortură Anchetă inefectivă	30.09.2014 Bulgaru	53, 68	Reținut, legare și suspendare de o bară de metal, paralizie, neuropatie, vulnerabil, măturii, tentativă de suicid.	<p>probe referitoare la faptele în cauză, inclusiv, <i>inter alia</i>, declarațiile martorilor oculari și expertizele de examinare medico-legale. Orice deficiență a investigației care subminează capacitatea sa de a stabili cauza prejudiciilor suferite sau identitatea responsabililor riscă să se concludă că aceas- ta nu corespunde standardului de eficacitate.</p> <p>- În cele din urmă, Curtea reamintește că victima trebuie să aibă posibilitatea de a participa efectiv, într-un mod sau altul, la investigație.</p> <p>- Curtea consideră că această formă de maltratare este deosebit de gravă, întrucât ea presupune intenția de a obține informații, de a aplica o pedeapsă și de a intimida. În asemenea circumstanțe, Curtea consideră că violența aplicată reclamantului are un caracter deosebit de grav, care provoacă dureri grave și suferință chinuitoare, și trebuie considerată ca acte de tortură.</p> <p>- De fapt, procuratura nu a luat nicio măsură decisivă în vederea investigării plângerii reclamantului, ci s-a limitat la acceptarea, fără rezerve, a declarațiilor poliștilor acuzați.</p>	Încălcare sub aspect material și procedural: 20 000 Euro (moral)
3	Tratament inuman și degradant: Condițiile detenției	13.01.2015 Silvestru	60	Deținut, avocatul popoului, Penitenciarul nr. 13, cauze repetitive.	<p>- Curtea notează, de asemenea, că Guvernul nu a prezentat niciun element de probă în sprijinul argumentului că au avut loc îmbunătățiri considerabile în Penitenciarul nr. 13 în ultimii ani. În acest context, Curtea notează că în anul 2008, loc de detenție au fost recunoscute de Raportul Special pentru tortură și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante ale</p>	5 500 Euro (moral) 500 Euro (costuri și cheltuieli)

3	Tratament inuman și degradant: Condiții rele de detenție	03.04.2015 Pisaroglu	60	Deținut, Penitenciarul nr. 13, cauze repetitive.	<p>Națiunilor Unite și Avocatul poporului din Moldova. În astfel de circumstanțe, Curtea consideră că nu există motive să se îndepărteze de concluziile la care a ajuns în speța <i>Hadji</i>.</p> <p>- Guvernul nu a prezentat niciun element de probă pentru a justifica că condițiile din Penitenciarul nr. 13 au fost îmbunătățite considerabil în ultimii ani. Astfel, Curtea consideră că dificultățile cu care s-a confruntat reclamanta pe parcursul detenției sale în perioada iulie 2010 - iulie 2014, au depășit nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și au atins pragul de severitate contrar articolului 3 din Convenție.</p>	3 000 Euro (moral) 207 Euro (costuri și cheltuieli)
3	Tratament inuman și degradant: Detenție Ancheta inefectivă	28.04.2015 Doroșeva	58, 59	Reținută în stradă, droguri, echimoze pe față, brațe și picioare, fractura oaselor nazale.	<p>- În aprecierea probelor, Curtea, de obicei, aplică standardul probațiunii „dincolo de orice dubiu rezonabil”. Cu toate acestea, o astfel de probă derivă din coexistența suficient de perseverentă, clară și concordantă a raționamentelor sau din prezumții de fapt similare care nu pot fi puse la îndoială. Când evenimentele în litigiu se află în întregime, sau în mare parte, în cunoștință exclusivă a autorităților, cum este și cazul persoanelor care se află în custodia și sub controlul acestor autorități, se nasc prezumții puternice în ce privește leziunile apărute în timpul detenției. Fără îndoială, sarcina probării urmează să cadă pe seama autorităților în sensul de a oferi o explicație convingătoare și satisfăcătoare.</p> <p>- Autoritățile trebuie să efectueze toate măsurile rezonabile și disponibile pentru a obține dovezi cu privire la evenimentele, inclusiv, inter alia, declarațiile martorilor oculari și constatări medicolegale.</p>	12 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	3	2	3	4	5	6	7
8 46	3	Tratament inuman: Condițiile detenției	15.09.2015 Shishanov		Deținut, suprapopularea celulei, igienă necorespunzătoare, calitatea hranei, insuficiența hranei	<p>- Statul este, prin urmare, obligat, în pofida problemelor logistice și financiare, să-și organizeze sistemul penitenciar astfel încât să asigure deținuților respectarea demnității umane.</p> <p>- Ea constată că atunci când s-a confruntat cu cazuri de suprapopulare flagrantă, ea a decis că acest factor, de sine stătător, ar putea fi suficient pentru a constata încălcarea art. 3 din Convenție.</p> <p>- Curtea reamintește în această privință că este imposibil să se aplice cu strictețe principiul <i>af-firmanti, non neganti, incumbit probatio</i> în toate cazurile de care este sesizată, deoarece în unele cazuri, se întâmplă ca statul pârât este singurul care are acces la informațiile ce ar putea con-firma sau infirma pretențiile unui reclamant: omisiunea Guvernului pârât de a furniza aceste informații, fără un motiv pertinent, poate duce la anumite concluzii cu privire la credibilitatea afirmațiilor reclamantului în cauză.</p>	10 000 Euro (moral)
3	3	Tratament inuman și degradant: Maltratare în detenție Condițiile detenției Anchetă inefectivă	12.01.2016 Morgoci	71	Extrădare, automutilare în semn de protest, hipertensiune intracraniană avansată, contaminare cu tuberculoză pulmonară, pareză, compensație insuficientă, deces.	<p>- Curtea reamintește că, în conformitate cu obiectul și scopul care stau la baza Convenției, potrivit articolului 1, fiecare stat contractant trebuie să recunoască conform jurisdicției naționale drepturile și libertățile garantate. Pentru asigurarea funcționării mecanismului de protecție stabilit de Convenție este esențial ca sistemele naționale să permită propriu-zis repararea încălcărilor admise, Curtea exercitând controlul său în respectarea principiului de subsidiaritate.</p>	11 000 Euro (moral)

3	<p>Tratament inuman și degradant:</p> <p>Detenție</p> <p>Ancheta inefectivă</p>	<p>15.03.2016</p> <p>Ciorap (nr:5)</p>	<p>58, 59</p>	<p>Deținut, Penitenciarul 13, anchetă, leziuni, examinare medicală, picior strivit de ușă.</p>	<p>- Răspunsul prompt cu privire la investigațiile acuzațiilor de maltratare din partea autorităților poate fi considerat esențial în menținerea încrederii societății, propagarea principiilor statului de drept și prevenirea acțiunilor ilegale. Deși pot exista obstacole și dificultăți în progresul de investigare a unei cauze concrete, este esențial ca autoritățile trebuie să acționeze cu promptitudine pentru a menține încrederea societății în apartenența sa la un stat de drept și să prevină orice tolerare a acțiunilor ilegale.</p> <p>- O investigație necesită a fi minuțioasă atunci când este vorba de cauzele ce invocă plângeri serioase de rele tratamente. Aceasta presupune că autoritățile trebuie să depună eforturi considerabile pentru a afla ce s-a întâmplat și nu ar trebui să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate în timpul investigației sau pentru a-și motiva deciziile. Acestea urmează să întreprindă toate măsurile rezonabile pentru a asigura probele cu privire la incident, incluzând, inter alia, declarațiile martorilor oculari și expertizele medico-legale.</p> <p>- Orice deficiență în investigare care subminează abilitatea lor de a stabili cauza leziunilor sau identitatea celor responsabili riscă să nu se încadreze în aceste standarde.</p> <p>- Prin urmare, faptul că nu este intentată o urmărire penală oficială după mai mult de o lună după ce s-a luat cunoștință de plîngerile reclamanților cu privire la rele-tratamente ofițerul de urmărire penală a împiedicat cu bună-știință</p>	<p>500 Euro (material)</p> <p>9 000 Euro (moral)</p> <p>150 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
---	---	--	---------------	--	--	--

1	2	3	4	5	6	7
					<p>obținerea oricăror probe în cursul acestei perioade pentru ca ele să poată fi utilizate în fața instanțelor. Aceste probe includ cele 3 examene medicale. Având în vedere că evenimentele din prima zi sunt cruciale pentru a stabili existența și natura leziunilor înainte de a se vindeca, și ținând cont de seriozitatea plîngerilor, fiind susținute de proba că reclamantul a trebuit să fie luat la spital pentru tratarea piciorului său, întârzierea cu mai mult de o lună a urmăririi penale este incompatibilă cu obligațiile procedurale stabilite de articolul 3 din Convenție.</p>	
Articolul 5. Dreptul la libertate și siguranță						
5 §3	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție Refuzul întemeiat de audiere a martorului	04.10.2005 Becciev	97, 102	Director al întreprinderii municipale, acuzat de sustragere, detenție 3,5 luni.	<p>- Argumentele în favoarea sau defavoarea eliberării nu trebuie să fie „generale și abstracte”.</p> <p>- Jurisprudența Convenției a elaborat patru motive principale acceptabile pentru deținerea unei persoane până la pronunțarea hotărârii atunci când acea persoană este bănuită că a săvârșit o infracțiune: când există riscul că acuzațul nu se va prezenta pentru a fi judecat; când există riscul că acuzatul, în caz că este eliberat, va întreprinde măsuri care ar prejudicia administrarea justiției; fie va comite alte infracțiuni; fie va cauza dezordine publică.</p>	<p>1 000 Euro (material)</p> <p>4 000 Euro (moral)</p> <p>1 200 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
5 §4						

5 §3	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	Durata examinării cererii <i>habeas corpus</i>	04.10.2005 Șarban	97	Secretar al Consiliului municipal, acuzat de abuz de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu în exercitarea funcției publice, arest, examinarea cererii <i>habeas corpus</i> peste 21 zile.	- Curtea reamintește că, conform articolului 5 § 3 al Convenției, o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să fie întotdeauna eliberată în cursul procedurii, cu excepția cazului când statul poate dovedi că există motive „relevante și suficiente” care să justifice detenția continuă a persoanei. - Instanțele judecătorești naționale „trebuie să examineze toate faptele în favoarea sau defavoarea existenței unei necesități publice stringente, care ar justifica, luând în considerație principiul prezumției nevinovăției, o abateră de la regula respectării libertății individuale a persoanei și să le indice în deciziile lor cu privire la cererile de eliberare”. - Se ia notă de faptul că instanțele au trebuit să decidă asupra unor chestiuni administrative, cum ar fi conexarea cauzelor și formarea unei noi componențe a instanței care să se pronunțe asupra cauzelor conexe, precum și să examineze recuzarea unui judecător. Totuși, astfel de considerațiuni nu ar fi trebuit să aibă prioritate față de revizuirea legalității detenției reclamantului, având în vedere importanța chestiunii respective pentru reclamant.	4 000 Euro (moral) 3 000 Euro (costuri și cheltuieli)
5 §4 3	Detenție ilegală	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	11.07.2006 Boicenco	84, 98	Acuzat de sustragere, detenție după expirarea mandatului de arest, neeliberare provizorie sub control judiciar.	- Atât instanța de fond, cât și Curtea de Apel, atunci când au dispus arestarea reclamantului și prelungirea arestului său, au făcut referire la legea aplicabilă, fără a indica motivele datorită cărora aceste instanțe au considerat ca fiind întemeiate afirmațiile pentru care reclamantul ar putea împiedica procesul, s-ar putea ascunde sau săvârși alte infracțiuni. De asemenea, autoritățile judiciare nu au încercat să combată argumentele prezentate de avocații reclamantului.	40 000 Euro (moral) 6 823 Euro (costuri și cheltuieli)
5 §3 3 34	Detenție ilegală	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	11.07.2006 Boicenco	84, 98	Acuzat de sustragere, detenție după expirarea mandatului de arest, neeliberare provizorie sub control judiciar.	- Atât instanța de fond, cât și Curtea de Apel, atunci când au dispus arestarea reclamantului și prelungirea arestului său, au făcut referire la legea aplicabilă, fără a indica motivele datorită cărora aceste instanțe au considerat ca fiind întemeiate afirmațiile pentru care reclamantul ar putea împiedica procesul, s-ar putea ascunde sau săvârși alte infracțiuni. De asemenea, autoritățile judiciare nu au încercat să combată argumentele prezentate de avocații reclamantului.	40 000 Euro (moral) 6 823 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	5	§1	3	4	5	6	7
Detenție ilegală	07.11.2006	Holomiov	84	Bănuț de complicitate în dare de mită, deținere fără prelungirea mandatului de arest, omisiunea autorităților de a asigura asistența medicală adecvată, nerespectarea termenului rezonabil al procedurilor.	- Curtea reiterează că „legalitatea” detenției, în baza prevederilor legale interne, este elementul primar, dar nu întotdeauna și cel decisiv. Curtea trebuie, suplimentar, să fie conștientă că detenția pe parcursul perioadei în cauză a fost compatibilă cu scopul articolului 5 § 1 al Convenției, care este de a preveni privarea persoanelor de libertate în mod arbitrar. Mai mult, Curtea trebuie să se asigure dacă însăși legislația internă este în conformitate cu Convenția, inclusiv cu principiile generale prevăzute sau sugerate de aceasta	25 000 Euro (moral) 800 Euro (costuri și cheltuieli)	
3							
5	§3	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	13.03.2007	98	Reținut pentru infracțiune nonviolentă, temeiuri declarative pentru detenție, lipsa antecedentelor penale, paravan de sticlă, imposibilitatea transmiterii de documente, riscul ascultării	- Justificarea pentru orice perioadă de detenție, indiferent de cât e de scurtă, trebuie să fie demonstrată în mod convingător de către autorități. - Motivele pe care s-au bazat instanțele judecătorești în deciziile lor privind arestarea preventivă a reclamantului și prelungirea detenției acestuia s-au limitat la parafrazarea motivelor pentru detenție prevăzute de Codul de procedură penală, fără însă a explica cum au fost aplicate ele în cauza reclamantului. - Curtea consideră că o ingerință în privilegiul avocat-client și, astfel, în dreptul deținutului la apărare, nu cere în mod necesar ca o interceptare sau ascultare să aibă loc. În opinia Curții, o susținere veritabilă, bazată pe motive rezonabile precum că discuția lor a fost ascultată, poate fi suficientă pentru a limita eficacitatea asistenței pe care avocatul ar putea s-o ofere. O astfel de suspiciune, în mod inevitabil, ar inhiba o discuție liberă dintre avocat și client și ar afecta dreptul persoanei deținute de a contesta, în mod efectiv, legalitatea detenției sale.	2 500 Euro (moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)

5 §4	- Supravegherea vizuală a înțrevederilor dintre avocat și client ar fi suficientă pentru astfel de scopuri. - Imposibilitatea reclamantului de a discuta cu avocatul său chestiuni direct relevante pentru apărarea sa și pentru contestarea detenției sale preventive, fără a fi separați de peretele de sticlă, a afectat dreptul său la apărare.						Burcovschi 4 000 Euro (moral) Luțcan 5 000 Euro (moral) Istratii 6 000 Euro (moral) 4 000 Euro (costuri și cheltuieli)
5 §3	Trei reclamanți acuzați de fraudă, detenție, paravan de sticlă, imposibilitatea transmiterii de documente, riscul ascultării.	98	27.03.2007 Istratii și alții				- În deciziile lor, instanțele judecătorești naționale nu au luat în considerație nici un argument al reclamanților împotriva temeiurilor detenției preventive, chiar dacă ele au fost obligate să ia în considerație astfel de factori. - Niciuna din instanțele judecătorești care au prelungit detenția reclamanților se pare că nu au identificat nici un caz excepțional care să ceară o astfel de prelungire. Este surprinzător faptul că abia la 29 aprilie 2005 o instanță judecătorească a dispus eliberarea reclamanților pe motivele pe care aceștia le-au invocat de la începutul detenției lor. Aceasta confirmă faptul că instanțele judecătorești nu au acordat atenție corespunzătoare justificării detenției continue a reclamanților înainte de acea dată.
5 §4 3	Acuzat de abuz de putere, arest preventiv, detenție după expirarea încheierii prin care s-a autorizat arestarea preventivă, arest la domiciliu, paravan de sticlă.	98	10.05.2007 Modârcă				- Deși nu este întotdeauna necesar ca procedura în temeiul articolului 5 § 4 să fie însoțită de aceleași garanții ca și cele cerute de articolul 6 al Convenției pentru cauze penale sau civile, ea trebuie să aibă un caracter judiciar și să asigure garanții adecvate felului lipririi de libertate în cauză.
5 §1	Detenție ilegală Insuficiența motivelor pentru prelungirea detenției						7 000 Euro (moral) 1 800 Euro (costuri și cheltuieli)

1					
2	Ingerința în dreptul de a discuta cu avocatul în condiții confidențiale				
3					
4					
5					
6	<p>- Procedurile trebuie să fie contradictorii și trebuie întotdeauna să asigure egalitatea armelor între părți. În cazul unei persoane a cărei detenție cade sub incidența articolului 5 § 1(c), este necesară o audiere.</p> <p>- Mai mult, articolul 5 § 4 cere ca o persoană deținută preventiv să poată iniția proceduri la intervale rezonabile pentru a contesta legalitatea detenției sale.</p> <p>- S-a constatat că garanțiile prevăzute de articolul 6 cu privire la accesul la un avocat sunt aplicabile procedurilor <i>habeas corpus</i>, Curtea a constatat că este esențial nu numai ca persoana în cauză să aibă posibilitatea să fie audiată în persoană, dar și ca ea să beneficieze de asistența efectivă a avocatului său.</p> <p>- Curtea reamintește că ea, anterior, a constatat că comunicarea confidențială dintre o persoană și avocatul său este protejată de Convenție, reprezentând o garanție importantă a dreptului unei persoane la apărare.</p> <p>- Curtea consideră că o ingerință în privilegiul avocat-client și, astfel, în dreptul deținutului la apărare, nu cere în mod necesar ca o interceptare sau ascultare să aibă loc. În opinia Curții, o suspiciune veritabilă, bazată pe motive rezonabile că discuția lor a fost ascultată, poate fi suficientă pentru a limita eficacitatea asistenței pe care ar putea s-o ofere avocatul. O astfel de suspiciune, în mod inevitabil, ar inhiba o discuție liberă dintre avocat și client și ar afecta dreptul persoanei deținute de a contesta, în mod efectiv, legalitatea detenției sale.</p>				
7					

<p>5 §3 5 §4 3</p>	<p>Detenție ilegală Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție</p>	<p>23.10.2007 Stîci</p>	<p>98</p>	<p>Bănuț de omor, victima-fiul Președintelui Parlamentului RM, arest preventiv, detenție la faza judecării, expirarea termenului, detenție mai mult de 2 ani până la condamnare fără motive noi.</p>	<p>- Motivele de securitate invocate de Guvern nu sunt convingătoare, deoarece în dosar nu există nimic care să confirme existența unui risc pentru securitate. Mai mult, în circumstanțe excepționale când supravegherea întreprinderilor dintre avocată și client ar putea fi justificată, supravegherea vizuală a acelor întreprinderi ar fi suficientă pentru astfel de scopuri.</p>	<p>4 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
<p>5 §3</p>	<p></p>	<p></p>	<p></p>	<p></p>	<p>- Instanțele judecătorești naționale s-au limitat la parafrizarea motivelor pentru arestarea preventivă, prevăzute de Codul de procedură penală, fără a explica cum ele se aplică în cazul reclaman-tului. Unica excepție a fost că ele au făcut referire la pașaportul românesc al reclamantului, care i-ar fi permis să se ascundă peste hotarele țării și lipsa unui loc permanent de muncă. Totuși instanțele judecătorești nu au reacționat în nici un fel la argumentul reclamantului că atât pașaportul său românesc, cât și cel moldovenesc ar fi putut fi ridicat de autorități dacă ele ar fi decis că acest lucru era necesar pentru a împiedica ascunde-rea sa și că existau măsuri preventive alternative, unele dintre care (de exemplu, arestul la domiciliu) ofereau aproape aceleași garanții împotriva ascunderii de organele de urmărire penală ca și arestarea preventivă. Nu au fost examinați nici alți factori în sprijinul eliberării reclamantului, precum prezentarea sa la ofițerul de urmărire penală la prima cerere a acestuia din urmă, în pofida cerinței exprese de a face acest lucru pre-văzute de articolul 176 alin. 3 al Codului de pro-cedură penală și a referirii reclamantului la câteva motive relevante <i>prima facie</i> împotriva arestării.</p>	<p></p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	5	§3	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	Principiul egalității armelor	2	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	7
5	§3	23.10.2007 Turcan și Turcan	102	Reținuți pentru tentativă de luare de mită, refuzul accesului la materialele dosarului, detenție arbitrară, refuz neîntemeiat de a audia martori.	6	<p>- Curtea este, în special, frapată de motivele pentru deținerea lui D.T. [...], și anume că el a refuzat să divulge acușării numele martorilor care puteau dovedi nevinovăția sa în proces. Ea consideră că acest lucru nu numai că nu poate constitui un temei pentru arestarea unei persoane, dar este și o încălcare a dreptului unui acuzat de a păstra tăcerea, garantat de articolul 6 al Convenției.</p> <p>- Curtea notează cu o îngrijorare serioasă că, în pofida insuficienței motivelor inițiale pentru arestarea preventivă și a lipsei unor noi motive, arestarea preventivă a lui D.T. a fost prelungită de multe ori, câteodată chiar și când instanțele judecătorești naționale nu aveau în fața lor materialele dosarului. De asemenea, instanțele judecătorești nu au luat în considerare posibilitatea de a aplica măsuri preventive alternative, cum ar fi arestarea la domiciliu, deși li s-a solicitat acest lucru de către D.T. Acest lucru, împreună cu lipsa motivelor pentru arestarea acestuia, ar putea crea dubii asupra legalității întregii sale detenții.</p> <p>- Curtea consideră că, astfel, declarațiile lui C.N. constituiau un element important pentru determinarea faptului dacă V.T. a exercitat presiuni asupra ei și dacă el trebuia din nou arestat. Omișunea de a o audia a lipsit apărarea de singura sa șansă de a-l convinge pe judecătorul de instrucție de lipsa vreunui motiv pentru arestarea reclamantului.</p>	<p>Dlui D. Turcan 4 000 Euro (moral)</p> <p>dului V. Turcan 3 000 Euro (moral)</p> <p>2 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
5	§4						

5 §1	Lipsa bănuielii rezonabile privind săvârșirea infracțiunii de către reclamant	06.11.2007 Mușuc	98, 100, 104	Conducător de întreprindere, lider a partidului de opoziție extra-parlamentar, acuzat de însușirea unui imobil, cauțiune, refuzarea accesului la anumite părți ale dosarului, comunicarea cu avocatul prin peretele de sticlă.	<p>- Curtea nu consideră că materialele prezentate de procuratură, pe care s-au bazat instanțele de judecată naționale pentru a-l aresta pe reclamant, erau suficiente pentru a convinge un observator obiectiv că reclamantul ar fi putut săvârși infracțiunea imputată lui.</p> <p>-Persistența unei bănuieli rezonabile că persoana arestată a comis o infracțiune este o condiție <i>sine qua non</i> pentru legalitatea detenției continue, dar, după o anumită perioadă de timp, acest lucru nu mai este suficient.</p> <p>- Articolul 5 § 3 al Convenției nu poate fi interpretat ca autorizând aplicarea necondiționată a detenției preventive, care să dureze nu mai mult de o anumită perioadă. Justificarea pentru orice perioadă de detenție, indiferent de cât e de scurtă, trebuie să fie demonstrată în mod convingător de către autorități.</p>	9 000 Euro (moral) 3 000 Euro (costuri și cheltuieli)
5 §3	Egalitatea armelor	Dreptul reclamantului de a comunica cu avocații în con-			<p>-În ceea ce privește cauțiunea, ea poate fi necesară doar dacă prevalează motivele care justifică detenția. Atunci când astfel de motive prevalează, mărimea cauțiunii trebuie „evaluată, în principal, în funcție de persoana în cauză, bunurile acesteia [...], cu alte cuvinte, de nivelul de încredere că este posibil ca posibilitatea pierderii siguranței, în caz de neprezentare la proces, va constitui o descurajare suficientă pentru a exclude orice dorință din partea acesteia de a se ascunde.</p>	
5 §4	confidențialitate				<p>- Curtea recunoaște necesitatea ca urmărirea penală să fie desfășurată în mod eficient, ceea ce poate presupune că o parte din informațiile colectate în timpul acestora trebuie păstrată în secret pentru a împiedica bănuții să altereze</p>	

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1					
5 §1	Detenție ilegală și arbitrară într-un spital de psihiatrie	27.11.2007 David	88	Reclamant decedat după depunerea cererii la CtEDO, condamnat în 1987 pentru declarații antisovietice, declarat persoană care suferă de tulburări psihice, tratament psihiatric forțat, casarea sentinței și achitarea reclamantului în 1990, procedurilor judiciare de compensare, internare repetată consimțită în spitalul de psihiatrie, refuzul de a permite părăsirea spitalului.	<p>probele și să submineze efectuarea justiției. Totuși acest scop legitim nu ar putea fi îndeplinit pe seama unor restricții substanțiale asupra drepturilor apărării. Prin urmare, informația care este esențială pentru aprecierea legalității unei detenții trebuie să fie, în mod corespunzător, pusă la dispoziția avocatului bănuțitului.</p> <p>- În măsura în care Guvernul pare să susțină că reclamantul a renunțat la dreptul său la libertate prin faptul că a consimțit să fie internat, Curtea reiterează că faptul că o persoană și-a dat inițial acordul să fie internată într-o instituție nu o împiedică să se bazeze pe articolul 5 al Convenției dacă ea dorește ulterior să plece. Prin urmare, Curtea consideră că detenția continuă a reclamantului din momentul în care el și-a exprimat dorința de a părăsi spitalul a constituit „o lipsire de libertate” în sensul articolului 5 § 1 al Convenției.</p> <p>- Curtea reiterează că o persoană nu poate fi considerată „alienată”, în sensul articolului 5 § 1 al Convenției, și privată de libertatea sa, decât dacă sunt întrunite cel puțin următoarele trei condiții: trebuie demonstrat în mod credibil că persoana este alienată; tulburarea mintală trebuie să fie de o așa natură sau grad încât să justifice detenția obligatorie; și valabilitatea detenției continue depinde de persistența unei asemenea tulburări. Din circumstanțele acestei cauze rezultă că niciuna din condițiile de mai sus nu a fost întrunită în cazul reclamantului. Încheierea judecătorească din 14 martie 2004 avea exclusiv scopul de a</p>
					<p>4 000 Euro (moral)</p>
					7

5 §1	Detenție ilegală	27.11.2007 Țurcan	98, 102	Bănuț de complicitate la extorcare de mită, reținere, înrăutățirea stării sănătății, detenție după trimiterea dosarului în instanță.	stabilii capacitatea reclamantului de a depune acțiunea pe care a înaintat-o împotriva statului, și nu de a-l proteja pe el sau pe alții. Prin urmare, detenția sa forțată din momentul în care el și-a exprimat dorința de a părăsi spitalul a fost considerată înșăși esenței excepției prevăzute de subparagraful (e) al articolului 5 § 1 al Convenției.	9 000 Euro (moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)
3					- Curtea constată [...] că detenția reclamantului după trimiterea dosarului în instanță spre judecare la 20 februarie 2006, când termenul de detenție autorizat prin ultima încheiere judecătorească a expirat, nu s-a bazat pe vreo prevedere legală.	
5 §3	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	13.11.2008 Malai	97, 100	Acuzat de pescuit ilegal și furt, schimbarea adresei, arest preventiv, lipsa reclamantului și avocatului în ședință, arestare după un an de la autorizarea măsurii preventive.	- Instanțele judecătorești naționale, atunci când au dispus detenția reclamantului, au citat părți ale legislației relevante fără a arăta motivele pentru care ele au considerat întemeiate acuzațiile că reclamantul putea să se ascundă sau să comită alte infracțiuni.	3 500 Euro (moral) 1500 Euro – 850 Euro (costuri și cheltuieli)
3						
5 §1	Detenție ilegală	10.03.2009 Paladi [MC]	84	Viceprimar al mun. Chișinău, acuzație în 3 dosare penale, detenție, neacordarea asistenței medicale primare, stare medicală gravă, 8 cereri habeas corpus, invaliditate gr.II, măsură provizorie indicată de CtEDO.	- Conformarea cu măsurile provizorii reprezintă o chestiune de urgență. - Din dosarul în această cauză reiese că autoritățile Republicii Moldova nu cunoșteau nimic despre pretinsa lipsă a unui risc pentru viața și sănătatea reclamantului atât în perioada desfășurării evenimentelor, cât și mult mai târziu. Acestea nu au informat Curtea despre orice probe pe care le-ar fi putut avea care să pună la îndoială starea sănătății reclamantului sau necesitatea unui tratament	2 080 Euro (material) 15 000 Euro (moral) 7 000 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3 34	5 Detenție ilegală și arbitrară	07.04.2009 Hyde Park și alții (nr. 4)	93, 105	Organizație non-guvernamentală, protest, aplicarea forței în timpul reținerii, acuzaare de ultragiere și opunere de rezistență colaboratorilor de poliție.	anume. În astfel de circumstanțe, nu a existat nicio explicație în acel moment pentru omisiunea lor de a întreprinde acțiuni imediate cu scopul de a se conforma măsurii provizorii și de a reduce riscul prezumat pentru reclamant. O astfel de omisiune trebuie considerată drept cel puțin o acceptare neglijentă a continuării unei situații care, după cum se știa în perioada relevantă, ar fi putut duce la un prejudiciu ireparabil pentru reclamant și, astfel, ar fi putut lipsi procedurile de obiectul lor. Faptul că, în ultimă instanță, riscul nu s-a materializat și că informația obținută ulterior sugerează că riscul ar fi putut fi exagerat, nu influențează faptul că atitudinea și lipsa de acțiune din partea autorităților au fost incompatibile cu obligațiile lor prevăzute de articolul 34 al Convenției.	Pentru Hyde Park: 4 000 Euro (moral) 3 000 Euro (costuri și cheltuieli) - Brega: 3 000 Euro (moral) - Juraveli: 2 500 Euro (moral)

11					<p>rezistență în timpul reținerii și ar fi ultragiag colaboratorii de poliție, nu poate fi considerată „legală”, în sensul articolului 5 § 1 al Convenției.</p> <p>- În ceea ce privește ultimul motiv al reținerii reclamanților, și anume faptul organizării și desfășurării unei întruniri neautorizate, Curtea notează că ei aveau la mână o hotărâre judecătorească valabilă care autoriza cea întrunire. Mai mult, această hotărâre era de executare imediată. Faptul că Consiliul local a refuzat să o execute nu a scutit poliția de obligația de a o lua în considerare. În asemenea circumstanțe, Curtea constată că reținerea reclamanților în baza acestui motiv, de asemenea, nu poate fi considerată „legală”, în sensul articolului 5 § 1 al Convenției.</p>	<p>- Cotelea: 2 500 Euro (moral)</p> <p>- Galescu: 3 000 Euro (moral)</p> <p>- Vasilascu: 2 500 Euro (moral)</p> <p>- Dragan: 2 500 Euro (moral)</p> <p>- Lungu: 2 500 Euro (moral)</p> <p>- Hristea-Stan: 2 500 Euro (moral)</p>
5 §1	Detenție ilegală Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	07.04.2009 Străisteanu și alții	98	Om de afaceri, fost deputat în Parlamentul RM, acuzare de furt din mașini, mandat de arest, eliberare de către instanța de judecată, nerespectare de către procuror a încheierii de eliberare, detenție în lipsa mandatului de arest.	<p>- Instanțele judecătorești naționale, atunci când au dispus arestarea primului reclamant, au citat părți ale legislației relevante, fără a arăta motivele pentru care ele au considerat întemeiate acuzațiile că reclamantul putea să se eschiveze sau să împiedice desfășurarea urmăririi penale.</p> <p>- Curtea notează că încheierea din 18 august 2005 privind eliberarea reclamantului din detenție nu a fost contestată de către procuror și, prin urmare, era în vigoare. În loc să se conformeze acesteia, procurorul a încercat să o ocolească prin depunerea demersului la o altă instanță judecătorească și prin invocarea unui episod al preinsei infracțiuni comise de către reclamant drept o infracțiune separată. Acea instanță</p>	<p>Dlui Gh. Străisteanu</p> <p>10 000 Euro (moral)</p> <p>100 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	5 §3 3 6§1 13+3 1 P1		3	5	6	7
5 §1	Detenție ilegală Neinformare privind motivele arestării și acuzațiilor aduse Restricționarea comunicării cu avocatul	15.12.2009 Leva	84, 92, 105	Tată și fiu, acuzație de sustrageri în proporții deosebit de mari, momentul arestării difuzat de postul național de televiziune, paravan de sticlă, părăsirea teritoriului statului, refuz de extrădare, suspendarea urmăririi penale.	a dispus prelungirea mandatului de arest a reclamanului fără a aduce motive noi pentru detenție. Mai mult, după 29 august 2005 reclamanul s-a aflat în detenție fără un mandat de arest, contrar articolului 25 al Constituției.	4 000 Euro (moral) fiecărui reclaman

5 §2 5 §4		21.12.2010 Oprea	98	Președinte al organizației non-guvernamentale, reținută pentru înțelesuri ilegale de fonduri.	necesitate – să prevadă, la un nivel rezonabil în circumstanțele respective, consecințele pe care le-ar putea genera o anumită acțiune.	3 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
5 §3	Insuficiența motivelor pentru detenție				<p>- Curtea notează că instanțele naționale nu au făcut referire la niciun fapt sau document specific care ar susține afirmația procurorului privind riscul sustragerii sau influențării anchetei. Mai mult, instanța superioară și, ulterior, un alt judecător de instrucție nu au luat în considerare niciunul dintre aceste argumente în deciziile lor, aparent tratându-le ca fiind irelevante la examinarea legalității detenției preventive a reclamantei, chiar dacă erau obligați să țină cont de asemenea factori în conformitate cu articolul 176 § 3 din Codul de procedură penală.</p> <p>- Instanțele naționale s-au limitat în deciziile lor de a repeta într-un mod abstract temeiurile formale de detenție prevăzute de lege. Aceste motive au fost invocate fără a se încerca să se arate modul în care acestea au fost aplicate cazului reclamantei sau care au fost faptele specifice pe care instanțele s-au bazat în evaluarea riscurilor prezentate de solicitant. Nu au fost examinate, de altfel, măsurile preventive alternative, cum ar fi arestul la domiciliu sau detenția într-o instituție medicală specializată, care ar fi împiedicat orice încercare a reclamantei de a influența martorii. De asemenea, este important de menționat că nu a fost niciodată argumentat că, în perioada în care a fost supusă unei măsuri preventive neprivative de libertate, reclamanta a încercat să se ascundă</p>	

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3	Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru detenție	08.02.2011 Ignatenco	98	Acuzat de însușirea proprietății altei persoane etc., arest preventiv, întârziere de 30 min. la examinarea demersului privind arestarea reclamantului, eliberare, interzicerea părăsirii localității, suspendarea urmăririi penale.	sau să influențeze în orice fel ancheta. Instanțele nu au luat în considerare acest fapt, așa cum nu au acordat suficientă atenție stării sale de sănătate, fapt care a fost relevant și pentru decizia de aplicare a măsurii preventive de arestare.	2 000 Euro (moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)
5 §3					<p>- Motivele pe care instanțele judecătorești și-au întemeiat deciziile cu privire la arestarea preventivă a reclamantului și prelungirea detenției acestuia s-au limitat, în mare parte, la parafrizarea motivelor de detenție prevăzute de Codul de procedură penală, fără însă a explica cum acestea se aplică în cauza reclamantului.</p> <p>- Instanțele judecătorești naționale nu au examinat în mod corespunzător argumentele reclamantului aduse în sprijinul eliberării sale. În special, instanțele judecătorești naționale nu au examinat suficient argumentul reclamantului, că era mică probabilitatea ca el să se ascundă, având în vedere că soția lui era însărcinată, aparent tratând acest argument ca irelevant legalității detenției. Pericolul ca un acuzat se va ascunde trebuie evaluat cu referire la un număr de factori care au legătură cu caracterul persoanei, valorile sale morale, locuința sa, ocupația sa, bunurile sale, legăturile familiale și cu toate tipurile de legături cu statul în care el este urmărit. În această cauză, instanțele judecătorești naționale nu au evaluat în mod adecvat legăturile reclamantului cu RM. Este adekvat faptul că instanțele judecătorești naționale au examinat faptul dacă reclamantul avea adresa permanentă în RM și că existau probe contradictorii</p>	

5	Dreptul la libertate și siguranță	05.07.2011 Haritonov	87	<p>Cetățean al Ucrainei, infracțiune gravă, lipsa reședinței permanente în Republica Moldova, arest preventiv, 9 zile întârziere la examinarea recursului privind arestarea preventivă, eliberare, părăsirea teritoriului RM, condamnare.</p>	<p>în această privință. Curtea reamintește, însă, că o simplă absență a unui domiciliu permanent nu creează în mod automat pericolul că el se va ascunde. Mai mult, Curtea notează că instanțele judecătorești naționale nu au examinat argumentul reclamantului, potrivit căruia el era gata să predea pașaportul său drept garanție că el nu va pleca din țară. În motivarea instanțelor judecătorești naționale nu s-a făcut referință la probe în sprijinul constatării că reclamantul intenționa să se ascundă în regiunea transnistreană.</p> <p>- Curtea remarcă cu o îngrijorare serioasă faptul că trimiterea la jurisprudența sa în fața instanțelor judecătorești naționale era considerată drept o încercare de subminare a desfășurării normale a procesului la nivel național.</p>	Nu a fost constatată încălcare art. 5
				<p>- Eliberarea promptă a solicitantului în condițiile în care el ar trebui să fi fost altfel ținut în detenție, împreună cu recunoașterea expresă de către Curtea de Apel a ilegalității detenției, a acordat reclamantului o satisfacție, care îl privează de statutul de victimă.</p> <p>- Instanțele judecătorești naționale, atunci când au dispus arestarea reclamantului, au argumentat, <i>inter alia</i>, prin faptul că reclamantul ar putea să se eschiveze de la judecată. Motivele invocate de către instanțele judecătorești naționale pentru menținerea lui în stare de arest, par a fi foarte succinte. Cu toate acestea, Curtea consideră că, motivele au fost suficiente de puternice pentru a justifica detenția reclamantului. Or, reclamantul în speță nu a avut o reședință permanentă,</p>		

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3	Detenție ilegală Mărimea reparației pentru detenția ilegală	27.09.2011 Cristina Boicenco	104	Acuzată de furt, rețineri, detenție ilegală 11 zile, lipsa procesului-verbal de reținere, constatarea încălcării în ordinea juridică națională, compensație insuficientă și inadecvată, statut de victimă.	o familie sau orice alte legături cu Republica Moldova. În plus, îngrijorarea instanțelor naționale de evadarea reclamantului, pare să nu fi fost chiar atât de nerezonabilă, deoarece după eliberarea reclamantului, el a plecat din Moldova și nu a revenit până în prezent.	6 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
5 §5					- Chiar dacă perioada de detenție – unsprezece zile – poate părea scurtă, această sumă este considerabil mai mică decât cea acordată de către Curte în cauzele similare de încălcare a articolului 5 al Convenției. Detenția ilegală a unei persoane reprezintă o negare totală a garanțiilor fundamentale prevăzute de articolul 5 al Convenției și o încălcare extrem de gravă a acestei prevederi. Neînregistrarea unor date, cum ar fi data și ora arestului, locul detenției, numele persoanei deținute și motivele detenției, precum și identitatea persoanei oficiale responsabile reprezintă o încălcare a cerințelor privind legalitatea detenției și a însuși scopului articolului 5 al Convenției.	
5 §3	Lipsa te-meurilor relevante și suficien-te pentru arestarea preventivă Omisiunea audierii martorului	24.01.2012 Feraru	98, 102	Comerciant, reținut, contravenție administrativă, ultragierea colaboratorului de poliție, acuzat de excocherie, arest, calificarea infracțiunii ca minoră, detenție dispusă exclusiv în baza demersului procurorului.	- Utilizarea arestului administrativ ca măsură pentru deținerea și audierea bănuitului într-o cauză penală este contrară articolului 5 al Convenției. Aceasta este de asemenea contrară legislației naționale. Totuși nu este exclus că o persoană arestată pentru o contravenție administrativă este identificată, în cadrul detenției administrative, ca fiind suspectată de comiterea unei infracțiuni, și că atât detenția administrativă, cât și detenția ulterioară în cadrul urmării penale să fie <i>bona fidae</i> .	7 000 Euro (moral)

<p>5 §4 3</p>				<p>- În deciziile lor, instanțele naționale s-au limitat la repetarea motivelor formale pentru detenție prevăzute de lege într-o formă abstractă și stereotipică. Aceste motive au fost citate fără o încercare de a arăta cum acestea se aplicau în cauza reclamantului. - Curtea consideră că chestiunea privind repararea de către reclamant a prejudiciului a fost relevantă pentru evaluarea riscurilor eliberării reclamantului sau aplicării altor măsuri preventive, non-privative de libertate, și astfel pentru chestiunea privind legalitatea arestării sale preventive. - Omission de a examina în mod adecvat demersul avocatului reclamantului de a-l audia pe B.I. și de a clarifica chestiunea returnării datoriei, a privat apărarea de posibilitatea de a convinge judecătorul de instrucție de lipsa unui risc anume în eliberarea reclamantului, și că prelungirea detenției lui nu era necesară.</p>	
<p>5 §4</p>	<p>Nerespectarea principiului egalității armelor și contradicționalității</p>	<p>22.04.2014 Tripăduș</p>	<p>101</p> <p>Acuzat de excludere ilegală din lista asociațiilor comerciale, deposedare de partea socială, percheziție la domiciliu, arest, nemotivare, refuz de examinare a probelor din dosar.</p>	<p>- Nu a fost oferită o justificare de către autoritățile competente cu privire la refuzul de a permite părții apărării de a avea acces la documentele respective și că reclamantul nu a putut să combată în mod adecvat temeiurile invocate de către procuror pentru prelungirea duratei ținerii sale în stare de arest preventiv. În ceea ce privește autorizarea acordată părții apărării de către autoritățile naționale de a consulta materialele cauzei după terminarea urmării penale, aceasta nu poate fi considerată ca o remediere a deficiențelor procedurale survenite în etapele anterioare ale procedurii.</p>	<p>2 000 Euro (moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1		5	Lipsa motivelor pertinente și suficiente pentru arestul preventiv și arestul la domiciliu		2	
2		5	Percheziție la domiciliu, reținere, acuzație de însușire în proporții deosebit de mari, arest preventiv 1 lună 5 zile, arest la domiciliu 5 luni 6 zile.		3	
3		4	98		4	
4		5			5	
5		6			6	<p>- Cunoașterea argumentelor părții vătămate de către reclamant și avocații său le-ar fi oferit acestora o oportunitate reală de a contesta probele care au stat la baza acuzațiilor îndreptate împotriva reclamantului și de a combate, astfel, argumentul persistenței bănuielii rezonabile în ceea ce privește comiterea infracțiunii.</p> <p>- Pentru a justifica privarea de libertate a reclamantului, instanțele judecătorești naționale au invocat mai multe temeuri, majoritatea cărora constituie parafrazări ale temeiurilor pentru aplicarea măsurilor preventive prevăzute de CPP, fără a explica cum acestea pot fi aplicate în cazul reclamantului.</p> <p>- Instanțele judecătorești nu s-au pronunțat asupra a trei argumente ale reclamantului invocate pentru eliberarea sa, și anume: că în momentul în care el a fost arestat preventiv, urmărirea penală a durat, deja, mai mult de un an, că el s-a prezentat la organul de urmărire penală de fiecare dată când a fost citat, că, pentru buna desfășurare a procesului penal, el și-a asumat obligația de a se prezenta la orice chemare a organelor de drept. Curtea reamintește că pericolul de eschivare trebuie să fie apreciat în contextul factorilor care au legătură cu personalitatea reclamantului, și anume, valorile sale morale, locuința sa, ocupația sa, bucuriile sale, legăturile familiale și toate tipurile de legături cu statul în care el este urmărit. În speță, Curtea consideră că instanțele judecătorești nu au examinat în mod adecvat legăturile dintre reclamant și Republica Moldova. Deși este adevărat</p>
7					7	<p>2 000 Euro (moral)</p> <p>2 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

5 §3	Lipsa motivelor pertinente și suficien- te pentru arestul pre- ventiv și arestul la domiciliu	13.01.2015 Rîmschi	96, 97	Acuzat de infracțiune deosebit de gravă, arest preventiv prelungit mai multe ori, aceleași te- meiuri, detenție pe du- rata urmăririi penale și judecării cauzei în fond (mai mult de 30 luni).	că inițial instanțele judecătorești au reflectat asu- pra întrebării dacă reclamantul avea un loc per- manent de trai și existau dovezi contradictorii în acest sens, totuși Curtea reamintește că lipsa unui loc permanent de trai nu poate constitui, în sine, un pericol de eschivare.	3 000 Euro (moral)
5 §4	Neres- pectarea princi- piului egalității armelor	07.04.2015 Veretco	103, 104	Acuzat de trafic de co- pii, arest preventiv, lip- sa accesului la materia- lele cauzei, schimbarea măsurii preventive.	- Motivele prelungirii arestului au fost limi- tate la parafrizarea temeiurilor pentru apli- carea arestului preventiv prevăzute de Codul de procedură penală, fără a se explica cum acestea sunt aplicabile situației reclamantu- lui. Instanțele judecătorești nu au motivat care au fost probele ce justificau că reclamantul putea să se eschiveze de la organele de drept sau să săvârșească alte infracțiuni, nici nu au motivat cum putea reclamantul să împiedice la stabilirea adevărului în procesul penal sau să influențeze martorii după doi ani de la începe- rea urmăririi penale. Prolungirea automată și în mod generalizat a măsurii preventive sub formă de arest preventiv în privința reclamantului a fost, de asemenea, dovedită de către ultimele două încheieri în care instanțele judecătorești au reutilizat același text, schimbând doar datele.	9 800 Euro (moral) 650 Euro (costuri și cheltuieli)

1	5 \$5 3	Dreptul la reparații pentru detenția ilegală	3	4	5	6	7
5 \$3	Lipsa motivării relevante și sufi- ciente a detenției	05.07.2016 Buzadji [MC]	93	Director al unei compa- nii, acuzat de tentativă de escrocherie, recla- mant cooperant, arest după 10 luni de la înce- perea urmăririi penale, arest la domiciliu 7,5 luni, motive abstracte și stereotipare pentru prelungirea arestului.	<p>material suplimentar. Curtea notează că nu a fost adus niciun motiv pentru neprezentarea informației date de către judecătorul de instrucție și nici de către instanța de recurs, astfel reclamantul nu a putut să conteste, într-un mod corespunzător, motivele arestării sale.</p> <p>- Perioada de timp, luată în considerație la aprecierea caracterului rezonabil a detenției în virtutea celei de-a doua părți din articolul 5 § 3, începe din momentul arestului persoanei. Din acest moment, în cadrul primului aspect al alineatului 3 persoana în cauză, de asemenea, dispune de dreptul să fie adusă „imediat în fața unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege să exercite puterea judecătorească”, oferind garanțiile de independență față de executiv și de părți. Din această dispoziție rezultă obligația procedurală a „judecătorului sau magistratului abilitat prin lege” de a efectua personal interogarea sau ascultarea individului pus în fața sa, și obligația materială de a examina circumstanțele cauzei pro sau contra plasării în arest, de a se pronunța asupra existenței motivelor suficiente și justificative, iar în absența lor de a dispune eliberarea persoanei.</p> <p>- Arestul la domiciliu este de asemenea considerat ca privațiune de libertate în dreptul intern relevant.</p>	3 000 Euro (moral) 4 837 Euro (costuri și cheltuieli)	

	<p>- Chiar dacă se presupune că reclamantul a consimțit de a fi arestat la domiciliu, această măsură nu poate fi asimilată cu o eliberare. De asemenea, aceasta nu poate fi privită ca o formă de despăgubire în sensul articolului 5 § 5 care prevede un asemenea drept.</p> <p>- În general, arestul la domiciliu implică pentru persoana în cauză mai puține restricții și suferință sau disconfort, decât un arestul preventiv. Motivul este că detenția necesită integrarea individului în mediul nou și cel mai des, ostil, or el trebuie să împartă activitățile și resursele cu colegii săi deținuți, să respecte disciplina și să fie supus controlului la diverse niveluri de control din partea autorităților douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. [...] În consecință, dacă ei au de ales între arestul la domiciliu și arestul în închisoare, ca și în cazul reclamantului, cea mai mare parte a persoanelor în mod normal, ar opta pentru prima măsură.</p> <p>- La fel ca și pentru ordonanța inițială de punere în arest, judecătorii au omis să examineze personalitatea reclamantului, moralitatea sa, proprietatea și legăturile cu țara așa ca comportamentul său pe parcursul celor 10 luni de urmărirea penală.</p>	

1	2	3	4	5	6	7
6§1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	18.05.2004 Prodan	114-115	Restituirea imobilului, reabilitarea victimelor represiviilor politice, retrocedarea proprietăților confiscate sau naționalizate, lipsa spațiului locativ alternativ, lipsa mijloacelor financiare pentru executare.	Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil	
				<p>-Articolul 6 § 1 asigură oricărei persoane dreptul de a înainta orice pretenție cu privire la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil în fața unei instanțe judecătorești sau tribunal; în acest fel el cuprinde „dreptul la o instanță”, din care dreptul de acces, adică dreptul de a institui proceduri în fața instanțelor judecătorești în litigiile civile, constituie un aspect. Totuși, acest drept ar fi iluzoriu dacă sistemul de drept al unui Stat Contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească irevocabilă și obligatorie să rămână neexecutată în detrimentul unei părți. Ar fi de neconceput ca articolul 6 § 1 să descrie în detaliu garanțiile procedurale oferite părților aflate în litigiu – proceduri care sunt echitabile, publice și prompte – fără a proteja executarea hotărârilor judecătorești; a interpreta articolul 6 ca referindu-se în exclusivitate la accesul la o instanță și îndeplinirea procedurilor ar putea duce la situații incompatibile cu principiul preeminenței dreptului, pe care Statele Contractante și-au asumat angajamentul să-l respecte atunci când au ratificat Convenția. Executarea unei hotărâri pronunțate de orice instanță trebuie, prin urmare, privită ca o parte integrantă a „procesului”, în sensul articolului 6.</p> <p>- O autoritate de stat nu poate invoca lipsa fondurilor sau a spațiului locativ alternativ ca scuză pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești. Firește, o întârziere în executarea unei hotărâri ar putea fi justificată de circumstanțe speciale.</p>	11 000 Euro (material) 3 000 Euro (moral)	

1 P1	Totuși întârzierea nu poate fi astfel încât să prejudicieze esența dreptului protejat de articolul 6 § 1 al Convenției - Prin omisiunea timp de mai mulți ani de a lua măsurile necesare pentru a executa hotărârile judecătorești irevocabile în această cauză, autoritățile moldovenești au privat prevederile articolului 6 § 1 al Convenției de toate efectele benefice.					Sîrbu, Cornovan, Bragoi Gh., Usatfi, Guștiuc – câte 84 Euro. Bra- goi P. – 67 Euro (material), câte 1 000 Euro pentru fiecare (moral), câte 200 Euro fiecare (costuri și cheltuieli)
6§1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	Indemnizație, colaboratori MAL, compensații financiare, termen de 5, 5 ani de întârziere în executare.	115-116	15.06.2004 Sîrbu și alții		- O autoritate de stat nu poate să invoce lipsa fondurilor ca scuză pentru neexecutarea unei hotărâri. Firește, o întârziere în executarea unei hotărâri ar putea fi justificată de circumstanțe speciale. Dar întârzierea nu poate fi astfel, încât să prejudicieze esența dreptului protejat conform articolului 6 § 1 al Convenției. - Curtea notează că hotărârile Judecătoriei Sectorului Centru din 1 și 18 august 1997 au rămas neexecutate timp de mai mult de cinci ani și jumătate . Prin omisiunea timp de mai mulți ani de a lua măsurile necesare pentru a executa hotărârile irevocabile în această cauză, autoritățile moldovenești au privat prevederile articolului 6 § 1 al Convenției de toate efectele benefice.
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	Reabilitarea victimelor represiviilor politice, retrocedarea proprietăților confiscate sau naționalizate.	116	18.01.2005 Popov (nr.1)		- În această cauză, reclamantul nu trebuia împiedicat să beneficieze de succesul obținut în urma litigiului, care s-a referit la evacuarea locatarilor casei sale. - Prin omisiunea timp de mai mulți ani de a lua măsurile necesare pentru a executa hotărârea
6§1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești					5 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
1 P1 6§1	Acuzație în materie penală Citarea participanților la proces	01.02.2005 Ziliberg	141-143	Dosar administrativ, contravenție, aspect penal, natura abaterii, caracterul și gravitatea pedepsei aplicate, acuzație penală, plic, citație, examinare în absență, dreptul de a fi prezent, dreptul de a asculta și a urmări procesul, dreptul la apărare, procedura contradictorie, Codul contravențiilor administrative.	irevocabilă în această cauză, autoritățile moldovenești au privat prevederile articolului 6 § 1 al Convenției de toate efectele benefice. - Pentru a determina dacă o abatere se califică ca „penală”, în sensul Convenției, prima chestiune care trebuie stabilită este dacă norma care definește abaterea aparține dreptului penal în sistemul juridic al statului pârât; iar ulterior trebuie examinată natura abaterii și, în sfârșit, natura și gradul de severitate ale pedepsei care putea fi aplicată persoanei în cauză, luând în considerație obiectul și scopul articolului 6 al Convenției, sensul obișnuit al termenilor din articolul respectiv, precum și legislația Statelor Contractante. - Curtea reamintește că aceste criterii sunt alter-native, și nu cumulative: pentru ca articolul 6 să devină aplicabil, este suficient ca abaterea în cauză să fie, prin natura sa, „penală” din punctul de vedere al Convenției sau ar trebui să facă persoana în cauză pasibilă de o sancțiune care, datorită naturii sale și gradului de severitate, ține, de obicei, de domeniul „penal”. Acest lucru nu exclude faptul ca o examinare cumulativă să fie folosită atunci când analiza separată a fiecărui criteriu nu permite de a se ajunge la o concluzie clară în ceea ce privește existența unei „acuzații penale”. - În principiu, caracterul general al Codului contravențiilor administrative și scopul pedepse-lor, care este atât de pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că, în sensul articolu-lui 6 al Convenției, reclamantul a fost acuzat de o abatere penală.	1000 Euro (costuri și cheltuieli) Reclamantul nu a solicitat despăgubiri pe terenul art. 6.

6§1	Revizuire abuzivă Securitatea raporturilor juridice	23.03.2005 Roșca	128	Redeschiderea procesurilor, Procuror General, recurs în anulare, <i>res judicata</i> , apel camuflat.	<p>- Articolul 6 al Convenției, interpretat în ansamblu, garantează dreptul persoanei acuzate de a participa efectiv la procesul său penal. Acesta include inter alia nu doar dreptul de a fi prezent, dar și de a asculta și a urmări procesul. Acest drept face implicit parte din esența conceptului procedurii contradictorii și poate fi, de asemenea, dedus din garanțiile prevăzute în sub-paragrafele (c), (d) și (e) ale paragrafului 3 al articolului 6 - „să se aplece el însuși”, „să întrebe sau să solicite audierea martorilor” și „să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere”. Este dificil de a vedea în această cauză cum reclamantul ar fi putut să-și exercite aceste drepturi fără a fi prezent.</p>	
				<p>Redeschiderea procesurilor, Procuror General, recurs în anulare, <i>res judicata</i>, apel camuflat.</p>	<p>- Dreptul la judecarea într-un mod echitabil de către o instanță, așa cum este garantat de articolul 6 § 1 al Convenției, trebuie interpretat în lumina Preambulului Convenției, care, în partea sa relevantă, declară preeminența dreptului o parte a moștenirii comune a Statelor Contractante. Unul din aspectele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care cere, printre altele, ca atunci când instanțele judecătorești dau o apreciere finală unei chestiuni, constatarea lor să nu mai poată fi pusă în discuție.</p> <p>- Securitatea raporturilor juridice presupune respectarea principiului <i>res judicata</i>, adică principiul caracterului irevocabil al hotărârilor judecătorești. Acest principiu cere ca nici o parte să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei</p>	<p>3 500 Euro (material) 2 000 Euro (moral) 690 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
1 P1	<p>Revizuire abuzivă</p> <p>Securitatea raporturilor juridice</p>	<p>06.12.2005</p> <p>Popov (nr.2)</p>	<p>129-130, 338</p>	<p>Reabilitarea victimelor represuniilor politice, retrocedarea proprietăților confiscate sau naționalizate, certificat din Arhiva Națională, Monitorul Oficial, <i>res judicata</i>, circumstanțe esențiale și convingătoare, povară individuală și excesivă.</p>	<p>hotărâri irevocabile și obligatorii doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei. Competența instanțelor ierarhic superioare de revizuire trebuie exercitată pentru a corecta erorile judiciare și omisiunile justiției, dar nu pentru a efectua o nouă examinare. Revizuirea nu trebuie considerată un apel camuflat, iar simpla existență a două opinii diferite cu privire la aceeași chestiune nu este un temei de reexaminare. O derogare de la acest principiu este justificată doar atunci când este necesară, datorită unor circumstanțe esențiale și convingătoare.</p> <p>- Curtea notează că, prin admiterea recursului în anulare deus de Procurorul General în baza acelei competențe, Curtea Supremă de Justiție nu a ținut cont de un întreg proces judiciar care s-a sfârșit cu o hotărâre irevocabilă și executorie și, prin urmare, de <i>res judicata</i>.</p>	<p>3 365 Euro (material)</p> <p>3 000 Euro (moral)</p> <p>715 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

<p>- Securitatea raporturilor juridice presupune respectarea principiului res judicata, adică principiul caracterului irevocabil al hotărârilor judecătorești. Acest principiu cere ca nici o parte să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei hotărâri irevocabile și obligatorii, doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei.</p> <p>- Competența instanțelor ierarhic superioare de revizuire trebuie exercitată pentru a corecta erorile judiciare și omisiunile justiției, dar nu pentru a efectua o nouă examinare. Revizuirea nu trebuie considerată un apel camuflat, iar simpla existență a două opinii diferite cu privire la aceeași chestiune nu este un temei de reexaminare. O derogare de la acest principiu este justificată doar atunci când este necesară, datorită unor circumstanțe esențiale și convingătoare.</p> <p>- Redeschiderea procedurilor din cauza apariției unor circumstanțe noi nu este, în sine, incompatibilă cu Convenția. Mai mult, articolul 4 Protocolul nr. 7, în mod special, permite statului să corecteze omisiunile justiției în procedura penală. Totuși, deciziile de a revizui hotărâri judecătorești irevocabile trebuie să fie în conformitate cu criteriile legale relevante, iar folosirea necorespunzătoare a unei astfel de proceduri poate fi contrară Convenției, pe motiv că rezultatul său - „pierderea” unei hotărâri judecătorești - este același ca și în recursul în anulare. Principiile securității raporturilor juridice și preeminenței dreptului cer Curții să fie vigilentă în acest domeniu.</p>	
--	--

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	6§1	Revizuire abuzivă Securitatea raporturilor juridice	25.04.2006 Macovei și alții	4	130-131	5 <i>Hardship</i> , ASITO, clienți, schimbarea ratei dobânzii BNM, practica divergentă, recurs în anulare, Procuror General, pensie viagieră, rezilierea contractelor.	6 - În cauza <i>Roșca</i> , 22 martie 2005, Curtea a constatat că procedura în recurs în anulare, în baza căreia o hotărâre irevocabilă putea fi contestată la nesfârșit de către Procurorul General, încalcă principiul securității raporturilor juridice. O încălcare din aceleași temeuri a fost constatată în cauza <i>Popov (nr. 2)</i> , 6 decembrie 2005, în care o hotărâre irevocabilă a fost casată în urma unei proceduri în revizuire abuzive. În ambele cauze Curtea a constatat că „pierderea” de către o parte în litigiu a unei hotărâri pronunțate în favoarea sa era incompatibilă cu prevederile Convenției. - În această cauză, hotărârile irevocabile pronunțate în favoarea reclamantilor nu au fost niciodată casate, după cum a avut loc în cauzele <i>Roșca și Popov (nr. 2)</i> . Totuși, hotărârile ulterioare pronunțate în favoarea ASITO, în care instanțele au examinat repetat cererea ASITO privind legalitatea denunțării unilaterale de către aceasta a contractelor pe exact aceleași temeuri care au fost respinse în primul set de proceduri, le-a lipsit pe acestea de orice efect. Acest lucru a rezultat, exact ca în cauzele <i>Roșca și Popov (nr. 2)</i> , în „pierderea” de către reclamantii a hotărârilor pronunțate în favoarea lor. - Prin admiterea acțiunilor civile ale ASITO cu privire la rezilierea contractelor de pensie viagieră, în circumstanțele în care aceleași chestiuni au fost deja soluționate prin hotărâri irevocabile și obligatorii, instanțele naționale au încălcat principiul securității raporturilor juridice și dreptul reclamantilor „la un proces echitabil” garantat de articolul 6 § 1 al Convenției.	7	G. Macovei -771 Euro (material), 2 000 Euro (moral) și 1 200 Euro (costuri și cheltuieli); M. Socolov -918 Euro (material), 2 000 Euro (moral) și 1 200 Euro (costuri și cheltuieli); S. Culicovschi -716 Euro (material) și 2 000 Euro (moral); V. Morozov -716 Euro (material) și 2000 Euro (moral);
---	-----	--	--------------------------------	---	---------	---	---	---	---

1 P1	6§1	Scutirea de la plata taxei de stat	07.06.2006 Malahov	135-136	Marja de apreciere, limitări, situația patrimonială, pensie modestă, sursă de existență, pensionar.	<p>- „Dreptul la o instanță” nu este absolut. Acesta poate fi, prin natura sa, supus limitărilor, deoarece dreptul de acces, prin sine, cere reglementare din partea statului. Garantând părților în litigiu un drept efectiv de acces la o instanță care să hotărască asupra „drepturilor și obligațiilor lor cu caracter civil”, articolul 6 § 1 acordă statului dreptul de a alege liber mijloacele care să fie utilizate în acest scop; deși Statele Contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere în acest sens, decizia finală privind respectarea prevederilor Convenției îi aparține Curții.</p> <p>- Chiar dacă se pare că, cinci ani mai târziu, reclamanta a găsit mijloace pentru a plăti o sumă substanțială drept onorariu pentru reprezentantul său, nu există nimic în hotărârile instanțelor judecătorești care ar sugera că acestea au găsit dovezi că reclamantul era în stare să plătească taxele de stat la momentul evenimentelor.</p>	<p>G. Nagornii -1 775 Euro (material) și 2000 Euro (moral);</p> <p>V. Cliuchin -2 000 Euro (material), 2 000 Euro (moral) și 63 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
6§1	1 P1	6§1	1 800 Euro (moral)	600 Euro (costuri și cheltuieli)	Încălcarea art.6§1	<p>Încălcarea art.6§1</p> <p>1 800 Euro (moral)</p> <p>600 Euro (costuri și cheltuieli)</p>	

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1		6§1	Instanță instituită de lege Obligație pozitivă	11.07.2006 Gurov	4	138-139	Expirarea mandatului judecătorului, practică administrativă, discreția executivului.	<p>- Curtea conchide că instanțele judecătorești naționale nu au efectuat o examinare adecvată a capacității reclamantei de a plăti taxele de stat și nu au răspuns la argumentul lui precum că, datorită naturii pretențiilor sale, el avea dreptul la o scutire. Mai mult, taxa de stat solicitată de la reclamant a fost în mod vădit excesivă în comparație cu resursele lui la acea dată.</p>	6	<p>- Scopul sintagmei „instituită de lege” din articolul 6 al Convenției este de a asigura „ca organizarea judecătorească într-o societate democratică să nu depindă de discreția executivului, dar ca aceasta să fie reglementată printr-o lege care emană de la Parlament”.</p> <p>- Sintagma „instituită de lege” se referă nu doar la baza legală pentru însăși existența „instanței”, ci, de asemenea, la componenta completului de judecată în fiecare cauză.</p> <p>- O instanță instituită de lege trebuie să îndeplinească o serie de condiții, precum independența membrilor săi și durata mandatului lor, imparțialitate și existența garanțiilor procedurale.</p> <p>- În asemenea circumstanțe, Curtea consideră că nu existau temeiuri legale pentru participarea judecătorului V.D. la examinarea recursului reclamantului. Mai mult, această practică era în contradicție cu principiul conform căruia organizarea judecătorească într-o societate democratică nu trebuie să depindă de discreția executivului.</p>	7	1 200 Euro (costuri și cheltuieli)
---	--	-----	---	---------------------	---	---------	--	--	---	---	---	------------------------------------

6§1	Termen rezonabil	07.11.2006 Holomiov	123-124	Infrațiune, dare de mită, complicitate, arest, asistență medicală, cauză penală.	<p>- Rezonabilitatea duratei procedurilor trebuie evaluată în lumina circumstanțelor cauzei, cu referire la criteriile stabilite în jurisprudența sa, în special, complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și al autorităților relevante și importanța cauzei pentru reclamant.</p> <p>- Curtea reamintește că articolul 6 nu cere ca o persoană acuzată de o infracțiune să coopereze activ cu autoritățile judiciare și că un reclamant nu poate fi criticat pentru că a folosit pe deplin posibilitățile oferite de legislația națională pentru apărarea intereselor sale.</p> <p>- Curtea observă că pe tot parcursul procedurilor, reclamantul care, fără îndoială, avea probleme de sănătate, a fost ținut în arest fără asistență medicală corespunzătoare, fapt care cerea o diligență specială din partea instanțelor de judecată care examinează cauza la înfăptuirea cu promptitudine a actului de justiție.</p>	25 000 Euro (moral) 800 Euro (costuri și cheltuieli)
3 5§1						
6§1	Prelungirea nejustificată a termenului de atac Securitatea raporturilor juridice	14.11.2006 Melnic	132	Ministerul Finanțelor, recurs tardiv, repunere în termen, indemnizație unică, Legea cu privire la statutul judecătorului, văduvă.	<p>- Curtea reiterează că articolul 6 § 1 al Convenției obligă instanțele judecătorești să-și motiveze hotărârile lor. În cauza <i>Ruiz Torija v. Spania</i>, (hotărâre din 9 decembrie 1994), Curtea a constatat că omisiunea instanțelor judecătorești de a motiva refuzul de a accepta o obiecție potrivit căreia acțiunea era tardivă, a constituit o încălcare a acestei prevederi.</p> <p>- Curtea trebuie să țină cont că responsabilitatea de a interpreta prevederile legislației interne revine, în primul rând, instanțelor judecătorești naționale.</p>	21 007 Euro (material) 2 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1	Revizuire abuzivă Neexecutarea hotărârii judecătorești	19.12.2006, Oferta Plus SRL	131	Import, energie electrică, circumstanțe esențiale și convingătoare, scrisoarea Procuraturii Generale, faptele noi, neexecutarea hotărârii judecătorești, apel camuflat, termen de prescripție, dreptul de a depune cerere individuală.	<p>- Curtea observă că o situație similară a fost deja examinată în cauza <i>Popov v. Moldova (nr. 2)</i>, în care Curtea a constatat că, prin neprezentarea motivelor pentru repunerea pârâtului în termenul de prescripție pentru efectuarea unui act procedural, instanțele naționale au încălcat dreptul reclamantului la un proces echitabil.</p> <p>- Curtea reiterează că articolul 6 § 1 al Convenției obligă instanțele judecătorești să-și motiveze hotărârile. În cauza <i>Ruiz Torija v. Spania</i>, Curtea a constatat că omisiunea instanței judecătorești de a motiva refuzul de a accepta o obiecție, potrivit căreia acțiunea era tardivă, a constituit o încălcare a acestei prevederi.</p> <p>- Deciziile de a revizui hotărâri judecătorești irevocabile trebuie să fie în conformitate cu criteriile legale relevante, iar folosirea necorespunzătoare a unei astfel de proceduri poate fi contrară Convenției, pe motiv că rezultatul său - „pierderea” unei hotărâri judecătorești - este același ca și în recursul în anulare.</p>	<p>12.02.2008</p> <p>2 500 000 Euro (material)</p> <p>25 000 Euro (moral)</p> <p>10 104 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
1 P1 34						
6§1	Revizuire abuzivă	16.01.2007 Bujnița	140	Cauză penală, infracțiune de viol, achitare, nevinovăție, recurs în anulare, Procuror General, redeschidere, aprecierea greșită a probelor.	<p>- Deși o simplă posibilitate de a redeschide o procedură penală este <i>prima facie</i> compatibilă cu Convenția, inclusiv cu garanțiile articolului 6, unele circumstanțe speciale pot releva că modul concret în care a fost folosită o astfel de revizuire a subminat însăși esența dreptului la un proces echitabil. În special, Curtea trebuie să aprecieze dacă în cauza examinată competența de a iniția și menține procedurile de recurs în anulare a fost</p>	<p>2 000 Euro (moral)</p> <p>1 250 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

681	Neexcutarea hotărârilor judecătorești Termen rezonabil	10.05.2007 Mazepa	124-125, 333-334	Reconstrucția casei fără acordul prealabil al vecinului, compensația pentru prejudiciul material, cerere de revizuire, redeschiderea procedurilor, expertiză, omisiunea autorităților naționale.	<p>exercitată de către autorități pentru a asigura, pe cât este posibil, un echilibru just între interesele persoanei și necesitatea de a asigura eficiența sistemului de justiție penală.</p> <p>- Curtea notează că temeiurile pentru redeschiderea procedurilor nu s-au bazat nici pe fapte noi, nici pe carențe serioase de procedură, dar, mai degrabă, pe dezacordul adjunctului Procurorului General cu aprecierea faptelor și calificarea acțiunilor reclamantului date de către instanțele terarhic inferioare. Curtea observă că acestea din urmă au examinat toate declarațiile părților și probele și că concluziile lor inițiale nu par a fi vădit iraționale.</p>	2 900 Euro (material și moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)
13 1 P1	<p>- Luând în considerație faptul că primele eforturi serioase în acest sens au fost întreprinse aproape peste doi ani după ce hotărârea a devenit definitivă, Curtea consideră că autoritățile nu au întreprins toate măsurile rezonabile pentru a asigura executarea hotărârii. Guvernul nu a explicat această întârziere.</p> <p>- Curtea notează că au existat întârzieri în examinarea cauzei care nu au fost explicate. Mai multe amănări inexplicabile au avut loc în timpul procesului de întocmire a rapoartelor de expertiză. Lipsa de diligență în comportamentul experților este vizibilă, precum și omisiunea instanței de a lua măsuri în acest sens.</p> <p>- Curtea consideră că, atunci când procedurile sunt redeschise, instanțele judecătorești trebuie să dea dovadă de o diligență deosebită pentru a asigura finalizarea cât mai rapidă a acestor proceduri.</p>					

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1 5§1 8 13+5 13+8	Citarea participanților la proces	07.06.2007 Guțu	143	Contravenție, citație, ședință de judecată, oficiu poștal, poliție, violarea domiciliului, reținere arbitrară.	- Curtea notează că în hotărârea <i>Ziliberberg</i> ea a constatat că dreptul reclamantului la un proces echitabil a fost încălcat, deoarece citația i-a fost trimisă prea târziu. În această cauză, situația este chiar mai gravă, nefiind dovedit că reclamantul a fost, de fapt, citat.	5 000 Euro (moral) 1 500 (costuri și cheltuieli)
6§1	Scutirea de la plata taxei de stat	19.06.2007 Giorap	136	Deținut, Penitenciarul nr. 13, invalid de gradul II, pretenție serioasă și legitimă.	- Curtea notează că procedurile relevante s-au referit la pretenția reclamantului cu privire la prejudicii. Prin urmare, articolul 6 § 1 se aplică sub aspectul său civil. - Curtea notează că plângerea reclamantului s-a referit la pretinsul prejudiciu cauzat sănătății sale prin acțiunile autorităților. În conformitate cu articolul 85 alin. 1 al Codului de procedură civilă, el trebuia să fie scutit de plata taxei de stat datorită naturii pretenției sale, indiferent de capacitatea sa de plată. - Curtea notează că reclamantul nu s-a bazat în mod expres pe acest temei pentru scutirea sa de la plata taxei de stat. Totuși, ea notează, de asemenea, că textul articolului 85 alin. 1 al CPC nu condiționează aplicarea sa de înaintarea unei cereri formale de către partea interesată. Curtea consideră că instanțele judecătorești naționale ar fi trebuit să examineze cererea reclamantului pentru scutirea de taxa de stat și în lumina naturii plângerii sale, având în vedere referirea sa expresă la articolul 437 al CPC, când a refuzat să examineze cauza sa și ținând cont de seriozitatea pretențiilor formulate, care s-au referit la pretenția sa tortură.	20 000 Euro (moral) 1 150 Euro (costuri și cheltuieli)
3 8						

6§1	Imparțialitatea instanței judecătorești	26.06.2007 Tocono și profesorii prometeiști	139-140	Recuzare, liceu privat, fiu, exmatriculare, complet de judecată, incompatibilitate, dubii, prejudecăți și nepărtiniri.	<p>- Articolul 6 cere instanței, care cade sub incidența sa, să fie imparțială. Imparțialitatea, în mod normal, denotă absența prejudecății sau părtinirii, existența sau absența acesteia putând fi probată în diferite moduri. Astfel, Curtea face distincție între o abordare subiectivă, adică încercarea de a constata convingerea personală sau interesul unui judecător într-o anumită cauză, și o abordare obiectivă, adică determinarea dacă el a oferit garanții suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă în acest sens. În ceea ce privește al doilea test, atunci când testul se aplică unui complet de judecători, aceasta înseamnă că este necesar de a stabili dacă, pe lângă comportamentul personal al oricăruia dintre membrii acelui complet, există fapte care pot fi stabilite și care pot trezi dubii în ceea ce privește imparțialitatea. În această privință, chiar aparențele pot avea o anumită importanță.</p> <p>- Atunci când se hotărăște dacă într-o anumită cauză există motive legitime de a bănuși că un complet nu este imparțial, punctul de vedere al celor care pretind că acesta nu este imparțial este important, dar nu decisiv. Ceea ce este decisiv este dacă această bănuială poate fi obiectiv justificată.</p>	3 000 Euro (moral) 2 080 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești Obligație pozitivă	16.07.2007 Vitan	116-117	Neexecutarea hotărârilor judecătorești, 40 și 34 de luni, debitor, companie privată, întâzieri inoportune, hotărâre suplimentară, executor.	<p>- Curtea reamintește că responsabilitatea statului pentru executarea unei hotărâri judecătorești pronunțată împotriva unei companii private nu se extinde mai departe de implicarea organelor de stat în procedurile de executare.</p> <p>- Curtea reamintește în acest context că statul are obligația pozitivă să organizeze un sistem de</p>	800 Euro (moral) 600 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
13+ 6§1 1 P1 6§1	Termen rezonabil: 4 ani și 10 luni.	13.11.2007 Gușovschi	125- 127	Casă de locuit, debranșare, conductă de gaz, inactivitatea instanțelor judecătorești, întârzieri ulterioare, cincii ierni, compensație, invalid de gradul II, rejudecare.	<p>executare al hotărârilor judecătorești care să fie efectiv atât în drept, cât și în practică și care să asigure executarea acestora fără întârzieri necuvenite.</p> <p>- Curtea consideră că această cauză nu a fost deosebit de dificilă, deoarece instanțele judecătorești nu au avut nevoie să recurgă la concluziile experților, să audieze mulți martori sau să întreprindă alte activități care necesită timp.</p> <p>- Curtea notează că această cauză a fost remișă în mod repetat spre reexaminare și a fost examinată de către instanțele judecătorești de patru ori. În această privință, Curtea reiterează că, chiar dacă nu este în măsură să analizeze calitatea jurisprudenței instanțelor judecătorești naționale, ea consideră că, deoarece remiterea cauzelor spre reexaminare este de obicei dispusă ca urmare a erorilor comise de către instanțele judecătorești inferioare, repetarea unor astfel de procedee în cadrul unui set de proceduri dezvăluie o deficiență serioasă în sistemul judiciar.</p> <p>- Curtea observă că înseși instanțele judecătorești naționale au constatat că procedurile au durat o perioadă excesivă de timp și, totuși, au permis ca întârzieri ulterioare să aibă loc doar pentru a constata din nou că procedura a durat excesiv de mult. Mai mult, ele au refuzat să acorde reclamațiilor vreo compensație.</p>	1 000 Euro (moral)

681	Echitatea procesului penal	27.11.2007 Popovici	149	<p>Condamnare ilegală, condamnare în lipsă, deținuție pe viață, ședință publică, principiul contradictorialității, prezumția nevinovăției, Secreter al Consiliului de Securitate, <i>alias</i> "Micu", organizație criminală, conducător, funcționar public, deținuție, prelungirea arestului preventiv, recurs efectiv.</p>	<p>- Curtea reiterează că modul de aplicare a articolului 6 procedurilor în fața instanțelor ierarhic superioare depinde de caracteristicile speciale ale procedurilor respective; trebuie ținut cont de totalitatea procedurilor în sistemul de drept național și de rolul instanțelor ierarhic superioare în acest sistem. Atunci când a avut loc o ședință publică în prima instanță, lipsa unei astfel de ședințe poate fi justificată la faza căii de atac de caracteristicile speciale ale procedurilor în cauză, ținând cont de natura sistemului căilor de atac naționale, de scopul competențelor instanțelor ierarhic superioare și de modul în care interesele reclamantului au fost de fapt prezentate și apărate în fața instanței ierarhic superioare, îndeosebi în lumina naturii chestiunilor care urmează a fi hotărâte de către aceasta.</p> <p>- Conform jurisprudenței Curții, procedurile cu privire la admisibilitatea căii de atac și procedurile care implică doar chestiuni de drept, și nu chestiuni de fapt pot fi conforme cu cerințele articolului 6 § 1, chiar dacă persoana care a folosit calea de atac nu i s-a dat posibilitatea să prezinte personal probe în fața instanței de apel sau de recurs. Mai mult, chiar dacă instanța ierarhic superioară are competența deplină de a examina atât chestiuni de drept, cât și de fapt, articolul 6 § 1 nu garantează întotdeauna un drept la o ședință publică sau, dacă o ședință are loc, un drept de a fi prezent personal.</p> <p>- Totuși Curtea a conchis că, atunci când unei instanțe ierarhic superioare i se cere să examineze o cauză atât în fapt, cât și în drept și să facă o</p>	<p>8 000 Euro (moral)</p> <p>7 500 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
-----	----------------------------	------------------------	-----	--	--	---

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§2 5§33 13+3	Neexecu- tarea ho- tărârilor judecă- torești	08.01.2008 Bulava	117- 118	Litigiul de muncă, im-portanță crucială, promptitudine, salariu, "de îndată", termen rezonabil.	<p>evaluare deplină a chestiunii vinovăției sau nevinovăției reclamantului, ea nu poate, ca o chestiune ce ține de un proces echitabil, să determine, în mod corespunzător; acele chestiuni fără o evaluare directă a probelor prezentate de acuzat personal – care susține că el nu a săvârșit pretensele acțiuni, care ar constitui o infracțiune.</p> <p>- Prezumția de nevinovăție garantată de articolul 6 § 2 al Convenției este unul dintre elementele unui proces echitabil prevăzut de articolul 6 § 1. Aceasta ar fi încălcată dacă o declarație a unui funcționar public cu privire la o persoană acuzată de o infracțiune ar reflecta opinia că ea este vinovată înainte ca acest lucru să fie legal stabilit. Este suficientă, chiar și în lipsa unei constatări formale, existența unui context care să sugereze că funcționarul consideră persoana acuzată vinovată. În această privință, Curtea subliniază importanța alegerii cuvintelor de către funcționarii publici în declarațiile lor înainte ca o persoană să fie judecată și găsită vinovată de comiterea unei infracțiuni.</p>	Bulava E. – 440 Euro Bulava N. – 457 Euro (material)

					<p>relevant când o hotărâre judecătorească a fost deja adoptată și autoritățile trebuie doar să o execute.</p> <p>- Curtea notează că dificultățile specifice la care persoana este supusă când este privată în mod ilegal de salariu, chiar pentru o perioadă scurtă de timp, au fost luate în considerație de către legislatorul național în articolul 256 al Codului de procedură civilă, care face ca hotărârile judecătorești privind reintegrarea în serviciu și plata unei părți a salariului să devină executorii imediat.</p>	<p>Bulava E. – 1 000 Euro</p> <p>Bulava N. – 800 Euro (moral)</p>
1 P1	681	15.01.2008 Ceachir	132-133	<p>Reabilitarea victimelor represiumilor politice, compensații, recurs tardiv, termen de prescripție, taxa de stat, două cereri din date diferite, Ministerul Finanțelor.</p>	<p>- Curtea reamintește că situații similare au fost deja examinate în hotărârile <i>Popov (nr. 2)</i> și <i>Melnic</i>, în care s-a constatat că, prin neaducerea vreunui motiv pentru prelungirea termenului de depunere de către pârâți a unui act procedural, instanțele judecătorești naționale au încălcat drepturile reclamanților la un proces echitabil.</p>	<p>6 586 Euro (material)</p> <p>7 279 Euro (material)</p> <p>3 600 (moral)</p> <p>1 800 (costuri și cheltuieli)</p>
681		18.03.2008 Dacia SRL	133-134, 351-352	<p>Hotel, investiții, teren aferent, termen de prescripție, favorizarea statului, garanție în mărime de 1 milion lei, licitație, discreție nelimitată a autorităților de a revizui și anula tranzacțiile, echilibrul just, povară individuală și excesivă.</p>	<p>- Principiul egalității armelor „cere ca fiecarei părți să-i fie oferită o posibilitate rezonabilă de a prezenta cauza sa în condiții care să n-o plaseze într-un dezavantaj substanțial față de oponentul său”.</p> <p>- La îndeplinirea acțiunilor procedurale, respectarea cerințelor cu privire la admisibilitate constituie un aspect important al dreptului la un proces echitabil. Rolul jucat de termenele de prescripție este de o importanță majoră atunci când este interpretat în lumina Preambulului</p>	<p>Restituirea hotelului echipamentului acestuia împreună cu lotul de teren sau achitarea 7 237 700 Euro (material)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1 1 P1	Echitatea procesului penal	8.04.2008 Grădinar	144-145	Omor, soț, defunct, proceduri penale, condamnarea persoanei decedate, declarații autoincriminatorii, alibi, motive suficiente.	<p>Convenției, care, în partea sa relevantă, declară preeminența dreptului o parte a moștenirii comune a Statelor Contractante.</p> <p>- Curtea nu pune la îndoială competența legisla-torului de a stabili diferite termene de prescripție pentru diferite tipuri de litigii. Totuși în această cauză nu au fost aduse motive pentru a scuti organizațiile de stat, atunci când cer restituirea proprietății de stat, de obligația de a respecta termenele de prescripție stabilite, care ar bloca examinarea unor astfel de pretenții înaintate de către orice persoană sau companie privată. Acest lucru are potențialul de a interveni în numeroase raporturi juridice, care se bazează pe o situație deja stabilită și acordă statului un avantaj discri-minatoriu fără motive convingătoare.</p> <p>- Curtea consideră că înrăutățirea unei situații juridice, care a devenit irevocabilă datorită apli-cării termenului de prescripție sau care – după cum este în această cauză – ar fi trebuit să devină irevocabilă dacă termenul de prescripție s-ar fi aplicat fără discriminare în favoarea statului, este incompatibilă cu principiul securității raporturi-lor juridice.</p>	25 000 Euro (moral) 6 000 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1					<p>- Curtea reiterează că efectul articolului 6 § 1 este <i>inter alia</i> de a impune unei instanțe obligația de a efectua o examinare adecvată a argumentelor și probelor, fără a prejudicia aprecierea dată de instanță acestora sau relevanța acestora pentru decizia acesteia, având în vedere că nu este sarcina</p>	

681	Scutirea de la plata taxei de stat	04.11.2008 Tudor Comerț	136-137	Persoană juridică, interdicție de blanșetă, capacitatea de plată.	<p>Curții să examineze dacă argumentele au fost, în mod adecvat, examinate. Totuși, deși articolul 6 § 1 obligă instanțele judecătorești să aducă motive pentru deciziile lor, acest lucru nu poate fi înțeles ca cerând un răspuns detaliat la fiecare argument. Modul în care obligația de a aduce motive se aplică poate varia în funcție de natura deciziei și trebuie stabilit în lumina circumstanțelor cauzei.</p> <p>- În această cauză, Curtea notează că procedurile relevante s-au referit la pretenția întreprinderii reclamante cu privire la prejudiciu. Prin urmare, articolul 6 § 1 se aplică sub aspectul său civil. De asemenea, Curtea reiterează că articolul 6 § 1 nu garantează un drept de apel împotriva unei decizii a primei instanțe. Totuși, unde dreptul intern prevede un drept de apel, procedurile de apel vor fi considerate o prelungire a procesului de judecată și, în consecință, vor cădea sub incidența articolului 6.</p> <p>- Curtea Supremă de Justiție a menționat, în mod expres, că instanțelor judecătorești nu li se permite prin lege să scutească de la plata taxei de stat cererile de chemare în judecată depuse de către persoanele juridice. O astfel de interdicție de blanșetă la acordarea scutirilor la plata taxei de stat ridică în sine o chestiune prin prisma articolului 6 § 1 al Convenției.</p> <p>- Taxa de stat cerută și omisiunea instanțelor judecătorești naționale de a stabili capacitatea întreprinderii reclamante de a plăti taxa de stat, Curtea conchide că dreptul întreprinderii reclamante de acces la o instanță a fost, în mod efectiv, limitat până la punctul în care acesta a devenit iluzoriu.</p>	5 000 Euro (moral) 1 530 (costuri și cheltieli)
-----	------------------------------------	----------------------------	---------	---	---	--

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	6§1	2	Citarea participanților la proces	3	13.11.2008 Rusu	4	143	5	Dreptul la apărare, ședință de judecată, demonstrație neautorizată, jurnalist, Teleradio-Moldova, cauză penală, dreptul de a fi prezent, dreptul de a asculta și a urmări procesul, dreptul la apărare.	6	- Articolul 6 al Convenției, interpretat în ansamblu, garantează dreptul persoanei acuzate de a participa efectiv la procesul său penal. Acesta include, <i>inter alia</i> , nu doar dreptul de a fi prezent, dar și de a asculta și a urmări procesul. Acest drept face implicit parte din esența conceptului procedurii contradictorii și poate fi, de asemenea, dedus din garanțiile prevăzute în sub-paragrafele (c), (d) și (e) ale paragrafului 3 al articolului 6 - „să se apere el însuși”, „să întrebe sau să solicite audierea martorilor” și „să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere”. Este dificil de a vedea în această cauză cum ar fi putut să-și exercite aceste drepturi reclamantul fără a fi prezent. - Curtea face referire la principiul conform căruia prezența persoanei acuzate la judecarea unei contestații unde sunt examinate doar chestiuni de drept nu este crucială. Totuși, în această cauză, Curtea notează că, deoarece reclamantul nu a fost informat despre ședința judiciară, el nu a avut posibilitate să-și organizeze apărarea și nu a fost reprezentat de către un avocat.	7	1 000 Euro (moral)
6§1	Echitatea procesului penal	16.12.2008 Năvolocă	145-146	Dreptul de a compărea în fața instanței, audierea martorilor, declarații contradictorii, condamnare în instanță supremă, rejudicare, proceduri inechitabile	- Curtea nu consideră că chestiunile care urmau a fi hotărâte de către Curtea Supremă de Justiție, atunci când aceasta l-a condamnat și l-a sancționat pe reclamant ar fi putut fi examinate, ca o chestiune ce ține de un proces echitabil, în mod coresponsuzător, fără o apreciere directă a probelor prezentate de reclamant personal și de către martori. Deși Curtea Supremă de Justiție nu avea	5 000 Euro (moral)							

6§1	Echitatea procesului penal	16.12.2008 Levința	146	Organizație criminală, condamnare arbitrară, probe obținute cu aplicarea torturii, declarații autoincrimatorii, proceduri inechitabile.	competența să facă o astfel de examinare directă a declarațiilor martorilor, ea a avut competența de a dispune rejudecarea cauzei de către instanțele judecătorești inferioare. Echitatea cerea ca Curtea Supremă de Justiție să fi dispus rejudecarea cauzei. Totuși, ea nu a făcut acest lucru.	8 000 Euro fiecăruia (moral) 1 150 Euro (costuri și cheltuieli)
3					<p>- Curtea consideră că declarațiile obținute de la reclamant în astfel de circumstanțe, ca urmare a torturării lor și în timp ce ei au fost lipsiți de orice asistență din partea avocaților lor și confrunțați cu o lipsă totală de reacție din partea autorităților la plângerile avocaților lor; cad în categoria declarațiilor care nu ar trebui niciodată să fie admise în procedurile penale, deoarece folosirea unor astfel de probe ar face astfel de proceduri inechitabile în ansamblu, indiferent dacă instanțele de judecată s-au bazat și pe alte probe.</p> <p>- Simplul fapt că instanțele judecătorești naționale s-au bazat de fapt pe probe obținute ca rezultat al torturii face ca procesul în întregime să fie inechitabil.</p>	
6§1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești Obligație pozitivă	27.01.2009 Cebotari și alții	118- 120	Companie debitoare, insolvabilitate, măsuri adecvate și suficiente, executor judecătoresc, Registrul bunurilor imobiliare, licitație, sechestru, restricție de natură pur financiară, indemnizație de invaliditate.	- Executarea unei hotărâri definitive pronunțată de o instanță judecătorească trebuie privită ca o parte integrantă a „procesului”, în sensul articolului 6 al Convenției. Totuși dreptul „de acces la o instanță” nu impune o obligație statului de a executa orice hotărâre judecătorească cu privire la un drept cu caracter civil fără a ține cont de circumstanțele specifice ale cauzei. Curtea a notat că responsabilitatea statului în privința executării unei hotărâri judecătorești pronunțată împotriva	2 000 Euro fiecăruia reclamanților (moral)

1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													

unei companii private nu se extinde dincolo de implicarea autorităților de stat în procedurile de executare. Totuși, atunci când autoritățile sunt obligate să acționeze pentru executarea unei hotărâri judecătorești și nu o fac, inacțiunea lor poate angaja responsabilitatea statului în temeiul articolului 6 § 1 al Convenției.

- Curtea nu este chemată să examineze faptul dacă ordinea juridică internă a statului poate să asigure executarea hotărârilor pronunțate de către instanțele judecătorești. Într-adevăr, fiecare stat trebuie să asigure funcționarea unor instrumente juridice care să fie adecvate și suficiente pentru a asigura executarea obligațiilor pozitive care revin statului. Unica sarcină a Curții este de a examina dacă măsurile aplicate de către autoritățile moldovenești în această cauză au fost adecvate și suficiente. În cauze ca aceasta, în care se cer acțiuni de la un debitor persoană privată, statul, în calitate de posesor al forței publice, trebuie să acționeze diligent pentru a asista creditorul în executarea hotărârii judecătorești.

- Existența unei hotărâri irevocabile și executorii pronunțată în favoarea reclamantilor demonstrează faptul că litigiul lor era meritoriu. În consecință, impunerea obligației de a plăti cheltuielile pentru a asigura executarea hotărârii constituie o restricție de natură pur financiară și, prin urmare, cere o verificare deosebit de riguroasă prin prisma intereselor justiției.

1 P1					<p>- Curtea reiterează că executarea obligației de a asigura efectiv drepturile garantate de articolul 6 § 1 al Convenției nu înseamnă pur și simplu abținerea de la ingerință, ci poate cere statului luarea diferitor forme de acțiuni pozitive. Ea consideră că, prin transferarea către reclamantul a responsabilității de a suporta o parte din costurile procedurilor de executare, statul a încercat să se eschiveze de la obligația sa pozitivă de a organiza un sistem de executare a hotărârilor judecătorești care să fie efectiv atât în drept, cât și în practică.</p>	
6§1 3 5§1 5§3 13+3 1 P1	Termene de prescripție contrare procesului echitabil	07.04.2009 Straisteanu și alții	134- 135,	Acțiune prescrisă, Procuratura Generală, anularea contractelor nulitate absolută.	<p>- Curtea nu pune la îndoială competența legislatorului de a stabili diferite termene de prescripție pentru diferite tipuri de litigii. Totuși, în această cauză nu au fost aduse motive pentru a scuti organizațiile de stat, atunci când cer restituirea proprietății de stat, de obligația de a respecta termenele de prescripție stabilite, care ar bloca examinarea unor astfel de pretenții înaintate de către orice persoană sau companie privată.</p>	10 000 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1 1 P1 46	Neexecutarea hotărârilor judecătorești Hotărâre pilot	28.07.2009, 12.10.2010 Olaru și alții	120- 121	Locuințe sociale, problemă sistemică, remediu efectiv.	<p>- Curtea notează că hotărârile judecătorești adoptate în favoarea reclamanților au rămas neexecutate timp de o perioadă ce variază între trei și unsprezece ani. Curtea a constatat încălcarea Articolului 6 § 1 din Convenție și a articolului 1 din Protocolul Nr. 1 la Convenție, în numeroase cauze care vizau întârzierea executării hotărârilor judecătorești</p> <p>- Examinând materialele prezentate în fața sa, Curtea este de acord cu părți că în materialele dosarelor nu există nimic ce ar putea conduce la o altă concluzie în cauzele prezente.</p>	2 000 Euro (moral) 850 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1	Termen rezonabil: 4 ani Recurs efectiv	29.09.2009 Pânzari	127, 285	Invaliditate, concediere, carnet de muncă, litigiu de muncă.	<p>- Curtea notează că procedurile s-au referit la un subiect foarte important pentru reclamantă, și anume serviciul său. Legiuitorul a confirmat importanța specifică a procedurilor de acest gen pentru angajați prin prevederea expresă în legislație a examinării urgente și în mod prioritar a litigiilor de muncă.</p> <p>- Curtea reiterează că angajatul care consideră că a fost ilegal suspendat sau concediat de angajatorul său, are un interes personal important în asigurarea unei decizii judecătorești cu privire la legalitatea acestei măsuri prompte, deoarece natura litigiilor de muncă presupune adoptarea urgentă a unei decizii, ținând cont care este importanța pentru reclamant, care prin concediere pierde sursele sale de existență.</p> <p>- În lumina celor expuse, inclusiv reexaminarea cauzei în lipsa unei complexități particulare, ținând cont de durata totală a procedurilor într-un litigiu de muncă și luând în considerație care era importanța pentru reclamantă, Curtea constată că cerința "termenului rezonabil" prevăzută de articolul 6 § 1 din Convenție nu a fost respectată.</p>	1 000 Euro (moral) 745 Euro (costuri și cheltuieli)
13						
6§1+ 6§3 lit. (c) și (d)	Dreptul la apărător	06.10.2009 Petru Roșca	150	Profesor școlar, invalid de gradul III, tulburarea ordinii publice, condamnare, timpul și facilitățile pentru a pregăti apărarea, avocat, absența grefierului la ședință de judecată.	<p>- Curtea reamintește că garanțiile prevăzute în paragraful 3 al articolului 6 sunt aspecte specifice ale dreptului la un proces echitabil enunțate în alineatul 1.</p> <p>- Prin urmare, în aceste circumstanțe, indiferent dacă a existat sau nu cererea de a se acorda timp și facilități reclamantului pentru a-și pregăti apărarea, instanța ar fi trebuit să-i ofere din oficiu această oportunitate.</p>	2 500 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
3						

681	Echitatea procesului penal	18.05.2010 Vetrenko	147	Omor, achitare în prima rundă de proceduri, rejudicare, condamnare arbitrară, probe obținute cu aplicarea torturii, declarații autoincriminatorii, denaturarea probelor, alibi, raport de expertiză, concluziile medicului legist, nemotivare.	<p>- Curtea reiterează că efectul articolului 6 § 1 este, <i>inter alia</i>, de a plasa „tribunalul” sub o obligație de a proceda la o examinare corespunzătoare a pledoariilor, argumentelor și probelor, fără a prejudicia propria apreciere a acestora sau conștatarea sunt oare ele relevante pentru hotărârea sa, având în vedere că Curtea Europeană nu este în poziția să examineze dacă acele argumente au fost într-un mod adecvat luate în considerație. Totuși, deși articolul 6 § 1 obligă instanțele de a prezenta motive în susținerea hotărârilor sale, norma nu poate fi înțeleasă întru a obliga să fie adus un răspuns detaliat pentru fiecare argument. Extinderea obligației de a motiva poate depinde în special de natura deciziei și urmează a fi apreciată în lumina circumstanțelor spețe.</p> <p>- Curtea găsește că, deși cu greu referindu-se la declarațiile autodenunțătoare ale reclamantului și omisiunea de a considera contestația lui serioasă a veridicității acelor mărturisiri, chiar și parafrazând acele declarații întru a evita contradicții cu anumite probe obiective, instanțele naționale simplu au ales să rămână reticente la o serie de aspecte fundamentale, cum ar fi alibi pentru presupusul moment al comiterii infracțiunii.</p> <p>- Curtea nu poate găsi nicio explicație pentru asemenea omisiuni ale instanțelor în hotărârile instanțelor naționale. Acest lucru este unul frapant, având în vedere că două instanțe au achitat reclamantul în prima rundă a procedurii și din momentul în care în absența oricărui noi probe menționate în hotărârile judecătorești ale instanțelor, acestea l-au condamnat în a doua rundă de proceduri, desconsiderând circumstanțele care anterior au condus la achitarea reclamantului. Prin urmare instanțele naționale nu au motivat hotărârile sale.</p>	5 000 Euro (moral) 650 Euro (costuri și cheltuieli)
-----	----------------------------	------------------------	-----	--	---	--

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	6§1	2	Echitatea procesului penal	3	05.07.2011 Dan	4	147-148	5	Mită, liceu, director; înscenare, operațiune sub acoperire, evaluarea încrederii unui martor.	6	<p>- Curtea consideră că cei care au responsabilitatea de a decide vinovăția sau nevinovăția unui acuzat ar fi trebuit, în principiu, să fie în măsură să audieze martorii în persoană și să evalueze credibilitatea acestora. Evaluarea încrederii a unui martor este o sarcină complexă, care, de obicei, nu poate fi realizată printr-o simplă lectură a declarațiilor.</p> <p>- Desigur, există cazuri când este imposibil de a audia un martor în persoană la proces, de exemplu, de exemplu, el sau ea a murit, sau în scopul de a proteja dreptul martorului de a nu se auto-incrimina.</p>	7	2 000 Euro (moral) 3 000 Euro (costuri și cheltuieli)
6§3		Egalitatea armelor	150-151	Afaceristă, produse cosmice, escrocherie, comisie rogatorie, Franța, pertinența și admisibilitatea declarațiilor martorilor.	15.05.2012 Plotnicova				<p>- Curtea reiterează că este în primul rând responsabilitatea instanțelor de judecată naționale să aprecieze pertinența și admisibilitatea declarațiilor martorilor. Însă, faptul că nu există nicio hotărâre judecătorească adoptată de instanțele de judecată naționale în privința cererii reclamatei de a-l audia pe O.G. ridică prin sine o problemă în temeiul articolului 6 al Convenției, deoarece reclamata a fost privată de un posibil important mijloc de apărare.</p> <p>- În consecință, reiese că omisiunea acuzării de a pune la dispoziția apărării și a instanțelor de judecată materialele traduse obținute din Franța – în absența unei hotărâri judecătorești motivate de a îngădi accesul apărării la acestea – este ca atare incompatibilă cu obligația echității prevăzute de articolul 6 al Convenției.</p>	4 500 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)			

681	Securitatea raporturilor juridice Egalitatea armelor	26.06.2012 Ghirea	141	Cauză penală, corupere pasivă, apel tardiv, suspendarea termenului de declarare a apelului.	<p>- Principiul egalității armelor – care reprezintă unul din elementele noțiunii mai largi a procesului echitabil - presupune ca fiecare parte beneficiară de o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cazul, în condițiile care nu ar pune-o într-un dezavantaj substanțial în raport cu cealaltă parte.</p> <p>- Curtea observă că aplicarea regulilor referitoare la termenele limită este de natură să aducă atingere principiului egalității armelor, în cazul în care părțile nu beneficiază de aceleași mijloace pentru a-și susține argumentele.</p> <p>- Curtea reiterează că în hotărârea sa <i>Platakou c. Greciei</i>, ea a constatat o încălcare a principiului egalității armelor în cazul unui litigiu administrativ, ca urmare a suspendării termenului judiciar în favoarea statului în perioada concediilor judecătorești. Având în vedere miza cererii pentru reclamant în această cauză și amintind că, în cauzele penale cerințele privind un „proces echitabil” sunt mult mai stricte, Curtea consideră că suspendarea termenului de prescripție, pe motiv că procurorul responsabil de această cauză a fost în concediu, nu poate fi acceptată ca fiind compatibilă cu principiul egalității armelor.</p>	3 600 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
681	Revizuire abuzivă Securitatea raporturilor juridice	25.09.2012 Sfinx-Impex SA	121	Termen de prescripție, apel camuflat, societate comercială.	<p>- Curtea reamintește că deciziile de revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile trebuie să fie în conformitate cu criteriile interne relevante, iar folosirea necorespunzătoare a unei astfel de proceduri poate fi contrară Convenției. Principiile securității raporturilor juridice și preeminenței dreptului cer Curții să fie vigilenți în acest domeniu. Sarcina Curții este de a determina dacă</p>	110 000 Euro (material)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1	Echitatea procesului penal	15.01.2013 Mitrofan	148-149	Neglijență în serviciu, escrocherie, director, liceu privat, condamnare arbitrară, elementele constitutive ale infracțiunii.	<p>procedura de revizuire a fost aplicată într-o manieră compatibilă cu articolul 6 al Convenției, și respectiv dacă a fost asigurată respectarea principiului securității raporturilor juridice.</p> <p>- Curtea trebuie să ia în considerare faptul că interpretarea prevederilor legislației naționale ține în primul rând de competența instanțelor naționale.</p>	5 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3 13					- Omisiunea instanțelor judecătorești naționale de a se pronunța asupra celor două argumente serioase invocate de reclamant contravine obligației acestora de a examina fiecare argument invocat în apel, așa cum este prevăzut expres în Codul de procedură penală. În plus, omisiunea Curții de Apel de a motiva aplicabilitatea articolului 329 l-a împiedicat pe reclamant să conteste în mod efectiv împotriva condamnării sale.	
6§1	Acces la justiție: Neantrenarea în proces	22.07.2014 Cornea	137-138	Medic-șef, spital, ordin de transfer, contencios administrativ, persoane în drept să declare apel, antrenare în proces, cale de recurs disponibilă.	<p>- Dreptul de acces la un tribunal prevăzut de articolul 6 § 1 din Convenției nu este unul absolut, el poate fi supus unor restricții; acestea sunt implicate din moment ce dreptul de acces, prin însăși natura lui, implică reglementare din partea statului. În această privință Statele Contractante se bucură de o marjă de apreciere, deși decizia finală cît privește respectarea exigențelor Convenției rămîne în sarcina Curții. Curtea trebuie să se asigure că restricțiile aplicate nu restrîng sau nu reduc accesul oferit unei persoane în așa fel sau într-o asemenea măsură încît însăși esența dreptului să fie afectată. Mai mult, o restrîngere</p>	1 800 Euro (moral)

681	Neexecu- tarea ho- tărârilor judecătorești	14.04.2015 Botezatu	121- 122	Polițist, spațiu loca- tiv, chirie, durata pro- cedurilor de 87 luni, satisfacție echitabilă, statutul de victimă, Legea nr. 87 din 2011, despăgubiri corespun- zătoare.	<p>a dreptului nu va fi compatibilă cu articolul 6 § 1 dacă nu urmărește un scop legitim și dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit.</p> <p>- Dreptul de acces la un tribunal este prejudiciat în esența sa atunci când reglementările nu mai servesc scopurilor securității juridice și buneii administrări a justiției, ci constituie un fel de bari-eră care împiedică justițiabilul să obțină exa-minarea în fond a cauzei sale de către o instanță judecătorească competentă.</p> <p>- Curtea reiterează, că nu este necesar ca o per-soană să încerce mai multe decât o cale de recurs din cele disponibile. Prin urmare, întrucât recla-mantul a încercat să utilizeze calea de recurs pre-văzută de articolul 360 din Codul de procedură civilă, el nu era obligat să exploreze alte căi pre-cum cele sugerate de Guvern.</p>	
					<p>- Problema dacă o persoană mai poate pretinde a fi victimă a încălcării invocate a Convenției, în esență, implică o examinare <i>ex post facto</i> de către Curte a situației reclamantului. După cum a fost apreciat în alte cauze cu privire la durata proces-urilor, problema dacă persoana a primit despă-gubire pentru prejudiciul cauzat - comparabilă cu satisfacția echitabilă în conformitate cu articolul 41 din Convenție - este una importantă. În ceea ce privește încălcarea condiției de termen rezo-nabil, un aspect al despăgubirii suficiente, care ar putea înlătura statutul de victimă a reclamantu-lui, acesta se referă la suma acordată, ca urmare a utilizării remediilor naționale.</p>	<p>9 461 Euro (material)</p> <p>1 300 Euro (moral)</p> <p>112 Euro (costuri și chetuiei)</p>

1				
2				
3				
4				
5				
6	<p>- Curtea deja a avut ocazia să indice faptul că statutul de victimă a unui reclamant poate depinde de mărimea despăgubirii acordate de autoritățile naționale în baza faptelor de care reclamantul s-a plîns în fața Curții.</p> <p>- Marea Cameră a subliniat că în cazurile în care, cu scopul de a preveni sau de a constata încălcările principiului "termenului rezonabil", Părțile Contractante își aleg să introducă remedii de natură compensatorie, pentru instanțele de judecată naționale ar putea fi mai convenabil să se refere la sumele acordate pentru alte tipuri de prejudicii - cum ar fi vătămarea integrității corporale, prejudicii cauzate de decesul rudelor sau de defăimare - și să se bazeze pe intima convingere, chiar dacă aceasta duce la acordarea de compensații mai mici decât cele stabilite de Curte în cauze similare.</p> <p>- Cu toate acestea, Curtea este obligată să verifice dacă modul în care dreptul intern este interpretat și aplicat a produs efectele, care sunt în concordanță cu principiile Convenției, astfel cum sunt interpretate în lumina jurisprudenței Curții. Este de menționat faptul că, în special în Statele care au încorporat efectiv Convenția în sistemele lor de drept, o eroare evidentă în apreciere de către instanțele de judecată naționale poate de asemenea interveni ca rezultat al aplicării greșite sau a interpretării eronate a jurisprudenței Curții.</p> <p>- În ceea ce privește prejudiciul material, instanțele de judecată naționale sunt, în mod evident,</p>			
7				

1 P1				<p>într-o poziție mai potrivită pentru a determina existența și cuantumul acestui prejudiciu. Cu toate acestea, în cazul neexecutării a unei hotărâri de acordare a unei sume de bani, sau cu privire la proprietatea ori posesia unui bun a reclamantilor, Curtea a concluzionat în mod constant că reclamanții ar putea să sufere și un prejudiciu material ca rezultat al lipsei unui control asupra bunurilor sale și denegarea posibilității de a se folosi și beneficia de aceste bunuri.</p> <p>- Din aceste motive și având în vedere jurisprudența sa în materie, Curtea consideră că în prezenta speță neexecutarea hotărârii judecătorești în favoarea reclamantului pentru o perioadă de 87 luni constituie o încălcare a articolului 6 § 1 din Convenție și a articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.</p>	
Articolul 8. Dreptul la respectarea vieții private și de familie					
8	Corespondența: detenție	01.03.2005 Meriakri	189	Deținut, cenzură, co-respondența cu CtEDO, ștampila administrație	Radiere Declarație unilaterală
8	Viață de familie: detenție	13.09.2005 Ostrovar	181, 189	Deținut, imposibilitatea întrevederilor, soție, fiică.	3 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3 13+3	Corespondența: detenție			Interceptare, corespondența cu mama.	- Prevederea (internă) nu specifică perioada de timp pe parcursul căreia restricția cu privire la corespondență ar putea fi aplicată. Nu există nici o mențiune cu privire la posibilitatea de a contesta refuzul de a emite o autorizație sau cu privire la autoritatea competentă să examineze o astfel de contestație.	
8	Corespondența: detenție	04.10.2005 Șarban	190	Comunicarea cu avocatul, paravan de sticlă, lipsa confidențialității.	- Comunicarea confidențială cu avocatul este protejată de Convenție ca o garanție importantă a dreptului unei persoane învinuite la apărare, respectarea căreia ar face ca asistența avocatului să piardă mult din utilitatea sa. - În timp ce peretele din sticlă a putut crea anumite obstacole în comunicarea eficientă cu avocatul său (așa precum a fost sugerat de greva avocaților Baroului de Avocați din Republica Moldova), se pare că acele dificultăți, în această cauză, nu au împiedicat reclamantul să aibă o apărare efectivă în fața instanțelor judecătorești naționale.	Lipsa încălcării art.8
3 5§3 5§4						
8	Domiciliu	07.06.2007 Guțu	184- 185	Polițiști, intrare neautorizată în curtea casei.	- Curtea notează că niciuna dintre situațiile descrise (art.13) nu se aplică acestei cauze. În special, polițiștii nu au curmat o infracțiune și nu urmează o persoană bănuită, fără a menționa orice altă situație prevăzută de articolul 13(19). Curtea este de opinie că o interpretare extensivă a acestor prevederi, asemenea celei făcute de Guvern, ar fi contrară articolului 29 al Constituției, care proclamă principiul inviolabilității domiciliului și prevede în mod exhaustiv posibilele derogări de la acesta. Aceste derogări par a fi departe de a corespunde circumstanțelor acestei cauze. Rezultă că ingerința pretinsă de reclamant nu a fost „prevăzută de lege” în sensul articolului 8.	5 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1 5§1 5+ 13 8+ 13						

8	Viață de familie: detenție	19.06.2007 Ciorap	182-184 191	Deținut, imposibilitatea întrevederilor, lipsa confidențialității, paravan de sticlă, telefon intern, două ore pe lună	<p>Cenzură, corespondența cu autoritățile naționale, ștampila administrației.</p>	<p>- Curtea reiterează că orice detenție, care este legală în sensul articolului 5 al Convenției, impune prin însăși natura sa limite asupra vieții private și de familie și că un anumit control asupra contactelor deținuților cu lumea din afară este necesar și nu este în sine incompatibil cu Convenția.</p> <p>- Constituie un element esențial al dreptului deținuților la respectarea vieții de familie ca administrația închisorii să-l sprijine în menținerea contactelor cu familia sa.</p> <p>- Cu respectarea măsurilor de securitate necesare, deținuților trebuie să li se permită să se întâlnească nu doar cu rudele lor, dar și cu alte persoane care doresc să-i viziteze.</p> <p>- Curtea reiterează că constituie „un element esențial atât al vieții private, cât și al reabilitării deținuților ca contactul lor cu lumea din afară să fie menținut pe cât acest lucru este posibil, pentru a facilita reintegrarea lor în societate după eliberare și acest lucru se efectuează, spre exemplu, prin asigurarea condițiilor pentru vizite pentru prietenii deținuților și prin permisiunea de a co-responda cu ei și cu alte persoane”.</p>	20 000 Euro (moral) 1 150 Euro (costuri și cheltuieli)
3 6§1	Corespondența: detenție	10.06.2008 Duca		Deținută, cenzură, co-respondența cu avocatul.		Radiere solicitată de reclamant.	2 500 Euro (moral)
8	Viață privată, corespondență, domiciliu: percheziție	07.10.2008 Mancevschi	186-187	Avocat, birou, apartament, dosarele clienților săi			

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
8	Corespondența: interceptarea conținutului vorbirilor telefonice	10.02.2009 Iordachi ș.a.	188-189	ONG, victime potențiale, risc iminent de interceptare, legislație internă defectuoasă.	<p>- Percheziția ar fi putut duce la găsirea obiectelor și documentelor obținute de către reclamant în calitate sa de reprezentant al persoanei acuzate, ceea ce, în mod evident, ar fi putut avea repercusiuni serioase asupra drepturilor persoanei acuzate garantate de articolul 6 al Convenției. Din acest motiv, înainte ca percheziția la biroul și domiciliul reclamantului să fie autorizată, trebuia să fie luate măsuri și mai riguroase de precauție.</p> <p>- Convorbirile telefonice sunt parte integrantă a noțiunilor de „viață privată” și „corespondență” în sensul art. 8 din Convenție.</p> <p>- Simpla existență a legislației implică, pentru toți cei care ar putea intra în domeniul de aplicare, o amenințare de urmărire; această amenințare în mod necesar atentează la libertatea de comunicare între utilizatorii serviciilor poștale și de telecomunicații, astfel constituie „o ingerință din partea unei autorități publice” în exercițiul dreptului de respectare a corespondenței reclamațiilor.</p> <p>- Înregistrarea convorbirilor telefonice este o ingerință foarte serioasă în drepturile individului și numai niște motive solide bazate pe o bănuială rezonabilă că persoana este implicată într-o activitate criminală gravă poate servi ca temei de autorizare.</p>	<p>1 535 Euro (costuri și cheltuieli)</p> <p>Reclamanții nu au pretins 3 500 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
8	Viață privată: reputația	30.03.2010 Petrenco	161-163	Articol defăimător, agent KGB, dezmințire insuficientă.	<p>- În cauze privind dezbatere sau chestiuni de un interes public general, limita criticii acceptabile este mai mare în ceea ce privește politicienii sau alte persoane publice, decât vizavi de particulari: primii, spre deosebire de ultimii, și-au expus nevoi acțiunilor lor controlului public, din partea</p>	<p>1 200 Euro (moral)</p> <p>300 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

8	Viață privată: identitate etnică	27.04.2010 Ciubotaru	167- 168	Identitatea românească, refuzul autorităților de înregistrare, impunerea altei etnii.	<p>jurnaliștilor și a publicului larg și, prin urmare, trebuie să demonstreze un grad mai înalt de toleranță.</p> <p>- Problema colaborării cetățenilor Republicii Moldova cu serviciile secrete ale regimului sovietic, în special a celor care dețin funcții de conducere sau care sunt considerate respectabile, reprezenta o problemă socială și morală deosebit de sensibilă în contextul specific din Moldova.</p> <p>- Întrebarea dacă o persoană a colaborat cu serviciile secrete din perioada sovietică nu este doar o problemă de speculație, ci o circumstanță istorică, capabilă a fi demonstrată prin probe pertinente; Curtea constată că alegațiile despre colaborarea cu KGB reprezentau circumstanțe evidente ale cauzei.</p> <p>- Statutul unei persoane ca politician sau altă persoană publică nu înlătură necesitatea existenței unui temei de fapt suficient pentru declarații care îi prejudiciază reputația, chiar dacă astfel de declarații sunt considerate judecări de valoare și nu circumstanțe de fapt.</p>	1 500 Euro (moral) 3 500 Euro (costuri și cheltuieli)
8	Viață de familie: custodia asupra copilului	11.01.2011 Bordeianu	171- 174	Imposibilitatea mamei de a se reuni cu fiica, neexecutarea hotărârii judiciare.	<p>- Faptul de a fi împreună pentru un părinte și copilul său, reprezintă un element fundamental al vieții de familie, chiar dacă relația dintre părinți s-a rupt, iar măsurile la nivel național care împiedică</p>	10 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
8	Domiciliu: percheziție	17.05.2011 Bisir și Tulus	185- 186	Percheziție nocturnă, ora 00.00-3.00, lipsa autorizației	<p>această reuniune reprezintă o ingerință în dreptul protejat de articolul 8 al Convenției.</p> <p>- În ceea ce privește obligația statului de a adopta măsuri pozitive, articolul 8 implică dreptul unui părinte de a beneficia de măsurile necesare în vederea reunirii cu copilul său și obligația autorităților naționale de a le îndeplini.</p> <p>- Într-o asemenea cauză, caracterul adecvat al unei măsuri se examinează în funcție de rapiditatea punerii acesteia în aplicare.</p> <p>- Procedurile cu privire la atribuirea autorității parentale, inclusiv executarea deciziei adoptate în acest sens, trebuie efectuate în mod urgent, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe ireversibile asupra relațiilor între copil și părintele care nu locuiește cu el.</p>	<p>Câte 1 200 Euro</p> <p>(al 3 și 4 re-clamanți) (moral)</p> <p>1 200 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
3						
8	Viață privată: viața intimă	05.07.2011 Avram ș.a.	163- 164	Emisiune televizată, televiziune națională, imagini din saună, despăgubire insuficientă.	<p>- Statul care acordă compensație pentru încălcarea unui drept din Convenție, nu poate să se mulțumească cu faptul că suma acordată reprezintă maximum potrivit legii naționale. Dacă statul alege să aplice legislația națională la</p>	<p>I recl. – 5 000 Euro</p> <p>II recl. – 6 000 Euro</p>

8	Viață privată: intervenție medicală	18.12.2012 G.B. și R.B.	168	Sterilizare forțată, despăgubire insuficientă.	<p>examinarea pretenșilor încălcări ale drepturilor din Convenție, acesta trebuie să se asigure că legislația respectivă este compatibilă cu Convenția și jurisprudența Curții.</p> <p>- Convenția trebuie să fie aplicată direct, deoarece aceasta este parte componentă a sistemului național de drept și are prioritate față de legislația națională.</p>	Ceilalți – câte 4 000 (moral)
					<p>- Consecința devastatoare asupra primei reclamanțe, care a constat în pierderea abilității sale de a procrea și care reiese din problemele de sănătate îndelungate, reprezintă o ingerință considerabilă în drepturile acesteia garantate de articolul 8 din Convenție, necesitând o satisfacție echitabilă suficientă.</p> <p>- În opinia Curții, ultimul argument (potrivit căruia acordarea unei despăgubiri mai mari ar fi subminat capacitatea spitalului de a continua să funcționeze ca instituție publică) este inacceptabil, deoarece spitalul se afla în administrarea statului și acesta era responsabil de acoperirea oricăror cheltuieli.</p> <p>- Statul ar fi putut pretinde cel puțin o rambursare parțială a cheltuielilor de la B., medicul care a fost recunoscut vinovat de neglijență medicală. De asemenea, statul ar fi putut să instituie asigurarea obligatorie pentru neglijență profesională în instituțiile medicale în vederea posibilității de a recupera despăgubiri suficiente victimelor.</p>	<p>În comun 12 000 Euro (moral)</p> <p>2 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	8	2	Corespondența: detenție	3	05.02.2013 Ipati	4	191	5	Deținut, cenzură, corecționarea cu avocatul și autoritățile naționale, ștampila administrației, comunicarea cu avocatul, lipsa confidențialității, prezența altor deținuți.	6	- Argumentul Guvernului că scrisorile respectivelor erau doar copii ale scrisorilor adresate administrației penitenciare trebuie să fie respinse, deoarece toate trei scrisori examinate au fost adresate personal reclamantului. Chiar dacă una din ele a fost într-adevăr o copie a unei scrisori similare expediată procurorului, este evident că colaboratorul penitenciarului care a aplicat ștampila pe scrisoare nu putea să cunoască acest fapt până la deschiderea ei. În orice caz, alte persoane decât destinatarul (reclamantul și procurorul respectiv) nu au avut dreptul să citească acea scrisoare.	7	9 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3	8	Viață privată, Domiciliu: violență domestică	28.05.2013 Eremia ș.a.	169	Ordonanță de protecție, minore, comportament violent al tatălui, insulte, inacțiunea autorităților.	- Curtea reiterează că în timp ce obiectul esențial al art. 8 din Convenție este să protejeze un individ împotriva acțiunii arbitrară a autorităților publice, pot fi suplimentar și obligații pozitive inerente în "respectul" efectiv pentru viața privată și de familie. Aceste obligații pot implica adoptarea unor măsuri în sfera relațiilor între indivizi privați. Coștii și alte persoane vulnerabile, în particular au dreptul la ocrotire efectivă. - Conceptul vieții private include integritatea fizică și psihologică a unei persoane, care este de obligația Statului să o protejeze, chiar dacă pericolul vine urmare a acțiunilor altora. În acest sens, ele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru legal corespunzător care acordă protecție împotriva actelor de violență din partea persoanelor private.	În comun 15 000 Euro (moral) 2 500 Euro (costuri și cheltuieli)						
3	14+3												

8	Viață privată, domiciliu: violență domestică	16.07.2013 B.	170-171	Leziuni corporale, divorț, partajul apartamentului, neevacuarea agresorului.	<p>- Potrivit articolului 8 statele au obligația să protejeze integritatea fizică și psihologică a unei persoane de acțiunile altora. În acest sens, statele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru legal corespunzător care acordă protecție împotriva actelor de violență din partea particularilor.</p> <p>- Vulnerabilitatea particulară a victimelor violenței în familie și necesitatea implicării active a statului în protejarea lor a fost accentuată în diferite instrumente internaționale.</p>	15 000 Euro (moral) 3 000 Euro (costuri și cheltuieli)
8	Viață privată: date cu caracter personal	15.07.2014 Radu	165-166	Divulgarea datelor medicale, Academia de Poliție, pierderea sarcinii.	<p>- Legislația națională trebuie să indice cu o claritate rezonabilă scopul și modalitatea de exercitare a discreției relevante acordate autorităților publice, pentru a asigura persoanelor nivelul minim de protecție la care cetățenii au dreptul în virtutea principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică.</p>	4 500 Euro (moral) 1 440 Euro (costuri și cheltuieli)
8	Viață de familie: custodia asupra copilului	04.11.2014 Tocarenco	174-175	Mama, copil 5 luni, imposibilitatea de reunire, neexecutarea hotărârii judiciare.	<p>- Lipsa de cooperare dintre părinții divorțați nu poate exonera autoritățile competente de obligația de a întreprinde toate măsurile adecvate pentru a asigura menținerea legăturii de familie</p> <p>- Curtea consideră că autoritățile naționale ar fi trebuit să recurgă la măsuri mai directe și mai specifice pentru a pregăti și a organiza restabilirea contactului dintre reclamantă și fiul său. În plus, intervenția efectivă a autorităților naționale era atât de urgentă încât întrucât copilul avea doar cinci luni atunci când mama sa a fost privată de orice contact cu el.</p>	9 500 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
46				<p>- Autoritățile naționale au tolerat un proces de înstrăinare a legăturii părintești, în detrimentul reclamantei, încălcându-i dreptul său la respectarea vieții de familie garantat de articolul 8 din Convenție.</p> <p>- Având în vedere circumstanțele particulare ale prezentei cauze și necesitatea de a pune capăt în mod urgent a încălcării dreptului reclamantei la respectarea vieții sale de familie, Curtea invită autoritățile naționale să întreprindă toate măsurile necesare pentru facilitarea și restabilirea contactului dintre mamă și copil, fără a prejudicia procedura privind stabilirea domiciliului copilului.</p>	<p>- O decizie sau o măsură favorabilă reclamantului nu este suficient în principiu pentru a-l priva de calitatea de «victimă», doar dacă autoritățile naționale au recunoscut, în mod explicit sau în substanță, și au reparat încălcarea Convenției.</p> <p>- Pierderea statutului de victimă depinde, în special, de natura dreptului care se presupune că a fost încălcat, motivarea deciziei și persistența consecințelor dezavantajoase pentru persoana în cauză, după luarea acestei decizii.</p>	<p>10 000 Euro (moral)</p>
8	Corespondența: detenție	15.09.2015 Shishanov	192	Deținut, cenzură, co-respondența cu CtEDO	<p>- În astfel de cauze interesul superior al copilului este de o importanță esențială.</p> <p>- Decăderea din drepturile părintești reprezintă o măsură participară de anvergură.</p> <p>- Astfel de măsuri trebuie să fie întreprinse doar în circumstanțe excepționale și pot fi justificate doar dacă ele sunt motivate de o cerință de prim rang aferentă interesului superior al copilului.</p>	<p>7 500 Euro (moral)</p> <p>1 030 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
8	Viață de familie: lipsirea de drepturi părintești	06.10.2015 N.P.	175- 181	Minoră 4 ani, poliție, plasare temporară, neglijență față de copil, dezordine în casă, violență, decădere din drepturi, restricții la vizite.		

	<p>- Pentru identificarea interesului superior al copiilor într-un caz particular, trebuie să se țină cont de două aspecte: în primul rând, este în interesul suprem al copilului ca legăturile sale cu familia să fie păstrate, cu excepția cazurilor în care familia s-a dovedit a fi extrem de nepotrivită; și în al doilea rând, este în interesul superior al copilului ca acesta să se dezvolte într-un mediu sigur și liniștit.</p> <p>- În cazurile în care menținerea legăturilor de familie ar prejudicia sănătatea și dezvoltării copilului, părintele nu are dreptul să insiste asupra păstrării unei asemenea legături, în baza prevederilor articolului 8.</p> <p>- Se solicită o examinare mai complexă în privința oricăror alte restricții – precum cele impuse de către autorități asupra drepturilor părințești la întrevederi, întrucât astfel de limitări adiționale atrag după sine pericolul că relațiile de familie dintre părinți și un copil minor să aibă de suferit. Minimul acțiunilor așteptate din partea autorităților constituie examinarea periodică a situației, pentru a aprecia dacă au intervenit careva schimbări de îmbunătățire a situației în familie. Posibilitățile de reunire se vor diminua treptat și ulterior vor fi distruse, dacă părinților biologici și copilului nu li se vor permite să se întâlnească unul cu altul, sau doar atât de rar, încât nici o legătură de rudenie dintre ei nu va mai fi sesizabilă.</p> <p>- Plasarea copilului sub tutelă necesită a fi considerată, în mod normal, o măsură temporară, și să înceteze odată ce circumstanțele o permit.</p>

1	2	3	4	5	6	7
Articolul 9. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie						
9	Dreptul la libertatea de religie	13.12.2001 Mitropolia Basarabiei și alții	197 199 200	Cult religios, succedere canonică, solicitări repetate de recunoaștere, refuzul recunoașterii de către autoritățile statului, tratament diferențiat nejustificat.	<p>- Indiferent de starea lucrurilor, obligația de neutralitate și imparțialitate a statului este incompatibilă cu orice competență a statului de a aprecia legitimitatea convingerilor religioase și cere statului să asigure ca grupurile în conflict să se tolereze reciproc, chiar dacă acestea vin din același grup. Având în vedere că biserica reclamantă nu reprezintă un nou cult, prin faptul că recunoașterea sa depinde de voința unei autorități ecleziastice cunoscute, adică a Mitropoliei Moldovei, Guvernul și-a încălcat obligația de neutralitate și imparțialitate.</p> <p>- Dacă nu se poate exclude faptul că programul unei organizații ascunde obiective și intenții diferite de cele afișate public, Curtea, pentru a se asigura, trebuie să compare conținutul așa-zisului program cu actele și pozițiile pe care acesta le apără. În această cauză, niciun element al dosarului nu permite să fie trasă concluzia că biserica reclamantă ar avea alte activități decât cele declarate în statutul său.</p> <p>- Cât despre pretinsa toleranța față de biserica reclamantă și enoriașii săi de care dă dovadă Guvernul, o asemenea toleranță nu substituie recunoașterea, deoarece doar recunoașterea conferă drepturi persoanelor interesate.</p>	20000 Euro (moral) 7 025 Euro (costuri și cheltuieli)
13						

9	Dreptul la libertatea de religie	27.02.2007 Biserica Adevărat Ortodoxă din Republica Moldova	201	Biserică, refuzul înregistrării bisericii, hotărârea instanței de judecată, neexecutarea hotărârii judecătorești în termen rezonabil.	<p>- În pofida adopției hotărârilor judecătorești în favoarea reclamanților, neînregistrarea Bisericii de către autorități și, astfel, neînregistrarea Bisericii cu personalitate juridică, au împiedicat-o pe aceasta și pe enoriașii săi să exercite mai multe funcții esențiale.</p> <p>- Refuzul autorităților de a se conforma hotărârii judecătorești irevocabile și de a înregistra Biserica a condus la o situație care, pentru reclamanți, nu diferă de o respingere de către instanțele judecătorești a pretențiilor lor.</p>	10 000 Euro (moral și material) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)
1 P1 13	9	Dreptul la libertatea de religie Dreptul la libertatea de a-și manifesta religia	210	Reclamant musulman, rugăciune în încăpere, contravenție administrativă, cult nerecunoscut de stat, amendă.	<p>- În timp ce libertatea de religie este, în primul rând, o chestiune de credință interioară, aceasta, de asemenea, implică, <i>inter alia</i>, libertatea de a-și „manifesta religia”. Potrivit articolului 9 al Convenției, libertatea de a-și manifesta religia nu se limitează doar la manifestarea ei în colectiv, „în public” sau în cercul persoanelor care împărtășesc aceeași credință, dar acoperă și manifestarea ei „în mod individual” sau „în particular”.</p> <p>- Pentru a determina întinderea marjei de apreciere în această cauză, Curtea trebuie să țină cont de ceea ce este în discuție, și anume necesitatea menținerii unui adevărat pluralism religios, înerezonabil conceptului de societate democratică.</p> <p>- Curtea nu contestă competența statului de a introduce cerința privind înregistrarea cultelor religioase într-un mod compatibil cu articolele 9 și 11 ale Convenției. Totuși aceasta nu înseamnă că sancționarea unor membri individuali ai cultelor religioase neînregistrate, pentru rugăciune sau</p>	26 Euro (material) 1 500 Euro (moral) 1 000 (costuri și cheltuieli)

1	2	3	4	5	6	7
6§1					<p>manifestarea în alt mod a convingerilor lor religioase, este compatibilă cu prevederile Convenției. Admiterea contrariului ar duce la excluderea convingerilor religioase minoritare care nu sunt înregistrate formal de către stat și, prin urmare, ar rezulta în recunoașterea faptului că statul poate să dicteze unei persoane ce să creadă.</p>	
9	Dreptul la libertatea de religie	17.07.2012 Fusu Arcadie și alții	202	Comunitate religioasă, solicitare de eliberare a confirmării, neeliberarea documentului necesar, riscul provocării de tulburări, neexecutarea hotărârii instanței de judecată.	<p>- În pofida pronunțării hotărârilor judecătorești în favoarea reclamanților, omisiunea autorităților de a elibera documentul necesar pentru înregistrarea comunității religioase a reclamanților și, prin urmare, de a-i oferi un statut juridic, a împiedicat pe enoriașii aceștia să realizeze un șir de funcții esențiale. În esență, refuzul autorităților de a elibera documentul respectiv, în pofida existenței unei hotărâri judecătorești în favoarea reclamanților, a dus la o situație care nu era diferită, în practică, de o respingere de către instanțele judecătorești a pretenției lor.</p>	5 000 Euro (moral) 880 Euro (costuri și cheltuieli)
Articolul 10. Libertatea de exprimare						
10	Discurs public	20.04.2004 Amihalachioaie	232	Avocat, critica Curții Constituționale, sancțiune pecuniară, Codul jurisdicției constituționale.	<p>- Curtea amintește faptul că o „lege”, în sensul articolului 10 § 2 al Convenției, este o normă formulată cu destulă precizie pentru a permite unui cetățean să decidă conduita sa și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele care ar putea rezulta dintr-un fapt determinat. Totodată, aceste norme nu trebuie să fie previzibile cu certitudine absolută, chiar dacă o astfel de certitudine ar fi binevenită,</p>	Constatarea încălcării – satisfacție echitabilă.

	<p>deoarece dreptul trebuie să știe să se adapteze la schimbările de situație. De asemenea, multe legi conțin, prin natura lucrurilor, formulări mai mult sau mai puțin vagi ale căror interpretare și aplicare depind de practică.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gradul de precizie depinde într-o mare măsură de conținutul textului în cauză, de domeniul pe care urmează să-l guverneze, precum și de numărul și statutul destinatarilor săi. - Statutul specific al avocaților îi plasează într-o poziție centrală în administrarea justiției, în calitate de intermediari între justițiabili și instanțele de judecată, fapt care explică restricțiile de conduită impuse în mod obișnuit membrilor baroului. - Libertatea de exprimare se referă, de asemenea, și la avocați, care au dreptul de a se pronunța în mod public cu privire la funcționarea justiției, critica căreia nu trebuie, însă, să depășească anumite limite. - Curtea estimează că, chiar dacă aceste afirmații pot fi considerate de natură să denote o anumită lipsă de respect față de Curtea Constituțională datorită hotărârii sale, ele nu pot fi calificate nici grave și nici injurioase față de judecătorii Curții. - Curtea subliniază că deși amenda de 360 de lei (ceea ce constituie echivalentul a 36 Euro) impusă reclamantului reprezintă o sumă modestă, ea nu este una simbolică și demonstrează intenția de a pedepsi sever reclamantul, Curtea Constituțională aplicând o amendă aproape de maximumul prevăzut de lege.

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

10	1	2	3	4	5	6	7
	Defăima- rea	21.12.2004 Busuioc	219- 221	Jurnalist, articol în pre- să, critică, funcționari, aeropot, judecăți de valoare.	Dreptul la libertatea de exprimare este aplicabil nu numai „informației” sau „ideilor” care sunt pri- mite favorabil sau sunt privite ca inofensive sau ca o chestiune de indiferență, dar și celor care ofen- sează, șochează sau deranjează Statul sau orice parte a comunității. În plus, libertatea jurnalisti- că acoperă, de asemenea, posibile recurgeri la un anumit grad de exagerare sau chiar provocare. Funcționarii publici trebuie să beneficieze de în- credere publică, în condiții lipsite de tulburări nepotrivite, ca ei să aibă succes în îndeplinirea sarcinilor lor și, astfel, poate fi dovedit ca nece- sar de a-i proteja de atacuri verbale ofensatorii și abuzive în timpul serviciului Funcționarii pu- blici trebuie să beneficieze de încredere publică, în condiții lipsite de tulburări nepotrivite, ca ei să aibă succes în îndeplinirea sarcinilor lor și, ast- fel, poate fi dovedit ca necesar de a-i proteja de atacuri verbale ofensatorii și abuzive în timpul serviciului. Cerințele unei astfel de protecții trebuie totuși evaluate în comparație cu interesele libertății presei sau a discuției deschise a chestiunilor de interes public. Existența faptelor poate fi demonstrată, în timp ce adevărul judecăților de valoare nu este sus- ceptibil probațiunii. Cerința de a dovedi adevărul unei judecăți de valoare este imposibil de înde- plinit și încalcă însăși libertatea de opinie, care este o parte fundamentală a dreptului garantat de articolul 10.	4 000 Euro (moral) 125 Euro (material) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)	

					<p>Totuși, chiar atunci când o declarație constituie o judecată de valoare, proporționalitatea unei ingerințe poate depinde de faptul dacă există un substrat factologic suficient pentru declarația contestată, deoarece chiar și o judecată de valoare fără nici un substrat factologic care s-o susțină poate fi excesivă.</p> <p>- Cea mai atentă cercetare din partea Curții este cerută atunci când măsurile luate sau sancțiunile impuse de autoritățile naționale sunt capabile să descurajeze participarea presei la dezbaterea asupra chestiunilor de interes public legitim.</p> <p>- Pedepsirea unui jurnalist pentru că a ajutat la difuzarea declarațiilor făcute de o altă persoană într-un interviu ar afecta serios contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public și nu ar trebui să fie admisă decât dacă există motive deosebit de întemeiate pentru a face acest lucru.</p> <p>- Funcționarii publici trebuie să beneficieze de încredere publică, în condiții lipsite de tulburări nepotrivite, ca ei să aibă succes în îndeplinirea sarcinilor lor și, astfel, poate fi dovedit ca necesar de a-i proteja de atacuri verbale ofensatoare și abuzive în timpul serviciului.</p> <p>- Cerințele unei astfel de protecții trebuie, totuși, evaluate în comparație cu interesele libertății presei sau ale discutării deschise a chestiunilor de interes public.</p>	<p>3 000 Euro (moral)</p> <p>1 500 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
10	Defăimare	11.10.2005 Savițchi	225	<p>Articol în ziar, diseminarea informației, accident rutier, conduita unui polițist, sancțiune pecuniară.</p>	<p>Critica autorităților, securitate națională, integritate națională, rmt, acțiunea Procurorului General.</p>	<p>8 000 Euro (material)</p> <p>1 500 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
10	Închiderea ziarului	9.01.2007 Commer-sant Moldovî	236			

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	10	Defăimare	2	3	4	5	6	7
				12.06.2007 Flux nr.3		Articol în ziar, reproducerea emisiunii televizate, acuzație, corupție, vice-președintele Parlamentului, sancțiune pecuniară.	<p>- Instanțele judecătorești naționale au constatat ca fiind defăimătoare o declarație de care nici măcar reclamantul în procedurile naționale nu s-a plâns. Acest lucru în sine ar fi suficient pentru ca Curtea să constate o încălcare în această cauză.</p> <p>- Având în vedere circumstanțele de mai sus, faptul că declarația contestată a fost făcută de un jurnalist în cadrul unei dezbateri cu privire la o chestiune de interes public, că reclamantul în procedurile naționale era un politician de rang înalt și având în vedere limbajul folosit, Curtea conchide că ingerința nu a corespuns unei necesități sociale imperioase și că, astfel, ea nu a fost necesară într-o societate democratică.</p>	<p>3 000 Euro (moral)</p> <p>260 Euro (material)</p> <p>1 200 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
				3.07.2007 Flux nr.2	222	Articol în ziar, critica liderul de fracțiune comunist, fabrica de conserve, sancțiuni pecuniare.	<p>- Curtea reamintește că statele dispun de o marjă de apreciere foarte limitată în cauzele cu privire la politicieni și notează că dl Stepaniuc era un politician de un rang foarte înalt la momentul evenimentelor.</p> <p>- Curtea notează că rezumatul și declarația contestate s-au bazat pe informații care proveneau de la o sursă care era <i>prima facie</i> sigură, și anume de la directorul fabricii.</p> <p>- Curtea reamintește că, cerând unui reclamant să dovedească adevărul declarațiilor sale, iar în același timp privându-l de o posibilitate efectivă de a aduce probe în susținerea declarațiilor sale și, astfel, de încercarea de a stabili adevărul acestora sau de a dovedi că conținutul lor nu era în întregime fără un substrat factologic, constituie o ingerință disproporțională în dreptul la libertatea de exprimare.</p>	<p>3 000 Euro (moral)</p> <p>278 Euro (material)</p> <p>1 800 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

10	Defăimare	23.10.2007 Flux și Samson	223, 226	Articol în ziar, critică, judecăți de valoare, ex-ministru, sancțiune pecuniară, dezmințire.	<p>- Trebuie notat faptul că articolul a pus în discuție chestiuni de un veritabil interes public, și anume pretensele abuzuri ale unui fost demnitar de stat și incapacitatea sistemului judecătoresc de a reacționa adecvat la un astfel de prețins abuz. De asemenea, el a redat opiniile unor terțe persoane, indicând, în mod clar, acest lucru cititorului.</p> <p>- Curtea reiterează că pedepsirea unui jurnalist pentru că a ajutat la răspândirea declarațiilor făcute de o altă persoană .. ar afecta serios contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public și nu ar trebui să fie admisă decât dacă există motive deosebit de întemeiate pentru a face acest lucru.</p>	3 000 Euro (moral) 112 Euro (material) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
10	Defăimare	20.11.2007 Flux nr:1	222	Articol în ziar, critică, lider fracțiune comunistă, importul petrolului, judecăți de valoare, interes general.	<p>- Prin urmare, rezultă că nu se putea aștepta ca reclamantul să dovedească „adevărul” propriilor sale opinii despre faptele publicate, dat fiind faptul că instanțele de judecată naționale nu au constatat ca fiind incorecte astfel de declarații cu privire la fapte ca: petrecerea care a avut loc la hotelul relevant și că legea a fost modificată după cum a fost descris în articol.</p> <p>- Curtea reamintește că statele dispun de o marjă de apreciere limitată în cauzele cu privire la politicieni.</p> <p>- Gravitatea sancțiunii constituie, de asemenea, o parte din criteriile pentru verificarea faptului dacă o ingerință în dreptul garantat de articolul 10 a fost proporțională.</p>	3 000 Euro (moral) 278 Euro (material) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	10	2	3	4	5	6	7
	Defăimare	27.11.2007 Timpul Info- Magazin și Anghel	223- 224	Articol în ziar, critică, fond de investiții private, automobile de lux, afacere netransparentă, Guvern, interes general.	- Curtea reiterează „că o posibilă omisiune a unei persoane publice de a respecta legile și normele care au scopul de a proteja interese publice serioase, chiar și în sfera privată, poate să constituie, în anumite circumstanțe, o chestiune de interes public legitim”. - Curtea consideră că atunci când o companie privată decide să participe în tranzacții în care sunt implicate fonduri publice considerabile, ea, în mod voluntar, se expune unei analize mai largi din partea opiniei publice. În special, dacă există acuzații că astfel de tranzacții au fost în detrimentul finanțelor publice, o companie trebuie să accepte critica din partea publicului. - Curtea notează că articolul a fost scris în contextul alegerilor apropiate și că el a pus în discuție atât posibilul motiv politic pentru cum-părarea automobilelor, cât și a recomandat alegătorilor, în mod expres, ca în timpul alegerilor să-i pedepsească pe cei aflați la putere responsabilii de corupția la nivel de stat. - Având în vedere cele de mai sus și luând în considerație buna-credință a ziarului reclamant la raportarea unei chestiuni de interes public veritabil, contextul factologic relevant și lipsa oricăror detalii despre tranzacția dintre D.H. și Guvern, care trezește, în mod legitim, suspiciuni cu privire la legalitatea acesteia, și dat fiind omisiunea instanțelor de judecată naționale de a lua în considerație în hotărârile lor oricare din aceste elemente, Curtea consideră că ingerința în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare nu a fost „necesară într-o societate democratică”.	12 000 Euro (moral) 1 800 Euro (costuri și cheltuieli)	

10	Whistle-blowing	12.02.2008 Guja MC	229- 230	Articol în ziar, furnizarea informației, Procuratura Generală, concedierea funcționarului.	<p>- Art. 10 se aplică, de asemenea, locului de muncă și că funcționarii publici, precum este și reclamantul, au dreptul la libertatea de exprimare.</p> <p>- Angajații datorează angajatorului lor o atitudine loială, rezervată și discretă. Acest lucru este valabil mai ales în cazul funcționarilor publici, deoarece însăși natura serviciului public cere ca un funcționar public să aibă obligația de a fi loial și discret.</p> <p>- Având în vedere însăși natura funcției lor, funcționarii publici au, deseori, acces la informații pe care guvernul, din diferite motive legitime, ar putea avea interesul de a le păstra confidențiale sau secrete. Prin urmare, obligația de discreție caracteristică funcționarilor publici va fi, în general, una puternică.</p> <p>- Semnalarea de către un funcționar public sau un angajat din sectorul public a unui comportament ilegal sau a unei infracțiuni la locul de muncă ar trebui, în anumite circumstanțe, să se bucure de protecție. Acest lucru ar putea fi cerut atunci când angajatul sau funcționarul public în cauză este singura persoană sau face parte dintr-o categorie mică de persoane care cunoaște ceea ce se întâmplă la serviciu și este, astfel, cea mai bine plasată să acționeze în interesul public prin alertarea angajatorului sau a publicului larg.</p> <p>- În lumina obligației de discreție la care s-a făcut referire mai sus, dezvăluirea ar trebui făcută, în primul rând, superiorului persoanei în cauză sau altei autorități sau instituții competente. Doar atunci când acest lucru este, în mod clar, nerezonabil, informația ar putea, ca o ultimă opțiune, să fie dezvăluită publicului.</p>	10 000 Euro (moral) 8 413 Euro (costuri și cheltuieli)
----	-----------------	--------------------------	-------------	--	---	---

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
10	Defăimare	12.02.2008 Flux nr:4		Articol publicat, critica liderilor politici, judecată de valoare, sancțiune pecuniară.	<p>- Într-un sistem democratic, acțiunile sau omisiunile guvernului trebuie să fie supuse unei analize profunde nu doar din partea autorităților legislative și judiciare, dar și din partea media și a opiniei publice. Interesul pe care-l poate avea publicul într-o anumită informație poate fi, câteodată, atât de puternic încât să depășească chiar și o obligație impusă, în mod legal, de a păstra confidențialitatea.</p> <p>- O acțiune motivată de o acuzație personală sau de un antagonism personal sau de așteptarea unui avantaj personal, inclusiv un câștig pecuniar, nu ar justifica un nivel deosebit de înalt de protecție.</p> <p>- Este important de stabilit faptul că, atunci când a făcut dezvăluirea, persoana a acționat cu bună-credință și cu convingerea că informația era adevărată, că dezvăluirea acesteia a fost în interes public și că lui sau ei nu i-au fost disponibile alte mijloace mai discrete de a remedia ilegalitatea.</p>	<p>3 000 Euro (moral)</p> <p>100 Euro (material)</p> <p>1 800 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

	<p>- Curtea reiterează că solicitarea de la ziarul reclamant să dovedească veridicitatea declarațiilor sale, iar în același timp privarea de posibilitatea efectivă de a aduce probe sau ignoranța probelor prezentate, constituie o ingerință disproporționată în dreptul la libertatea de exprimare.</p> <p>- Curtea reamintește: considerațiile privind echitatea procedurilor pot fi luate în calcul la examinarea ingerinței în exercitarea dreptului garantat de art. 10.</p> <p>- Curtea nu poate să nu observe anumite stranieți în modul în care s-au derulat procedurile în fața instanțelor judecătorești naționale. Într-adevăr, Curtea notează o serie de elemente care, examinate cumulativ, au dus la o asemenea concluzie. În special, acțiunea dlui Stepaniuc a fost examinată în pofida faptului că el nu a plătit taxa de stat, fapt care, în mod normal, ar fi trebuit să rezulte în inadmisibilitatea acțiunii pe motive procedurale. Mai mult, el nu numai că nu s-a prezentat în fața instanței judecătorești, dar nici măcar nu a fost reprezentat. În același timp, cererile reclamantului de amânare a ședinței au fost respinse fără vreun motiv, în timp ce probele prezentate de el nu au fost în genere luate în considerație de către judecători. Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție nici măcar nu s-au expus asupra argumentului reclamantului cu privire la pretinsa lipsă de independență și imparțialitate a judecătorului I. M.</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	10	Defăimare	2	3	4	5	6	7
	10	Defăimare	225	1.07.2008 Flux nr.5	Articol publicat, denunțarea afacerilor dubioase, Procuror General adjunct, preluarea informației.	Articol publicat, scrisoare anonimă, Liceul „Spiru Haret”, critica situației în școală, sancțiuni pecuniară.	- Curtea reiterează că „pedepsirea unui jurnalist pentru că a ajutat la răspândirea declarațiilor făcute de o altă persoană ... ar afecta serios contribuția presei la discutarea chestiunilor de interes public și nu ar trebui să fie admisă decât dacă există motive deosebit de întemeiate pentru a face acest lucru”.	3 000 Euro (moral) 185 Euro (material) 1 800 Euro (costuri și cheltuieli)
	10	Defăimare		29.07.2008 Flux nr.6		Articol publicat, scrisoare anonimă, Liceul „Spiru Haret”, critica situației în școală, sancțiuni pecuniară.	- Art. 10 al Convenției nu garantează o libertate de exprimare totalmente nelimitată, chiar și în ceea ce privește relatarea de către presă a chestiunilor de interes public deosebit. Acolo unde, așa cum este în această cauză, este vorba despre atacarea reputației persoanelor și, astfel, de subminarea drepturilor lor garantate de art. 8 al Convenției, trebuie de atras atenția la echilibrul just care trebuie asigurat între interesele opuse în cauză. De asemenea, pentru exercițiul de asigurare a echilibrului pe care Curtea trebuie să-l realizeze în această cauză este relevant faptul că, în conformitate cu art. 6 § 2 al Convenției, orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi stabilită. - Curtea va examina dacă jurnalistul care a scris articolul contestat a acționat cu bună-credință și în conformitate cu etica profesiei de jurnalist. În opinia Curții, acest lucru depinde în special de natura și gradul defăimării în cauză, modul în care a fost scris articolul contestat și măsura în care ziarul reclamant a putut, în mod rezonabil, să considere sursele sale ca fiind de încredere în	Neîncălcare

10	Audiovizual	17.09.2009 Manole ș.a.		Teleradio - Moldova, cenzură, control politic, proteste și greve, măsuri disciplinare.	<p>ceea ce privește acuzațiile în cauză. Această ultimă chestiune trebuie stabilită prin prisma situației așa cum i s-a părut ea jurnalistului în perioada relevantă, decât din retrospectivă.</p> <p>- Trebuie subliniat faptul că dreptul la libera exprimare nu poate fi interpretat ca oferind ziarelor un drept absolut de a acționa într-un mod iresponsabil prin acuzaarea persoanelor de comiterea infracțiunilor; în lipsa la acel moment a unui substrat factologic și fără a le oferi posibilitatea de a respinge acuzațiile. Există limite ale dreptului lor de a comunica informații publicului, iar între acest drept și drepturile celor prejudiciați trebuie asigurat un echilibru.</p> <p>- Sub rezerva condițiilor prevăzute la art. 10 § 2, jurnaliștii au dreptul de a transmite informații. Protecția art. 10 se extinde asupra jurnaliștilor angajați și a altor angajați în sfera mass-media. Un jurnalist angajat poate pretinde că este direct afectat de o regulă generală sau de politicile aplicate de angajatorul său, care îi restrânge libertatea jurnalistică.</p> <p>- O sancțiune sau o altă măsură luată de către un angajator împotriva unui jurnalist angajat poate echivala cu o ingerință în libertatea de exprimare.</p> <p>- Statul trebuie să se asigure că publicul are acces la o serie de opinii și comentarii, care reflectă, între altele, diversitatea perspectivelor politice la nivel național și că jurnaliștii și alți profesioniști care lucrează în mass-media nu sunt împiedicați să difuzeze aceste informații și comentarii. În cazul în care statul decide să creeze un sistem</p>	<p>Hot. din 13.07.2010: câte 2 000 Euro fiecare reclamant (moral)</p> <p>8 940 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
----	-------------	---------------------------	--	--	--	---

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
10	Defăimare	24.11.2009 Flux nr.7	222, 231	<p>Articol publicat, președintele fracțiunii comuniste, apartamente pentru deputați, verificarea informației, accesul la informație, interes public, sancțiune pecuniară.</p>	<p>public de radiodifuziune, dreptul intern și practica trebuie să garanteze faptul că sistemul oferă un serviciu audiovizual pluralist.</p> <p>- El (politicianul) "trebuie să accepte în mod inevitabil și conștient verificarea strictă a fiecărui cuvânt și a fiecărei fapte atât din partea jurnaliștilor, cât și a publicului larg și, în consecință, trebuie să dea dovadă de un grad mai mare de toleranță."</p> <p>- Făcând parte din rolul de «supraveghetorul public», raportarea de către media despre «»po-vești» sau «zvonuri» - care provin de la alte persoane decât reclamantul - sau despre «opinia publică» urmează a fi protejată dacă acestea nu sunt complet lipsite de teme.</p> <p>- Faptul că știrile sunt lucruri perisabile a făcut nepotrivită orice cerere pentru acces la informație, propusă de Guvern, deoarece ar fi durat prea mult timp pentru a obține un răspuns. Mai mult ca atât, este dificil de a crede cum o cerere de la un ziar ar fi avut succes dacă cererile făcute de membrii Parlamentului au eșuat.</p> <p>- Lipsa oricărei informații oficiale asupra temei respective, în pofida tentativelor ziarului reclamant de a obține asemenea detalii, plus alte fapte necontestate care ridică îndoieli cu privire la legalitatea acordării apartamentelor, ar fi putut grăbi autorul să scrie despre ceea ce exista la momentul, inclusiv zvonuri neconfirmate. În mod semnificativ, ziarul reclamant a informat cititorii în articol că a fost imposibil să se verifice adevărul despre informația recepționată, astfel evitând să prezinte zvonurile ca fiind fapte stabilite.</p>	<p>3 000 Euro (moral) 12,25 Euro 1 800 Euro (costuri și cheltuieli)</p>

10	Defăimare	15.12.2009 Gavrilovici	221	Critică, „fascist”, Consi- liu rațional, arest, 5 zile.	<p>- Prin ignorarea probelor aduse în sprijinul afir- mațiilor reclamantului, astfel în scopul demon- strării că dânsul nu l-a insultat pe I.M., consta- tarea instanțelor naționale că el ar fi rostit astfel de insulte nu poate fi justificată ca fiind necesară într-o societate democratică.</p> <p>- Curtea reamintește că a statuat anterior că ter- meni precum „neo-fascist” și „nazist” nu justifică din oficiu sancționarea pentru defăimare, bazân- du-se doar pe sensul stigmatizant al acestora.</p> <p>- Curtea și-a reiterat viziunea conform căreia, ex- presiile general ofensatoare „idiot” și „fascist” pot fi considerate drept o critică tolerabilă în anumi- te circumstanțe.</p> <p>- Numirea unei persoane fascist, nazist sau co- munist nu poate fi considerată o afirmație faptică asupra afilierii politice a persoanei respective.</p> <p>- Curtea reiterează că limitele criticii tolerabile sunt mai extinse privindu-l un politician, decât vizavi de o persoană privată. În orice caz, efec- tul discursului său în circumstanțele respective urma să fie unul minim, în special luând în con- siderație faptul că toți cei prezenți erau conști- enți de tensiunile dintre reclamant și I.M. și au auzit afirmațiile care au provocat reacția recla- mantului.</p> <p>- Aplicarea sancțiunilor penale asupra unei per- soane care își exercită dreptul la libera exprima- re poate fi considerată compatibilă cu Articolul 10 „[...] doar în circumstanțe excepționale, în special când alte drepturi fundamentale au fost grav prejudiciate [...]”</p>	6 000 Euro (moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)
----	-----------	---------------------------	-----	--	--	---

1	10	Defăimare	2	3	4	5	6	7
				21.12.2010 Sofranschi	223	Scrisoare critică electoral, judecâți de valoare, răspândirea zvonurilor prin sat, sanctiune pecuniară.	- Protecția de care beneficia V.P. urmează să fie apreciată nu în raport cu interesele libertății presei sau a discuțiilor cu privire la probleme politice, însă în raport cu dreptul reclamantului de a raporta iregularități unui organ competent de a examina astfel de plângeri. - Curtea consideră că cel mai important aspect în aprecierea proporționalității ingerinței, este impactul limitat a afirmațiilor în cauză, urmare a faptului că a adresat plângerea sa prin corespondență privată autorităților naționale și nu a făcut publice afirmațiile sale.	3 000 Euro (moral) 65 Euro (material) 150 Euro (costuri și cheltuieli)
Articolul 11. Libertatea de întrunire și de asociere								
11	Libertatea de întrunire	14.02.2006 Partidul Popular Creștin-Democrat	253-254	Partid politic parlamentar, opoziție, schimbarea locului întrunirii în autorizație, adunări neautorizate, suspendarea activității partidului politic.	- Ținând cont de interesul public pentru libera exprimare în aceste circumstanțe și faptul că reclamantul era un partid politic parlamentar de opoziție, Curtea consideră că marja de apreciere a statului a fost, prin urmare, limitată și că numai motive foarte convingătoare ar fi putut justifica ingerința în dreptul PPCD la libertatea de exprimare și de întrunire. - Doar încălcările foarte grave, precum cele care pun în pericol pluralismul politic sau principiile democratice fundamentale ar putea justifica suspendarea activităților unui partid politic. Deoarece adunările PPCD au fost totalmente pașnice, nu au existat instigații la răsturnarea violentă a Guvernului sau orice alte acțiuni care ar submina principiile pluralismului și ale democrației, nu	4 000 Euro (costuri și cheltuieli)		

11	Libertatea de întru-nire	27.03.2008 Roșca, Secăreanu și alții	254-255	Membri de partid, opoziție, schimbarea locului întrunirii, întruniri neautorizate, sancțiuni contravenționale.	<p>poate fi în mod rezonabil susținut faptul că măsura aplicată a fost proporțională cu scopul urmărit și că a reprezentat „o necesitate socială imperioasă”.</p> <p>- Natura temporară a suspendării (activității partidului) nu este de o importanță decisivă la examinarea proporționalității măsurii, deoarece chiar și o suspendare temporară ar putea, în mod rezonabil, avea un „efect de descurajare” asupra libertății partidului de a-și exercita libertatea de exprimare și de a-și urmări scopurile politice, mai ales, pentru că ea a fost adoptată în ajutorul alegerilor locale.</p> <p>- Având în vedere faptul că reclamanții erau membri și/sau susținători ai PPCD care au organizat și/sau au participat la adunările pașnice ale acestuia, Curtea nu poate decât să ajungă la o concluzie similară celei din hotărârea <i>Partidul Popular Creștin-Democrat</i>, și anume că ingerința în libertatea de întrunire pașnică nu a fost proporțională cu scopul urmărit și că nu a reprezentat „o necesitate socială imperioasă”.</p>	<p>28 Euro Roșca</p> <p>28 Euro Secăreanu</p> <p>6 Euro restul (material)</p> <p>câte 2 000 Euro (moral) fiecărui reclamant excepție Roșca și Secăreanu</p> <p>2 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
----	--------------------------	---	---------	--	--	---

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

11	1	2	3	4	5	6	7
	11	Libertatea de întrunire pașnică	31.03.2009 Hyde Park și alții	245-246	Organizație non-guvernamentală, refuz de autorizare, acțiune de protest, ambasadă, lipsa intențiilor de tulburare a ordinii publice.	<p>- Respingera de către Consiliul municipal a cererii cu privire la desfășurarea acțiunilor de protest pe motivul că, în opinia sa, „protestul a fost nedorit și neînțeles”, nu poate fi considerată compatibilă cu articolul 11 al Convenției.</p> <p>- Garantarea dreptului la libertatea de întrunire, precum și aprecierea a ceea ce merită sau nu merită să fie autorizat nu pot fi lăsate la discreția autorităților.</p> <p>- În cadrul procedurilor judiciare ulterioare instanțele judecătorești au invocat motive noi pentru respingerea cererii Hyde Park de autorizare a întrunirii, dar acestea nu au fost luate în considerare.</p>	3 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
11		Libertatea de întrunire pașnică	31.03.2009 Hyde Park și alții (nr. 2)	246	Organizație non-guvernamentală, refuz de autorizare, protest, lipsa intențiilor de tulburare a ordinii publice.	<p>- Nu a existat niciun indiciu că organizatorii intenționau, la acea dată, să tulbure în parc ordinea publică sau să instige o confruntare cu autoritățile sau cu alte grupuri de persoane. Mai degrabă, intenția lor era de a desfășura o întrunire pentru a susține libertatea la exprimare. Curtea nu poate decât să concluzioneze că refuzul Consiliului Municipal de a autoriza protestul nu corespunde unui interes social imperios.</p> <p>- Respingera de către Consiliul municipal a cererii cu privire la desfășurarea protestului pe motiv că desfășurarea unor alte evenimente era planificată în locul solicitat, nu corespunde unei necesități sociale imperioase, iar motivele invocate de autorități nu pot fi considerate relevante și suficiente, în sensul articolului 11 al Convenției.</p>	3 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)

11	Liber-tatea de întrunire pașnică	31.03.2009 Hyde Park și alții (nr. 3)	246	Organizație non-guvernamentală, refuz de autorizare, protest, Parlament, lipsa intențiilor de tulburare a ordinii publice.	<p>- Motivul invocat de către Consiliul municipal în decizia de respingere a cererii cu privire la desfășurarea întrunirii, și anume faptul că Parlamentul nu este responsabil de organizarea cursului Eurovision, care a avut loc în Ucraina, iar protestul era neîntemeiat, deoarece se referea la evenimente ce au avut loc deja, nu este compatibil cu cerințele articolului 11 al Convenției.</p> <p>- Este inacceptabil ca o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire să fie justificată doar prin propria viziune a autorităților cu privire la temeinicia unui anumit protest. Prin urmare, refuzul Consiliului municipal de a autoriza întrunirea nu a corespuns unei necesități sociale imperioase.</p>	3 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
11	Liber-tatea de întrunire pașnică	07.04.2009 Hyde Park și alții (nr. 4)	246	Organizație non-guvernamentală, refuz de autorizare, protest, Guvern, lipsa intențiilor de tulburare a ordinii publice, aplicarea forței în timpul reținerii membrilor organizației.	<p>- Respingerea cererii de desfășurare a întrunirii planificate pentru perioada 1-31 august 2006, de către Consiliul Municipal s-a bazat motiv că, în opinia sa, o singură zi de protest ar fi fost suficientă. Asemenea motive nu pot fi considerate ca fiind relevante și suficiente în sensul Articolului 11 din Convenție.</p> <p>-Nu a existat niciun indiciu că organizatorii intenționau să tulbure ordinea publică sau să stigă o confruntare cu autoritățile. Prin urmare, refuzul Consiliului Municipal de autorizare a protestului nu corespunde unui interes social imperios.</p>	<p>Pentru Hyde Park: 4 000 Euro (moral)</p> <p>3 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p> <p>- Brega: 3 000 Euro (moral)</p> <p>- Juraveli: 2 500 Euro (moral)</p> <p>- Cotelea: 2 500 Euro (moral)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
5§1	Libertatea de întrunire	02.02.2010 Partidul Popular Creștin-Democrat (nr. 2)	255	Partid politic, opoziție, solicitarea autorizării manifestațiilor, respingere, îndemnuri la acțiuni agresive, ură națională, violență publică.	- Luând în considerație interesul public pentru libera exprimare privind asemenea subiecte (preținsele abuzuri anti-democratice comise de Guvern și prezența armatei ruse în regiunea transnistreană) și faptul că reclamantul era un partid politic aflat în opoziție în parlament, marja de apreciere a statului era limitată în mod corespunzător și doar motive foarte convingătoare ar fi justificat imixtiunea în dreptul PPCD la libera exprimare și asociere. - Curtea notează că asemenea lozinci („Jos regimul totalitar al lui Voronin” și „Jos regimul de ocupație al lui Putin”) trebuie înțelese ca o expresie a nemulțumirii și protestului și nu este convinsă că ele ar putea fi considerate în mod rezonabil drept	- Galescu: 3 000 Euro (moral) - Vasilascu: 2 500 Euro (moral) - Dragan: 2 500 Euro (moral) - Lungu: 2 500 Euro (moral) - Hristea-Stan: 2 500 Euro (moral)
11						3 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)

11	Libertatea de întrunire	20.04.2010 Brega	249	Membru al organizației non-guvernamentale, frate reținut, greva foamei, protest, reținere de colaboratorii de poliție.	<p>îndemnuri la violență, chiar dacă sunt însoțite de arderea drapelilor și a portretelor liderilor ruși.</p> <p>- Deși teoretic exista riscul iscării conflictelor violente între protestatari și susținătorii Partidului Comunist, sarcina poliției era de a sta printre cele două grupuri și de a asigura ordinea publică.</p> <p>- Protestul a rămas a fi pașnic și nicidecum nu tulbura ordinea publică. Nici filmarea disensiunilor cu colaboratorii de poliție nu a fost contrară legii. Reclamantul a continuat să fie pașnic și politic, chiar după ce a fost apucat de haine de colaboratori de poliție și nu s-a opus reținerii nici într-un mod. În astfel de circumstanțe, ingerința în dreptul său de întrunire nu poate fi considerată una legală în sensul legii naționale.</p>	8 000 Euro (moral)
3 581						
11	Libertatea de întrunire pașnică	14.09.2010 Hyde Park și alții (nr. 5-6)	247	Organizație non-guvernamentală, 3 demonstrații, Ministerul Afacerilor Interne, Procuratura Generală, lipsa autorizației, autorizație contestată, intervenția colaboratorilor de poliție, reținerea manifestanților, interogare, percheziționare, sancționare.	<p>- Arestarea reclamantilor a împiedicat desfășurarea demonstrației. Prin urmare, nu există nicio îndoială că a existat o ingerință a articolului 11 din Convenție; simplul fapt că acești participanți erau protestatari rutinași nu înseamnă că ei își pierd protecția articolului 11.</p> <p>- Curtea nu este convinsă de argumentul Guvernului că a fost necesar să fie reținuți protestatarii și să fie transportați la o secție de poliție, pur și simplu pentru a verifica dacă demonstrația a fost autorizată în mod corespunzător. Dacă se admite că o astfel de verificare a fost necesară, aceasta ar fi putut fi realizată chiar la locul desfășurării demonstrației, sau la scurt timp după ce aceasta se încheia.</p> <p>- Lipsa autorizației în astfel de circumstanțe poate servi drept temei relevant pentru poliție</p>	Pentru Hyde Park: 6 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
11	Libertatea de întrunire	24.01.2012 Brega și alții	251	Membri ai organizației non-guvernamentale, 5 întruniri, reținere, acuzație de opunere de rezistență și ultragiere, achitarea reclamanților, lipsa dovezilor.	<p>pentru a ordona participanților să se disperseze și ulterior, să organizeze astfel de proteste doar atunci când vor obține o autorizație.</p> <p>- Curtea menționează că protestele reclamanților au fost organizate în conformitate cu vechea și noua lege privind întrunirile, că ele au fost pașnice și nu au perturbat în nici un fel ordinea publică. Această concluzie este bazată pe materialele video prezente în dosar și de concluziile instanțelor judecătorești naționale, care i-au achitat pe reclamanți. În aceste circumstanțe, ingerința în dreptul la libertatea întrunirilor nu poate fi considerată ca una legală în temeiul legislației naționale.</p>	10 000 Euro (moral) Brega, câte 5000 Euro (moral) Hristea-Stan, Lupusoru, Costiuc 1 600 Euro (costuri și cheltuieli) tuturor
5§1						
11	Libertatea de întrunire	12.06.2012 Gender-doc-M	252	Organizație non-guvernamentală, LGBT, solicitarea autorizației de monstrației pașnice, refuz.	<p>- Guvernul a recunoscut că a existat o încălcare a articolului 11 din Convenție. În asemenea circumstanțe, Curtea menționează că nu există motive să constate altfel. Astfel, a existat o încălcare al acestui articol.</p>	860 Euro (material) 7 250 Euro (moral) 2 900 Euro (costuri și cheltuieli)
11+13 11+14						
11	Libertatea de întrunire Obligație pozitivă	24.02.2015 Promo Lex și alții	257- 258	Organizații non-guvernamentale, întrunire pașnică organizată spontan, violență fizică, gaze lacrimogene, vopsea, omisiunea poliției de a interveni prompt.	<p>- Curtea subliniază faptul că a examinat mai multe cauze referitoare la articolul 11, ca urmare a evenimentelor care au avut loc aproximativ în același timp precum cele din prezenta cauză. Curtea se referă, în particular, la grupul de cauze depuse de organizația non-guvernamentală Hyde Park și membrii săi, în care poliția a avut</p>	1 000 Euro Igor Grosu (moral)

11+13				<p>nevoie de foarte puțin timp de a sosi la fața locului după începerea desfășurării în mod pașnic a întrunirii, fără să fi fost chemată, și de a-i reține pe participanți. Din motive necunoscute Curții, reacția poliției a fost mult mai lentă în prezenta cauză, deși au existat ciocniri între protestatari și atacatori și în pofida că a fost chemată la fața locului.</p> <p>- Deși toți cei șase atacatori au fost identificați de poliție, doar doi dintre ei au fost condamnați. Guvernul nu a informat Curtea despre temeiurile neînțelegerii urmării penale în privința celorlalți patru atacatori. În cele din urmă, Curtea notează cu îngrijorare că, deși unul dintre atacatori a recunoscut că a fost plătit, nu există nicio probă care să ateste că autoritățile au încercat să afle cine a sponsorizat atacul.</p>	
Articolul 13. Dreptul la un recurs efectiv					
13	Recurs efectiv	13.12.2001 Mitropolia Basarabiei și alții	286-287	Oficializarea unui cult, bariere administrative, ingerință.	<p>- Curtea notează că deși Legea din 24 martie 1992 despre culte se referă la problema recunoașterii de către Guvern și la obligația de a respecta legile statului, ca o condiție pentru funcționarea unui cult, ea nu conține prevederi specifice cu privire la procedura de recunoaștere și care să instituie recursuri accesibile în caz de litigiu. Guvernul nu a menționat alte remedii pe care reclamantul le-ar fi putut folosi.</p> <p>20 000 Euro (moral) 7 025 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
13+3	Recurs efectiv	13.09.2005 Ostrovar		Condiții de detenție, lipsa probelor cu privire la existența unui recurs intern efectiv	<p>- În ceea ce privește articolul 13 combinat cu articolul 3, Curtea notează că Guvernul nu a prezentat probe cu privire la existența unui recurs intern efectiv. Prin urmare, Curtea consideră că nu a fost</p> <p>3 000 Euro (moral)</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3					dovedit faptul că au existat recursuri efective cu privire la pretențiile reclamantului și că a existat o încălcare a articolului 13 al Convenției în ceea ce privește condițiile de detenție a reclamantului.	1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
13	Recurs efectiv	04.04.2006 Corsacov		Tortură, acțiune civilă de recuperare a daunelor.	- Dreptul reclamantului de a nu fi supus torturii și de a beneficia de o investigație efectivă a plângerilor sale cu privire la aplicarea torturii a fost încălcat de către stat. Prin urmare, pretențiile reclamantului în această privință au fost serioase și legitime în sensul articolului 13. - În conformitate cu Codul Civil al Republicii Moldova în vigoare în acea perioadă, reclamantul ar fi putut pretinde compensații pentru cauzarea prejudiciului material și moral numai dacă prejudiciul ar fi fost cauzat prin acțiuni ilegale. Deoarece urmărirea penală desfășurată de autoritățile naționale a conchis că acțiunile polițiștilor au fost legale, orice acțiune civilă împotriva lor ar fi fost inefectivă.	20 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
3						
13+ 6+1 P1	Recurs efectiv Neexecutarea hotărârilor judecătorești	19.12.2006 Moisei		Termen rezonabil, executarea silită din bugetul de stat, indexarea depozitelor, inflația, Banca de Economii, compensații.	- Curtea notează că hotărârea în favoarea reclamantei a fost executată peste 22 de luni de la adoptare. Debitor în această cauză a fost un organ de stat. Conform unei scrisori a autorității responsabile de executare, „legislația Republicii Moldova nu permitea executarea silită a hotărârilor care urmau a fi executate din bugetul de stat”. În afară de aceasta, instanțele judecătorești naționale s-au adresat mai multor autorități de stat cu cererea de a asigura executarea hotărârii, însă fără nici un rezultat.	192 Euro (material) 500 Euro (moral) 600 Euro (costuri și cheltuieli)
681 1 P1						

					<p>- Curtea conchide că recursurile nu erau efective, deoarece, în absența unor prevederi bugetare menite să asigure executarea, nicio persoană nu poate fi recunoscută vinovată de neexecutarea hotărârilor.</p>	
13	Recurs efectiv	16.01.2007 Pruneanu		Tortură, acțiune civilă de recuperare a daunelor; cauze repetitive.	<p>- În conformitate cu Codul Civil al Republicii Moldova, în vigoare în acea perioadă, reclamantul ar fi putut pretinde compensații pentru cauzarea prejudiciului material și moral numai dacă pre-judiciul ar fi fost cauzat prin acțiuni ilegale. Deoa-rece urmărirea penale desfășurate de autoritățile naționale au conchis că acțiunile polițiștilor au fost legale, orice acțiune civilă împotriva lor ar fi fost inefectivă. Guvernul a confirmat acest lucru.</p>	8 000 Euro (moral) 1 400 Euro (costuri și cheltuieli)
3						
13+9	Recurs efectiv	27.02.2007 Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldo- va și alții	287	Înregistrarea culturii, executarea hotărârii judecătorești, Serviciul de stat pentru problemele cultelor.	<p>- Curtea observă că pretenția reclamanților precum că refuzul de a înregistra Biserica a încălcat dreptul lor la libertatea de religie, garantat de ar-ticolul 9 al Convenției, era incontestabil serioasă și legitimă. Prin urmare, reclamanții au fost în drept să beneficieze de un recurs intern efectiv în sensul articolului 13 al Convenției.</p> <p>- Neexecutarea s-a datorat mai degrabă unei pro-bleme mai generale, cea a lipsei unui mecanism efectiv de asigurare a conformării cu hotărârile judecătorești definitive.</p>	10 000 Euro (moral) și material 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)
9 1 P1						
13	Recurs efectiv	10.05.2007 Mazepa	283- 284	Termen rezonabil, con-strucții neautorizate, compensația pentru prejudiciul material.	<p>- Curtea reiterează că articolul 13 garantează dreptul de a se adresa efectiv autorităților naționale în privința unei pretense încălcări a cerinței impuse de articolul 6 § 1 de a examina cauza într-un termen rezonabil. Curtea reamin-țește că articolul 13 al Convenției cere existența</p>	2 900 Euro prejudiciu material și moral

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1 1 P1	Recurs efectiv Reținere arbitrară Violarea domiciliului	07.06.2007 Guțu		Acțiuni abuzive ale ofițerilor de poliție, lipsa de reacție a procuraturii.	<p>prevederilor în legislația națională care să permită autorităților naționale competente să examineze fondul pretenției formulate în temeiul Convenției și să ofere redresarea corespunzătoare, chiar dacă Statele Contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere cu privire la modul în care se conformează obligațiilor ce rezultă din această prevedere.</p> <p>- Recursul cerut de articolul 13 trebuie să fie unul „efectiv” atât în practică, cât și în drept. Totuși un astfel de recurs este cerut doar pentru pretențiile care pot fi considerate ca fiind „serioase și legitime” conform Convenției.</p>	100 Euro (costuri și cheltuieli)
13+5				<p>Acțiuni abuzive ale ofițerilor de poliție, lipsa de reacție a procuraturii.</p>	<p>- În ceea ce privește pretenția în temeiul articolului 13 combinat cu articolele 5 și 8, Curtea notează că, în conformitate cu articolul 4 al Legii nr. 1545, reclamantul putea pretinde compensații pentru pretențiile acțiuni ilegale ale polițiștilor doar dacă ar fi fost achitat.</p> <p>- Totuși, printr-o hotărâre irevocabilă, reclamanta a fost găsită vinovată de nesupunere ceterii legitime a colaboratorilor de poliție, ceea ce a făcut ca această lege să fie inaplicabilă situației ei. Mai mult, Curtea notează că chiar și procuratura a respins plângerea reclamantei cu privire la pretensele abuzuri comise de polițiști, fără a desfășura vreo anchetă, ci doar în baza faptului că a fost găsită vinovată printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă.</p> <p>- În astfel de circumstanțe, Curtea consideră că nu s-a dovedit că au existat recursuri efective în ceea ce privește pretențiile reclamantei în temeiul articolelor 5 și 8.</p>	5 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
13+8 5§1 6§1						

13	Recurs efectiv	19.06.2007 Botnari	Neexecutare timp de 7 ani a hotărârii judiciare, termen rezonabil, debitor statul, asigurarea cu spațiu locativ.	- Curtea notează că hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului încă nu a fost executată, după șapte ani de la pronunțarea ei. În această cauză, debitorul este un organ al statului. Mai mult, instanțele judecătorești au amendat consiliul local pentru neexecutarea hotărârii judecătorești în favoarea reclamantului. Curtea conchide că recursurile la care s-a referit Guvernul nu au fost efective, deoarece, în absența prevederilor bugetare cu scopul de executare, nicio persoană nu poate fi trasă la răspundere pentru neexecutare.	2 000 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1					
13	Recurs efectiv	25.09.2007 Bița și alții	Neexecutarea timp de 21 luni a hotărârii judiciare, executare parțială, debitor statul, eforturile rezonabile ale executorului, Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor; salariu.	- Curtea notează că hotărârile judecătorești pronunțate în favoarea reclamantilor au fost executate parțial peste 21 de luni de la adoptare. Debitor în acest caz a fost un organ de stat. Curtea reiterează că „unei persoane care a obținut o hotărâre judecătorească executorie împotriva statului, ca urmare a soluționării litigiului în favoarea sa, nu i se poate cere să recurgă la proceduri de executare pentru a obține executarea acesteia. În pofida celor de mai sus, hotărârile reclamantilor încă nu au fost executate în întregime, în pofida eforturilor rezonabile ale executorului, inclusiv a aplicării sechestrelui pe unul din conturile ministerului.	67 Euro (par-tea restantă) Bița 2 000 Euro (material și moral) Andri-enco 930 Euro (material și moral) Stanilî
6§1 1 P1					
13+ 6§1	Recurs efectiv	16.10.2007 Vitan	ASITO, pensie viageră, neexecutare a hotărârii judiciare.	- Curtea reamintește că hotărârile judecătorești pronunțate în favoarea reclamantului au rămas neexecutate timp de aproape patruzeci și, respectiv, treizeci și patru de luni. Deși reclamantul s-a adresat diferitelor autorități de stat, inclusiv instanțelor judecătorești naționale, cu cereri de a asigura executarea, se pare că toate aceste	800 Euro (moral) 600 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1 1 P1					cereri au fost trecute cu vederea. În astfel de circumstanțe, Curtea nu poate decât să conchidă că reclamantul nu a avut un recurs intern efectiv, după cum acest lucru este cerut de articolul 13 al Convenției, care să repare prejudiciul cauzat de executarea întârziată.	
13+ 6§1	Recurs efectiv	23.10.2007 Lipatnikova și Rudic	284	Construcții neautorizate, neexecutare a hotărârii judiciare.	- Curtea notează că pretențiile reclamanților privind executarea întârziată a hotărârii judecătorești au fost, în mod clar, „serioase și legitime”. Guvernul nu a identificat nicio prevedere din legislația națională, care ar fi permis reclamanților să întreprindă acțiuni pentru a accelera executarea hotărârii judecătorești din anul 1998.	3 000 Euro (moral) 600 Euro (costuri și cheltuieli)
13+3	Recurs efectiv	27.11.2007 Popovici		Condiții de detenție inumane și degradante.	- Curtea reamintește că în hotărârea <i>Ostrovar</i> , ea a constatat o încălcare a articolului 13 pe motiv că nu existau recursuri efective împotriva condițiilor inumane și degradante de detenție din Republica Moldova. Ea notează că perioada detenției lui <i>Ostrovar</i> a coincis parțial cu cea a reclamanților din această cauză și că Guvernul s-a bazat pe aceleași argumente ca și în cauza <i>Ostrovar</i> . În astfel de circumstanțe, Curtea nu consideră posibil de a se abate de la constatările sale anterioare.	8 000 Euro (moral) 7 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3						
13	Recurs efectiv	06.12.2007 Ungureanu		Termen rezonabil, neexecutare a hotărârii judiciare, debitor statul, concediere nelegitimă, restanțe salariale, Ministerul Transporturilor.	- Curtea notează că hotărârea judecătorească pronunțată în favoarea reclamantului nu a fost executată timp de nouă luni. Debitor în această cauză a fost o autoritate de stat. Mai mult, la cererea executorului judecătoresc, instanța judecătorească a amendat ministrul pentru neexecutarea hotărârii judecătorești pronunțate în favoarea	500 Euro (moral)
6§1 1 P1						

13+ 6§1	Recurs efectiv	15.01.2008 Cravenco	285	Proceduri judiciare, 9 ani, Teatrul Republican Muzical-Dramatic din Cahul, concediere, reintegrare în serviciu, litigiu de muncă.	reclamantului. Curtea conchide că recursurile la care s-a referit Guvernul nu erau efective, deoarece, în absența unor prevederi bugetare menite să asigure executarea, executorul nu poate fi tras la răspundere pentru neexecutarea hotărârii.	3 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1 1 P1					- Curtea notează că, în pofida cătorva acțiuni întreprinse de către autorități în vederea asigurării executării prompte a hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea reclamantei, ea nu a dispus de niciun mijloc pentru a accelera procedurile sau a obține compensații. Prin urmare, Curtea constată că reclamanta nu a dispus de un recurs efectiv în privința pretenției sale privind durata procedurilor.	
13	Recurs efectiv	04.11.2008 Boboc	285	Durata procedurilor, 9 ani, înlăturarea obstacolelor în folosirea terenului.	- Curtea notează că, în pofida competenței instanțelor judecătorești superioare de a verifica respectarea termenului rezonabil, la care s-a referit Guvernul, niciuna din ele nu a exercitat această competență. - Prin urmare, în ciuda existenței prevederilor legale care permiteau instanțelor să întreprindă acțiuni, în cauza reclamantului nu s-a luat nicio măsură, iar el nu dispunea de vreun mijloc pentru a accelera procedurile.	1 500 Euro (moral)
6§1						
13+3	Recurs efectiv	13.11.2008 Malai		Condiții de detenție umane și degradante, practică administrativă, art. 313 CPP.	- După cum Curtea a constatat de multe ori, articolul 13 al Convenției garantează disponibilitatea la nivel național a unui recurs pentru a asigura esența drepturilor și libertăților garantate de Convenție, indiferent de forma pe care acesta ar putea s-o ia în sistemul de drept național. Prin urmare, efectul articolului 13 este de a cere	3 500 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
3 583	Recurs efectiv	09.12.2008, Tudor-Auto SRL și Triplu-Tudor SRL	284	Neexecutare a hotărârii judiciare, compania de asigurări, Serviciul de Stat pentru supravegherea asigurărilor, revizuire abuzivă.	<p>existența unui recurs național care să permită examinarea unei pretenții care poate fi considerată ca fiind „serioasă și legitimă” conform Convenției și să ofere redresarea corespunzătoare.</p> <p>- Curtea reamintește că ea a examinat de multe ori chestiunea cu privire la recursurile interne prin care se deplâng condițiile rele de detenție din Republica Moldova și a conchis de fiecare dată că recursurile sugerate de Guvern nu erau efective.</p>	<p>Hot. 09.02.2016</p> <p>48 000 Euro (material) și 5 000 Euro (moral) pentru Triplu-Tudor SRL.</p> <p>2 500 Euro (material) și 3 000 Euro (moral) pentru Tudor-Auto SRL.</p> <p>1 000 Euro în comun (costuri și cheltuieli)</p>
681 1 P1					<p>- Curtea consideră că articolul 20 al Constituției, care prevede dreptul general de acces la justiție, nu a oferit reclamantilor un recurs efectiv. Deși hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 19 iunie 2000 „Cu privire la aplicarea în practică judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale” ar fi putut permite reclamantului să invoce direct prevederile Convenției în fața instanțelor judecătorești naționale, o astfel de referire nu ar fi dus la nimic altceva decât la un „alt titlu executoriu care ar permite executorului judecătoresc să continue executarea hotărârii”.</p>	

13+3 1 P1 3 5§1 5§3 6§1	Recurs efectiv	07.04.2009 Străisteanu și alții	Recurs efectiv, condiții de detenție inumane și degradante, cauze repetitive.	- Curtea reiterează că în hotărârea <i>Malai</i> , ea a constatat o încălcare a articolului 13 din Convenție din cauza că în Republica Moldova nu existau recursuri efective împotriva condițiilor de detenție inumane și degradante. Deoarece Curții nu i-au fost prezentate dovezi că de atunci în Republica Moldova au apărut recursuri noi și efective, ea nu poate decât să confirme constatările sale. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 13 al Convenției combinat cu articolul 3 al Convenției în privința primului reclamant.	10 000 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli) pentru Străisteanu
13 3	Recurs efectiv	07.04.2009 Breabin	Rele tratamente, acțiune civilă de recuperare a daunelor, cauze repetitive.	- Curtea constată că Guvernul nu a reușit să prezinte dovezi în ceea ce privește existența unor remedii naționale efective. În orice caz, având în vedere caracterul inadecvat al investigației în legătură cu sesizarea penală a reclamantului împotriva polițiștilor care l-au maltratat, o acțiune civilă bazată pe aceleași fapte și pretenții, nu ar fi avut nici un succes.	25 000 Euro (moral) 3 500 Euro (costuri și cheltuieli)
13 3	Recurs efectiv	16.06.2009 Gurgurov	Tortură, acțiune civilă de recuperare a daunelor, cauze repetitive.	- Curtea consideră că, datorită caracterului inadecvat al investigației vizavi de plângerea reclamantului contra colaboratorilor de poliție care l-au maltratat, o acțiune civilă bazată pe aceleași fapte și alegații nu ar fi fost sortită cu succes. În consecință, Curtea consideră că în speță nu s-au dovedit existența unor remedii eficiente, care i-ar fi dat posibilitatea reclamantului de a-și revindica compensații pentru rele tratamente suferite în timpul aflării sale sub controlul poliției. Prin urmare, a existat o încălcare a Articolului 13 luat în conexiune cu Articolul 3 din Convenție.	45 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
13	Recurs efectiv	29.09.2009 Pânzari	127, 285	Durata procedurilor, 4 ani, invaliditate, concediere, carnet de muncă.	- Curtea menționează că deși instanțele judecătorești superioare au puterea să verifice respectarea termenului rezonabil, la care s-a referit Guvernul, nici una din ele nu a exercitat această putere. - Rezultă că, deși există prevederi legale care permit instanțelor judecătorești să întreprindă careva acțiuni, nu a fost întreprins nimic în cauza reclamantei, și ea nu a beneficiat de nici un mod de a grăbi procedurile sau de a obține compensație.	1 000 Euro (moral) 745 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1						
13+ 6§1	Recurs efectiv	06.10.2009 Deservire SRL	285	Durata procedurilor de 6 ani, crearea unei societăți noi pe baza asociației de producție.	- Curtea în special constată precum că compania reclamantă s-a plâns diferitor autorități, incluzând și Consiliul Superior al Magistraturii, și instanța expres a menționat despre durata excesivă a procedurilor, totuși fără accelerarea procedurilor sau acordarea compensațiilor în acest sens.	600 Euro pre-judicial moral 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1						
13	Recurs efectiv	13.07.2010 Parnov		Abuz de forță, agenți ai statului, acțiune civilă de recuperare a daunelor, cauze repetitive.	- Curtea consideră că, datorită caracterului inadecvat al investigației privind plângerea reclamantului împotriva colaboratorilor de poliție care l-au maltratat, o acțiune civilă bazată pe aceleași fapte și alegații nu ar fi avut nici o perspectivă de succes. În consecință, Curtea se consideră neconvinsă că au existat remedii efective, care i-ar fi dat posibilitatea reclamantului să-și revindică compensații pentru maltratarea suferită aflându-se sub controlul poliției.	87 Euro pre-judicial material 9 000 Euro (moral) 800 Euro (costuri și cheltuieli)
3						

13	Recurs efectiv	21.09.2010 Popa	Rele tratamente, acțiuni civi­lă de recuperare a daunelor, cauze repetitive.	- Dreptul reclamantei de a beneficia de o investi­gație efectivă a plângerilor sale de rele tratamen­te a fost încălcat de către stat. Plângerile recla­mantei în această privință au fost, prin urmare, „discutabile”, în sensul articolului 13. - Conform Codului Civil al Republicii Moldova în vigoare la momentul faptelor, reclamanta ar fi putut pretinde doar despăgubiri pentru pre­judiciul material și moral în cazul în care pre­judiciul a fost cauzat prin acțiuni ilegale. De la momentul inițierii urmăririi penale, desfășurată de către autoritățile naționale ce au concluzio­nat că acțiunile colaboratorilor de poliție au fost legale, orice acțiune civilă împotriva lor ar fi fost ineficiente.	3 000 Euro (moral)
13+3 3	Recurs efectiv	30.11.2010 I.D.	Condiții de detenție in­umane și degradante, Penitenciarul 13.	- După cum Curtea a statuat de mai multe ori, articolul 13 din Convenție garantează disponibi­litatea la nivel național a unui remediu, indiferent de forma acestuia, pentru implementarea esenței drepturilor și libertăților prevăzute de Conven­ție, disponibilitate ce trebuie să fie asigurată în ordinea juridică internă. Efectul articolului 13 din Convenție este astfel încît să impună acorda­rea unei căi de atac interne pentru a putea reme­dia substanța unei „plângeri disputabile”, în con­diția formitei cu prevederile Convenției și să ofere o redresare corespunzătoare.	15 000 Euro (moral)
13 3	Recurs efectiv	15.02.2011 Rotaru	Condiții de detenție in­umane și degradante, cauze repetitive.	----- -----	Respinsă cere­rea în temeiul art. 41 ca fiind depusă tardiv

13	1	2	3	4	5	6	7
		Recurs efectiv	15.11.2011 Ivanțoc și alții		Regiunea transnistreană, regim separatist, condamnare de către o instanță neconstituțională, Rusia.	<p>- Curtea reiterează că în cauza <i>Ilașcu, Ivanțoc, Leșco and Petrov-Popa</i>, ea a constatat că niciunul din reclamanți nu a fost condamnat de către „o instanță de judecată”, că sentința privind detenția lor pronunțată de către „Curtea Supremă a rmn” în circumstanțele acestei cauze nu putea fi privită ca „detenția legală” dispusă „în conformitate cu procedura prevăzută de lege”, și că, prin urmare, privarea de libertate a reclamanților până la pronunțarea hotărârii Curții nu a satisfăcut condițiile din paragraful 1 (a) al articolului 5 al Convenției.</p> <p>- În această cauză, Curtea observă că detenția continuă a dlui Ivanțoc și dlui Popa între 8 iulie 2004 și 2 și, respectiv, 4 iunie 2007, a fost bazată pe aceeași condamnare și sentința privind detenția lor pronunțată de către „Curtea Supremă a rmn”, în privința căreia s-a decis că este contrară Convenției.</p> <p>- Argumentele de mai sus sunt suficiente pentru a permite Curții să conchidă că în privința reclamanților Andrei Ivanțoc și Tudor Popa a avut loc o încălcare continuă a articolului 5 § 1 al Convenției. Mai mult, această încălcare are un caracter deosebit de grav, deoarece reclamanții au continuat să fie deținuți în ciuda hotărârii Curții prin care statele părâte au fost obligate „să înțreprindă toate măsurile pentru a pune capăt detenției arbitrare a reclamanților care continuau să fie deținuți și pentru a asigura eliberarea lor imediată”.</p>	Câte 60 000 Euro (material și moral) lui Andrei Ivanțoc și Tudor Popa 5 240 Euro (costuri și cheltuieli) cumulativ pentru toți 4 reclamanți.

13+11	Recurs efectiv	12.06.2012 Genderdoc- M	288- 289	Întrunire pașnică, recurs efectiv, ONG, LGBT, discriminare, autorizare, Primăria mun. Chișinău.	- Curtea nu este convinsă că remediile de care a beneficiat asociația reclamantă, toate având un caracter <i>post-hoc</i> , ar fi remediat situația acesteia într-un mod adecvat în legătură cu articolul 11 din Convenție. În schimb, Curtea a constatat că noțiunea remedieiului efectiv, presupune posibilitatea de a obține o decizie judecătorească referitoare la autorizarea evenimentului înainte de data la care a fost planificat.	860 Euro (material) 7 250 Euro (moral) 2 900 Euro (costuri și cheltuieli)
11 14+11						
13	Recurs efectiv	04.12.2012 Struc		Rele tratamente.	- Curtea a constatat anterior că legislația națională prevede că o persoană poate pretinde despăgubiri morale și materiale doar dacă prejudiciul a fost cauzat prin acțiuni ilegale. Prin urmare, reclamantul nu a avut la dispoziție niciun remediu care să fi fost independent de rezultatele urmării penale. În același timp, în prezenta cauză autoritățile naționale care au efectuat urmărirea penală au ajuns la concluzia că nu au avut loc acțiuni ilegale. Prin urmare, oricare acțiune civilă inițiată împotriva lui R.B. sau a altor persoane ar fi fost inefectivă.	8 000 Euro (moral) 1 400 Euro (costuri și cheltuieli)
3						
13	Recurs efectiv	13.01.2013 Mitrofan		Condiții de detenție umane și degradante, cauze repetitive.	- Curtea observă faptul că, atunci când sunt disponibile mai multe căi de redresare, o persoană nu este obligată să încerce mai mult de una dintre ele. - Curtea reiterează faptul că a examinat de mai multe ori problema recursurilor naționale în ceea ce privește condițiile necorespunzătoare de detenție din Republica Moldova și în fiecare din aceste cauze Curtea a ajuns la concluzia că recursurile invocate de Guvern au fost inefective pentru persoanele care în continuare se află în detenție. Curtea nu constată niciun motiv de a devia de la aceea concluzie în prezenta cauză.	5 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3 681						

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	13	2	3	4	5	6	7
		Recurs efectiv	09.04.2013 Iurcu		Rele tratamente, agenți ai statului, acțiune civilă de recuperare a daunelor; cauze repetitive.	<p>- În măsura în care primul capăt a plîngerii se referă, în particular, la faptul că reclamantul nu a beneficiat de un remediu efectiv din punctul de vedere al dreptului penal cu privire la preinsele rele tratamente aplicate de ofițerii de poliție, Curtea notează că plîngerea nu ridică nicio problemă distinctă care să necesite o examinare a acesteia altfel decît sub aspectul procedural al articolului 3 din Convenție.</p> <p>- În ceea ce privește celălalt capăt de plîngere, luând în considerație caracterul neadevrat al investigației în privința plîngerii reclamantului împotriva ofițerilor de poliție care l-au maltratat, Curtea consideră că o eventuală acțiune civilă întemeiată pe aceleași fapte și pretenții nu ar fi avut nicio șansă de succes. În consecință, Curtea consideră că nu a fost probat faptul că a existat un remediu care să acorde reclamantului posibilitatea de a pretinde repararea prejudiciului pentru relele tratamente suportate în custodia poliției.</p>	<p>12 000 Euro (moral)</p> <p>1 500 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
3							
13+2		Recurs efectiv	15.10.2013 Timuș și Țaruș		Acțiune civilă privind obținerea de despăgubiri pentru decesul fratelui, nicio șansă de succes.	<p>- Curtea consideră că, avînd în vedere caracterul inadecvat al urmării penale efectuat în legătură cu circumstanțele decesului, o acțiune civilă care s-ar baza pe aceleași fapte și pretenții nu ar fi avut parte de succes. Prin urmare, Curtea consideră că nu s-a demonstrat faptul că a existat un recurs efectiv care ar fi permis reclamantilor să pretindă compensare pentruuciderea fratelui lor de către poliție.</p>	<p>Câte 25 000 Euro pentru fiecare reclamant (moral)</p> <p>3 000 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
	2						

13	Recurs efectiv	15.10.2013 Segheti		Condiții de detenție inumane și degradante, cauze repetitive.	- Astfel cum Curtea a constatat de mai multe ori, articolul 13 din Convenție garantează existența la nivel național a unui remediu pentru a exclude esența drepturilor și libertăților din Convenție în orice formă ele pot fi protejate în ordinea juridică națională. Efectul articolului 13 din Convenție este astfel, de a solicita prevederii remediei naționale să se ocupe cu esența unei "plângeri fundamentabile" în temeiul Convenției și să ofere o ameliorare adecvată.	5 000 Euro (moral) 1 500 Euro (costuri și cheltuieli)
3						
13	Recurs efectiv	22.07.2014 Chirica	284	Neexecutare a hotărârii judiciare, Ministerul Apărării, spațiu locativ, locuință socială, ordin de repartitie, termen rezonabil.	- Reclamantul a avut o plângere plauzibilă în sensul jurisprudenței Curții și trebuia să beneficieze de un recurs corespunzător criteriilor articolului 13. În acest sens, Curtea notează că anterior s-a pronunțat de mai multe ori asupra respectării articolului 13 din Convenție în cauzele cu privire la neexecutarea sau executarea tardivă a unei hotărâri judecătorești definitive.	900 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)
681 1 P1						
13+11	Recurs efectiv	24.02.2015 Promo Lex și alții	289	Protest, ONG, atacul asupra protestatarilor, inacțiunea colaboratorilor de poliție, violență fizică.	- Curtea notează că Guvernul nu a indicat nimic prevădând legală din legislația Republicii Moldova care ar oferi reclamanților posibilitatea de a contesta în mod eficient și de a obține despăgubiri pentru omisiunea poliției de a asigura ordinea publică în timpul desfășurării întrunirii din 3 februarie 2009. În asemenea circumstanțe, Curtea consideră că nu a fost demonstrat că există căi de atac efective în ceea ce privește plângerile reclamanților invocate în temeiul articolului 11.	1 000 Euro (moral) Igor Grosu
11						

1	2	3	4	5	6	7
Articolul 14. Interzicerea discriminării						
14+11	Discriminare	12.06.2012 Genderdoc- M	299	ONG, LGBT, întruniri pașnice, opoziția cetățenilor contra homosexualității.	- Diferența de tratament este discriminatorie dacă nu există o justificare obiectivă și rezonabilă adică, dacă nu urmărește un scop legitim sau dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit pentru a fi realizat. Statele Contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere în determinarea faptului dacă și în ce măsură diferențele în alte situații similare justifică diferența de tratament în drept; scopul acestei marje variază în dependență de circumstanțe, subiectul și condițiile sale. - Orientarea sexuală este un concept reglementat de articolul 14. Mai mult, atunci când distincția în chestiune operează în această sferă profundă și vulnerabilă a vieții private al unui individ, în fața Curții trebuie să fie prezentate motive importante pentru a justifica măsura în legătură cu care s-a plâns. În cazul în care diferența de tratament este bazată pe gen sau orientare sexuală, marja de apreciere acordată statului este restrânsă.	860 Euro (material) 7 250 Euro (moral) 2 900 Euro (costuri și cheltuieli)
11 13+11						
14+3	Discriminare	28.05.2013 Eremia	295- 296	Violență domestică, ordonanță de protecție, mamă, 2 fiice, soț polițist, comportament violent, maltratare, inacțiunea autorităților.	- Omissionea unui stat de a proteja femeile împotriva violenței domestice, care încalcă dreptul lor la protecție egală a legislației și că omisiunea nu trebuie să fie intenționată. - Combinarea factorilor menționați demonstrează clar că acțiunile autorităților nu au fost doar o simplă omisiune sau tergiversare a cauzei privind violența asupra reclamantei, dar a condus la tolerarea repetată a violenței și a reflectat o atitudine discriminatorie față de prima reclamantă ca femeie.	15 000 Euro (moral) 2 150 Euro (costuri și cheltuieli)
3						

14+3	Discrimi- nare	16.07.2013 Mudric	296- 297	Violență domestică, agresor, inacțiunile agenților statului, ordonanță de protecție, femeie, opunerea de rezistență față de autorități, violarea domiciliului, schizofrenie paranoicală, examen psihiatric.	<p>- Reclamanta a fost supusă violenței din partea lui A.M. de mai multe ori și autoritățile au știut despre aceasta.</p> <p>- A.M. i s-a permis să locuiască în casa reclamantei mai mult de 1 an, că 3 ordonanțe de protecție trebuiau să fie emise și care nu au fost executate pe parcursul întregii aceste perioade.</p> <p>- Combinarea factorilor de mai sus, demonstrează evident că acțiunile autorităților nu au constituit o simplă omisiune sau tergiversare în examinarea violenței în privința reclamantei, însă a condus la tolerarea repetată a violenței și a reflectat o atitudine discriminatorie față de ea ca femeie.</p> <p>- Constatările raportorului special al Națiunilor Unite cu privire la violența împotriva femeilor; cauzele și consecințele susține impresia că autoritățile nu au apreciat seriozitatea și extinderea problemei violenței domestice și efectul discriminatoriu asupra femeilor.</p>	15 000 Euro (moral) 2 150 Euro (costuri și cheltuieli)
14+3	Discrimi- nare	28.01.2014 T.M. și C.M.	297- 298	Violență domestică, agresor, inacțiunile agenților statului, ordonanță de protecție, femeie, vătămări corporale, divorț.	<p>- Curtea atrage atenția asupra constatărilor sale că omisiunea Statului de a proteja femeile împotriva violenței în familie încalcă drepturile lor la protecție egală în fața legii și că această omisiune nu este necesară să fie intenționată.</p> <p>- Ținând cont, în particular de vulnerabilitatea victimelor violenței în familie, care de obicei omit să comunice incidentele, era de obligația autorităților să verifice dacă situația necesita o reacție fermă din partea Statului și cel puțin să informeze prima reclamantă despre existența măsurilor de protecție.</p>	15 000 Euro (moral) 2 150 Euro (costuri și cheltuieli)

1	2	3	4	5	6	7
3					- În opinia Curții, combinarea factorilor menționați demonstrează clar că acțiunile autorităților nu au fost doar o simplă omisiune sau tergiversare în combaterea violenței asupra reclamantei, dar a condus la tolerarea repetată a violenței și a reflectat o atitudine discriminatorie față de prima reclamantă ca femeie.	
Protocolul nr. 1. Protecția proprietății						
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	18.05.2004 Prodan	332	Restituirea imobilului, reabilitarea victimelor represimilor politice, retrocedarea proprietăților confiscate sau naționalizate, lipsa spațiului locativ alternativ.	- O „pretenție” poate constitui un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, dacă ea este suficient de certă pentru a fi executată. - Prin neexecutarea hotărârilor judecătorești, autoritățile naționale au împiedicat reclamanta să primească banii pe care, în mod rezonabil, se aștepta să-i primească și să obțină evacuarea locatarilor: Guvernul nu a prezentat nici o justificare pentru această ingerință, iar Curtea consideră că lipsa fondurilor și a spațiului locativ alternativ nu poate justifica o astfel de omisiune.	11 000 Euro (material) 3 000 Euro (moral)
6§1						
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	15.06.2004 Sîrbu și alții	332	Indemnizație, colaboratori MAI, compensații financiare.	- Reclamanții au avut pretenții executorii care au rezultat din hotărârile judecătorești. Prin urmare, rezultă că imposibilitatea reclamantilor de a obține executarea hotărârilor a constituit o ingerință în dreptul lor la respectarea bunurilor lor, așa precum este prevăzut în prima propoziție a primului paragraf al articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.	Sîrbu, Cornovan, Bragoi Gh., Usatîi, Guștiuc – 84 Euro. Bragoi P. – 67 Euro (material) 1 000 Euro pentru fiecare (moral)

6§1					<p>- Prin neexecutarea hotărârilor judecătorești, autoritățile naționale au împiedicat reclamantul să li se plătească compensațiile și să beneficieze de banii lor. Guvernul nu a prezentat nicio justificare pentru această ingerință, iar lipsa fondurilor nu poate justifica o astfel de omisiune.</p>	200 Euro fiecare (costuri și cheltuieli)
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	18.01.2005 Popov (nr.1)	116	Reabilitarea victimelor represuniilor politice, retrocedarea proprietăților confiscate sau naționalizate.	<p>- Curtea reiterează că o „pretenție” poate constitui un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, dacă ea este suficient de certă pentru a fi executorie.</p> <p>- Prin neexecutarea hotărârii Judecătoriei sectorului Centru, autoritățile naționale au împiedicat reclamantul să obțină evacuarea locatarilor și să beneficieze de casa sa.</p>	5 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1					<p>- Curtea reiterează că o datorie în baza unei hotărâri judecătorești poate fi considerată un „bun” în sensul articolului 1 Protocolul nr. 1. Mai mult, casarea unei astfel de hotărâri, după ce a devenit irevocabilă și fără drept de recurs, constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii judecătorești la protecția proprietății. Chiar admițând că o astfel de ingerință poate fi privită ca servind unui interes public, Curtea constată că ea nu a fost justificată, deoarece nu a fost asigurat un echilibru just, iar reclamantul a fost obligat să suporte o sarcină individuală și excesivă.</p>	3 500 Euro (material) 2 000 Euro (moral) 690 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1					----- -----	24.04.2007 Reglementare amiabilă 186 945 MDL 187 432 MDL
1 P1	Revizuire abuzivă	08.11.2005, ASITO	338	Recurs în anulare, anularea contractului între subiecți de drept privat.		
6§1						

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1 P1	Recurs în anulare	06.12.2005 Popov (nr.2)	129-130, 338	Reabilitarea victimelor repressiunilor politice, retrocedarea proprietăților confiscate sau naționalizate, circumstanțe sau fapte esențiale noi, certificat din Arhiva Națională, <i>res judicata</i> .	6	7
6§1					<p>- Curtea reiterează că o datorie în baza unei hotărâri judecătorești poate fi considerată „posesie” în sensul articolului 1 Protocolul nr. 1.</p> <p>- Mai mult, casarea unei astfel de hotărâri după ce a devenit irevocabilă și fără drept de recurs constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii judecătorești la protecția proprietății.</p> <p>- Chiar dacă presupunem că o astfel de ingerință ar putea fi considerată ca servind interesului general, Curtea este de părere că ea nu a fost justificată, deoarece nu a fost asigurată un echilibru just, iar reclamantul a trebuit să suporte o povară individuală și excesivă.</p>	<p>3 365 Euro (material)</p> <p>3 000 Euro (moral)</p> <p>715 Euro (costuri și cheltuieli)</p>
1 P1	Recurs în anulare	25.04.2006 Macovei și alții	130-131	<i>Hardship</i> , ASITO, clienți, schimbarea ratei dobânzii BNM, practica divergentă, pensie viageră, rezilierea contractelor.	<p>- Curtea consideră că dreptul reclamanților la pensii viagere obținut în baza hotărârilor irevocabile pronunțate în favoarea lor a constituit o datorie în baza unei hotărâri judecătorești. Curtea reiterează că o datorie în baza unei hotărâri judecătorești poate fi considerată un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1. Mai mult, casarea unei astfel de hotărâri sau, după cum este situația în această cauză, determinarea ineficienței acesteia, după ce aceasta a devenit irevocabilă și fără drept de recurs, constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii la protecția proprietății. Chiar dacă presupunem că o astfel de ingerință poate fi privită ca servind unui interes general, Curtea constată că ea nu a fost justificată, deoarece nu a fost asigurată un echilibru just, iar reclamanții au trebuit să suporte o sarcină individuală și excesivă.</p>	<p>Macovei -771 Euro (material)</p> <p>2 000 Euro (moral) și</p> <p>1 200 (costuri și cheltuieli);</p> <p>Socolov -918 Euro (material)</p> <p>2 000 Euro (moral) și</p> <p>1 200 Euro (costuri și cheltuieli);</p> <p>Culicovschi -716 Euro (material) și 2 000 Euro (moral);</p> <p>Morozov -716 Euro (material) și 2 000 Euro (moral);</p>

							Nagornii - 1 775 Euro (material) și 2 000 Euro (moral); Clujhin - 2 000 Euro (material) 2 000 Euro (moral) și 63 Euro (costuri și cheltuieli)	
6Ș1	1 P1	Neexecu- tarea ho- tărârilor judecăto- rești	13.06.2006 Istrate	332- 333	Executarea parțială a hotărârii, litigiu între particulari.		- O „pretenție” poate constitui un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, dacă ea este suficient de certă pentru a fi executorie. - Reclamantul avea o pretenție executorie care deriva din hotărâre judecătorească care, după exe- cutarea parțială în anul 2000, a rămas neexecuta- tă. Rezultă că imposibilitatea reclamantului de a obține executarea hotărârii după 2000 constituie o ingerință în dreptul său la protecția proprietății. - Prin neînțelegerea măsurilor necesare pen- tru executarea hotărârii relevante, autoritățile Republicii Moldova au împiedicat reclamantul să beneficieze sau să se folosească de acești bani. - Autoritățile Republicii Moldova nu au asigurat un echilibru just între interesele reclamantului și celelalte interese implicate.	258 Euro (material) 1 500 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)
6Ș1	1 P1	Revizuire abuzivă Neexe- cutarea hotărârii judecăto- rești	19.12.2006, Oferta Plus SRL	131	Import, energie electri- că, circumstanțe esen- țiale și convingătoare, scrisoarea Procuraturii Generale, faptele sau circumstanțele noi, apel camuflat, termen de prescripție, dreptul de a depune cerere indivi- duală.		- Curtea reiterează că o datorie în baza unei ho- tărâri judecătorești poate fi considerată „posesie” în sensul articolului 1 al Protocolului nr.1. Mai mult, casarea unei astfel de hotărâri după ce a de- venit irevocabilă și fără drept de recurs constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii ju- decătorești la protecția proprietății.	12.02.2008 2 500 000 Euro (mate- rial) 25 000 Euro (moral) 10 104 Euro (costuri și cheltuieli)
6Ș134								

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	1 P1	2	3	4	5	6	7
	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	10.05.2007 Mazepa	124-125, 333-334	Reconstrucția casei fără acordul prealabil al vecinului, compensația pentru prejudiciul material.	- Nerecuperarea unei datorii, din cauză că debitorul nu posedă bunuri, nu poate fi imputată statului pârât, decât și în măsura în care această omisiune este imputabilă autorităților naționale. - Prin neluarea măsurilor necesare pentru executarea hotărârii judecătorești, autoritățile naționale au împiedicat reclamantul să beneficieze de rezultatul benefic al litigiului său.	2 900 Euro (material și moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)	
	6§1 13						
	1 P1	Retragerea licenței	10.07.2007 Bimer SA	338-340	Duty-free, magazin, licență, bun, investiții, legislație nouă, facilități vamale, fiscale și de altă natură, sistarea imediată a afacerii.	- Curtea reamintește că, potrivit jurisprudenței sale, încetarea valabilității unei licențe pentru desfășurarea unei afaceri constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor, garantat de articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție. - Pentru ca o măsură de reglementare a folosirii bunurilor să fie justificată, aceasta trebuie să fie legală și să servească „interesului general” sau să fie destinată „asigurării plății impozitelor ori altor contribuții, sau a amenzilor”. De asemenea, măsura trebuie să fie proporțională scopului urmărit; totuși, este necesar de a examina proporționalitatea doar a unei ingerințe legale.	520 000 Euro (material)
	1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	16.07.2007 Vitan	116-117	Neexecutare timp de 40 și 34 de luni, debitor, companie privată, întârzieri inoportune, hotărâre suplimentară.	- Curtea reamintește că responsabilitatea statului pentru executarea unei hotărâri judecătorești pronunțată împotriva unei companii private nu se extinde mai departe de implicarea organelor de stat în procedurile de executare. - Curtea reamintește în acest context că statul are obligația pozitivă să organizeze un sistem de executare al hotărârilor judecătorești care să fie efectiv atât în drept, cât și în practică și care să asigure executarea acestora fără întârzieri necuvenite.	800 Euro (moral) 600 Euro (costuri și cheltuieli)
	6§1 13+ 6§1						

1 P1	Neacordarea unei pretenții legitime	23.10.2007 Cazacu	344-346	Compensații de cedere, dreptul de a dobândi proprietăți, bunuri, speranță legitimă, lipsa surselor financiare.	- Curtea notează că articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție nu garantează dreptul de a dobândi proprietăți. Mai mult, „un reclamant poate pretinde o încălcare a articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție doar dacă și în măsura în care deciziile contestate se referă la „bunurile” sale în sensul acestei prevederi. „Bunurile” pot fi fie „bunuri existente”, fie bunuri, inclusiv pretenții, în privința cărora reclamantul poate susține că are cel puțin o „speranță legitimă” că va obține dobândirea efectivă a unui drept de proprietate. Per a contrario, speranța că va fi recunoscut un drept de proprietate care nu a putut fi exercitat, în mod efectiv, nu poate fi considerată un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1, la fel ca și în cazul unei pretenții condiționate care poate apărea ca rezultat al nedeplinirii unei condiții”.	805 Euro (material) 2 000 Euro (moral) 1 000 Euro (costuri și cheltuieli)
1 P1 13+1 P1	Plata în târziată a depunerilor bănești	13.11.2007 Dolneanu	347-348	Disponibilitatea banilor în buget, Banca de Economii, Hotărârea Parlamentului, indexarea depunerilor, speranță legitimă de a obține compensații.	- Curtea consideră că omisiunea de a plăti reclamanului vreo compensație timp de aproximativ șase ani după cererea acestuia, urmată de omisiunea de a plăti partea mai mare din compensație timp de încă aproximativ patru ani, a constituit o ingerință în drepturile sale garantate de articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.	513 Euro (material) 2 000 Euro (moral) 1 588 Euro (costuri și cheltuieli)
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	08.01.2008 Bulava	117-118	Litigiul de muncă, salariu, termen rezonabil.	- Curtea a constatat în mod repetat că procedurile privind reintegrarea în serviciu sunt de o „importanță crucială” pentru reclamanți și că, de fapt, ele trebuie examinate cu „promptitudine”; această cerință este consolidată suplimentar în țările în care dreptul intern prevede că toate cauzele de acest gen trebuie soluționate cu o promptitudine deosebită. Aceasta este mai cu seamă relevant când o hotărâre judecătorească a fost deja adoptată și autoritățile trebuie doar să o execute.	Bulava E. – 440 Euro Bulava N. – 457 Euro (material) Bulava E. – 1 000 Euro Bulava N. – 800 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1					<p>- Curtea notează că dificultățile specifice la care persoana este supusă când este privată în mod ilegal de salariu, chiar pentru o perioadă scurtă de timp, au fost luate în considerare de către legislatorul național în articolul 256 al Codului de procedură civilă, care face ca hotărârile judecătorești privind reintegrarea în serviciu și plata unei părți a salariului să devină executorii imediat.</p>	
1 P1	Proprietate intelectuală	29.01.2008 Bălan	349-351	Fotografie, Cetatea Soroca, buletine de identitate, folosirea neautorizată a operei.	<p>- Curtea reiterează că articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție este aplicabil proprietății intelectuale. În această cauză, Curtea notează că drepturile reclamantului asupra fotografiei făcute de el au fost confirmate de instanțele judecătorești naționale.</p> <p>- Curtea acceptă faptul că emiterea buletinelor de identitate constituie, fără îndoială, o chestiune importantă de interes public. Totodată, se pare că acest scop social important putea fi realizat în mai multe feluri, neimplicând încălcarea dreptului reclamantului.</p>	5 000 Euro (material și moral) 2 000 Euro (costuri și cheltuieli)
1 P1 6§1	Anularea privatizării Termene de prescripție contrare pro-cesului echitabil	18.03.2008 Dacia SRL	351-352	Hotel, investiții, teren aferent, lipsire de prioritate, garanție în mărime de 1 milion lei, licitație, discreție nelimitată a autorităților de a revizui și anula tranzacțiile.	<p>- În aceste circumstanțe, având în vedere, în special, că iregularitățile în privatizarea hotelului au fost de natură formală și nesuținute și nu erau imputabile întreprinderii reclamante, și chiar prezumând faptul că lipsirea acesteia de proprietate putea fi dovedită ca fiind în interes public, Curtea constată că a fost încălcat echilibrul just și că întreprinderea reclamantă a purtat și continuă să poarte o povară individuală și excesivă.</p>	Restituirea hotelului, echipamentul acestuia împreună cu lotul de teren sau achitarea 7 237 700 Euro (material) 25 000 Euro (moral) 6 000 Euro (costuri și cheltuieli)

1 P1	Retragerea licenței	08.04.2008, Megadat.com SRL	340-342	Necomunicarea informației, Agenția Națională pentru Reglementări în Telecomunicații și Informatică, caracterul arbitrar al procedurilor, tratamentul discriminator.	<p>- Curtea notează că măsurile aplicate față de compania reclamantă au fost atât de severe, încât compania, care era cea mai mare din Moldova în domeniul comunicațiilor prin internet, a fost nevoită să-și înceteze afacerea și să-și vândă bunurile peste câteva luni. Măsurile au avut efecte nu doar pentru viitor, ci au fost aplicate și retroactiv [...]</p> <p>- Caracterul arbitrar al procedurilor; tratamentul discriminator aplicat față de compania reclamantă și măsura disproporționată de aspră aplicată acesteia au făcut Curtea să ajungă la concluzia că nu s-a demonstrat urmărirea de către autoritățile publice a unor politici veritabile și consecvente atunci când au fost invalidate licențele companiei reclamante. În pofida marjei de apreciere de care se bucură statul, în această cauză nu a fost respectată o balanță echitabilă, iar compania reclamantă a fost nevoită să suporte o povară individuală și excesivă, conținând articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.</p>	17.05.2011 Declarație unilaterală a Guvernului 120 000 Euro (moral și material) 10 000 Euro (costuri și cheltuieli)
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești Recuperarea investițiilor	09.12.2008 Unistar Ventures GMBH	334-335	Companie străină, Administrația de Stat a Aviației Civile, investiții în sfera aeronauticii, Air Moldova SA, recuperarea investițiilor, schimbarea guvernului.	<p>- Articolul 1 al Protocolului nr. 1 protejează bunurile pecuniare, cum ar fi datoriile.</p> <p>- Pentru a stabili când întreprinderea reclamantă a început să aibă un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1, trebuie să determine dacă hotărârea judecătorească a instituit o datorie în favoarea acesteia, care a fost suficient de certă pentru a fi executorie.</p> <p>- Neexecutarea de către autorități a unei hotărâri judecătorești definitive poate fi considerată o ingerință disproporțională în dreptul la protecția proprietății.</p> <p>- Circumstanțele cauzei indică, în mod clar, că Guvernul trebuia să îndeplinească din proprie inițiativă procedura care a fost dispusă prin hotărârea judecătorească. El nu a făcut acest lucru nici până în ziua de astăzi.</p>	6 700 000 Euro (material) 3 000 Euro (moral) 9 855 Euro (costuri și cheltuieli)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	27.01.2009 Cebotari și alții	118-120	Companie debitoare, insolabilitate, Registrul bunurilor imobile, licitație, sechestru, indemnizație de invaliditate.	- În ceea ce privește dreptul garantat de articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, aceste obligații pozitive pot impune anumite măsuri necesare pentru apărarea dreptului la proprietate, chiar și în cazurile care implică litigii dintre persoane fizice sau companii. Aceasta înseamnă, în special, că statele au obligația de a asigura ca procedurile prevăzute în legislație pentru executarea hotărârilor judecătorești definitive [...] să se respecte. - Curtea consideră că, din cauza omisiunii executivelor de a lua măsuri adecvate și suficiente pentru a asigura executarea hotărârii pronunțate în favoarea reclamantilor, aceștia au fost lăsați într-o situație de incertitudine timp de mai mulți ani și că din anul 2002 ei nu s-au putut folosi de proprietatea lor. Prin urmare, a avut loc o încălcare a articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.	2 000 Euro fiecărui reclamant (moral)
6§1						
1 P1 6§1 3 5§1 5§3 13+3	Termene de prescripție contrare procesului echitabil	07.04.2009 Străisteanu și alții	134-135	Acțiune prescrisă, Procuratura Generală, anularea contractelor de vânzare-cumpărare și arendă a terenurilor, afacerist, rețineră, condiții de detenție.	- Curtea nu poate decât să constate că admiterea acțiunilor Procurorului General constituie o ingerință în dreptul de proprietate al reclamantilor, pentru că nu s-a păstrat un just echilibru și reclamații au fost impuși să suporte și în continuare suferiți de pierderi individuale excesive.	10 000 Euro (moral) 100 Euro (costuri și cheltuieli)
1 P1	Anularea privatizării	16.07.2009, Baroul Partner-A	352-353	Anularea achiziționării acțiunilor, SA Cariera de Granit și Pietriș, acțiunea Procurorului General, expropriere.	- Curtea consideră că nerespectarea cerințelor legale privind termenul de prescripție la întreprinderea unei acțiuni poate duce la constatarea că ingerința în drepturile reclamantului nu a fost „prevăzută de lege”. - Curtea vede suficiente motive pentru a crede că Guvernul este cel care a acționat cu rea credință și a urmărit scopul de expropriere a companiei reclamante într-un mod care este greu de reconciliat cu principiul respectării supremației legii	Hot. 19.10.2010 Reglementare amiabilă 320 000 Euro (material și moral) 8 000 Euro (costuri și cheltuieli)

6§1					într-o societate democratică. Mai mult, Curtea este frapată de comportamentul autorităților naționale în această cauză și consideră că acesta a fost departe în a se conforma cu principiile stabilite în hotărârea <i>Beyeler</i> .	
1 P1	Neexecutarea hotărârilor judecătorești	28.07.2009, Olaru și alții	120-121	Locuințe sociale, problemă sistemică, remediu efectiv.	- Curtea notează că hotărârile judecătorești adoptate în favoarea reclamanților au rămas neexecutate timp de o perioadă ce variază între trei și unsprezece ani. Curtea a constatat încălcarea articolului 6 § 1 din Convenție și a articolului 1 din Protocolul Nr. 1 la Convenție, în numeroase cauze care vizau întârzierea executării hotărârilor judecătorești - Examinând materialele prezentate în fața sa, Curtea este de acord cu părți că în materialele dosarelor nu există nimic ce ar putea conduce la o altă concluzie în cauzele prezente.	12.10.2010 2 000 Euro (moral) 850 Euro (costuri și cheltuieli)
6§1 46						
1 P1	Retragerea licenței	06.12.2011 Bercut SRL	342-343	Școala auto, Camera de Licențiere, 2400 elevi.	- Guvernul a declarat că retragerea licenței companiei reclamante a constituit o ingerință în dreptul său la proprietate, care a fost disproporțională și nu este necesară pentru o societate democratică. El a recunoscut, prin urmare, că a existat o încălcare a articolului 1 din Protocolul 1 la Convenție.	9 000 Euro (material) 4 000 Euro (moral)
1 P1	Confiscarea ilegală	11.02.2014 Ziaunys	353-355	Bancnotele autoproducției republicii moldovenești nistrene, cetățean lituanian, numismatică, valoare de colecție, articole ilegale, suveranitatea statului, prezumția de proprietate.	- În prezenta cauză, Curtea notează că nu a fost disputat faptul că reclamantul intenționa să pună în circulație bancnotele respective, care la data evenimentelor nu erau acceptate ca bani reali nicăieri în lume, nici măcar în autoproducția „rmn”. Dimpotrivă, conform contractului el trebuia să transfere bancnotele unei companii numismatice pentru ca acestea să fie vândute ca articole cu valoare pur de colecție. Acest aspect face diferența clară între prezenta cauză și situațiile de confiscare a banilor falsificați care, în principiu, pot fi vânduți ca	1 900 Euro (material) 5 000 Euro (moral)

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1		3	4	5	6	7
1 P1	Neexecu- tarea ho- tărârilor judecăto- rești	14.04.2015 Botezatu	121- 122	Polițist, spațiu loca- tiv, chirie, durata pro- cedurilor de 87 luni, satisfacție echitabilă, statutul de victimă, Legea nr. 87 din 2011, despăgubiri corespu- nzătoare.	<p>bunuri sau servicii, precum și situațiile care vi- zează banii emiși de entități autoproclamate care se află în circulație pe teritoriul acestei entități și, astfel, pe teritoriul recunoscut internațional al sta- tului.</p> <p>- Curtea reiterează că reclamantul nu a fost acuzat de emiterea banilor. De asemenea, ea a constatat că nu există dovezi la dosar că el a încercat să pună în circulație bancnotele respective. El a declarat oficial bancnotele la autoritatea vamală moldove- nească și a declarat în mod clar valoarea lor nu- mismatică și destinația.</p> <p>- Curtea notează că nici Curtea Supremă de Justiție și nici Guvernul nu au indicat prevederi legale rele- vante care să stipuleze clar confiscarea proprietății în cazuri similare celui examinat. Curtea Supremă de Justiție a invocat trei prevederi legale. Însă, niciu- na din acestea nu prevăd confiscarea bancnotelor.</p> <p>- Considerentele de mai sus sunt suficiente pen- tru Curte ca să conchidă că ingerința în dreptul de proprietate al reclamantului nu a fost „prevă- zută de lege” în sensul articolului 1 al Protocolu- lui nr.1 al Convenției.</p>	<p>9 461 Euro (material)</p> <p>1 300 Euro (moral)</p> <p>112 Euro (costuri și chetauiei)</p>
					<p>- Problema dacă o persoană mai poate pretinde a fi victimă a încălcării invocate a Convenției, în esență, implică o examinare <i>ex post facto</i> de către Curte a situației reclamantului. După cum a fost apreciat în alte cauze cu privire la durata proce- durilor, problema dacă persoana a primit despă- gubire pentru prejudiciul cauzat - comparabilă cu satisfacția echitabilă în conformitate cu articolul 41 din Convenție - este una importantă. În ceea ce privește încălcarea condiției de termen rezon- abil, un aspect al despăgubirii suficiente, care ar</p>	

	<p>putea înlătura statutul de victimă a reclamantului, acesta se referă la suma acordată, ca urmare a utilizării remediilor naționale.</p> <p>- Curtea deja a avut ocazia să indice faptul că statutul de victimă a unui reclamant poate depinde de mărimea despăgubirii acordate de autoritățile naționale în baza faptelor de care reclamantul s-a plîns în fața Curții.</p>
	<p>- Marea Cameră a subliniat că în cazurile în care, cu scopul de a preveni sau de a constata încălcările principiului "termenului rezonabil", Părțile Contractante își aleg să introducă remedii de natură compensatorie, pentru instanțele de judecată naționale ar putea fi mai convenabil să se refere la sumele acordate pentru alte tipuri de prejudicii - cum ar fi vătămarea integrității corporale, prejudicii cauzate de decesul rudelor sau de deținemare - și să se bazeze pe intima convingere, chiar dacă aceasta duce la acordarea de compensații mai mici decât cele stabilite de Curte în cauze similare.</p>
	<p>- Cu toate acestea, Curtea este obligată să verifice dacă modul în care dreptul intern este interpretat și aplicat a produs efectele, care sunt în concordanță cu principiile Convenției, astfel cum sunt interpretate în lumina jurisprudenței Curții. Este de menționat faptul că, în special în Statele care au încorporat efectiv Convenția în sistemele lor de drept, o eroare evidentă în apreciere de către instanțele de judecată naționale poate de asemenea interveni ca rezultat al aplicării greșite sau a interpretării eronate a jurisprudenței Curții.</p>
	<p>- În ceea ce privește prejudiciul material, instanțele de judecată naționale sunt, în mod evident, într-o poziție mai potrivită pentru a determina existența și cuantumul acestui prejudiciu. Cu toate acestea, în cazul neexecutării a unei</p>

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

1	2	3	4	5	6	7
6§1	Retragerea licenței	21.07.2015 Donprut SRL	343-344	Companie de taxi, 90 angajați, control de stat, transport public, formalități birocratice, pierderi economice considerabile.	<p>hotărâri de acordare a unei sume de bani, sau cu privire la proprietatea ori posesia unui bun a reclamantilor; Curtea a concluzionat în mod conștient că reclamantii ar putea să sufere și un prejudiciu material ca rezultat al lipsei unui control asupra bunurilor sale și denegarea posibilității de a se folosi și beneficia de aceste bunuri.</p> <p>- În aceste circumstanțe, deși este adevărat că autoritățile naționale au recunoscut încălcarea invocată în speță, reclamantul nu a reușit să obțină despăgubiri corespunzătoare pentru executarea tardivă a deciziei.</p> <p>- Curtea notează că procedurile în temeiul Legii nr. 87 nu au avut ca efect pierderea statutului de victimă, ceea ce constituie o circumstanță agravantă în legătură cu încălcarea articolului 6 § 1 prin depășirea termenului rezonabil.</p> <p>- Din aceste motive și având în vedere jurisprudența sa în materie, Curtea consideră că în prezenta speță neexecutarea hotărârii judecătorești în favoarea reclamantului pentru o perioadă de 87 luni constituie o încălcare a articolului 6 § 1 din Convenție și a articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.</p>	Reclamanta nu a pretins satisfacție echitabilă
1 P1					<p>- Curtea reamintește că, potrivit jurisprudenței sale, încetarea valabilității unei licențe pentru desfășurarea unei afaceri constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor, garantat de articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.</p> <p>- Curtea notează că măsura aplicată reclamantei era atât de severă încât compania care avea nouăzeci de angajați a trebuit să își lichideze</p>	

					activitatea ca urmare a deciziei Curții Supreme de Justiție. Ca rezultat, toți angajații companiei și-au pierdut locurile de muncă, iar compania a suportat pierderi economice considerabile.	
Protocolul nr. 1. Articolul 2. Dreptul la instruire						
2 P1	Dreptul la instruire	19.10.2012 Catan ș.a. c. Moldova și Rusiei [MC]	359, 360- 361	Jurisdicție extraterritorială, control efectiv, conflict armat, regiunea transnistreană, limba moldovenească, închiderea forțată și vandalizarea școlilor, hărțuire, intimidare a elevilor, părinților	- Dreptul la instruire nu ar avea sens dacă nu ar include dreptul beneficiarilor de a fi instruiți în limba lor națională sau în una din limbile naționale, după cum ar putea fi cazul.	Răspunderea Federației Ruse: 6 000 Euro (moral) pentru fiecare reclamant 50 000 Euro (costuri și cheltuieli) tuturor reclamanților
Protocolul nr. 3. Dreptul la alegeri libere						
3 P1	Dreptul de a fi ales Legislație cu efect disproporționat	27.04.2010 Tănase [MC]	374- 377	Alegeri parlamentare, dreptul de a candida la alegeri, dreptul de a fi ales, cetățenie dublă sau multiplă, nediscriminare pe motiv de cetățenie, loialitatea membrilor Parlamentului față de stat.	- Interdicția cetățeniei multiple exercițind funcția de deputat în Parlament poate avea un impact secundar asupra modului în care alegătorii exercită dreptul lor de a vota. - În scopul aplicării articolului 3, legislația electorală trebuie apreciată în lumina evoluției politice a țării în cauză. - Loialitatea solicitată de la membrii Parlamentului față de Stat întruște respectul pentru Constituția statului, legile, instituțiile, independența și integritatea teritorială. - Orice restricție asupra drepturilor electorale nu trebuie să excludă persoane, grupuri de persoane de la participarea la viața politică a statului.	8 881,83 Euro (costuri și cheltuieli) Reclamantul nu a solicitat compensație.

Institutul Național al Justiției este o instituție publică ce realizează formarea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, formarea continuă a judecătorilor în funcție și a procurorilor în funcție, a grefierilor, a asistenților judiciari, a șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești, a consultanților procurorului, a consilierilor de probațiune, a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat, precum și formarea inițială și continuă a altor persoane care activează în sectorul justiției, în cazurile prevăzute de legislație.

www.inj.md

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI